

Història de la Revolució Russa

Volum 1

La Revolució de Febrer

Lev Trotski

Versió catalana feta per Alejo Martínez per al Marxists Internet Archive des de: <http://www.marxistsfr.org/espanol/trotsky/1932/histrev/tomo1/index.htm>, i *La Revolución Rusa*, Tomo I, León Trotsky, Editorial Galerna, Buenos Aires, 1972 i contrastada amb *Histoire de la Révolution russe*, 1.- *La Révolution de Février*, Léon Trotsky, Éditions du Seuil, Paris, reimpressió de 1967 de la primera edició de 1950

Pròleg.....	3
PARTICULARITATS EN EL DESENVOLUPAMENT DE RÚSSIA	7
LA RÚSSIA TSARISTA I LA GUERRA	15
EL PROLETARIAT RUS I ELS CAMPEROLS.....	26
EL TSAR I LA TSARINA	38
LA IDEA DE LA REVOLUCIÓ DE PALATINA	46
L'AGONIA DE LA MONARQUIA	54
CINC DIES.....	69
(23-27 de febrer de 1917).....	69
QUI DIRIGÍ L'AIXECAMENT DE FEBRER?	90
LA PARADOXA DE LA REVOLUCIÓ DE FEBRER	100
EL NOU PODER	115
LA DUALITAT DE PODERS	131
EL COMITÈ EXECUTIU	137
L'EXÈRCIT I LA GUERRA	155
ELS GOVERNANTS I LA GUERRA.....	169
ELS BOLXEVIKS I LENIN	178
EL REARMAMENT DEL PARTIT	196
LES "JORNADES D'ABRIL"	207
LA PRIMERA COALICIÓ.....	223
L'OFENSIVA.....	232
ELS CAMPEROLS	243
LES MASSES ES REAGRUPEN.....	255
EL CONGRÉS DELS SOVIETS I LA MANIFESTACIÓ DE JUNY	273
CONCLUSIÓ	285
APÈNDIX PRIMER.....	287
AL CAPÍTOL "PARTICULARITATS EN EL DESENVOLUPAMENT DE RÚSSIA"	287
ENTORN DE LES CARACTERÍSTIQUES PECULIARS DEL DESENVOLUPAMENT HISTÒRIC DE RÚSSIA.....	288
APÈNDIX SEGON	293
AL CAPÍTOL "EL REARMAMENT DEL PARTIT"	293
APÈNDIX TERCER	298
AL CAPÍTOL "EL CONGRÉS DELS SOVIETS I LA MANIFESTACIÓ DE JUNY"	298

Pròleg

En els dos primers mesos de l'any 1917 regnava encara a Rússia la dinastia dels Romanov. Vuit mesos després estaven ja al timó els bolxevics, un partit ignorat per gairebé tothom a principis d'any i els caps del qual, en el moment mateix de pujar al poder, es trobaven encara acusats d'alta traïció. La història no registra un altre canvi de front tan radical, sobretot si es té en compte que estem davant una nació de cent cinquanta milions d'habitants. És evident que els esdeveniments de 1917, siga quin siga el judici que meresquen, són dignes de ser investigats.

La història de la revolució, com tota història, s'ha de relatar, abans de tot, els fets i el seu desenvolupament. Açò, però, no es prou. Cal que del relat s'hi desprengui amb claredat per què les coses van succeir d'aquesta manera i no altrament. Els successos històrics no es poden considerar com una cadena d'aventures ocorregudes a l'atzar ni s'hi pot encastar en el fil d'una moral preconcebuda, sinó que s'han de sotmetre al criteri de les lleis que els governen. L'autor d'aquest llibre entén que la seua missió consisteix precisament en treure a la llum aqueixes lleis.

El tret característic més indiscutible de les revolucions és la intervenció directa de les masses en els esdeveniments històrics. En temps normals, l'Estat, ja siga monàrquic, ja siga democràtic, està per damunt de la nació; la història va a càrrec dels especialistes d'aquest ofici: els monarques, els ministres, els buròcrates, els parlamentaris, els periodistes. Però en els moments decisius, quan l'ordre establert es fa insuportable per a les masses, aquestes trenquen les barreres que les separen de la palestra política, derroquen els seus representants tradicionals i, amb la seua intervenció, creen un punt de partida per al nou règim. Deixem els moralistes jutjar si açò està bé o mal. A nosaltres ens basta de prendre els fets tal com ens els brinda el seu desenvolupament objectiu. La història de les revolucions és per a nosaltres, per damunt de tot, la història de la irrupció violenta de les masses en el govern dels seus propis destins.

Quan en una societat esclata la revolució, lluiten unes classes contra altres, i, no obstant això, és d'una innegable evidència que les modificacions per les bases econòmiques de la societat i el substrat social de les classes des que comença fins que acaba no basten, ni de bon tros, per a explicar el curs d'una revolució que en uns pocs mesos derroca institucions seculares i en crea unes altres de noves, per a tornar de seguida a enfonsar-les. La dinàmica dels esdeveniments revolucionaris es troba *directament* informada pels ràpids, tensos i violents canvis que pateix la psicologia de les classes formades abans de la revolució.

La societat no canvia mai les seues institucions a mesura que ho necessita, com un operari canvia les seues ferramentes. Al contrari, accepta pràcticament com quelcom definitiu les institucions a què s'hi troba sotmesa. Passen llargs anys durant els quals l'obra de crítica de l'oposició no és més que una vàlvula de seguretat per a donar sortida al descontent de les masses i una condició que garanteix l'estabilitat del règim social dominant; és, per exemple, la significació que té avui l'oposició socialdemòcrata en certs països. Han de sobrevenir condicions completament excepcionals, independents de la voluntat dels homes o dels partits, per a arrencar al descontent les cadenes del conservadorisme i portar les masses a la insurrecció.

Per tant, aqueixos canvis ràpids que experimenten les idees i l'estat d'esperit de les masses en les èpoques revolucionàries no són producte de l'elasticitat i mobilitat de la psique humana, sinó al revés, del seu profund conservadorisme. L'endarreriment crònic en què es troben les idees i relacions humanes respecte a les noves condicions objectives, fins al moment mateix en què aquestes es desplomen catastròficament, per dir-ho així, sobre els homes, és el que en els períodes revolucionaris engendra aqueix moviment exaltat de les idees i les passions que a les mentalitats policíiques se'ls antulla fruit pur i simple de l'actuació dels "demagogs". Les masses no van a la revolució amb un pla preconcebut de la societat nova, sinó amb un sentiment clar de la impossibilitat de continuar suportant la societat vella. Només el sector dirigent de cada classe té un programa polític, programa que, no obstant això, necessita encara ésser sotmès a la prova dels esdeveniments i a l'aprovació de les masses. El procés polític fonamental d'una revolució consisteix precisament que aqueixa classe perceba els objectius que es desprenen de la crisi social en què les masses s'orienten d'una manera activa pel mètode de les aproximacions successives. Les distintes etapes del procés revolucionari, consolidades pel desplaçament d'uns partits per altres cada vegada més extrems, assenyalen la pressió creixent de les masses vers l'esquerra, fins que l'impuls adquirit pel moviment ensopega amb obstacles objectius. Llavors comença la reacció: decepció de certs sectors de la classe revolucionària, difusió de la indiferència i consegüent consolidació de les posicions adquirides per les forces contrarevolucionàries. Tal és, almenys, l'esquema de les revolucions tradicionals.

Només estudiant els processos polítics sobre les mateixes masses s'assoleix de comprendre el paper dels partits i els cabdills que de cap manera volem negar. Són un element, si no independent, sí molt important, d'aquest procés. Sense una organització dirigent, l'energia de les masses es dissiparia, com es dissipa el vapor no contingut en una caldera. Però, siga com siga, allò que impulsa el moviment no és la caldera ni el pistó, sinó el vapor.

Són evidents les dificultats amb què ensopega qui vol estudiar els canvis experimentats per la consciència de les masses en èpoques de revolució. Les classe oprimides creen la història a les fàbriques, als quarters, als camps, als carrers de la ciutat. No acostumen, però, a posar-la per escrit. Els períodes de tensió màxima de les passions socials deixen, en general, poc marge per a la contemplació i el relat. Mentre dura la revolució, totes les muses, fins i tot aqueixa musa plebea del periodisme, tan robusta, ho passen malament. Tot i això, la situació del historiador no és desesperada, ni de bon tros. Els apunts escrits són incomplets, caminen solts i escampats. Però, posats a la llum dels esdeveniments, aquests testimonis fragmentaris permeten moltes vegades endevinar la direcció i el ritme del procés històric. Mal o bé, els partits revolucionaris basen la seua tècnica en l'observació dels canvis experimentats per la consciència de les masses. La senda històrica del bolxevisme demostra que aquesta observació, almenys en els seus trets més ixents, és perfectament factible. ¿Per que allò accessible al polític revolucionari en el remolí de la lluita no ha d'ésser-ho també retrospectivament a l'historiador?

No obstant això, els processos que es desenvolupen en la consciència de les masses no són mai autòctons ni independents. Tanmateix els idealistes i els eclèctics, la consciència es troba determinada per l'existència. Els supòsits sobre els quals sorgeixen la Revolució de febrer i la seua suplantació per la d'octubre tenen necessàriament que estar informats per les condicions històriques en què es formà Rússia, per la seua

economia, les seues classes, el seu estat, per les influències exercides sobre ella per altres països. I com més enigmàtic ens sembla el fet que un país endarrerit fos el primer en pujar al poder el proletariat, més hem de cercar l'explicació d'aquest fet en les característiques d'aqueix país, o siga en allò que el diferencia dels altres.

En els primers capítols d'aquest llibre esbossem ràpidament l'evolució de la societat russa i de les seues forces intrínseques, acusant d'aquesta manera les peculiaritats històriques de Rússia i el seu pes específic. Confiem que l'esquematisme d'aqueixes pàgines no espantarà el lector. Més endavant, així que vaja llegint, veurà a aqueixes mateixes forces socials viure i actuar.

Aquest treball no està basat precisament en els records personals del seu autor. El fet que aquest participés en els esdeveniments no l'eximeix del deure de basar el seu estudi en documents rigorosament comprovats. L'autor parla de si mateix allí on la marxa dels esdeveniments l'obliga a fer-ho, però sempre en tercera persona. I no per raons d'estil simplement, sinó perquè el to subjectiu que en les autobiografies i en les memòries és inevitable seria inadmissible en un treball d'índole històrica.

No obstant això, la circumstància d'haver intervingut personalment en la lluita permet l'autor, naturalment, penetrar millor, no sols en la psicologia de les forces actants, les individuals i les col·lectives, sinó també en la concatenació interna dels esdeveniments. Però per tal que aquest avantatge done resultats positius, cal que observe una condició, a saber: no fiar-se a les dades de la pròpia memòria, i açò no sols en els detalls, sinó també pel que fa als motius i als estats d'esperit. L'autor creu haver servat aquest requisit en allò que d'ell depenia.

Encara hem de dir dues paraules sobre la posició política de l'autor, que en funció d'historiador, continua adoptant el mateix punt de vista que adoptava en funció de militant envers els esdeveniments que relata. El lector no està obligat, naturalment, a compartir les opinions polítiques de l'autor, que aquest, per la seua banda, no té tampoc per què ocultar. Però sí que té dret a exigir d'un treball històric que no siga precisament l'apologia d'una posició política determinada, sinó una exposició, internament raonada, del procés real i vertader de la revolució. Un treball històric només compleix del tot amb la seua missió quan en les seues pàgines els esdeveniments es desenrotllen amb tota la seua forçosa naturalitat.

Té açò, però, alguna cosa a veure amb allò que anomenen "imparcialitat" històrica? Ningú ens ha explicat encara clarament en què consisteix aqueixa imparcialitat. La tan esmentada dita de Clemenceau que les revolucions cal prendre-les o rebutjar-les *en bloc* és, en el millor dels casos, un enginyós subterfugi: ¿com és possible abraçar o repudiar com un tot orgànic allò que té la seua essència en l'escissió? Aqueix aforisme li'l dicta a Clemenceau, d'una banda, la perplexitat produïda en aquest per l'excessiu abrivament dels seus avantpassats, i, d'una altra banda, la confusió en què es troba el descendent davant les seues ombres.

Un dels historiadors reaccionaris, i, per tant, més de moda en la França contemporània, L. Madelein, que ha calumniat amb paraules tan elegants la Gran Revolució, que val tant com dir la progenitora de la nació francesa, afirma que "l'historiador s'ha de col·locar en la part alta de les muralles de la ciutat assetjada, abraçant amb la seua mirada assetjats i assetjadors"; és, segons ell, l'única manera

d'assolir una "justícia commutativa". No obstant això, els treballs d'aquest historiador demostren que si ell pujà d'alt les muralles que separen als dos bàndols, fou, purament i simple, per a servir d'espia a la reacció. I encara sort que en aquest cas es tracta de batalles passades, perquè en èpoques de revolució és un poc perillós aguitar el cap sobre les muralles. Clar està que, en els moments perillosos, aquests sacerdots de la "justícia commutativa" solen quedar-se asseguts a casa esperant a veure de quina part s'inclina la victòria.

El lector seriós i dotat d'esperit crític no necessita aqueixa solapada imparcialitat que li brinda la copa de la conciliació plena de solatges de verí reaccionari, sinó de la metòdica escrupolositat que cercarà en els fets honradament investigats, suport palès per a les seues simpaties o antipaties disfressades, a la contrastació dels seus nexes reals, al descobriment de les lleis per que es regeixen. Aquesta és l'única objectivitat històrica que cap, i amb ella basta, perquè es troba contrastada i confirmada, no per les bones intencions de l'historiador que ell mateix respon, sinó per les lleis que regeixen el procés històric i que ell es limita a revelar.

Per a escriure aquest llibre ens han servit de fonts nombroses publicacions periòdiques, diaris i revistes, memòries, actes i d'altres materials, en part manuscrits i, principalment, els treballs editats per l'Institut per a la Història de la Revolució a Moscou i Leningrad. Ens ha semblat superflu indicar en el text les diverses fonts, ja que amb això no faríem més que destorbar la lectura. Entre les antologies de treballs històrics ens hem manejat en particular els dos toms dels *Apunts per a la Història de la Revolució d'Octubre* (Moscou-Leningrad, 1927). Escrits per distints autors, els treballs monogràfics que formen aquests dos toms no tenen tots el mateix valor, però contenen, per descomptat, abundant material de fets.

Cronològicament ens guiem en totes les dates pel vell calendari, ressagat en tretze dates, com se sap, respecte al que regia en la resta del món i avui regeix també en els Soviets. L'autor no tenia més remei que atènyer-se al calendari que estava en vigor durant la revolució. Cap treball li hauria costat, naturalment, traslladar les dates segons el còmput modern. Però aquesta operació, eliminant unes dificultats, n'hauria creat d'altres més importants. L'enfonsament de la monarquia passà a la història amb el nom de Revolució de Febrer. No obstant això, computant la data pel calendari occidental, succeí al març. La manifestació armada que s'organitzà contra la política imperialista del govern provisional figura en la història amb el nom de "jornades d'abril", sent així que, segons el còmput europeu, es produí al maig. Sense detenir-nos en altres esdeveniments i dates intermedis, farem notar, finalment, que la Revolució d'Octubre es produí, segons el calendari europeu, al novembre. Com veiem, ni el mateix calendari es pot alliberar del segell que hi estampen els esdeveniments de la Història, i a l'historiador no li és permès corregir les dates històriques amb ajuda de simples operacions aritmètiques. Tinga en compte el lector que abans de derrocar el calendari bizantí, la revolució hagué de derrocar les institucions que s'hi aferraven.

L. Trotski
Prinkipo 14 novembre 1930

PARTICULARITATS EN EL DESENVOLUPAMENT DE RÚSSIA

El tret fonamental i més constant de la història de Rússia és el caràcter ressagat del seu desenvolupament, amb l'endarreriment econòmic, el primitivisme de les formes socials i el baix nivell de cultura que en són la seua obligada conseqüència.

La població d'aquelles estepes gegantines, obertes als vents inclements de l'Orient i als invasors asiàtics, nasqué condemnada per la naturalesa mateixa a un gran endarreriment. La lluita amb els pobles nòmades es perllonga fins a les acaballes del segle XVII. La lluita amb els vents, que arrosseguen a l'hivern els gels i a l'estiu la sequera, encara es continua entaulant avui en dia. L'agricultura (base de tot el desenvolupament del país) progressava d'una manera extensiva: al nord eren talats i cremats els boscos, en el sud es rompien les estepes verges; Rússia fou prenent possessió de la naturalesa no en profunditat, sinó en extensió.

Mentre que els pobles bàrbars d'Occident s'instal·laven sobre les ruïnes de la cultura romana, moltes de les velles pedres de les quals pogueren utilitzar com a material de construcció, els eslaus d'Orient es trobaren en aquelles inhòspites latituds de l'estepa orfes de tota herència: el seu antecessors vivien en un nivell encara més baix que el seu. Els pobles de l'Europa occidental, tancats de seguida dins de les seues fronteres naturals, crearen els nuclis econòmics i de cultura de les societats industrials. La població de la plana oriental, tot just que veié aguaitar els primers signes de penúria, va penetrar en els boscos o se'n va anar a les estepes. En Occident, els elements més emprenedors i de major iniciativa de la població camperola vingueren a la ciutat, esdevingueren artesans, comerciants. Alguns dels elements actius i audaçs d'Orient es dedicaren també al comerç, però la majoria es convertiren en cosacs, en colonitzadors.

El procés de diferenciació social tan intensiu a Occident, en Orient es veia contingut i esfumat pel procés d'expansió. "El tsar dels moscovites, tot i que cristià, regna sobre gent d'intel·ligència peresosa", escrivia Vico, contemporani de Pere I. Aquella "intel·ligència peresosa" dels moscovites reflectia la lentitud del ritme econòmic, la vaguetat informe de les relacions de classe, la indigència de la història interior.

Les antigues civilitzacions d'Egipte, Índia i la Xina tenien característiques pròpies que es bastaven a si mateixes i disposaven de temps suficient per a portar les seues relacions socials, malgrat el baix nivell de les seues forces productives, gairebé fins aqueixa mateixa minuciosa perfecció que donaven als seus productes els artesans d'aqueixos països. Rússia es trobava enclavada entre Europa i Àsia, no sols geogràficament, sinó també des d'un punt de vista social i històric. Es diferenciava de l'Europa occidental, sense confondre's tampoc amb l'Orient asiàtic, tot i que s'apropés a un o altre continent en els distints moments de la seua història, en un o altre respecte. L'Orient aportà el jou tàrtar, element importantíssim en la formació i estructura de l'estat rus. L'Occident era un enemic força més temible; alhora, però, un mestre. Rússia no podia assimilar-se a les formes d'Orient, compel·lida com es trobava a cedir constantment a la pressió econòmica i militar d'Occident.

L'existència a Rússia d'un règim feudal, negada pels historiadors tradicionals, es pot considerar avui indiscutiblement demostrada per les modernes investigacions. Més:

els elements fonamentals del feudalisme rus eren els mateixos que els d'Occident. Però el sol fet que l'existència a Rússia d'una època feudal s'haja hagut de demostrar mitjançant llargues polèmiques científiques, és ja clar indicatiu del caràcter imperfecte del feudalisme rus, de les seues formes indefinides, de la pobresa dels seus monuments culturals.

Els països endarrerits s'assimilen les conquestes materials i ideològiques de les nacions avançades. Però açò no significa que seguisquen a aquestes últimes servilment, reproduint totes les etapes del seu passat. La teoria de la reiteració dels cicles històrics (procedent de Vico i els seus sequaços) es recolza en l'observació dels cicles de les velles cultures precapitalistes i, en part també, en les primeres experiències del capitalisme. El caràcter provincial i episòdic de tot el procés feia que, efectivament, es repetiren fins a un cert punt les distintes fases de cultura en els nous nuclis humans. No obstant això, el capitalisme implica la superació d'aquestes condicions. El capitalisme prepara i, fins a un cert punt, realitza la universalitat i permanència en l'evolució de la humanitat. Amb açò s'exclou ja la possibilitat que es repetisquen les formes evolutives en les distintes nacions. Obligat a seguir als països avançats, el país endarrerit no s'ajusta en el seu desenvolupament a la concatenació de les etapes successives. El privilegi dels països històricament rissagats (que ho és realment) està en poder assimilar-se les coses o, millor dit, en obligar-se a assimilar-se-les abans del termini previst, saltant per alt tota una sèrie d'etapes intermèdies. Els salvatges passen, de colp, de la fletxa al fusell, sense recórrer la senda que separa en el passat aqueixes dues armes. Els colonitzadors europeus d'Amèrica no necessitaren tornar a començar la història pel principi. Si Alemanya o els Estats Units pogueren deixar enrere econòmicament a Anglaterra fou, precisament, perquè ambdós països venien rissagats en la marxa del capitalisme. I l'anarquia conservadora que avui regna en la indústria hullera britànica i en la mentalitat de MacDonalld i dels seus amics és la venjança per aqueix passat en què Anglaterra es demorà més temps del degut empunyant el ceptre de l'hegemonia capitalista. El desenvolupament d'una nació històricament endarrerida fa, forçosament, que s'hi confonguen, d'una manera característica, les distintes fases del procés històric. Ací el cicle presenta, enfocat en la seua totalitat, un caràcter confús, embrollat, mixt.

Clar està que la possibilitat de passar per alt les fases intermèdies no és mai absoluta; es troba sempre condicionada en última instància per la capacitat d'assimilació econòmica i cultural del país. A més, els països endarrerits rebaixen sempre el valor de les conquestes preses de l'estranger en assimilar-les a la seua cultura més primitiva. D'aquesta manera, el procés d'assimilació cobra un caràcter contradictori. Així per exemple, la introducció dels elements de la tècnica occidental, sobretot la militar i manufacturera, davall Pere I es traduïren en l'agreujament del règim servil com a forma fonamental de l'organització del treball. L'armament i els emprèstits a l'europea (productes, indubtablement, d'una cultura més elevada) determinaren l'enfortiment del tsarisme, que, al seu torn, s'interposà com un obstacle davant el desenvolupament del país.

Les lleis de la història no tenen res de comú amb l'esquematisme pedantesc. El desenvolupament desigual, que és la llei més general del procés històric, no se'ns revela, enlloc, amb l'evidència i la complexitat amb què la patentitza el destí dels països endarrerits. Assotats pel fuet de les necessitats materials, els països endarrerits es veuen obligats a avançar a salts. D'aquesta llei universal del desenvolupament desigual de la

cultura s'hi deriva una altra que, a falta de nom més adequat, qualificarem de llei del *desenvolupament combinat*, al·ludint a l'aproximació de les distintes etapes del camí i a la confusió de distintes fases, a l'amalgama de formes arcaiques i modernes. Sense acudir a aquesta llei, enfocada, naturalment, en la integritat del seu contingut material, seria impossible comprendre la història de Rússia ni la de cap altre país d'avanç cultural ressegat, siga quin siga el seu grau.

Sota la pressió d'Europa, més rica, l'estat rus absorbia una part proporcional molt major de la riquesa nacional que els Estats occidentals, amb la qual cosa no sols condemnava les masses del poble a una doble misèria, sinó que atemptava també contra les bases de les classes benestants. Però, al mateix temps, necessitat del suport d'aquestes últimes, forçava i reglamentava la seua formació. El resultat era que les classes privilegiades, que s'havien anat burocratitzant, no pogueren arribar a desenvolupar-se mai en tota la seua puixança, raó per la qual l'Estat s'apropava cada vegada més al despotisme asiàtic.

L'autocràcia bizantina, adoptada oficialment pels tsars moscovites des de principis del segle XVI, dominà els boiars feudals amb ajuda de la noblesa i la sotmeté a la seua voluntat, lliurant-li els camperols com a serfs per a erigir-se sobre aquestes bases en l'absolutisme imperial peterburgès. Per tal de comprendre l'endarreriment amb què es desenvolupa aquest procés històric, serà prou de dir que la servitud de la gleba, que sorgeix en el transcurs del segle XVI, es perfecciona en el XVII i floreix en el XVIII, per a no ésser abolida jurídicament fins a 1861.

El clero exerceix, després de la noblesa, un paper prou important, però completament mediatitzat, en el procés de formació de l'autocràcia tsarista. L'Església no es remunta mai a Rússia a les altures del poder que arriba a ocupar a l'Occident catòlic, i s'accontenta d'omplir les funcions de servidora espiritual prop de l'autocràcia, en fa un mèrit de la seua humilitat. Els bisbes i metropolitans únicament disposaven de poder en la mida que eren mandataris del braç secular. Els patriarques canviaven en canviar els tsars. En el període peterburgès, la subjecció de l'Església a l'estat es féu encara més servil. Els dos-cents mil capellans i frares integraven en els fons la burocràcia del país, eren una espècie de cos policíac de la fe: en justa reciprocitat, la policia secular emparava el monopoli del clero ortodox en matèria de fe i protegia les seues terres i les seues rendes.

L'eslavofilia, aquest messianisme de l'endarreriment, bastia la seua filosofia dient que el poble rus i la seua Església eren fonamentalment democràtics, en tant que la Rússia oficial no era una altra cosa que la burocràcia alemanya implantada per Pere el Gran. Marx observava, a aquest propòsit: "Exactament el mateix que els ases teutònics feren responsable del despotisme de Frederic II sobre els francesos, com si els esclaus endarrerits no necessitaren sempre d'esclaus civilitzats per a ensinistrar-los en allò indispensable". Aquesta breu observació reflecteix perfectament no sols la vella filosofia dels eslavòfils, sinó també l'evangeli modern dels "racistes".

La incidència del feudalisme rus i de tota la història russa antiga cobrava la seua més trista expressió en l'absència d'autèntiques ciutats medievals com a centres d'artesanía, de comerç. En Rússia l'artesanat no tingué temps de separar-se completament de l'agricultura i servà sempre el caràcter del treball a domicili. Les velles ciutats russes eren centres comercials, administratius, militars i de la noblesa;

centres, per consegüent, consumidors i no productors. La mateixa ciutat de Novgorod, tan pròxima a la Hansa i que no arribà a conèixer el jou tàrtar, era una ciutat comercial sense indústria. Cert és que la dispersió dels oficis camperols, repartits per les distintes comarques, creava la necessitat d'una xarxa comercial extensa. Però els mercaders nòmades no podien ocupar, de cap manera, el lloc que a Occident ocupava la petita i mitja burgesia dels gremis d'artesans en el comerç i la indústria, indissolublement unida a la seua perifèria camperola. A més, les principals vies de comunicació del comerç rus menaven a l'estranger i, així, asseguraven al capital estranger, des dels temps més remots, el lloc directiu i li donaven un caràcter semicolonial a totes les operacions, de forma que el comerciant rus quedava reduït al paper d'intermediari entre les ciutats occidentals i l'aldea russa. Aquest gènere de relacions econòmiques experimentà un cert avanç en l'època del capitalisme rus i conegué el seu apogeu i suprema expressió en la guerra imperialista.

La insignificança de les ciutats russes, que és el que més contribuï a formar en Rússia el tipus d'Estat asiàtic, exclouïa, en particular, la possibilitat d'un moviment de Reforma encaminada a substituir l'Església ortodoxa burocràticofeudal per una variant qualsevulla moderna del cristianisme adaptada a les necessitats de la societat burgesa. La lluita contra l'Església de l'estat no transcendia dels estrets límits de les sectes camperoles, sense excloure'n la més poderosa de totes, el cisma dels "creients vells".

Quinze anys abans que esclatés la gran Revolució Francesa es desencadenà en Rússia el moviment dels cosacs, camperols i obrers servils de les muntanyes dels Urals, acabdillat per Pugatxev. ¿Què li mancà a aquella furiosa insurrecció popular per a esdevenir en vertadera revolució? Li mancà el tercer estat. Sense la democràcia industrial de les ciutats, era impossible que la guerra camperola es transformés en revolució, de la mateixa manera que les sectes pobletanes no podien portar a terme una Reforma. Lluny de provocar una revolució, l'aixecament de Pugatxev serví per a consolidar l'absolutisme burocràtic com a servidor fidel dels interessos de la noblesa, i tornà a demostrar la seua eficàcia en una hora difícil.

L'europeïtzació del país, que començà formalment davall Pere el Gran, esdevingué cada vegada més, en el transcurs del segle següent, una necessitat de la mateixa classe governant, és a dir, de la noblesa. En 1825, la intel·lectualitat aristocràtica, en donar expressió política a aquesta necessitat, es llençà a una conspiració militar, a fi de posar fre a l'autocràcia. Pressionada pel desenvolupament de la burgesia europea, la noblesa avançada intentava, d'aquesta manera, suplir l'absència del tercer estat. Però no es resignava, malgrat tot, a renunciar als seus privilegis de casta; aspirava a combinar-los amb el règim liberal pel qual lluitava; per això, allò que més temia era que s'aixecaren els camperols. No té res d'estrany que aquella conspiració no passés d'ésser la gesta d'uns quants oficials brillants, però aïllats, que sucumbiren quasi sense lluita. Aqueix sentit tingué la sublevació dels "desembristes".

Els grans terratinents que posseïen fàbriques foren els primers del seu estament que iniciaren la substitució del treball servil pel treball lliure. Un altre dels factors que impulsaven aquesta mesura era l'exportació, cada dia major, de cereals russos vers l'estranger. En 1861, la burocràcia noble, en recolzar-se en els grans terratinents liberals, implanta la reforma camperola. L'impotent liberalisme burgès, reduït al seu paper de comparsa, no tingué més remei que contemplar el canvi passivament. No cal dir que el tsarisme resolgué el problema fonamental de Rússia, açò és, la qüestió

agrària, d'una manera encara més mesquina i rapaç de com la monarquia prussiana havia de resoldre, a la volta de pocs anys, el problema capital d'Alemanya: la seua unitat nacional. La solució dels problemes que incumbeixen una classe per obra d'una altra és una de les combinacions a què al·ludíem, pròpies dels països endarrerits.

Però on es revela d'una manera més indiscutible la llei del desenvolupament combinat és en la història i el caràcter de la indústria russa. Nascuda tard, no repeteix l'evolució dels països avançats, sinó que s'hi incorpora en adaptar al seu endarreriment propi les conquestes més modernes. Si l'evolució econòmica general de Rússia saltà sobre els períodes de l'artesanat gremial i de la manufactura, algunes branques de la seua indústria passaren per alt tota una sèrie d'etapes tecnicoindustrials que a Occident ompliren diverses dècades. Gràcies a açò, la indústria russa es pogué desenvolupar en alguns moments amb una rapidesa extraordinària. Entre la revolució de 1905 i la guerra, Rússia doblà, aproximadament, la seua producció industrial. A alguns historiadors russos açò els sembla una raó prou concloent per a deduir-hi que "cal abandonar la llegenda de l'endarreriment i del progrés lent". En rigor la possibilitat d'un tan ràpid progrés es trobava condicionada precisament per l'endarreriment del país, que no sols persisteix fins al moment de la liquidació de la vella Rússia, sinó que encara perdura com a herència d'aqueix passat fins al dia d'avui.

El termòmetre fonamental per a mesurar el nivell econòmic d'una nació és el rendiment del treball, que, al seu torn, depèn del pes específic de la indústria en l'economia general del país. En vigílies de la guerra, quan la Rússia tsarista havia assolit el punt culminant del seu benestar, la part alíquota de riquesa nacional que corresponia a cada habitant era vuit o deu vegades inferior a la dels Estats Units, la qual cosa no té res de sorprenent si es té en compte que les quatre cinques parts de la població obrera de Rússia es concentraven en l'agricultura, mentre que als Estats Units, per cada persona ocupada en les labors agrícoles hi havia 2,5 obrers industrials. Si hom afegeix que en vigílies de la guerra Rússia tenia 0,4 quilòmetres de línies fèrries per cada 100 quilòmetres quadrats, mentre que en Alemanya la proporció era d'1,7 i de 7 en Àustria-Hongria, i per l'estil, tots els altres coeficients comparatius que poguéssim esmentar.

Com ja hem dit, és precisament al camp de l'economia on es manifesta amb el seu màxim relleu la llei del desenvolupament combinat. I així, mentre que fins al moment mateix d'esclatar la revolució, l'agricultura es mantenia, amb petites excepcions, quasi en el mateix nivell del segle XVII, la indústria, en allò que a la seua tècnica i a la seua estructura capitalista es referia, estava al nivell dels països més avançats, i, en alguns aspectes, els sobrepassava. L'any 1914 les petites indústries amb menys de cent obrers representaven als Estats Units un 35% del cens total d'obers industrials, mentre que a Rússia aquest percentatge era tan sols de 17,8. La mitjana i la gran indústria, amb una nòmina de 100 a 1.000 obrers, representaven un pes específic aproximadament igual; els centres fabrils gegantins que donaven ocupació a més de mil obrers cadascun i que als Estats Units sumaven el 17,8% del cens total de la població obrera, a Rússia representaven el 41,4%. A les regions industrials més importants aquest percentatge era encara més elevat: a la zona de Petersburg era de 44,4%; en la de Moscou, de 57,3%. A idèntics resultats arribem comparant la indústria russa amb l'anglesa o alemanya. Aquest fet, que nosaltres fórem els primers a registrar l'any 1908, es fa avenir mal amb la idea que vulgarment es té de l'endarreriment econòmic de

Rússia. I, no obstant això, no exclou aquest endarreriment, sinó que el complementa dialècticament.

També la fusió del capital industrial amb el bancari s'efectuà en Rússia en proporcions que tal vegada no haja conegut cap altre país. Però la mediatització de la indústria pels bancs equivalia a la seua mediatització pel mercat financer de l'Europa occidental. La indústria pesant (metall, carbó, petroli) es trobava sotmesa quasi completament al control del capital financer internacional, que havia creat una xarxa auxiliar i medidora de bancs a Rússia. La indústria lleugera seguí les mateixes empremtes. En termes generals, prop del 40% del capital accions invertit a Rússia pertanyia a estrangers, i la proporció era considerablement major a les branques principals de la indústria. Sense exageració, pot dir-se que els paquets d'accions que controlaven els principals bancs, empreses i fàbriques de Rússia estaven en mans d'estrangers, alhora que cal advertir que la participació dels capitals d'Anglaterra, França i Bèlgica representava gairebé el doble de la d'Alemanya.

Les condicions originàries de la indústria russa i de la seua estructura informen el caràcter social de la burgesia de Rússia i la seua fisonomia política. La intensa concentració industrial suposava, ja per si mateixa, que entre les altes esferes capitalistes i les masses del poble no hagués lloc per a una jerarquia de capes intermèdies. Cal afegir-hi que els propietaris de les més importants empreses industrials, bancàries i de transports eren estrangers que cotitzaven els beneficis obtinguts a Rússia i la seua influència política als parlaments estrangers, raó per la qual no sols no els interessava fomentar la lluita pel parlamentarisme rus, sinó que moltes vegades li feien front: serà prou de recordar el vergonyós paper que exercia en Rússia la França oficial. Tals eren les causes elementals i insuperables de l'aïllament polític i de l'odi al poble de la burgesia russa. I si aquesta, en les albors de la seua història, no havia assolit el grau necessari de maduresa per a escometre la reforma de l'estat, quan les circumstàncies li oferiren l'ocasió de posar-se al capdavant de la revolució demostrà que arribava ja tard.

D'acord amb el desenvolupament general del país, la base sobre la qual es formà la classe obrera russa no fou l'artesanat gremial, sinó l'agricultura; no fou la ciutat, sinó el camp. El proletariat de Rússia, a més a més, no fou formant-se gradualment al llarg dels segles, arrossegant al seu darrere el pes del passat, com en Anglaterra, sinó a salts, per una transformació sobtada de les condicions de vida, de les relacions socials, trencant brusquement amb l'ahir. Açò fou, precisament, allò que, unit al jou concentrat el tsarisme, féu que els obrers russos s'assimilaren les conclusions més avançades del pensament revolucionari, de la mateixa manera que la indústria russa, arribada al món amb retard, s'assimilà les últimes conquestes de l'organització capitalista.

El proletariat rus tornava a reproduir, una vegada i una altra, la breu història dels seus orígens. Alhora que en la indústria metal·lúrgica, sobretot a Petersburg, cristal·litzava i sorgia una categoria de proletaris depurats que havien trencat completament amb l'aldea, en els Urals continuava predominant el tipus obrer de semiproletari, semicamperol. L'afluència de noves fornades de mà d'obra del camp a les regions industrials renovava tots els anys els llaços que unien el proletariat amb la seua pedrera social.

La incapacitat d'acció política de la burgesia es trobava directament informat pel caràcter de les seues relacions amb el proletariat i la classe camperola. La burgesia no

podia arrossegar amb si els obrers als qui la vida de tots els dies enfrontava amb ella i que, a més, aprengueren de seguida a generalitzar els seus problemes. I la mateixa incapacitat demostrava per tal d'atreure els camperols, lligada com estava als grans terratinents per una xarxa d'interessos comuns i temerosa que el règim de propietat, en qualsevol de les seues formes, es vingués a terra. L'endarreriment de la revolució russa no era tan sols, com es veu, un problema de cronologia, sinó que afectava també l'estructura social del país.

Anglaterra féu la seua revolució puritana en una època en què la seua població total no passava dels cinc milions i mig d'habitants, dels quals mig milió corresponia a Londres. En l'època de la Revolució francesa París no comptava tampoc amb més de mig milió d'ànimes dels vint-i-cinc que formaven el cens total del país. A principis del segle XX Rússia tenia prop de cent cinquanta milions d'habitants, més de tres milions dels quals es concentraven en Petersburg i Moscou. Darrere d'aquestes xifres comparatives bateguen grans diferències socials. L'Anglaterra del segle XVII, com la França del segle XVIII, no coneixien encara el proletariat modern. En canvi, a Rússia la classe obrera comptava, en 1905, incloent-hi la ciutat i el camp, almenys deu milions d'ànimes, que, amb les seues famílies, venien a representar més de vint-i-cinc milions d'ànimes, xifra que superava la de la població total de França en l'època de la Gran Revolució. Des dels artesans acomodats i els camperols independents que formaven en l'exèrcit de Cromwell fins als proletaris industrials de Petersburg, passant pels *sansculottes* de París, la revolució hagué de modificar profundament la seua mecànica social, els seus mètodes, i amb aquests també, naturalment, els seus fins.

Els esdeveniments de 1905 foren el pròleg de les dues revolucions de 1917: la de febrer i la d'octubre. El pròleg contenia ja tots els elements del drama, tot i que aquests no es desenrotllaren fins al final. La guerra rusojaponesa féu trontollar el tsarisme. La burgesia liberal es valgué del moviment de les masses per a infondre un poc de por des de l'oposició a la monarquia. Però els obrers s'emanciparen de la burgesia, s'organitzaren a banda d'ella i enfront d'ella en els soviets, creats aleshores per primera vegada. Els camperols s'aixecaren, al crit de "terra!", en tota la gegantina extensió del país. Els elements revolucionaris de l'exèrcit es sentien atrets, tant com els camperols, pels soviets, que, en el moment àlgid de la revolució, disputaren obertament el poder a la monarquia. Fou llavors quan actuaren per primera vegada en la història de Rússia totes les forces revolucionàries: no tenien experiència i els faltava la confiança en si mateixes. Els liberals retrocediren ostentament davant la revolució en el precís moment en què es demostrava que no bastava d'hostilitzar el tsarisme, sinó que calia derrocar-lo. La brusca ruptura de la burgesia amb el poble, que féu que ja llavors es despregués d'aquella una part considerable de la intel·lectualitat democràtica, facilità a la monarquia l'obra de selecció dins de l'exèrcit, li permeté seleccionar les forces fidels al règim i organitzar una sagnant repressió contra els obrers i camperols. I, encara que amb algunes costelles trencades, el tsarisme en sortí vivament i relativament fort de la prova de 1905.

¿Quines alteracions introduí en el panorama de les forces socials el desenvolupament històric que omple els onze anys que medien entre el pròleg i el drama? Durant aquest període s'accentua encara més la contradicció entre el tsarisme i les exigències de la història. La burgesia es fortificà econòmicament, però ja hem vist que la seua força es basava en la intensa concentració de la indústria i en la importància cada vegada major del capital estranger. Adoctrinada pels ensenyaments de 1905, la

burguesia es féu encara més conservadora i suspicax. El pes específic dins del país de la petita burgesia i de la classe mitjana, que ja abans era insignificant, disminuí més encara. La intel·lectualitat democràtica no disposava del menor punt consistent de suport social. Podia gaudir d'una influència política transitòria, però mai exercir un paper propi: es trobava cada vegada més mediatitzada pel liberalisme burgès. En aquestes condicions no hi havia més que un partit que pogués brindar un programa, una bandera i una direcció als camperols: el proletariat. La missió grandiosa que li estava reservada engendrà la necessitat inajornable de crear una organització revolucionària pròpia, capaç de reclutar les masses del poble i posar-les al servei de la revolució, davall la iniciativa dels obrers. Així fou com els soviets de 1905 prengueren en 1917 un gegantí desenvolupament. Que els soviets (dit siga de passada) no són, senzillament, producte de l'endarreriment històric de Rússia, sinó fruit de la llei del desenvolupament social combinat, ho demostra per si sol el fet que el proletariat del país més industrial del món, Alemanya, no trobés durant la marejada revolucionària de 1918-1919 més forma d'organització que els soviets.

La Revolució de 1917 perseguia com a fi immediat l'enfonsament de la monarquia burocràtica. Però, a diferència de les revolucions burgeses tradicionals, donava entrada en l'acció, en qualitat de força decisiva, a una nova classe, filla dels grans centres industrials i equipada amb una nova organització i nous mètodes de lluita. La llei del desenvolupament social combinat se'ns presenta ací en la seua expressió última: la revolució, que comença enfonsant tota la podridura medieval, a la volta de pocs mesos porta al poder el proletariat acabdillat pel partit comunista.

El punt de partida de la revolució russa fou la revolució democràtica. Però plantejà en termes nous el problema de la democràcia política. Mentre els obrers omplien el país de soviets, donant entrada en ells als soldats i, en alguns llocs, als camperols, la burgesia seguia entretenant-se en discutir si hom devia o no convocar l'Assemblea Constituent. Conforme anem exposant els esdeveniments, veurem dibuixar-se aquesta qüestió d'una manera perfectament concreta. Per ara volem limitar-nos a assenyalar el lloc que correspon als soviets en la concatenació històrica de les idees i les formes revolucionàries.

La revolució burgesa d'Anglaterra, plantejada a mitjan segle XVIII, es desenvolupà sota el mantell de la Reforma religiosa. El súbdit anglès, lluitant pel seu dret a resar amb el devocionari que millor li semblés, lluitava contra el rei, contra l'aristocràcia, contra els prínceps de l'Església i contra Roma. Els presbiterians i els puritans d'Anglaterra estaven profundament convençuts que col·locaven els seus interessos terrenals davall la suprema protecció de la providència divina. Les aspiracions per que lluitaven les noves classes es confonien inseparablement en les seues consciències amb els textos de la Bíblia i els ritus del culte religiós. Els emigrants del *Mayflower* portaren amb d'ells a l'altra banda de l'oceà aquesta tradició barrejada amb la seua sang. A açò es deu la força excepcional de resistència de la interpretació anglosaxona del cristianisme. I encara és avui el dia en què els ministres "socialistes" de la Gran Bretanya encobreixen la seua covardia amb aquells mateixos textos màgics en què els homes del segle XVII cercaven una justificació per a la seua bravura.

A França, on no arrelà la Reforma, l'Església catòlica perdurà com a Església de l'Estat fins a la revolució, que havia d'anar a cercar no als textos de la Bíblia, sinó a les abstraccions de la democràcia, l'expressió i justificació per als fins de la societat

burguesa. I per gran que siga l'odi que els actuals directors de França senten envers el jacobinisme, el fet és que, gràcies a la mà dura de Robespierre, es poden permetre ells avui el luxe de continuar disfressant el seu règim conservador sota fórmules per mitjà de les quals es féu saltar, en un altre temps, la vella societat.

Totes les grans revolucions han marcat la societat burgesa amb una nova etapa i noves formes de consciència de les seues classes. De la mateixa manera que a França no arrelà la Reforma, en Rússia no arrelà tampoc la democràcia formal. El partit revolucionari rus al qual pertocà la missió de deixar estampat el seu segell en tota una època, no acudí a cercar l'expressió dels problemes de la revolució a la Bíblia, ni a aqueixa democràcia "pura" que no és més que el cristianisme secularitzat, sinó a les condicions materials de les classes que integren la societat. El sistema soviètic donà a aquestes condicions la seua expressió més senzilla, més diàfana i més franca. El règim dels treballadors es realitza per primera vegada en la història sota els soviets que, siguen quines siguen les vicissituds històriques que els estiguen reservades, ha fet arrels tan profundes i indestructibles en la consciència de les masses com, en el seu temps, la Reforma o la democràcia pura.

LA RÚSSIA TSARISTA I LA GUERRA

La intervenció de Rússia en la guerra era contradictòria pels motius i els fins que perseguia. En els fons, la sagnant lluita entaulada voltava entorn de la supremacia mundial. En aquest sentit, excedia les forces de Rússia. Els seus "objectius de guerra" (els estrets turcs, Galítzia, Armènia) tenien un caràcter provincial i només podien ésser aconseguits de passada en la mesura que s'harmonitzaren amb els interessos de les potències bel·ligerants decisives.

Però, al mateix temps, Rússia, com a gran potència que era, no podia romandre al marge en aquelles disputes dels països capitalistes més avançats, de la mateixa manera que, en l'època anterior, no havia pogut abstenir-se d'introduir al seu país fàbriques, ferrocarrils, fusells de tir ràpid i aeroplans. Els freqüents debats entaulats entre els historiadors russos de la moderna escola sobre si la Rússia tsarista estava o no madura per a prendre part en la política imperialista contemporània, degeneren constantment en escolasticisme, perquè enfoquen a Rússia aïlladament, com a factor solt en la palestra internacional, quan, en realitat, no era més que l'anella d'un sistema.

L'Índia participà en la guerra formalment i de fet com a colònia d'Anglaterra. La intervenció de Xina, aparentment "voluntària", fou, en realitat, la intervenció de l'esclau en les baralles dels senyors. La bel·ligerància de Rússia venia a ocupar un lloc intermedi entre la de França i la de Xina. Rússia pagava en aquesta moneda el dret a estar aliada amb els països progressius, importar els seus capitals i abonar interessos pels mateixos; és a dir, pagava, en els fons, el dret a ésser una colònia privilegiada dels seus aliats, alhora que a exercir la seua pressió sobre Turquia, Pèrsia, Galítzia, països més febles i endarrerits que ella, i a saquejar-los. En els fons, l'imperialisme de la burgesia russa, amb la seua doble faç, no era més que un agent mediador d'altres potències mundials més poderoses.

Els “compradors” xinesos són el tipus clàssic d’una burgesia nacional creada sobre el paper d’agent intermedi entre el capital financer estranger i l’economia interior del país. En la jerarquia dels Estats del món, Rússia ocupava abans de la guerra un lloc considerablement més alt que Xina. Ja és problema a banda saber el lloc que hauria ocupat després de la guerra, suposant que no hagués esclatat la revolució. No obstant això, l’autocràcia russa, d’una banda, i d’una altra la burgesia, presentaven els trets característics marcats del tipus dels “compradors”: tant una com una altra vivien i es nodrien dels vincles que els unien a l’imperialisme estranger, al servei dels quals estaven, i, de no recolzar-s’hi, no hauria pogut mantenir-se dempeus. I ja veïé hom que, a última hora, ni amb aquest suport pogué marxar endavant. La burgesia russa “semicompradora” tenia interessos mundials imperialistes, a la manera com l’agent que treballa en comissió comparteix els interessos de l’empresa a què serveix.

L’instrument de les guerres són els exèrcits. I com en les mitologies nacionals, el propi Exèrcit es considera sempre invencible, les classes governants en Rússia no es veien obligades a fer una excepció per a l’exèrcit tsarista. En realitat, aquest no representava una força seriosa més que contra els pobles semibàrbars, els petits països limítrofs i els estats en descomposició; en la palestra europea, aquest exèrcit podia lluitar coalitzat amb els altres. En l’aspecte defensiu, la seua eficàcia estava en relació directa amb la immensa extensió del país, la densitat escassa de població i les males comunicacions. L’exèrcit dels camperols serfs de la gleba va tingué un virtuos: Suvórov. La Revolució Francesa, en obrir de bat a bat les portes a una nova societat i a una nova estratègia, signà la sentència de mort dels exèrcits tipus Suvórov.

La semiabolició del règim servil i la implantació del servei militar obligatori modernitzaren l’exèrcit dins dels mateixos límits que el país: és a dir, portaren a ell totes les contradiccions d’una nació que encara no havia fet la seua revolució burgesa. Cert és que l’exèrcit tsarista fou organitzat i equipat a to amb l’exemple dels països occidentals, però açò afectava més la forma que no el fons. Hi havia una gran desproporció entre el nivell cultural del camperol-soldat i el de la tècnica militar. En el comandament cobraven expressió la ignorància, la peresa i la venalitat de les classes governants russes. La indústria i els transports fallaven constantment davant les exigències concentrades dels temps de guerra. Els soldats, que en els primers dies de la guerra feien la impressió d’estar ben equipats, mancaren de seguida no sols d’armes, sinó de botes. En la guerra russojaponesa, l’exèrcit tsarista demostrà la seua nul·litat. En l’època de la contrarevolució, la monarquia, amb l’ajuda de la Duma, abastí els dipòsits de material de guerra i apanyà com pogué l’exèrcit i així reparà precàriament la seua reputació d’invencible. Fins que l’any 1914 sobrevingué una prova força més dura.

Quant a l’armament i les finances, Rússia se’ns revela, durant la guerra, lliurada servilment als seus aliats. En realitat, açò no feia més que reproduir, en l’aspecte militar, la subordinació general en què es trobava respecte als països capitalistes avançats. Però ni amb l’ajuda dels aliats salvà Rússia la seua situació. L’escassetat de municions, la manca de mitjans per a fabricar-les, l’absència d’una bona xarxa ferroviària, amb la seua consegüent incapacitat per al transport, traduïren l’endarreriment de Rússia al llenguatge de les derrotes, accessible per a tothom, i aqueixes derrotes recordaren als elements liberals de la nació que els seus antecessors no s’havien cuidat de fer la revolució burgesa i que, per tant, els descendents estaven en deute amb la Història.

Els primers dies de la guerra foren també els primers dies de la ignomínia. Després d'una sèrie de catàstrofes parcials, a la primavera de 1915 es produí la desbandada general. Els generals descarregaven els furors de la seua ineptitud criminal sobre la població pacífica. Els immensos territoris del país eren devastats brutalment. Veritables núvols de llagosta humana es veien empentades a fuetades cap a l'interior del país. El desastre de dins venia a completar l'enfonsament de fora.

En contestar les preguntes dels seus col·legues, sobre la situació al front, el ministre de la Guerra, general Polivanov, digué textualment: “Confie en la dilatada extensió intransitable del nostre territori, en els pantans inacabables i en la misericòrdia de Sant Nicolau, protector de la santa Rússia.” (Sessió del 4 d'agost de 1915.) Unes setmanes més tard, el general Ruski confessava a aquells mateixos ministres: “Les modernes exigències de la tècnica militar excedeixen de les nostres possibilitats. Per descomptat, no podem haver-nos-les amb els alemanys.” I en aquestes paraules no es reflectia una impressió passatgera. L'oficial Stankievitx reproduïx aquestes paraules d'un enginyer militar: “És inútil que vullguem guerrear contra els alemanys, perquè no ens trobem en condició de fer res. Fins als nous mètodes de guerra es transformen per a nosaltres en altres tantes causes de fracàs.” I encara podríem citar multitud d'opinions semblants.

De l'única cosa que els generals podien disposar en abundància era de carn humana. Amb la carn de vaca i de porc es guardava molta més economia. Aquelles nul·litats grises de l'Estat Major, aquell Ianuskievitx de l'escorta de Nikolai Nikolaievitx o aquell Alexeiev de l'escorta del tsar, no sabien més que tapar les bretxes amb noves mobilitzacions, consolant els aliats i consolant-se a si mateixos amb grans columnes de xifres, però allò que calia eren columnes de combatents. Foren mobilitzats prop de quinze milions d'homes que omplien les zones de combat, els quarters, els centres d'etapa, es masegaven i es xafaven els uns als altres furiosos i amb la maledicció als llavis. I aquestes masses humanes, que eren un valor nul al front, eren, en canvi, un valor molt efectiu de disgregació en l'interior del país. Hom calcula que el número de morts, ferits i presoners russos fou aproximadament de cinc milions i mig d'homes. La xifra de desertors augmentava incessantment. Ja al juliol de 1915, els ministres es lamentaven: “Pobre Rússia! Fins al seu exèrcit, que en altres temps omplí el món amb el clamor de les seues victòries..., ha vingut a quedar reduït a un tropell de covards i desertors.”

Els mateixos ministres que feien acudits macabres parlant de la “valentia evacuadora” dels generals, perdien hores i hores en discutir problemes com aquest: Havia hom de treure de Kiev les relíquies dels sants o deixar-les-hi? El tsar entenia que podien deixar-s'hi, perquè “els alemanys no s'atreviran a tocar-les, i si s'atreveixen, pitjor per a ells”. No obstant això, el Sínode havia començat ja a traslladar-les a un altre lloc: “Quan ens n'anem, ens emportarem amb nosaltres el més preat.” Aquests fets no ocorrien en l'època de les Croades, sinó en ple segle XX, mentre la ràdio transmetia les notícies de les derrotes russes.

Els triomfs assolits per Rússia sobre Àustria-Hongria no es devien tant al país vencedor com al vençut. La putrefacta monarquia dels Habsburg estava demanant a veus des de feia llarg temps un enterramorts, el primer que arribés. No era la primera vegada que Rússia triomfava sobre estats en descomposició, com ara Turquia, Polònia i Pèrsia. El front sud-occidental de l'exèrcit rus, tornat cap a Àustria-Hongria, assolí, a

diferències dels altres, grans victòries. S'hi destacar alguns generals que, si certament no revelaren gens ni mica grans aptituds militars, almenys no estaven penetrats d'aqueix fatalisme propi dels cabdills vençuts invariablement. D'aquest medi haurien de sortir, passat el temps, alguns dels "herois" blancs de les guerres civils.

Tothom cercava sobre qui descarregar les seues culpes. No hi havia jueu a qui no s'acusés d'espionatge. Tot aquell que portava un cognom alemany veia sa casa saquejada. L'Estat Major del Gran Duc Nikolai Nikolaievitx manà afusellar com a espia alemany el coronel de gendarmes Miassoiedov, sense cap prova fefaent. Sukhomlinov, ministre de la Guerra, home vacu i poc escrupolós, fou detingut i acusat, potser no sense motius, de traïció. El ministre d'Assumptes Estrangers de la Gran Bretanya, Grey, digué al president de la delegació parlamentària russa, comentant el fet: "El vostre govern dóna proves d'una gran audàcia en atrevir-se a processar per traïdor en plena guerra el ministre del ram." Els estats majors i la Duma acusaven de germanofilia la Cort. I tant uns com altres sentien enveja i odi contra els aliats. L'alt comandament francès economitava les seues tropes, fent de soldats russos. Anglaterra es desplaçava lentament. Als salons de Petrograd i en els estats majors del front hom deia xanxejant: "Anglaterra ha jurat que guerregaria fins a donar l'última gota de sang... del soldat rus." Aquestes bromes acabaren per arribar a oïdes dels soldats del front. "Tot per a la guerra!", exclamaven els ministres, els diputats, els generals i els periodistes. "Sí que [grunyien els soldats a les trinxeres, començant a obrir els ulls] tots estan disposats a combatre fins a l'última gota... de la meua sang."

L'exèrcit rus experimentà en la guerra un nombre de morts superior al de cap de les altres nacions que hi prengueren part en la matança; les seues víctimes ascendiren a dos milions i mig de morts, o siga el 40% de les pèrdues sofertes per tots els exèrcits aliats junts. En els primers mesos, els soldats queien sota els obusos sense reflexionar o reflexionant poc. Però cada dia que passava anava deixant en ells un nou solatge d'experiència, aqueixa experiència amarga dels "soldats rasos", que no tenen qui els sàpia conduir. Els soldats tocaven les conseqüències d'aquell caos de marxes sense rumb ni objectiu que ordenaven els seus generals a les seues sabates trencades i en un estómac buit.

I d'aquelles farinetes sagnants d'homes i coses s'aixecà una paraula que anà fent cos i estenent-se per totes les bandes: la paraula bogeria. El rude llenguatge dels soldats emprava, naturalment, una altra un poc més forta.

El cos que primer es desmoralitzà fou la infanteria, formada per camperols. L'artilleria, en els rengles de la qual sovint hi ha un tant per cent prou gran d'obriers industrials, denota, generalment, una capacitat molt major d'assimilació de les idees revolucionàries, com ho hagué de demostrar ben clarament en 1905. El fet que en 1917 l'artilleria revelés, per contra, tendències més conservadores que la infanteria, s'explica tenint en compte que pels regiments d'infanteria passava com per un sedàs una successió constant de masses humanes cada vegada menys preparades. L'artilleria, que havia sofert moltes menys pèrdues, continuava servant els antics quadres. El mateix ocorria en altres armes especials. Però, a última hora, tampoc l'artilleria es mantingué fidel.

Durant la retirada de Galítzia, el generalíssim transmeté la següent ordre secreta: "Assotar els soldats que deserten o cometen qualssevilla altres delictes." Pireiko, un

soldat, conta: “Començar a assotar els soldats per la més insignificant falta, com era, per exemple, l’allunyar-se del regiment per algunes hores sense permís; altres vegades es veia que assotaven senzillament per a alçar la moral bèl·lica a força de fuetades.” Ja el 17 de setembre de 1915, apuntava Kuropatkin invocant el testimoni de Gutxkov: “Els soldats partiren a la guerra plens d’entusiasme; ara estan cansats i les constants retirades els han fet perdre la fe en la victòria.” Era, si fa o no fa, pels mateixos dies en què el ministre de l’Interior, parlant dels trenta mil soldats convalescents hospitalitzats a Moscou, deia: “Són un colla de revoltosos que no coneixen la disciplina, escandalitzen, es barallen amb els guàrdies (no fa molt que un guàrdia fou mort per ells), lliberten per la força els detinguts, etcètera. És evident que si sorgeixen desordres, aquestes hordes se sumaran a la multitud.” El soldat Pireiko, a qui citàvem més amunt, escriu en els seus *Records*: “Tothom, sense excepció, concentrava el seu interès en la pau: allò que menys li interessava a l’exèrcit era saber qui en sortiria vencedor i quina classe de pau segellaria hom. L’exèrcit necessitava, volia la pau tant sí com no, perquè estava cansat ja de la guerra.”

Una dona que posseïa esperit observador, S. Fedortxenko, pogué escoltar, sent infermera, les converses, quasi diríem els pensaments, dels soldats, i els posà per escrit amb gran art en la seua llibreta de notes. Fruit d’aquest treball fou un llibret titulat *El poble en la guerra*, que ens permet fer una ullada a aqueix laboratori en què les bombes, els filats, els gasos asfixiants i la vilesa dels caps foren treballant durant llargs mesos la consciència d’uns quants milions de camperols russos i on amb els ossos humans cruïen els prejudicis de diversos segles de tradició. En molts d’aquells aforismes primitius, gravats per la soldadesca, bategaven ja en potència les consignes de la guerra civil que s’apropava.

El general Ruski es lamentava, al desembre de 1916, a causa de Riga, a la que anomenava la desgràcia del front septentrional. Era el mateix que Dvinsk, deia el general, “un niu de propaganda revolucionària”. El general Brusílov confirmava que les tropes procedents d’aqueixa regió arribaven desmoralitzades, que els soldats es negaven a llançar-se a l’atac, que el capità d’una companyia havia estat mort a baionetades pels seus homes, que no hi havia hagut més remei que afusellar uns quants i coses semblants. “Els gèrmens que havia de produir la descomposició definitiva de l’exèrcit existien ja molt abans de la revolució”, confessa Rodzianko, que mantenia relacions amb l’oficialitat i havia visitat nombroses vegades el front.

Els elements revolucionaris, al principi dispersos, s’havien enfonsat en la massa de l’exèrcit gairebé sense deixar empremtes. Però a mesura que s’estenia el descontentament anaven sortint de nou a la superfície. Els obrers vaguistes, enviats al front com a càstig, reforçaven les files dels agitadors, i les retirades els brindaven auditoris propicis. “A l’interior, i sobretot al front [denuncia l’*Okhrana*], l’exèrcit està infestat d’elements subversius, dels quals uns poden esdevenir, arribat el moment d’un aixecament, en una força activa, i altres negar-se a executar mesures repressives...” Les autoritats superiors de la gendarmeria de la província de Petrograd denuncien a l’octubre de 1916, basant-se en un informe del delegat de la “Unió de Zemstvos”, que l’estat d’ànim que regna en l’exèrcit és inquietant, que les relacions entre els oficials i soldats denoten una gran tensió; pertot arreu pul·lulen a milers els desertors. “Tot aquell que haja vist de prop l’exèrcit hi treu la impressió i el convenciment que entre els soldats regna indiscutible la descomposició moral.” Per mesura de prudència, l’informe hi afegeix que, si bé molt del que es conta en les aqueixes informacions sembla poc

versemblant, no hi ha més remei que donar-li crèdit, perquè molts dels metges que tornen del front d'operacions s'expressen en idèntic sentit.

L'estat d'ànim regnant a l'interior del país corresponia a la moral del front. En la reunió celebrada pel Partit Kadet a l'octubre de 1916, la majoria dels delegats feia notar l'apatia i la desconfiança en el final victoriós de la guerra que dominaven "en tots els sectors de la població, sobretot al camp i entre els elements pobres de les ciutats". El 30 d'octubre de 1916, el director del Departament de Policia parlava en els seus informes de la "fatiga de la guerra" i de l'"anhel d'una pau ràpida, siga quina siga, que s'observen per tot arreu en tots els sectors de la població".

Mesos més tard, tots aquests senyors, diputats i policies, generals, metges i exgendarmes, afirmaven unànimement que la revolució havia matat el patriotisme en l'exèrcit i que els bolxevics els havien furtat de les mans una victòria segura.

En aquest caos de patriotisme bel·licós, els que portaven la batuta eren, sens dubte, els demòcrates constitucionals (els cadets). El liberalisme, que ja a finals de 1905 havia trencat el contacte molt problemàtic que l'unia a la revolució, aixecà des dels primers moments de la contrarevolució la bandera de l'imperialisme. I la cosa era lògica: ja que no hi havia manera de netejar el país del fem feudal per a garantir a la burgesia una situació preeminent, no li quedava més recurs que pactar una aliança amb la monarquia i la noblesa, a fi d'assegurar al capital un lloc més rellevant en la palestra mundial. I si bé és cert que la catàstrofe mundial s'anà preparant des de distints punts, la qual cosa féu que fins a un cert punt sorprengué fins i tot als seus organitzadors més responsables, no és menys indubtable que els liberals russos, en la seua qualitat d'inspiradors de la política exterior de la monarquia, ocupen un lloc prou destacat en la preparació de la guerra. Els cabdills de la burgesia russa feien justícia a la veritat en saludar com a cosa seua la guerra de 1914. En la sessió solemne celebrada per la Duma nacional el 16 de juliol de 1914, el representant de la fracció dels cadets declara: "No plantegem condicions ni formulem exigències; ens limitem a llençar en la balança la ferma decisió de rebutjar l'enemic." La "unió sagrada" fou segellada també en Rússia com a doctrina oficial. Durant les manifestacions patriòtiques de Moscou, el Marquès de Benkerndorf, mestre major de cerimònies, declarà als diplomàtics: "Ací tenen vostès la revolució que ens pronosticaven a Berlín!" "Aquesta idea [comenta l'ambaixador francès Paléologue] està manifestament en tots els caps." Aquella gent considerava com el seu deure abrigar i sembrar il·lusions en una situació que sembla que havia d'ésser incompatible amb elles.

No havien de fer-se esperar els freds ensenyaments de la realitat. Poc després d'esclatar la guerra, un dels cadets més expansius, l'advocat i gran terratinent Roditxev exclamava en una sessió del comitè central del seu partit: "Però és possible que cregueu que amb imbècils com aquests pot ningú vèncer?" Els esdeveniments demostraren que no, que amb imbècils com aquells no hi havia manera de vèncer. Quan ja tenia perduda una bona part de la seua fe en el triomf, el liberalisme intentà aprofitar-se de la inèrcia de la guerra per a introduir un poc de neteja en la camarilla de palau i obligar la monarquia a pactar. L'arma principal de què es serví per a aquests fins fou l'acusació de germanofilia i de preparació d'una pau per separat llençada contra el partit de la Cort.

A la primavera de 1915, quan les tropes desarmades es batien en retirada en tot el front, les esferes governamentals decidiren, no sense la pressió dels aliats, atreure

vers els treballs de guerra la iniciativa de la indústria privada. A una reunió convocada especialment per a aquest fi hi acudiren, a més dels buròcrates, els industrials més influents. Les “unions de zemstvos” i municipis que havien sorgit en esclatar la conflagració, i els comitès industrials de guerra creats a la primavera de 1915 esdevingueren altres tants punts de suport de la burgesia en la seua lluita per la victòria i el poder. Recolzada en aqueixes organitzacions, la Duma nacional podia obrar amb més seguretat com a mediatra entre la classe burgesa i la monarquia.

No obstant això, les vastes perspectiva polítiques no distreien l’atenció dels interessos quotidians. De la comissió assessora especial, formada amb aquells fins, fluïen, com d’un brollador, centenars de milions de rubles, que, ramificats per diversos canals, regaven copiosament la indústria, saciant al seu pas les ganes de molts. En la Duma nacional i en la premsa es feren conèixer alguns dels beneficis de guerra obtinguts durant els anys 1915 i 1916: l’empresa tèxtil de Riabustxinski, un fabricant liberal de Moscou, figurava amb un 75% de beneficis nets; la manufactura de Tver amb un 111%!; la fàbrica de laminació de coure de Kolitxuguin, fundada amb un capital de deu milions, apareixia reportant més de dotze d’utilitats. Com es veu ací, la virtut patriòtica quedava recompensada esplèndidament, i, a més a més, força de pressa.

L’especulació en totes les seues formes i les jugades de Borsa arribaren al paroxisme. De la bromera sagnant sorgien immenses fortunes. Que a la capital no hi hagués ni pa ni combustible no impedia Faberget, el joier de la Cort, vanagloriar-se que mai havia fet tan magnífics negocis. La Virubova, cambrera de palau, conta que mai s’havien encarregat vestits tan cars ni s’havien comprat tants brillants com durant l’hivern de 1915-1916. Els locals nocturns de diversions estaven abarrotats d’herois emboscats, de desertors legals i la resta de cavallers respectables, massa vells per a guerrear al front però prou joves encara per a gaudir de la vida a la reraguarda. Els grans Ducs no eren els que menys participaven en aquelles orgies, mentre feia estralls la pesta. I hom no havia de preocupar-se del que es malgastava, perquè no cessava de caure de l’alt una pluja benèfica d’or. La “bona societat” no tenia més que allargar la mà i obrir les butxaques; les dames aristocràtiques alçaven les faldes; els banquers i intendents, industrials, ballarines del tsar i dels grans Ducs, jerarques ortodoxos, dames de la Cort, diputats radicals, generals del front i de la reraguarda, advocats radicals, tartufs augustos d’ambdós sexes, el tropell de nebots, i, sobretot, de nebodes, tots xapotejaven en aquell tarquim pastat amb sang. Tots s’apressaven a robar i menjar de valent, temorosos que la benèfica pluja finís, i tots rebutjaven amb indignació la idea ignominiosa d’una pau prematura.

La comunitat en els guanys, les derrotes al front i els perills de l’interior foren acostant més i més els partits de les classes posseïdores. En la Duma, desunida encara en vigílies de la guerra, es formà en 1915 una majoria patriòtica d’oposició, que adoptà el nom de “bloc progressiu”. Proclamà, naturalment, com la seua finalitat oficial, la “satisfacció de les necessitats creades per la guerra”. En l’esquerra quedaren fora del bloc els socialdemòcrates i els trudovniki; en la dreta, els petits grups coneguts com Centúries Negres, extremadament reaccionaris. Tota la resta de fraccions: els cadets, els progressistes, els tres grups d’octubristes, el centre i una part dels nacionalistes, entraren en el bloc o s’hi adheriren, al igual que els grups nacionalistes, entraren en el bloc o s’hi adheriren, al igual que els grups nacionals: els polonesos, els lituans, els musulmans, els jueus, etc. Per a no espantar el tsar llençant la fórmula d’un ministeri responsable, el bloc exigí “un govern de coalició, format per persones que gaudiren de la confiança del

país”. El ministre de l’Interior, príncep Tserbarov, definia ja en aquell llavors el bloc progressiu com una “unió passatgera provocada pel perill de la revolució social”. Per a comprendre açò no calia, naturalment, una gran penetració. Miliukov, que capitanejava els cadets, i des d’aqueix lloc el bloc, deia en una reunió del seu partit: “Estem sobre un volcà... La tensió ha arribat al seu límit extrem... Basta amb què qualsevol imprudent llence un llumí al sòl perquè esclate el voraç incendi... Urgeix més que mai un poder fort, qualsevulla que siga, bo o roí.”

Tan gran era l’esperança que el tsar, intimidat per les derrotes, s’avindria a fer concessions, que, a l’agost, la premsa liberal publicà la llista d’un projectat “Gabinet de confiança” amb el president de la Duma, Rodzianko, de primer ministre (una altra versió indicava per a aquest càrrec al president de la “Unió de Zemstvos”, príncep Lvov); Gutxkov de ministre de l’Interior; Miliukov, en Assumptes Estrangers, etc. Any i mig després, la majoria d’aquestes persones, que s’havien nomenat a si mateixes per a aliar-se amb el tsar contra la revolució, obtenien carteres en el govern “revolucionari” provisional. No era el primer cas en què la Història es permetia bromes d’aquestes. Sort i tot que, per aquesta vegada, la xanxa resultà de curta durada.

La majoria dels ministres del gabinet presidit per Goremikin estaven tan aterrits com els cadets davant la marxa dels esdeveniments, raó per la qual s’inclinaven a pactar amb el bloc progressiu. “Un govern que no compte amb la confiança del titular del poder suprem, ni de l’exèrcit, ni dels municipis, ni dels ‘zemstvos’, ni de la noblesa, ni dels comerciants, ni dels obrers, no sols no pot actuar, sinó que ni tan sols pot existir. És un absurd palès.” Aquest era el judici que li mereixia, a l’agost de 1915, al príncep Tserbatov el govern en què ell mateix exercia la cartera de l’Interior. “Si les coses s’organitzen d’una manera decorosa i es deixa una sortida [deia el ministre d’Assumptes Estrangers, Sazonov], els cadets seran els primers en acceptar el pacte; Miliukov és un gran burgès, i a res li té tant por com a la revolució social. A més, la majoria dels cadets tremolen davant la perspectiva de perdre els seus capitals.” Per la seua banda, el mateix Miliukov entenia que el “bloc” hauria de fer “certes concessions”. Com s’hi veu, ambdues parts estaven disposades a entendre’s, i semblava assumpte conclòs. Però el 29 d’agost, Goremikin, el president del Consell, un buròcrata carregat d’anys i d’honors, vell cínic que es dedicava a fer política entre partida i partida de tresillo i es negava a atendre cap queixa, dient que la guerra no era cosa seua, es presentà al tsar al quarter general i hi tornà amb la notícia que tot el món havia de romandre al seu lloc i les coses com estaven, excepte la rebel Duma, que seria dissolta el 3 de setembre. La lectura de l’ucàs del tsar dissolent la Duma fou acollida sense una sola paraula de protesta; els diputats feren un visca al tsar i se n’anaren cadascú per la seua banda.

¿Com aquest govern, que, segons la seua pròpia confessió, no es recolzava en ningú, pogué sostenir-se en el poder més d’any i mig? Els triomfs passatgers de les tropes russes assortiren, indubtablement, el seu efecte, reforçant la benèfica pluja d’or. Cert és que els triomfs al front aviat finiren, però a l’interior del país els beneficis seguien vent en popa. No obstant això, la causa principal de què es consolidés la monarquia per una temporada, dotze mesos abans de sobrevenir el seu enfonsament, raïa en l’aguda diferenciació del descontentament popular. El cap de l’*Okhrana* de Moscou contava com la burgesia evolucionava vers la dreta empentada per “la por davant la possibilitat que després de la guerra es produïren revoltes revolucionàries”. Com veiem, la possibilitat d’una revolució en plena guerra es donava per descartada. Els industrials estaven, a més a més, inquietats pels “coquetejos” d’alguns dels directors

dels comitès industrials de guerra amb el proletariat. El coronel de gendarmes Martínov, que, pel que hom ha vist, no havia perdut el temps llegint per deure professional les obres marxistes, arribava a la conclusió que la millora relativa experimentada per la situació política del país es devia a “la diferenciació cada vegada més accentuada de les classes socials, en què es palesa d’una manera viva i cada vegada més insensible, en el temps que corren, els conflictes plantejats entre els seus interessos”.

La dissolució de la Duma al setembre de 1915 fou un repte llençat a la burgesia i no als obrers. I no obstant això, mentre els liberals tornaven a les seues cases victorejant el tsar, encara que, certament, sense gran entusiasme, els obrers de Petrograd i Moscou contestaven al repte amb vagues de protesta. Açò acabà de descoratjar els liberals, que allò que més temien era que un tercer en discòrdia s’entremetés en el seu plet familiar amb la monarquia. Quina posició havien d’adoptar? Els liberals, amb uns quants grunyits tímids de l’ala esquerra, optaren per la solució acreditada: no sortir de la legalitat i revelar la inutilitat de la burocràcia complint estrictament amb els seus deures patriòtics. Per descomptat, no hi havia més remei que fer a banda, de moment, la llista d’un ministeri liberal.

Mentre, la situació anava empitjorant automàticament. Al maig de 1916 fou convocada una altra vegada la Duma, encara que, certament, ningú sabia per a què. No entrava en les seues intencions, de cap manera, fer una crida a la revolució. I no essent així, no pintava cap paper. “Durant aquest període [recorda Rodzianko] les sessions es desenrotllaven peresosament, els diputats hi assistien amb irregularitat... L’eterna lluita semblava no tenir cap sentit, el govern no volia escoltar res, el desordre creixia i el país caminava cap al precipici.” En el transcurs de 1916 la monarquia trobà un poc de suport social en la por de la burgesia a la revolució, unit a la impotència de la burgesia sense revolució.

A la tardor, la situació s’agreujà encara més. Tothom estava ara convençut que era inútil perllongar la guerra, i la indignació de les masses populars amenaçava de desbordar-se a cada moment. Els liberals, alhora que atacaven el partit de la Cort per la seua “germanofilia”, creien necessari temptejar les possibilitats de pau, preparant així el seu esdevenidor. Únicament d’aquesta manera s’expliquen les negociacions entaulades en Estocolm, a la tardor de 1916, per un dels caps del “bloc progressiu”, el diputat Protopopov, amb el diplomàtic alemany Warburg. La delegació de la Duma, que féu sengles visites d’amistat als francesos i als anglesos, pogué convèncer-se sense esforç, igualment a París que a Londres, que els benvolguts aliats estaven disposats a treure a Rússia, mentre durés la guerra, el major suc vital possible, per a després de la victòria convertir aquest país endarrerit en terreny propici per a la seua explotació econòmica. La vella Rússia, desfeta i a remolc dels aliats victoriosos, hauria viscut una existència colonial. A les classes posseïdores russes no els quedava més recurs que pugnar per desfer-se d’aquelles abraçades excessivament estretes de l’“Entente” i cercar pel seu compte un camí que els portés a la pau, aprofitant-se de l’antagonisme que regnava entre els dos bàndols més poderosos. L’entrevista del president de la delegació de la Duma amb el diplomàtic alemany, primer pas fet en aquest sentit, volia ésser, a més, una amenaça per als aliats, a fi de coaccionar-los a fer concessions, i un sondeig de la possibilitat d’establir un apropament envers Alemanya. Protopopov no sols obrava d’acord amb la diplomàcia tsarista (l’entrevista es celebrà en presència de l’ambaixador rus a Suïssa), sinó que la seua gestió estava avalada per tota la delegació de la Duma nacional. De pas, els liberals perseguïen un objectiu interior no menys important:

“Confia en nosaltres [donaven a entendre el tsar] i t’aconseguiré una pau per separat, millor i més ferma que Sturmer.” Segons els plans de Protopopov, és a dir, dels seus manadors, el govern rus hauria de notificar als aliats, “amb alguns mesos d’anticipació”, que es veia obligat a posar fi a la guerra, i que si ells es negaven a entaular negociacions de pau, Rússia hauria de signar un armistici per separat amb Alemanya. En una confessió escrita ja després de la revolució, Protopopov diu, com si parlés d’una cosa molt natural: “Tota la gent raonable del país, incloent-hi gairebé tots els líders del partit de la “llibertat del poble”, estaven persuadits que Rússia no es trobava en condicions de continuar la guerra.”

El tsar, a qui Protopopov, al seu retorn, reté compte del viatge i del resultat de les seues negociacions, es mostrà completament conforme amb la idea d’una pau per separat. Allò que no veia clar era que hi hagués cap motiu per a associar els liberals a l’empresa. Que Protopopov, trencant (dit siga de passada) amb el bloc progressiu, entrés de sobte a formar part de la camarilla de la Cort, tenia la seua explicació en el caràcter personal d’aqueix neci vanitos, enamorat, segons pròpia declaració, del tsar, de la tsarina, i, alhora, de la cartera de ministre d’Hisenda, que li queia del cel quan menys l’esperava. Però aquest episodi de la traïció comesa per Protopopov contra el liberalisme no féu variar en un àpex el sentit general que informava la política exterior dels liberals, barreja de cobdícia, covardia i traïció.

L’1 de novembre tornà a reunir-se la Duma. La tensió regnant al país era ja insuportable; tothom esperava que la Duma prengués alguna resolució decisiva. Era precís fer o, almenys, dir quelcom. El “bloc progressiu” es veié obligat a recórrer novament als ritus parlamentaris. Miliukov, enumerant des de la tribuna els principals actes del govern, els glossava una vegada i una altra amb aquesta pregunta: “És imbecil·litat o és traïció?” Hi hagué també altres diputats que donaren la nota alta. El govern no trobà a penes defensors, però contestà a la seua manera: prohibint que els discursos pronunciats en la Duma foren publicats per la premsa. Per aquesta raó s’hagueren d’imprimir en tirades a banda, distribuint-se per milions d’exemplars. A penes hi havia oficina pública, igualment a l’interior del país que al front, on no es copiaren aquests discursos, moltes vegades amb interpolacions i afegits, a to amb el temperament del copista. La ressonància dels debats de l’1 de novembre en tot el país fou tal que espantà als mateixos acusadors.

Un grup d’elements de l’extrema dreta, buròcrates de raça, inspirats per Durnovo, el pacificador de Moscou en la revolució de 1905, donà al tsar una nota que era en aquells moments tot un programa. L’ull avesat d’aquells funcionaris experts que havien cursat en una escola policíaca seriosa, no deixà de percebre el perill, i si la seua recepta no donà resultat, fou únicament perquè per a la malaltia que patia el vell règim no hi havia capellà. Els autors de la nota es pronunciaven en contra de tota concessió a l’oposició burgesa, no perquè els liberals volgueren anar massa lluny, com pensaven les vulgars “centúries negres”, a les que miraven de dalt a baix els reaccionaris de les altes esferes governamentals; no, sinó perquè els liberals “són tan febles, es troben tan dividits i, diguem-ho francament, són tan ineptes, que el seu triomf seria tan efímer com inconsistent”.

La feblesa del partit principal de l’oposició, el “demòcrata constitucional” (cadets), continuava dient la nota, es revelava ja en el seu mateix nom: s’intitulava demòcrata, essent com era burgès per essència; trobant-se com es trobava en bona part

integrat per grans terratinents liberals, inscriví en el seu programa el rescat obligatori de les terres. “Si se’ls lleven aqueixes cartes preses de les baralles d’un altre [escrivien els consellers secrets del tsar, usant les imatges que els eren habituals], els cadets queden reduïts a una associació nombrosa d’advocats, professors i funcionaris liberals dels distints departaments de l’estat.” Els revolucionaris eren ja una altra cosa. La nota reconeix, tot i que cruixint de dents, la importància dels partits revolucionaris: “El perill i la força d’aquests partits rau en el fet que tenen una idea, diners [!], i masses ben disposades i organitzades.” Els partits revolucionaris “poden comptar amb les simpaties d’una majoria indiscutible de camperols, que seguiran el proletariat tan prompte com els cabdills revolucionaris apunten a les terres dels senyors”. Què s’aconseguiria, sota aquestes condicions, en instaurar un ministeri responsable? “La desaparició completa i definitiva del partit de les dretes, l’absorció gradual dels partits intermedis: centre, conservadors, liberals, octubristes i progressistes, pel partit dels cadets, que, d’aquesta manera, adquiriria, per fi, una importància decisiva dins del pla. Però aviat els cadets es veurien amenaçats per la mateixa sort... I després, què? Perquè després entrarien en acció les masses revolucionàries, hauria arribat el moment de la Comuna, cauria la dinastia, s’enfonsarien les classes posseïdores i, per fi, entraria en escena el bandit camperol.” No es pot negar que, en aquestes línies, l’informe reaccionari policíac es remunta ací a originals previsions històriques.

Quant a les mesures proposades, el programa de la nota no és nou però sí conseqüent: un govern integrat de partidaris implacables de l’autocràcia; supressió de la Duma; declaració de l’estat de setge en les dos capitals; apromptament de forces per a sufocar la rebel·lió. En els fons, no fou un altre el programa que serví de base a la política del govern durant els últims mesos que precediren a la revolució. L’eficàcia d’aquest programa, però, pressuposava una força que Durnovo havia tingut en les seues mans a l’hivern de 1905 però que ja no existia a la tardor de 1917. Per això, la monarquia féu tot el possible per tal d’aixafar el país discretament mitjançant la divisió de la resistència. El ministeri fou renovat, donant-se entrada a homes de confiança incondicionalment addictes al tsar i la tsarina. Però aquests homes “de confiança”, i el primer de tots el trànsfuga Protopopov, eren nul·litats lamentables. La Duma no fou dissolta, sinó que es tornaren a suspendre les seues sessions. La declaració de l’estat de setge en Petrograd s’ajornà fins a l’instant en què ja la revolució es féu amb la victòria. Tot açò es palesà ja als dos o tres mesos.

Mentre, el liberalisme feia els darrers esforços desesperats per salvar la situació. Totes les organitzacions de la gran burgesia recolzaren els discursos pronunciats al novembre per l’oposició des de la tribuna de la Duma amb una sèrie de declaracions. La més insolent fou la resolució votada el 9 de desembre per la “Unió de Municipis Urbans”: “Uns quants criminals irresponsables, uns quants fanàtics, volen portar Rússia al desastre, a la ignomínia i l’esclavitud.” En aquest missatge s’invitava la Duma nacional a “que no es dissolgués sense abans assolir la formació d’un govern responsable”. Fins i tot el mateix Consell d’Estat, òrgan de l’alta burocràcia i de la gran propietat, es mostrà partidari que foren cridats al poder homes que gaudiren de la confiança del país. En el mateix sentit es pronuncià el Congrés de la noblesa: les pedres venerables cobertes de molsa trencaren a parlar. Però tot seguí igual. La monarquia es resistia a soltar les restes del poder que encara tenia a les mans.

L’última legislatura de l’última Duma fou convocada, després de moltes vacil·lacions i ajornaments, per al 14 de febrer de 1917. Faltaven menys de dos mesos

per a esclatar la revolució. Tot el món esperava manifestacions als carrers. En el *Rietx* [La Paraula], òrgan dels cadets, apareixia junt amb el ban del governador militar de la regió de Petrograd, general Khabalov, declarant prohibit tot gènere de manifestacions, una lletra de Miliukov en què es posava en guàrdia els obrers contra els “consells malèvols i perillosos”, d’“origen tèrbol”. Malgrat les vagues, les sessions de la Duma s’obriren amb relativa tranquil·litat. Simulant que la qüestió del poder havia deixat d’interessar-li, la Duma es consagrà a un problema molt greu en veritat, però purament pràctic: les subsistències. L’estat d’ànim dels diputats era d’abatiment, havia d’escriure més tard Rodzianko: “s’hi notava la impotència de la Duma, el cansament produït per aquella lluita estèril”. I Miliukov repetia que el bloc progressiu “actuaria amb la paraula i només amb la paraula”. Sota aquestes condicions fou que la Duma es veié arrossegada pel remolí de la Revolució de febrer.

EL PROLETARIAT RUS I ELS CAMPEROLS

El proletariat rus ha fet les seues primeres passes sota les condicions polítiques d’un estat despòtic. Les vagues il·legals, les organitzacions subterrànies, les proclames clandestines, les manifestacions als carrers, els xocs amb la policia i les tropes de l’exèrcit: tal ha estat la seua escola, fruit de l’encreuament de les condicions del capitalisme que es desenvolupaven ràpidament i l’absolutisme que anava abandonant a poc a poc les seues posicions. L’amuntegament dels obrers en fàbriques gegantines, el caràcter concentrat del jou de l’estat i, finalment, l’ardor combatiu d’un proletariat jove i saludable, feren que les vagues polítiques, tan rares a Occident, es convertiren allí en un mètode fonamental de lluita. Les xifres relatives a les vagues plantejades en Rússia des de primers de segle actual són l’índex més eloqüent que acusa la història política d’aquell país. I fins i tot essent el nostre propòsit no recarregar el text d’aquest llibre amb xifres, no podem renunciar a reproduir les que es refereixen a les vagues polítiques desencadenades en el període que va de 1903 a 1917. Les nostres dades, reduïdes a la seua més simple expressió, es limiten a les empreses sotmeses a la inspecció de fàbriques. Fem a una banda els ferrocarrils, la indústria minera, l’artesà i les petites empreses en general, i, molt més naturalment, l’agricultura, per diverses raons que no cal explicar. Amb açò no perden el menor relleu els canvis que acusa la corba de vagues durant aqueix període.

Vagues polítiques

Any	Número de vagues
1903	87.000
1904	25.000
1905	1.843.000
1906	651.000
1907	540.000
1908	93.000
1909	8.000
1910	4.000
1911	8.000
1912	550.000
1913	502.000
1914 (primera meitat)	1.059.000
1915	156.000
1916	310.000
1917 (gener-febrer)	575.000

Ens trobem davant la corba, única en el seu gènere, de la temperatura política d'un país que alberga a les seues entranyes una gran revolució. En un país ressagat i amb un proletariat reduït (el cens d'obrers de les empreses sotmeses a la inspecció fabril passa de milió i mig d'obrers en 1905, i uns dos milions en 1917) ens trobem amb un moviment vaguístic que assoleix proporcions desconegudes fins aleshores en cap altre país del món. Enfront de la debilitat de la democràcia petit burgesa i a l'atomització i ceguesa política del moviment camperol, la vaga obrera revolucionària és l'ariet que la nació, en el moment del seu despertar, descarrega contra les muralles de l'absolutisme. Ens bastaria fixar-nos en la xifra d'1.843.000 de vaguistes polítics de 1905 (clar està que els obrers que participaren en més d'una vaga figuren en aquesta estadística per diferents conceptes) per a posar el dit a cegues a l'any de la revolució, encara que no tinguérem més dada que aquesta sobre el calendari polític de Rússia.

En 1904, primer any de la guerra russojaponesa, la inspecció de fàbriques no assenyalava més que 25.000 vaguistes en tot el país. En 1905, el número d'obrers que participaven en les vagues polítiques i econòmiques en conjunt ascendeix a 2.863.000, cent quinze vegades més que l'any anterior. Aquest salt sorprenent indueix per si mateix a pensar que el proletariat, a qui la marxa dels esdeveniments obligà a improvisar una activitat revolucionària tan inaudita, havia de treure a tota costa del seu si una organització que respongués a les proporcions de la lluita i a la grandiositat dels fins perseguits: aquesta organització foren els *soviets*, creats per la primera revolució i que no trigaren en esdevenir òrgans de la vaga general i de la lluita pel poder.

Derrotat en l'aixecament de desembre de 1905, el proletariat passa dos anys (anys que, si bé encara sota la influència revolucionària com l'estadística de vagues revela, són ja, malgrat tot, anys de reflux) fent esforços heroics per mantenir una part, almenys, de les posicions conquerides. Els quatre anys que segueixen (1908-1911) es reflecteixen en l'espill de l'estadística en vagues com anys de contrarevolució triomfant. Coincidint amb aquesta, la crisi industrial ve a desgastar encara més el proletariat ja per si mateix exhaurit. La fondària de la caiguda és proporcional a l'altura que havia assolit el moviment ascensional. Les convulsions de la nació tenen el seu reflex en aquestes xifres.

El període de prosperitat industrial que s'inicia l'any 1910 posa una altra vegada dempeus els obrers i imprimeix nou impuls a les seues energies. Les xifres de 1913-1914 repeteixen quasi les dades de 1905-1907, encara que en un ordre invers: ara, el moviment no tendeix a remetre, sinó que va en ascens. Comença la nova ofensiva revolucionària sobre bases històriques més altes: aquesta vegada, el nombre d'obrers és major, i major també la seua experiència. Els sis primers mesos de 1914 es poden equiparar gairebé, pel nombre de vaguistes polítics, a l'any d'apogeu de la primera revolució. Però es desencadena la guerra i trunca bruscament aquest procés. Els primers mesos de la guerra es caracteritzen per la inactivitat política de la classe obrera. Però l'estancament comença ja a cedir a la primavera de 1915, i s'obre un nou cicle de vagues polítiques que, al febrer de 1917, produeix l'explosió de l'aixecament dels obrers i els soldats.

Aquests fluxos i refluxos bruscos de la lluita de masses fan que el proletariat rus sembla canviar de filosofia en el transcurs d'uns quants anys. Fàbriques que dos o tres anys abans es llençaven unànimement a la vaga amb motiu de qualsevol acte d'arbitrarietat policíaca perden de sobte la seua empena revolucionària i deixen sense resposta els crims més monstruosos del poder. Les grans derrotes produeixen un abatiment perllongat. Els militants revolucionaris perden autoritat sobre les masses. En la consciència d'aquestes tornen a aflorar els vells prejudicis i les supersticions encara no esfumades. Al mateix temps, la penetració dels elements grisos procedents del camp a les files obreres fan que es destenye (per dir-ho així) el caràcter de classe d'aquesta. Els escèptics mouen irònicament el cap. Tal fou el que succeí en els anys 1907 a 1911. Però els processos moleculars s'encarreguen de curar en les masses les lesions psíquiques. Un nou gir dels esdeveniments o un impuls econòmic subterrani obre un nou cicle polític. Els elements revolucionaris tornen a trobar qui els escolte, i la lluita s'encén de nou i amb majors empenes.

Per a comprendre les dues tendències principals en què s'escindeix la classe obrera russa, convé no oblidar que el menxevisme cobra la seua forma definida durant els anys de reacció i reflux, recolzat principalment en el reduït sector d'obrers que havien trencat amb la revolució, mentre que el bolxevisme, furiosament perseguit durant el període de la reacció, resorgeix de seguida sobre la bromera de la nova onada revolucionària en els anys que precedeixen immediatament a la guerra. "Els elements, les organitzacions i els homes que rodegen Lenin són els més enèrgics, els més audaçs i els més capacitats per a la lluita sense desmai, la resistència i l'organització permanents"; així jutjava el departament de policia la tasca dels bolxevics durant els anys que precedeixen a la guerra.

Al juliol de 1914, quan els diplomàtics clavaven els últims claus en la creu destinada a la crucifixió d'Europa, Petrograd bullia com una caldera revolucionària. El president de la República francesa, Poincaré, diposità la seua corona sobre la tomba d'Alexandre III en el mateix moment en què als carrers s'escoltaven els últims ressons de la lluita i els primers crits de les manifestacions patriòtiques.

¿Pot hom pensar que, si no s'hagués declarat la guerra, el moviment ofensiu de les masses que venia creixent des de 1912 a 1914 hauria determinat directament l'enderrocament del tsarisme? No podem contestar d'una manera categòrica a aquesta pregunta. No hi ha dubte que el procés conduïa inexorablement a la revolució. Però per quines etapes hauria hagut de passar? No li estaria reservada una nova derrota? ¿Quin temps haurien necessitat els obrers per a posar en peu els camperols i apoderar-se de l'exèrcit? No pot dir-se. En aquestes coses, hom no pot avançar més que hipòtesis. La veritat és que la guerra marcà en un principi un pas enrere, per a després, en la fase següent, accelerar el procés i assegurar-li una victòria indiscutible.

El moviment revolucionari es paralitzà al primer redoblament dels tambors guerrers. Els elements obrers més actius foren mobilitzats. Els militants revolucionaris foren traslladats de les fàbriques al front. Tota declaració de vaga era severament castigada. La premsa obrera fou suprimida; els sindicats estrangulats. A les fàbriques entraren centenars de milers de dones, de joves, de camperols. Políticament, la guerra, unida a la fallida de la Internacional, desorientà extraordinàriament les masses i permeté a la direcció de les fàbriques, que havia alçat cap, parlar patriòticament en nom de la indústria, arrossegant amb si una part considerable dels obrers i obligant els més

audaços i decidits a adoptar una actitud expectant. La idea revolucionària havia anat refugiar-se en grups petits i silenciosos. A les fàbriques, ningú s'atrevia a anomenar-se bolxevic, si no volia veure's al punt detingut i fins i tot apallissat pels obrers més retrògrads.

En el moment d'esclatar la guerra, la fracció bolxevic de la Duma, fluixa per les persones que la componien, no estigué a l'altura de les circumstàncies. S'ajuntà els diputats menxevics per a formular una declaració en què es comprometia a "defensar els béns culturals del poble contra tot atemptat, vingués d'on vingués". La Duma subratllà amb aplaudiments aquella capitulació. No hi hagué entre totes les organitzacions i grups del partit que actuaven a Rússia ni un sol que abraçés la posició clarament derrotista que Lenin mantenia des de l'estranger. No obstant això, entre els bolxevics, el nombre de patriotes era insignificant: ben al contrari del que feren els narodniki i menxevics, els bolxevics començaren ja l'any 1914 a agitar entre les masses de paraula i per escrit contra la guerra. Els diputats de la Duma aviat es referen del seu desconcert i reprengueren la tasca revolucionària, de la qual es trobava perfectament informat el govern, gràcies a la seua xarxa extensíssima de confidents. Baste de dir que, dels set membres que componien el Comitè petersburgès del partit en vigílies de la guerra, tres estaven al servei de la policia. Al tsarisme li agradava, com hom veu, jugar a l'amagatall amb la revolució. Al novembre foren detinguts els diputats bolxevics i començà la repressió contra el partit per tot el país. Al febrer de 1915, la fracció parlamentària comparegué davant els tribunals. Els diputats mantingueren una actitud prudent. Kamenev, l'inspirador teòric de la fracció, es desentengué, igual que Petrovski, actual president del Comitè Central Executiu d'Ucraïna, de la posició derrotista de Lenin. I el departament de policia pogué comprovar amb satisfacció que la rigorosa sentència dictada contra els diputats bolxevics no provocava el menor moviment de protesta entre els obrers.

Semblava com si la guerra hagués canviat la classe treballadora. Fins a un cert punt, així era: en Petrograd, la composició de la massa obrera es renovà quasi en un 40%. La continuïtat revolucionària es veié bruscament interrompuda. Tot allò anterior a la guerra, incloent-hi la fracció bolxevic de la Duma, passà de colp a segon terme i caigué gairebé en l'oblit. Però, sota aquesta capa aparent i precària de tranquil·litat, patriotisme i fins i tot en part de monarquisme, al si de les masses es covava una nova explosió.

A l'agost de 1915, els ministres tsaristes es comuniquen els uns als altres que els obrers "aguaiten per totes les bandes, ventejant traïcions i sabotatges a favor dels alemanys, i es dediquen gelosament a la cerca i captura dels culpables dels nostres fracassos al front". En efecte, durant aquest període, la crítica de les masses que comença a ressorgir es recolza, en part sincerament i en part adoptant aqueix tint protector, en la "defensa de la pàtria". Però aquesta idea no era més que el punt de partida. El descontentament obrer arrela cada vegada més profundament, sella els llavis dels capatassos, dels obrers reaccionaris i dels aduldors dels patrons, i permet tornar a alçar el cap als bolxevics.

Les masses passen de la crítica a l'acció. La seua indignació es tradueix principalment en els desordres produïts per l'escassetat de subsistències, desordres que, en alguns llocs, prenen la forma de vertaders motins. Les dones, els vells i els joves se senten més lliures i més audaços en el mercat o la plaça pública que els obrers

mobilitzats a les fàbriques. Al maig, el moviment deriva, en Moscou, cap al saqueig de cases d'alemanys. I tot i que els seus autors obren sota l'emparedat de la policia i procedisquen dels baixos fons de la ciutat, la sola possibilitat del saqueig en una urbs industrial com Moscou testimonia que els obrers no estan encara prou desperts per a poder infiltrar les seues consignes i la seua disciplina en el part de la població urbana treta de polleguera. En estendre's per tot el país aquests desordres, destrueixen l'hipnotisme de la guerra i preparen el terreny a les vagues. L'afluència de mà d'obra inepta a les fàbriques i l'afany d'obtenir grans beneficis de guerra es tradueix per tot arreu en un empitjorament de les condicions de treball i ressuscita els més bastos mètodes d'explotació. La carestia de la vida va reduint automàticament els salaris. Les vagues econòmiques es tornen en un reflex inevitable de les masses, més tumultuós com més hom l'ha volgut contenir. Les vagues van acompanyades de mítings, de votació d'acords polítics, d'encontres amb la policia i, no poques vegades, de tirotejos i de víctimes.

La lluita s'estén, en primer terme, per la regió tèxtil central. El 5 de juny, la policia dispara sobre els obrers teixidors de Kostroma: quatre morts i nou ferits. El 10 d'agost, les tropes fan foc sobre els obrers d'Ivanovo-Voznessenk: setze morts, trenta ferits. En el moviment dels obrers tèxtils apareixen complicats soldats del batalló destacat en aquella plaça. Com a resposta als assassins d'Ivanovo-Voznessenk, esclaten vagues de protesta en distints punts del país. Paral·lelament a aquest moviment, es va estenent la lluita econòmica. Els obrers de la indústria tèxtil marxen, en molts llocs, en primera fila.

Comparat amb la primera meitat de 1914, aquest moviment representa, així pel que fa a la intensitat de l'atac com en allò tocant la claredat de les consignes, un gran pas enrere. No té res de particular: és una vaga en què prenen part principal les masses grises; a més, en el sector obrer dirigent regna el desconcert més complet. No obstant això, ja en les primeres vagues que esclaten durant la guerra cospa hom la proximitat dels grans combats. El 16 d'agost declara el ministre de Justícia, Ivostov: "Si actualment no esclaten accions armades és, senzillament, perquè els obrers no disposen d'organització." Però encara s'expressava més clarament Goremikin: "L'únic problema amb què ensopeguen els cabdills obrers és la manca d'organització, perquè la detenció dels cinc diputats de la Duma se l'ha destruït". I el ministre de l'Interior afegia: "No és possible amnistiar els diputats de la Duma (els bolxevics), perquè són el centre de l'organització del moviment obrer a les seues manifestacions més perilloses." Almenys, aquells senyors sabien ben bé on estaven els seus vertaders enemics: en açò, no s'equivocaven.

Alhora que el govern, fins i tot en els moments de major desconeixement, que es mostrava propici a fer concessions als liberals, creia imprescindible dirigir els trets a la avantguarda de la revolució obrera, és a dir, als bolxevics, la gran burgesia pugnava per arribar a un acord amb els menxevics. Alarmats per les proporcions que anaven prenent les vagues, els industrials liberals feren una temptativa per a imposar una disciplina patriòtica als obrers, ficant els representants elegits per aquests en el comitès industrials de guerra. El ministre de l'Interior es lamentava de com era de difícil lluitar contra la iniciativa de Gutxkov: "Tot açò es porta a terme davall la bandera del patriotisme i en nom dels interessos de la defensa nacional." Convé tenir en compte, no obstant això, que la policia es guardava prou de detenir els socialpatriotes, en els que veia uns aliats indirectes en la lluita contra les vagues i els "excessos" revolucionaris. Tot el

convenciment de la policia que, mentre durés la guerra, no esclatarien insurreccions, es basava en la confiança excessiva que havia posat en la força del socialisme patriòtic.

En les eleccions celebrades per a proveir els llocs del comitè industrial de guerra foren minoris els partidaris de la defensa, acabdillats per Gvosdiev, un enèrgic obrer metal·lúrgic, amb el que tornarem a trobar-nos més endavant de ministre del Treball en el govern revolucionari de coalició. No obstant això, comptava no sols amb el suport de la burgesia liberal, sinó també amb el de la burocràcia, per a derrotar els *boicotistes*, dirigits pels bolxevics, i imposar al proletariat de Petrograd una representació en els organismes del patriotisme industrial. La posició dels menxevics apareix exposada amb tota claredat en el discurs pronunciat poc després per un dels seus representants davant els industrials del comitè: “Heu d’exigir que el govern burocràtic que està en el poder es retire, cedint-vos el lloc a vosaltres com a representants legítims del règim actual.” La recent amistat política entre aquests elements, que havia de donar els seus fruits més assaonats després de la revolució, anava estretint-se no ja per dies, sinó per hores.

La guerra causà terribles estralls en les organitzacions clandestines. Després de l’empresonament de la seua fracció en la Duma, els bolxevics es veieren privats de tota organització central. Els comitès locals portaven una existència episòdica i no sempre es mantenien en contacte amb els districtes. Només actuaven grups dispersos, elements solts. No obstant això, l’auge de la campanya vaguística els infonia força i ànims a les fàbriques, i a poc a poc fou establint-se el contacte entre ells i es feren les necessàries relacions. Ressorgí l’actuació clandestina. El departament de policia havia d’escriure més tard: “Els leninistes, als que segueix en Rússia la gran majoria de les organitzacions socialdemòcrates, han llençat des del principi de la guerra, als centres més importants (com ara Petrograd, Moscou, Kharkov, Kiev, Tula, Kostroma, província de Vladimir i Samara) una quantitat considerable de proclames revolucionàries exigint el final de la guerra, l’enderrocament del règim i la instauració de la República. Els fruits més palpables d’aquesta tasca són l’organització de vagues i desordres obrers.”

El 9 de gener, aniversari tradicionalment commemorat de la manifestació obrera davant el palau d’hivern, que l’any anterior havia passat quasi inadvertit, fa esclatar, l’any 1916, una vaga d’extenses proporcions. En aquests anys, el moviment de vagues es duplica. No hi ha vaga important en què no es produïsquen xocs amb la policia. Els obrers fan gala de la seua simpatia envers els soldats, i l’Okhrana apunta més d’una vegada aquest fet inquietant.

La indústria de guerra es desenvolupa desmesuradament, devorant tots els recursos al seu abast i minant els seus propis fonaments. Les branques de la producció de pau llanguien i caminaven cap a la seua mort. Tanmateix tots els plans elaborats, no s’aconseguí reglamentar l’economia. La burocràcia era incapaç ja per a prendre l’assumpte pel seu compte: xocava amb la resistència dels poderosos comitès industrials de guerra: no accedia, no obstant això, a lliurar-li un paper regulador a la burgesia. No tardaren en perdre’s les mines de carbó i les fàbriques de Polònia. Durant el primer any de guerra, Rússia perdé prop de la cinquena part de les seues forces industrials. Un 50% de la producció total i prop del 75% de la tèxtil s’hagueren de destinar a cobrir les necessitats de l’exèrcit i de la guerra. Els transports, aclaparats de treball, no donaven l’abast a la necessitat de combustible i matèries primeres de les fàbriques. La guerra, després de devorar tota la renda nacional líquida, amenaçava de dissipar també el capital bàsic del país.

Els industrials es mostraven cada vegada menys propicis a fer concessions als obrers, i el govern continuava contestant a les vagues, fossen les que fossen, amb dures repressions. Tot açò empentava el pensament dels obrers i el feia remuntar-se d'allò concret a allò general, de les millores econòmiques a les reivindicacions polítiques: “hem de llençar-nos a la vaga tots d’una vegada”. Així ressorgeix la idea de la vaga general. L’estadística de vagues acusa de manera insuperable el procés de radicalització de les masses. L’any 1915, participen en les vagues polítiques dues vegades i mitja menys obrers que en les purament econòmiques. Basta apuntar una sola xifra per a posar en relleu el paper exercit per Petrograd en aquest moviment: durant els anys de la guerra, corresponen a la capital el 72% dels vaguistes polítics.

En el foc de la lluita es volatilitzen moltes velles supersticions. L’Okhrana comunica “amb força dolor” que, si es procedís com la llei ordena contra “tots els delictes d’injúries insolents i obertes a sa majestat el tsar, el nombre de processos seguits per l’article 103 assoliria xifres inaudites”. No obstant això, la consciència de les masses no avança en la mateixa mesura que el seu propi moviment. L’aclapament terrible de la guerra i de l’enfonsament econòmic del país accelera fins a tal punt el procés de la lluita, que fins al moment mateix de la revolució, una gran part de les masses obreres no ha aconseguit emancipar-se, per falta material de temps, de certes idees i de certs prejudicis que els imbuïren el camp o les famílies petit burgeses de la ciutat d’on procedeixen. Aquest fet imprimeix la seua empremta als primers mesos de la Revolució de febrer.

A finals de 1916, els preus comencen a pujar vertiginosament a salts. A la inflació i la desorganització dels transports ve a unir-se la gran escassetat de mercaderies. El consum de la població es redueix durant aquest període a més de la meitat. La corba del moviment obrer continua ascendint bruscament. Amb el mes d’octubre, la lluita entra en la seua fase decisiva. Totes les manifestacions de descontent es mancomunen: Petrograd pren corregudeta per a llançar-se al salt de febrer. En totes les fàbriques se celebren mítings. Temes: la qüestió de les subsistències, la carestia de la vida, la guerra, el govern. Circulen fulls bolxevics. Es plantegen vagues polítiques. S’improvisen manifestacions a la sortida de les fàbriques i tallers. Ací i allà s’observen casos de confraternitat dels obrers de les fàbriques amb els soldats. Esclata una tumultuosa vaga de protesta contra el Consell de guerra format als marins revolucionaris de l’esquadra del Bàltic. L’ambaixador francès crida l’atenció del primer ministre, Sturmer, sobre el fet que uns soldats dispararen contra la policia. Sturmer tranquil·litza l’ambaixador amb aquestes paraules: “La repressió serà implacable.” Al novembre envien al front un grup nombrós d’obriers mobilitzats a les fàbriques de Petrograd. L’any acaba davall un cel de tempestat.

Comparant la situació actual amb la de 1905, el director del departament de policia, Vasiliev, arriba a aquesta conclusió, força poc tranquil·litzadora: “Els corrents d’oposició han pres proporcions excepcionals que no havien assolit, ni de bon tros, en aquell turbulent període a què al·ludim.” Vasiliev no confia en la lleialtat de la guarnició. Ni la mateixa policia li sembla incondicionalment addicta. L’Okhrana denuncia la reaparició de la consigna de vaga general i el perill que torne a ressorgir el terror. Els soldats i oficials que retornen del front diuen, referint-se a la situació: “A què espereu? El que cal fer és acabar d’un baionetada amb aqueixa canalla. Si de nosaltres depengués, no ens aturàriem a pensar-ho”, i d’altres coses semblants.

Estxliapnikov membre del Comitè Central dels bolxevics, antic obrer metal·lúrgic, parla de l'estat de nerviosisme en què es trobaven els obrers per aquells dies: "Bastava amb un simple xiulit, amb un soroll qualsevol, perquè els obrers ho interpretaren com a senyal d'aturar la fàbrica." Aquest detall és interessant com a símptoma polític i com a tret psicològic: abans de llançar-se al carrer, la revolució vibra ja en els nervis.

Les províncies recorren les mateixes etapes, encara que més lentament. L'accentuat caràcter de massa del moviment i el seu esperit combatiu fan que el centre de gravetat es desplaci dels obrers tèxtils vers els metal·lúrgics, de les vagues econòmiques a les polítiques, de les províncies a Petrograd. Els dos primers mesos de 1917 fan un total de 575.000 vaguistes polítics, la major part dels quals corresponen a la capital. Tanmateix la nova repressió descarregada per la policia en vigílies del 9 de gener, l'aniversari del diumenge sagnant, es llençaren a la vaga en la capital 150.000 treballadors. L'atmosfera està carregada, els metal·lúrgics marxen al capdavant, els obrers tenen cada vegada més arrelada la sensació que ja no hi ha mode de fer-se enrere. En cada fàbrica es forma un nucli actiu que té quasi sempre per eix als bolxevics. Durant les dues primeres setmanes de febrer, les vagues i els mítings se succeeixen sense interrupció. La policia, en aparèixer el dia 8 a la fàbrica de Putilov, és rebuda amb una pluja de trossos de ferro i escòria. El 14, dia d'obertura de les sessions de la Duma, es posen en vaga a Petersburg prop de noranta mil obrers. També a Moscou aturen algunes fàbriques. El 16, les autoritats decideixen implantar en Petrograd els bons de pa. Aquesta innovació augmentà el nerviosisme de la gent. El 19 s'amuntona davant de les botigues de comestibles una gran multitud, formada principalment per dones, demanant a crits pa. L'endemà foren saquejats els forns en distints punts de la ciutat. Eren ja els alboros de la insurrecció que havia de desencadenar-se alguns dies després.

La intrepidesa revolucionària del proletariat rus no tenia la seua arrel exclusivament al seu si. Ja la seua mateixa situació de minoria dins del país indica que no hagués pogut donar al seu moviment tals proporcions, ni de bon tros posar-se al capdavant de l'Estat, si no hagués trobat un poderós punt de suport en el fons del poble. Aquest punt de suport se'l donava la qüestió agrària.

Quan en 1861 es procedí amb gran retard a emancipar a mitges els camperols, el nivell de l'agricultura russa era gairebé el mateix que dos segles abans. La conservació del vell fons de terres comunals escamotejat als camperols en benefici de la noblesa en implantar-hom la reforma, aguditzava automàticament amb els mètodes arcaics de cultiu imperants la crisi de la superpoblació als centres rurals, que era alhora la del sistema de cultiu altern triennal. Els camperols es sentiren agafats en una trampa, encara més en la mesura que açò no ocorria precisament en el segle XVI, sinó en el segle XIX, és a dir, davall un règim molt avançat d'economia pecuniària que exigia del vell aladre de fusta allò que només podia donar de si el tractor. També ací tornem a ensopegar amb la coincidència de diverses fases distintes del procés històric, que donen com a resultat una exacerbació extraordinària de les contradiccions regnants.

Els erudits, agrònoms i economistes sostenien que hi havia terra prou sempre que es conree d'una manera racional, la qual cosa equivalia a proposar al camperol que es col·loqués d'un salt en una fase més alta de tècnica i de cultiu, però sense tocar massa el gran terratinent, al policia ni al tsar. No obstant això, no hi ha cap règim econòmic, i

molt menys l'agrari, que es troba entre els més inerts, que es retire de l'escena històrica abans d'haver esgotat totes les seues possibilitats. Abans de veure's obligat a passar a un cultiu més intensiu, el camperol havia de sotmetre a una última experiència, per a veure el que donava de si, el seu sistema de cultiu altern triennial. Aquesta experiència només podia fer-se, evidentment, a costa de les terres dels grans propietaris. El camperol que s'asfixiava en la seua petita parcel·la de terra i que vivia assotat pel doble fuet del mercat i del fisc no tenia més remei que cercar el mode de desfer-se per sempre del gran terratinent.

El total de terra laborable enclavada dins dels confins de la Rússia europea es calculava, en vigílies de la primera revolució, en 280 milions de deciatines. Les terres comunals dels pobles ascendien a uns 140 milions, els dominis de la Corona a cinc milions, aproximadament; els de l'Església sumaven, si fa o no fa, dos milions i mig de deciatines. De les terres de propietat privada, uns 70 milions de deciatines es distribuïen entre 30.000 grans hisendats, als que corresponien més de 500 deciatines per cap, és a dir, la mateixa quantitat aproximadament amb què havien de viure uns 10 milions de famílies camperoles. Aquesta estadística agrària constituïa, ja per si mateixa, tot un programa de guerra camperola.

La primera revolució no havia assolit acabar amb els grans terratinents. La massa camperola no s'havia alçat en bloc ni el moviment desencadenat al camp havia coincidit amb el de la ciutat; l'exèrcit camperol havia vacil·lat fins que, finalment, subministrà les forces necessàries per a sufocar l'aixecament dels obrers. A penes el regiment de Semionov hagué sufocat la insurrecció de Moscou, la monarquia s'oblidà de posar la menor condició a les propietats dels grans terratinents ni als seus propis drets autocràtics.

No obstant això, la revolució vençuda deixà profundes empremtes al camp. El govern abolí els antics cànonns que pesaven sobre les terres en concepte de redempció i obrí les portes de Sibèria a la colonització. Els grans terratinents, alarmats, no sols feren concessions de muntada pel que fa als arrendaments, sinó que començaren a vendre una bona part dels seus latifundis. D'aquests fruits de la revolució se n'aprofitaren els camperols més acomodats, els que estaven en condicions d'arrendar i comprar les terres dels senyors.

Fou, no obstant això, la llei de 9 de novembre de 1906 la reforma més important implantada per la contrarevolució triomfant la que obrí més ample llit a la formació d'una nova classe d'hisendats capitalistes al si de la massa camperola. Aquesta llei, que concedia fins i tot a petites minories dins dels pobles el dret a desglossar, contra la voluntat de la majoria, parcel·les pertanyents als terrenys de comunals, fou com un obús capitalista disparat contra el règim comunal. El president del Consell de ministres, Stolipin, definia el caràcter de la nova política camperola engegada pel govern com una "bestreta als forts". Dit més clarament, es tractava d'impulsar els camperols acomodats a apoderar-se de les terres comunals rescatant mitjançant compra les parcel·les "lliures" per a convertir aquests nous hisendats capitalistes en d'altres tantes columnes de l'ordre. Però aquest objectiu era més fàcil de plantejar que d'assolir. Ací, en aquesta temptativa per a supplantar el problema camperol pel problema del *kulak* fou precisament on s'estavellà la contrarevolució.

L'1 de gener de 1916 hi havia dos milions i mig de camperols que tenien adquirides i inscrites com de la seua propietat 17 milions de deciatines. Altres dos milions demanaven que se'ls adjudicaren 14 milions de deciatines en el mateix concepte. En aparença, la reforma havia assolit un triomf colossal. El pitjor era que aquestes propietats mancaven majoritàriament de tota viabilitat i no eren més que materials per a una selecció natural. En tant que els grans terratinents més endarrerits i els camperols modestos venien de pressa; uns, els seus latifundis, i altres, les seues parcel·les de terra, entrava en escena com a comprador una nova burgesia rural. L'agricultura passava, indubtablement, a una fase de progrés capitalista. En cinc anys (1908-1912), l'exportació de productes agrícoles pujà d'1.000 milions a 1.500 milions de rubles. Açò volia dir que les grans masses de camperols es proletaritzaven i que els camperols acomodats llençaven al mercat quantitats de blat cada vegada majors.

Per tal de suplir el règim comunal obligatori desplaçat s'organitzà la cooperació voluntària que, en el transcurs de pocs anys, aconseguí endinsar-se prou en les masses camperoles, i que no trigà en esdevenir un tema d'idealisme liberal i democràtic. Però el fet era que la cooperació no afavoria vertaderament més que els camperols rics, que era als que, al capdavant, volia servir. Els intel·lectuals populistes, en concentrar en la cooperació camperola els seus principals esforços, el que feien era encarrilar el seu amor al poble pels sòlids rails de la burgesia. D'aquesta manera, contribuí hom molt eficaçment a preparar el bloc al partit "anticapitalista" dels socialrevolucionaris amb el partit dels cadets, capitalista per excel·lència.

El liberalisme, servant una actitud d'oposició aparent envers la política agrària de la reacció, no deixava de contemplar, esperançadament, la destrucció capitalista del règim comunal. "Als pobles [escrivia el príncep liberal Trubetskoi] sorgeix una petita burgesia potent, tan aliena per la seua formació i pel seu esperit als ideals de la noblesa com a les quimeres socialistes."

Però aquesta magnífica medalla tenia també el seu revers. Del règim comunal no sols en sortí una "potent petita burgesia", sinó que en sortiren també els seus antípodes. El nombre de camperols que havien hagut de vendre les seues parcel·la insuficients arribava, al començament de la guerra, a un milió, i aquest milió representava, almenys, cinc milions d'ànimes proletaritzades. També formaven un material explosiu prou considerable els milions de camperols depauperats condemnats a portar la vida de fam que els proporcionaven les seues parcel·les. És a dir, que s'havien trasplantat al camp les mateixes contradiccions que tan aviat torceren en Rússia el desenvolupament de la societat burgesa en el seu conjunt. La nova burgesia agrària destinada a apuntalar les propietats dels grans terratinents més antics i poderosos demostrà la mateixa hostilitat irreconciliable contra les masses camperoles, que eren la medul·la del règim agrari que els vells grans terratinents sentien contra la massa del poble. Lluny de brindar un punt de suport a l'ordre, la mateixa burgesia camperola es trobava necessitada d'un ordre ferm per a poder mantenir les posicions conquerides. En aquestes condicions, no tenia res de sorprenent que la qüestió agrària continués essent el cavall de batalla de totes les Dumes. Tot el món tenia la sensació que la pilota estava encara a la teulada. El diputat camperol Petritsenko declarava una vegada des de la tribuna de la Duma: "Per molt que discutiu, no sereu capaços de crear un altre planeta. Per tant, no tindreu més remei que donar-nos aquest." I no crega hom que aquest camperol era un bolxevic o un socialrevolucionari; res d'això, era un diputat monàrquic i dretà.

El moviment agrari remet, igual que el moviment obrer de vagues, a les acaballes de 1907, per a ressorgir parcialment a partir de 1908 i intensificar-se en el transcurs dels anys següents. Cert és que ara la lluita s'entaula primordialment, i aquest era el càlcul polític de la reacció, al si dels mateixos organismes comunals. En fer-se el repartiment de les terres comunals foren freqüents els xocs armats entre els camperols. No per això, però, amaina la campanya contra els grans terratinents. Els camperol calaven foc a les residències senyorials, a les collites, als pallers, apoderant-se de pas de les parcel·les desglossades contra la voluntat dels camperols del consell.

En aquest estat es trobaven les coses quan la guerra sorprenué els camperols. El govern reclutà a les aldees prop de 10 milions d'homes i uns dos milions de cavalls. Amb açò, les hisendes febles es debilitaren més encara. Augmentà el nombre dels camperols que no sembraven. Als dos anys de guerra començà la crisi del camperol modest. L'hostilitat dels camperols envers la guerra anava en augment de mes en mes. A l'octubre de 1916, les autoritats de la gendarmeria de Petrograd comunicaven que la població del camp no creia ja en el triomf: segons els informes dels agents d'assegurances, mestres, comerciants, etc., "tothom espera amb gran impaciència que aquesta maleïda guerra s'acabe d'una vegada" ... És més: "per tot arreu escolta hom discutir de qüestions polítiques, s'hi voten acords dirigits contra els grans terratinents i els comerciants, es creen cèl·lules de diferents organitzacions... No existeix encara un organisme central unificador; però cal suposar que els camperols acabaran per unir-se per mitjà de les cooperatives, que s'estenen per minuts al llarg de tota Rússia". En aquests informes hi ha una certa exageració; en certs aspectes, els bons gendarmes s'avancen als esdeveniments, però és evident que els punts fonamentals estan ben reflectits.

Les classes posseïdores no podien fer-se il·lusions creient que els pobles del camp deixarien d'ajustar-los els comptes; però esperaven sortir del pas com fos, i espantaven les idees ombrívoles. Pels dies de la guerra, l'ambaixador francès Paléologue, que volia saber-ho tot, conversà sobre la qüestió amb l'exministre d'Agricultura Krivostxein; amb el president de la Duma, Rodzianko, amb el gran industrial Putilov i amb d'altres personatges notables. I heus aquí què descobrí: per a portar a la pràctica una reforma agrària radical es necessitaria un exèrcit permanent de 300.000 agrimensors que treballaren incansablement durant quinze anys almenys: però com en aquest termini de temps el nombre d'hisendes creixeria a 30 milions, tots els càlculs previs que pogueren fer-se resultarien fallits. És a dir, que, segons el parer dels grans terratinents, els alts funcionaris i els banquers, la reforma agrària venia a ésser quelcom així com la quadratura del cercle. Excusat és a dir que aquests escrúpols matemàtics no resaven amb el camperol, per al qual allò primer i principal era acabar amb els senyors, i després ja veuria hom què s'havia de fer.

Si, malgrat açò, els pobles es mantingueren relativament pacífics durant la guerra, això fou degut al fet que les seues forces actives es trobaven al front. A les trinxeres, els soldats no s'oblidaven de la terra en els moments que els deixava lliures el pensament de la mort, i les seues idees sobre l'esdevenidor s'impregnaven de l'olor de la pólvora. Però, així i tot i per molt ensinistrats que estigueren en el maneig de les armes, els camperols no haurien fet mai pel seu exclusiu esforç la revolució agrària democràtica, és a dir, la seua pròpia revolució. Necessitaven una direcció. Per primera vegada en la història del món, el camperol trobaria el seu director i guia en l'obrer. En açò és que la revolució russa es distingeix fonamentalment de quantes la precediren.

En Anglaterra, la servitud de la gleba desaparegué de fet a finals del segle XIV; és a dir, dos segles abans que aparegués i quatre i mig abans que fos abolida a Rússia. L'expropiació de les terres dels camperols arriba, en Anglaterra, a través de la Reforma i de dues revolucions, fins al segle XIX. El desenvolupament capitalista, que no es veia forçat des de fora, disposà, doncs, de temps suficient per a acabar amb la classe camperola independent molt abans que el proletariat nasqués a la vida política.

A França, la lluita contra l'absolutisme de la Corona i l'aristocràcia i els principis de l'Església obligà la burgesia, representada per les seues diferents capes, a fer, a finals del segle XVIII, una revolució agrària radical. La classe camperola independent sortida d'aquesta revolució fou durant molt de temps el sosteniment de l'ordre burgès, i en 1871 ajudà la burgesia a aixafar la Comuna de París.

En Alemanya, la burgesia revelà la seua incapacitat per a resoldre d'una manera revolucionària la qüestió agrària, i en 1848 traí els camperols per a passar-se al bàndol dels grans terratinents, de la mateixa manera que, més de tres segles abans, Luter, en esclatar la guerra camperola, els havia venut als prínceps. Per la seua banda, el proletariat alemany, a meitat segle XIX, era massa feble per a prendre en les seues mans la direcció de les masses camperoles. Gràcies a açò, el desenvolupament capitalista disposà en Alemanya, si no de tant de temps com en Anglaterra, sí del termini necessari per a sostenir al seu règim, a l'agricultura tal com havia sortit de la revolució burgesa parcial.

La reforma agrària realitzada a Rússia, en 1861, fou obra de la monarquia burocràtica i aristocràtica, apressada per les necessitats de la societat burgesa, però davant la impotència política més completa de la burgesia. L'emancipació camperola tingué un caràcter tal, que la forçada transformació capitalista del país convertí inexorablement el problema agrari en problema que només podia resoldre la revolució. Els burgesos russos somiaven amb un desenvolupament agrari de tipus francès, danès o nord-americà, del tipus que es volgués, sempre que, naturalment, no fos rus. No obstant això, no se'ls ocorria assimilar-se la història francesa o l'estructura social nord-americana. En l'hora decisiva, els intel·lectuals demòcrates, oblidant el seu passat revolucionari, es posaren al costat de la burgesia liberal i dels grans terratinents i giraren l'esquena a l'aldea revolucionària. En aquestes condicions, únicament podia posar-se al capdavant de la revolució camperola la classe obrera.

La llei del desenvolupament combinat, pròpia dels països endarrerits (al·ludint, naturalment, a una peculiar combinació dels elements retrògrads amb els factors més moderns) se'ns presenta ací en la seua forma més caracteritzada, donant-nos la clau per a resoldre l'enigma més important de la revolució russa. Si la qüestió agrària, herència de barbàrie de la vella història russa, hagués estat o hagués pogut ésser resolta per la burgesia, el proletariat rus no hauria pogut pujar al poder, de cap manera, l'any 1917. Perquè nasqués l'Estat soviètic, calgué que coincidiren, es coordinaren i compenetraren recíprocament dos factors de naturalesa històrica completament distinta: la guerra camperola, moviment característic de les albors del desenvolupament burgès, i l'aixecament proletari, el moviment que assenyala l'ocàs de la societat burgesa. Fruit d'aquesta unió fou l'any 1917.

EL TSAR I LA TSARINA

Res més lluny dels nostres propòsits que fer finalitat primordial d'aquest llibre aquestes investigacions psicològiques que ara tant abunden i amb les que no poques vegades pretén hom suplir l'anàlisi històrica. En el nostre camp visual ocupen el primer pla les grans forces motrius de la Història que tenen un caràcter suprapersonal. Una d'elles és la monarquia. Però no cal oblidar que aquestes forces actuen a través d'individus. A més a més, la monarquia es troba consubstanciada per essència amb el principi personal. Açò justifica, per si mateix, l'interès que desperta la personalitat d'un monarca a qui el curs dels esdeveniments porta a enfrontar-se amb la revolució. Confiam (a més) que el nostre estudi posarà en relleu, en part almenys, on acaba en la personalitat allò personal (generalment, molt abans del que a primera vista sembla) i com moltes vegades les "característiques singulars" d'una persona no són més que l'arrapada que hi deixen les lleis objectives.

A Nicolau II li llegaren els avantpassat, no sols un poderós imperi, sinó també la revolució. No l'adornaren amb una sola qualitat que el capacités per a governar no ja un imperi, sinó ni tan sols una província ni un mal municipi. A aquella marejada històrica que empentava les seues onades a poc a poc fins a les portes del seu palau, oposava l'últim Romanov una sorda impassibilitat: semblava com si entre la seua consciència i l'època en què vivia s'alcés un vel transparent i, no obstant això, absolutament impenetrable.

Les persones que tenien ocasió de tractar de prop al monarca recordaren més d'una vegada, després de la revolució, que en els moments més tràgics del seu regnat, en sobrevenir la rendició de Port Artur i la pèrdua de l'esquadra en Zusima, com deu anys després, durant la retirada de les tropes russes a Galícia, i dos anys més tard, als dies que precediren l'abdicació, quan tots els que rodejaven el tsar estaven abatuts, aclaparats i estremits, només ell donava mostres de sang freda. S'informava, com de costum, del nombre de verstes recorregudes en els seus viatges al llarg de Rússia; recordava episodis de les seues caceres i anècdotes tretes de les entrevistes oficials i, mentre retrunyia el tro i ja centellejava el relleu sobre el seu cap, aquell home seguia interessant-se per les futilitats de la seua vida quotidiana. "Què és açò? [es preguntava un dels generals de la seua intimitat] ¿Una enteresa immensa, quasi inversemblant, aconseguida a força de disciplina? Fe en la determinació divina dels esdeveniments? O, simplement, manca de discerniment?" Ja el sol fet de preguntar-ho, porta implícita, a mitges, la resposta. Aquella proverbial "bona educació" del tsar, la força amb què sabia mostrar-se amo de si mateix fins i tot sota les circumstàncies més difícils, no pot explicar-se, de cap manera, per obra exclusivament d'un ensinistrament en el mode de comportar-se, sinó que havia de raure en el seu caràcter indiferent, en la indigència de les seues forces anímiques, en la pobresa dels seus impulsos volitius. Aqueixa màscara d'indiferència que en certs mitjans anomenen "educació" es fonia en Nicolau II amb el seu rostre natural.

El diari del tsar val per tots els testimonis; dia rere dia, any rere any, es registraven en aquestes pàgines les notes més aclaparadores de la seua vacuïtat espiritual. "He passejat un llarg tram i matat dos corbs. He pres te en enfosquir." Passeig a peu, passeig amb llanxa. Més corbs i més te. Tot afrontant amb la pura fisiologia. I quan parla de cerimònies religioses, ho fa en el mateix to que quan registra un festí.

Pels dies que precedeixen a l'obertura de la Duma nacional, quan tot el país se sent estremit per convulsions, Nicolau II escriu: "14 d'abril. M'he passejat amb brusa lleugera i he reprès els passejos amb llanxa. He pres el te a la terrassa. Stana ha menjat i passejat amb nosaltres. He llegit." ni una paraula sobre allò que llegí: el mateix podia ésser una novel·la anglesa que un informe del departament de policia. "15 d'abril. Li he acceptat la dimissió a Witte. Han menjat amb nosaltres Mary i Dimitri. Els hem acompanyat al palau."

El dia en què es decretà la dissolució de la Duma quan igualment els alts dignataris oficials com els liberals estaven passant per un paroxisme de pànic, el tsar escrivia en el seu diari: "7 de juliol, divendres. He estat molt ocupat tot el matí. Arribem amb mitja hora de retard a l'esmorzar amb els oficials... Hi havia tempestat i l'aire era acalorador. Passegem junts. He rebut a Goremikin i, i signat l'ucàs dissolent la Duma! Hem dinat amb Olga i Petia. A la vesprada, lectura." Tota la seua emoció davant la dissolució imminent de la Duma queda expressada, i gràcies, amb un signe d'admiració.

Els diputats de la Duma dissolta feren un crida al poble perquè no pagués els impostos i es negués a fer el servei militar. Esclataren una sèrie de sublevacions militars: en Sveaborg, en Cronstadt, en uns quants vaixells de guerra, en diferents regiments; es reprengué en proporcions mai conegudes el terrorisme revolucionari contra les altes autoritats. El tsar escriu en el seu diari: "9 de juliol, diumenge. Ja està fet! Avui ha quedat dissolta la Duma. Durant l'esmorzar, després de la missa, es veien moltes cares llargues... El temps era magnífic. Durant el passeig ens trobem al vell Mitxa, que arribà ahir de Gatxina. Abans de dinar, i durant tota la vesprada, m'he dedicat a llegir tranquil·lament. Un passeig en canoa..." Ens diu que es passejà i precisament en canoa; en canvi, no sent la necessitat de concretar què llegí. I així, una vegada i una altra, i una altra.

Continuem copiant dels fulls d'aquells dies prenyats d'incertesa: "14 de juliol. Després de vestir-me, me n'aní amb bicicleta al balneari i em banyí amb delit al mar." "15 de juliol. M'he banyat dues vegades. Feia molta calor. He dinat només amb la meua dona. La tempestat ha passat." "19 de juliol. M'he banyat al matí. He rebut visites a la granja. L'oncle Vladimir i Txagin esmorzaren amb nosaltres." Les sublevacions, els atemptats terroristes només li suggereixen una lleugeríssima consideració: "boniques coses!", que sorprèn per la seua baixa impassibilitat, i fronterera en el cinisme si fos conscient.

"A les nou i mitja del matí ens traslladem al regiment del Caspi... He passejat durant llarga estona. El temps era esplèndid. M'he banyat al mar. Després del te, he rebut Lvov i Grutxkov." I no diu ni una paraula que aquella entrevista tan desusada dels dos liberals es relacionava amb els plans de Stolipin per a atreure al seu gabinet els polítics de l'oposició. El príncep Lvov, futur president del govern provisional, digué referint-se a aquesta visita: "Quan esperava veure el monarca abatut per l'infortuni, quina no seria la meua sorpresa en trobar-me que sortia a la meua trobada un homenet alegre i descarat amb una brusa de color gerd!"

L'horitzó mental del tsar no arribava més enllà que el d'un modest funcionari de policia, amb la diferència que aquest, malgrat tot, coneixia millor la realitat i no vivia atabuixat per la superstició. L'únic periòdic que durant molts anys llegí Nicolau II i del

que nodria les seues idees era un setmanari editat amb fons oficials pel príncep Metxerski, home roí i venal a qui menyspreaven fins en la mateixa colla de buròcrates reaccionaris a què pertanyia. Per davant del tsar creuaren dues guerres i dues revolucions, sense que aquests esdeveniments deixaren la menor empremta al seu horitzó mental: entre la seua consciència i els esdeveniments s'alçava constantment el vel impenetrable de la indiferència.

De Nicolau II s'hi deia, no sense raó, que era un fatalista. Convé, no obstant això, advertir que aquest fatalisme era tot el contrari de la fe activa en la seua "estrella"; Nicolau II es tenia per un home de mala sort. El seu fatalisme no era més que una manera de defensar-se passivament del procés històric i es donava la mà amb un despotisme mesquí en els seus motius psicològics, però monstruosos en les seues conseqüències.

"Ho vull jo, i així ha d'ésser." "Aquesta divisa [escriu el comte Witte] es manifestava en tots els actes d'aquell governant feble de voluntat, a qui la seua debilitat portà a tot allò que caracteritza el seu regnat: un vessament constant i, en la major part dels casos, absolutament innecessari de sang, més o menys innocent..."

Alguna vegada s'ha comparat a Nicolau II amb el tsar Pau, aquell avantpassat seu mig boig, estrangulat per la camarilla, d'acord amb el seu propi fill, Alexandre "el beneit". I no deixa d'haver-hi, en efecte, entre aquests dos Romanov una certa afinitat: la de la seua desconfiança envers tot el món, nascuda de la manca de confiança en si mateixos; la suspicàcia de la nul·litat omnipotent; el sentiment de qui es creu menyspreat per tots, quasi podria hom dir per la seua consciència de pàries coronats. Però el tsar Pau era incomparablement més pintoresc. En la seua bogeria hi havia un element d'imaginació, tot i que fos irresponsable. En el seu descendent tot és gris, sense una sola llampada.

Nicolau II no era sols inconstant, sinó que també era perjur. Els seus aduldors l'anomenaven *charmeur*, un home encantador, per la dolçor amb què tractava els de palau. Però és el cas que el tsar es mostrava especialment amable amb aquells dignataris als qui havia decidit despatxar: quan el ministre, encantat i fora de si per l'amabilitat amb què el tsar l'havia rebut tornava a casa, es trobava moltes vegades amb una lletra notificant-li la destitució. Era una espècie de jugada amb què el monarca volia venjar-se, sens dubte, de la seua insignificança.

Nicolau II no podia veure cap home de talent. No se sentia a gust més que entre les nul·litats i els deficients mentals, junt amb els beats i persones febles als qui ell pogués mirar de dalt a baix. Tenia el seu orgull, però no era un orgull actiu i refinat, sinó indolent, sense un àtom d'iniciativa pròpia, i el mòbil del qual era un sentiment d'enveja sempre en guàrdia. Elegia els seus ministres atenint-se al principi de deixar-se relliscar cada vegada més baix. Als homes de talent i de caràcter només acudia en els casos extrems, quan no tenia més remei, com es fa amb el cirurgià, que hom només el crida quan es tracta de salvar la vida. Així succeïa primer amb Witte i després amb Stolipin. El tsar els tractava a ambdós amb hostilitat mal dissimulada. I, a penes vencia el focus agut de la situació, s'afanyava a desembarassar-se d'uns consellers que estaven massa per damunt d'ell. I tan sistemàtica i radical era aquesta selecció al revés, que el president de l'última Duma, Rodzianko, s'atreví a dir al tsar, l'1 de gener de 1917, quan la revolució cridava ja a les portes: "Senyor, al vostre voltant no ha quedat un sol home

honrat ni digne de confiança: els millors han estat allunyats o se n'han anat, quedant-se tan sols els que gaudeixen de dubtosa reputació.”

Tots els esforços de la burgesia liberal per a entendre's amb Palau eren fallits. L'incansable i busca-raons Rodzianko intentava sacsar l'ensopiment del tsar amb els seus informes. Però tot inútil! El tsar passava per alt els arguments, fins i tot les insolències, preparant en silenci la dissolució de la Duma. El gran Duc Dimitri, antic favorit del tsar i futur coparticipant en l'assassinat de Rasputin, es lamentava, amb el seu còmplice el príncep Iusupov, que el tsar demostrava cada dia més indiferència envers allò que el rodejava. Dimitri s'inclinava a creure que li havien donat al monarca algun beuratge per a adormir-lo. Per la seua banda, l'historiador liberal Miliukov escriu: “Corrien rumors que aquest estat d'apatia mental i moral del tsar provenia de l'abús de l'alcohol.” Invencions tot o exageracions. El tsar no tenia necessitat de recórrer a narcòtics, perquè portava en la sang el “beuratge” fatal. El que ocorre és que els seus efectes havien de suscitar per força sorpresa en instants com aquells en què la crisi interna del país anava forjant la revolució. Rasputin, que era un bon psicòleg, solia dir lacònicament quan parlava del tsar: “Està tocat de l'ala.”

Aquell home apagat, impassible, “ben educat”, era un home cruel. Però no amb aqueixa crueltat activa, projectada sobre fins històrics, d'un Ivan el Terrible o d'un Pere el Gran (homes amb què no tenia la menor afinitat Nicolau II), sinó amb la crueltat covard de l'últim fill aterrit davant la tragèdia fatídica del seu propi destí. Ja en les albors del seu regnat, Nicolau II tributà un elogi dels “braus soldats” per haver metrallat els obrers. Solia llegir “amb plaer” els informes en què la Direcció de policia retia compte que s'havia assotat a fuetades els estudiants de “cabell curt”, o relatava els pogroms jueus en què es picava el crani a homes indefensos. Aquell monstros coronat se sentia atret amb tota l'ànima per l'excrement de la societat, per aquells perdonavides de les “centúries negres”, i no sols els pagava esplèndidament els seus serveis de les arques de l'estat, sinó que agradava de conversar afectuosament amb ells, sentint-los relatar les seues gestes i perdonant-los piadosament quan remataven a algun diputat de l'oposició. Witte, que pujà al poder en ple període repressiu de la primera revolució, escriu en les seues Memòries: “Quan les notícies de les gestes insensatament cruels perpetrades pels capitosts d'aqueixes bandes arribaven a l'orella del tsar, mereixien indefectiblement la seua aprovació i trobaven en ell defensa.” Despatxant una reclamació del general-governador dels països bàltics demanant que es cridés l'atenció d'un cert capità Richter, que “ha executat per iniciativa pròpia, sense prèvia formació de causa, persones que no havien oposat cap resistència”, el tsar estampà al marge de l'informe: “brau xicot!” Estímuls d'aquests ens els trobem a munts. Aquell home “encantador”, abúlic, sense aspiracions, sense imaginació, era més terrible que tots els tirans de la història antiga i moderna.

El tsar es trobava enormement influït per la tsarina, influència que fou creixent amb els anys i les dificultats del govern. Els dos junts formaven una espècie de tot orgànic. Aquesta unió és una de tantes proves que patentitzen fins a quin punt, davall la pressió de les circumstàncies, allò personal troba complement en allò col·lectiu. Però diguem quelcom sobre la tsarina.

Maurice Paléologue, ambaixador francès en Petrograd durant la guerra, un psicòleg molt agut, sens dubte, per als acadèmics francesos i les porteres del seu país, fa un retrat pulcre i llepat de l'última tsarina: “El defici moral, la tristesa crònica, una

malenconia il·limitada, un trànsit constant de l'exaltació a l'abatiment, les seues idees turmentadores sobre el món invisible i ultraterrenal, la seua superstició, potser tots aquests trets, que d'una manera tan acusada es palesen en la personalitat de la tsarina, ¿no són també els trets genuïns del poble rus?" Per molt estrany que sembla, en els fons d'aquesta dolçassa adulació es tanca un granet de veritat. No en va el satíric rus Saltikov anomenava els ministres i governadors de la sèrie dels barons bàltics "alemanys amb ànima russa"; no hi ha dubte que precisament aquests estrangers, que no tenien la menor afinitat amb el poble rus, foren els que engendraren el tipus més depurat d'administrador rus de "pura raça".

Però, ¿per què el poble sentia un odi tan franc contra aquesta tsarina, que, segons Paléologue, encarnava d'una manera tan completa la seua pròpia ànima? La contestació és força senzilla: per a justificar la nova situació en què es trobava col·locada, aquella alemanya s'assimilava amb freda passió totes les tradicions i inspiracions de l'Edat Mitjana russa, la més intel·ligent i la més ruda del món, en una època en què el poble es debatia desesperadament per emancipar-se de la pròpia barbàrie medieval. Aquella princesa de Hesse estava literalment posseïda pel dimoni de l'autocràcia: exaltada des del seu racó provincià a les altures del despotisme bizantí, no volia descendir per res del món del seu tron d'autòcrata. L'Església ortodoxa li brindà la mística i la màgia que necessitava la seua nova estrella. I com més al nu apareixia la indignitat del vell règim, més fermament creia la tsarina en la seua missió. Dotada d'un caràcter fort i de capacitat per a l'exaltació seca i dura, la tsarina completava l'abúlic tsar, dominant-lo.

El 17 de març de 1916, un any abans que esclatés la revolució, quan el país màrtir es rebotava ja tenallat per la derrota i la ruïna, la tsarina escrivia al seu marit, al Quarter general: "... No has de donar proves de blanor, nomenar un govern responsable, etc., fer tot el que *ells* volen. Són *la teua* guerra i *la teua* pau, *el teu* honor i el de la nostra pàtria i no els de la Duma, que es ventilen. Ells no tenen dret a pronunciar ni una paraula respecte a aquestes qüestions." Almenys, era un programa rotund i concís, i per ser-ho, acabava sempre per imposar-se a les vacil·lacions constants del tsar.

Quan Nicolau II sortí a posar-se al capdavant de l'exèrcit com a generalíssim fictici, la tsarina prengué en les seus mans, de fet, les regnes del govern interior del país: els ministres despatxaven amb ella, ni més ni menys que si es tractés d'una reina governadora. La tsarina, amb la seua camarilla, conspirava contra la Duma, contra els ministres, contra els generals de l'estat major, contra tothom, fins contra el mateix tsar. El 6 de desembre de 1916, li escrivia al monarca: "... Ja que ja has dit que volies retenir a Protopopov, no deixes que s'atrevisca (es refereix a Trépov, el primer ministre) a pronunciar-se contra tu, fes una punyada sobre la taula, no faces concessions, demostra que ets l'amo, creu a la teua dura doneta i cita al nostre amic, tingues fe en nosaltres." Tres dies després torna a insistir: "Saps que la raó està de la teua banda, manté el cap alt, ordena a Trépov que treballi d'acord amb ell..., dóna un punyada sobre la taula." Aquestes frases semblen cosa d'invenció; però no, no inventem res, estan preses al peu de la lletra de cartes autèntiques de la tsarina. A més, encara que hom volgués, la invenció no podria arribar a tant.

El 13 de desembre, la tsarina escriu novament al tsar, tornant sobre les seues suggestions: "Tot menys el govern responsable amb què somia insensatament tot el món. Açò està tot més tranquil i millor; però la gent vol sentir el teu puny. Què sé jo quant de temps fa que escolte per totes les bandes el mateix!; a Rússia li agrada sentir la

coentor del fuet, ho demana *el seu cos*.” Aquella princesa de Hesse convertida a la religió ortodoxa, educada en Windsor i coronada amb la tiara bizantina, no sols “encarna” l'ànima russa, sinó que la menysprea orgànicament, *el seu cos* demana el fuet, escrivia la tsarina russa al tsar rus del poble de Rússia, dos mesos i mig abans que la monarquia se sepultés per sempre a l'abisme.

La tsarina, superior al seu marit en caràcter, no ho era en intel·ligència, sinó potser inferior i més inclinada encara que ell a cercar la societat dels simples d'esperit. L'íntima i mai desmentida amistat que els unia a ambdós amb la Virubova, una dama de palau, ens dóna la mesura del calibre espiritual de la parella autocràtica. La mateixa Virubova es qualificava a si mateixa de ximple, sense que en això hagués, per cert, indicatiu de modèstia. Witte, a qui no pot hom negar-li l'ull precís, en deia que era com “una senyoreta petersburgesa vulgar i nècia, i a més lletja, amb una cara que semblava una bombolla de sagí en fondre's”. El tsar i la tsarina es passaven hores senceres xerrant, consultant els negocis públics i mantenint correspondència amb aquesta dona, a qui cortejaven servilment, desfent-se en reverències, els vells dignataris, els ambaixadors i els financers, i que, encara que ximple, tenia el talent suficient per a no oblidar-se d'omplir la butxaca i tenir més influència en la vida política que la Duma imperial i tots els ministres junts.

Però la Virubova no era més que el “mèdiu” de l'“Amic”, aquell “Amic” l'autoritat del qual campejava sobre els tres. “... Aquesta és la meua opinió personal [escriu la tsarina al tsar], ja veurem què pensa el nostre “Amic”.” L'opinió de l'“Amic” no era ja personal, sinó decisiva. “Em ratifiqui en el que ja hem dit [repeteix la tsarina unes quantes setmanes després]. Escolta'm a mi, és a dir, al nostre “Amic” i confia en nosaltres per a tot... Patisc per tu com si fores un xiquet petit i feble, que necessita que el guien, però que presta oïdes a mals consellers, mentre l'home enviat per Déu li diu allò que cal fer.”

“Amb les oracions i l'ajuda del nostre “Amic”, tot s'arreglarà.”

“Si no el tinguérem a *ell*, ja faria temps que tot hauria acabat, n'estic completament persuadida.”

Ell, l'*Amic*, l'enviat per Déu, era Grigori Rasputin.

Durant tot el regnat de Nicolau II i d'Alexandra no deixaren de desfilar per Palau endevinadors i epilèptics portats de tots els àmbits de Rússia i fins d'altres països. Hi havia proveïdors de la reial casa encarregats especialment de subministrar aqueixa mercaderia, i que es congregaven entorn de l'oracle de torn, rodejant el monarca d'una espècie de Cambra Alta totpoderosa. Havia de tot: velles beates amb títol de marqueses, dignataris que ambicionaven alguna ocupació i financers que prenien en arrendament gabinets sencers. Els jerarques de l'Església ortodoxa, gelosos d'aquesta competència intrusa exercida per hipnotitzadors i endevinadors sense patent oficial, s'afanyaven a obrir-se camins propis en aquell santuari central de la intriga. Witte anomenava aquesta colla governant, contra la que s'estavellà per dues vegades, “la camarilla de palau dels leprosos”.

Com més s'aïllava la dinastia i més abandonat se sentia el monarca, major era la necessitat que sentia de l'auxili del cel. Hi ha tribus salvatges que per a cridar al bon

temps fan voltar en l'aire un llistó lligat a l'extrem d'un fil. El tsar i la tsarina usaven aquests llistons per als fins més diversos. El vagó del tsar estava literalment cobert d'imatges i quadrets de sants i de qualsevol classe d'objectes de culte, amb què volgué fer front, primer, a l'artilleria japonesa i, després, a l'alemanya.

El nivell dels mitjans de palau no havia variat gran cosa, en realitat, d'una en una altra generació. Sota Alexandre II, anomenat "l'Emancipador", els grans Ducs creien sincerament en els donyets i en les bruixes. Sota Alexandre III seguia tot igual, encara que més en calma. La "camarilla de leprosos" existí sempre. L'única cosa que variava era la seua composició i els seus procediments. Nicolau I no creà aquella atmosfera de medievalisme salvatge, sinó que l'heretà dels seus avantpassats. El que ocorre és que durant aquells anys el país s'anà modificant, els problemes es complicaren, s'elevà el nivell de cultura i la camarilla de palau quedà ressagada. Si la monarquia, davall la pressió de l'exterior, es veia obligada a fer concessions a les noves forces, interiorment no havia assolit, ni de bon tros, modernitzar-se; al contrari, es tancava en si mateixa, i l'esperit medieval s'anà coagulant sota l'acció de l'hostilitat i de la por, fins a convertir-se en un malson repugnant que s'estenia sobre el país.

L'1 de novembre de 1905, en el moment més crític de la primera revolució, el tsar escriu en el seu diari: "He conegut un sant anomenat Grigori, de la província de Tobolsk." Era Rasputin, camperol siberià, amb un arrapada al cap rebel a tancar-se, record dels colps rebuts en els seus temps de lladre de bestiar. Presentat en Palau en el moment propici, el "sant" no trigà a trobar auxiliars d'alt tupè, o, més ben dit, foren ells els que el trobaren a ell, i així s'anà formant una nova colla governant, que s'apoderà enèrgicament de la voluntat de la tsarina i, per aquest mitjà, de la del tsar.

En les altes esferes de la societat peterburgesa es parlava ja sense pudor, des de l'hivern de 1913-1914, que tots els alts nomenaments, els contractes de subministraments i concessions passaven per la camarilla de Rasputin. El *staretz* anava esdevenint a poc a poc en una institució pública. La policia li guardava l'esquena gelosament, i els ministeris rivals tenien les mirades fixes en ell. Els agents del departament de policia portaven un diari de la seua vida, en què no faltava un sol detall; per exemple, que en visitar Pokrovski, el seu poble natal, Rasputin, en estat d'embriaguesa, s'havia posat a colpejar amb son pare enmig del carrer, deixant-lo ensanguinat. Aquell mateix dia, 9 de setembre de 1915, Rasputin enviava dos afectuosos telegrams, un a Tsarskoie-Selo a la tsarina; un altre al Quarter General, per al tsar.

Els agents registraven dia rere dia, en un llenguatge èpic, els recorreguts de l'"Amic". "Avui ha tornat a casa a les cinc del matí, completament ebri." "La nit del 25 al 26 la passà a casa de Rasputin l'artista V." "Ha arribat amb la princesa D (esposa d'un gentilhome de cambra del palau del tsar) a l'Hotel Astoria..." I a poc: "Ha tornat a casa, procedent de Tsarskoie-Selo, prop de les onze de la nit." "Rasputin ha arribat a casa amb la princesa Tx, molt embriagat, i de seguida tornaren a sortir junts." I l'endemà, al matí o a la vesprada, el viatge a Tsarskoie-Selo. A la pregunta afectuosa del policia de per què el *staretz* està avui tan pensatiu, contesta: "No sé què fer: si convocar la Duma o no convocar-la." Un altre registre: "Arribà a casa a les cinc del matí prou embriagat." Sempre la mateixa melodia, durant mesos i anys, una melodia en què no hi havia més que tres notes: "Prou embriagat", "Molt embriagat" i "Completament embriagat". El general de la gendarmeria, Klobatxev, reunia i

referendava amb la seua signatura aquestes notícies, tan transcendents per a la vida de l'Estat.

La influència de Rasputin es mantingué en el seu apogeu durant sis anys, els últims de la monarquia. “La seua vida a Petersburg [conta el príncep Iusupov, coparticipant fins a un cert punt d'ella i, més tard, assassí de Rasputin] s'havia convertit en una festa contínua, en la borratxera inacabable d'un presidiari a qui de sobte, inesperadament, li cau la benaurança a les mans.” “Tenia en el meu poder [escriu el president de la Duma, Rodzianko] una gran quantitat de lletres escrites per mares de filles que havien estat deshonrades per aquell desvergonyat llibertí.” El metropolita de Petrograd, Pitirim, i l'arquebisbe Varnava, quasi analfabet, devien els seus llocs a Rasputin. El procurador del Sant Sínode, Sabler, romangué en el càrrec durant llarg temps per voluntat del *staretz*, i ell fou també qui impulsà la destitució del primer ministre Kokovtsev, que no havia volgut rebre'l. Rasputin nomenà Sturmer president del Consell de ministres; a Protopopov, ministre de la Governació; a Raiev, nou procurador del Sínode, i així a molts més. L'ambaixador de la República francesa, Paléologue, sol·licità una entrevista amb Rasputin. Quan estigué davant ell el besà, exclamant: *Voilà un véritable illuminé!*, tot per guanyar el cor de la tsarina per a la causa de França. El jueu Simanovitx, agent financer del *staretz*, fitxat per la policia com a jugador i usurer, féu nomenar ministre de Justícia, per mediació de Rasputin, un subjecte anomenat Dobrolovski, que era, senzillament, un lladre. “No deixes de veure la petita llista que t'acompanye [escriu la tsarina al tsar, parlant-li dels nous nomenaments]. El nostre “Amic” em demana que parles de tot açò amb Protopopov.” Dos dies després: “El nostre “Amic” diu que Sturmer pot continuar essent president del Consell de ministres durant algun temps.” I a poc: “Protopopov sent una verdadera veneració pel nostre “Amic”, i el cel el beneirà.”

En un d'aquells dies en què els agents de la policia registraven atentament el nombre de botelles i de dones, la tsarina escrivia, tota afligida, al tsar: “Acusen Rasputin de besar les dones i d'altres coses per l'estil. Llegeix els apòstols i veuràs com besaven tothom com a salutació.” Segurament que l'argument dels apòstols no hauria convençut els agents encarregats de vigilar al *staretz*. En una altra lletra, la tsarina va encara més enllà: “Durant la lectura de l'Evangeli [escriu] he pensat molt en el nostre “Amic” en veure com els escribes i fariseus perseguïen Crist, fingint ésser uns homes perfectes... Quina veritat és allò que ningú és profeta a la seua terra!”

Comparar Rasputin amb Jesucrist era cosa corrent en aquelles altes esferes, i no tenia res de particular. La por de les poderoses forces de la història, que amenaçaven desencadenar-se, era massa gran perquè els tsars pogueren acostumar-se amb un Déu impersonal i amb l'ombra incorpòria del Crist dels Evangelis. Necessitaven un nou adveniment del “fill de l'home”. La monarquia, empentada a l'abisme, agonitzant, trobà un Crist a imatge i semblança seua.

“Si Rasputin no hagués existit [digué un home de l'antic règim, el senador Tgantsev] no hi hauria hagut més remei que inventar-lo.” En aquestes paraules hi ha molta més substància del que imaginava el seu autor. Si per “berganteria” entenem el que hi ha de més antisocial i parasitari als si de la societat, podem dir, sense por d'equivocar-nos, que la “rasputinada” fou la berganteria coronada, en l'apogeu de la seua esplendor.

LA IDEA DE LA REVOLUCIÓ DE PALATINA

¿Per què les classes dirigents, que cercaven el mode d'evitar la revolució, no feren res per alliberar-se del tsar i dels que el rodejaven? No hi deixarien de pensar, però no s'hi atrevien. Els mancava la fe en la seua causa, i la decisió. La idea de la revolució de palau surava a l'atmosfera fins que la devorà la vertadera revolució. Detinguem-nos un moment ací, perquè això ens donarà una idea més clara de les relacions recíproques entre la monarquia i les altes esferes de la noblesa, la burocràcia i la burgesia en vigílies de l'explosió.

Les classes riques eren d'arrelades conviccions monàrquiques. Així li ho dictaven els seus interessos, les seues tradicions i la seua covardia. Però una monarquia sense Rasputin. La monarquia li contestava: "Heu de prendre'm tal com sóc." La tsarina sortia a l'encontre de totes les crítiques i súplices enviant al tsar al Quarter General una poma que li havia donat Rasputin i demanant-li que la mengés per a reforçar la seua voluntat. "Recorda't [el conjurava] que fins i tot monsieur Philippe (un xarlatà i hipnotitzador francès) deia que no podies donar una Constitució, perquè seria la teua ruïna i la de Rússia..." "Sigues Pere el Gran, Ivan el Terrible, l'emperador Pau; això tot allò que caiga als teus peus!"

Quina repugnant barreja de por, superstició i rancorosa incomprensió del país! Hom podia creure que, en les altures almenys, la família tsarista no estava ja tan sola veient Rasputin rodejat sempre d'una constel·lació de dames aristocràtiques i la "bruixeria" tan de moda entre l'aristocràcia. Però no. Aquest misticisme de la por, lluny d'unir, separa. Cadascú vol salvar-se a la seua manera. Moltes cases aristocràtiques tenen els seus sants propis, entre els que s'estableix una rivalitat. Fins en les altes esferes petersburgeses es veu la família del tsar com empestada, cenyida per un cordó sanitari de desconfiança i hostilitat. La dama de la cort Virubova diu en les seues *Memòries*: "Tenia el profund i dolorós presentiment d'una gran hostilitat en quants rodejaven aquells als qui jo adorava, i sentia que aquesta hostilitat anava prenent proporcions aterridores..."

Sobre aquell sagnant fons de la guerra, davall el soroll sord i perceptible de les sacsades subterrànies, els privilegiats no renunciaven ni una sola hora als gaudis de la vida; molt al contrari s'hi lliuraven amb frenesí. Però en les seues orgies apareixia amb major freqüència un esquelet i els amenaçava amb les falanges dels seus dits descarnats. Llavors se'ls antullava que totes les desgràcies provenien del detestable caràcter d'Alícia, la tsarina; de la traïció abúlica del tsar, d'aquella imbècil i àvida Viburova i del Crist siberià amb el front assenyalat. Onades d'horribles presentiments negaven les classes governantes i sacsades com d'espasmes es transmetien des de la perifèria al centre: l'odiada camarilla de Tsarskoie-Selo anava quedant cada vegada més aïllada. La Virubova ha donat expressió, amb prou eloqüència, en les seues *Memòries*, plenes en general de mentides, a l'estat d'esperit de les altures en aquell moment: "Centenars de vegades em preguntí: Què li passa a la societat petersburgesa? Estan tots malalts de l'esperit o s'han contagiats d'una d'aqueixes epidèmies que fan estralls en els temps de guerra? Difícil és saber-ho, però la veritat és que tot el món es trobava en un estat anormal d'excitació."

Entre els que havien perdut el cap es comptava també l'extensa família dels Romanov, tota aquella gosada àvida, insolent i per tots odiada dels grans Ducs i les grans Duquesses; posseïts tots d'un terror mortal, es feien la il·lusió de fugir del cercle que els tenallava, coquetejaven amb l'aristocràcia rebel, murmuraven del tsar i la tsarina, es mossegaven els uns als altres i als qui els rodejaven. Els "augustos oncles" dirigien al tsar lletres d'exhortació en què, per davall del respecte, s'endevinava l'esmussament de dents.

Ja després de la revolució d'octubre, Protopopov descrivia, sense gran finesa, però d'una manera prou pintoresca, l'estat d'esperit que regnava en les esferes dirigents. "Fins i tot les classes més elevades conspiraven davant la revolució. Als salons i als clubs es criticava durament i desfavorable la política del govern, s'analitzaven i es dictaminaven les relacions creades al si de la família reial; es contaven anècdotes sobre el cap de l'Estat; s'escriuien versos satírics; molts grans Ducs freqüentaven obertament aquestes reunions, i la seua presència donava a aquelles invencions caricaturesques i a aquelles malèvols exageracions, als ulls de la gent, un marcat aire de veritat. Fins a l'últim moment, ningú tingué consciència de com era de perillós aquell joc."

Una de les coses que més contribuïen a donar pàbul als rumors que corrien sobre la camarilla de palau era l'acusació de germanofilia i fins i tot la intel·ligència directa amb l'enemic que contra ella es llençava. L'atordit i atropellat Rodzianko declara sense embuts: "L'articulació i analogia de les aspiracions era tan lògica i evident que a mi, almenys, no em cap el menor dubte que entre l'Estat Major alemany i la camarilla de Rasputin hi havia alguna relació." La simple invocació de l'"evidència" i la "lògica" lleva força al to categòric del seu testimoni. Fins i tot després de la revolució, no pot descobrir-se la menor prova que existís una intel·ligència entre els rasputinians i l'Estat Major alemany. Això de l'anomenada "germanofilia" ja és altra cosa. No es tractava, naturalment, de les simpaties i antipaties nacionalistes de la tsarina, d'estirp alemanya, del primer ministre Sturmer, de la comtessa de Kleinmichel, del majordom de palau, comte Frederichs, ni d'altres cavallers de cognom alemany. Les cíniques Memòries de la vella intrigant Kleinmichel ens revelen amb nua evidència fins a quin punt estava per damunt de nacionalismes l'alta aristocràcia de tots els països d'Europa, vinculada en totes parts per lligams de parentiu i d'herència, pel menyspreu cap als altres simples mortals i, *last but not least*, pels seus llibertinatges cosmopolites entre els murs dels vells castells, dels balnearis de moda i les corts europees. Tenien prou més de real les antipaties orgàniques de la colla de palau contra aquells plebeus advocats de la República francesa i les simpaties dels reaccionaris (el mateix els de cognom teutònic que els de nom eslau) contra l'esperit autènticament prussià del govern berlinès, que durant tant de temps els havia tingut fascinats amb els seus bigots erts, els seus modals de sergent major i la seua estultícia plena de suficiència.

Però tampoc era açò el decisiu. El perill es desprenia de la lògica mateixa de la situació, perquè la cort no tenia més sortida que cercar la seua salvació en una pau per separat, més urgent com més perillosa esdevenia aquella situació. Com veurem més endavant, el liberalisme aspirava en la persona dels seus caps a reservar-se per a si la carta de la pau per separat, enfocant-la en la perspectiva de la seua pujada al poder. Açò l'impulsava precisament a menar una furiosa agitació xovinista, enganyat el poble i aterrint la cort. La camarilla no s'atrevia, en una qüestió tan espinosa, a llevar-se prematurament la careta, i es veia fins i tot obligada a associar-se al to patriòtic del país, al pas que temptejava per davall corda el terreny per a una pau separada.

El general Kurlov, cap de la policia i membre de la camarilla de Rasputin, nega, en les seues memòries, naturalment, les simpaties alemanyes dels seus protectors; però, a rengle seguit, hi afegeix: “No hi ha raó per a acusar Sturmer perquè sostingués que la guerra amb Alemanya era la major malaurança que podia ocórrer-li a Rússia i mancava de base política seriosa.” Convé no oblidar, no obstant això, que el tal Sturmer, que sostenia una opinió tan interessant, era el cap de govern d’un país que estava en guerra amb Alemanya. L’últim ministre de l’Interior, Protopopov, sostingué, en vigílies de prendre possessió de la cartera a Estocolm, una conversa amb un diplomàtic alemany, de la qual reté compte al tsar i al mateix Rasputin; sempre, segons Kurlov, “havia considerat com una immensa calamitat per a Rússia la guerra amb Alemanya”. Finalment, l’emperadriu escrivia al tsar, el 5 d’abril de 1916: “No gosaran, perquè no poden, dir que *ell* tinga res a veure amb els alemanys, perquè siga bo i generós per a tots com a Crist, sense preguntar a ningú per la religió que professa, com ha d’ésser tot vertader cristià.”

Clar està que aquest “vertader cristià”, que gairebé mai estava sobri, podia haver estat perfectament, com ho estava, en relació amb espies professionals, amb crupiers, amb usurers i proxenetes aristocràtics, agents directes de l’espionatge. No ens estranyaria que mantingués “amistats” d’aquestes. Però els patriotes de l’oposició anaven més enllà i formulaven la cosa d’una manera més directa, perquè acusaven personalment la tsarina de traïdora. El general Denikin en les seues memòries, escrites a la volta de molt de temps, diu: “Al front ningú s’encobria per a dir que la tsarina exigia a tota costa una pau separada, que havia traït el mariscal Kitchener delatant, segons es deia, el seu viatge als alemanys, etc. Açò contribuí increïblement a desmoralitzar les tropes, influint en la seua actitud envers la dinastia i la revolució.” El mateix Denikin conta que, ja després de la revolució, en preguntar-li el general Alexeiev obertament què pensava de la suposada traïció de la tsarina, havia contestat “d’una manera vaga i de mala gana” que en examinar els seus papers s’havia trobat amb un mapa en què estava assenyalada fil per randa la situació de les tropes en tot el front, i açò li havia produït a ell, Alexeiev, una impressió aclaparadora... “I sense dir ni una paraula més [afegeix Denikin eloqüentment] canvià de conversa.” Si la tsarina tenia entre els seus papers aqueix mapa misteriós, és cosa que ignorem; però és evident, per descomptat, que els fracassats generals no veien amb mals ulls que es descarregués sobre l’emperadriu una part de la responsabilitat que els incumbia per les seues derrotes. Els rumors sobre la traïció de la cort partiren amb força seguretat de dalt, dels ineptes Estats Majors.

Si era veritat que la tsarina, als mandats de la qual es plegava cegament el tsar, posava en mans del kàiser els secrets de guerra i fins als caps dels mariscals aliats, què millor que llevar del mig a la reial parella? El gran Duc Nicolau Nicolaievitx, cap de l’exèrcit i a qui es considerava com el cap visible del partit antigermànic, estava predestinat oficialment quasi a assumir el paper suprem de protector de la revolució de palau. No fou una altra la causa que el tsar, a instàncies de Rasputin i de la tsarina, destituís el gran Duc i prengués en les seues mans el comandament suprem de les tropes. Però la tsarina el temia fins i tot a l’entrevista que havien de celebrar oncle i nebot en la cerimònia de traspàs de poders: “Procura, tresor, ésser prudent [li escrivia la tsarina al tsar al Quarter General], i no deixes que Nikolaska t’enganye amb alguna promesa ni amb res; recorda’t que Grigori t’ha salvat d’ell i dels seus malvats amics... Recorda’t, en nom de Rússia, del que maquinaven: desfer-se de tu (no, no és cap rumor va; Orlov tenia ja tots els papers preparats) i recloure’m a mi en un convent...”

Miquel, germà del tsar, li deia a Rodzianko: “Tota la família sap bé com és de perniciosa Alexandra Teodorovna. El meu germà i ella estan rodejats per totes bandes de traïdors. Totes les persones decents se’ls han allunyat. Però, què fer en aquesta situació?” La gran Duquessa Maria Pavlovna insistia, en presència dels seus fills, que Rodzianko prengués sobre si la iniciativa de “suprimir” la tsarina. Rodzianko proposà que es donés aquella conversa per no celebrada; en qualsevol altre cas, si no volia faltar al seu jurament, hauria d’informar el tsar que la gran Duquessa havia invitat el president de la Duma a llevar del mig a l’emperadriu. Heus aquí com aquell enginyós gentilhome de cambra convertia el tema de l’atemptat contra la tsarina en un graciós acudit de saló.

El mateix govern es trobava, en certs moments, en marcada oposició amb el tsar. Ja en 1915, any i mig abans d’esclatar la revolució, es pronunciaven obertament en les reunions ministerials discursos que fins i tot avui ens semblen inversemblants. Així, el ministre de la Guerra, Polivanov, deia: “Només una política conciliadora amb la societat pot salvar la situació. Els insegurs dies actuals no poden contenir la catàstrofe.” I el ministre de Marina, Grigorovix: “Ningú ignora que l’exèrcit no confia en nosaltres i espera canvis.” El ministre d’Assumptes estrangers, Sazanov: “La popularitat del tsar i el seu prestigi han disminuït considerablement als ulls de les masses populars.” El ministre de l’Interior, príncep Txerbatov: “No servim per a governar Rússia en la situació que s’ha creat... És necessària una dictadura o una política de conciliació.” (Consell de Ministres del 21 d’agost de 1915) Cap de les dues solucions servien; cap de les dues era ja factible. El tsar no es decidia a la dictadura, rebutjava la política conciliadora i es negava a acceptar la dimissió als ministres que es consideraven ineptes. Un elevat funcionari fa la següent acotació als discursos dels ministres: “Pel que s’ha vist, no hi haurà més remei que deixar-se penjar d’un fanal.”

Amb semblant estat d’esperit, no té res de sorprenent que fins i tot en les altes esferes burocràtiques parlés hom de la necessitat d’una revolució de palau com a únic mitjà d’evitar la revolució imminent. “Tancant els ulls [recorda un dels que participaren en aquestes converses] hauria pogut hom figurar-se que es trobava entre revolucionaris de tota la vida.”

Un coronel de gendarmes, en missió especial d’inspeccionar les tropes del sud de Rússia, traçava en el seu informe un quadro ombrívol: “Com a resultat de la tasca de propaganda, sobretot pel que fa a la germanofilia de l’emperadriu i del tsar, l’exèrcit s’ha fet a la idea d’una revolució de palau.” “Als clubs d’oficials s’hi parla obertament en aquest sentit, i les seues murmuracions no troben rèplica merescuda en l’alt comandament.” Per la seua banda, Protopopov testifica que “un nombre considerable d’elements pertanyents a l’alt comandament simpatitza amb el colp d’Estat; alguns d’ells es trobaven en relació amb els elements de l’anomenat bloc progressiu i sota la seua influència”.

L’almirall Koltxak, que més tard hauria d’adquirir tan gran celebritat, digué, després de la derrota de les seues tropes per l’exèrcit roig, declarant davant la Comissió fiscalitzadora dels soviets, que havia mantingut relacions amb molts membres de l’oposició de la Duma, els discursos de la qual escoltava amb plaer, ja que “veia amb antipatia el règim existent en vigílies de la revolució”. No obstant això, Koltxak no fou posat al corrent dels plans de la revolució de palau. Després de l’assassinat de Rasputin i del subsegüent desterrament dels grans Ducs, els aristòcrates parlaren en veu prou alta

de la necessitat de procedir a la revolució de camarilla. El príncep Iusupov conta que el gran Duc Dimitri, detingut en Palau, fou visitat per oficials de diversos regiments que li proposaren distints plans d'acció decisiva, "amb els quals, naturalment, no podia mostrar-se d'acord".

Hom sospita que els diplomàtics aliats, almenys l'ambaixador britànic, estaven complicats en el complot. Aquest ambaixador, responent indubtablement a la iniciativa dels liberals russos, féu al gener de 1917, no sense abans sol·licitar la vènia del seu govern, una temptativa per a influir sobre Nicolau. El tsar escoltà atentament i amable a l'ambaixador, li donà les gràcies i passà a parlar d'altres coses. Protopopov reté compte a Nicolau II de les relacions de Sir Buchanan amb els caps del bloc progressista i proposà que es vigilés l'Ambaixada britànica. El tsar féu com si no aprovés aquesta proposició, per entendre que vigilar els ambaixadors no s'avenia amb les tradicions internacionals. Kurlov diu, no obstant això, sense vacil·lar, que "els agents d'investigació informaven diàriament de les relacions del líder del partit cadet, Miliukov, amb l'Ambaixada britànica". Com s'hi veu, les "tradicions internacionals" no foren obstacle major; però la seua infracció tampoc serví de molt. La conspiració de palau no fou descoberta.

Existia, en realitat, semblant conspiració? Res hi ha que ho prove. Per a ésser un complot era massa vast, comprenia elements massa heterogenis i nombrosos. Surava en l'aire como expressió de l'esperit de l'alta societat petersburgesa, com una vaga idea de salvació o com una sortida desesperada, però sense arribar a concretar-se en cap pla pràctic.

La noblesa del segle XVIII introduí més d'una vegada esmenes de caràcter pràctic en l'ordre de successió al tron, tancant o estrangulant els emperadors que no li eren grats; fou el que féu amb Pau en 1801. No pot dir-se, doncs, que la revolució de palau no tingués precedents en les tradicions de la monarquia russa; constituïa, per contra, un element típic i constant del tsarisme. Però ja feia temps que l'aristocràcia no se sentia ferma al seu lloc. Cedia a la burgesia liberal l'honor d'estrangular el tsar i la tsarina, i el cas és que tampoc els cabdills d'aquest altre poder demostraven més decisió que ella.

Després de la revolució foren reiteradament assenyalats com a caps de les conspiracions els capitalistes liberals Gutxkov i Teretxenko i el general Krimov, que simpatitzava amb ells. Els mateixos Gutxkov i Teretxenko confirmaren, encara que d'una manera vaga, la conjectura. Era natural que el duelista Gutxkov, aqueix voluntari en la guerra dels bànders contra Anglaterra, un liberal amb esperons, es destaqués als ulls de l'"opinió pública" com la figura més adequada per a aquell complot. Ell no era, per cert, un retòric, com el professor Miliukov. Gutxkov pensaria, indubtablement, més d'una vegada en donar un d'aqueixos cops precisos i ràpids per mitjà dels quals un regiment de la Guàrdia es basta per a suplantar i evitar la revolució. Ja Witte, en les seues memòries, denunciava aquest personatge, a qui odiava, com un devot dels mètodes emprats pels joves turcs per a desfer-se dels sultans molestos; però Gutxkov, que en els seus anys de joventut no havia tingut temps de demostrar el seu abrivament de jove turc, era ja un home carregat d'anys. I, sobretot, al col·lega de Stolipin no podia passar-li desapercebuda la diferència que hi havia entre les condicions de Rússia i la vella Turquia, ni podia deixar de preguntar-se si aquell colp d'Estat de palau no resultaria al capdavall, no un mitjà d'evitar la revolució sinó última empenta que

desencadenés la tempestat; és a dir, si el remei no seria pitjor que la malaltia. En la literatura consagrada a la revolució de febrer s'hi parla de la conjura de palau com d'un fet fermament comprovat. Miliukov s'expressa així: "El colp estava assenyalat per a febrer." Denikin amplià el termini a març. Ambdós recorden el "pla" de detenir el tren del tsar en el camí, exigir-li l'abdicació i, en el cas, que es considerava inevitable, que es negués, "suprimir-lo físicament". Miliukov hi afegí que, en previsió del possible colp d'Estat, els caps del bloc progressista, que no participaven en el complot i que no estaven "detalladament" informats dels preparatius del mateix, estudiaven sigil·losament quin seria el millor mitjà d'aprofitar-se'n, cas que donés resultat. Alguns estudis marxistes d'aquests darrers anys accepten la versió que el colp d'Estat arribà a preparar-se. Aquest exemple (dit siga de passada) demostra com de ràpidament i amb quina força s'obren pas les llegendes a través de la ciència històrica.

La prova més important del complot de palau que sovint s'al·lega és el pintoresc relat de Rodzianko, que testifica precisament que no hi hagué tal complot. Al gener de 1917 arribà del front a la capital el general Krimov, qui declarà davant els membres de la Duma que les coses no podien seguir d'aquell mode: "Si vos decidiu a aqueixa mesura extrema (la substitució del tsar) vos recolzarem." *Si vos decidiu!* L'octubrista Txidlovski exclamà, colèric: "No hi ha per què compadir-lo, quan està arrossegant Rússia a la ruïna." En el transcurs de l'acalorada discussió que s'entaulà algú cità les paraules pronunciades per Brusilov o que, almenys, se li atribuïen. "Posat en el tràngol d'optar entre el tsar i Rússia, el meu lloc estarà al costat de Rússia." *Posat en el tràngol!* El jove milionari Teretxenko es mostrava partidari inexorable del regicidi. El cadet Txingarev intervé, per a dir: "El general té raó: cal fer el colp d'Estat... Però, *qui es decideix a fer-lo?*" Tot el quid de la qüestió rau aquí: qui es decideix? Tals són, en puritat, les dades que dona Rodzianko, que, per la seua banda, votà contra el colp d'Estat de què es parlava. Pel que s'ha vist, en el transcurs de les poques setmanes següents el pla no avançà ni un pas. Parlava hom de detenir el tren reial; però no es deia qui havia d'encarregar-se d'aquesta operació.

En la seua joventut, el liberalisme rus recolzava amb els seus diners i les seues simpaties els terroristes revolucionaris, en l'esperança que les bombes dels anarquistes farien caure en els seus braços la monarquia. Cap d'aquells respectables cavallers sabia el que era jugar-se el cap. Però allò vertaderament important no era la por personal: era la por de classe. Les coses ara (pensaven els liberals) no marxen gens bé, però encara podien marxar pitjor. De totes les maneres, si Gutxkov, Teretxenko i Krimov es disposaven seriosament a fer el colp d'Estat, si realment ho haguessen arribat a planejar mobilitzant forces i recursos, s'hauria sabut d'una manera indubtable després de la revolució, perquè ni els organitzadors ni, sobretot, els executors joves, que haurien estat legítims, tenien cap raó per a servir silenci sobre aquella gesta "quasi" complida. Derrocada la monarquia, açò no hauria fet més que donar pàbul a la seua carrera. Però en va cercarem semblants revolucions. Pel que a Gutxkov i Krimov s'hi refereix, podem assegurar sense por d'equivocar-nos que els seus afanys no passaren d'uns quants sospirs patriòtics entre glop i glop de vi i calada i calada de fum d'havà. Els conspiradors informals de l'aristocràcia, el mateix que els sensats barons oposicionistes de la plutocràcia, no tingueren valor suficient per a corregir per mitjà de l'acció els funestos camins traçats per la providència.

Un dels liberals més fatús i xarlatans, Maklakov, exclamava al maig de 1917, en una sessió privada de la Duma, atropellada junt a la monarquia per la revolució: "Si els

nostres descendents maleeixen aquesta revolució ens maleiran també a nosaltres mateixos, que no sabérem evitar-la a temps, implantant-la des de dalt.” Més tard, ja des de l'emigració, Kerenski, seguint l'exemple de Maklakov, diu, afligit: “Sí, la Rússia privilegiada no féu a temps des de dalt un colp d'Estat (del que tant s'hi parlava i per al que tants (?) preparatius s'havien fet), que hauria evitat la catastròfica explosió del règim.”

Aquestes dues exclamacions completen el quadro i demostren que quan ja la revolució havia desencadenat les seues forces indomables, els necis il·lustrats continuaven creient que s'hauria pogut evitar fàcilment amb un canvi “oportú” a les cimes dinàstiques del règim.

Mancà decisió per a portar a terme la “gran” revolució de palau. Però hi brollà el pla d'un petit colp d'Estat. Els conspiradors liberals no s'atreverien a suprimir el primer actor del drama monàrquic; però els grans Ducs decidiren suprimir l'apuntador, veient en l'assassinat de Rasputin l'últim recurs per a salvar la dinastia.

El príncep Iusupov casat amb una Romanov, associa a l'empresa el gran Duc Dimitri Pavlovitx i al diputat monàrquic Puritxkievitx. També intentaren atreure's al liberal Maklakov, sens dubte per a donar a aquell assassinat un caràcter “nacional”. El famós advocat s'escapolí polidament i es limità, prudentment, a subministrar als conjurats el verí. Detall aquest de gran estil! Els conjurats confiaven, i no sense raó, que l'automòbil amb les armes de Romanov facilitaria la desaparició del cadàver després de perpetrat el crim. Magnífica ocasió per a demostrar la utilitat del blasó dels grans Ducs! La resta passà com en un argument de pel·lícula de mal gust. A la nit del 16 al 17 de desembre, Rasputin, invitat a una festa fou assassinat al palau de Iusupov.

Les classes governants, si s'exceptua la reduïda camarilla i les místiques adoradores del “sant”, veieren en l'assassinat de Rasputin un acte salvador. El gran Duc, arrestat al seu domicili amb les mans tacades, segons l'expressió del tsar, per sang de *mugic* (tot i que fos un “sant”, no per això deixava d'ésser un camperol), fou visitat en senyal de simpatia per tots els membres de la casa imperial que es trobaven a Petersburg. La germana de la tsarina, vídua del gran Duc Sergi, comunicà per telègraf que resava pels assassins i beneïa la seua patriòtica acció. Els periòdics, mentre no es dictà la prohibició de tocar el tema de Rasputin, publicaren articles entusiastes; als teatres intentaren organitzar-se manifestacions en honor dels assassins, i els transeünts es felicitaven pels carrers. “A les cases particulars, als clubs d'oficials, als restaurants [recorda el príncep Iusupov] s'hi brindava per la nostra salut; a les fàbriques, els obrers llençaven braves al nostre honor.” És perfectament explicable que els obrers no feren mostres de pena en assabentar-se de l'assassinat de Rasputin. Però els seus crits de goig no tenien res a veure amb l'esperança que es corregís la dinastia.

La camarilla de Rasputin adoptava una actitud expectant. Rasputin fou enterrat sigil·losament sense més seguici que el tsar, la tsarina, les seues filles i la Virubova. Junt amb el cadàver del “sant Amic”, antic lladre de bestiar, assassinat pels grans Ducs, la família reial hagué de sentir-se sola i com empestada. Però Rasputin no trobà assossec ni sota terra. Quan a Nicolau II i Alexandra se'ls considerava ja com arrestats, els soldats de Tsarskoie-Selo obriren la tomba i exhumaren el fèretre. Junt al cap del mort hi havia una icona amb aquesta dedicatòria: “Alexandra, Olga, Tatiana, Maria, Anastasia, Ana.” El govern provisional envià un emissari amb ordres que el cadàver fos

traslladat, no sap hom per a què a Petrograd. La multitud s'hi oposà i l'emissari hagué de cremar el cadàver en presència seua.

Després de l'assassinat de l'"Amic", la monarquia no visqué més de deu setmanes. Tot i que petit, encara li quedava un termini. Ja no vivia Rasputin, però continuava regnant la seua ombra. Contra el que havien esperat els conspiradors després de l'assassinat, la parella reial continuà sostenint amb especial obstinació els membres més menyspreables de la camarilla de Rasputin. Per a venjar a aquest, fou anomenat ministre de Justícia un canalla famós. Diversos grans Ducs foren desterrats de la capital. Es deia que Protopopov es dedicava a l'espiritisme per a conjurar l'esperit del mort. El dogal va cenyint-se cada vegada més a la gola de la monarquia.

L'assassinat de Rasputin tingué grans conseqüències, encara que no precisament les que havien imaginat els seus autors i instigadors. Lluny d'atenuar la crisi no féu sinó exacerbar-la. Per tot arreu es parlava del fet: als palaus i en els estats majors, als tallers i en les cabanyes dels camperols. La conclusió no era difícil de treure: fins als grans Ducs havien d'acudir al verí i al revòlver contra la corrompuda camarilla. El poeta Block escrivia, comentant l'assassinat de Rasputin: "La bala que finí amb ell s'ha clavat en el mateix cor de la dinastia regnant."

Robespierre recordava a l'Assemblea legislativa que l'oposició de la noblesa, en afeblir la monarquia, havia posat dempeus la burgesia, i al seu darrere les masses populars. Al mateix temps, Robespierre advertia que en la resta d'Europa la revolució no podria desenrotllar-se amb la mateixa rapidesa que a França, perquè les classes privilegiades dels altres països, aprenent l'exemple de l'aristocràcia francesa, es cuidarien de no prendre en les seues mans la iniciativa de la revolució. Però, en fer aquesta notable anàlisi, Robespierre s'equivocava, suposant que amb la seua oposició irreflexiva els nobles francesos havien donat una lliçó perdurable a l'aristocràcia dels altres països. L'exemple de Rússia havia de demostrar de nou en 1905, i sobretot en 1917, que la revolució, en enfrontar-se amb el règim autocràtic i semifeudal, és a dir, contra la noblesa, troba en els seus primers passos l'alè incoherent, no sols de la noblesa de files, sinó fins i tot dels seus sectors més privilegiats, dels membres de la dinastia inclusivament. Aquest notable fenomen històric podria semblar paradoxal i contrari a la teoria de la societat de classes; en realitat només contradiu la idea vulgar que molts en tenen.

La revolució sorgeix quan tots els antagonismes de la societat arriben a la seua màxima tensió. La situació, sota aquestes condicions, es fa insuportable fins i tot per a les classes de la vella societat, és a dir, aquelles que estan condemnades a desaparèixer. Sense donar a les analogies biològiques més importància de la que mereixen, no serà inoportú recordar que arriba un moment en què el part és quelcom tan inevitable i fatal per a l'organisme matern com per al nou ésser. La rebel·lia de les classes privilegiades no fa més que donar expressió a la incompatibilitat de la seua posició social tradicional amb les necessitats vitals de la societat en el futur. L'aristocràcia, sentint convergir sobre si l'hostilitat general... fa recaure la culpa sobre la burocràcia. Aquesta acusa al seu torn la noblesa, fins que ambdues juntes, o cadascuna per la seua banda, dirigeixen el seu descontent contra el símbol monàrquic del poder.

El príncep Txerbatov, tret de les institucions de la noblesa per a servir durant algun temps com a ministre de la Corona, deia: "Tant Samarin com jo som antics

mariscals de la noblesa provinciana. Fins ara, ningú ens ha considerat com de l'esquerra, ni nosaltres mateixos ens assignem aquest caràcter. Però ni ell ni jo podem comprendre que impere en l'estat una situació en què el monarca i el seu govern es troben radicalment divorciats de tot el que hi ha de raonable al país (de les intrigues revolucionàries no hi ha per que parlar-ne): dels nobles, dels comerciants, de les ciutats, dels zemvstos i fins i tot de l'exèrcit. Si en les altures no es vol escoltar la nostra opinió, sabrem quin és el nostre deure: anar-nos-en.”

Per a la noblesa, la causa de tots els mals rau en què la monarquia ha esdevingut cega o ha perdut la raó. La classe privilegiada no ha perdut les esperances en una política capaç de conciliar la societat vella amb la nova. O, dit amb d'altres paraules: la noblesa no s'avé amb la idea que està condemnada a desaparèixer, i converteix allò que no és més que l'angoixa de l'agonitzant en rebel·lia contra la força més sagrada del vell règim, és a dir, contra la monarquia. L'acritud i la irresponsabilitat de la rebel·lia aristocràtica s'expliquen per la mateixa mol·lície històrica a què estan acostumats els seus més alts representants, per la seua por insuperable a la revolució. Les incoherències i contradiccions de la rebel·lia aristocràtica tenen la seua raó d'ésser en el fet que es tracta d'una classe que té tancades totes les sortides, i de la mateixa manera que un llum, abans d'extingir-se, brilla per un moment amb resplendor més viu, encara que siga fumós, la noblesa, en les raneres de l'agonia, té una resplendor sobtada de protesta que presta un gran servei als seus enemics mortals. És la dialèctica d'aquest procés, que no sols concorda amb la teoria de la societat de classes, sinó que només en aquesta troba la seua explicació.

L'AGONIA DE LA MONARQUIA

La dinastia caigué tot just que fou sacsada, com a fruit podrit, abans que la revolució tingués temps ni tan sols d'afrontar els seus objectius immediats. La imatge que tracem de la vella classe dirigent no seria completa si no intentàrem exposar com s'enfrontà la monarquia amb l'hora del seu enfonsament.

El tsar es trobava al Quarter general, en Mohilev, on s'havia traslladat, no perquè hi fos necessària la seua presència, sinó fugint de les molèsties petersburgeses. El cronista de palau, general Dubenski, que es trobava prop del tsar al Quarter general, registra al seu diari: “Ha començat ací una vida tranquil·la. Tot seguirà com abans. El tsar no canviarà res. Només causes exteriors i fortuïtes poden imposar algun canvi...” El 24 de febrer, la tsarina escrivia al Quarter general, en anglès, com sempre: “Confie que el Kedrinski aqueix de la Duma (s'hi tracta de Kerenski) serà penjat pels seus detestables discursos; cal fer-ho a tota costa (lleï de temps de guerra). I servirà d'exemple. Tothom anhela i implora de tu energia.” El 25 es rep al Quarter general un telegrama del ministre de la Guerra comunicant que a la capital han esclatat vagues i disturbis, però que s'han pres les oportunes mesures i que la cosa no té importància. Com s'hi veu, no ha canviat res!

La tsarina, que ensenyava sempre al tsar a no retrocedir, continua fent tot el possible per mantenir-se ferma. El 26, amb el visible propòsit d'enrobustir l'ànim vacil·lant de “Nicolau”, li telegrafia que “a la ciutat tot està tranquil”. Però en el telegrama de la nit s'hi veu obligada ja a confessar que “les coses prenen a la capital

molt mal caire.” Per lletra li diu: “Cal dir-los, sense embuts, als obrers que es deixen de vagues, i si segueixen organitzant-les, enviar-los al front com a càstig. No cal disparar; l’única cosa que cal és ordre i no deixar-los que travessen els ponts.” No era molt demanar, en veritat: ordre *només*! I, sobretot, no permetre que els obrers arriben al centre de la ciutat. Que s’ofeguen de ràbia i impotència als seus suburbis.

Al matí del dia 27 és enviat des del front a la capital el general Ivanov amb un batalló de georgians i plens poders dictatorials, encara que amb instruccions perquè no els proclame fins després d’ocupar Tsarskoie-Selo. “Difícilment podia hom haver pensat en un home menys adequat per a aquella missió [recorda el general Denikin, que també més tard havia de fer els seus temptejos de dictadura militar]; era un home senil, incapaç d’orientar-se en una situació política, sense forces, ni energia, ni voluntat, ni rigor.” L’elecció recaigué en ell mercès als seus mèrits durant la primera revolució: onze anys abans, aquest general havia fet entrar en raó Cronstadt. Però aqueixos onze anys no havien passat debades. Durant ells, els repressors havien envellit i els reprimits s’havien fet adults. Hom donà als fronts septentrionals i occidental ordre que prepararen tropes per a enviar-les a la capital. Pel que s’ha vist, creien disposar de temps sobrat. El mateix Ivanov donava per suposat que la cosa acabaria prompte i bé. Fins i tot tingué la gentilesa de no oblidar d’encarregar al seu ajudant en Mohilev que comprés provisions per als amics de Petrograd.

El 27 de febrer, Rodzianko envià al tsar un nou telegrama, que acabava amb aquestes paraules: “Ha arribat l’hora suprema en què van a decidir-se els destins de la pàtria i de la dinastia.” El tsar digué a Frederichs, majordom de palau, comentant el despatx: “Aqueix gros de Rodzianko torna a escriure’m quatre favades, a les que ni tan sols pense molestar-me en contestar.” No; allò no era cap favada, i aviat s’havia de convèncer que no tenia més remei que contestar.

El 27, prop del migdia, es rep al Quarter general un comunicat e Khabalov parlant de motins en els regiments de Pavlovski, de Volinski, de Litvoski i de Preobrazhenski, i apuntant la necessitat que s’enviaren del front tropes de confiança. Una hora després arriba un telegrama completament tranquil·litzador del ministre de la Guerra: “Els disturbis que han esclatat aquest matí en alguns regiments són sufocats fermament i enèrgica per les companyies i els batallons, fidels al seu deure... Estic fermament persuadit que es restablirà prompte la tranquil·litat...” No obstant això, després de les set de la vesprada del mateix dia, el mateix ministre comunica que “les escasses tropes que segueixen fidels al seu deure no aconsegueixen sufocar la sublevació”. I demana l’urgent enviament de forces realment lleials i en quantitat suficient “per a procedir simultàniament en els distints sectors de la capital”.

El Consell de ministres reunit aquell dia cregué arribat el moment oportú per a eliminar del seu si, per la seua pròpia autoritat, la suposada causa de totes aquelles calamitats: el ministre de l’Interior, Protopopov, home mig boig. Al mateix temps, el general Khabalov posava en vigor el decret signat a esquenes del govern declarant per ordre de Sa Majestat l’estat de guerra en Petrograd. D’aquesta manera s’intentava mesclar una vegada més una de freda i una de calenta, pretensió vana, tot i que potser no fos aqueix el disseny. No s’arribà tan sols ni a fixar els bans declarant l’estat de guerra; resultà que el general-governador Balk no tenia ni enganxall ni pinzells. L’autoritat constituïda no servia ja ni per a apegar un ban: pertanyia ja al regne de les ombres.

L'ombra principal d'aquest últim gabinet del tsar era el príncep Golitsin, un vell de setanta anys, que s'havia passat diversos regentant les institucions benèfiques de la tsarina i a qui aquesta havia posat al capdavant del govern als dies àlgids de la guerra i la revolució. Quan els amics li preguntaven a aquest "bonàs aristòcrata rus, a aquest vell senil" (com el definia el liberal baró de Nolde), per què havia acceptat un càrrec de tanta responsabilitat, Golitsin contestava: "Per a tenir un record agradable més que servir." No ho assolí per cert, però. Hi ha un relat de Rodzianko que testifica quin era l'estat d'ànim de l'últim govern del tsar en aquells moments. En rebre les primeres notícies que les masses avançaven sobre el Palau Marinski, on el govern celebrava les seues reunions, foren apagades immediatament totes les llums de l'edifici. Aquells homes posats al capdavant de l'Estat només aspiraven a una cosa: que la revolució no es fixés en ells. Però el rumor no es confirmà, i quan, veient que el temut assalt no ocorria, tornaren a encendre les llums, més d'un ministre tsarista aparegué, "amb gran sorpresa pròpia" arrupit sota la taula. No s'ha pogut esbrinar quina classe de records servaria en aquell lloc.

Però tampoc el mateix Rodzianko devia sentir-se molt animós. Després de diverses temptatives treballoses i estèrils per a establir comunicació telefònica amb el govern, aconseguí al final que li posen a la parla amb el príncep Golitsin, el qual el prevé: "Tinga la bondat de no dirigir-se ja a mi per a res, perquè estic dimitit." En escoltar-ho, Rodzianko, segons ens conta el seu fidel secretari, es deixà caure pesadament sobre un butaca, es cobrí la cara amb ambdues mans i balbucejant: "Quin horror!... Déu meu! Sense autoritat!... L'anarquia!... Sang!", trencà a plorar silenciosament. En enfonsar-se l'espectre caduc del tsarisme no hi havia consol per a Rodzianko: se sentia deseparat, orfe. Què lluny es trobava en aquells moments de pensar que l'endemà havia de posar-se al capdavant de la revolució!

La contestació telefònica de Golitsin s'explica tenint en compte que el dia 27 en vigílies del Consell de ministres s'havia reconegut incapaç per a dominar la situació i havia aconsellat el tsar que posés al capdavant del govern una persona que gaudís de la confiança general del país. El tsar li contestà en aquests termes: "Respecte a les modificacions proposades al ministeri, les considere inadmissibles en les circumstàncies actuals. *Nicolau*." A quines altres circumstàncies esperava? Al mateix temps, el tsar exigia que s'adoptaren "les mesures més enèrgiques" per a sufocar la sublevació. Però açò era més fàcil de dir que de fer.

L'endemà, 28, fins a la indomable tsarina se sent abatuda. "Cal fer concessions [li telegrafia a Nicolau]. Les vagues continuen i moltes tropes s'han passat a la revolució. *Alícia*." Fou necessari que s'aixequés tota la Guàrdia, tota la guarnició, perquè la gelosa guardadora de l'autocràcia compregués la necessitat de fer concessions. Ara que el tsar comença també a adonar-se que allò que li havia telegrafiat "aquell gros de Rodzianko" no eren cap "favada". Nicolau decideix traslladar-se al costat de la seua família. És possible que els cabdills del Quarter general, que no se sentien tampoc molt segurs, feren tot el possible per llevar-se'l de damunt.

En un principi, el tren reial féu el seu recorregut normalment; com de costum, fou rebut en totes les estacions pels agents de policia i els governadors. Lluny del remolí revolucionari, reclòs al seu vagó, entre el seu seguici habitual, el tsar tornà a perdre, visiblement, la sensació del desenllaç fatal que s'apropava. El dia 28, a les tres de la

vesprada, quan el curs dels esdeveniments havia decidit ja la seua sort, el tsar envia des de Viasma a la tsarina aquest telegrama: “Temps magnífic. Confie que vos trobareu bé i tranquils. Han estat enviats forts destacaments de tropes des del front. Tendrament teu, *Nika*.” En compte de les concessions a què la mateixa tsarina l’impulsa, el tendre amant envia tropes del front. Però, tanmateix el “temps magnífic”, hores després, el tsar ja no té més remei que afrontar cara a cara el vendaval revolucionari. El tren arribà fins a l’estació de Vistxera, on els ferroviaris no li deixaren seguir viatge: “El pont està destruït”, li digueren. Allò més probable és que aquest pretext l’inventaren els del mateix seguici imperial per a dissimular la vertadera realitat. Nicolau intentà passar (o intentaren fer-li passar) per Bologoié, línia de Nicolaievoski; però tampoc ací feren pas al tren reial. Allò era molt més eloqüent que tots els telegrams de Petrograd. El tsar havia abandonat el Quarter general i trobava tancat el pas a la seua capital. Tan sols amb els “peons” ferroviaris, la revolució donava escac i mat al rei!

El general Dubenski, que acompanyava el tsar en el seu viatge, escriu en el diari: “Tothom s’adonava que aquest viratge nocturn de Vistxera és una nit històrica... Per a mi és evident que el problema de la Constitució està ja decidit; no hi ha més remei que implantar-la... Ja no es parla més de la necessitat de posar-se d’acord amb ells, amb els membres del govern provisional.” Davant el semàfor tancat, darrere del qual aguaita potser la mort, tots, el comte Frederichs, el príncep Dolgoruki, el Duc de Leuchtenberg, tots aquests cavallers aristòcrates se senten partidaris de la Constitució. No pensen ni tan sols en lluitar i resistir un poc. Negociar res més; és a dir, tornar a enganyar el poble o intentar-ho, almenys, com en 1905.

Mentre el tren reial errava d’una banda a l’altra, sense trobar sortida, la tsarina enviava telegrama rere telegrama al tsar incitant-lo a tornar a la capital com més aviat possible. Però els telegrams arribaven tots tornats amb aquesta inscripció en llapis blau: “S’ignora el parador del destinatari”. Els funcionaris de Telègrafs no podien trobar el tsar de totes les Rússies.

Regiments amb bandera i música es dirigien en manifestació al palau de Tàurida. La guàrdia de palau formà sota el comandament del gran Duc Ciril Vladimorovitx, en qui es revelà de sobte, com testifica la comtessa Kleinmichel, una gran excel·lència revolucionària. Els sentinelles es retiraren. Els palatins abandonar el palau. “Allí tot el món atenia a salvar-se a si mateix” (diu la Virubova). Per l’interior de palau erraven grups de soldats revolucionaris, que ho miraven tot amb àvida curiositat. Abans que els dirigents resolgueren el que s’havia de fer, ja la gent de baix havia convertit en un museu el palau dels tsars.

El tsar, el parador del qual s’ignora, vira amb el seu tren cap a Pskov, on està l’Estat Major del front septentrional que mana el vell general Ruski. En el seguici del tsar se succeeixen unes proposicions a altres. El tsar dóna temps al temps i continua comptant per dies i per setmanes, quan la revolució compta ja per minuts.

El poeta Block pinta el monarca en els darrers mesos del seu regnat: “Tossut, però abúlic; nerviós, però insensible a tot; recelós envers tothom, trastornat, però caut en les paraules, no era ja amo de si mateix. Havia deixat de comprendre la situació i no donava ni un sol pas, llançant-se completament en braços d’aquells a qui ell mateix havia posat en el poder.” Pense hom fins a quin punt s’accentuarien en aquest home

aqueixos trets d'abúlia i de trastorn, de por i de desconfiança, en sobrevenir els últims dies de febrer i els primers dies de març!

Per fi, Nicolau, fent un darrer esforç, es disposà a enviar un telegrama a l'odiat Rodzianko (telegrama que no degué arribar tampoc a cursar) dient-li que, en honor de la pàtria i de la seua salvació, li encarregava la formació d'un nou Ministeri, reservant-se únicament la provisió de les carteres de Assumptes Estrangers, Guerra i Marina. El tsar vol encara regatejar amb "ells": no cal oblidar que avancen "nombroses tropes" sobre Petrograd.

El general Ivanov pogué arribar, efectivament, sense novetat a Tsarskoie-Selo. Es veu que els ferroviaris no es decidiren a fer front al batalló dels georgians. El general havia de confessar algun temps després que, durant el trajecte, s'havia vist obligat a usar tres o quatre vegades la "pressió paternal" contra els soldats rebels, obligant-los a agenollar-se. Immediatament d'arribar el "dictador" a Tsarskoie-Selo, les autoritats locals li comunicaren que un xoc dels georgians amb les tropes podria posar en greu perill la vida de la família reial. Però per qui temien era per si mateixos, i açò els portava a aconsellar al "pacificador" que se'n tornés.

El general Ivanov formulà a Khabalov, l'altre "dictador", deu preguntes, a totes les quals en rebé una contestació precisa i categòrica. Reproduïm ací les preguntes i les respostes, perquè certament que ho mereixen:

Preguntes d'Ivanov

1a *Quines tropes s'ajusten a l'ordre i quines en falten?*

2a *Quines estacions estan guardades?*

3a *En quines parts de la ciutat es manté l'ordre?*

4a *Quines autoritats exerceixen el poder en aqueixos barris de la capital?*

5a *Funcionen normalment tots els ministeris?*

6a *De quines autoritats policíiques*

Respostes de Khabalov

1a *A l'edifici de l'Almirallat tinc davall les meues ordres quatre companyies de la Guàrdia, cinc esquadrans i centenes i dues bateries; la resta de les tropes s'han passat als revolucionaris o romanen neutrals en connivència amb ells. Els soldats recorren la ciutat, solts o en grups, i desarmen els oficials.*

2a *Totes les estacions estan en mans dels revolucionaris, que les guarden gelosament.*

3a *Tota la ciutat està en poder dels revolucionaris el telèfon no funciona i estan tallades les comunicacions amb els distints barris de la capital.*

4a *No puc contestar a aquesta pregunta*

5a *Els ministres han estat detinguts pels revolucionaris*

6a *De cap.*

disposa vostè en aquest moment?

7a Quins organismes tècnics i econòmics del ram de Guerra es troben actualment davall les seues ordres?

7a Cap.

8a Quina quantitat de queviures té vostè a la seua disposició?

8a No dispose de queviures. El 25 de febrer hi havia a la ciutat 5.600.000 puds de farina.

9a Han caigut moltes armes, artilleria i municions, a mans dels rebels?

9a Tota l'artilleria està en poder dels rebels.

10a Quines autoritats militars i Estats Majors estan a les ordres de vostè?

10a Sota les meues ordres personals es troba el cap de l'Estat Major del districte; amb els altres organismes regionals no tenim comunicació.

Després d'obtenir aquestes dades, que l'imposaven, d'una manera ben inequívoca, de la realitat, el general "accedí" a retornar amb les seues forces, que ni tan sols havien descendit del tren, a l'estació de Dno. "Heus aquí [conclou una de les primeres figures del Quarter General, el general Lukomski] com l'enviament del general Ivanov, amb plens poders dictatorials, esdevingué un fiasco escandalós."

La veritat és (dit siga de passada) que l'escàndol passà desapercebut, ofegat per la marejada dels esdeveniments. Suposem que el dictador enviaria les provisions amb què volia obsequiar les seues amistats de Petrograd i sostindria una perllongada conversa amb la tsarina, en la que aquesta li parlaria de la seua abnegació als hospitals de campanya i es lamentaria de la ingritud de l'exèrcit i del poble.

Mentre arribaven a Pskov, passant per Mohilev, notícies cada vegada més ombrívoles que les anteriors. La Guàrdia personal de Sa Majestat, que s'havia quedat a la capital i de la que la família reial coneixia cada soldat pel seu nom, rodejant-los a tots de mims i cures, es presenta a la Duma nacional demanant autorització per a arrestar els oficials que es neguen a solidaritzar-se amb la insurrecció. El vicealmirall Kurosh comunica que no veu possibilitat de sufocar la insurrecció de Cronstadt, perquè no respon ni d'un sol batalló. L'almirall Nepenin telegrafia que l'esquadra del Bàltic no reconeix més govern que el Comitè Provisional de la Duma. El cap de les tropes de Moscou, Mrosovski, diu: "La majoria de les tropes, amb l'artilleria, s'han passat als revolucionaris, en poder dels quals es troba, doncs, tota la ciutat: el general-governador i el seu ajudant han abandonat els seus llocs." Dit més clarament: han fugit.

Tot açò li fou comunicat al tsar el dia 1 de març, a la vesprada. Fins una hora avançada de la nit discutí hom el pro i el contra d'un Ministeri responsable. Per fi, a les dues de la matinada, el tsar donà la seua conformitat. Els alts dignataris que el rodejaven respiraren tranquils. Creient-se com la cosa més natural del món que amb açò es tallava d'arrel el problema de la revolució, donaren al mateix temps ordres perquè tornaren al front les tropes que havien estat destacades a Petrograd per a sufocar l'aixecament.

Ruski s'apressà a comunicar a Rodzianko, en apuntar el dia, la bona nova. Però el rellotge del tsar anava enormement retardat. Rodzianko, assetjat ja al palau de Tàurida pels demòcrates, els socialistes, els soldats, els diputats obrers, contestà a Ruski: "El que vostè proposa no basta; allò que ara es debat és la qüestió dinàstica... Les tropes es passen per tot arreu al costat de la Duma i del poble i exigeixen l'abdicació del tsar a favor del seu fill, sota la regència de Miquel Alexandrevitx." La veritat era que a les tropes no se'ls havia passat ni tan sols per la ment semblant cosa. El que ocorria era que Rodzianko atribuïa bonicament a l'exèrcit i al poble la fórmula amb què la Duma confiava encara per a contenir la revolució. De totes maneres, la concessió del tsar arribava massa tard: "L'anarquia ha pres tals proporcions, que m'he vist obligat a anomenar aquesta nit un govern provisional. Malauradament, el manifest ha arribat tard"... Aquestes paraules majestàtiques demostren que el bon president de la Duma s'havia esbandit ja les llàgrimes que vessés dies abans a la vora del telèfon. El tsar, llegint les paraules canviades entre Rodzianko i Ruski, vacil·lava, rellegia, esperava. Però els cabdills militars sortiren del seu mutisme per intervenir: la cosa urgia i també a ells els afectava.

Aquella nit, el general Alexéiev polsà, en una espècie de plebiscit, l'opinió dels caps dels fronts. És magnífic que les revolucions modernes es realitzen amb ajuda del telègraf, perquè així les primeres reaccions i el ressò que desperten en els que exerceixen el poder van quedant registrades per a la història en les cintes telegràfiques. Les negociacions entaulades entre els mariscals de camp del tsar la nit de l'1 al 2 de març, ens subministren un document humà incomparable. Ha d'abandonar el tsar el tron, o no? El generalíssim del front occidental, general Evert, es reserva la seua opinió fins que hagen exposat la seua els generals Ruski i Brusílov. El generalíssim del front romanès, general Sazarov, exigia que hom li comunicués prèviament els dictàmens dels altres generalíssims. Després de moltes vacil·lacions, aquest brau guerrer declarà que el seu ardent amor pel monarca l'impedeix avenir-se a tan "vil proposició"; no obstant això, recomana, "plorant", al tsar que abdique "per tal d'evitar imposicions encara més vils". El general-ajudant Evert exposa minuciosament les raons que aconsellen capitular: "Adopte totes les mesures per a evitar que les notícies referents a la situació actual regnant a les capitals penetren en l'exèrcit, a fi de preservar-lo de desordres, altrament inevitables. Però no hi ha mode de posar fi a la revolució a les capitals.» El gran Duc Nicolau Nikolaievitx exhorta el tsar des del front caucàsic a què prenga una "resolució heroica i abdique la corona"; el mateix prec formulen els generals Alexéiev i Brusílov i l'almirall Nepenin. Per la seua banda, Ruski exposa verbalment al tsar la seua opinió, que coincideix amb la d'aqueixos cabdills. Els generals encanonaven respectuosament amb els canons dels seus set revòlvers l'adorat monarca. Temorosos de deixar escapar el moment propici per a posar-se a bé amb el nou poder, no menys temorosos de les seues pròpies tropes, aquests guerrers, mestres en capitulacions, donen al seu tsar i cap suprem, unànimement, un consell prudentíssim: retirar-se pel fòrum sense lluita. Ja no es tractava d'aquell llunyà Petrograd, contra el que, com es veu, es podien destacar tropes; es tractava del front, d'on les tropes havien de sortir.

Escollats aquests parers, el tsar decideix renunciar a un tron que ja no posseeix. Es redacta un telegrama a Rodzianko adequat a les circumstàncies: "No hi ha sacrifici que jo no siga capaç de fer a fi del vertader bé i de la salvació de la nostra benvolguda mare Rússia. Estic, doncs, disposat a abdicar la corona en el meu fill, que seguirà al meu costat fins a arribar a la majoria d'edat, anomenant regent del regne el meu germà el gran Duc Miquel Alexandrevitx. *Nicolau.*" Però tampoc aquest telegrama s'arribà a

cursar, perquè es reberen notícies que els diputats Gutxkov i Txulguin sortien de Petrograd cap a Pskov. Allò donava nou peu per a ajornar la decisió. El tsar ordenà que li tornaren el telegrama. Temia, evidentment, haver-se precipitat i continuava esperant notícies tranquil·litzadores; realment, allò que esperava era un miracle. Rebé als diputats a les dotze de la nit del dia 2 de març. El miracle no es produí, i ja no es podia diferir més temps la resolució. Inesperadament, el tsar declarà que no podia separar-se del seu fill (quines vagues esperances abrigaria en aquells moments?) i signà un manifest renunciant a la corona a favor del seu germà. Signà també uns *ucàs* dirigits al Senat anomenant el príncep Lvov president del Consell de Ministres, i generalíssim a Nicolau Nikolaievitx. Els temors familiars de la tsarina semblaven confirmar-se: l'odiat "Nikolaska" pujava al poder de bracet dels conspiradors. Com es veu, Gutxkov creia seriosament que la revolució s'avindria amb l'august generalíssim. Aquest prengué també seriosament el nomenament i fins i tot intentà durant alguns dies governar apel·lant al compliment dels deures patriòtics. Però la revolució l'empentà insensiblement a banda.

A fi de servir les aparences d'una decisió espontània i lliure, al manifest de renúncia a la corona se li posà com a hora les tres de la vesprada, fundant-se en què la resolució primera del tsar havia estat presa a aqueixa hora. En realitat, el que es feia era revocar aquella "decisió" del dia, que transmetia la corona al fill i no al germà, en l'esperança que els esdeveniments prendrien un gir favorable. Però tothom fingí no adonar-se'n. El tsar feia una última temptativa per salvar la seua dignitat davant els odiats representants del parlament, els quals hi correspongueren tolerant aquella falsificació d'un acte històric, és a dir, un frau contra el poble. La monarquia es retirava de l'escena amb el mateix estil amb què havia viscut. També els seus successors es mantingueren fidels a si mateixos. És possible que veieren en la seua tolerància una condescendència generosa del vencedor envers el vençut.

Apartant-se un poc de l'estil impersonal del seu diari, Nicolau escriu en el registre del dia 2 de març: "Al matí vingué Ruski i em llegí una llarguíssima conversa sostinguda amb Rodzianko per telèfon. Si hom jutja pels seus informes, la situació en Petrograd és tal, que un ministeri compost per membres de la Duma no serviria de res, perquè tindria davant el partit socialdemòcrata representat pel Comitè Obrer. L'indicà que era necessari que renunciés a la corona. Ruski comunicà aquesta conversa al Quarter general, a Alexéiev i a tots els generalíssims. A les dotze i mitja de la nit arribaren les respostes. Per a salvar Rússia i retenir les tropes al front he decidit fer aquest pas. Manifestí la meua conformitat i des del Quarter general s'envià un projecte de manifest. A la vesprada arribaren de Petrograd Gutxkov i Txulguin, i, després d'entrevistar-me amb ells, els lliurí el manifest, corregit i signat. A l'una de la nit me n'aní de Pskov amb el cor dolorit. Per tot arreu traïció, covardia i engany."

Cal reconèixer que l'amargor de Nicolau no estava mancada fonament. El 28 de febrer, el general Alexéiev torna a telegrafiar a tots els generalíssims dels fronts: "Pesa sobre tots nosaltres, davant el monarca i la pàtria el deure sagrat de servir en les tropes dels exèrcits en operacions la fidelitat al deure i al jurament prestat." Dos dies després, Alexéiev excitava aquests mateixos generalíssims a violar la fidelitat "al deure i al jurament prestat". En l'alt comandament no hi hagué ni una sola persona que defensés el seu tsar. Tots s'afanyaren a posar-se fora de perill, passant-se a la nau de la revolució, en la ferma creença que hi trobarien còmode aposentament. Generals i almiralls es desposseïen tranquil·lament de les insígnies tsaristes per a posar-se cintes roges. Només

es parlà d'un pobret comandant d'un cos d'exèrcit que morí d'un atac cardíac en prestar jurament al nou poder. Allò que no sabem és si el cor li esclatà en veure enfonsar-se l'estimada monarquia o per altres causes. Els dignataris civils no tenien per què demostrar professionalment més valor que els militars. Cadascú se salvava com millor podia.

Però, decididament, el rellotge de la monarquia no marxava d'acord amb el de la revolució. El 3 de març, de bon matí, Ruski fou cridat novament a l'aparell des de la capital pel fil directe. Rodzianko i el príncep Lvov exigien que no es fes públic el manifest del tsar, que arribava una altra vegada tard. Potser es tranquil·litzaren (qui?) amb la pujada al tron d'Alexei, comunicaven evasivament els nous amos del poder; però la renúncia a favor del príncep Miquel era absolutament inadmissible. Ruski exterioritzà, no sense una certa perversitat, el seu pesar davant el fet que els diputats de la Duma destacats el dia anterior no estigueren suficientment informats sobre els vertaders fins del seu viatge. Però també per a açò trobaren els diputats una sortida. "Ha esclatat, inesperadament per a tot el món, una sublevació militar com mai s'havia vist [li explicà el gran camarlenc a Ruski, com si realment s'hagués passat la vida estudiant sublevacions militars]. La proclamació del gran Duc Miquel com a emperador no faria més que atiar el foc i sobrevindria una vertadera hecatombe." Estan tots espantats, tots han perdut el cap.

I els generals tornen a engolir-se silenciosament aquesta nova "imposició vil" de la revolució. Només Alexéiev es desfoga un poc en aquest comunicat telegràfic dirigit als generalíssims del front: "Els partit d'esquerra i els diputats obrers exerceixen una violenta pressió sobre el president de la Duma, i en els comunicats de Rodzianko no hi ha franquesa ni sinceritat." Sinceritat era tot el que trobaven a faltar els bons generals en aquells moments!

El tsar tornà a reflexionar millor. En arribar a Mohilev, procedent de Pskov, lliurà al seu excap d'Estat Major, Alexéiev, perquè el cursés a Petrograd, un full donant el seu consentiment a l'abdicació en el seu fill. Aquesta fórmula devia semblar, després de tot, la més acceptable. Segons conta Denikin, Alexéiev es féu càrrec del telegrama i no el cursà, entenent, sens dubte, que bastaven els altres dos manifestos donats a conèixer ja a l'exèrcit i al país. Aquella discordança naixia senzillament a causa que el cervell, no sols del tsar i dels seus consellers, sinó també el dels liberals de la Duma, treballava més lentament que la revolució.

Abans de sortir definitivament de Mohilev, el 8 de març, el tsar, ja formalment arrestat, dirigí un crida a les tropes, que acabava amb aquestes paraules: "Qui en aquests moments pense en el pau, qui desitge la pau, és un traïdor a la pàtria." Era una temptativa que algú degué suggerir-li d'ofegar en boca dels liberals l'acusació de germanofilia. La temptativa no tingué conseqüències, perquè ja no s'atreviren a fer pública l'al·locució.

Així acabava un regnat que havia estat tot ell una cadena ininterrompuda de fracassos, catàstrofes, calamitats i crims, començant per l'hecatombe de Txodinka durant les festes de la coronació, passant pels afusellaments en massa de vaguistes i camperols aixecats, per la guerra russojaponesa, per les terribles repressions que seguiren a la revolució de 1905, per les innumerables execucions, ràtzies punitives i els

pogroms nacionalistes, i acabant per la participació insensata i infame de Rússia en l'infame e insensata guerra mundial.

En arribar a Tsarkoie-Selo, on el reclogueren al palau reial amb la seua família, el tsar digué en veu baixa, segons conta la Virubova: “No hi ha justícia en aquest món.” I, no obstant això, aquelles paraules eren precisament una prova irrefutable que hi ha una justícia històrica, encara que a vegades arribe amb retard.

La semblança entre l'última parella dels Romanov i la parella reial dels temps de la gran Revolució Francesa salta als ulls. Aquesta semblança ha estat assenyalada ja en la literatura, però d'una manera superficial i sense treure'n cap conseqüència. No obstant això, aquesta analogia no és casual, com a primera vista podria semblar, i brinda un material preciós per a deduir-hi conclusions.

Separats uns d'altres per una distància de cinc quarts de segle, hi ha moments en què Nicolau II i Lluís XVI es dirien dos actors que representaren el mateix paper. En ambdós és la traïció passiva, aguantant, però venjativa, el tret més destacat de caràcter, amb la diferència que el rei francès s'oculta darrere d'una dubtosa bondat mentre que en el tsar rus és una forma de tracte. L'un i l'altre produeixen la impressió d'homes als qui els pesa l'ofici que el tocà i que, no obstant això, no estan disposats a cedir ni una mica dels drets que els rodegem i que no saben com emprar. Els seus diaris, semblants fins i tot en l'estil o en l'absència d'estil, revelen la mateixa aclaparadora vacuïtat espiritual.

L'austríaca i l'alemanya de Hesse serven, al seu torn, una evident simetria. Les dues reines sobresurten sobre els seus marits no sols en estatura física, sinó en talla moral. Maria Antonieta és menys beata que Alexandra Feodorovna i més ardentment donada als plaers. Però ambdues menyspreen per igual als seus pobles, ambdues refusen indignades tota idea de concessions i ambdues desconfien del valor dels seus marits i els miren de dalt a baix: Antonieta, amb una ombra de menyspreu; Alexandra, amb llàstima.

Quan autors acostats de la cort petersburgesa ens asseguren en les seues memòries que Nicolau II, de no haver estat tsar, hauria deixat en el món un bon record, no fan més que reproduir el vell clixé benèvol que els del seu temps encunyaren de Lluís XVI, sense que amb això contribuïsquen gran cosa a enriquir els nostres coneixements, ni en allò tocant la història ni pel que fa a la naturalesa humana.

Ja hem escoltat com s'indignava el príncep Lvov quan, en els moments en què els successos tràgics de la primera revolució es trobaven en el seu apogeu, quan creia trobar-se amb un tsar abatut, es trobà amb “un homenet alegre i animós, abillat amb una camisa morada”. Sense saber-ho, el príncep no feia més que repetir allò que el governador Morris havia escrit, en 1790, a Washington, parlant de Lluís XVI: “¿Què pot hom esperar d'un home que, en la situació en què es troba, menja, beu, dorm i riu; d'aquest home simpàtic, més alegre que quants el rodegem?”

Quan Alexandra Feodorovna, dos mesos abans de caure la monarquia, prediu: “Les coses prenen un bon caire, els somnis del nostre “Amic” tenen un gran significat”, no fa més que repetir allò que Maria Antonieta deia un mes abans d'enfonsar-se a França el poder reial: “Em sent força animosa, i quelcom em diu que prompte serem

feliços i estarem sans i estalvis.” Estan ofegant-se, i ambdues veuen somnis de color de rosa.

Certs elements en aquesta analogia tenen, naturalment, un caràcter purament casual i no ofereixen més que un interès històric anecdòtic. Incomparablement més importància tenen aquells trets destacats o directament imposats per la força de les circumstàncies i que projecten una crua llum sobre les relacions que serveixen entre si la personalitat i els factors objectius de la història.

“No sabia voler: heus aquí el tret més valent del seu caràcter”, diu un historiador reaccionari francès parlant de Lluís XVI. Aquestes paraules semblen el retrat de Nicolau II. Cap dels dos sabia voler; en canvi, sabien no voler. I, en realitat, ¿què anaven a “volar”, suposant que pogueren, els últims representants d’una causa històrica definitivament perduda?

“Generalment, escoltava, somreia; però rares vegades es decidia a res. La primera cosa que se li ocorria dir instintivament era no.” A qui es refereixen aquestes paraules? També a Lluís Capet. En tot era la conducta de Nicolau II un plagi del rei francès. L’un i l’altre caminaven vers l’abisme “amb la corona sobre els ulls”. Però, ¿és que pot hom caminar amb els ulls oberts a un abisme de què no hi ha manera d’escapar? ¿Haurien remeiat quelcom de fer-se la corona enrere per a veure millor?

Seria cosa de recomanar als psicòlegs professionals la redacció d’una antologia de llocs paral·lels en les vides de Nicolau II i Lluís XVI, d’Alexandra i d’Antonieta i els seus afins i acostats. No els faltarien, per descomptat, materials, i el fruit del seu treball seria un document històric summament interessant en abonament de la psicologia materialista: a excitacions semblants (no iguals, naturalment) hi corresponen, sota condicions semblants, reflexos també semblants. Com més generós és l’agent que provoca l’excitació, abans supera les peculiaritats individuals. Tractant-se de cosquerelles, cadascú reacciona a la seua manera; però si ens toquen amb un ferro candent, tot el món reacciona igual. I de la mateixa manera que el martell-piló converteix en una planxa una bola o un poal, davall el pes dels esdeveniments magnets inexorables, les individualitats, per molt que resistisquen, s’aplanen i perden els seus contorns genuïns.

Lluís XVI i Nicolau II eren els últims fills d’unes dinasties que havien viscut turbulentament. La impertorbabilitat relativa d’ambdós, la seua serenitat i “el seu semblant rialler” en els moments difícils eren altres tantes expressions, adquirides per hàbit d’educació, de la pobresa d’energies interiors, de la baixa tensió de les seues descàrregues nervioses, de la indigència dels seus recursos espirituals. Eren ambdós individus moralment castrats, que mancaven en absolut d’imaginació i de capacitat creadora, que tenien la intel·ligència estrictament necessària per a adonar-se de la seua pròpia trivialitat i sentien una enveja hostil envers tot allò que significués talent i valor. A ambdós els tocà governar els seus països en moments de fonda crisi interior i de despertar revolucionari del poble. Ambdós es defensaven contra la difusió de les noves idees i l’allau de les potències enemigues, i la seua indecisió, la seua hipocresia i la seua falsedat no eren, en ambdós, signes de feblesa moral personal precisament, sinó expressió de l’absoluta impossibilitat de sostenir-se en el lloc heretat.

I les seues esposes? Alexandra, en més alt grau encara que Antonieta, es veié exaltada pel seu matrimoni amb l'autòcrata d'un poderós país a les més elevades cimes amb què pot somiar una princesa, sobretot la princesa d'un racó provincià com Hesse. Ambdues estaven posseïdes fins a l'últim límit per la consciència de la seua elevada missió: Antonieta, d'una manera més frívola; Alexandra, amb l'esperit de la hipocresia protestant traduït al llenguatge de l'Església eslava. Els fracassos del seu regnat i el descontentament creixent dels seus pobles feren estremir-se despietadament el món fantàstic que s'havien construïts aquells cervells fantàstics, però diminuts com de gallines. Així s'explica el furor creixent, l'hostilitat sorda, el seu odi envers aquells ministres que prenien en consideració, per poc que fos, aquest món hostil, és a dir, el país en què vivien, el seu aïllament fins i tot dins de la pròpia cort, i aquell etern sentiment de descontent envers el marit en qui no s'havien complert les esperances concebudes durant l'època de festeig.

Els historiadors i els biògrafs de tendència psicològica cerquen, i moltes vegades hi troben, trets purament personals i fortuïts allí on només hi ha una refracció de les grans forces històriques en una personalitat. És el mateix error de visió en què cauen els palatins en no veure en l'últim tsar de Rússia més que un home de "mala sort". I així ho creia ell també. En realitat, els seus fracassos provenien de la contradicció entre els vells objectius que havia heretat dels seus antecessors i les noves condicions històriques en què es trobava col·locat. Quan els antics deien que Júpiter privava del judici aquell a qui volia perdre, expressaven sota la forma d'una superstició el fruit de profundes observacions històriques. La frase de Goethe: "La raó esdevé absurd" (*Vernunft wird Unsinn*) tanca la mateixa idea del Júpiter impersonal de la dialèctica històrica que priva de raó les institucions històriques caduques i condemna al fracàs als seus defensors. Nicolau Romanov i Lluís Capet es trobaren amb els seus papers històrics traçats per endavant pel curs del drama històric. El màxim que ells podien posar de la seua collita eren els matisos de la interpretació. La "mala estrella" de Nicolau II, al igual que la de Lluís XVI, no cal cercar-la en el seu horòscop personal, sinó en l'horòscop històric de la monarquia burocraticofeudal. Eren ambdós els últims fills de l'absolutisme. La seua nul·litat moral, derivada del caràcter agonitzant de la seua dinastia, imprimí a aquesta un segell doblement sinistre.

Podria hom objectar-hi que si Alexandre III hagués begut menys, hauria viscut potser molt més i la revolució s'hauria trobat amb un altre tsar completament distint, sense la menor afinitat amb Lluís XVI. Però aquesta objecció deixa completament incòmode allò que s'ha dit més amunt. No és el nostre propòsit, ni de bon tros, negar la importància que allò personal té en la mecànica del procés històric ni la influència del factor fortuït en allò personal. El que sostenim és que la personalitat històrica, amb totes les seues peculiaritats, no s'ha d'enfocar precisament com una síntesi concisa de trets psicològics, sinó com una realitat viva, reflex de determinades condicions socials, sobre les quals reacciona. De la mateixa manera que la rosa no perd la seua fragància pel fet que el naturalista indique els elements del sòl i de l'atmosfera en què es nodreix, la personalitat no perd la seua aroma, o el seu pudor, per posar al descobert les seues arrels socials.

Precisament aqueixa objecció que s'apunta (la referent a la longevitat d'Alexandre III) pot contribuir a aclarir el problema en un altre aspecte. Suposem, per un moment, que Alexandre III no hagués emprès la guerra amb el Japó en 1904. Açò hauria demorat la primera revolució. Fins a quan? És possible que la revolució de 1905,

és a dir, el primer xoc en què es provaren les forces, la primera bretxa oberta al mur de l'autocràcia, no hauria estat aleshores més que una simple introducció a la segona, a la republicana, i a la tercera, la proletària. Però tot allò que hom diga sobre aquest particular seran sempre conjectures si fa o no fa interessants. L'indiscutible és que la revolució no fou un fruit de les condicions de caràcter de Nicolau II, i que Alexandre II no hauria resolt tampoc els problemes per ella plantejats. Baste recordar que, mai ni en cap banda, el trànsit del règim feudal al burgès es realitzà sense commocions violentes. Ahir mateix ho vèiem encara en Xina, com avui ho podem observar ben clar a l'Índia. El màxim que pot hom aventurar és que la política seguida per la monarquia i la conducta personal del monarca acceleren o retarden, en certs casos, la revolució i imprimeixen un determinat segell al seu procés extern.

Amb què rancorosa i impotent tenacitat pugnava per defensar-se el tsarisme en els darrers mesos, setmanes i dies, quan ja tenia irremeiablement perduda la partida! Si Nicolau II no tenia suficient voluntat, la tsarina s'encarregava de suplir aquest defecte. Rasputin era l'element de què es valia per a governar la camarilla, lluitant aferrissadament per la seua pròpia conservació. Fins i tot des d'aquest punt de vista limitat, la personalitat del tsar apareix absorbida per una colla que no és més que un coàgul del passat i de les seues últimes convulsions. La "política" de la camarilla de Tsarskoie-Selo davant la revolució no era més que una resultant dels reflexos d'una fera assetjada i dessagnada. Si perseguim per l'estepa, llegües i llegües, un llop en un ràpid automòbil, la fera acaba, tard o d'hora, per perdre l'alè i tendir-se al sòl, esgotada. Però en quant provem a posar-li un collar, la veurem revoltar-se intentat destrossar-nos. I és natural, perquè quin altre recurs li queda en semblants condicions?

Els liberals no ho entenien així. Tota l'acta d'acusació del liberalisme contra l'últim tsar era que Nicolau II, en compte de pactar a temps amb la gran burgesia, evitant amb això la revolució, es negava tossudament a fer concessions, i fins en els últims moments, sota el tallant del destí ja, quan cada minut comptava, continuava donant llargues i més llargues, regatejant amb el destí i deixant perdre's les últimes possibilitats. I tot açò està molt bé. Llàstima que el liberalisme, que coneixia remeis tan infal·libles per a salvar la monarquia, no els hagués trobat per a salvar-se a si mateix!

Seria absurd afirmar que el tsarisme, mai ni sota cap gènere de condicions, es mostrà disposat a cedir. Féu concessions en la mesura que li les imposava la necessitat de la pròpia conservació. Després del desastre de Crimea, Alexandre II decretà la semiemancipació dels camperols i una sèrie de reformes liberals en els dominis dels zemstvos, la justícia, la premsa, les institucions d'ensenyament, etc. El mateix tsar s'encarregà de donar expressió a la idea que informava aquelles reformes: emancipar els camperols *des de dalt*, a fi que no s'emanciparen ells *des de baix*. Apresat per la primera revolució, Nicolau II arribà a concedir una semiconstitució. Stolipin es lliurà a l'obra de destruir la "comuna" rural, amb el disseny d'obrir més ample llit a les forces capitalistes. Però totes aquestes reformes no tenien per al tsarisme més sentit que mantenir en peu, a costa de concessions parcials, el sistema total: els fonaments de la societat de castes i la monarquia mateixa. En quant veié que els fruits de la reforma anaven més enllà dels límits proposats, la monarquia retrocedí immediatament. Alexandre II passà la segona meitat del seu regnat escamotejant les reformes implantades per ell durant la primera meitat del seu regnat. Alexandre III fou encara més enllà per la senda de la contrareforma. A l'octubre de 1905, Nicolau II cedí davant la revolució; després dissolgué les Dumes creades per ell, i, tan prompte com la

revolució s'afeblí, donà un colp d'Estat. En el transcurs de tres quart de segle (si es compta a partir de les reformes d'Alexandre II) es desenrotlla una pugna, unes vegades latent i altres palesa, de les forces històriques, que es remunta molt per damunt de les qualitats personals dels tsars i que troba el seu apogeu i rematada en l'enderrocament de la monarquia. Dins del marc d'aquest procés històric és que cal situar els distints tsars, per a estudiar el seu caràcter respectiu i traçar la seua "biografia".

Fins i tot el més autocràtic dels dèspotes queda molt lluny de l'individu que, "lliurement" i arbitrària, imprimeix el seu segell propi als esdeveniments. El monarca no és mai més que un agent coronat de les classes privilegiades, que formen una societat feta a imatge i semblança seua. Quan aquestes classes tenen encara una missió que complir, la monarquia és forta i abruga confiança en si mateixa, empunya un aparell ferm de poder i pot escollir sense límits els seus governants, perquè els homes de talent no s'han passat encara al camp enemic. El monarca, ja siga personalment o per mitjà d'un favorit, pot, si vol, convertir-se en dipositari d'una missió històrica, elevada i progressiva. Altrament succeeix quan el sol de la vella societat camina irremeiablement al seu ocàs: les classes privilegiades, que eren abans els àrbitres de la vida nacional, esdevenen ara un tumor parasitari i, en perdre les seues funcions directives, perden la consciència de la seua missió i la confiança en les seues pròpies forces; aquesta desconfiança en si mateixa els fa perdre, alhora, la confiança en la corona; la dinastia s'aïlla; el sector dels homes que li són incondicionalment addictes es va reduint; descendeix el seu nivell; mentre, van creixent els perills: les noves forces pressionen; la monarquia perd la capacitat per a tota iniciativa creadora, es defensa, es debat, cedeix, els seus actes cobren l'automatisme de simples reflexos. El despotisme semiasiàtic dels Romanov no podia escapar tampoc a aquest destí.

Si hom analitza el tsarisme agonitzant en un tall vertical, per dir-ho així. Nicolau II apareix com l'eix d'una camarilla que té les seues arrels en un passat condemnat inexorablement a desaparèixer. Analitzat en un tall horitzontal, cronològic, el regnat de Nicolau II és l'última anella d'una cadena dinàstica. Els seus antecessors, membres també, en el seu temps, de col·lectivitats familiars, burocràtiques i de casta, encara que fossen més extenses, assajaren distints mètodes de govern per a salvaguardar el vell règim social contra el destí irreductible que l'amenaçava i, no obstant això, només aconseguiren llegar a Nicolau II un imperi caòtic que portava ja a les seues entranyes la revolució. Tota la llibertat d'opció que a aquest li quedava era entre els distints camins que podien portar-lo a la ruïna.

El liberalisme somiava amb una monarquia de tipus britànic. ¿Però que potser el parlamentarisme sorgí a la vora del Tàmesi com a fruit d'una evolució pacífica o per obra i gràcia de la "lliure" previsió d'un monarca? No, fou el resultat d'una lluita que durà un segle i que li costà el cap a un rei.

El parangó historicopsicològic que esbossàvem més amunt entre els Romanov i els Capet podria fer-se extensiu perfectament a la parella que ocupava el tron d'Anglaterra en esclatar la primera revolució. Carles I acusava substancialment els mateixos trets que els analistes i historiadors atribueixen, amb més o menys fonament, a Lluís XVI i Nicolau II. "Carles [escriu Montégut] adoptava una actitud passiva, cedia, encara que de mala gana, allí on no li era possible resistir-se, però feia ús de l'engany i sense guanyar amb això popularitat i confiança." "No era un home neci [diu un altre historiador, parlant de Carles Estuard] però no tenia la suficient fermesa de caràcter... El

paper d'estrella fatal anava a càrrec de la seua dona, d'Enriqueta de França, germana de Lluís XIII, encara més impregnada que ell de les idees de l'absolutisme..." No hi ha per a què detenir-se a ressenyar les característiques d'aquesta tercera parella de reis, la primera en ordre cronològic que perí aixafada per la revolució nacional. Direm únicament que també en Anglaterra els odis es concentraven principalment en la reina, per ésser francesa i papista, acusant-la de manejos amb Roma, de mantenir relacions secretes amb els rebels irlandesos i d'intrigar amb la cort de França.

Però Anglaterra tenia, almenys, un segle a la seua disposició. Anglaterra era l'herald de la civilització burgesa: no es trobava davall el jou d'altres nacions, sinó que, per contra, mantenia a aquestes cada vegada més sota el seu propi, alhora que explotava el món sencer. Açò suavitzava les contradiccions internes, fomentava el conservadorisme, donava ales a la prosperitat i a la consistència d'un sector parasitari de grans propietaris rurals, de la monarquia, de la Cambra dels Lords i de l'Església de l'Estat. Gràcies al caràcter privilegiat, històricament excepcional del desenvolupament de l'Anglaterra burgesa, el conservadorisme passà, combinat amb la ductilitat de les institucions als costums, i fins i tot avui és el dia en què els nombrosos filisteus continentals, per exemple, el professor rus Miliukov o l'austro-marxista Otto Bauer, segueixen entusiasmant-se amb l'exemple anglès. Però avui que Anglaterra, entrebancada ja en el món sencer, està gastant tot el que li quedava de la seua situació de privilegi d'ahir, el seu conservadorisme perd ductilitat i fins i tot es converteix, en mans dels laboristes, en una desenfrenada reacció. Col·locat davant la reacció índia, el socialista MacDonald usa els mateixos mètodes que Nicolau II oposava a la revolució russa. Només un cec pot deixar de veure que Anglaterra es troba abocada a gegantines commocions revolucionàries, entre les quals se sepultaran les últimes restes del seu conservadorisme, de la seua hegemonia mundial i de la seua actual maquinària política. MacDonald prepara aqueixes commocions amb la mateixa habilitat i amb no menys ceguesa que Nicolau II en el seu temps les seues. És, com veurem, una altra demostració prou eloqüent del paper que la "lliure" personalitat exerceix en la història.

¿I d'on trauria Rússia, amb el seu desenvolupament ressagat, que la posava a la cua de totes les nacions europees, amb una base econòmica mesquina sobre què sustentar-se, aqueix "conservadorisme dúctil" de les formes socials, tallat a la mesura del liberalisme acadèmic i de la seua ombra d'esquerra, el socialisme reformista? Rússia es trobava massa endarrerida per a això, i quan l'imperialisme mundial l'agafà en les seues urpes, es veié obligada a cursar rapidíssimament els seus estudis d'història política. Si Nicolau II hagués donat acollida al liberalisme substituint Sturmer per Miliukov, el desenvolupament dels esdeveniments hauria variat tal vegada quant a la forma, però no en els fons. No oblide hom que aquest fou el camí seguit per Lluís XVI en la segona fase de la Revolució Francesa, en cridar al poder els girondins sense que amb això aconseguiren alliberar-se de la guillotina ni ell, primer, ni més tard els de la Gironda. Les contradiccions socials acumulades havien de brollar a l'exterior i, en fer-ho, portar a terme la seua tasca depuradora. Davant la pressió de les masses populars, que treien per fi a combat franc els seus infortunis, les seues ofenses, les seues passions, les seues esperances, les seues il·lusions i els seus objectius, les combinacions tramades en les altures entre la monarquia i el liberalisme tenien un valor merament episòdic i podien exercir com a màxim una influència sobre l'ordre cronològic dels fets i potser sobre el seu nombre, però mai sobre el desenvolupament general del drama, ni de bon tros sobre el seu inevitable desenllaç.

CINC DIES

(23-27 de febrer de 1917)

El 23 de febrer era el Dia Internacional de la Dona. Els elements socialdemòcrates es proposaven festejar-lo sota la forma tradicional: amb assemblees, discursos, manifestos, etc. Ningú pensà que el Dia de la Dona pogués convertir-se en el primer dia de la revolució. Cap organització féu un crida a la vaga per a aqueix dia. L'organització bolxevic més combativa de totes, el comitè de la barriada obrera de Viborg, desaconsellà qualsevol vaga. Les masses (com testimonia Kaiurov, un dels militants obrers de la barriada) estaven força excitades: cada moviment de vaga amenaçava convertir-se en xoc obert. I com el comitè pensà que no havia arribat encara el moment de l'acció, doncs que el partit no era encara prou fort ni estava assegurat tampoc en les proporcions degudes el contacte dels obrers amb els soldats, decidí no aconsellar la vaga, sinó preparar-se per a l'acció revolucionària en un vague futur. Tal era la posició del comitè, segons sembla unànimement acceptada, en vigílies del 23 de febrer. L'endemà, fent cas omís de les seues instruccions, es declararen en vaga les obreres d'algunes fàbriques tèxtils i enviaren delegades als metal·lúrgics demanant-los que secundaren el moviment. Els bolxevics (diu Kaiurov) foren a la vaga a contracor, secundats pels obrers menxevics i socialrevolucionaris. Davant una vaga de masses no hi havia més remei que llançar la gent al carrer i posar-se al capdavant del moviment. Tal fou la decisió de Kaiurov, que el comitè de Viborg hagué d'acceptar. "La idea de l'acció havia madurat ja a les ments obreres des de feia temps, encara que en aquell moment ningú suposava el gir que havia de prendre." Retinguem aquesta declaració d'un dels actors dels esdeveniments, molt important per a comprendre la mecànica del seu desenrotllament.

Hom feia com a segur, per descomptat, que, en cas de manifestacions obreres, els soldats serien trets dels quarters contra els treballadors. Com hauria acabat açò? Estàvem en temps de guerra i les autoritats no es mostraven propícies a fer bromes. Però, d'altra banda, el "reservista" dels temps de guerra no era precisament el soldat submís de l'exèrcit regular. Era més o menys perillós? Entre els elements revolucionaris s'hi discutia moltíssim, però més aina d'una manera abstracta, perquè ningú, absolutament ningú (com podem afirmar categòricament, basant-nos en totes les dades que posseïm) pensava en aquell moment que el dia 23 de febrer assenyalaria el principi de l'ofensiva declarada contra l'absolutisme. Es tractava (en la ment dels organitzadors) de simples manifestacions amb perspectives vagues, però en tot cas sense gran transcendència.

És evident, doncs, que la Revolució de Febrer començà des de baix, vencent la resistència de les mateixes organitzacions revolucionàries; amb la particularitat que aquesta espontània iniciativa estigué a càrrec de la part més oprimida i cohibida del proletariat: les obreres del ram tèxtil, entre les quals cal suposar que hi hauria no poques dones casades amb soldats. Les cues estacionades a la porta dels forns, cada vegada majors, s'encarregaren de donar l'última empenta. El dia 23 es declararen en vaga prop de 90.000 obreres i obrers. El seu esperit combatiu s'exterioritzava en manifestacions, mítings i encontres amb la policia. El moviment s'inicià a la barriada fabril de Viborg, des d'on es propagà als barris de Petersburg. Segons els informes de la policia, en les

altres parts de la ciutat no hi hagué vagues ni manifestacions. Aquest dia ja foren cridats en ajuda de la policia destacaments de tropa poc nombrosos segons sembla, però sense que es produïren xocs entre ells i els vaguistes. Manifestacions de dones en què figuraven només obreres es dirigien en massa a la Duma municipal demanant pa. Era com voler tocar el cel amb la mà. En distintes bandes de la ciutat sortiren a relluir banderes roges, els eslògans de les quals testimoniaven que els treballadors volien pa, però no volien, en canvi l'autocràcia ni la guerra. El Dia de la Dona transcorregué amb èxit, amb entusiasme i sense víctimes. Però ja havia fosquejat i ningú conjecturava encara el que aquest dia finit portava a les seues entranyes.

L'endemà, el moviment vaguístic, lluny de decaure, cobra major increment: el 24 de febrer es declaren en vaga prop de la meitat dels obrers industrials de Petrograd. Els treballadors es presenten al matí a les fàbriques, però es neguen a entrar al treball, organitzen mítings i a la sortida es dirigeixen en manifestació al centre de la ciutat. Noves barriades i nous grups de la població s'hi adhereixen. El crit de "Pa!" desapareix o és atropellat pels d'"A baix l'autocràcia!" i "A baix la guerra!" La Perspectiva Nevski contempla un continu desfilar de manifestacions: són masses compactes d'obriers cantant himnes revolucionaris; després, una multitud urbana bigarrada, entre la qual s'hi destaquen les gorres blaves dels estudiants. "El públic ens acollia amb simpatia, i des d'alguns llatzarets els soldats ens saludaven agitant allò que tenien a mà." ¿Eren molts els que s'adonaven del que significaven aquelles proves de simpatia dels soldats malalts envers els manifestants obrers? Cert és que els cosacs no cessaven de carregar constantment, encara que sense gran duresa, contra la multitud; els seus cavalls estaven panteixant. Els manifestants es dispersaven i tornaven a reunir-se. La multitud no sentia por. "Els cosacs prometen no disparar." La frase corria de boca en boca. Pel que es veu, els obrers havien parlamentat amb alguns cosacs. Poc després aparegueren, mig borratxos, els dragons i es llançaren sobre la multitud colpejant els caps amb les llances. Però els manifestants no es dissolgueren. "No dispararan." En efecte, no dispararen.

Un senador liberal conta que veié al carrer tramvies aturats (¿no seria potser l'endemà per una confusió de la memòria?), alguns amb els vidres trencats, altres bolcats sobre els rails, i recordà les jornades de juliol de 1914, en vigílies de la guerra. "Semblava com si es repetís la vella temptativa." La vista no li enganyava. La continuïtat era evident: la història agafava els caps del fil revolucionari trencat per la guerra i els tornava a empalmar.

Durant tot el dia la multitud es bolcava d'uns barris a d'altres. Era dispersada per la policia, continguda i rebutjada per les forces de cavalleria i alguns destacaments d'infanteria. Amb el crit de "A baix la policia!" alternaven cada vegada amb més freqüència els bravos als cosacs. Era un detall significatiu. La multitud exterioritzava un odi furiós contra la policia. La policia muntada era acollida amb xiulets, pedres, trossos de ferro. Força distinta era l'actitud dels obrers envers els soldats. Als voltants dels quarters, prop dels sentinelles i les patrulles, s'hi veien grups d'obriers i obreres que xerraven amistosament amb ells. Era una nova etapa que prenia les vagues en el seu desenvolupament i un fruit del fet de posar cara a cara l'exèrcit i les masses obreres. Aquesta etapa, inevitable en tota revolució, sembla sempre nova, i la veritat és que cada vegada es planteja d'una manera distinta. Els que han llegit i escrit sobre ella no la reconeixen.

En la Duma nacional contava hom el dia 24 que una massa enorme de gent havia envaït tota la plaça Snamenskaia, tota la Perspectiva Nevski i els carrers adjacents, s'hi observava un fenomen mai vist: una multitud revolucionària i no patriòtica que acompanyava amb visques els cosacs i regiments que avançaven als sons de músiques. Preguntant què significava allò, un transeünt contestà al diputat que l'interrogava: "Un policia ha donat un fuetada a una dona; els cosacs s'han posat al costat d'aquesta última i han espantant la policia." Ningú s'havia pres el treball de comprovar la veritat d'allò. A la multitud li bastava de creure-ho, de creure en la seua versemblança, i aquesta confiança no havia caigut del cel, sinó que era el fruit de l'experiència, per això havia de convertir-se necessàriament en garantia de triomf.

Després de la reunió matinera, els obrers de la fàbrica d'Erickson, una de les més avançades de la barriada de Viborg, es dirigiren en massa, amb un contingent d'uns 2.500 homes, a l'avinguda de Sampsonievski, i en un carrer estret ensopegaren amb els cosacs. Els primers que fengueren la multitud, obrint-se pas amb els pits dels cavalls, foren els oficials. Al seu darrere venien els cosacs galopant per tota l'amplària de l'avinguda. Moment decisiu! Però els genets marxaren cautament com una llarga cinta per la bretxa oberta pels oficials. "Alguns [recorda Kaiurov] se somreien, i un d'ells féu l'ullet maliciosament als obrers." Aquell gest del cosac tenia el seu perquè. Els obrers reberen amb valentia, tot i que sense hostilitat, els cosacs, i els contagiaren un poc de la seua valentia. Malgrat les noves temptatives dels oficials, els cosacs, sense infringir obertament la disciplina, no dissolgueren per la força la multitud i, renunciant a dispersar els obrers, apostaren els genets creuats al carrer per a impedir que els manifestants passaren al centre. Però tampoc açò serví de res. Els cosacs muntaven la guàrdia als seus llocs com cal, però no impedièn que els obrers lliscaren per entre els cavalls. La revolució no escull arbitràriament els seus camins. Feia els seus primers passos vers la victòria davall els ventres dels cavalls dels cosacs. Interessant episodi! I notable ull el del narrador, a qui totes les incidències d'aqueix procés se li van quedar gravades en la memòria! I, no obstant això, no té res de sorprenent. El narrador era un cabdill a qui seguien més de dos mil homes: l'ull del comandant, atent a les bales o al fuet de l'enemic, és sempre sotjador.

El canvi esperat en l'exèrcit pot hom observar-lo, sobretot, en els cosacs, instrument inveterat de repressió. No vol això dir que els cosacs foren més revolucionaris que els altres. Ben al contrari: en aquests grans terratinents acomodats, gelosos dels seus privilegis de cosacs, que menyspreaven els senzills camperols i recelaven dels obrers, niuaven molts elements de conservadorisme. Precisament per açò els canvis provocats per la guerra cobraven en ells més relleu. A més, el tsarisme els usava per a tot, els manava a totes bandes, els col·locava enfront del poble, posava els seus nervis a prova. Ja n'estaven ja farts; únicament pensaven en tornar a les seues cases, i feien l'ullet als vaguistes com dient: "Camineu, feu el que vullgueu; allà vosaltres; nosaltres no ens ficarem en res!" No obstant això, tot açò no passava d'ésser símptomes; significatius, però símptomes res més. L'exèrcit continuava essent exèrcit, una massa d'homes lligats per la disciplina i els fils principals de la qual estaven en mans de la monarquia. Les masses obreres no tenien armes. Els seus dirigents no pensaven ni tan sols en el desenllaç decisiu.

En l'ordre del dia del Consell de Ministres celebrat el 24 hi figurava entre altres punts la qüestió dels desordres a la capital. Vagues? Manifestacions? Bah! No era la

primera vegada. Tot estava previst. S'havien cursat instruccions oportunes. A una altra cosa!

En què consistien concretament les instruccions cursades? Tot i que en el transcurs dels dies 23 i 24 foren agredits vint-i-dos policies, el cap de les tropes de la regió, general Khabalov, quasi dictador, no cregué necessari recórrer a l'ús de les armes de foc, i no per bondat precisament. Tot estava previst i assenyalat per endavant, i fixat el moment precís per a obrir foc.

La revolució únicament sobrevingué per sorpresa en allò que fa al moment. En termes generals pot dir-se que ambdós pols, el revolucionari i el governamental, s'hi preparaven conscienciosament des de feia molts anys. En allò tocant els bolxevics, tota la seua actuació després de 1905 es reduí en puritat a preparar la segona revolució. També l'actuació del govern era en gran part una sèrie de preparatius encaminats a aixafar la nova revolució que s'apropava. Aquest aspecte de l'activitat governamental cobrà a la tardor de 1916 un caràcter prou sistemàtic. Una comissió presidida per Khabalov acabà, a mitjan gener de 1917, un pla conscienciosament estudiat de repressió contra nou aixecament. La ciutat fou dividida en sis zones, cadascuna de les quals es dividia al seu torn en uns quants districtes. Al capdavant de totes les forces armades es posava al comandant de les forces de la reserva de la Guàrdia, general Tebenikin. Els regiments eren distribuïts per districtes. En cadascuna de les sis zones la policia, la gendarmeria i les tropes es col·locaven sota el comandament de caps i oficials de l'Estat Major. La cavalleria cosaca quedava a les ordres directes del mateix Tebenikin per a les operacions de més muntada. El desenrotllament de la repressió d'acord amb el temps havia d'ajustar-se a les normes següents: primer entraria en acció només la policia; després sortirien a escena els cosacs amb els seus fuets, i només en cas d'efectiva necessitat usaria hom les tropes, armades amb fusells i metralladores. I aquest pla, en el que es posaven a contribució, desenvolupades, les experiències de 1905, fou en efecte el que de fet s'executà en les jornades de febrer. La falla no estava precisament en la imprevisió ni en els defectes del pla traçat, sinó en el material humà que havia de posarlo en acció. Aquí raïa el gran perill que fallés el colp.

Formalment, el pla es recolzava en tota la guarnició, que comptava amb 150.000 soldats; però en realitat només podia comptar amb uns 10.000. A banda de la força de policia, el contingent de la qual era de 3.500 homes, el govern confiava fermament en els alumnes de les escoles militars. Açò s'explica pel caràcter de la guarnició petersburgesa d'aleshores, composta quasi exclusivament per tropes de reserva, principalment pels catorze batallons de reserva dels regiments de la Guàrdia que es trobaven al front. Formaven part, a més a més, de la guarnició un regiment d'Infanteria, un batalló de motociclistes i una divisió de la reserva i d'automòbils blindats, forces poc considerables de sapadors i d'artillers i dos batallons de cosacs del Don. Açò era molt, massa potser. Les tropes de reserva estaven integrades per una massa humana a la que no s'havia pogut modelar a penes per la propaganda patriòtica o que se n'havia emancipat. En realitat, era aquest l'estat en què es trobava gairebé tot l'exèrcit.

Khabalov s'atingué estrictament al seu pla. El primer dia, el 23, només entrà en acció la policia. El 24 sortí al carrer principalment la cavalleria, però sense emprar més que el fuet i la llança. La infanteria i les armes de foc es reservaren fins a veure el caire que prenien les coses. Aquestes no es feren esperar.

El 25 la vaga cobrà encara més increment. Segons les dades del govern, aquest dia hi participaren 240.000 obrers. Els elements més endarrerits formen darrere de l'avantguarda; ja secunden la vaga un nombre considerable de petites empreses; s'aturen els tramvies, tanquen els establiments comercials. En el transcurs d'aquest dia s'adhereixen a la vaga els estudiants universitaris. Al migdia afluïxen a la catedral de Kazan i als carrers adjacents milers de persones. Intenten organitzar-se mítings als carrers, es produeixen xocs armats amb la policia. Des del monument a Alexandre III dirigeixen la paraula al públic els oradors. La policia muntada obre foc. Un orador és ferit. A conseqüència dels trets que parteixen de la multitud, resulta mort un comissari de la policia i ferits el cap superior i alguns agents. De la multitud es llencen als gendarmes botelles, petards i granades de mà. La guerra havia ensenyat l'art de construir-les. Els soldats adopten una actitud passiva i a vegades hostil a la policia; entre la multitud corre amb emoció la notícia que quan els policies començaven a disparar prop de l'estàtua d'Alexandre III, els cosacs dispararen contra els "faraons muntats" (així anomenava el poble als guàrdies), que es veieren obligats a retirar-se. Pel que es veu, no es tractava d'una llegenda escampada per a infondre ànims, perquè la notícia es confirma, encara que en versions diverses, per diferents conductes.

L'obrer bolxevic Kaiurov, un dels autèntics cabdills d'aquestes jornades, conta que en un dels punts de la ciutat, quan els manifestants, correguts a fuetades per la policia muntada, es dispersaven passant a la vora d'un destacament de cosacs, Kaiurov, seguit d'alguns obrers que no havien imitat els fugitius, s'apropà als cosacs i, llevant-se les gorres, els digueren: "Germans cosacs: ajudeu els obrers en la lluita per les seues demandes pacífiques: ja veieu com ens tracten els "faraons" a nosaltres, els obrers famolencs. Ajudeu-nos!" Aquell to conscientment humil, aquelles gorres en el mans, quin càlcul psicològic més subtil, què inimitable gest! Tota la història de les lluites als carrers i de les victòries revolucionàries està plena de semblants improvisacions. Però aquests episodis desapareixen sense deixar empremta en el remolí dels grans esdeveniments, i als historiadors no els queden més que les corfes dels llocs comuns. "Els cosacs [prosegueix Kuiarov] es miraren els uns als altres d'una manera estranya, i a penes havíem tingut temps de retirar-nos quan es llençaren a la lluita." Minuts després, la multitud joiosa portava a coll, prop de l'estació, el cosac que davant dels seus ulls havia derrocat d'un estocada a un agent de policia. La policia no trigà en desaparèixer completament del mapa; és a dir, s'ocultà i començà a maniobrar per sota mà. Vénen els soldats a ocupar el seu lloc; fusell al braç. Els obrers els interroguen, inquiets: "És possible, companys, que vingueu en ajuda dels gendarmes?" Com a contestació, un groller "Segueix el teu camí!" Una nova temptativa d'aproximació acaba de la mateixa manera. Els soldats estan ombrívols; un cuc els rosega per dins i s'irriten quan la pregunta toca de mig a mig les seues pròpies inquietuds.

Mentre, el desarmament dels "faraons" es converteix en la divisa general. Els gendarmes són l'enemic cruel, irreconciliable, odiat. No hi ha ni que pensar en guanyar-los per a la causa. No hi ha més remei que assotar-los o matar-los. L'exèrcit ja és una altra cosa. La multitud defuig amb totes les seues forces els xocs hostils amb ells, cerca el mode de guanyar-lo, de persuadir-lo, de fondre'l amb el poble. Tanmateix els rumors favorables, potser un poc exagerats, relatius a la conducta dels cosacs, la multitud continua servant una actitud circumspecta davant la cavalleria. El soldat de cavalleria s'eleva per damunt de la multitud, i el seu esperit es troba separat del vaguista per les quatre potes de la bèstia. Una figura a què cal mirar de baix a dalt es representa sempre més amenaçadora i terrible. La infanteria està allí mateix, al costat, en el carrer més

pròxim i accessible. La massa s'esforça en aproximar-s'hi, a mirar-la als ulls, en envoltar-la amb el seu alè inflammat. La dona obrera representa un gran paper en l'apropament entre els obrers i els soldats. Més audaçment que l'home, penetra en els rengles dels soldats, agafa amb les seues mans els fusells, implora, gairebé ordena: "Desvieu les baionetes i veniu amb nosaltres." Els soldats es commouen, s'avergonyeixen, es miren inquiets, vacil·len; un d'ells es decideix: les baionetes desapareixen, els rengles s'obren, estremeix l'aire un hurra entusiasta i agraït; els soldats es veuen rodejats de gent que discuteix, increpa i incita: la revolució ha fet un altre pas cap avant.

Des del Quarter General, Nicolau II dóna a Khabalov l'ordre telegràfica de què acabe amb els disturbis "demà sense falta". L'ordre del tsar coincideix amb la fase següent del "pla" del general; el telegrama imperial no serví més que d'impuls complementari. Demà tindran la paraula les tropes. No serà ja tard? Per ara, no es podia dir. La qüestió estava plantejada, però no resolta, ni de bon tros. La benignitat dels cosacs, les vacil·lacions que es percebien en algunes de les tropes d'infanteria no eren més que episodis si fa o no fa significatius, repetits per mil rasons al carrer. Episodis que bastaven per a enardir la multitud revolucionària, però que eren insuficients per a decidir el triomf, encara més en la mesura que els hi havia també de caràcter hostil. A la vesprada d'aquell mateix dia, en les Galeries Comercials, un gran grup de dragons, com a resposta, segons la versió oficial, a uns trets de revòlver que sortiren de la multitud, féu per primera vegada foc contra els manifestants; segons l'informe enviat per Khabalov al Quarter general, en resultaren tres morts i deu ferits. Seriosa advertència! Al mateix temps, Khabalov amenaçava de manar al front tots els obrers reclamats com a reclutes si el 28 no reprenien el treball. El general presentava a les masses obreres un ultimàtum de tres dies; és a dir, donava a la revolució un termini major del que aquesta necessitava per a derrocar Khabalov, i la monarquia amb ell. Però aquestes coses només se saben després del triomf. El 25 a la vesprada ningú sabia encara què portaria dins seu l'endemà.

Intentem representar-nos amb més claredat la lògica interna del moviment. El 23 de febrer s'inicia, sota la bandera del "Dia de la Dona", la insurrecció de les masses obreres de Petrograd, latent des de feia molt de temps i des de feia molt de temps també continguda. El primer escaló de la insurrecció és la vaga. Al llarg de tres dies, aquesta va guanyant terreny i esdevé, de fet, en general. No calia més per a infondre confiança a les masses i impulsar-les a seguir. La vaga, que va prenent cada vegada més decididament caràcter ofensiu, es combina amb manifestacions de carrer, que posen en contacte la massa revolucionària amb les tropes. Açò impulsa l'objectiu del moviment, en el seu conjunt, cap a un pla més elevat, on el plet es dirimeix per la força de les armes. Els primers dies s'assenyalen per una sèrie d'èxits parcials, encara que de caràcter més simptomàtic que efectiu.

Un aixecament revolucionari que dure diversos dies només es pot imposar i triomfar a condició d'elevant-se progressivament d'escaló en escaló, registrant tots els dies nous èxits. Una treva en el desenvolupament dels èxits és perillosa. Si el moviment es deté i patina, pot ésser el fracàs. Però tampoc els èxits de per si mateixos basten; cal que la massa se n'assabente al moment oportú i aprecie abans que siga tard la seua importància per a no deixar passar de llarg el triomf en moments en què li bastaria allargar la mà per a agafar-lo. En la història s'han donat casos d'aquests.

Durant els tres primers dies, la lluita fou exacerbant-se constantment. Però açò féu precisament que les coses assoliren un nivell en què els èxits simptomàtics ja no bastaven. Tota la massa activa s'havia llençat al carrer. Enfrontà la policia eficaçment i sense grans dificultats. En els últims dos dies hagueren d'intervenir ja les tropes: en el segon fou només la cavalleria; al tercer, la infanteria també. Les tropes dispersaven la gent o la contenien, manifestant a vegades una condescendència evident i sense recórrer gairebé mai a les armes de foc. En les altures no s'afanyaven a modificar el pla repressiu, en part perquè no donaven als esdeveniments tota la importància que tenien (l'error de visió de la reacció completava simètricament el dels cabdills revolucionaris), i en part perquè no estaven segurs de les tropes. Al tercer dia, constret per la força de les coses i per la de l'ordre telegràfica del tsar, el govern no té més remei, vullga-ho o no, que utilitzar les tropes ja d'una manera decidida. Els obrers ho compregueren així, sobretot els elements més avançats, encara més en la mesura que el dia anterior els dragons havien disparat sobre les masses. Ara la qüestió es plantejava en tota la seua magnitud davant ambdues parts.

A la nit del 26 de febrer foren detingudes, en distintes parts de la ciutat, prop de cent persones pertanyents a les organitzacions revolucionàries, entre elles cinc membres del comitè bolxevic de Petrograd. Açò feia entendre que el govern passava a l'ofensiva. Què succeirà avui? Amb què tremp es despertaran els obrers després de les descàrregues d'ahir? I, sobretot, quina serà l'actitud de les tropes? El 26 de febrer es fa de dia entre boires d'incertesa i d'inquietud.

Detingut el comitè local, la direcció de tot el treball a la capital passa a mans de la barriada de Viborg. Tal vegada siga millor així. L'alta direcció del partit es retarda desesperadament. Fins al dia 25 al matí, l'oficina del comitè central dels bolxevics no es decidí a repartir un full cridant a la vaga general en tot el país. En el moment de sortir al carrer aquest manifest, si és que efectivament sortí, la vaga general de Petrograd es recolzava ja totalment en l'aixecament armat. Els dirigents observen des de l'alt, vacil·len i es queden arrere, és a dir, no dirigeixen, sinó que van a darrere del moviment.

Com més ens apropem a les fàbriques, major és la decisió. No obstant això, avui, dia 26, també als barris obrers regna la inquietud. Famolencs, cansats, embalbits de fred, amb una immensa responsabilitat històrica sobre els seus colls, els militants del barri de Viborg es reuneixen a les engires per a canviar impressions sobre la jornada i assenyalar de comú acord la ruta que s'ha de seguir. Però, què fer? Organitzar una nova manifestació? ¿Quin resultat pot donar una manifestació sense armes, si el govern ha decidit jugar-se el tot pel tot? Aquesta pregunta tortura les consciències. "Tot semblava indicar com l'única conclusió possible que la insurrecció s'estava liquidant." És la coneguda veu de Kaiurov la que ens parla, i al primer ens resistim a creure que aquesta veu siga la seua. Tan baix descendia el baròmetre moments abans de la tempestat.

En les hores en què la vacil·lació s'apoderava fins dels revolucionaris que estaven més prop de les masses, el moviment havia anat ja prou més lluny en rigor del que s'imaginaven els mateixos combatents. Ja el dia anterior, a boqueta de nit del 25 de febrer, el barri de Viborg es trobava completament en mans dels rebels. Les comissaries de policia foren saquejades, destruïdes i alguns dels caps de policia, morts, encara que la majoria havia desaparegut. El general-governador havia perdut el contacte amb una part enorme de la capital. El 26 al matí es palesà que, a més de la barriada de Viborg, es trobaven en poder dels revolucionaris el barri de Peski, fins molt prop de l'avinguda de

Liteini. Almenys, així pintaven la situació els informes de la policia. I en un cert sentit era veritat, si bé és dubtós que els revolucionaris se n'adonaren del tot. Indubtablement, en molts casos els gendarmes abandonaven els seus caus abans de veure's amenaçats pels obrers. A banda d'açò, el fet que els gendarmes evacuaren els barris fabrils, no podia tenir una importància decisiva als ulls dels obrers, i es comprèn, perquè les tropes no havien dit encara la seua última paraula. La insurrecció "s'està liquidant", pensaven els més decidits, quan, en realitat, no feia més que desenrotllar-se.

El 26 de febrer era diumenge i les fàbriques no treballaven, la qual cosa impedia mesurar des del matí la intensitat de pressió de les masses per la intensitat de la vaga. A més, els obrers es veien privats de la possibilitat de reunir-se a les fàbriques, com ho havien fet els dies anteriors, i açò dificultava l'organització de manifestacions. En la Perspectiva Nevski regnava al matí la tranquil·litat. "A la ciutat tot està tranquil", telegrafiava la tsarina al tsar. Però la tranquil·litat no havia de durar molt. Els obrers van concentrant-se a poc a poc i es dirigeixen al centre des de tots els suburbis. No els deixen passar pels ponts, però travessen sobre el gel; no cal oblidar que estem encara al febrer, època en què el Neva està completament gelat. Els trets fets sobre la multitud que travessa el riu no basten per a contenir-la. La ciutat s'ha transformat. Per tot arreu circulen patrulles, piquets de cavalleria, per onsevulla es veuen barreres de soldats. Les tropes vigilen sobre tots els camins que menen a la Perspectiva Nevski. Sonen trets que no sap hom d'on surten. Augmenta el nombre de morts i ferits. Corren en distintes direccions els cotxes de les ambulàncies sanitàries. No sempre es pot precisar qui dispara ni d'on parteixen els trets. És indubtable que els gendarmes, als qui s'ha donat una severa lliçó, han decidit no oferir més blanc i desapareixen des de les finestres, a través de les portelles dels balcons, amagant-se darrere de les columnes, des dels terrats. Es llencen conjectures que es converteixen fàcilment en llegendes. S'escampa que, per a intimidar els manifestants, molts soldats s'han posat capots de gendarmes. Es diu que Protopopov ha manat col·locar nombrosos llocs de metralladores als terrats de les cases. La comissió anomenada després de la revolució no pogué provar l'existència d'aquests llocs. Però açò no vol dir que no els hagués. El fet és que en aquesta jornada els gendarmes queden relegats a segon terme. Ara intervenen decisivament les tropes, que reben ordre de disparar, i els soldats, sobretot els regiments de les escoles de sotsoficials, desapareixen. Segons les dades oficials, en aquesta jornada els morts arribaren a 40, comptant altres tants ferits, sense incloure els que foren retirats per la multitud. La lluita entra en la seua fase decisiva. ¿Es replegaran les masses metrallades sobre els seus suburbis? No; no es replegaran, perquè volen aconseguir allò que els pertany.

El Petersburg burgès, burocràtic, liberal, està espantat. El president de la Duma imperial, Rodzianko, exigeix que s'envien del front tropes de confiança; després "s'ho pensà millor" i recomanà al ministre de la Guerra, Beliaiev, que dispersés la multitud no amb descàrregues, sinó amb mànegues de reg, posant en acció el cos de bombers. Beliaiev, després de consultar la cosa amb el general Khabatov, contestà que l'aigua produiria resultats contraproductius, "perquè l'aigua allò que fa és excitar". Vegeu com els elements dirigents liberalburocràtics policíacs s'entretienien en debats sobre la dutxa freda i calenta per al poble insurgent. Els informes policíacs d'aquest dia demostren que l'aigua no bastava: "Durant els disturbis s'observava com a fenomen general l'actitud extremadament provocativa dels revoltosos enfront de la força pública, contra la qual la multitud llençava pedres i trossos de gel. Quan les tropes feien trets a l'aire, la multitud no sols no es dispersava, sinó que acollia les descàrregues amb rialles. Calgué disparar de veres per a dissoldre els grups, però els revoltosos, majoritàriament, s'amagaven als

patís de les cases veïnes, i quan cessaven les descàrregues sortien una altra vegada al carrer.” Aquest informe policíac testimonia la temperatura extraordinàriament alta de les masses en aquells dies. És poc versemblant, no obstant això, que la multitud comencés per iniciativa pròpia a bombardejar les tropes amb pedres i trossos de gel; açò contradiu massa la psicologia dels rebels i la seua tàctica de prudència envers les tropes. L’informe, atent a justificar les matances en massa, no descriu les coses tal com succeïren en la realitat. Però el fet fonamental està expressat amb prou exactitud i perfecta claredat: la massa no vol ja retrocedir, resisteix amb furor optimista, no abandona el camp ni fins i tot després de les descàrregues i s’agafa no a la vida, sinó a les pedres, al gel. La multitud exasperada demostra una intrepidesa boja. Açò s’explica pel fet que, malgrat les descàrregues, no perd la confiança en les tropes. Té fe en el triomf i vol obtenir-lo a tota costa.

La pressió dels obrers sobre les tropes s’intensifica conforme augmenta la pressió sobre ella per les autoritats. La guarnició de Petrograd es veu decididament arrossegada pels esdeveniments. La fase d’expectativa, que es mantingué quasi tres dies i durant la qual el principal contingent de la guarnició pogué servir una actitud d’amistosa neutralitat envers els revolucionaris, tocava a la seua fi: “Dispara sobre l’enemic!”, ordena la monarquia. “No disparem contra els teus germans i germanes!”, criden els obrers i les obreres. I no sols açò, sinó: “Uneix-te a nosaltres!” Als carrers i a les places, als ponts i a les portes dels quarters, es desenrotllava una pugna ininterrompuda, a vegades dramàtica i a vegades imperceptible, però sempre desesperada, entorn de l’ànima del soldat. En aquesta pugna, en aquests aguts contactes entre els obrers i obreres i els soldats, sota el crepitament ininterromput dels fusells i de les metralladores, es decidia el destí del poder, de la guerra i del país.

El metrallament dels manifestants accentua la sensació d’inseguretat als rengles dels dirigents. Les proporcions que pren el moviment comencen a semblar perilloses. En la reunió celebrada pel comitè de Viborg el dia 26 a la vesprada, és a dir, dotze hores abans de decidir-se el triomf, s’hi arribà a parlar de si no havia arribat el moment d’aconsellar que es finís la vaga. Açò podrà semblar sorprenent, però no té res de particular, perquè en aquests casos és molt més fàcil reconèixer la victòria l’endemà que no el dia anterior. A més, l’estat d’ànim pateix constants alteracions davant la pressió dels esdeveniments i de les notícies. Al decaïment succeeix ràpidament una exaltació d’esperit. De la valentia d’un Kaiurov o d’un Txugurin no pot dubtar-se, però en alguns moments se senten cohibits pel sentiment de responsabilitat amb les masses. Entre els obrers hi ha menys vacil·lacions. L’agent de l’Okhrana, Txurkanov, que estava ben informat, i que exercí un gran paper en l’organització bolxevic, s’expressa en els termes següents, en els informes que cursa als seus caps, parlant de l’estat d’ànim dels obrers: “Com siga que les tropes no oposaven cap obstacle a la multitud i en alguns casos s’han convençut de la seua impunitat, i ara, quan, després d’haver circulat sense obstacles pels carrers, els elements revolucionaris han llençat els crits de “A baix la guerra!” i “A baix l’autocràcia!”, el poble té la certesa que ha començat la revolució, que el triomf de les masses està assegurat, que l’autoritat és impotent per aixafar el moviment, ja que les tropes estan al seu costat; que el triomf decisiu està pròxim, ja que aquelles es posaran obertament, d’un moment a un altre, al costat de les forces revolucionàries: que el moviment iniciat no anirà a menys, sinó que, lluny d’això, creixerà ininterrompudament, fins a assolir el triomf complet i imposar el canvi de règim.” Aquest resum és notable per la seua concisió i eloqüència. L’informe representa per si

mateix un document històric de gran valor, la qual cosa no obsta, naturalment, perquè els obrers triomfants afusellen el seu autor en quant l'agafen.

Els confidents, el nombre dels quals era enorme, sobretot en Petrograd, eren els que més temien el triomf de la revolució. Aquests elements mantenen la seua política pròpia: en les reunions bolxevics, Txurkanov sosté la necessitat d'engegar les accions més radicals; en els seus informes l'Okhrana, aconsella l'ús decidit de les armes. És possible que Txurkanov, perseguint aquest objectiu, tendís, fins i tot, a exagerar la confiança dels obrers en el triomf. Però en l'essencial els seus informes reflectien la veritat, i prompte els esdeveniments confirmaren la seua apreciació.

Els dirigents d'ambdós camps vacil·laven i conjecturaven, perquè ningú podia mesurar *a priori* la proporció de forces. Els signes exteriors perderen definitivament el seu valor de criteris de mesura: no cal oblidar que un dels trets principals de tota crisi revolucionària consisteix precisament en l'aguda contradicció entre la nova consciència i els vells motlles de les relacions socials. La nova correlació de forces niuava misteriosament en la consciència dels obrers i soldats. Però precisament el trànsit del govern a l'ofensiva, que provocà així l'ofensiva de les masses revolucionàries féu que la nova correlació de forces passés del seu estat potencial a un estat real. L'obrer mirava àvidament i imperiosament als ulls del soldat, i aquest defugia, intranquil i insegur, la seua mirada: açò significava que el soldat no responia ja de si mateix. L'obrer s'hi apropava valerosament. El soldat, ombrívola, però no hostilment, més aïna sentint-se culpable, servava silenci, i, a vegades, contestava amb una serenitat forçada per a ocultar els batecs inquietos del seu cor. Està operant-se en ell una gran transformació. El soldat s'alliberava clarament de l'esperit casernari sense que ell mateix se n'adonés. Els caps deien que el soldat estava embriagat per la revolució; al soldat li semblava, al contrari, que anava tornant en si dels efectes de l'opi del quarter. I així s'anava preparant el dia decisiu, el 27 de febrer.

No obstant això, ja el dia anterior s'havia produït un fet que, tot i el seu caràcter episdic, projecta vivíssima llum sobre els esdeveniments del 26 de febrer: a boqueta de nit s'aixecà la quarta companyia del regiment imperial de Pavlovski. En l'informe retut per l'inspector de policia s'indica d'una manera categòrica la causa de l'aixecament: "La indignació produïda pel fet que un destacament d'alumnes del mateix regiment, apostat en la Perspectiva Nevski, disparés contra la multitud." qui n'informà la quarta companyia? Per una vertadera casualitat, s'han servat dades sobre açò. Prop de les dues de la vesprada acudí als quarters d'aqueix regiment un grup d'obrer, que explicaren atropelladament als soldats de les descàrregues de la Perspectiva Nevski. "Digueu als companys que els soldats del Pavlovski disparen també contra nosaltres. Els hem vist en la Perspectiva Nevski amb el vostre uniforme." Era un reprotxe cruel i un crida inflamada. "Tots estaven desconcertats i pàl·lids." La llavor caigué en terra fètil. Devers les sis de la vesprada, la quarta companyia abandonà, per iniciativa pròpia, el quarter davall el comandament d'un sotsoficial (qui era?, el seu nom ha desaparegut, sense deixar rastre, entre tants d'altres centenars i milers de nom heroics) i es dirigí a la Perspectiva Nevski per a retirar els soldats que havien disparat. No estem davant un aixecament de soldats provocat pel ranxo, sinó davant un acte d'alta iniciativa revolucionària. Durant el trajecte. La companyia tingué una escaramussa amb un esquadró de gendarmes, contra el qual disparà, matant un agent i ferint un altre. Des d'ací, ja no és possible seguir el rastre de la intervenció dels soldats insurrectes en el remolí dels carrers. La companyia tornà al quarter i aixecà tot el regiment. Però les

armes havien estat amagades; no obstant això, segons alguns informes, els soldats aconseguiren apoderar-se de trenta fusells. No trigaren a veure's assetjats per tropes del regiment de Preobrazhenski; dinou soldats foren detinguts i tancats a la fortalesa, els restants es rendiren. Segons altres informes, aqueixa nit faltaren del quarter vint-i-un soldats amb fusells. Perillosa escapada! Aqueixos vint-i-un soldats cercaran durant tota la nit aliats i defensors. Només el triomf de la revolució pot salvar-los. Segurament que els obrers s'assabentarien per ells del que succeeix. Bon presagi per als combats de l'endemà. Nabokov, un dels caps liberals més destacats, les verídiques memòries semblen alguns passatges el diari del seu partit i de la seua classe, tornà a sa casa a l'una de la nit, a peu, pels carrers foscos i intranquils, "alarmat i ple d'ombrívols pressentiments". És possible que, en uns dels encreuaments, ensopegués amb un soldat fugitiu, i que, tant l'un com l'altre, s'afanyaren a anar-se'n cadascú per altra banda, ja que res havien de dir-se. Als barris obrers i als quarters, uns vigilaven o discutien la situació, altres dormien amb el son lleuger del bivac i pressentien, en un deliri febril, el dia de demà, i allí entre els obrers, el soldat fugitiu hi trobà refugi.

Quina pobresa la de les cròniques de les accions de febrer, fins i tot comparada amb els escassos documents que posseïm de les jornades d'octubre! A l'octubre, els revolucionaris actuaven capitanejats dia rere dia pel partit; en els articles, manifestos i actes del mateix apareix consignat, encara que no siga més que el curs extern de la lluita. No així al febrer. Les masses no estan sotmeses quasi a cap direcció organitzada. Els periòdics, amb el seu personal en vaga, romangueren muts. Les masses feien la seua història, sense poder aturar-se a escriure-la. És gairebé impossible restablir el quadro viu dels esdeveniments que es desenrotllaren per aquells dies als carrers. Gràcies que podem reconstituir les línies generals del seu desenrotllament exterior i esbossar-ne les seues lleis internes.

El govern, que encara no s'havia deixat arrabassar l'aparell del poder, seguia els esdeveniments pitjor fins i tot que els partits d'esquerra, que, com sabem, distaven molt d'estar a l'altura de les circumstàncies. Després de les "eficaces" descàrregues del 26, els ministres per un moment es tranquil·litzaren. A la matinada del 27, Protopopov anuncià que, segons els informes rebuts, "una part dels obrers es proposen reprendre el treball". Els obrers no pensaven, de cap manera, en reintegrar-se a les fàbriques. Les descàrregues i els fracassos del dia anterior no han descoratjat les masses. Com s'explica açò? Evidentment, els factors negatius s'han convertit en positius. Les masses envaeixen els carrers, estableixen contacte amb l'enemic, posen amistosament la mà a l'esquena dels soldats, llisquen per entre les potes dels cavalls, ataquen, es dispersen, deixen cadàvers estesos a les embocadures; de tant en tant, s'apoderen d'armes, transmeten notícies, recullen rumors i es converteixen en un ésser col·lectiu dotat d'innumerable ulls, orelles i tentacles. Quan a la nit, després de la lluita, tornen a les seues cases, als barris obrers, les masses fan el resum de les impressions del dia, i, fent a una banda allò secundari i accidental, en treuen les conclusions corresponents. A la nit del 26 al 27 aquestes conclusions foren, si fa o no fa, les notificades als seus superiors pel confident Txurkanov.

Al matí de l'endemà els obrers aflueixen novament a les fàbriques i, en assemblees generals, decideixen prosseguir la lluita. Es continuen destacant per la seua decisió, com sempre, els treballadors de Viborg. També en els altres barris transcorren enmig del major entusiasme els mítings matinals. Prosseguir la lluita! Però, què significa açò, avui? La vaga general ha derivat en manifestacions revolucionàries de

masses immenses, i les manifestacions s'han traduït en xocs amb les tropes. Seguir la lluita avui equival a proclamar l'aixecament armat. Però aquesta crida no l'ha llançada ningú, no ha estat posada a l'ordre del dia pel partit revolucionari: és una conseqüència inexorable dels mateixos esdeveniments.

L'art de conduir revolucionàriament les masses en els moments crítics consisteix, en nou desenes parts, en saber polsar l'estat d'ànim de les mateixes masses, i així com Kaiurov observava els ullets dels cosacs, la gran força de Lenin consistia en la seua inseparable capacitat per a prendre el pols a la massa i saber com sentia. Però Lenin no estava encara en Petrograd. Els estats majors "socialistes" públics i semipúblics, els Kerenski, els Txeidse, els Skobelev i quants els rodejaven, preferien fer amonestacions de tota índole i resistir al moviment. L'estat major central bolxevic, compost per Txliapnikov, Zalutski i Molotov, revelà en aquells dies una impotència i una manca d'iniciativa sorprenents. De fet, les barriades obreres i els quarters estaven abandonats a si mateixos. Fins al dia 26 no aparegué el primer manifest als soldats, repartir per una de les organitzacions socialdemòcrates, afí als bolxevics. Aquest manifest, que tenia un caràcter molt indecís i ni tan sols feia un crida als soldats perquè es posaren al costat del poble, començà hom a repartir-lo per tots els barris el dia 27 al matí. "No obstant això [testifica Fureniev, un dels directius de l'organització], els esdeveniments revolucionaris es desenrotllaven amb tal rapidesa, que les nostres consignes arribaven ja amb retard. En el moment en què els fulls arribaven a les mans dels soldats, aquests entraven ja en acció."

En allò que fa al centre bolxevic, convé advertir que, fins al dia 27 al matí, Txliapnikov no es decidí a escriure, a instàncies de Txugurin, un dels millors cabdills obrers de les jornades de febrer, un manifest dirigit als soldats. Fou imprès aqueix manifest? En tot cas, veuria la llum quan la seua eficàcia era ja nul·la. De cap manera pogué tenir influència sobre els successos del dia 27. No hi ha més remei que deixar assentat que, per regla general, en aquells dies els dirigents, com més alts estaven, més a la saga de les coses anaven.

I, no obstant això, l'aixecament, que ningú anomenava pel seu nom, estava a l'ordre del dia. Els obrers tenien concentrats tots els seus pensaments en les tropes. Serà possible que no aconseguim moure-les? Avui, l'agitació dispersa ja no basta. Els obrers de Viborg organitzen un míting al quarter del regiment de Moscou. L'empresa fracassa. A un oficial o a un sergent no li és difícil manejar una metralladora. Un foc granejatge posa en fuga els obrers. La mateixa temptativa s'efectua també sense èxit al quarter del regiment de reserva. Entre els obrers i els soldats s'interposen els oficials apuntant amb la metralladora. Els cabdills obrers i els soldats, exasperats, cerquen armes, li les demanen al partit; aquest els contesta: les armes les tenen els soldats, aneu a cercar-les-hi. Açò ja ho saben ells. Però, com aconseguir-les? Que no es farà malbé tot? Així, la lluita anava arribant al seu punt crític. O la metralladora agrana la insurrecció, o la insurrecció s'apodera de la metralladora. En les seues *Memòries*, Txliapnikov, figura central en l'organització bolxevic petersburgesa d'aleshores, conta que quan els obrers reclamaven armes, encara que tan sols fossen revòlvers, els contestaven amb una negativa, manant-los als quarters. D'aquesta manera volien evitar xocs sagnants entre els obrers i els soldats, dipositant totes les esperances en l'agitació, és a dir, en la conquesta dels soldats per la paraula i l'exemple. No coneixem testimonis que confirmen o refuten aquesta declaració d'un dels cabdills preeminentes d'aquells dies, i

que més bé acredita miopia que clarividència. Molt més senzill hauria estat reconèixer que els dirigents no disposaven d'armes.

És indubtable que, en arribar a una determinada fase, el destí de tota revolució es resol pel canvi operat en el moral de l'exèrcit. Les masses populars inermes, o poc menys, no podrien arrencar el triomf si haguessen de lluitar contra una força militar nombrosa, disciplinada, ben armada i destrament dirigida. Però tota profunda crisi nacional repercuteix, per força, en grau major o menor, en l'exèrcit; d'aquesta manera, alhora que les condicions d'una revolució realment popular, es prepara així mateix la possibilitat (no la garantia, naturalment) del seu triomf. No obstant això, l'exèrcit no es passa mai al costat dels revolucionaris per propi impuls, ni per obra de l'agitació exclusivament. L'exèrcit és un conglomerat, i els seus elements antagònics estan lligats pel terror de la disciplina. Fins i tot en vigílies de l'hora decisiva, els soldats revolucionaris ignoren la força que representen i la seua possible influència en la lluita. També són un conglomerat, naturalment, les masses populars. Però aquestes tenen possibilitats incomparablement majors de sotmetre a prova l'homogeneïtat de les seues files en el procés de preparació de la batalla decisiva. Les vagues, els mítings, les manifestacions, tenen tant d'actes de lluita com de mitjans per a mesurar la intensitat de la mateixa. No tota la massa participa en el moviment de vaga. No tots els vaguistes estan disposats a presentar batalla. En els moments més aguts, es llencen al carrer els més decidits. Els vacil·lants, els cansats, els conservadors, es queden a casa. Ací, la selecció revolucionària s'efectua orgànicament, fent passar als homes pel tamís dels esdeveniments. En l'exèrcit, les coses no ocorren de la mateixa manera. Els soldats revolucionaris, els simpatitzants, els vacil·lants, els hostils, romanen lligats per una disciplina imposada, els fils de la qual es troben concentrats, fins a l'últim moment, en mans de l'oficialitat. Als quarters segueix passant-se revista diàriament als soldats i se'ls compta, com sempre, per ordre de les files "primera i segona"; però no, perquè seria impossible, per ordre de files "revoltoses" i "addictes".

El moment psicològic en què els soldats es passen a la revolució es troba preparat per un llarg procés molecular, el qual té, com els processos naturals, el seu punt crític. Però, com determinar-lo? És molt possible que les tropes estiguen perfectament preparades per a unir-se al poble, però que no reben el necessari impuls de l'exterior: els dirigents revolucionaris no creuen encara en la possibilitat de portar al seu costat l'exèrcit, i deixen passar el moment del triomf. Després d'aquesta insurrecció, que ha arribat a la maduresa, però que s'ha malmés, pot produir-se en les tropes una reacció; els soldats perden l'esperança que havia alimentat el seu esperit. Paren novament el coll al jou i a la disciplina i, en veure's una altra vegada enfront dels obrers, es manifesten ja contra els revoltats, sobretot a distància. En aquest procés entren molts factors difícilment ponderables, molts punts convergents, nombrosos elements de suggestió col·lectiva i d'autosuggestió; però de tota aqueixa complexa trama de forces materials i psíquiques s'hi dedueix, amb claredat inexorable, una conclusió: els soldats, en la seua gran majoria, se sent més capaç de desembeinar la seua baioneta i de posar-se amb ella al costat del poble, com més persuadit està que els revoltats ho són efectivament, que no es tracta d'un simple simulacre, després del qual hauran de tornar al quarter i respondre dels fets, que és efectivament la lluita en què es juga el tot pel tot, que el poble pot triomfar si s'uneix a ell i que el seu triomf no sols garantirà la impunitat, sinó que millorarà la situació de tots. En altres termes, els revolucionaris només poden provocar el canvi de moral dels soldats en el cas que estiguen realment disposats a assolir el

triomf a qualsevol preu, i fins i tot al preu de la seua sang. Però aquesta decisió suprema no pot ni vol tan sols realitzar-se sense armes.

L'hora crítica del contacte entre la massa que ataca i els soldats que surten a l'encontre té el seu minut crític: és quan la massa grisa no s'ha dispersat encara, es manté ferma i l'oficial, jugant-se l'última carta, dóna l'ordre de foc. Els crits de la multitud, les exclamacions d'horror i les amenaces ofeguen la veu de comandament, però només a mitges. Els fusells es mouen. La multitud avança. L'oficial encanona amb el seu revòlver el soldat més sospitós. Ha sonat el segon decisiu del minut decisiu. El soldat més valerós, en qui tenen fixes les seues mirades tots els altres, cau exànime; un sotsoficial dispara sobre la multitud amb el fusell arrabassat al soldat mort, es tanca la barrera de les tropes; els fusells es desapareixen sols, escombrant la multitud cap als carrers i els patis de les cases. Però, quantes vegades, des de 1905, les coses passaven d'una altra manera! En l'instant crític, quan l'oficial es disposa a estrènyer el gallet, sorgeix el tret fet des de la multitud, que té els seus Kaiurov i els seus Txugurin, i açò basta per a decidir no sols la sort d'aquell moment, sinó tal vegada el de tota la jornada i fins i tot el de tota la insurrecció.

El fi que es proposava Txliapnikov: evitar els xocs dels obrers amb les tropes no donant armes als revoltosos, era irrealitzable. Abans que s'arribés als xocs amb les tropes es produïren innumerables encontres amb els gendarmes. La lluita als carrers s'inicià amb el desarmament dels odiats "faraons", els revòlvers dels quals passaven a mans dels revolucionaris. En si mateix, el revòlver és un arma feble, quasi de joguet, contra els fusells, les metralladores i els canons de l'enemic. Però, estaven aquests realment en els seus mans? Per a comprovar-ho, els obrers exigien armes. És aquesta una qüestió que es resol al terreny psicològic. Però tampoc en les insurreccions els processos psicològics són fàcilment separables dels materials. El camí que mena al fusell del soldat passa pel revòlver arrabassat al "faraó".

La crisi psicològica per que travessaven els soldats era, en aquells moments, menys activa, però no menys profunda que la dels obrers. Recordem novament que la guarnició estava formada principalment per batallons compostos de molts milers de reservistes destinats a cobrir les baixes dels regiments que es trobaven al front. Aquests homes, pares de família majoritàriament, es veien davant el tràngol d'anar a les trinxeres quan la guerra estava ja perduda i el país arruïnat. Aquests homes no volien la guerra, anhelaven tornar a les seues cases, als seus quefers; sabien molt bé què passava en palau i no sentien el menor afecte per la monarquia; no volien combatre contra els alemanys, i menys encara contra els obrers petersburgesos; odiaven la classe dirigent de la capital, que es lliurava als plaers durant la guerra; a més, entre ells hi havia obrers amb un passat revolucionari que sabien donar una expressió concreta a aquest estat d'esperit.

La missió consistia en canalitzar aquest descontentament profund, però latent encara, dels soldats, cap a l'acció revolucionària, franca i oberta o, almenys, en un principi, cap a la neutralitat. El tercer dia de lluita, els soldats perderen definitivament la possibilitat de mantenir-se en una posició de benèvola neutralitat envers la insurrecció. Fins a nosaltres arribaren únicament reminiscències secundàries d'allò que passà en aquelles dues hores, pel que fa al contacte entre els obrers i els soldats. Hem vist com el dia anterior els obrers foren a queixar-se amargament davant els soldats del regiment de Pavlovski, i la conducta d'un destacament d'alumnes. Escenes, converses, reprotxes i

crides anàlogues ocorrien en tots els àmbits de la ciutat. Els soldats no podien seguir vacil·lants. Ahir els havien obligat a disparar. Avui tornarien a obligar-los al mateix. Els obrers no es rendeixen, no retrocedeixen, volen aconseguir el que els pertany, encara que siga sota una pluja de plom, i amb ells estan les obreres, les esposes, les mares, les germanes, les núvies. ¿No és aquesta, potser, l'hora aquella de què tan sovint es parlava, xiuxiuejant, als racons?: “I si ens unírem tots?” I en el moment de les tortures supremes, de la por insuperable davant el dia que s'apropa, omplerts d'odi contra aquells que els imposen el paper de botxins, ressonen al quarter les primeres veus d'indignació manifesta, i en aquestes veus anònimes tot el quarter s'hi veu retratat, alleujat i exaltat a si mateix. Així arribà Rússia a trenc d'alba el dia de l'enfonsament de la monarquia dels Romanov.

En la reunió celebrada al matí a casa de l'incansable Kaiurov, a la qual acudiren fins a quaranta representants de les fàbriques, la majoria es pronuncià a favor de portar endavant el moviment. La majoria, però no tots. És llàstima que no es serve testimoni de la proporció de vots. Però no eren aquells moments d'actes. D'altra banda, l'acord arribà amb retard: l'Assemblea es veié interrompuda per la notícia fascinant de l'aixecament dels soldats i que havien estat obertes les portes de les presons. “Txurkanov besà tots els presents.” Fou el bes de Judes, però aquest no precedia, per ventura, a una crucifixió.

Des del matí s'anaren aixecant, l'un rere l'altre, en ésser trets dels quarters, els batallons de reserva de la Guàrdia, continuant el moviment que el dia anterior havia iniciat la quarta companyia del regiment de Pavlovski. Aquest grandió esdeveniment de la història humana només ha deixat una empremta pàl·lida i tènue en els documents, cròniques i memòries. Les masses oprimides, encara que puguen fins a les cimes mateixes de la creació històrica, contenen poc de si mateixes i encara es recorden menys de consignar els seus records per escrit. I l'exaltació del triomf esfuma després el treball de la memòria. Conformem-nos amb el que hi ha.

Els primers que s'aixecaren foren els soldats del regiment de Volinski. Ja a les set del matí, el comandant del batalló cridà Khabalov per telèfon, per a comunicar-li la terrible notícia, el destacament d'alumnes, açò és, les forces que es creien més addictes i es destinaven a sufocar el moviment, s'havien negat a sortir; el cap havia estat mort o s'havia suïcidat davant els soldats: no obstant això, aquesta segona versió fou abandonada de seguida. Cremant els ponts darrere d'ells, els soldats de Volinski s'esforçaren en ampliar la base de l'aixecament, que era l'única cosa que podia salvar-los. Amb aquest fi es dirigiren als quarters dels regiments de Lituània i Preobrazhenski, situats als voltants, “emportant-se” els soldats, de la mateixa manera que els vaguistes treuen els obrers de les fàbriques. Poc després, Khabalov rebia la notícia que els soldats del regiment de Volinski no sols no lliuraven els fusells, com havia ordenat el general, sinó que, units als soldats dels regiments de Preobrazhenski i de Lituània, i el que era encara més terrible, “units als obrers”, havien destruït el quarter de la divisió de gendarmes. Açò testimonia que l'experiència per que havien passat el dia abans els soldats del regiment de Pavlovski no havia estat estèril: els aixecats havien trobat cabdills i, al mateix temps, un pla d'acció.

En les primeres hores del matí del dia 27, els obrers s'imaginaven la consecució dels fins de la insurrecció molt més llunyana del que estava en realitat. Per a dir-ho més exactament, només veien la consecució d'aquests fins com una remota perspectiva,

quan en les seues nou desenes parts s'havien ja assolit. La pressió revolucionària dels obrers sobre els quarters coincidí amb el moviment revolucionari dels soldats als carrers. En el transcurs del dia, aquestes dues poderoses allaus s'uneixen formant un tot, per a arrossegar, primer la teulada, després els murs i després els fonaments del vell edifici. Txugurin fou un dels primers que es presentà al local dels bolxevics amb un fusell a la mà i l'esquena encreuada per una cartutxera, "brut, però radiant i triomfal". La cosa no era per a menys! Els soldats es passen de la nostra banda amb les armes a la mà! En alguns llocs, els obrers han aconseguit unir-se als soldats, penetrar als quarters, obtenir fusells i cartutxos. Els obrers de Viborg, i amb ells la part més decidida dels soldats, han esbossat el pla d'acció: apoderar-se de les comissaries de policia, en les quals s'han concentrat els gendarmes armats, desarmar tots els caps de policia; alliberar els obrers detinguts i els presos polítics tancats a les presons; destruir els destacaments governamentals de la ciutat, unir-se als soldats que no s'han aixecat encara i als obrers de les altres barriades.

El regiment de Moscou s'adherí a la insurrecció, no sense lluites intestines. És sorprenent que aquestes lluites foren tan poc considerables en altres regiments. Els elements monàrquics, impotents, quedaven separats de la massa, s'amagaven pels racons o s'afanyaven a canviar de casaca. "A les dos de la vesprada [recorda l'obrer Koroliev], en sortir el regiment de Moscou, ens armàrem... agafàrem cadascú un revòlver i un fusell, ens unírem a un grup de soldats que se'ns apropà (alguns d'ells pregaren que els manàrem i els indicàrem que havien de fer), i ens dirigírem al carrer Tixvinskaia, per a obrir el foc contra la comissaria de policia." Vegeu, doncs, com els obrers indicaven als soldats allò que havien de fer, sense un instant de vacil·lació.

L'una rere l'altra, arribava joioses notícies de victòria. Els revolucionaris estaven en possessió d'automòbils blindats! Amb les banderes roges desplegadas, aquestes automòbils sembraven el pànic entre els que encara no s'havien sotmès. Ara ja no era necessari lliscar per entre les potes dels cavalls dels cosacs. La revolució està en peu en tota la seua magnitud.

Cap al migdia, Petrograd torna a convertir-se en un camp d'operacions: per tot arreu s'escolten trets de fuselleria i metralladores. No sempre és possible concretar qui dispara contra qui. L'única cosa que es pot afirmar és que es tirotegen el passat i el futur. És freqüent també el tiroteig sense objectiu: es disparava, senzillament, amb els revòlvers adquirits inesperadament. Ha estat saquejat l'arsenal. "Es diu que s'han repartit algunes desenes de milers de brownings." Del Palau de Justícia i de les comissaries de policia incendiades s'eleva al cel columnes de fum. En alguns punts, les escaramusses i els tirotejos esdevenen vertaderes batalles. En la Perspectiva Sampsonovski, els obrers s'apropen a les barraques ocupades pels motociclistes, una part dels quals s'agrupa a les portes. "Què feu ací aturats, companys?" Els soldats somriuen, "amb un somriure que no promet gens bo", testifica un dels bel·ligerants, i romanen callats. Els oficials ordenen grollerament els obrers que segueixen el seu camí. Els motociclistes, el mateix que els soldats de cavalleria, foren durant les revolucions de febrer i d'octubre els cossos més conservadors de tot l'exèrcit. Aviat s'agrupen davant la reixa un tropell d'obriers i soldats revolucionaris. Cal treure d'ací el batalló sospitós! Algú comunica que ha estat demanat un automòbil blindat; d'una altra manera, és poc probable que hom pugua treure del seu cau els motociclistes, que s'han artillat apostant metralladores. Però la massa no sap esperar: es mostra impacient i intranquil·la, i en la seua impaciència té raó. Sonen els primers trets disparats per

ambdues parts, però la tanca de taulons que separa als soldats de la revolució, destorba. Els atacants decideixen destruir-la. Un tros és derrocat, a la resta li calen foc. Apareixen les barraques, que són prop d'una vintena. Els motociclistes es concentren en dues o tres. Les altres són immediatament incendiades. Sis anys després Kaiurov registra el record: "Les barraques cremant i la tanca que les rodejava derrocada, el foc de les metralladores i els fusells, els rostres agitats dels assetjadors, el camió ple de revolucionaris armats que s'apropa a tota marxa, i finalment, l'automòbil blindat que arriba, amb els seus brunyits canons, oferien un espectacle magnífic i inoblidable." La vella Rússia tsarista, eclesiasticopolicíaca, es consumia en l'incendi de les barraques i les tanques, desapareixia entre el foc i el fum, ofegant-se en el tiroteig de les metralladores. ¿Com no havien d'exaltar-se els Kaiurov, les desenes, els centenars, els milers de Kaiurov? L'automòbil envià alguns trets de canó contra la barraca en què s'havien refugiat els oficials i els motociclistes. El comandant dels assetjats en resultà mort; els oficials, llevant-se les xarretes i els emblemes, s'escapoliren per hortes adjacents; els altres es rendiren. Fou probablement el xoc més important de la jornada.

Mentre l'aixecament militar prenia un caràcter epidèmic. Les úniques que no el secundaven eren les forces que no havien tingut temps de fer-ho. A boqueta de nit s'hi sumaren els soldats del regiment de Semenov, famosos per la salvatge repressió de l'aixecament de Moscou, en 1905. Els onze anys passats des de llavors no havien passat en va! Els soldats del regiment de Semenov, units als caçadors, tragueren al carrer, ja entrada la nit, als del regiment d'Ismail, als qui els caps mantenien tancats als quarters: aquest regiment, que assetjà i detení el 3 de desembre de 1905 el primer sovieta de Petrograd, continuava essent considerat com un dels més reaccionaris. La guarnició del tsar a la capital, que comptava amb cent cinquanta mil soldats, s'anava fonent, fonent-se, desapareixia per moments. A la nit, ja no existia.

Després de les notícies rebudes al matí sobre l'aixecament dels regiments, Khabalov encara intenta resistir, manant contra els aixecats un destacament format per elements diversos, de prop de mil homes, amb les instruccions més draconianes. Però la sort d'aquest destacament pren un gir misteriós. "En aquests dies succeeix quelcom incompreensible [conta després de la revolució l'incomparable Khabalov], el destacament avança amb oficials valents i decidits al capdavant [al·ludeix al coronel Kutepov]; però... Sense cap resultat!" Les companyies enviades darrere d'aquell destacament desapareixen també sense deixar empremta. El general comença a formar reserves a la plaça de Palau, però "faltaven cartutxos i no havia d'on treure'ls." Triem tot açò de les declaracions de Khabalov davant la Comissió investigadora del govern provisional. Però, ¿on anaren, al capdavant, els destacaments destinats a sufocar l'aixecament? No és difícil endevinar-ho: es veieren immediatament absorbits per aquest últim. Els obrers, les dones, els xicots, els soldats aixecats, rodejaven els destacaments de Khabalov per totes les bandes, considerant-los com seus o esforçant-se en conquerir-los, i no els donaven la possibilitat de moure's com no fos unint-se a la immensa multitud. Lluitar amb aquesta massa que s'havia adherit als soldats, que ja no temia res, que era inesgotable, que es ficava per tot arreu, era tan impossible com batre's enmig d'una massa de rent.

Simultàniament amb les contínues informacions relatives als aixecaments de nous regiments, arribaven demandes de tropes de confiança per a reprimir la insurrecció, per a guardar la central telefònica, el palau de Lituània, el palau de Marinski i altres llocs encara més sagrats, Khabalov demanà per telèfon que s'enviaren tropes de confiança de

Cronstadt, però el comandant contestà que ell mateix temia per la seguretat de la fortalesa. Khabalov ignorava encara que l'aixecament s'havia estès a les guarnicions veïnes. El general intentà o simulà intentar convertir el Palau d'hivern en reducte, però el pla s'hagué d'abandonar de seguida per irrealitzable, i l'últim grup de tropes "addictes" passà a l'Almirallat. Allí, el dictador es preocupà, finalment, de realitzar la cosa més important i inajornable: imprimir, per a ésser publicats, els dos últims decrets del govern, sobre la dimissió de Protopopov per "motius de salut" i sobre la declaració de l'estat de setge en Petrograd. Aquest últim decret corria, en efecte, molta pressa, perquè poques hores després, l'exèrcit de Khabalov alçava "el setge" de Petrograd i fugia de l'Almirallat per a refugiar-se a les seues cases. Només per desconeixement de la realitat la revolució no detingué el dia 27 a la nit aquell general dotat d'atribucions terribles, però que ja no tenia res de terrible. Es féu l'endemà, sense cap dificultat.

¿Però és possible que siga aquesta tota la resistència que oferisca la terrible Rússia tsarista davant el perill mortal? Sí, quasi tot, malgrat la gran experiència acumulada en allò que a les repressions contra el poble es referia, i tanmateix dels plans de repressió, tan conscienciosament elaborats. Més tard, els monàrquics, en tornar en si mateixos, explicaren la facilitat de la victòria del poble al febrer, pel caràcter especial de la guarnició de Petrograd. Però tot el curs ulterior de la revolució desmenteix aquest raonament. És veritat que, ja a principis de l'any fatal, la camarilla suggeria al tsar la conveniència de renovar la guarnició de la capital. El tsar es deixà convèncer sense treball que la cavalleria de la Guàrdia, que era considerada com molt addicta, havia "romàs prou de temps en el foc" i mereixia que hom li donés descans als seus quarters de Petrograd. No obstant això, accedint a respectuoses indicacions del front, el tsar substituï els quatre regiments de la cavalleria de la Guàrdia per tres dotacions de Marina de la Guàrdia. Segons la versió de Protopopov, la substitució es portà a terme sense el consentiment del tsar, amb una intenció pèrfida per part del comandament. "Els mariners són, majoritàriament, obrers, i representen l'element més revolucionari de l'exèrcit." Però açò és un absurd palès. Allò que passà era, senzillament, que l'alta oficialitat de la Guàrdia, sobretot la de cavalleria, feia una carrera massa brillant al front perquè tingués cap desig de retornar a l'interior. A més, havia de pensar, no sense por, en les funcions repressives que se'ls assignava al capdavant de regiments que al front havien patit una completa transformació. Com no trigaren en demostrar els esdeveniments del front, la Guàrdia muntada no es distingia ja, aleshores, de la resta de la cavalleria, i els marins de la Guàrdia traslladats a la capital no exerciren cap paper actiu en la revolució de febrer. La vertadera causa consistia en el fet que la trama tota del règim estava podrida i no tenia ni un sol fil sa...

En el transcurs del dia 27 foren posats en llibertat per la multitud, sense que hagués cap víctima, els detinguts polítics de les nombroses presons de la capital, entre ells el grup patriòtic del comitè industrial de guerra, detingut el 26 de gener, i els membres del comitè petersburgès dels bolxevics, empresonats per Khabalov quaranta hores abans. A les mateixes portes de la presó es divideixen els camins polítics: els patriotes menxevics es dirigeixen vers la Duma, on es reparteixen els papers i els càrrecs; els bolxevics se'n van a les barriades, a la trobada dels obrers i els soldats, a fi de donar cima amb ells a la conquesta de la capital. No es pot deixar respirar a l'enemic. Les revolucions exigeixen, més que cap altra cosa, rematada i coronació.

No es pot precisar qui suggerí la idea de conduir al Palau de Tàurida els regiments aixecats. Aquesta ruta política era una conseqüència lògica de la situació.

Tots els elements radicals no incorporats a les masses se sentien, naturalment, atrets cap aquest palau, en què es concentraven tots els informes de l'oposició. És molt versemblant que precisament aquests elements, que sentiren sobtadament el dia 27 l'afluència de forces vitals, exerciren el paper de guies de la Guàrdia aixecada. Aquest paper era honorós i ja quasi no oferia cap perill. El palau de Potemkin, per la seua situació, era el més apropiat per a servir de centre a la revolució. El jardí de Tàurida només estava separat per un carrer de la població militar, en què es trobaven els quarters de la Guàrdia i una sèrie d'institucions militars. Durant molts anys, aquesta part de la ciutat havia estat considerada, tant pel govern com pels revolucionaris, com el reducte militar de la monarquia. I ho era efectivament. Però tot havia canviat. La sublevació militar sorgí, precisament, d'aquest sector. Els aixecats no tenien més que travessar el carrer per a arribar al jardí del Palau de Tàurida, separat del Neva només per una illa de cases. A l'altra banda del Neva s'estén la barriada de Viborg, caldera de vapor de la revolució. Els obrers no tenen més que creuar el pont d'Alexandre, i, si aquest ha estat alçat, travessar el riu gelat, per a anar als quarters de la Guàrdia o al palau de Tàurida. Heus aquí com aquest triangle heterogeni i contradictori pel seu origen, situat al nord-oest de Petersburg: la Guàrdia, el palau de Potemkin i les fàbriques gegantines, es converteix en la plaça d'armes de la revolució.

A l'edifici del Palau de Tàurida sorgeixen o comencen a dibuixar-se ja els distints centres, entre ells l'estat major de la insurrecció. No es pot dir que aquest tingués un caràcter molt seriós. Els oficials "revolucionaris", açò és, els oficials relacionats pel seu passat amb la revolució, encara que sols fos per equívoc, però que havien deixat passar la insurrecció, s'afanyen després de la victòria en recordar la seua existència, o, responen a la crida directa dels altres, es posen "al servei de la revolució". Aquests elements examinen pedantescament la situació i menegen el cap amb gest pessimista. Clar està, diuen, que aqueixa massa de soldats en fermentació, moltes vegades desarmats, no té cap capacitat combativa. No hi ha ni artilleria, ni metralladores, ni caps. L'enemic tindria prou amb un bon regiment sòlid. Ara, és veritat que els regiments revolucionaris impedeixen tota operació sistemàtica als carrers. Però, a la nit, els obrers se n'aniran a les seues cases, l'habitant neutral es gitarà, la ciutat quedarà deserta. Si Khabalov es presenta als quarters amb un regiment de confiança, pot fer-se amo de la situació. Amb aquesta mateixa idea ens hem de trobar després, amb distintes variants, a través de les diverses etapes de la revolució. "Doneu-me un regiment de confiança, diran més d'una vegada els braus coronels, i en un tancar i obrir d'ulls escombren tota aqueixa porqueria." Alguns, com veurem, ho intentaran, però tots hauran de repetir les paraules de Khabalov: "El destacament ha sortit amb un brau oficial al capdavant, però... sense cap resulta!"

No podia ésser altrament. Els policies i els gendarmes, i amb ells els destacaments d'alumnes d'alguns regiments, constituïen una força prou ferma, però resultaren d'una insignificança lamentable davant la pressió de les masses: com resultaran impotents els batallons de Sant Jordi i, vuit mesos després, a l'octubre, els alumnes de les escoles militars. ¿D'on trauria la monarquia aqueix regiment salvador disposat a entaular una lluita incessant i desesperada amb una ciutat de dos milions d'habitants? La revolució els sembla indefensa als coronels, verbalment decidits, perquè és encara terriblement caòtica: per onsevilla, moviments sense objectiu, torrents confluents, remolins humans, figures sorpreses, capots descordats, estudiants que gesticulen, soldats sense fusells, fusells sense soldats, xicots que desapareixen a l'aire, clamor de milers de veus, remolí de rumors desenfrenats, falses alarmes, alegries

infundades; sembla que bastaria entrar sabre en mà en aqueix caos per a destruir-lo tot sense deixar rastre. Però és un maldestre error de visió. El caos no és més que aparent. Sota aquest caos s'està operant una irresistible cristal·lització de les masses en un nou sentit. Aquestes multituds innumerables no han determinat encara per a si, amb suficient claredat, allò que volen; però estan impregnades d'un odi ardent envers allò que ja no volen. A les seues esquenes s'ha produït un enfonsament històric irreparable ja. No hi ha mode de tornar arrere. Fins i tot en el cas que hagués qui pogués dispersar-los, una hora després s'agruparien de nou i el segon atac seria més feroç i sagnant. En les jornades de febrer, l'atmosfera de Petrograd esdevé tan incandescent, que cada regiment hostil que cau en aqueixa poderosa foguera o que només s'hi apropa i respira el seu ardent alè, es transforma, perd la confiança en si mateix, se sent paralytitzat i el lliura sense lluita a mercè del vencedor. Se'n convencerà demà el general Ivanov, manat pel tsar des del front amb el batalló dels cavallers de Sant Jordi. Cinc mesos després correrà la mateixa sort el general Kornilov, i, vuit mesos més tard, Kerenski.

Durant els dies anteriors, els cosacs semblaven, als carrers, els més conciliadors; era així perquè hom els havia neguitejant molt. Però quan el moviment prengué el caràcter d'insurrecció franca, la cavalleria justificà, una vegada més, la seua reputació conservadora. El 27 encara servava l'aparença de neutralitat expectant. Khabalov no hi confiava ja, però la revolució encara la temia.

Continuava essent un enigma la fortalesa de Pere i Pau, situada a l' illot banyat pel Neva, enfront del palau d'hivern i els dels grans Ducs. La guarnició es trobava, o semblava trobar-se, més protegida darrere dels seus murs de les influències del món circumdant. A la fortalesa no hi havia artilleria permanent, a no ésser el vell canó que anunciava als petersburgesos el mig dia. Però avui s'han col·locat als murs canons de campanya apuntats vers el pont. Què s'hi prepara? En l'estat major del palau de Tàurida, a la nit, la gent s'escalfa el cap pensant què fer amb Pere i Pau, i a la fortalesa es troben torturats per la qüestió de saber què farà amb ells la revolució. Al matí es desxifra l'enigma: la fortalesa es rendeix al palau de Tàurida "a condició que es respecte la seguretat personal de l'oficialitat." Orientant-se en la situació, la qual cosa no era molt difícil, els oficials de la fortalesa s'afanyen a prevenir la marxa inevitable dels esdeveniments.

El 27, a la vesprada, aflueixen al Palau de Tàurida soldats, obrers, estudiants, simples ciutadans, tots els quals confien trobar ací als que ho saben tot i rebre'n informacions i instruccions. De distints punts de la ciutat arriben al palau vertaderes gavelles d'armes, que són amuntades en una de les habitacions, convertida en arsenal. A la nit, l'estat major revolucionari emprèn el treball, envia forces per a vigilar les estacions i patrulles a tots aquells llocs en què pot hom témer algun perill. Els soldats compleixen les ordres del nou poder de bona gana i sense piular, encara que d'una manera extraordinàriament desordenada. L'única cosa que exigeixen cada vegada és l'ordre escrita: probablement, la iniciativa parteix del que queda de comandament en els regiments o dels escriptors militars. Però tenen raó: cal introduir immediatament un ordre en aquell caos. L'estat major revolucionari, al igual que el soviètic que acaba de sorgir, no disposen encara de cap segell. La revolució ha de preocupar-se d'establir un ordre burocràtic. Caminant el temps, ha de fer-ho, ai!, amb excés.

La revolució comença la recerca d'enemics; per tota la ciutat s'efectuen detencions; "detencions arbitràries" diran en to de censura els liberals. Però tota

revolució és arbitrària. Al Palau de Tàurida hi ha un desfilar constant de detinguts: el president del Consell d'Estat, ministres, guàrdies de seguretat, agents de l'Okhrana, una marquesa "germanòfila". Vertaderes niuades d'oficials de gendarmeria. Alguns alts funcionaris, com ara Protopopov, es presenten ells mateixos i es constitueixen en presoners: amb això, pensen sortir guanyant. Les parets de la sala, que encara servaven el ressò de l'absolutisme, no escolten ara més que sospirs i sanglots (relatarà, més tard, una marquesa posada en llibertat). Un general detingut es deixa caure exhaust en una cadira, al seu costat. Alguns membres de la Duma li ofereixen amablement una tassa de te. Commogut fins al fons de l'ànima, el general diu amb agitació: "marquesa, assistim a la ruïna d'un gran país!"

El gran país, que no es disposava a morir, passava per davant d'aquells ex homes sense fer-ne cas, colpejant el sòl amb les botes i les culates dels fusells, fent vibrar l'aire amb els seus crits i donant xafades a tot el que trobaven al seu pas. La revolució s'ha distingit sempre per la seua manca d'urbanitat: segurament, perquè les classes dominants no s'han preocupat en el seu moment d'ensenyar bones maneres al poble.

El Palau de Tàurida esdevé el quarter general, centre governamental, l'arsenal, la presó d'una revolució que no s'ha assecat encara la sang de les mans ni la suor del front. En aquest remolí penetren també els enemics audaçs. Es descobreix casualment a un coronel de gendarmes, disfressat, que pren les seues notes en un racó, no per a la història, sinó per als consells sumaríssims. Els soldats i els obrers volen matar-lo en l'acte. Però els homes de l'"estat major" intervenen i alliberen fàcilment el gendarme de les urpes de la multitud. Llavors, la revolució era encara bondadosa, generosa i cèdula. Només serà implacable després d'una perllongada sèrie de traïcions, enganys i proves sagnants.

La primera nit de la revolució victoriosa està plena d'inquietuds. Els comissaris improvisats de les estacions i d'altres punts, intel·lectuals majoritàriament, lligats amb la revolució per les seues relacions personals (els sotsoficials, sobretot els d'origen obrer, eren incomparablement més útils), comencen a posar-se nerviosos, aguaiten perills per tot arreu, comuniquen el seu nerviosisme als soldats i telefonen constantment al Palau de Tàurida exigint reforços. Allí també estan agitats; telefonen, envien reforços que gairebé mai arriben al seu destí. "Els que reben ordres [conta un dels membres de l'estat major nocturn], no les compleixen, els que obren, ho fan sense haver rebut cap ordre..."

També obren sense ordres les barriades proletàries. Els cabdills revolucionaris que havien tret els obrers de les fàbriques, que s'havien apoderat de les comissaries, que havien llençat els regiments al carrer i destruït els refugis de la contrarevolució, no s'afanyen a anar al Palau de Tàurida, a l'estat major, als centres dirigents; al revés, apunten cap aquell lloc amb ironia i incredulitat: "Aqueixos valents s'afanyen en repartir la pell de l'ós que no han matat i encara cueja." Els obrers bolxevics i els millors elements obrers dels altres partits d'esquerra es passen el dia als carrers i les nits en els estats majors de barriada, mantenen el contacte amb el quarter, preparen el dia de demà. En la primera nit del triomf prossegueixen i desenrotllen la tasca realitzada en el transcurs de les cinc jornades. Són la columna vertebral de la revolució en els seus començaments.

El dia 27, Nabokov, membre, a qui ja coneixem, del centre dels cadets, que era en aqueix moment un desertor legalitzat en l'estat major general, se n'anà, com de costum, a l'oficina i hi romangué fins a les tres sense assabentar-se de res. A boqueta de nit, sonaren trets en la Morskaia (Nabokov els escoltà des del seu domicili); serien els automòbils blindats; soldats i marins, aïllats, s'apropaven a les parets; l'honorable liberal els observava des de les finestres. "El telèfon continuava funcionant, i em recorde que els meus amics em comunicaren allò que havia passat durant el dia. Ens gitem a l'hora de costum." Aquest home serà aviat un dels inspiradors del govern revolucionari (!) provisional, i el seu gerent. L'endemà, al matí, se li aproparà al carrer un ancià desconegut, un oficinista qualsevol o potser un mestre d'escola i, traient-se el barret, li dirà: "moltes gràcies per tot el que han fet vostès pel poble." El mateix Nabokov ens ho conta amb modest orgull.

QUI DIRIGÍ L'AIXECAMENT DE FEBRER?

Els advocats i els periodistes, les classes perjudicades per la revolució, han gastat grans quantitats de tinta en demostrar que el moviment de febrer, que es vol fer passar per una revolució, no fou en rigor més que un motí de dones, transformat després en motí militar. També Lluís XVI s'obstinava a creure en el seu temps que la presa de la Bastilla no era més que un motí, fins que les coses s'encarregaren de demostrar-li d'una manera força eloqüent que es tractava d'una revolució. Aquells que surten perdent amb una revolució rares vegades s'inclinen a anomenar-la pel seu nom, perquè aquest, malgrat tots els esforços dels reaccionaris enfurits, va associat, en el record històric de la Humanitat, a una aurèola d'emancipació de les velles cadenes i prejudicis. Els privilegiats de tots els segles i els seus lacais intenten, invariablement, motejar de motí, sedició o revolta de la xusma la revolució que els derroca dels seus llocs. Les classes caduques no es distingeixen precisament per la seua gran inventiva.

Poc després del 27 de febrer es feren temptatives per a equiparar la Revolució de Febrer al colp d'Estat militar dels Joves Turcs, amb què, com sabem, tant havia somiat l'alta burgesia russa. Tan infundada era, no obstant això, aquesta analogia, que hagué d'ésser seriosament combatuda per un dels periòdics burgesos. Tugan-Baranovski, economista que en la seua joventut havia passat per l'escola de Marx, una espècie de variant russa de Sombart, escrivia el 20 de març, en *Les Notícies de la Borsa (Birtxevie Wedomosti)*:

"La revolució turca consistí en un aixecament victoriós de l'exèrcit, preparat i realitzat pels caps del mateix. Els soldats no eren més que uns executors obedients dels propòsits dels seus oficials. Els regiments de la Guàrdia que el 27 de febrer derrocaren el tron rus prescindiren dels seus oficials... No foren les tropes, sinó els obrers que iniciaren la insurrecció; no els generals, sinó els soldats que es personaren davant la Duma. Els soldats recolzaven els obrers no perquè obeïren dòcilment les ordres dels seus oficials, sinó perquè... sentien el lligam que els unia els obrers com una classe composta de treballadors, com a part d'ells mateixos. Els camperols i els obrers: heus aquí les dues classes socials al càrrec de les quals ha corregut la revolució russa."

Aquestes paraules no necessiten esmena ni comentari. El desenvolupament ulterior de la revolució havia de confirmar-les plenament.

L'últim dia de febrer fou per a Petersburg el primer dia de la nova era triomfant: dia d'entusiasmes, d'abraçades, de llàgrimes de goig, d'efusions verbals; però, al mateix temps, de colps decisius contra l'enemic. Als carrers ressonaven encara els trets. Es deia que els "faraons" de Protopopov, ignorants encara del triomf del poble, continuaven disparant des de l'alt de les cases. Des de baix disparaven contra els terrats i els campanars, on hom suposava que s'arreceraven els fantasmes armats del tsarisme. Prop de les quatre fou ocupat l'Almirallat, on s'havien refugiat les últimes restes del poder tsarista. Les organitzacions revolucionàries i grups improvisats efectuaven detencions a la ciutat. La fortalesa de Schluselburg fou presa sense disparar un sol tir. Tant a la ciutat com a les seues engires s'anaven sumant constantment a la revolució nous batallons.

El canvi de règim a Moscou no fou més que un ressò de la insurrecció de Petrograd. Entre els soldats i els obrers regnava el mateix estat d'esperit, però expressat d'una manera menys viva. Al si de la burgesia, l'estat d'ànim imperant era un poc més esquerrà; en les organitzacions revolucionàries la decisió era menor que en Petrograd. Quan començaren els esdeveniments a la vora del Neva, els intel·lectuals radicals de Moscou organitzaren una reunió, que no menà enlloc, per a tractar d'allò que s'havia de fer. Fins al dia 27 de febrer no començaren les vagues a les fàbriques de Moscou; després, vingueren les manifestacions. Als quarters, els oficials deien als soldats que als carrers estaven promovent disturbis uns canalles als quals caldria posar límit. "Però ara [conta el soldat Txistxilin] els soldats començaven a entendre la paraula "canalla" en sentit contrari". A les dues es presentaren en l'edifici de la Duma municipal un gran nombre de soldats de diversos regiments, que cercaven el mode d'adherir-se a la causa de la revolució. L'endemà s'estengué el moviment vaguístic. De totes bandes acudia la multitud a la Duma amb banderes. El soldat de la companyia d'automobilistes Muralov, vell bolxevic, agrònom, gegant generós i valent, menà a la Duma el primer regiment complet i disciplinat, que ocupà l'estació radiotelegràfica i altres punts estratègics. Vuit mesos després, aquest Muralov era anomenat cap de les tropes de la regió militar de Moscou. S'obriren les presons. El mateix Muralov arribà amb un camió ple de presos polítics alliberats. L'oficial, amb la mà a la visera, preguntà al revolucionari si havia de soltar també els jueus. Dzerxinski, que acabava d'ésser llibertat i no s'havia llevat encara el vestit de presidiari, es presentà en la Duma, on s'estava formant ja el soviets de diputats obrers. L'artiller Dorofiev conta que el primer de març els obrers de la fàbrica de caramels Siou es presentaren amb banderes al quarter de la brigada d'artilleria per a fraternitzar amb els soldats, i que molts d'ells, desbordants de goig, ploraven. A la ciutat sonaren alguns trets fets des dels cantons; però, en general, no hi hagué xocs armats ni víctimes: Petrograd responia per Moscou.

En diverses ciutats de províncies el moviment no començà fins al primer de març, després que la revolució havia triomfat ja fins i tot en Moscou. En Tver, els obrers es dirigiren en manifestació des de les fàbriques als quarters, i, mesclats amb els soldats, recorregueren els carrers de la ciutat cantant, com per tot arreu llavors, *La Marsellesa*, no *La Internacional*. En Nizni-Novgorod, milers de persones es reuniren als voltants de l'edifici de la Duma municipal, que exercí en la majoria de les ciutats el paper que representava en Petrograd el Palau de Tàurida. Després d'escoltar un discurs de l'alcalde, els obrers es dirigiren amb banderes roges a traure de la presó els presos polítics. A boqueta de nit, divuit unitats, de les vint-i-una que componien la guarnició, s'havien posat ja al costat de la revolució. En Sàmara i Saratov se celebraren mítings s'organitzaren soviets de diputats obrers. En Txarkov, el cap superior de la gendarmeria,

en assabentar-se a l'estació del triomf de la insurrecció, es posà en peu en un cotxe davant la multitud agitada i, arborant la gorra, cridà amb totes les forces dels seus pulmons: "Visca la revolució!" A Iekaterinoslav, la notícia arribà de Txarkov. Al capdavant de la manifestació marxava l'ajudant del cap superior de gendarmeria, amb un gran sabre a la mà, com durant les desfilades de grans solemnitats. Quan hom veié clarament que la monarquia estava definitivament enfonsada, a les oficines públiques començaren a retirar-se, prudentment, els retrats del tsar i a amagar-los a les golfes. Entre els liberals, que no havien perdut encara l'afició a emprar el to de xanxa per a parlar de la revolució, circulaven no poques anècdotes, verídiques o imaginades. Els obrers, el mateix que els soldats de les guarnicions, vivien els esdeveniments d'una manera molt distinta.

Pel que es refereix a una altra sèrie de ciutats provincials (Pskov, Orel, Ribinsk, Penza, Kazan, Tsaritsin, etc.), la crònica assenyala, amb data del 2 de març: "Ha arribat la notícia del canvi de règim, i la població s'ha adherit a la revolució." Aquestes línies, malgrat el seu caràcter sumari, expressen d'una manera substancialment verídica la realitat.

Als pobles, les notícies relatives a la revolució arribaven de les capitals pròximes, unes vegades per conducte de les autoritats i altres vegades a través dels mercats, dels obrers, dels soldats llicenciats. Els pobles acollien la revolució més lentament i amb menys entusiasme que les ciutats, però no menys profundament. Els camperols relacionaven el canvi amb la guerra i amb la terra.

No pecarem d'exageració si diem que la revolució de febrer la féu Petrograd. La resta del país s'hi adherí. Enlloc, a excepció de la capital, hi hagué lluita. No hi hagué en tot el país un sol grup de població, un sol partit, una sola institució, un sol regiment, que es decidís a defensar el vell règim. Açò demostra com de fonamentats són els raonaments que fan els reaccionaris per a demostrar que si la guarnició de Piter hagués comptat amb la cavalleria de la Guàrdia o si Ivanov hagués arribat del front amb una brigada de confiança, el destí de la monarquia hauria estat tot un altre. Ni a l'interior ni al front hi hagué una sola brigada ni un sol regiment disposat a lluitar per Nicolau II.

La revolució es portà a terme per la iniciativa i l'esforç d'una sola ciutat, que representava aproximadament 1/75 part de la població del país. Diga hom, si així ho vol, que el magne acte democràtic fou realitzat del mode menys democràtic imaginable. Tot el país es trobà davant un fet consumat. El fet que s'anunciés en perspectiva la convocatòria de l'Assemblea Constituent no significa res, perquè les dates i els procediments de convocatòria de la representació nacional foren decretats pels òrgans del poder sorgits de la insurrecció triomfant en Petrograd. Açò projecta un viu resplendor sobre el problema referent a les funcions de les formes democràtiques, en general, i les de períodes revolucionaris, en particular. Les revolucions han inferit sempre grans revessos al fetixisme jurídic de "la sobirania nacional", i més implacablement com més profunda, audaç i democràtica és la revolució.

S'ha dit moltes vegades, sobretot amb referència a la gran Revolució Francesa, que el rigorós centralisme implantat per la monarquia permeté després a la capital revolucionària pensar i obrar per tot el país. Aquesta explicació és molt superficial. La revolució manifesta tendències centralistes, però no és imitant a la monarquia derrocada, sinó per inexorable imposició de les necessitats de la nova societat, que no

s'avé amb el particularisme. Si la capital exerceix en la revolució un paper tan preeminent, que en ella sembla concentrar-se, en certs moments, la voluntat del país, és senzillament per donar expressió més eloqüent a les tendències fonamentals de la nova societat, portant-les fins a les seues últimes conseqüències. Les províncies accepten allò que s'ha fet per la capital com el reflex als seus propis propòsits, però transformats ja en acció. La iniciativa dels centres urbans no representa cap infracció del democratisme, sinó la seua realització dinàmica. No obstant això, el ritme d'aquesta dinàmica, en les grans revolucions, no coincideix mai amb el de la democràcia formal representativa. Les províncies s'adhereixen als actes del centre, però amb retard. Donat el ràpid desenvolupament dels esdeveniments que caracteritza les revolucions, açò mena a una aguda crisi del parlamentarisme revolucionari, que no es pot resoldre amb els mètodes de la democràcia. La representació nacional s'estavella invariablement contra tota autèntica revolució en xocar amb la dinàmica revolucionària, el focus principal de la qual rau en les capitals. Així succeí en Anglaterra, en el segle XVII, a França, en el XVIII, i en el XX en Rússia. El paper de la capital es troba traçat, no per les tradicions del centralisme burocràtic, sinó per la situació de la classe revolucionària dirigent, l'avantguarda de la qual, al igual la de la burgesia que la del proletariat, es troba naturalment concentrada a la ciutat més important.

Després de les jornades de febrer es comptaren les víctimes. En Petrograd hi hagueren 1.443 morts i ferits, dels quals 869 pertanyien a l'exèrcit. D'aquests últims, 60 eren oficials. En comparació amb les víctimes de qualsevol combat de la gran guerra, aquestes xifres, considerables per si mateixa, resulten insignificants. La premsa liberal proclamà que la revolució de febrer havia estat incruenta. Als dies d'entusiasme general i d'amnistia recíproca dels partits patriòtics, ningú es dedicà a restablir l'imperi de la veritat. Albert Thomas, com a amic de tot allò que triomfa, fins i tot de les insurreccions victorioses, parlava llavors de la "revolució russa, la més lluminosa, la més joiosa i la més incruenta". Clar que ell tenia llavors l'esperança que la revolució deixaria Rússia a mercès de la Borsa francesa. Però, al capdavant, Thomas no és precisament enginyós. El 27 de juny de 1789, Mirabeau exclamava: "Quina felicitat que aquesta gran revolució surta endavant sense matances i sense llàgrimes!... La història ha parlat ja massa d'actes de feresa. Podem tenir l'esperança que comencem una història d'homes." Quan els tres estats s'uniren en l'Assemblea Nacional, els avantpassats d'Albert Thomas escrivien: "La revolució ha acabat sense que costés ni una gota de sang." Cal reconèixer que en aquell període encara no hi havia sang. No es pot dir el mateix de les jornades de febrer. Però es mantingué tenaçment la llegenda de la revolució incruenta per a alimentar la necessitat que el bon burgès liberal té de representar-se les coses tal com si el poder hagués caigut en les seues mans per si mateix.

Si la revolució de febrer no fou incruenta, no pot deixar de produir sorpresa que hagués tan poques víctimes en el moment de la revolució i, sobretot, durant els dies que la seguiren. No cal oblidar que es tractava de venjar-se de l'opressió, de les persecucions, dels escarnis, dels insults ignominiosos de què havia estat víctima durant segles el poble de Rússia. És veritat que els mariners i els soldats feren en alguns casos justícia sumària als botxins més autèntics, els oficials. Però en un principi el nombre d'aqueixos actes fou insignificant en comparació amb el de les velles i sagnants ofenses sofertes. Les masses no se sobreposaren a la seua primitiva benevolència fins molt més tard, després de persuadir-se que les classes dominants volien fer marxa enrere i apoderar-se de la revolució que no havien fet, acostumats com estan a apoderar-se dels béns i els fruits no produïts per ells.

Tugan-Baranovski té raó quan diu que la revolució de febrer fou obra dels obrers i els camperols, representats aquests pels soldats. Però queda encara una gran qüestió a resoldre. Qui dirigí la revolució? Qui alçà als obrers? Qui llençà al carrer els soldats? Després del triomf, aquestes qüestions esdevingueren la poma de la discòrdia entre els partits. El mode més senzill de resoldre-les consistia en l'acceptació d'una fórmula universal: la revolució no la dirigí ningú, es realitzà per si mateixa. La teoria de l'"espontaneïtat" donava sencera satisfacció no sols a tots els senyors que encara en vigílies administraven, jutjaven, acusaven, defensaven, comerciaven o manaven pacíficament en nom del tsar i que avui s'afanyaven a marxar al pas de la revolució, sinó també a molts polítics professionals i exrevolucionaris que, en haver deixat passar de llarg la revolució, volien creure que en aquest respecte no es distingien dels altres.

En la seua curiosa *Història de la sedició russa*, el general Denikin, exgeneralíssim de l'exèrcit blanc, diu, parlant del 27 de febrer: "En aqueix dia decisiu no hi hagué caps; només actuà la força espontània, en el terrible corrent de la qual no es veien aleshores ni objectius, ni pla, ni consignes." L'historiador Miliukov no aprofundeix més que aqueix general aficionat a la literatura. Abans de la caiguda del tsarisme, el cap liberal veia en tota idea de revolució la mà de l'Estat Major alemany, però la situació es complicà quan el canvi de règim portà els liberals al poder. Ara, la missió de Miliukov no consistia ja en marcar la revolució amb el deshonor d'atribuir-ne la iniciativa als Hohenzollern, sinó al contrari, en no assignar l'honor de la iniciativa als revolucionaris. El liberalisme abraça sense reserves la teoria de l'espontaneïtat i la impersonalitat de la revolució. Miliukov cita amb simpatia l'opinió de Stankievitx, aqueix professor semiliberal, semisocialista, convertit en comissari del govern prop del Quarter General. "La massa es posà en moviment sola, obeïnt a un impuls interior inconscient"... escriu Stankievitx, parlant de les jornades de febrer. ¿Amb quines consignes sortiren els soldats al carrer? ¿Qui els conduïa quan conqueriren Petrograd, quan calaren foc a l'Audiència? No era una idea política ni una consigna revolucionària, ni un complot, ni un motí, sinó un moviment espontani, que reduí sobtadament a cendres tot el vell règim. Ací, l'espontaneïtat adquireix un caràcter quasi místic.

El mateix Stankievitx fa una declaració extraordinàriament important: "A finals de gener tinguí ocasió de parlar amb Kerenski en la intimitat... Tot el món es manifestava escèptic respecte d'una revolta popular, perquè tots temien que el moviment popular de les masses prengués una orientació d'extrema esquerra, la qual crearia dificultades extraordinàries per a la prossecució de la guerra." Les opinions dels cercles freqüentats per Kerenski no es distingien substancialment en res, com es veu, dels cadets. No era d'ací, doncs, que podia partir la iniciativa.

"La revolució es desencadenà com el tro en dia serè [diu Zenzinov, representant del partit dels socialrevolucionaris]. Siguem francs: la revolució fou magna i gojosa sorpresa fins i tot per a nosaltres, els revolucionaris, que havíem treballat per ella durant tants anys i que sempre l'havíem esperat."

Poc més poc menys els ocorria als menxevics. Un dels periodistes de l'emigració burgesa parla de la trobada que va tenir el 24 de febrer, en un tramvia, amb Skobelev, futur ministre del govern revolucionari: "Aquest socialdemòcrata, un dels líders del moviment, em deia que els desordres prenien un caràcter de saqueig que calia sufocar. Açò no impedí que un mes després, Skobelev afirmés que ell i els seus amics havien fet

la revolució.” La nota, ací, està probablement exagerada, però en les qüestions fonamentals la posició dels socialdemòcrates menxevics que actuaven dins de la llei està expressada d’una manera molt pròxima a la realitat.

Finalment, un dels líders de l’ala esquerra dels socialrevolucionaris, Mstislavski, que es passà posteriorment als bolxevics, diu, parlant de la revolució de febrer: “als membres del partit d’aquell llavors la revolució ens sorprengué com les verges de l’Evangeli: dormint.” No importa gran cosa saber fins a quin punt se’ls podia comparar en justícia amb les verges; però que estaven dormint tots és indiscutible.

Quina fou l’actitud dels bolxevics? En part, ja ho sabem. Els principals dirigents de l’organització bolxevic clandestina que actuava aleshores en Petrograd eren tres: els ex obrers Txliapnikov i Zalutski, i l’ex estudiant Molotov. Txliapnikov, que havia viscut durant prou de temps en l’estranger i que estava en estreta relació amb Lenin, era, des del punt de vista polític, el més actiu dels tres militants que constituïen l’oficina del Comitè Central. No obstant això, les memòries del mateix Txliapnikov confirmen millor que res que el pes dels esdeveniments era desproporcionat amb el que podien suportar els colls d’aquest trio. Fins a l’últim moment, els dirigents entenien que es tractava d’una de tantes manifestacions revolucionàries, però de cap manera d’un aixecament armat. Kaiurov, un dels directors de la barriada de Viborg, a qui ja coneixem, afirma categòricament: “No hi havia instrucció alguna dels organismes centrals del partit... El comitè de Petrograd havia estat detingut i el camarada Txliapnikov, representant del Comitè Central, era impotent per a donar instruccions per a l’endemà.”

La feblesa de les organitzacions clandestines era un resultat directe de les repressions policiaques, les quals havien donat al govern resultats vertaderament excepcionals en la situació creada per l’estat d’esperit patriòtic regnant en començar la guerra. Tota organització, sense excloure les revolucionàries, tendeix al retard respecte a la seua base social. A principis de 1917, les organitzacions clandestines no s’havien refet encara de l’estat d’abatiment i de disgregació, mentre que en les masses el contagi patriòtic havia estat ja suplantat radicalment per la indignació revolucionària.

Per tal de formar-se una idea més clara de la vertadera situació, en allò tocant direcció revolucionària, cal recordar que els revolucionaris més prestigiosos, caps dels partits d’esquerra, es trobaven en l’emigració, a les presons i en el desterrament. Com més perillós era un partit per al vell règim, més cruelment es trobava decapitat en esclatar la revolució. Els populistes tenien una fracció en la Duma, capitanejada pel radical sense partit Kerenski. El líder oficial dels socialistes revolucionaris, Txernov, es trobava en l’emigració. Els menxevics disposaven en la Duma d’una fracció de partit capitanejat per Txeidse i Skobelev al front. Martov estava emigrat, Dan i Tseretelli es trobaven en el desterrament. Al voltant de les fraccions d’esquerra populista i menxevic s’agrupava un nombre considerable d’intel·lectuals socialistes amb un passat revolucionari. Açò creava una aparença d’estat major polític, però d’un caràcter tal que només podia revelar-se després del triomf. Els bolxevics no tenien en la Duma cap fracció: els cinc diputats obrers, en els quals el govern del tsar havia vist el centre organitzador de la revolució, foren detinguts en els primers mesos de la guerra. Lenin es trobava en l’emigració con Zinoviev, i Kamenev estava en el desterrament, el mateix que altres dirigents pràctics, poc coneguts en aquell llavors: Sverlov, Rikov, Stalin. El socialdemòcrata polonès Dzerjinski, que no s’havia afiliat encara als bolxevics, estava en presidi. Els dirigents accidentals, precisament perquè estaven habituats a obrar com a

elements subalterns sota l'autoritat inapel·lable de la direcció, no es consideraven a si mateixos ni consideraven els altres capaços d'exercir una missió directiva en els esdeveniments revolucionaris.

Si el partit bolxevic no podia garantir als revolucionaris una direcció prestigiosa, de les altres organitzacions polítiques no s'havia ni de parlar. Açò contribuïa a reforçar la creença tan estesa que la revolució de febrer havia tingut un caràcter espontani. No obstant això, aquesta creença és profundament errònia o, en el millor dels casos, inconsistent.

La lluita a la capital durà no una hora ni dues, sinó cinc dies. Els dirigents intentaven contenir. Les masses contestaven intensificant l'atac i seguiren endavant. Tenien davant elles el vell Estat, darrere de la façana tradicional del qual se suposava que aguaitava encara una força poderosa; la burgesia liberal, amb la Duma de l'Estat, amb les associacions de zemstvos i les Dumes municipals, amb les organitzacions industrials de guerra, les acadèmies, les universitats, la premsa; finalment, dos partits socialistes forts que oposaven una resistència patriòtica a la pressió de baix. La insurrecció tenia en el partit dels bolxevics a l'associació més afí, però decapitada, amb quadres dispersos i grups febles i fora de la llei. I malgrat tot, la revolució, que ningú esperava en aquells dies, se'n sortí, i quan en les esferes dirigents es creia que el moviment s'estava ja apagant, aquest, amb una poderosa convulsió, arrencà el triomf.

D'on procedia aquesta força de resistència i atac sense exemple? L'aferrissament de la lluita no basta per a explicar-la. Els obrers petersburgesos, per molt aixafats que s'haguessen vist durant la guerra per la massa humana grisa, tenien una gran experiència revolucionària. En la seua resistència i en la força del seu atac, quan en les altures mancava la direcció i s'oposava una resistència, hi havia un càlcul de forces i un propòsit estratègic no sempre palès, però basat en les necessitats vitals.

En vigílies de la guerra el sector obrer revolucionari seguí els bolxevics i arrossegà rere d'ell les masses. En començar la guerra la situació canvià radicalment; els sectors conservadors alçaren el cap, portant amb ells una part considerable de la classe. Els elements revolucionaris es veieren aïllats i emmudiren. En el curs de la guerra la situació començà a modificar-se, al principi lentament, i després de la guerra d'una manera cada vegada més veloç i més radical. Un descontent actiu anava apoderant-se de tota la classe obrera. És cert que en una part considerable de la massa treballadora aquest descontent prenia un matís patriòtic; però aquest patriotisme no tenia a veure res amb el patriotisme interessat i covard de les classes poderoses, que ajornaven totes les qüestions interiors fins al triomf. Fou precisament la guerra, les víctimes que causà, els seus errors i la seua ignorància, que va posar cara a cara no sols als vells sectors obrers, sinó també als nous i al règim tsarista, provocant un xoc agut que portà a la conclusió: No es pot continuar suportant açò! La conclusió fou general, uní les masses en un bloc únic i els infongué una poderosa força d'atac.

L'exèrcit havia vist augmentar els seus efectius enormement, incorporant a les seues files milions d'obrers i camperols. No hi havia ningú que no tingués algú de la seua família en l'exèrcit: un fill, el marit, el germà, el cunyat. L'exèrcit no es trobava separat del poble, com abans de la guerra. La gent es veia amb els soldats amb una freqüència incomparablement major, els acompanyava al front, vivia amb ells quan arribaven de permís, conversava amb ells sobre el front als carrers i en els tramvies, els

visitava als hospitals. Els barris obrers, el quarter, el front, i en un grau considerable l'aldea, esdevingueren una espècie de vasos comunicants. Els obrers sabien allò que sentia i pensava el soldat. Entre ells s'entaulen converses interminables sobre la guerra, dels que negociaven amb ella, sobre els generals i del govern, sobre el tsar i la tsarina. El soldat deia, parlant de la guerra: "Maleïda siga!", i l'obrer contestava: "Maleïts siguen!", al·ludint al govern. El soldat deia: "Per què cal·leu, els de dins?" L'obrer contestava: "Amb les mans buides no es pot fer res. En 1905 l'exèrcit ens ja ens féu fracassar..." El soldat reflexionava: "ah! Si ens aixecarem tots d'una vegada!" L'obrer: "Això precisament és el que cal fer." Abans de la guerra les converses d'aquest gènere eren comptades i tenien sempre un caràcter de conspiració. Ara se sostenien per tot arreu, per qualsevol motiu i gairebé obertament, almenys, als barris obrers.

L'Okhrana tsarista tendia a vegades els seus tentacles amb gran encert. Dues setmanes abans de la revolució, un policia de Petrograd, que signava amb el sobrenom de Krestianinov, comunicava la conversa que havia escoltat en un tramvia que passava per un suburbi obrer. Un soldat conta que vuit homes del seu regiment han estat enviats a presidi perquè la tardor passada s'havien negat a disparar contra els obrers de la fàbrica Nobel, tornant els seus fusells contra els gendarmes. La conversa se sosté sense cap pudor, perquè als barris obrers els policies prefereixen passar inadvertits. "Ja els ajustarem els comptes", conclou el soldat. El confident continua informant: Un obrer li diu: "Per a això cal organitzar-se i aconseguir que tot el món obre com un sol home." El soldat contesta: "No vos en preocupeu; ja fa temps que estem organitzats... i és hora que no ens deixem xuclar més la sang. Els soldats pateixen a les trinxeres mentre ells ací engreixen..." No s'ha produït cap succés digne d'esment. Deu de febrer de 1917, Krestianinov." Document incomparable! "No s'ha produït cap succés digne d'esment." Es produiran, i ben aviat; aquesta conversa sostinguda en el tramvia assenyala la seua inevitable proximitat.

Mstislavski il·lustra amb un exemple curiós el caràcter espontani de la insurrecció. Quan l'Associació d'Oficials del 27 de Febrer, sorgida immediatament després de la revolució, intentà deixar establert per mitjà d'una enquesta qui havia estat el primer a treure el regiment de Volinski al carrer, es reuniren set declaracions relatives a set incitadors d'aquesta acció decisiva. És molt probable, afegim pel nostre compte, que part de la iniciativa pertanyés efectivament a alguns soldats; a més a més, pogué succeir que l'iniciador principal caigués durant els combats al carrer, emportant-se el seu nom a l'inconegut. Però açò no disminueix el valor històric de la seua iniciativa anònima.

Més important és encara un altre aspecte de la qüestió, que ens porta ja fora dels murs del quarter. La sublevació dels batallons de la Guàrdia, que fou una sorpresa per als elements liberals i socialistes que actuaven dins de la llei, no fou inesperada, ni de bon tros, per als obrers. I sense aquesta sublevació no hauria sortit al carrer el regiment de Volinski. La col·lisió produïda al carrer entre els obrers i els cosacs, que l'advocat observava des de la seua finestra i de la qual en reté compte per telèfon a un diputat, se'ls antullava a ambdós un episodi d'un procés impersonal: la massa grisa de la fàbrica havia xocat amb la massa grisa del quarter. Però no era així com veia les coses el cosac que s'havia atrevit a fer l'ullet d'una manera significativa. El procés d'intercanvi molecular entre l'exèrcit i el poble s'efectuava sense interrupció. Els obrers observaven la temperatura de l'exèrcit i s'adonaren immediatament que s'apropava el moment

crític. Açò fou el que donà una força tan invencible a l'ofensiva de les masses, segures del seu triomf.

Apuntarem ací la precisa observació d'un elevat funcionari liberal, que ha intentat resumir notícies seues de les jornades de febrer. "S'ha convertit en un tòpic corrent dir que el moviment s'inicià espontàniament, que els soldats es llençaren ells mateixos al carrer. No hi puc estar conforme de cap mode. Al capdavant, què significa la paraula "espontàniament"?... Encara és més impropï parlar de generació espontània en sociologia que en els dominis de les ciències naturals. El fet que cap dels caps revolucionaris coneguts pogués arborar la seua bandera no significa que aquesta fos impersonal, sinó anònima." Aquest mode de plantejar la qüestió, incomparablement més seriós que les al·lusions de Miliukov als agents alemanys i a l'espontaneïtat russa, pertany a un ex fiscal, que en el moment de la revolució exerceix el càrrec de senador tsarista. Potser fos precisament la seua experiència judicial que permeté a Zavadski comprendre que l'aixecament revolucionari no podia sorgir obeïnt a les ordres d'uns agents estrangers ni en forma de procés impersonal, obra de la naturalesa.

Aquest mateix autor cita dos episodis que li permeteren observar, com a través de l'ull d'un pany, el laboratori en què s'operava el procés revolucionari. El divendres, 24 de febrer, quan en les altures ningú esperava la revolució per als dies que s'apropaven, el tramvia en què anava el senador, d'una manera completament inesperada, féu mitja volta des de la Liteina a un carrer del cantó i s'aturà d'una manera tan ràpida, que s'estremiren els vidres i fins i tot un d'ells es trencà. El cobrador indicà als passatgers que sortiren: "El tramvia no pot passar d'ací." Els passatgers protestaren, cridaren, però sortiren. "No he pogut oblidar el rostre del silenciós cobrador: una expressió decidida i rancorosa, que tenia quelcom de llop", havia de posseir una elevada consciència del deure per a detenir en plena guerra i en un carrer del Petersburg imperial un tramvia ple de funcionaris. Altres obrers com aquest foren també els que detingueren el vagó de la monarquia, emprant aproximadament les mateixes paraules: "El tren no passa d'ací", i feren sortir del vagó la burocràcia, sense distingir, per la urgència del moment, els generals de la gendarmeria dels senadors liberals. El conductor de Liteina era un factor conscient de la història, a qui algú havia d'haver educat.

Durant l'incendi de l'Audiència, un juriconsult liberal, pertanyent a la mateixa esfera d'aquest senador que relata l'episodi, començà a expressar al carrer el seu pesar pel fet que foren destruïts el laboratori de peritatge judicial i l'arxiu notarial. Un home d'edat madura i expressió ombrívola, d'aspecte com d'obrer, li contestà, irritat: "Ja sabrem repartir-nos les cases i la terra sense necessitat del teu arxiu!" És possible que aquest episodi estiga un poc adornat literalment. Però entre la multitud hi havia no pocs obrers d'aqueixos, d'edat madura, capaços de contestar al jurista com era degut. Encara que no estigueren complicats personalment en l'incendi de l'Audiència, no podia espantar-los aquell gènere d'"excessos". Aquests obrers subministraven a les masses les idees necessàries, no sols contra els gendarmes tsaristes, sinó també contra els juriconsults liberals, que allò que més temien era que les actes notariales de propietat foren devorades pel foc de la revolució. Aquests polítics anònims, sortits de les fàbriques i del carrer, no havien caigut del cel; algú havia hagut d'educar-los.

L'Okhrana, en registrar els esdeveniments en els últims dies de febrer, consignava així mateix que el moviment era "espontani", és a dir, que no estava dirigit sistemàticament des de dalt. Però hi afegia: "No obstant això, els efectes de la

propaganda es fan sentir molt entre el proletariat.” Aquest judici encerta el blanc; els professionals de la lluita contra la revolució, abans d’ocupar els calabossos que deixaven lliures els revolucionaris, compregueren millor que els caps del liberalisme el caràcter del procés que s’estava operant.

La llegenda de l’espontaneïtat no explica res. Per a apreciar degudament la situació i decidir el moment oportú per a emprendre l’atac contra l’enemic, era necessari que les masses, el seu sector dirigent, tingueren els seus postulats davant els esdeveniments històrics i el seu criteri per a la valoració dels mateixos. En altres termes, calia comptar, no amb una massa com una altra qualsevol, sinó amb la massa dels obrers petersburgesos i dels obrers russos en general, que havien passat per l’experiència de la revolució de 1905, per la insurrecció de Moscou del mes de desembre del mateix any, que s’estavellà contra el regiment de Semenov, i era necessari que al si d’aqueixa massa hagués obrers que haguessen reflexionat sobre l’experiència de 1905, que saberen adoptar una actitud crítica envers les il·lusions constitucionals dels liberals i dels menxevics, que s’assimilaren la perspectiva de la revolució, que haguessen meditat dotzenes de vegades sobre la qüestió de l’exèrcit, que observaren gelosament els canvis que s’efectuaven en el mateix, que foren capaços de treure conseqüències revolucionàries de les seues observacions i de comunicar-les als altres. Era necessari, en fi, que hagués en la guarnició mateixa soldats avançats guanyats per a la causa, o, almenys, interessats per la propaganda revolucionària i treballats per ella.

En cada fàbrica, en cada taller, en cada companyia, en cada cafè, a l’hospital militar, en el punt d’etapa, fins i tot a l’aldea deserta, el pensament revolucionari realitzava una tasca callada i molecular. Per onsevulla sorgien intèrprets dels esdeveniments, obrers precisament, als quals es podia preguntar la veritat del que succeeix i dels qui podien esperar-se les consignes necessàries. Aquests cabdills es trobaven moltes vegades lliurats a les seues pròpies forces, s’orientaven mitjançant les generalitzacions revolucionàries que arribaven fragmentàriament fins a ells per distints conductes, sabien llegir entre línies en els periòdics liberals allò que els feia falta. El seu instint de classe es trobava aguditzat pel criteri polític, i encara que no desenrotllaren conseqüentment totes les seues idees, el seu pensament treballava invariablement en una mateixa direcció. Aquests elements d’experiència, de crítica, d’iniciativa, d’abnegació, anaven impregnant les masses i constituïen la mecànica interna, inaccessible a la mirada superficial, i no obstant això decisiva, del moviment revolucionari com a procés conscient.

Tot allò que succeeix al si de les masses se’ls antulla, generalment, als polítics fanfarrons del liberalisme i del socialisme domesticat com un procés instintiu, quelcom així com si es tractés d’un formiguer o d’un rusc. En realitat, el pensament que agitava la massa obrera era incomparablement més audaç, penetrant i conscient que les indigents idees de què es nodrien les classes cultes. És més, aquell pensament era més científic, no sols perquè en bona part havia estat engendrat pels mètodes del marxisme, sinó, primer que res, perquè es nodria constantment de l’experiència viva de les masses, que prompte havien de llançar-se a la palestra revolucionària. El caràcter científic del pensament consisteix en la seua harmonia amb el procés objectiu i en la seua capacitat per a influir en ell i dirigir-lo. ¿Posseïen potser aquesta qualitat, encara que fos en la més mínima proporció, els cercles governants que es trobaven inspirats per l’Apocalipsi i creïen en els somnis de Rasputin? ¿Potser tenien algun fonament científic les idees del liberalisme, confiat que, participant en la contesa dels gegants capitalistes, l’endarrerida

Rússia podria obtenir al mateix temps la victòria sobre Alemanya i el parlamentarisme? ¿O potser era científica la vida ideològica dels cercles intel·lectuals, que tan servilment es plegaven a un liberalisme ingènitament caduc, preservant alhora la seua pretesa independència amb discurs retirats de la circulació des de feia molt de temps? En realitat, totes aquestes classes vivien al regne de la immobilitat espiritual, dels fantasmes, les supersticions i les ficcions, o, si es vol, al regne de l'“espontaneïtat”. ¿I si és així, no tenim dret a rebutjar de ple tota la filosofia liberal de la revolució de febrer? Sí, tenim dret a fer-ho i a dir: mentre la societat oficial, tota aqueixa superestructura de les classes dirigents, dels sectors, grups, partits i camarilles, vivia en la inèrcia i l'automatisme, nodrint-se de les reminiscències de les idees caduques i romania sorda a les exigències inexorables del progrés, deixant-se seduir per fantasmes i no preveient res, en les masses obreres s'estava operant un procés autònom i profund, caracteritzat no sols per l'increment de l'odi envers els dirigents, sinó per l'apreciació crítica de la seua impotència i l'acumulació d'experiència i de consciència creadora, procés que tingué el seu acabament i apogeu en la insurrecció revolucionària i en el seu triomf.

A la pregunta formulada més amunt: qui dirigí l'aixecament de febrer?, podem, doncs, contestar d'una manera molt clara i definida: els obrers conscients, temperats i educats principalment pel partit de Lenin. I dit açò, no tenim més remei que afegir-hi: aquest cabdillatge, que bastà per a assegurar el triomf de la insurrecció, no bastà, en canvi, per a posar immediatament la direcció del moviment revolucionari en mans de l'avantguarda proletària.

LA PARADOXA DE LA REVOLUCIÓ DE FEBRER

L'aixecament triomfà. Però a qui lliurà el poder arrabassat a la monarquia? Arribem al problema central de la revolució de febrer: com i per què el poder acabà a les mans de la burgesia liberal?

En els sectors de la Duma i en la “societat” burgesa no donava hom importància als successos iniciats el 23 de febrer. Els diputats liberals i els periodistes patriotes seguien reunint-se als salons, discutint sobre Trieste i Fiume i afirmant una vegada i una altra el dret de Rússia als Dardanel·ls. Havia estat signat ja el decret de dissolució de la Duma, i una comissió d'aquesta estava encara deliberant urgentment sobre l'administració municipal. Menys de dotze hores abans de la sublevació dels batallons de la Guàrdia, la *Societat per les relacions entre els eslaus* escoltava tranquil·lament l'informe anual. “Quan en sortir d'aqueixa reunió, tornava a casa a peu [recorda un dels diputats] , em sorprengué el silenci tètric i la soledat dels carrers, habitualment animats.” La tènica soledat s'estenia sobre les velles classes governants i oprimia ja el cor dels seus successors.

El 26, la gravetat de la situació quedà palesa, tant als ulls del govern com dels liberals. Aqueix dia s'entaulen negociacions entre els ministres i els membres de la Duma sobre la possibilitat d'establir un acord, negociacions sobre les quals els liberals servaren després silenci absolut. En les seues declaracions, Protopopov manifestà que els dirigents del bloc de la Duma havien exigit, com abans, la designació de ministres que meresqueren la confiança general del país: “Potser aquesta mesura calmarà el poble.” Però el dia 26 es produí, com sabem, un moment de vacil·lació en el procés

revolucionari, i, per breus instants, el govern es sentí més fort. Quan Rodzianko es presentà a casa de Golitsin per a persuadir-lo que presentés la dimissió, el primer ministre, com a resposta, li assenyala una cartera que estava sobre la taula i que contenia el decret de dissolució de la Duma, amb la signatura de Nicolau II al peu, però sense data encara. Aquesta l'estampà Golitsin. ¿Com pogué decidir-se el govern a fer semblant pas, en un moment en què creixia la pressió revolucionària? La burocràcia governant s'havia format, feia ja temps, un criteri al respecte. "És indiferent, per al moviment obrer, que formem bloc o no. Aquest moviment es pot combatre per altres mitjans, i fins ara el Ministeri de l'Interior se n'ha sortit." A l'agost de 1915, Goremykin s'expressava ja de la mateixa manera. D'una altra banda, la burocràcia confiava que la Duma, si era dissolta, no s'atreviria a fer cap pas audaç. Per aqueixa mateixa època, en tractar-se de la dissolució de la Duma descontenta, el príncep Txerbatov, ministre de l'Interior deia: "És poc probable que els elements de la Duma es decidisquen a declarar-se obertament en rebel·lia. La Duma, al capdavant, està composta en la seua immensa majoria de covards que temen per la seua pell" El príncep no s'expressava d'una manera molt elegant, però les seues paraules responien, substancialment, a la realitat. Com hom veu, en lluita contra l'oposició liberal, la burocràcia creia trepitjar terreny ferm.

El 27 al matí, els diputats, alarmats pel caire que prenien els esdeveniments, es reuniren en sessió ordinària. La majoria d'ells s'hi assabentaren que la Duma estava dissolta. Açò semblava més inesperat com que encara el dia anterior havien celebrat negociacions amistoses. "No obstant això [escriu amb orgull Rodzianko], la Duma es sotmeté a la llei, confiant encara en trobar sortida a la complexa situació creada, i no adoptà cap decisió en el sentit de no dissoldre's o d'emprar la violència per a seguir reunida." Els diputats celebraren una reunió privada, en la qual es confessaren els uns als altres la seua impotència. El liberal moderat Txidlovski havia de recordar, caminant el temps, no sense una certa malignitat, la proposició presentada pel cadet d'extrema esquerra Nekrassov, més tard un dels adlàters de Kerenski: "Instaurar una dictadura militar, atorgant plens poders a un general popular." Mentre, els dirigents del bloc progressiu, que no assistien a la reunió privada de la Duma, empraven una temptativa pràctica de salvació. Pregaren al Gran Duc Miquel de venir a Petrograd i li proposaren encarregar-se de la dictadura, "obligar" el Ministeri a presentar la dimissió i exigir del tsar per fil directe que "atorgués" un Ministeri responsable. Alhora que se sublevaven els primers regiments de la Guàrdia, els caps de la burgesia liberal feien l'última temptativa per a aixafar la insurrecció amb l'ajuda d'una dictadura dinàstica, al mateix temps que pactaven amb la monarquia a costa de la revolució. "La indecisió del Gran Duc [es lamenta Rodzianko] contribuï a què passés el moment propici."

El socialista sense partit Sukhanov, que aleshores comença a exercir un cert paper polític al palau de Tàurida, testifica la facilitat amb què els intel·lectuals radicals creien allò que desitjaven: "Em comuniquen la notícia política més important del matí d'aquell dia inoblidable [conta en les seues extenses memòries]: la promulgació del decret dissolent la Duma, la qual contestà negant-se a dissoldre's i elegint un Comitè Provisional." Açò escriu un home que a penes sortia del Palau de Tàurida, on s'entretenia a estirar els faldons de la levita als diputats coneguts! En la seua *Història de la Revolució*, Miliukov, corroborant les manifestacions de Rodzianko, declara categòricament: "Després d'una sèrie de discursos calorosos hom prengué la decisió de *no allunyar-se* de Petrograd i no que la Duma *no es dissoldria*, com a conta la llegenda." "No dissoldre's" hauria significat prendre sobre si, encara que fos amb algun

retard, la iniciativa dels esdeveniments. “No allunyar-se de Petrograd” significava rentar-se les mans i esperar fins a veure com acabaven les coses. Hi ha, no obstant això, una circumstància atenuant per a la credulitat de Sukhanov. El rumor que la Duma havia pres l’acord revolucionari de no sotmetre’s a l’ucàs del tsar, el posaren en circulació precipitadament els periodistes de la Duma en el seu butlletí d’informació, única publicació que, suspesos els diaris per la vaga general, veia la llum, i doncs que la insurrecció triomfà en el transcurs d’aquell mateix dia, els diputats no s’afanyaren, ni de bon tros, a rectificar l’error, mantenint la il·lusió dels seus amics d’esquerres; només en l’emigració es decidiren a restablir l’imperi de la veritat. L’episodi, encara que sembla de poca importància, està ple de significació. El paper revolucionari de la Duma el 27 de febrer fou un mite complet, engendrat per la credulitat política dels intel·lectuals radicals, joiosos i espantats per la revolució, que no creien en la capacitat de les masses per a portar les coses fins al final, i que aspiraven a infeudar-se amb la major rapidesa possible a la gran burgesia.

Per fortuna, en les memòries dels diputats pertanyents a la majoria de la Duma s’ha servat el relat de com aquesta acollí la revolució. Segons el príncep Mansyriev, un dels cadets de dretes, entre els nombrosos diputats reunits el dia 27 al matí, no figuraven ni els membres de la mesa ni els caps de la fracció ni els dirigents del bloc progressiu, els quals estaven ja assabentats de la dissolució i de l’aixecament i preferien no deixar-se veure durant el major temps possible, amb tanta major raó puix que precisament en aquelles hores estaven, pel que es veu, sostenint negociacions amb el Gran Duc Miquel sobre la dictadura. “En la Duma regnava una agitació i un desconcert generals [diu Mansyriev]. Fins i tot les converses animades s’interromperen, i al seu lloc no escoltava hom més que sospirs i breus rèpliques, com ara “Com hem acabat!”, o es manifestava la por no dissimulada envers la pròpia persona.” Així parlava un dels diputats més moderats i que sospirava amb més força que els altres.

A les dues de la vesprada, quan els caps es veieren obligats a comparèixer en la Duma, el secretari de la mesa arribà amb aquesta notícia gojosa, però infundada: “Els desordres aviat seran sufocats, perquè s’han pres mesures.” És possible que per “mesures” entengueren les negociacions entaulades sobre la dictadura. Però la Duma estava abatuda i esperava escoltar la paraula decisiva del cap del bloc progressista. “No podem adoptar immediatament cap mesura [declara Miliukov] perquè desconeixem les proporcions preses pels desordres, així com de part de qui està la majoria de les tropes, dels obrers i de les distintes organitzacions. Allò de convenient ara és recollir informes precisos sobretot açò, per a després examinar la situació, ara és encara prompte.”

A les dues de la vesprada del 27 de febrer era encara prompte, per als liberals! “Recollir informes” significava rentar-se les mans i esperar el resultat de la lluita. Però el discurs de Miliukov, començat, dit siga de passada, amb el propòsit de no arribar a cap conclusió, és interromput per Kerenski, que, presa de gran agitació, irromp a la sala i anuncia que una immensa multitud de poble i de soldats es dirigeix al palau de Tàurida amb la intenció d’exigir que la Duma es faça càrrec del poder. El diputat radical sap perfectament allò que ve a demanar la immensa multitud. En realitat, és el mateix Kerenski qui primer exigeix que la Duma prenga en les seues mans el poder, aquesta Duma que abriga encara l’esperança de veure sufocat l’aixecament. La declaració de Kerenski provoca “un desconcert general”. No obstant això, encara no ha acabat, quan l’interromp un uixer de la Duma que entra corrent, torbat; els primers soldats han arribat ja al palau, els sentinelles no els han deixat entrar; el cap, segons sembla, està greument

ferit. Un minut després, els soldats han aplanat ja el palau de la Duma. Més tard es dirà en articles i discursos, que els soldats arribaren per a saludar la Duma i prestar jurament de fidelitat davant ella. Però la veritat és que els diputats estan tots dominats per un pànic mortal. L'aigua els arriba al coll. Els caps xiuxiuegen entre si. Cal guanyar temps. Rodzianko presenta precipitadament la proposició, que li ha estat suggerida, de crear un Comitè Provisional. Crits d'aprovació. Però tots volen anar-se'n a casa com més aviat millor, perquè no estan per a votacions. El president, no menys espantat que els altres, proposa que es confie la formació del Comitè al Consell dels degans de la Cambra. Una altra vegada crits d'aprovació dels pocs diputats que resten a la sala: la majoria havia tingut ja temps de desaparèixer. Així reaccionava, en els primers moments revolucionaris, la Duma que acabava de ésser dissolta pel tsar.

Mentre, en aquell mateix edifici, però en una dependència menys solemne, la revolució creava un altre òrgan. Els cabdills revolucionaris no hagueren d'inventar-lo. L'experiència dels soviets de 1905 s'havia infós per sempre en la consciència dels obrers. A cada impuls del moviment, i fins i tot en plena guerra, ressuscitava quasi automàticament la idea del soviet, i encara que les idees forjades respecte a la missió dels soviets diferien profundament en els bolxevics i en els menxevics (els socialrevolucionaris no tenien, en general, idees fermes sobre res), podria dir-se que la forma mateixa d'organització es trobava per damunt de tota discussió. Els menxevics, membres del comitè industrial de guerra, trets de la presó per la revolució, es trobaven al Palau de Tàurida amb els militars del moviment sindical i cooperatiu, pertanyents així mateix a l'ala dreta, i amb els diputats menxevics de la Duma Txeidse i Skobelev, i crearen immediatament el Comitè Executiu Provisional del Soviet dels diputats i obrers, que en el transcurs d'aquell mateix dia fou integrat principalment per ex revolucionaris que havien perdut el contacte amb les masses, però que servaven el "nom". El Comitè Executiu, del qual formaven part així mateix bolxevics, incità els obrers a elegir immediatament diputats. La primera reunió fou convocada per a aquella mateixa nit al Palau de Tàurida i es celebrà, efectivament, a les nou. Aquesta reunió sancionà la composició del Comitè Executiu, completant-lo amb representacions oficials de tots els partits socialistes. Però no consistia en açò, ni de bon tros, la importància de la primera reunió dels representants del proletariat triomfant de la capital. En la reunió pronunciaren paraules de salutació delegats dels regiments aixecats. Entre ells hi havia soldats completament grisos, contusionats, per dir-ho així, per la insurrecció i que s'expressaven encara amb dificultat. Però eren precisament ells els que trobaven les paraules justes que cap tribú hauria sabut trobar. Fou una de les escenes més patètiques de la revolució, que començava a sentir-se forta i a tenir consciència de les masses innumerables que havia despertat a la vida, de la grandiositat de la seua missió, l'orgull dels èxits assolits, l'emoció gojosa davant el dia de demà, que havia d'ésser encara més radiant que el d'avui. La revolució no té encara el seu ritual, als carrers sura el fum dels trets, les masses no han après les noves cançons, la rebel·lió transcorre sense ordre, sense causa, com un riu desbordat; el soviet s'ofega en el seu propi entusiasme. La revolució és ja poderosa, però pateix encara d'una ingenuïtat infantil.

En aquesta primera reunió es decidí unir la guarnició amb els obrers en un soviet comú de diputats obrers i soldats. Qui fou el primer que formulà aquesta proposició? Sorgida, sens dubte, de distintes parts, o més aïna de totes, com un ressò de la confraternització dels obrers i soldats, que en aquest dia havia decidit al carrer la sort de la revolució. No obstant això, no es pot deixar d'assenyalar que, segons Txliapnikov, en un principi els socialpatriotes s'hi oposaren a la incorporació de l'exèrcit en la política.

Des del moment de la seua aparició, el Soviet, personificat pel Comitè Executiu, comença a obrar com a poder. Elegeix una Comissió Provisional de subsistències, a la qual confia la missió de preocupar-se dels insurrectes i de la guarnició en general, i organitza un estat major revolucionari provisional (en aquests dies, tot s'anomena provisional), al qual ens hem referit ja més amunt. Per a evitar que seguisquen a disposició dels funcionaris de l'antic règim els recursos financers, el Soviet decideix ocupar immediatament amb destacaments revolucionaris el Banc d'Estat, la Tresoreria, la fàbrica de moneda i la d'emissió de papers de l'Estat. Els fins i les funcions del Soviet creixen constantment davall la pressió de les masses. La revolució té ja el seu centre indiscutible. D'ara en avant, els obrers i els soldats, i en no trigar, els camperols, només es dirigiran al Soviet: als seus ulls, el Soviet esdevé el punt de concentració de totes les esperances i de tots els poders, l'eix de la revolució mateixa. I fins i tot els representants de les classes posseïdores cercaran en el Soviet, encara que carrisqejant les dents, defensa, instruccions i solució per als seus conflictes.

No obstant això, ja en aqueixes primeres hores de la victòria, quan amb una rapidesa fabulosa i una força irresistible s'estava gestant el nou poder de la revolució, els socialistes que estaven al capdavant del Soviet cercaven, alarmats, al seu voltant l'"amo" vertader. Aquests socialistes consideraven com a cosa natural que el poder passés a mans de la burgesia, i ací es forma el principal nus polític del nou règim: un dels seus fils mena a l'habitació en què està instal·lat el Comitè Executiu dels obrers i soldats; l'altre, al local en què resideix el centre dels partits burgesos.

A les tres de la vesprada, quan la victòria a la capital no oferia ja el menor dubte, el Consell dels degans de la Duma elegí un Comitè Provisional de membres de la Duma, compost per representants dels partits del bloc progressiu, als que se sumen Txeidse i Kerenski. El primer es negà a acceptar; el segon vacil·lava. El títol indicava prudentment que no es tractava d'un òrgan oficial de la Duma de l'Estat, sinó d'un òrgan particular dels membres de la Duma. Als caps del bloc progressista no els preocupava més que una cosa: posar-se fora de perill de tota responsabilitat, no lligant-se de peus i mans. L'objectiu del Comitè estava definit amb cercada ambigüitat: "Restabliment de l'ordre i relacions amb les institucions i les persones". Ni una paraula sobre l'ordre que aquests cavallers pensaven restablir ni sobre les institucions amb les quals es disposaven a posar-se en relació. Ni s'atreveixen a tendir encara la mà cap a la pell de l'ós... puix potser no estigués mort sinó només greument ferit! Fins a les onze de la nit del 27 de febrer, quan, segons reconeix Miliukov, "es veieren clarament les proporcions preses pel moviment revolucionari, el Comitè Provisional no decidí fer cap altre pas al front i fer-se càrrec del poder, caigut en la falda del govern". Imperceptiblement, el nou òrgan, que era un Comitè de membres de la Duma, esdevingué Comitè d'aquesta darrera; per a salvar la continuïtat de l'Estat i de l'ordre jurídic res millor que la falsificació. Però Miliukov guardava silenci sobre el punt principal: Els caps del Comitè Executiu, creat durant aquell dia, s'havien presentat al Comitè Provisional a fi d'exigir d'aquest amb insistència que prenguéss en les seues mans el poder. Aquesta pressió amistosa produí el seu efecte. Posteriorment, Miliukov explica la decisió presa pel Comitè de la Duma, evocant el fet que, segons ell, el govern es disposava a enviar tropes addictes contra els revolucionaris "i es corria el perill que s'entaularen vertaders combats als carrers de la capital". En realitat, no disposaven absolutament de cap cos de tropa i la revolució era ja un fet consumat. Rodzianko havia de dir més tard que, cas que hagués renunciat al poder, "la Duma hauria estat detinguda i els seus membres assassinats pels soldats aixecats i el poder hauria caigut en mans dels

bolxevics”. Açò, naturalment, és una absurda exageració molt pròpia de l’honorable camarlenc, però reflecteix d’una manera immillorable l’estat d’esperit de la Duma, la qual considerava com un acte de violació política el fet que hom li lliurés el poder.

En aquestes circumstàncies no era fàcil prendre una decisió. D’una manera particularment tumultuosa vacil·lava Rodzianko, que no es cansava de preguntar als altres: “Serà açò una rebel·lió, o no ho serà?” El diputat monàrquic Txulguin li contestà, segons ell mateix ens conta: “No hi ha en això ni ombra de rebel·lia; accepte vostè com a súbdit fidel del tsar... Si els ministres s’han escapat, algú ha de reemplaçar-los. Caben dues solucions: o tot s’arregla, o no s’arregla, i si nosaltres no prenem el poder, el prendran altres, els mateixos que aqueixos canalles de les fàbriques han elegit ja...” No hi ha per què fer molt de cas de les grolleres qualificacions que aquest *gentleman* reaccionari aplica als obrers: la revolució havia donat un forta xafada als peus d’aquests cavallers. La moralitat és clara: si triomfa la monarquia, estarem al seu costat; si triomfa la revolució, procurarem escamotejar-la.

La reunió durà llarga estona. Els caps democràtics esperaven anhelosos els acords. Per fi, Miliukov sortí del despatx de Rodzianko, i apropant-se amb solemne continent a la delegació soviètica, declarà: “Hem arribat a un acord. Som nosaltres els qui prenem el poder”... “No preguntí a qui es referia en dir *nosaltres* [recorda Sukhanov amb entusiasme]; no volguí preguntar res més. Però sentí amb tot meu ésser, per dir-ho així, la nova situació. Tinguí la sensació que la nau de la revolució, empentada en aquelles hores de tempestat a mercès dels elements, hissava la vela, i adquiria estabilitat i equilibri sobre l’agitat onatge.” Quina forma més amanerada d’expressar-se, per a acabar reconeixent prosaicament la dependència servil en què es trobava la democràcia petit burgesa respecte al liberalisme capitalista! I quin error tan fatal de perspectiva política! El lliurament del poder als liberals no sols no prestarà estabilitat a la “nau” de l’Estat, sinó que, lluny d’això, es convertirà des d’aquest mateix dia a l’arrel i font de l’absència de poder de la revolució, en la causa major dels caos de l’exasperació de les masses, de l’enfonsament del front primer i, després, d’una guerra civil extrema i desesperada.

Si girem la vista pels segles passats, el trànsit del poder a les mans de la burgesia se’ns apareixerà com a subjecte a determinades lleis. En totes les revolucions precedents s’havien batut a les barricades els obrers, els artesans, a vegades els estudiants i els soldats revolucionaris. Després de tot això, es feia càrrec del poder la respectable burgesia que havia estat prudentment mirant la revolució pels vidres de la seua finestra, mentre els altres lluitaven. Però la revolució de febrer de 1917 es distingia de totes les que l’havien precedida pel nivell polític de la classe obrera i pel caràcter social incomparablement més elevat, per un recel hostil dels revolucionaris envers la burgesia liberal i, com a conseqüència de la creació de tot açò en el moment mateix del triomf, d’un nou òrgan del poder revolucionari: el Soviet, recolzat en la força armada de les masses. En aquestes condicions, el pas del poder a mans d’una burgesia políticament aïllada i desarmada exigeix una explicació.

Abans que res, convé examinar més de prop la correlació de forces que en resultà de la revolució. És que la democràcia soviètica es veié obligada per la situació? Aquesta no ho creia així. Ja hem vist que, lluny d’esperar el poder de la revolució, hi veia un perill mortal per a la seua situació social de classe. “Els partits moderats no sols no desitjaven la revolució [diu Rodzianko], sinó que senzillament la temien.

Principalment, el partit de la Llibertat Popular (els cadets), pel fet de trobar-se a l'ala esquerra dels grups moderats i de tenir per això més punts de contacte amb els partits revolucionaris del país, estava més preocupat que cap altre per la catàstrofe que s'apropava." L'experiència de 1905 els deia amb força eloqüència als liberals que el triomf dels obrers i camperols podia ésser tan perillós per a la burgesia com per al tsarisme. El desenrotllament de la insurrecció de febrer no feia més que confirmar aquestes previsions. Per vagues que foren, en molts sentits, les idees polítiques de les masses revolucionàries per aquells dies, la línia fronterera entre els treballadors i la burgesia es delineava, per descomptat, d'una manera enèrgica que no admetia confusions.

El professor Stankievitx, afí als cercles liberals i amic i no adversari del bloc progressista, caracteritza amb els següents trets l'estat d'esperit regnant en els mitjans liberals l'endemà de la revolució, que no havien pogut evitar: "Oficialment es mostraven entusiasmats, exalçaven la revolució, victorejaven els combatents per la llibertat, s'adornaven amb cintes roges i marxaven sota les banderes roges... Però en els fons de la seua ànima, en les converses particulars, s'horroritaven, s'estremien i se sentien presoners d'aquella força elemental hostil que seguia camins ignorats. No oblidaré mai la figura voluminosa i respectable de Rodzianko, quan, amb port de dignitat majestuosa, però amb una expressió d'una profunda desesperació i patiment en el seu pàl·lid rostre, passava entre la multitud de soldats que, en actitud desembarassada, envaïa els corredors del Palau de Tàurida. Oficialment es proclamava que "els soldats han vingut a recolzar la Duma en la seua lluita contra el govern"; però, de fet, la Duma deixà d'existir ja des dels primers dies. El mateix rictus es podia observar en el semblant de tots els membres del Comitè Provisional de la Duma i dels cercles acostats a ell. Diu hom que els representants del bloc progressista, en arribar a les seues cases, ploraven histèricament d'impotent desesperació." Aquest testimoni viu és de més valor que totes les investigacions sociològiques que pogueren fer-se per a establir la proporció de forces després de la revolució. Segons ell mateix ens conta, Rodzianko es trobava estretament d'indignació impotent en veure com uns soldats qualssevol, "obeint ordres no se sap de qui", procedien a la detenció dels funcionaris del vell règim en qualitat de presos de la Duma. El bon camarlenc es veia convertit en una espècie de carceller d'uns homes dels qui, naturalment, li separaven certes diferències, però que, malgrat tot, era gent de la seua categoria. Sorprès davant semblant "arbitrarietat", Rodzianko invità el detingut Stxeglovitov a entrar al seu despatx; però els soldats es negaren rotundament a lliurar-li l'odiat funcionari: "Quan intentí posar de manifest la meua autoritat [conta Rodzianko], els soldats formaren un estret cercle al voltant dels presoners, i, amb l'aspecte més provocatiu i insolent, m'ensenyaren els seus fusells, després de tot això Stxeglovitov, sense que fos objecte de cap d'acusació, fou conduït no sé on." ¿Pot hom trobar cap confirmació més eloqüent de les paraules de Stankievitx, segons les quals els regiments que es deia que s'havien prestat per a recolzar la Duma, en realitat l'havien suprimit?

El poder estigué en mans del Soviet des del primer moment. Els que menys podien fer-se il·lusions al respecte eren els membres de la Duma. El diputat octubrista Stxildlovski, un dels directors del bloc progressista, recorda: "El Soviet s'apoderà de totes les oficines de Correus i Telègrafs i de Ràdio, de totes les estacions de ferrocarril, de totes les impremtes, de manera que, sense autorització, era impossible cursar un telegrama, sortir de Petrograd o escriure un manifest." A aquesta síntesi inequívoca del balanç de forces convé fer-li, no obstant això, un aclariment: el fet que el Soviet

s'hagués “apoderat” del telègraf, dels ferrocarrils, de les impremtes ha d'entendre's en el sentit que els obrers i empleats d'aqueixes empreses no volien sotmetre's més que al Soviet.

No podíem trobar millor il·lustració a les lamentacions de Stxidlovski que l'episodi que es produí en el moment en què les negociacions entaulades sobre el poder entre caps de la Duma i el Soviet es trobaven en el seu apogeu. La reunió fou interrompuda per l'avís urgent de què Pskov, on es troba detingut el tsar després de vagar per diverses línies ferroviàries, cridava Rodzianko al fil directe. El totpoderós president de la Duma declarà que es negava a anar tot sol al telèfon. “Que els senyors diputats obrers i soldats em donen escorta o vagen amb mi, perquè en cas contrari en Telègrafs em detindran. Què voleu [va prosseguir tot agitat], teniu la força i el poder! Naturalment podeu detenir-me... Potser ens detingueu a tots. Qui sap...! Açò ocorria el primer de març, quan no feia ni dos dies que el poder havia estat “pres” pel Comitè Provisional, al capdavant del qual es trobava Rodzianko.

¿Com, malgrat aquesta situació, es veieren en el poder els liberals? Qui els donà, i com, atribucions per a formar un govern fruit d'una revolució que temien, contra la qual es resistien, que havien intentat sufocar, que havia estat portada a terme per masses que els eren adverses, i, a més, amb una decisió i una audàcia tals que el Soviet dels Obrers i Soldats, sorgit de la insurrecció, era, als ulls de tot el món, l'amo indiscutible de la situació?

Vegem què diu l'altra part, la que cedí el poder: “El poble no se sentia atret per la Duma [diu Sukhanov, parlant de les jornades de febrer], no s'interessava per ella i no pensava en convertir-la, ni políticament ni tècnica, en l'eix del moviment.” Aquesta confessió és més peregrina com que el seu autor ha de consagrar tots els esforços, en les hores que segueixen, al lliurament del poder al Comitè de la Duma de l'Estat: “Miliukov sabia perfectament [diu més endavant Sukhanov, parlant de les negociacions de l'1 de març] que depenia completament del Comitè Executiu que se cedís o no el poder a un govern de la burgesia.” Cal expressar-se d'una manera més categòrica? Pot ser més clara la situació política? I no obstant això, Sukhanov, en flagrant contradicció amb els fets i amb si mateix, diu a línia seguida: “El poder que reculla l'herència del tsarisme no pot ésser més que burgès... Cal orientar-se en aquest sentit. D'una altra manera, no s'assolirà res, i la revolució es veurà perduda.” La revolució es veurà perduda sense Rodzianko!

Ací el problema de la correlació viva de les forces socials està suplantat per un esquema apriorístic i per una terminologia escolàstica: estem ja de ple dins del camp del doctrinarisme intel·lectual. Però, com veurem més endavant, aquest doctrinarisme no era platònic ni de bon tros, sinó que complia una funció política, completament real, tanmateix que caminés amb una bena davant dels ulls.

No crega hom que citem a l'atzar Sukhanov. En aquest primer període, l'inspirador del Comitè Executiu no era el seu president, Txeidse, un provincià honrat i curt de gambals, sinó precisament Sukhanov, la persona menys indicada del món, en general, per a dirigir un moviment revolucionari; seminarodniki, semimarxista, més bé observador consciencios que polític, més periodista que revolucionari, més raonador que periodista, només era capaç de fer front a la concepció revolucionària fins al moment en què calgués transformar-la ja en acció. Internacionalista passiu durant la

guerra, decretà des del primer dia de la revolució que era necessari endossar el poder i la guerra a la burgesia com més aviat possible millor. Teòricament (és a dir, en allò que fa a talent, almenys per a lligar caps) estava per damunt de tots els vocals del Comitè Executiu d'aleshores. Però la seua força principal consistia en traduir al llenguatge doctrinari els trets orgànics d'aquell grup, heterogeni i homogeni alhora: desconfiança en les pròpies forces, por envers la massa i actitud d'altiu respecte envers la burgesia. Lenin deia que Sukhanov era un dels millors representants de la petita burgesia. És allò que hom en pot dir de més adulator.

No cal oblidar, a més a més, que es tracta, abans de res, d'una petita burgesia de nou tipus, de tipus capitalista, d'empleats industrials, comercials i bancaris, de funcionaris del capital d'una banda i de burocràcia obrera per una altra banda; és a dir, d'aqueix nou tercer estat en honor del qual el socialdemòcrata alemany Eduard Bernstein, àmpliament conegut, hagué d'engegar, a finals del segle passat, la revisió del sistema revolucionari de Marx. Per tal de poder donar una resposta a la pregunta de com la revolució dels obrers i camperols cedí el poder a la burgesia, cal empalmar a la cadena política una anella intermèdia: els demòcrates i socialistes petit burgesos del tipus de Sukhanov, els periodistes i polítics de la nova classe mitjana que ensenyaren a les masses que la burgesia era l'enemic. La contradicció entre el caràcter de la revolució i el del poder que en sorgí s'explica per les peculiaritats contradictòries del nou sector petit burgès, situat entre les masses revolucionàries i la burgesia capitalista. En el curs dels esdeveniments posteriors, el paper polític d'aquesta democràcia petit burgesa de nou tipus se'ns revelarà de cos sencer. Per ara, limitem-nos a algunes paraules.

En l'aixecament participa d'una manera directa la minoria de la classe revolucionària, amb la particularitat que la força d'aqueixa minoria rau en el suport o, almenys, en la simpatia que la majoria li presta. La minoria activa i combativa impulsa cap avant inevitablement, sota el foc de l'enemic, els elements més revolucionaris i abnegats amb què compta. És natural que en els combats de febrer ocuparen els primers llocs els obrers bolxevics. Però la situació canvia des del moment del triomf, quan comença a consolidar-se políticament. A les eleccions per a cobrir els òrgans i institucions de la revolució triomfant són convocades masses incomparablement més extenses que les que han combatut amb les armes a la mà. Açò succeeix no sols en les eleccions dels òrgans democràtics generals, com les dumes i els zemstvos, i més tard l'Assemblea Constituent, sinó també amb els de classe, com els soviets de diputats obrers. La majoria indiscutible dels obrers menxevics, socialrevolucionaris i sense partit, recolza els bolxevics en la seua acció directa contra el tsarisme. Però només a una petita minoria d'ells se li feia entenedor en què residia la diferència que separava els bolxevics dels altres partits socialistes. Al mateix temps, els obrers en bloc establien una línia de demarcació ben definida entre ells i la burgesia. Açò determinà la situació política creada després del triomf. Els obrers elegien els socialistes, açò és, aquells que estaven no sols contra el tsarisme, sinó també contra la burgesia, i, en obrar així, no establien cap distinció entre els tres partits socialistes. I com vullga que els menxevics i els socialrevolucionaris disposaven de quadres intel·lectuals incomparablement més considerables, que afluïen a ells de totes bandes i els facilitaven un nombre enorme d'agitadors, les eleccions, fins i tot a les fàbriques, donaven una superioritat immensa a aquests grups.

L'exèrcit exercia la seua pressió en el mateix sentit, però amb una força incomparablement major. Al cinquè dia de la insurrecció, la guarnició de Petrograd

seguí els obrers. Després del triomf fou cridada a participar en les eleccions als soviets. Els soldats elegien confiadament a qui estava a favor de la revolució, contra l'oficialitat monàrquica, i que sabia expressar-ho bé: aquests resultaven ésser els escriptors, els metges, els joves oficials de l'època de la guerra procedents del camp intel·lectual, els petits funcionaris militars, és a dir, l'estrat inferior de la "nova classe mitjana". Quasi tots ells s'inscriuran, a partir de març, en el partit dels socialistes revolucionaris, que per la seua ideologia vaga era el que millor responia a la situació social intermèdia i a la limitació política d'aquests elements. El resultat fou que la guarnició es revelés incomparablement més moderada i burgesa que la massa dels soldats. Però aquests últims no s'adonaven de la diferència, que aviat havia d'exterioritzar-se en l'experiència dels mesos pròxims. Els obrers, per la seua banda, tendien a fondre's com més estretament possible amb els soldats, a fi de consolidar l'aliança conquerida amb la sang i armar d'una manera més sòlida a la revolució. I com en nom de l'exèrcit parlaven principalment els socialrevolucionaris de nou encuny, açò havia d'augmentar necessàriament als ulls dels obrers el prestigi d'aqueix partit, al mateix temps que el dels seus aliats, els menxevics. Així fou com sorgí en els soviets el predomini dels partits col·laboracionistes. N'hi ha prou de dir que fins en el soviet de la barriada de Viborg exerciren un paper preeminent en els primers temps els obrers menxevics. En aquell període, el bolxevisme bategava encara sordament al subsòl de la revolució. Els bolxevics oficials estaven representats encara en el soviet de Petrograd per una minoria insignificant, que, a més, no veia amb absoluta claredat els seus objectius.

I heus aquí com nasqué la paradoxa de la revolució de febrer. El poder es troba a mans dels socialdemòcrates, que no se n'han apoderat per un colp blanquista, sinó per cessió franca i generosa de les masses triomfants. Aquestes masses, que no sols neguen la confiança i el suport a la burgesia, sinó que la col·loquen quasi en el mateix pla que a la noblesa i a la burocràcia i només posen les seues armes a disposició dels soviets. I l'única preocupació dels socialistes, als qui tan poc esforç ha costat posar-se al capdavant dels soviets, està a saber si la burgesia políticament aïllada, odiada de les masses i hostil fins a la medul·la a la revolució, accedirà a fer-se càrrec del poder.

És necessari guanyar la seua conformitat a tota costa, i com és evident que la burgesia no pot renunciar al programa burgès, som nosaltres, els "socialistes", els que hem d'abjurar del nostre programa: correrem un vel de silenci sobre la monarquia, sobre la guerra, sobre la terra, sempre que la burgesia accepte el regal del poder que li brindem. I alhora que realitzen aquesta operació, els "socialistes", com burlant-se de si mateixos, continuen qualificant la burgesia d'enemic de classe. Guardant totes les formes rituals dels oficis religiosos, es comet un acte de sacrilegi provocatiu. La lluita de classes portada fins a les seuea últimes conseqüències és la lluita pel poder. La característica de tota revolució consisteix en portar la lluita de classes fins a les seues últimes conseqüències. La revolució no és més que la lluita directa pel poder. No obstant això, allò que als nostres "socialistes" els preocupa no és llevar el poder a l'anomenat enemic de classe, que no el té en les seues mans ni se'n pot apoderar amb les seues pròpies forces, sinó, al contrari, lliurar-li'l a tota costa. Potser no és açò una paradoxa? I aquesta paradoxa tenia per força que causar sorpresa; encara no s'havia produït la revolució alemanya de 1918 i el món no era encara testimoni d'una grandiosa operació del mateix tipus, però realitzada amb molt més èxit per la "nova classe mitjana" acabdillada per la socialdemocràcia germànica.

Com explicaven la seua conducta els col·laboracionistes? Un dels seus arguments tenia un caràcter doctrinari: ja que la revolució és burgesa, els socialistes no han de comprometre's prenent el poder; que la mateixa burgesia responga per ella. Açò sonava a incorruptibilitat. En realitat, era una màscara d'intransigència amb què la petita burgesia volia encobrir el seu servilisme envers la força de la riquesa i de l'educació. Els petits burgesos consideraven que el dret de la gran burgesia al poder era un dret innat, independent del balanç de forces socials. L'origen d'aquesta actitud raïa en aqueix moviment gairebé instintiu que impulsa de la vorera al rierol per a deixar passar al baró de Rotschild. Els arguments doctrinaris emprats no eren més que una espècie de concessió amb què es volia contrapesar la consciència de la pròpia insignificança. Dos mesos després, quan hom veié que la burgesia no podia de cap manera mantenir amb les seues pròpies forces el poder que li havia estat regalat, els col·laboracionistes llançaren sense embuts per la borda els seus prejudicis "socialistes" i entraren al Ministeri de coalició, no per a traure-hi la burgesia, sinó, per contra, per a salvar-la; no contra la seua voluntat: en cas contrari, la burgesia amenaçava els demòcrates de llençar-los el poder al cap.

El segon argument que s'esgrimia per a justificar la renúncia al poder, sense ésser més seriós en els fons, tenia un aspecte més pràctic. El nostre conegut Sukhanov subratllava en primer terme la "dispersió" de la Rússia democràtica: "Aleshores, la democràcia no tenia en les seues mans organitzacions de partit, sindicals o municipals, si fa o no fa consistents i influents." Açò sembla una burla! Un socialista que parla en nom dels soviets d'obriers i soldats i no en diu ni una paraula! Gràcies a la tradició de 1905, els soviets brollaren com escopits per la terra i esdevingueren immediatament una força incomparablement més poderosa que totes les altres organitzacions que després intentaren rivalitzar amb ells (els municipis, les cooperatives i, en part, els sindicats). Pel que es refereix als camperols, classe dispersa per naturalesa, gràcies a la guerra i a la revolució aparegueren organitzats com no ho havien estat mai: la guerra aglutinava els camperols en l'exèrcit i donava a aquest un caràcter polític. Més de vuit milions de camperols estaven organitzats en companyies i en esquadrans, que immediatament crearen la seua representació revolucionària, per mediació de la qual podien ésser posats en peu en qualsevol moment a la primera telefonada. Tal era la "dispersió" proclamada per Sukhanov!

Podrà hom dir que en el moment de resoldre la qüestió del poder, la democràcia no sabia encara quina seria l'actitud de les tropes del front. No plantejarem la qüestió de saber si hi havia el menor motiu amb fonament per a témer o esperar que els soldats del front, exhaustos per la guerra, recolzaren la burgesia imperialista. Serà prou de dir que aquesta qüestió es resoldrà plenament en el transcurs dels dos o tres dies pròxims, que foren precisament emprats pels col·laboracionistes per a preparar entre bastidors un govern burgès. "El 3 de març, la revolució era un fet consumat", diu Sukhanov. Malgrat l'adhesió de l'exèrcit en ple als soviets, els caps d'aquests rebutjaven amb totes les seues forces el poder, a què tenien més por com major era la intensitat amb què es concentrava en les seues mans.

Però, per què? ¿Per què uns demòcrates, uns "socialistes", que es recolzaven directament en unes masses com mai les ha conegut cap democràcia en la història, masses que comptaven a més amb una experiència considerable, disciplinades i armades, organitzades en soviets, per què, repetim, aquesta poderosa democràcia, segons sembla invencible, podia tenir-li por al poder? Aquest enigma, aparentment

indesxifrable, s'explica pel fet que la democràcia no tenia confiança en la seua pròpia base, la massa els inspirava por. No creia en la consistència de la confiança en si mateixa, i allò que més temia era la “anarquia”, açò és, que en prendre el poder es convertís, amb aquest, en un joguet de les anomenades forces elementals desencadenades. Dit amb d'altres paraules, la democràcia no se sentia cridada a dirigir el poble en el moment del seu impuls revolucionari, sinó que es considerava l'ala esquerra de l'ordre burgès, un tentacle d'aquest ordre burgès estès vers les masses. Si es titulava “socialista”, i encara es considerava com a tal, era per a ocultar no sols a les masses, sinó a si mateixa, la seua vertadera missió, i sense aquesta autosuggestió és la veritat que no hauria pogut complir-la. Així es resol la fonamental paradoxa de la revolució de febrer.

El primer de març a la vesprada es presentaren en la reunió del Comitè de la Duma els representants del Comitè Executiu Txeidse, Stieklov, Sukhanov i d'altres, per a examinar les condicions en què els soviets podien recolzar el nou govern. Del programa dels demòcrates quedaven totalment excloses les qüestions relatives a la guerra, la república, la terra, la jornada de vuit hores; tot es concretava en una reivindicació: concedir llibertat de propaganda als partits d'esquerra. Gran exemple de desinterès per als pobles i els segles el d'aquests socialistes, en les mans dels quals es trobava tot el poder d'una nació i dels quals depenia completament concedir o no la llibertat de propaganda als altres i que lliuren el poder als seus “enemics de classe” a condició que aquests últims els garantisca a ells... la llibertat de propaganda! Rodzianko no s'atrevia a anar sol a Telègrafs, i deia a Txeidse i Sukhanov: “El poder està en les vostres mans; ens podeu manar detenir a tots nosaltres.” Txeidse i Sukhanov li contesten: “Preneu el poder, però no ens detingueu perquè fem propaganda.” Quan s'estudien les negociacions dels col·laboracionistes amb els liberals i, en general, tots els episodis de les relacions mantingudes en aquells dies entre l'ala dreta i l'ala esquerra del Palau de Tàurida, sembla com si en l'escena gegantina en què es desenrotlla el drama històric del poble, un malson de comedians de la llegua, aprofitant-se d'un racó que queda lliure, es dedicaren en un entreacte a representar un *vaudeville* en roba interior.

Els caps de la burgesia (fem-los justícia) no comptaven amb açò. Segurament no haurien temut tant a la revolució si hagueren comptat amb aquesta política per part dels seus caps. Certament que, de creure-ho, també s'haurien equivocat, però acompanyant aquests en l'equivocació. Tement, malgrat tot, que la burgesia no accediria a prendre el poder ni fins i tot amb les condicions proposades, Sukhanov planteja un ultimàtum amenaçador: “nosaltres som els únics que podem contenir les forces elementals desencadenades... No hi ha més sortida que una: acceptar les nostres condicions.” Amb d'altres paraules: accepteu un programa, que és el *vostre*; en compensació, vos prometem domar la fera que ens ha donat el poder. Pobres domadors!

Miliukov estava sorprès. “No es molestava en dissimular [recorda Skuhanov] la seua satisfacció i la seua agradable sorpresa.” Quan els delegats del Soviet hi afegiren, per a donar-se importància, que les seues condicions eren “definitives”, Miliukov fins i tot s'entretingué i els encoratjà amb la frase següent: “Sí; en escoltar-vos, he pensat en el gran pas d'avanç que ha fet el moviment obrer des de 1905...” En aquest mateix to de cocodril afectuós hauria de parlar en Brest-Litovsk la diplomàcia d'Hohenzollern amb els delegats de la Rada ucraïnesa, rendint homenatge als seus dots d'homes d'Estat,

abans d'engolir-se'ls. Si la burgesia no s'engolí la diplomàcia soviètica no fou precisament gràcies a Sukhanov ni per culpa de Miliukov.

La burgesia prengué el poder a esquenes del poble. No tenia cap punt de suport en les classes treballadores, però amb el poder aconseguí quelcom així com un punt de suport de segona mà: els menxevics i els socialrevolucionaris, elevats a les altures per la massa, atorgaren un vot de confiança a la burgesia. Si examinàrem aquesta operació des del punt de vista de la democràcia formal, ens trobarem davant quelcom semblat a unes eleccions de segon grau, en les quals els menxevics i socialrevolucionaris exerceixen el paper tècnic d'anella intermèdia, açò és, de compromissaris electors de cadets. Examinada des del punt de vista polític, no hi ha més remei que reconèixer que els col·laboracionistes burlaren la confiança de les masses cridant al poder a aquells contra els quals havien estat elegits. Finalment, des d'un punt de vista més profund, des del punt de vista social, la qüestió es planteja així: els partits petit burgesos, que sota les condicions normals es manifestaven amb una jactància i una suficiència excepcionals, exaltats a les cimes del poder, s'espantaren de la seua pròpia inconsistència i s'afanyaren a posar el timó a mans dels representants del capital. En aquest acte de postració es palesà immediatament la terrible inconsistència de la nova classe mitjana i la seua dependència humiliant respecte a la gran burgesia. En adonar-se, o només tenir la sensació, que no podrien servir el poder en les seues mans durant molt de temps, que prompte haurien de cedir-lo a dreta o esquerra, els demòcrates decidiren que era millor avançar-se a lliurar-lo avui als respectables liberals per a no haver de lliurar-se'l demà als representants extrems del proletariat. Però, així i tot, el paper dels col·laboracionistes en tota la seua motivació social no deixa de tancar una traïció amb les masses.

En atorgar la seua confiança als socialistes, els obrers i soldats el que feien, sense saber-ho, era desposseir-se del poder polític. Quan s'adonaren de la realitat, quedaren perplexos, s'inquietaren, però no veien encara el mode de sortir de la situació creada. Els seus mateixos representants acudien amb arguments contra els quals no tenien una resposta preparada, però que es trobaven en contradicció amb els seus sentiments i intencions. Ja en el moment de la revolució de febrer les tendències revolucionàries de les masses no coincidiren gens ni mica amb les tendències col·laboracionistes dels partits petit burgesos. El proletariat i el camperol votaven al menxevic i al socialrevolucionari, no com a conciliadors, sinó com a enemics del tsar, del gran terratinent i del capitalista. Però en votar-los alçaven una barrera entre ells i els fins que perseguïen. Ara no podien ja avançar sense xocar amb la muralla que havien alçat i destruir-la. Tal era el sorprenent *quid pro quo* que es tancava en les relacions de classe posades de manifest per la revolució de febrer.

A la paradoxa fonamental de què hem parlat s'hi vingué a unir de seguida una paradoxa suplementària. Els liberals només accedien a prendre el poder de mans dels socialistes, a condició que la monarquia s'avingués a recollir-lo de les seues pròpies mans.

Al mateix temps, Gutxkov i Txulguin, monàrquic a qui ja coneixem, es traslladaven a Pskov, per a salvar la dinastia, el problema de la monarquia constitucional esdevenia l'eix de les negociacions entaulades entre els dos comitès del palau de Tàurida. Miliukov tractava de persuadir els demòcrates que li portaven el poder en una safata d'argent que els Romanov no podien ésser ja perillous, que, tot i que s'havia de suprimir, naturalment, Nicolau II, el tsarevitx Aleix, davall la regència de

Mikhaïl, podia molt bé assegurar el benestar del país: “El u és un xiquet malalt i l’altre és un home completament estúpid.” Heus aquí la silueta del candidat a tsar, traçada pel monàrquic liberal Stxidlovski: “Mikhaïl Alexandrovitx defugia tota intervenció en els assumptes de l’Estat i vivia lliurat de ple a l’equitació.” Sorprenent recomanació, sobretot, per a lluitar davant les masses. Després de la fugida de Lluís XVI a Varennes, Danton proclamà al club dels jacobins que un imbècil no podia ésser rei. Els liberals russos entenien, per contra, que la imbecil·litat del monarca seria la millor ofrena per al règim constitucional. Es tractava certament d’un argument per a impressionar la psicologia dels babaus esquerrans, però tenia un caràcter massa tosc fins i tot per a la gent a qui estava destinava. Als cercles liberals es deia que Mikhaïl era un “anglòfil”, sense precisar si la seua anglofília es referia a les carreres de cavalls o al parlamentarisme. Allò de principal era servir el símbol tradicional de poder, perquè, en cas contrari, el poble s’imaginaria que no hi havia poder algun.

Els demòcrates escoltaven, se sorprenien amablement i tractaven de persuadir... que es proclamés la República? No; que no es resolgués la qüestió per endavant. El tercer punt de les condicions del Comitè Executiu estava concebut així: “El govern provisional no ha de donar cap pas que resolga per endavant la forma de govern.” Miliukov plantejà la qüestió de la monarquia en forma d’ultimatum. Els demòcrates estaven desesperats. Però les masses acudiren en el seu auxili. En els mítings del Palau de Tàurida, absolutament ningú, no sols els obrers, sinó ni tan sols els soldats, volien un tsar, i no hi havia mode d’imposar-li’l. Però Miliukov intentà nedar contra el corrent i salvar el tron i la dinastia per damunt del cap dels seus aliats d’esquerra. Ell mateix observa en la seua *Història de la Revolució* que el 2 de març, a la nit, l’agitació produïda per la notícia que s’havia donat la regència a Mikhaïl “s’intensificà considerablement”. Rodzianko descriu amb molt més relleu l’efecte que les maniobres monàrquiques dels liberals produïen entre les masses. Tot just que arribà de Pskov amb l’acta d’abdicació de Nicolau II a favor de Mikhaïl, Gutxkov, a petició dels obrers, es dirigí des de l’estació als tallers ferroviaris, reté compte del que passava i, després de llegir l’acta d’abdicació, cridà: “Visca l’emperador Mikhaïl!” El resultat fou inesperat. Segons conta Rodzianko, l’orador fou immediatament detingut pels obrers, els quals, segons sembla, l’amençaren fins i tot d’afusellar-lo. “Amb gran treball, s’assolí llibertar-lo amb ajuda de la companyia de servei del regiment més pròxim.” Com sempre, Rodzianko incorre en exageració en els detalls, però allò de substancial del cas està descrit d’una manera fidedigna. El país havia vomitat la monarquia d’una manera tan radical, que no hi havia mode de fer-se-la engolir de nou. Les masses revolucionàries no admetien ni tan sols la idea d’un nou tsar.

Davant semblant situació, els membres del Comitè Provisional foren apartant-se l’un rere l’altre de Mikhaïl, no d’una manera definitiva, sinó “fins a l’Assemblea Constituent; llavors, ja veurem”. Només Miliukov i Gutxkov defensaven la monarquia a sang i foc i continuaven condicionant a aquest punt la seua entrada al govern. Què fer? Els demòcrates entenien que sense Miliukov no era possible formar un govern burgès, i que sense govern burgès era impossible salvar la revolució. Els precés i els reptes foren infinits. En la sessió del matí del 3 de març semblava que havia triomfat completament en el Comitè Provisional el criteri de la necessitat de “persuadir el Gran Duc que abdiqués”; és a dir, que hom el consideraven ja com a tsar! El cadet d’esquerra Nekrasov havia arribat a redactar fins i tot un projecte d’abdicació, però com Miliukov seguia ferm en les seues posicions, després de nous i apassionats debats, es votà per fi l’acord següent: “Ambdues parts motivaran davant el Gran Duc les seues opinions, i

sense entrar en discussions ulteriors li confiaren la solució a ell mateix.” D’aquesta manera, aquell “home completament imbècil”, a qui el germà major destronat per la insurrecció intentava transmetre el tron, infringint fins i tot la llei de successió dinàstica, es veia convertit inesperadament en superàrbitre de la forma de govern d’un país revolucionari. Per inversemblant que sembla, aquesta reunió, en què s’havien de decidir els destins de l’Estat, es celebrà. A fi de persuadir al Gran Duc que abandonés les quadres per a ocupar el tron, Miliukov li assegurà que hi havia la possibilitat absoluta de reunir fora de Petrograd les forces militars necessàries per a la defensa dels seus drets. En altres termes, Miliukov, quan a penes havia tingut temps de rebre el poder de les mans dels socialistes, elaborava el pla d’un colp d’Estat monàrquic. Després d’escoltar els discursos en pro i en contra, que no foren pocs, el Gran Duc demanà que hom li concedís el temps necessari per a reflexionar. Després d’invitar Rodzianko a passar a una altra habitació, Mikhaïl li preguntà a boca de canó: “Em garanteixen els nous governants només la corona, o també el cap?” L’incomparable camarlenc contestà que l’única cosa que podia prometre era morir al seu costat en cas de necessitat. Al pretendent, açò no li convenia gens ni mica. Després del seu idil·li amb Rodzianko, Mikhaïl es presentà de nou davant els diputats i declarà amb “fermesa” que renunciava al càrrec elevat, però perillós, al que hom el proposava. Llavors Kerenski, que encarnava en aquestes negociacions la consciència de la democràcia, s’alçà solemnement de la cadira i digué: “Sou un noble, altesa!” I jurà que així ho proclamaria pertot arreu. “L’acte de Kerenski [comenta secament Miliukov] harmonitzava malament amb la prosa de la decisió presa.” Cal convenir-hi. La veritat és que el text d’aqueix interludi no era per a exaltar-se. Al que dèiem més amunt sobre el sànet representat a l’entreacte, hi agreguem que l’escena apareixia dividida en dues parts per una mampara: en una, els revolucionaris pregaven als liberals que salvaren al revolució; en l’altra, els liberals imploraven a la monarquia que salvés el liberalisme.

Els representants del Comitè Executiu se sorprenien sincerament que un home tan il·lustrat i perspicaç com Miliukov s’obstinés tant per una cosa com la monarquia i es declara fins i tot disposat a renunciar al poder si, com a propina, hom no li donava també un Romanov. Però el monarquisme de Miliukov no tenia res de doctrinari ni de romàntic; era, per contra, el fruit del càlcul dels propietaris atemorits. En el caràcter no dissimulat d’aquesta por consistia la seua fatal feblesa. L’historiador Miliukov podia apel·lar fonamentadament a l’exemple de Mirabeau, cap de la burgesia revolucionària francesa, que tant s’havia esforçat també, en el seu temps, en conciliar la revolució amb el rei. Mirabeau obrava impulsat, com ell, per la por dels propietaris a causa de les seues propietats: era més prudent cobrir-les amb el pavelló de la monarquia, de la mateixa manera que la monarquia es cobria amb el pavelló de l’Església, que no deixar-les al descobert. Però a França, en 1789, la tradició de poder reial estava encara reconeguda pel poble, sense parlar que tota Europa era monàrquica. En recolzar el rei, la burgesia francesa no es divorciava encara del poble; almenys, esgrimia contra ell els seus propis prejudicis. La situació, en la Rússia de 1917, era completament distinta. A més dels naufragis i avaries per que havia passat el règim monàrquic en els distints països del món, la mateixa monarquia russa havia sofert ja en 1905 desperfectes irreparables. Després del 9 de gener, el capellà Gapon havia llençat la seua maledicció contra el tsar i la seua “raça d’escurçons”. El Soviet de Diputats Obrers de 1905 es declarava obertament republicà. Els sentiments monàrquics dels camperols, amb els quals la mateixa monarquia havia comptat durant molt de temps i amb els quals cobria la burgesia el seu monarquisme, no apareixien enlloc. La contrarevolució armada que s’aixecà més tard, començant per Kornilov, repudiava hipòcritament, però per això

mateix d'una manera més significativa, el poder del tsar; tan poc arrelat estava el sentiment monàrquic al poble! No obstant això, la mateixa revolució de 1905, que ferí de mort la monarquia, privà per sempre de base les inconsistents tendències republicanes de la burgesia "avançada". Aquests dos processos es contradien i es completaven alhora. La burgesia, que ja des de les primeres hores de la revolució de febrer tingué la sensació del seu naufragi, s'agafava a un clau cremant. No necessitava la monarquia perquè aquesta fos la fe que la unia amb el poble; al contrari, la burgesia no podia ja oposar a les creences del poble una altra cosa que un fantasma coronat. Les classes "il·lustrades" de Rússia entraren en la palestra de la revolució no com a heralds de l'Estat nacional, sinó com a mantenidors de les institucions medievals. Com no tenien un punt de suport ni al poble ni en si mateixos, el cercaven fora d'elles. Arquimedes es comprometia a alçar el món si hom li donaven un punt de suport per a la seua palanca, Miliukov, al contrari, cercava un punt de suport per a evitar la transformació de la gran propietat del sòl, i, en fer-ho, se sentia molt més proper als generals tsaristes més anquilosats i als dignataris de l'Església ortodoxa, que a aquells demòcrates casolans, l'única preocupació dels quals era guanyar-se la confiança dels liberals. Impotent per a trencar la revolució, Miliukov havia decidit fermament enganyar-la. Estava disposat a engolir-se moltes coses: els drets cívics per als soldats, els municipis democràtics, l'Assemblea Constituent, a condició que hom li donés el punt de suport d'Arquimedes davall la forma de la monarquia. Miliukov confiava a convertir pas a pas la monarquia en un eix entorn del qual es reuniren els generals, la burocràcia renovada, els prínceps de l'Església, els propietaris, tots els descontents de la revolució, i crear a poc a poc, començant pel "símbol", un vertader fre monàrquic real que fos contenint les masses, a mesura que aquestes s'anaren cansant de la revolució. Allò important era guanyar temps! Un altre dels directors del partit cadet, Nabokov, explicava posteriorment l'avantatge capital que hauria representat l'acceptació de la corona per Mikhaïl: "Hauria quedat eliminada la qüestió fatal de la convocatòria de l'Assemblea Constituent durant la guerra." Tinguem present aquestes paraules: entre febrer i octubre, la lluita entorn de la data en què s'havia de convocar l'Assemblea Constituent exerceix un paper considerable, amb la particularitat que els cadets, alhora que negaven categòricament el seu propòsit de donar llargues a la convocatòria de la representació popular, practicaven una política tenaç d'ajornaments. Malauradament per a ells, només podien recolzar-se per a la seua política en si mateixos, no havent pogut aconseguir, al capdavall, el mantell monàrquic, que tant anhelaven. Després de la deserció de Mikhaïl, Miliukov ja no pogué agafar-se ni a un clau cremant.

EL NOU PODER

Divorciada del poble, lligada molt més estretament al capital financer estranger que a les masses treballadores del propi país, hostil a la revolució que triomfava, la burgesia russa, que havia arribat amb retard, no podia invocar en el seu propi nom ni un sol títol a favor de les seues pretensions al poder. No obstant això, era necessari fonamentar-les en un sentit o un altre, perquè la revolució sotmet a una revisió implacable no sols els drets heretats, sinó també les noves al·legacions. Rodzianko, el president del Comitè Provisional, que durant els primers dies de la revolució es trobà al capdavant del país, era la persona menys indicada per a oferir arguments susceptibles de convèncer les masses. Ajuda de cambra davall Alexandre II, oficial del regiment de cavalleria de la Guàrdia, degà provincial de la noblesa, camarlenc de Nicolau II,

monàrquic fins a la molla de l'os, gran terratinent, membre del partit dels octubristes, un dels elements actius dels zemstvos i diputat de la Duma nacional, Rodzianko fou després elegit president d'aquesta. Açò ocorria després de la dimissió de Gutxkov, a qui odiaven en palau per la seua qualitat de "Jove Turc". La Duma confiava a tenir més fàcil accés al cor del monarca per mediació del camarlenc. Rodzianko féu tot allò que pogué: testimonià al tsar, sense cap hipocresia, la seua adhesió a la dinastia; implorà com un favor ésser presentat al príncep hereu i guanyà les simpaties d'aquest com "l'home més voluminosos de tota Rússia". Malgrat tot aquest histrionisme bizantí, el camarlenc no assolí conquerir el favor del tsar per a la Constitució, i, en les seues lletres, la tsarina el qualificava, sense embuts, de canalla. Durant la guerra, el president de la Duma féu passar, indubtablement, no poques males estones al tsar, aclaparant-lo, durant les audiències, amb exhortacions ampul·loses, crítiques patriòtiques i auguris ombrívols. Rasputin veia en Rodzianko un enemic personal. Kurlov, un dels elements més afins a la banda palatina, es refereix a la "insolència [de Rodzianko] acompanyada d'una indubtable limitació mental". Witte parla del president de la Duma amb més indulgència, però no molt millor: "No és ximple, sinó, al contrari, prou llest: però així i tot, la qualitat principal de Rodzianko no consisteix en la seua intel·ligència, sinó en la seua veu: té una magnífica veu de baix." En un principi, Rodzianko intentà vèncer la revolució amb les mànegues dels bombers; plorà quan sabé que el govern del príncep Golitsin havia abandonat el seu lloc; es negà, horroritzat, a prendre el poder que li oferien els socialistes; després, decidí prendre'l; però, com a súbdit fidel, abrigant el propòsit de tornar la corona al monarca tan aviat com li fos possible. No fou culpa de Rodzianko, que aquesta ocasió no se li oferís. En canvi, la revolució, amb ajuda d'aquells mateixos socialistes, brindà al camarlenc magnífica ocasió de fer ressonar la seua veu de baix davant els regiments aixecats. Ja el 27 de febrer, el capità retirat de la cavalleria de la Guàrdia Rodzianko deia al regiment de la Guàrdia que s'havia presentat al Palau de Tàurida: "Fidels soldats, escolteu els meus consells. Sóc un home vell i no vos enganyaré; escolteu els oficials, que no vos manaran gens roí i obraran de complet acord amb la Duma. Visca la santa Rússia!" Segurament, que no hi havia en tota la Guàrdia cap oficial que no estigués disposat a acceptar aqueixa revolució. En canvi, els soldats no acabaven de convèncer-se de la seua necessitat. Rodzianko temia els soldats, temia els obrers, veia en Txeidse i la resta d'elements d'esquerra agents a sou d'Alemanya, i, alhora que es posava al capdavant de la revolució, mirava a cada moment en torn seu, esperant el moment en què el Soviet vingués a detenir-lo.

La figura de Rodzianko és un poc còmica, però no fortuïta; aquest camarlenc, amb la seua magnífica veu de baix, era l'encarnació de les dues classes dirigents de Rússia: els grans terratinents i la burgesia, amb l'additament del clero progressiu. Rodzianko era molt devot i molt versat en música litúrgica, i els burgesos liberals, independentment de l'actitud que pogueren adoptar envers l'Església Ortodoxa, consideraven tan necessària per a l'ordre l'aliança amb aquesta última com amb la monarquia.

En aquells dies, l'honorable monàrquic que devia el poder als conspiradors, rebels i assassins, estava pàl·lid i desencaixat. Els altres membres del Comitè no se sentien molt millor. Algun d'ells ni tan sols es deixaven veure al Palau de Tàurida, per entendre, sens dubte, que la situació no estava encara prou aclarida. Els més prudents feien voltes, de puntetes, al voltant del foc de la revolució, el fum dels quals els feia tossir, i deien: "Deixem-lo que creme, i després veurem si s'hi pot coure quelcom!"

El Comitè, si bé accedí a prendre el poder, no es decidí immediatament a formar un Ministeri. “En espera [segons les paraules de Miliukov] que arribés el moment de formar govern, el Comitè es limità a designar comissaris entre els membres de la Duma, encarregats de regentar els organismes governamentals, perquè açò deixava oberta una sortida en cas de retirada.”

Al capdavant del Ministeri de l'Interior posaren el diputat Karaulov, home insignificant, però menys covard potser que els altres, el qual dictà el primer de març l'ordre de detenció de tots els caps de la policia i del cos de gendarmes. Aquest terrible gest revolucionari tenia un caràcter purament platònic, ja que els rebels s'havien afanyat a detenir pel seu compte la policia, sense esperar que es publicés cap decret, i la presó era, a més, per a ella l'únic asil contra la venjança popular. Molt més tard, la reacció veié en aquell acte demostratiu de Karaulov el principi de totes les calamitats posteriors.

Per a la comandància militar de Petrograd hom nomenà el coronel Engelhardt, oficial del regiment de la Guàrdia, propietari de quadres de cavalls de carreres i gran terratinent. En compte de detenir el “dictador” Ivanov, que havia arribat del front per a calmar la capital, Engelhardt posà a la seua disposició un oficial reaccionari en qualitat de cap d'estat major: al capdavant, tots era un.

Al Ministeri de Justícia s'envià la llumenera de l'advocacia liberal de Moscou, a l'eloqüent i buit Maklakov, el qual s'afanyà a fer entendre, abans que res als buròcrates reaccionaris, que ell no volia ésser ministre per la gràcia de la revolució, i, “posant la vista sobre un camarada que acabava d'entrar i que exercia les funcions de mosso”, digué en francès: “*Le danger est à gauche*”.

Els obrers i soldats no necessitaven entendre francès per a comprendre que tots aquells cavallers eren els seus més acèrrims enemics.

Per la seua banda, Rodzianko no féu escoltar la seua veu tonant molt de temps al capdavant del Comitè. La seua candidatura a la presidència del govern revolucionari s'enfonsà per si mateixa: era evident que l'intermediari entre els propietaris i la monarquia no servia ja per a intermediari entre els propietaris i la revolució. Però no per això desaparegué de l'escena política, sinó que intentà tenaçment avivar la Duma, contrarestant amb ella la influència del Soviet, i s'erigí invariablement en l'eix de totes les temptatives encaminades a articular la contrarevolució dels burgesos i els grans terratinents. Ja tornarem a trobar-nos amb ell.

El primer de març, el Comitè Provisional emprengué la formació d'un Ministeri, proposant per a ell els homes que la Duma, a partir de 1915, havia recomanat repetidament al tsar com a persones que gaudien de la confiança del país; es tractava de grans agraris i industrials, dels diputats d'oposició de la Duma i caps del bloc progressiu. La veritat és que la revolució feta pels obrers i els soldats no es veié representada en res en la composició del govern revolucionari, amb una sola excepció. Aquesta excepció la constituïa Kerenski. L'ona Rodzianko-Kerenski era l'ona oficial de la revolució de febrer.

Kerenski entrà en el govern en qualitat, diguem-ho així, d'ambaixador d'aquella revolució. No obstant això, la seua actitud envers ella era la d'un advocat provincià que havia intervingut en diversos processos polítics. Kerenski no era un revolucionari, sinó

purament i simple un home que havia voletejat al voltant de la revolució. Elegit per primera vegada com a diputat de la quarta Duma, gràcies a què estava dins de la llei, Kerenski esdevingué el president de la fracció grisa i impersonal dels *trudovniki* o “laboristes”, fracció que era un fruit anèmic de l’encreuament del liberalisme amb els *narodniki*. No tenia preparació teòrica, ni escola política, ni aptitud per a les tasques especulatives, ni nervi polític. Totes aquestes qualitats es veien substituïdes en ell per una facilitat d’adaptació superficial, per una fàcil exaltació i aqueixa classe d’eloqüència que actua, no sobre el pensament ni sobre la voluntat, sinó sobre els nervis. Les seues intervencions en la Duma, inspirades en un radicalisme declamatori, per al qual no li faltaven ocasions, li creà, si no una popularitat, almenys una certa notorietat. Durant la guerra, entenia, coincidint en açò amb els liberals, com a patriota que era, que la idea mateixa de la revolució era funesta per al país. L’acceptà quan vingué, i la revolució, aferrant-se a la seua “popularitat”, el redreçà. Per a ell, la revolució s’identificava d’una manera natural amb el nou poder. Però el Comitè Executiu decretà que el poder, conquerit per la revolució burgesa, havia de pertànyer a la burgesia. A Kerenski, aquesta fórmula se li antullava falsa, encara que no fos més que pel fet que li tancava les portes del Ministeri. Kerenski estava completament persuadit que el seu socialisme no constituïa cap obstacle per a la revolució burgesa, com tampoc aquesta causaria cap detriment al seu socialisme. El Comitè Provisional de la Duma decidí fer una temptativa per a arrencar del Soviet el diputat radical i no li fou difícil aconseguir-ho, oferint-li la cartera de Justícia, a la qual havia renunciat ja Maklakov. Kerenski aturava pels corredors els amics i els preguntava: “He d’acceptar la cartera o no?” Els amics no dubtaven que ja tenia decidit acceptar-la. Sukhanov, molt ben disposat envers Kerenski en aquell llavors, observà en ell (cert és que en *Records*, publicats més tard) “que tenia la seguretat que estava cridat a complir una missió molt important... i s’irritava extraordinàriament contra els que no se n’adonaven”. Per fi, els amics, Sukhanov inclusivament, li aconsellaren que acceptés la cartera, entenent que era el millor; perquè d’aquesta manera, tenint allí a un dels seus, podrien observar de prop el que feien aquells astuts liberals. Però alhora que temptaven sigil·losament Kerenski a cometre un pecat per al qual no necessitava, per cert, orientació, els dirigents del Comitè Executiu li negaven tota sanció oficial. El Comitè Executiu s’ha manifestat ja (recordava Sukhanov a Kerenski), i tornar a plantejar l’assumpte davant el Soviet no deixa de tenir els seus perills, perquè pot senzillament contestar: “el poder ha de pertànyer a la democràcia soviètica.”

Tal és el relat textual del mateix Sukhanov, que constitueix una increïble mescla de candidesa i de cinisme. L’inspirador de tots els misteris del poder reconeix obertament que, ja el 2 de març, el Soviet de Petrograd s’inclinava per la presa formal del poder, el qual li pertanyia de fet des de la vesprada del 27 de febrer, i que els caps socialistes només havien pogut desposseir-lo d’ell, en profit de la burgesia, a esquena dels obrers i els soldats, sense que aquests ho saberen i contra la seua vertadera voluntat. El tracte dels demòcrates amb els liberals apareix rodejat, en el relat de Sukhanov, de totes les característiques jurídiques de rigor en un crim de lesa revolució, és a dir, de complot secret trametat contra el poder del poble i els seus drets.

Els dirigents del Comitè Executiu, comentant la impaciència de Kerenski, xiuxiuejaven entre si que no era convenient per a un socialista prendre oficialment un parcel·la de poder de mans dels homes de la Duma, que acabaven de rebre’l íntegrament de mans dels socialistes. Seria millor que Kerenski assumís tota la responsabilitat d’aquell acte. Aquells cavallers, per una espècie d’instint infal·lible, se les arreglaven per a trobar sempre vertaderament la sortida més complicada i falsa a totes les

situacions. Però Kerenski no volia entrar en el govern amb la jaqueta de simple diputat radical; volia entrar-hi, a totes passades, embolicat en el mantell de representant de la revolució triomfant. A fi de no ensopegar amb cap resistència, no sol·licità la sanció ni del partit del qual es proclamava membre, ni del Comitè Executiu, que era vicepresident. Sense advertir els caps, en una de les sessions plenàries del Soviet, que en aquells dies tan sols era encara un míting caòtic, demanà la paraula per a fer una declaració, i en el seu discurs, que uns qualificaren de confús i d'altres d'històric (versions entre les quals, dit siga de passada, no hi ha contradicció), exigí un vot de confiança i repetí en tots els tons que estava disposat a morir per la revolució i, encara més, a acceptar la cartera de ministre de Justícia. Li bastà d'al·ludir a la necessitat d'una amnistia política completa i lliurar als tribunals els funcionaris tsaristes, per a provocar una tempestat d'aplaudiments en aquella assemblea inexperta, sense rumb ni direcció. “Aquella farsa [recorda Txliapnikov] produí en molts una profunda indignació i un sentiment de repugnància envers Kerenski.” Però ningú el contradí: els socialistes, alhora que lliuraven el poder a la burgesia, evitaven, com sabem, plantejar aquesta qüestió davant les masses. No hi hagué votació. Kerenski decidí interpretar els aplaudiments com un vot de confiança. Des del seu punt de vista, tenia raó. Indubtablement, el Soviet era partidari de l'entrada dels socialistes al Ministeri, perquè hi veia un pas en el sentit de la liquidació del govern burgès, amb el qual, ni per un instant, estigué conforme. De totes maneres, fent cas omís de la doctrina oficial, el 2 de març Kerenski accedí a acceptar el càrrec de ministre de Justícia. Segons l'octubrista Txidlovski, “Kerenski estava molt content del seu nomenament, i em recorde perfectament que, al local del Comitè Provisional parlava calorosament, tombat en una butaca, del pedestal que alçaria a la justícia en Rússia.” En efecte, mesos més tard, havia de demostrar-ho eloqüentment en el procés contra els bolxevics.

El menxevic Txeidse, al qual els liberals, en guiar-se per un càlcul excessivament simple i per la tradició internacional, volien confiar, en un moment difícil, el Ministeri de treball, es negà categòricament a acceptar el càrrec, i romangué al seu lloc de president del Soviet. Menys brillant que Kerenski, Txeidse estava, no obstant això, construït amb materials més sòlids.

Miliukov, líder indiscutible del partit cadet, encara que no es trobés formalment al capdavant del Ministeri, era el cap del govern provisional. “Miliukov estava incomparablement per damunt dels seus companys de gabinet [deia el cadet Nabokov, després d'haver trencat ja amb ell], com a força intel·lectual, pels seus immensos coneixements, quasi inesgotables, i pel seu esperit ampli”. Sukhanov, que acusava Miliukov personalment del fracàs del liberalisme rus, deia, no obstant això, parlant d'ell: “Miliukov era aleshores la figura central, l'ànima i el cervell de tots els cercles polítics burgesos... Sense ell no hauria hagut política burgesa en el primer període de la revolució.” Malgrat la seua exageració, aquestes opcions assenyalen la superioritat indiscutible de Miliukov sobre els altres polítics de la burgesia russa. La seua força raïa en el mateix en què raïa la seua feblesa: d'una manera més concreta i definitiva que els altres, expressava, traduït al llenguatge de la política, el destí de la burgesia russa, és a dir, la situació sense sortida en què la història l'havia col·locada. Els menxevics es lamentaven que Miliukov havia portat el liberalisme a la ruïna, però amb més fonament podria hom afirmar que fou el liberalisme que portà a la ruïna a Miliukov.

Tanmateix el neoeslavisme, ressuscitat per ell amb fins imperialistes, Miliukov fou sempre un occidentalista burgès. Havia fixat com a objectiu al seu partit la

implantació en Rússia de la civilització europea. Però temia cada dia més les senderes revolucionàries que havien seguit els pobles d'Occident. Per açò, tot el seu occidentalisme es reduïa a una enveja impotent dels països occidentals.

La burgesia anglesa i francesa edificà una nova societat a imatge i semblança seua. L'alemanya arribà més tard i hagué de romandre durant molt de temps lliurada a les farinetes d'avena de la filosofia. Els alemanys inventaren el terme "contemplació del món" (*Weltanschauung*), amb el que no compten a favor seu els anglesos ni els francesos; mentre que les nacions occidentals creaven un món nou, els alemanys "contemplaven" el seu. Però la burgesia alemanya, tan pobre des del punt de vista de l'acció política, creà la filosofia clàssica, el que constitueix una aportació de valor innegable. La burgesia russa arribà encara més tard. És veritat que traduï al rus, amb algunes variants, la paraula "contemplació del món", però amb això no féu més que palesar, al mateix temps que la seua impotència política, la seua fatal pobresa filosòfica. Importà idees i tècnica, establint per a l'última tarifes aranzelàries elevades i per a les primeres una quarantena dictada per la por. Miliukov estava cridat a donar expressió política a aquests trets característics de la seua classe.

Antic professor d'Història a Moscou, autor d'importants treballs científics, fundador després del partit cadet, fruit de la fusió dels grans terratinents liberals i dels intel·lectuals d'esquerra, Miliukov es trobava absolutament lliure del dilettantisme polític, propi de la majoria dels polítics liberals russos. Tenia un concepte molt seriós de la seua professió, i açò bastava ja per a fer-lo ressaltar sobre el medi.

Fins a 1905 els liberals russos s'averonyien quasi sempre de ser-ho. La capa de populisme i més tard de marxisme els serví, durant molt de temps, de cuirassa defensiva. En aquesta capitulació vergonyant, en essència molt poc profunda, de cercles burgesos molt extensos, en què figuraven fins i tot tota una sèrie de joves industrials, davant el socialisme cobrava tota la seua expressió la manca de confiança en si mateixa d'una classe que havia vingut en el moment oportú per a concentrar en els seues mans fortunes de milions, però massa tard per a posar-se al capdavant del país. Els pares, camperols de llargues barbes i botiguers enriquits, havien acumulat sense pensar en el seu paper social. Els fills havien acabat els seus estudis universitaris en el període de fermentació de les idees prerevolucionàries, i quan intentaren trobar cabuda en la societat no tingueren pressa per a enrolar-se sota la bandera del liberalisme, ja malparada als països avançats, descolorida i tota apedaçada. Durant algun temps, cediren als revolucionaris part del seu esperit i fins i tot dels seus ingressos. Açò que diem podem fer-ho extensiu, encara amb major raó, als representants de les professions liberals, una part considerable dels quals passaren en la seua joventut per la fase de les simpaties socialistes. El professor Miliukov no passà mai la pallola del socialisme. Era, orgànicament, un burgès, i no se n'averonyia.

Cert que en l'època de la primera revolució, Miliukov no renunciava encara a l'esperança de recolzar-se en les masses revolucionàries per mediació dels partits socialistes domesticats. Witte conta que quan, a l'octubre de 1905, durant la formació del seu gabinet constitucional, exigí als cadets "que es tallaren la cua revolucionària", aquests li contestaren que de la mateixa manera que ell, Witte, no podia renunciar a l'exèrcit, ells no podien tampoc renunciar a les forces armades de la revolució. En els fons, açò, aleshores, no era ja més que un xantatge: per a fer pujar el seu preu, els cadets espantaven Witte amb les masses, les mateixes masses a les qui ells tant temien.

Precisament l'experiència de 1905 persuadí Miliukov que, per fortes que fossen les simpaties liberals dels grups intel·lectuals socialistes, les forces autèntiques de la revolució, les masses, no cedirien mai les seues armes a la burgesia, i que quant millor armades estigueren, més perilloses serien per a aquesta. En proclamar obertament que la bandera roja no era més que un drap, Miliukov liquidà, amb un sentiment evident d'alleujament, un idil·li que en realitat no havia començat.

El divorci entre l'anomenada "intel·liguència" i el poble constituïa un dels temes tradicionals dels publicistes russos, amb la particularitat que els liberals, contràriament als socialistes, englobaven davall el nom de "intel·liguència" totes les classes "cultes", és a dir, les classes posseïdores. Després que aquest divorci es palesà catastròficament, els liberals, durant la primera revolució ideològica de les classes "cultes", vivien com en constant espera del judici final. Un escriptor liberal, filòsof, no lligat pels convencionalismes de la política, expressà la por envers la massa amb una força furiosa, que recorda el reaccionarisme epilèptic de Dostoievski. "Tal com som, no sols no podem somiar en la fusió amb el poble, sinó que hem de témer-lo més que a tots els atropellaments del poder i beneir aquest últim, que amb les seues baionetes i les seues presons ens protegeix contra la fúria popular..." ¿Podien els liberals, pensant d'aquesta manera, somiar d'empunyar el "governall" de la nació revolucionària? Tota la política de Miliukov porta el segell de la impotència. En el moment de la crisi nacional, el partit acabdillat per ell pensa en el mode d'esquivar el colp i no en el d'assestar-lo.

Com a escriptor, Miliukov és pesat i difús, i igualment pot dir-se d'ell com a orador. Allò decoratiu no és el seu fort. Açò podria ésser una qualitat positiva si la política mesquina de Miliukov no necessités tan urgentment de cobrir-se amb una màscara, o si, almenys, hagués pogut objectivament cobrir-se amb una gran tradició; però Miliukov no comptava ni fins i tot amb una petita tradició. La política oficial de França, quinta essència de l'egoisme burgès i de la perfídia, té dos poderosos auxiliars: la tradició i la retòrica, que rodegen d'una cuirassa defensiva tot polític burgès, fins i tot un advocat dels grans propietaris tan prosaic com Poincaré. Però no és culpa de Miliukov no haver tingut antecessors patètics ni veure's obligat a practicar una política d'egoisme burgès a la frontera que separa Europa d'Àsia.

"Paral·lelament amb les simpaties envers Kerenski [llegim en les memòries del socialrevolucionari Sokolov, sobre la revolució de febrer], existia des del principi una gran antipatia no dissimulada i un poc estranya envers Miliukov. Jo no comprenia, i seguisc sense comprendre, per què aquest honorable home públic era tan impopular." Si els filisteus compregueren les causes del seu entusiasme envers Kerenski i de les seues antipaties envers Miliukov, deixarien d'ésser filisteus. El bon burgès no sentia simpaties envers Miliukov, perquè aquest expressava d'una manera excessivament prosaica, desapassionada i incolora, l'essència política de la burgesia russa. En mirar-se en l'espill de Miliukov, el burgès veia que era gris, interessat, covard, i, com sol succeir, s'indignava contra l'espill.

En veure, per la seua banda, les carasses de descontent del burgès liberal, Miliukov deia tranquil·lament i amb aplom: "La gent és ximple." I pronunciava aquestes paraules sense irritació, gairebé d'una manera afectuosa, amb el desig de dir: "Si avui la gent no em comprèn, no hi ha per què desesperar-se, ja em comprendrà més tard." Miliukov confiava fonamentadament que el burgès no el trairia i, sotmetent-se a la lògica de la situació, el seguiria a d'ell, Miliukov, perquè no tenia un altre camí. I en

efecte, després de la revolució de febrer, tots els partits burgesos, fins i tot els de dreta, seguiren el cap cadet, encara que l'insultaren i fins i tot el maleïren.

No es podia dir el mateix d'un polític demòcrata amb matís socialista com Sukhanov. Aquest no era un home gris, sinó, per contra, un polític professional, prou refinat en el seu petit ofici. Aquest polític no podia semblar "intel·ligent", perquè saltava massa als ulls la contradicció constant entre allò que volia i els resultats a què arribava. Però es feia el cucut, enredava i cansava la gent. Per a arrossegar-lo, calia enganyar-lo, no sols reconeixent la seua completa independència, sinó acusant-lo fins i tot d'excessiu esperit de comandament, d'autoritarisme. Açò l'afalagava i el conciliava amb el paper d'instrument servil. Fou precisament en una conversa amb aquesta esquiol socialista on Miliukov llençà la seua frase: "La gent és ximple." Aquesta frase no era més que una subtil adulació: "Els únics intel·ligents som vostè i jo." I en dir-ho, Miliukov, sense que ells s'adonaren, posava l'anell al nas dels demòcrates. L'anell amb què més tard havien d'ésser llençats per la borda.

La seua impopularitat personal no li permeté a Miliukov posar-se al capdavant del govern; s'hagué d'acontentar amb la cartera d'Assumptes Estrangers. Els assumptes de política exterior constituïen ja la seua especialitat en la Duma.

El ministre de Guerra resultà ésser el gran industrial moscovita Gutxkov, a qui ja coneixem, liberal en la seua joventut, amb una certa tendència aventurera i després home de confiança de la gran burgesia prop de Stolipin, en el període de la repressió de la primera revolució. La dissolució de les dues primeres Dumes, en les quals dominaven els cadets, conduí al colp d'Estat del 3 de juny de 1907, fet a fi de modificar l'estatut electoral en benefici del partit de Gutxkov, que presidí després de les dues últimes Dumes fins al moment de la revolució. En 1911, en inaugurar hom a Kiev el monument a Stolipin, mort per un terrorista, Gutxkov, dipositant la corona, s'inclinà fins al sòl: en aquesta reverència parlava tota la classe. En la Duma es dedicà, principalment, a les qüestions militars, i en la preparació de la guerra obrà en estret contacte amb Miliukov. En la seua qualitat de president del Comitè Central industrial de guerra, Gutxkov agrupà els industrials sota la bandera de l'oposició patriòtica, sense impedir gens ni mica, al mateix temps, que els dirigents del bloc progressista, Rodzianko inclusivament, s'ompliren les butxaques amb els subministraments militars. La recomanació revolucionària de Gutxkov era que el seu nom anava associat per la semillegenda de la preparació de la coneguda revolució palatina. L'excap de policia afirmava, a més, que Gutxkov "es permetia en les seues converses sobre el monarca aplicar a aquest últim un epítet extremadament ofensiu". És molt versemblant, però Gutxko no constituïa en aquest sentit una excepció. La devota tsarina odiava Gutxkov, li aplicava en les seues lletres els insults més grollers i expressava l'esperança de "veure'l penjat". Cert és (dit siga de passada) que la tsarina desitjava aqueixa sort a molts. Fos com fos, l'home que s'havia inclinat fins al sòl davant el botxí de la primera revolució, aparegué essent ministre de la Guerra de la segona.

Per a la cartera d'Agricultura hom designà el cadet Txingarev, metge provincià i diputat de la Duma. Els seus correligionaris el consideraven com una mediocritat honrada o, per a dir-ho amb Nabokov, com "un intel·lectual de província, apte per a un càrrec, no a la capital, sinó en províncies o en un districte". Feia ja temps que s'havia evaporat el radicalisme vague de la seua joventut i ara la preocupació principal de Txingarev consistia en demostrar a les classes posseïdores la seua capacitat d'home

d'Estat. Encara que el vell programa dels cadets parlava de "l'expropiació forçosa de les terres dels grans propietaris mitjançant una justa taxació", cap d'ells prenia aquest programa seriosament, sobretot ara, en els anys d'inflació de la guerra, i Txingarev considerà com la seua missió principal retardar la solució del problema agrari, fent concebre esperances als camperols amb el mirallet de l'Assemblea Constituent, que els cadets feien tot el possible per a no convocar. La revolució de febrer estava condemnada a estavellar-se contra el problema de la terra i el de la guerra. Txingarev ajudà amb totes les seues forces a aconseguir-ho.

La cartera d'Hisenda anà a mans d'un jove anomenat Teretxenko. "D'on l'han tret?", es preguntava la gent amb estranyesa al palau de Tàurida. Els iniciats deien que era propietari de fàbriques de sucre, hisendes agrícoles, boscos i altres riqueses valorades en vuitanta milions de rubles d'or, que ocupava la presidència del Comitè Industrial de guerra a Kiev, que posseïa una bona pronúncia francesa i que, a més a més, era un bon coneixedor del *ballet*. Afegien, a més, d'una manera significativa, que Teretxenko, en qualitat d'home de confiança de Gutxkov, quasi hauria pres part en el gran complot que havia de destronar Nicolau II. La revolució, destorbant el complot, ajudà Teretxenko.

Durant aquells cinc dies de febrer, en què en els freds carrers de la capital es produïen els combats revolucionaris, creuà algunes vegades per davant de nosaltres, com una ombra, la figura de liberal procedent de casa gran, fill de l'exministre tsarista Nabokov, figura quasi simbòlica en la seua correcció fàtua i en la seua duresa egoista. Nabokov passà els dies decisius de la insurrecció entre els quatre murs del despatx de sa casa, "esperant, alarmat, el desenrotllament dels esdeveniments". Heu-lo aquí, ara, convertit en el *factòtum* del Govern Provisional, en una espècie de ministre sense cartera. Emigrat a Berlín, on fou mort per una bala perduda d'un guàrdia blanc, deixà unes notes, no exemptes d'interès, sobre el Govern Provisional. Anotem a favor seu aquest servei.

Però ens hem oblidat d'anomenar al primer ministre, sens dubte per fer el que feia tothom en els moments més seriosos del seu breu regnat. El 2 de març, Miliukov, en presentar el nou ministre en la sessió del Palau de Tàurida, digué que el príncep Lvov era "l'encarnació de l'opinió pública russa, perseguida pel règim tsarista". Més tard, en la seua *Història de la Revolució*, observa prudentment que fou posat al capdavant del govern el príncep Lvov, "poc conegut personalment de la majoria dels diputats que formaven el Comitè Provisional". L'historiador intenta eximir ací el polític de responsabilitat per elecció. En realitat, el príncep formava part, des de feia temps, del partit cadet, figurant a la seua ala dreta. Després de la dissolució de la primera Duma, en la famosa reunió de diputats celebrada en Viborg, que es dirigí a la població amb la crida ritual del liberalisme ofès: "No pagar els impostos", el príncep Lvov, que estava present, no signà el manifest. Nabokov recorda que, en tornar de Viborg, el príncep caigué malalt, amb la particularitat que la malaltia "s'atribuïa a l'estat d'agitació en què es trobava". Pel que es veu, el príncep no havia nascut per a les emocions revolucionàries. El príncep Lvov, tot i ésser extremadament moderat, en totes les organitzacions dirigides per ell tolerava, per obra sens dubte d'una indiferència política que semblava amplitud d'esperit, un gran nombre d'intel·lectuals d'esquerra, d'exrevolucionaris, de socialistes patriotes que havien esquivat la guerra, elements que no treballaven pitjor que els funcionaris, no robaven i al mateix temps creaven al príncep quelcom semblat a la popularitat. L'existència d'un príncep ricàs i liberal

imposava al bon burgès. Per això, ja sota el tsar, s'havia pensat en el príncep Lvov com a primer ministre. Si resumim tot el que s'ha dit, caldrà reconèixer que el cap del govern de la revolució de febrer representava un lloc, encara que brillant, completament buit. Rodzianko era, per descomptat, més solemne.

La història llegendària de l'Estat rus comença amb un relat de la crònica segons el qual els ambaixadors de les tribus eslaves es dirigiren als prínceps escandinaus amb aquest prec: "Veniu a posseir-nos i governar-nos." Els malaurats representants de la democràcia socialista convertiren la llegenda històrica en realitat, però no en el segle IX precisament, sinó en el XX, amb la diferència que ells es dirigiren, no als prínceps ultramarins, sinó als de l'interior del país. I heus aquí com, per obra i gràcia de la insurrecció victoriosa dels obrers i soldats, pujaven al poder uns quants vulgars grans terratinents i industrials riquíssims i alguns diletants polítics sense programa, amb un príncep poc amic d'emocions al capdavant.

La composició del govern fou acollida amb satisfacció a les ambaixades aliades, als salons burgesos i burocràtics i en els sectors més vastos de la mitjana burgesia i, en part, de la petita. El príncep Lvov, l'octubrista Gutxkov, el cadet Miliukov, els noms tan sols ja tranquil·litzaven. És possible que el nom de Kerenski fes arrufar les celles als aliats, però no espantava. Els més perspicaços ho comprenien: no cal oblidar que hi ha hagut una revolució: enganxat a un cavall de tanta confiança com Miliukov, un poltre eixerit ha d'ésser-nos útil, per força, en el tir. Així devia raonar l'ambaixador francès Paléologue, que tant agradava de les metàfores russes.

Entre els obrers i els soldats, la composició del govern suscità immediatament un sentiment de recel o, en el millor dels casos, de sorda perplexitat. Els noms de Miliukov i Gutxkov no podien arrencar mostres d'aprovació, precisament, a la fàbrica o als quarters. Es conserven no pocs testimonis que ho acrediten. L'oficial Matislavski parla de l'ombrívola inquietud dels soldats davant el fet que el poder hagués passat de mans del tsar a les mans d'un príncep. Pagava la pena haver fet córrer la sang per a açò? Stankievitx, que es comptava entre els íntims de Kerenski, visità, el 3 de març, el seu batalló de sapadors, companyia rere companyia, i recomanà al nou govern, que ell considerava com el millor de quants eren possibles i del qual parlava amb gran entusiasme. "Però a l'auditori es notava fredor." Només quan l'orador esmentà Kerenski, els soldats "palesaren sorollosament una vertadera satisfacció". L'opinió de la petita burgesia de la capital ja havia convertit Kerenski en l'heroi central de la revolució. Els soldats, en molt major grau que els obrers, s'obstinaven a veure en Kerenski el contrapès del govern burgès; l'única cosa que no comprenien era per què figurava tot sol en ell. Però no; Kerenski no era un contrapès, sinó un complement, una coberta, un adornament, i defensava els mateixos interessos que Miliuko, encara que a la llum del magnesi.

Quina era la constitució real del país, una vegada instaurat el nou poder?

La reacció monàrquica s'amagà pels racons. Quan aparegueren les primeres aigües del diluvi, els propietaris de totes les classes i tendències s'agruparen sota la bandera del partit cadet, el qual es llençà immediatament a la palestra com l'únic partit no socialista i, alhora, d'extrema dreta.

Les masses se n'anaren totes amb els socialistes, a qui identificaven en el seu fur intern amb els soviets. No sols els obrers i els soldats de les enormes guarnicions de l'interior, sinó tota la massa heterogènia de petita gent de la ciutat, artesans, venedors ambulants, petits funcionaris, cotxers, porters, criats, eren hostils al govern provisional i cercaven un poder més apropiat a ells i més accessible. Cada dia era major el nombre de camperols que acudia de les aldees i es presentava al Palau de Tàurida. Les masses es vessaven en els soviets com si entraren per la porta triomfal de la revolució. Tot el que quedava fora de les fronteres del Soviet diria hom que quedava al marge de la revolució i que pertanyia a un altre món. I així era, en realitat: al marge dels soviets quedava el món dels propietaris, revestit ara d'un color rosa grisenc que li servia de contradefensa.

No tota la massa treballadora elegí els seus soviets, perquè no tota ella despertà simultàniament, ni tots els sectors dels oprimits s'atreviren a creure immediatament que la revolució afectava també els seus interessos. En la consciència de molts surava tan sols una vaga esperança. Se sentien atrets vers els soviets els elements més actius que hi havia en les masses, i sap hom que en els períodes revolucionaris l'activitat és allò que triomfa; per això, en créixer de dia en dia l'activitat de les masses, el fonament de sustentació dels soviets s'eixamplava constantment. Era l'única base real sobre la qual es fonamentava la revolució.

Al Palau de Tàurida convivien dos mons: la Duma i el Soviet. En un principi, el Comitè Executiu estava instal·lat en uns despatxos estrets, pels quals rodava una allau humana ininterrompuda. Els diputats de la Duma intentaven sentir-se amos als seus locals luxosos. Però aviat les seues mampares es veïen arrossegades pel desbordament de la revolució. Malgrat tota la indecisió dels seus directors, el Soviet s'eixamplava inexorablement, mentre que la Duma anava quedant arraconada en el vestíbul de l'edifici. La nova correlació de forces anava obrint-se pas per totes les bandes.

Els diputats, al Palau de Tàurida; els oficials en els seus regiments; els caps, en els seus Estats Majors; els directors i els administradors, a les fàbriques, als ferrocarrils, al telègraf; els grans terratinents o els administradors a les finques; tots se sentien, en els primers dies de la revolució, cohibits per la mirada escrutadora i recelosa de la massa. Als ulls d'aquesta, el Soviet era l'expressió organitzada de la seua desconfiança envers tots els que l'oprimien. Els caixistes vigilaven gelosament el text dels articles que componien; els ferroviaris no perdien de vista els trens militars que circulaven per les seues xarxes; els telegrafistes interpretaven ara d'una manera nova el text dels telegrams; els soldats es miraven els uns als altres, a cada moviment sospitós de l'oficial; els obrers llençaven de la fàbrica al capatàs reaccionari i vigilaven el director liberal. La Duma, des de les primeres hores, i el Govern Provisional, des dels primers dies de la revolució, esdevingueren el centre on afluien les lamentacions de les classes posseïdores, les seues protestes contra els "excessos" de les "turbes", les seues nostàlgiques observacions i els seus pressentiments ombrívols.

"Sense la burgesia no podem dominar l'aparell de l'estat", raonava el petit burgès socialista, fent una tímida ullada als edificis oficials, des d'on atalaiava, amb els ulls en blanc, l'esquelet del vell Estat. Procurà trobar-se sortida al compromís encaixant com hom pogué en l'aparell burocràtic, decapitat per la revolució, un cap liberal. Els nous ministres prengueren possessió dels ministeris tsaristes; es feren càrrec de les màquines d'escriure, dels telèfons, dels uixers, de les taquígrafes i dels funcionaris; però cada dia que passava els convenia que aquella màquina treballava en el buit.

Kerenski recordava, passat el temps, que el Govern Provisional havia pres “en les seues mans el poder al tercer dia de l’anarquia russa, quan en tota la superfície del país no sols no existia cap poder, sinó que textualment no quedava ni un sol guàrdia”. Per a ell no existien, pel que s’ha vist, els soviets de diputats, obrers i soldats, que acabdillaven masses de molts milions d’homes; segons sembla, segons ell, no eren més que un de tants elements d’anarquia. Per a caracteritzar el desemparament del país, cita la desaparició dels gendarmes. En aquesta confessió del més esquerrà dels ministres troba hom la clau de tota la política del Govern Provisional.

Per disposició del príncep Lvov, els càrrecs de governador foren ocupats pels presidents de les administracions dels zemstvos provincials, que no es distingien gran cosa dels seus antecessors els governadors tsaristes. Moltes vegades eren grans terratinents semif feudals, que veien jacobins fins i tot en els governadors. Al capdavant dels districtes foren col·locats els presidents dels zemstvos corresponents. Els pobles podien reconèixer els seus vells enemics emmascarats davall els noms flamants de “comissaris”. “Són els mateixos capellans d’antany, amb la diferència que porten uns noms més sonors”, com digué, en altres temps, Milton, al·ludint a la tímida reforma dels presbiterians. Els comissaris provincials i de districte prengueren possessió de les màquines d’escriure, dels escriptors i funcionaris, dels governadors i caps de policia, i aviat es persuadiren que no se’ls havia llegat cap poder. A les províncies i districtes, la vida es concentrava al voltant dels soviets. La dualitat de poders es feia extensiva, doncs, a tot el país. Encara que en els organismes inferiors els dirigents soviètics, socialrevolucionaris i menxevics també, fins i tot més candorosos, no sempre es desentenien del poder que els posava en les mans la situació. El resultat era que la situació dels comissaris provincials consistís principalment en lamentar-se de la completa impossibilitat de posar en pràctica les seues atribucions.

L’endemà que hom constituís el ministeri liberal, la burgesia tingué la sensació, no que havia adquirit el poder, sinó, per contra, que l’havia perdut. Malgrat l’escandalosa arbitrietat de la colla de Rasputin, el poder efectiu d’aquesta tenia un caràcter limitat. La influència de la burgesia en els assumptes de l’Estat era immensa. La mateixa participació de Rússia en la guerra havia estat molt més obra de la burgesia que de la monarquia. I, sobretot, el règim tsarista garantia als propietaris la possessió de les seues fàbriques, de les seues terres, bancs, cases, periòdics, etc., i, per tant, en substància, virtualment, eren ells els que estaven en el poder. La revolució de febrer modificà la situació en dos sentits contradictoris: al mateix temps que lliurava solemnement a la burgesia els atributs exteriors del poder, el desposseïa d’aquella substància de poder real i efectiu de què gaudia abans de la revolució. Els que ahir eren funcionaris de l’associació dels zemstvos, en la qual manava l’amo, el príncep Lvov, i del Comitè Industrial de guerra, on manava Gutxkov, es convertien, sota el nom de socialrevolucionaris i menxevics, en amos de la situació al país i al front, a la ciutat i al camp; nomenaven ministres Lvov i Gutxkov, però posant-los condicions, el mateix que si els contractaren com a empleats.

D’altra banda, el Comitè Executiu, després de crear el govern burgès, no es decidia a declarar, com el déu bíblic, que la seua obra era bona. Al contrari, s’afanyà a aprofundir l’abisme que hi havia entre ell i l’obra de les seues mans, declarant que només recolzaria el nou poder mentre aquest servís fidelment la revolució democràtica, el Govern Provisional comprenia perfectament que no podria sostenir-se ni una hora

sense el suport de la democràcia oficial; però aquest suport només tenia promesa de tenir-lo si es portava bé, és a dir, si donava satisfacció a fins que li eren estranys i la realització del qual havia defugit la mateixa democràcia. El govern no sabia mai dins de quins límits podia exercir aquell poder, que havia adquirit gairebé de contraban. Els dirigents del Comitè Executiu no sempre s'ho podien dir per endavant, per la senzilla raó que a ells mateixos els era difícil endevinar en quin punt brollaria el descontentament dins de la seua pròpia òrbita, com a reflex del descontent de les masses. La burgesia simulava creure que els socialistes l'havien enganyat. Aquests, al seu torn, temien que amb les seues pretensions prematures els liberals revoltaren les masses, complicant amb això una situació que per ella mateixa no tenia res de fàcil. La frase "recolzar mentre que" era una fórmula inequívoca que imprimí el seu segell a tot el període anterior a octubre, i esdevingué en la fórmula jurídica que donava expressió a la falsia interna que informava aquell règim híbrid de la Revolució de Febrer.

Per a exercir pressió sobre el govern, el Comitè Executiu elegí una comissió especial, a la que anomenà polidament però ridículament "Comissió d'Enllaç". Com es veu, l'organització del poder revolucionari es basava oficialment en el principi de la recíproca persuasió. L'escriptor místic Merexkovski no pogué trobar precedent per a aquest règim més que en l'Antic Testament, en els profetes que tenien junt amb ells els reis d'Israel. Però els profetes bíblics, el mateix que el profeta de l'últim Romanov, rebien la inspiració directament del cel i no s'atreuen a contradir els reis, amb la qual cosa quedava garantida la unitat del poder. No ocorria així, ni de bon tros, respecte als profetes del Soviet, que només parlaven inspirats per la seua pròpia limitació. Els ministres liberals consideraven que del Soviet no podia sortir-ne res de bo. Txeidse, Skobelev, Sukhanov i d'altres anaven a veure el govern a fer-li comentaris i el sotaiguaven en la seua verborrea per a persuadir-lo que cedís; els ministres s'hi oposaven. Els delegats tornaven al Comitè Executiu i, fen valdre l'autoritat del govern, exercien pressió sobre ell. Es posaven novament en contacte amb els ministres, i tornaven a començar pel principi. I aquest complicat molí rodava i rodava, sense mòlta.

En la Comissió d'Enllaç tothom es lamentava. Gutxkov, sobretot, es lamentava davant els demòcrates dels desordres provocats en l'exèrcit per la tolerància del Soviet. A vegades, el ministre de la Guerra de la revolució "abocava literalment llàgrimes, o, almenys, es netejava tenaçment els ulls amb el mocador". Pel que hom veu, el ministre suposava, no sense fonament, que la principal funció dels profetes consisteix en eixugar les llàgrimes dels unguits.

El 9 de març el general Alexeiev, que es trobava al capdavant del quarter general, telegrafia al ministre de la Guerra: "Prompte serem esclaus dels alemanys, si seguim mostrant-nos indulgents amb el Soviet." Gutxkov li contestà, en to llagrimós: "Malauradament, el govern no disposa de poder efectiu; les tropes, els ferrocarrils, el telègraf, tot està en mans del Soviet, i es pot afirmar que el Govern Provisional només existeix en la mesura que el Soviet permet que existisca."

Transcorrien les setmanes, i la situació no millorava gens ni mica. Quan a principis d'abril, el govern provisional envià al front una delegació de diputats de la Duma, els indicà, carrisqejant les dents, la necessitat que no exterioritzaren les seues disparitats de criteri amb els delegats del Soviet. Els diputats liberals tingueren, durant tot el viatge, la sensació que anaven custodiats, no adonant-se que, sense això, tot i les elevades atribucions de què estaven revestits, no sols no haurien pogut presentar-se

davant dels soldats, sinó que ni tan sols haurien trobat lloc al tren. Aquest detall prosaic, consignat en les memòries del príncep Mansiriev, completa magníficament la correspondència mantinguda entre Gutxkov i el quarter general sobre l'essència de la constitució de febrer. Un home d'esperit reaccionari caracteritzava, no sense la seua causa i raó, la situació de la manera següent: "El vell règim està tancat a la fortalesa de Pere i Pau; el nou, sotmès a arrest domiciliari."

¿Però és que potser el govern provisional no tenia més suport que el sosteniment, molt equívoc com s'ha vist, dels dirigents dels soviets? On s'havien ficat les classes posseïdores? La pregunta és fundada. Les classes posseïdores, lligades pel seu passat amb la monarquia, s'afanyaren, després de la revolució, a recompondre's al voltant del nou eix. El Consell de la Indústria i el Comerç, que representava al capital unificat de tot el país, s'inclinava ja el 12 de març davant l'acte de la Duma, posant-se "completament a la disposició" d'aquesta. Les Dumes municipals i els zemstvos seguiren el mateix camí. El 10 de març, fins i tot el mateix Consell de la Noblesa Unida, punt de suport del tron, invitava tots els russos, en un llenguatge de patètica covardia, a "agrupar-se al voltant del govern provisional com únic poder legítim de Rússia". Quasi simultàniament amb açò, les institucions i els òrgans de les classes posseïdores començaren a condemnar la dualitat de poders, en un principi feien recaure cautelosament, i després amb més audàcia, sobre els soviets la responsabilitat pels desordres. Als patrons seguiren els alts empleats, les professions liberals, els funcionaris de l'Estat. De l'exèrcit ploviien també telegrams, missatges i resolucions del mateix caràcter fabricats pels estats majors. La premsa liberal obrí una campanya a "favor del poder únic", campanya que als mesos següents adquirí un caràcter de foc granejatge contra els dirigents dels soviets. En conjunt, la cosa anava prenent un aspecte prou imponent. El gran nombre d'institucions, els noms coneguts, els acords, els articles, la decisió del to, tot contribuïa a exercir una influència infal·lible en els impressionables directors del Comitè Executiu. No obstant això, darrere d'aquesta desfilada amenaçadora de les classes posseïdores no hi havia cap força seriosa. I la força de la propietat?, objectaven als bolxevics els socialistes petit burgesos. La propietat és una relació entre persones, representa una força immensa, reconeguda generalment des de temps remots i que es troba sostinguda per un sistema de coacció anomenat Dret i Estat. Però precisament l'essència de la situació consistia en el fet que el vell Estat s'havia enfonsat de colp i les masses havien traçat sobre el vell dret en bloc un immens signe d'interrogació. A les fàbriques, els obrers se sentien cada dia més els amos, i els patrons, uns hostes indesitjables. Encara menys segurs se sentien els grans terratinents a les aldees, cara a cara amb els camperols sunyosos, que els odiaven a mort; lluny del poder, en l'existència del qual, vist de lluny, havien cregut en un principi. Però uns propietaris privats de la possibilitat de disposar dels seus béns i fins i tot de vigilar-los, deixaven d'ésser vertaders propietaris per a convertir-se en uns ciutadans atemorits que no podien prestar cap suport al seu govern, perquè ells mateixos estaven força necessitats d'ajuda. No trigaren a maleir el govern per la seua feblesa, però en maleir el govern no feien més que maleir el seu propi destí.

Entre tant, l'acció conjunta del Comitè Executiu i del ministeri semblava que s'assignava com a fi demostrar que l'art de governar durant la revolució consisteix en deixar passar el temps parlant sense fre. En els liberals, era un càlcul conscient, perquè estaven fermament convençuts que totes les qüestions exigien un ajornament, amb una sola excepció, l'única que consideraven inajornable: el jurament de fidelitat a l'*Entente*.

Miliukov comunicà als seus col·legues els tractats secrets. Kerenski es féu el sord. Segons sembla, només el procurador del Sant Sínode, Lvov, ric en sorpreses, de cognom igual al del primer ministre, però que no era príncep, manifestà sorollosament la seua indignació, arribant fins i tot a qualificar els tractats d'“obra de bandits i lladres”, amb la qual cosa provocaria, ineludiblement, un somriure indulgent de Miliukov (“la gent és ximple”) i la proposició de passar sense més a l'ordre del dia. La declaració oficial del govern prometia convocar eleccions per a l'Assemblea Constituent en un brevíssim termini, que, no obstant això, i deliberadament, no s'assenyalava. No es deia res de la forma d'Estat: el govern tenia encara l'esperança de tornar a la monarquia, al paradís perdut. Però l'essència real de la declaració consistia en el compromís de continuar la guerra fins al triomf final i “complir, sense apartar-se ells en un punt, els compromisos contrets amb els aliats”. Davant aquest problema, el més greu i imminent per al poble rus, la revolució no s'havia fet, pel que es veu, més que per a declarar: les coses seguiran com fins ací. I com els demòcrates donaven al reconeixement del nou poder per part de l'*Entente* una significació mística (ja se sap que el petit botiguer no és res mentre el banc no li done crèdit), el Comitè Executiu s'engolí sense dir una paraula la declaració imperialista del 6 de març. “Cap òrgan oficial de la democràcia [deia Sukhanov un any després] reaccionà públicament davant aquell acte del Govern Provisional, que deshonrava davant l'Europa democràtica la nostra revolució, en el moment de néixer.”

Finalment, el 8 sortí del laboratori ministerial el decret d'amnistia. En aquell moment, les portes de les presons havien estat obertes ja en tot el país pel poble, i els deportats polítics tornaven de la deportació entre una allau de mítings d'entusiasme, de músiques militars, de discursos i de flors. El decret ressonava com un ressò retardat de la realitat en les oficines. El 12 fou proclamada l'abolició de la pena de mort. Quatre mesos després, era restablerta per als soldats. Kerenski havia promès col·locar la justícia a una altura mai vista. En un principi, davall el primer impuls, féu que s'aprovéss, efectivament, la proposició feta pel Comitè Executiu d'incorporar als tribunals de justícia representants dels obrers i soldats. Era l'única mesura en què se sentien els batecs de la revolució, i s'explica, doncs, que fera estremir-se d'horror tots els eunucs de la justícia. Però les coses no passaren d'ací. L'advocat Demiànov, que era també “socialista” i que, sota Kerenski, ocupà un lloc preminent al ministeri, decidí, segons les seues pròpies paraules, respectar el principi de deixar en els seus càrrecs tots els funcionaris anteriors: “La política del govern revolucionari no ha de lesionar ningú sense necessitat.” Era, en essència la norma que seguia tot el Govern Provisional, que a res temia tant com a lesionar els elements de les classes dominants, sense excloure, naturalment, la burocràcia tsarista. No sols romangueren als seus llocs els jutges, sinó també els fiscals del tsarisme. Clar està que les masses podien ofendre's, però açò era ja de la competència dels soviets: les masses no entraven en el camp visual del govern.

Només el procurador Lvov, al temperament del qual hem al·ludit ja més amunt, féu bufar quelcom semblat a una ratxa d'aire fresc en parlar oficialment dels “idiotes i bergants” que s'albergaven en el Sant Sínode. Els ministres escoltaren, no sense una certa inquietud, aquells sucosos epítets, però el Sínode continuà essent el que era: una institució governamental, i la religió ortodoxa la religió de l'Estat. Hom servà fins i tot la composició del Sínode: la revolució no havia de disgustar-se inútilment amb ningú.

Seguien reunint-se, o almenys cobrant els seus emoluments, els membres del Consell d'Estat, servidors fidels de dos o tres tsars. Aquest fet no trigà en adquirir una

significació simbòlica. A les fàbriques i als quaters sorgiren sorolloses protestes. El Comitè Executiu s'emocionà. El govern dedicà dues sessions a examinar la qüestió del destí i dels emoluments dels membres del Consell d'Estat, sense poder arribar a un acord. No era cosa de molestar unes persones tan simpàtiques, entre les quals figuraven, a més, molts bons amics.

Els ministres de Rasputin seguien reclosos a la fortalesa, però el Govern Provisional havia assignat ja una pensió als exministres. Era una burla o una veu d'ultratomba? No, res d'això. Era que el govern no volia disgustar-se amb els seus antecessors encara que estigueren reclosos a la presó.

Els senadors continuaven dormisquejant, embotits als seus uniformes galonejats, i quan el senador d'esquerra Sokolov, a qui acabava de nomenar Kerenski, s'atreví a presentar-se de levita negra, senzillament el feren sortir de la sala de sessions: els senadors tsaristes no temeren disgustar-se amb la revolució de febrer quan es persuadiren que el govern que n'havia sortit no tenia ungles ni dents.

Marx considerava que la causa del fracàs de la revolució de març en Alemanya raïa en el fet que "havia reformat únicament les altes esferes del poder, deixant intactes tots els sectors que es trobaven per davall: la vella burocràcia, el vell exèrcit, els vells jutges, que havien nascut, s'havien educat i encanudit al servei de l'absolutisme. Els socialistes de tipus Kerenski cercaven la salvació en el que Marx considerava com la causa del fracàs. Els marxistes menxevics combregaven amb Kerenski i no amb Marx.

L'única matèria en què el govern manifestà iniciativa i rapidesa revolucionària fou la legislació sobre societats anònimes: el decret de reforma es publicà ja el 17 de març. Les diferències de raça i de religió no foren abolides fins a tres dies després. És possible que en el govern seguessen alguns ministres als qui l'antic règim no fes patir potser més deficiències que les de la legislació sobre les societats per accions.

Els obrers exigien amb impaciència la jornada de vuit hores. El govern es feia el sord. Estàvem en temps de guerra, i tothom havia de sacrificar-se a fi de la pàtria. El Soviet s'encarregaria de tranquil·litzar els obrers.

En termes més amenaçadors es plantejava la qüestió de la terra. Ací calia fer quelcom, per poca cosa que fos. Estimulat pels profetes, el ministre d'Agricultura, Txingarev, donà ordre que es crearen comitès agraris locals, els fins i funcions dels quals es guardava cautament de definir. Els camperols es figuraven que aquests comitès anaven a donar-los la terra. Els grans terratinents entenien que la seua missió era protegir les seues propietats. Així fou enrotllant-se al coll del règim de febrer, des d'un principi, el dogal camperol, més inexorable que cap altre.

La fórmula oficial era que totes les dificultats engendrades per la revolució s'ajornaven fins a l'Assemblea Constituent. ¿Potser podien sostreure's als mandats de la voluntat nacional aquests demòcrates constitucionals irreprotxables, que, amb gran pesar seu, no havien assolit muntar a cavall sobre aqueixa voluntat nacional sobirana al Duc Mikhaïl Romanov? Els preparatius per a la futura representació nacional es desenrotllaven amb una pesadesa burocràtica tan enorme i una lentitud tal (deliberada naturalment), que l'Assemblea Constituent es convertia de projecte en miratge. Només el 25 de març, gairebé un mes després de la revolució (i un mes és un gran espai de

temps en períodes revolucionaris), el govern decidí crear una comissió especial encarregada de redactar el text de la llei electoral. Però aquesta comissió no arribà a funcionar. En la seua *Història de la revolució*, falsejada fins a la medul·la, Miliukov hi diu que, com a resultat de distints ajornaments, “la comissió especial nomenada sota el primer govern no pogué inaugurar les seues tasques”. Els ajornaments formaven part de la missió d’aqueix organisme i dels seus deures. La seua comesa no era una altra que dilatar l’Assemblea Constituent fins a temps millors: fins a la victòria, la pau o les calendes de Kornilov.

La burgesia russa, que vingué al món massa tard, odiava mortalment la revolució. Però aquest odi era un odi impotent. Es veia reduïda a esperar i maniobrar. Impossibilitada com estava d’afeblir i estrangular la revolució, la burgesia confiava vèncer-la per exhauriment.

LA DUALITAT DE PODERS

On rau la vertadera essència de la dualitat de poders? No podem deixar de detenir-nos en aquesta qüestió, que fins avui no ha estat dilucidada en la literatura històrica, malgrat tractar-se d’un fenomen peculiar a tota crisi social i no propi i exclusiu de la revolució russa de 1917, encara que en aquesta es presente amb trets més accentuats.

En tota societat hi ha classes antagòniques, i la classe privada de poder aspira, inevitablement, a fer variar a favor seu, en major o menor grau, els camins de l’Estat. No obstant això, açò no significa que en la societat coexisteixen necessàriament dues o més poders. El caràcter del règim polític es troba informat directament per l’actitud de les classes oprimides envers la classe dominant. El poder únic, condició necessària per a l’estabilitat de tot el règim, subsisteix mentre la classe dominant aconsegueix imposar a tota la societat, com úniques possibles, les seues formes econòmiques i polítiques.

La coexistència del poder dels junkers i de la burgesia (igualment sota el règim dels Hohenzollern que davall la República) no implica dualitat de poders, per forts que siguen, a vegades, els conflictes entre les dues classes que comparteixen el poder; la seua base social és comú i les seues desavinences no amenacen de malbaratar l’aparell de l’Estat. El règim de la dualitat de poders només sorgeix allí on xoquen de manera irrecognoscible les dues classes; només pot produir-se, per tant, en èpoques revolucionàries, i constitueix, a més, un dels seus trets fonamentals.

La mecànica política de la revolució consisteix en el pas del poder d’una a una altra classe. La transformació violenta s’efectua generalment en un espai de temps molt curt. Però no hi ha cap classe històrica que passe de la situació de subordinada a la de dominant sobtadament, de la nit al dia, encara que aquesta nit siga la de la revolució. Cal que, ja en vigílies del fet, ocupe una situació d’extraordinària independència respecte a la classe oficialment dominant; més encara, és necessari que en ella es concentren les esperances de les classes i de les capes intermèdies, descontentes amb allò existent, però incapaces d’exercir un paper propi. La preparació històrica de la revolució condueix, en el període prerevolucionari, a una situació en la qual la classe cridada a implantar el nou sistema social, si bé no és encara ama del país, reuneix de fet

en les seues mans una part considerable del poder de l'Estat, mentre que l'aparell oficial d'aquest últim segueix encara en mans dels seus antics detentors. D'ací arranca la dualitat de poders de tota revolució.

Però no és aquest el seu únic aspecte. Si la nova classe exaltada al poder per la revolució que volgué és, en els fons, una classe ja vella, que ha arribat històricament amb endarreriment; si abans de prendre oficialment el poder està ja gastada; si en empunyar el timó es troba que la seua adversària està ja prou madura per al poder i allarga la mà per a apoderar-se de l'Estat, llavors la transformació política determina la substitució de l'equilibri inestable del poder dual per un altre a vegades més inconsistent. La missió de la revolució o de la contrarevolució consisteix precisament en triomfar, en cada nova etapa, sobre aquesta "anarquia" de la dualitat de poders.

La dualitat de poders no sols no pressuposa, sinó que, en general, exclou la divisió del poder en dos segments i tot equilibri formal de poders. No és un fet constitucional, sinó revolucionari, que testifica que la ruptura de l'equilibri social ha trencat ja la superestructura de l'Estat. La dualitat de poders sorgeix allí on les classes adverses es recolzen ja en organitzacions estables substancialment incompatibles entre si i que a cada pas s'eliminen mútuament en la direcció del país. La part del poder corresponent a cada una de les dues classes combatents respon a la proporció de forces socials i al curs de la lluita.

Per la seua essència mateixa, aquest estat de coses no pot ésser estable. La societat reclama la concentració del poder, i aspira inexorablement a aquesta concentració a la classe dominant o, en el cas que ens ocupa, en les dues classes que comparteixen el domini polític de la nació. L'escissió del poder només pot menar a la guerra civil. No obstant això, abans que les classes rivals es decidisquen a entaular-la, sobretot en el cas que temen la intromissió d'una tercera força, poden veure's obligades a suportar durant prou de temps i fins i tot a sancionar, per dir-ho així, el sistema de la dualitat de poders. Amb tot, aquest estat de coses no pot durar. La guerra civil dóna a la dualitat de poders l'expressió més visible, la geogràfica: cada poder s'atrinxera i fa fort al seu territori i lluita per conquerir el del seu adversari; a vegades, la dualitat de poders adopta la forma d'invasió per torn dels dos poders bel·ligerants, fins que un d'ells es consolida definitivament.

La revolució anglesa del segle XVII, precisament perquè fou una gran revolució que remogué el país fins a la seua entranya, representa una successió evident de règims de poder dual amb trànsits bruscos d'un a un altre en forma de guerres civils.

En un principi, el poder reial, recolzat a les classes privilegiades o a les capes superiors de les mateixes, els aristòcrates i els bisbes, es troba en contraposició amb la burgesia i els sectors de la noblesa territorial que li són afins. El govern de la burgesia és el parlament presbiterià, recolzat en la City de Londres. La lluita persistent d'aquests dos règims es resol en una franca guerra civil. Sorgeixen dos centres governamentals, Londres i Oxford, cadascú amb el seu exèrcit propi, i la dualitat de poders assumeix formes geogràfiques, encara que, com succeeix sempre en la guerra civil, les limitacions territorials són en extrem inconsistentes. Venç el parlament. El rei cau presoner i espera la seua sort.

Sembla que sorgeixen les condicions per a establir el poder unitari de la burgesia presbiteriana. Però ja abans que es crebentat el poder reial, l'exèrcit parlamentari esdevé una força política autònoma, que concentra als seus rengles els independents, petit burgesos piadosos i decidits, els artesans, els agricultors. L'exèrcit s'immisceix autoritàriament en la vida pública, no com una força armada, senzillament, ni com una guàrdia pretoriana, sinó com la representació política d'una nova classe que s'aixeca contra la burgesia acomodada i rica. I fidel a aquesta missió, l'exèrcit crea un nou òrgan d'Estat que s'eleva per damunt del comandament militar: el consell de diputats, soldats i oficials (els "agitadors"). S'inicia així un nou període de dualitat de poders; d'una banda, el parlament presbiterià; d'altra, l'exèrcit independent. La dualitat de poders condueix a una pugna oberta. La burgesia es revela impotent per a oposar el seu exèrcit a l'"exèrcit model" de Cromwell, és a dir, a la plebs armada. El conflicte acaba amb la neteja, escombrant el sabre independent el parlament presbiterià. Reduït el parlament al no-res, s'instaura la dictadura de Cromwell. Les capes inferiors de l'exèrcit, sota la direcció dels "anivelladors", ala d'extrema esquerra de la revolució, intenta oposar al règim de l'Alt Comandament militar, dels grans de l'exèrcit, el seu propi règim plebeu. Però el nou poder dual no arriba a desenvolupar-se: els "anivelladors" la petita burgesia no tenen, ni poden tenir, encara una senda històrica pròpia. Cromwell venç ràpidament els seus adversaris. I s'estableix un nou equilibri polític, no estable ni de bon tros, però que durarà una sèrie d'anys.

En la gran Revolució Francesa, l'Assemblea Constituent, l'espina dorsal de la qual eren els elements del "tercer estat", concentra en les seues mans el poder, encara que sense desposseir el rei de totes les seues prerrogatives. El període de l'Assemblea Constituent és un període característic de dualitat de poders, que acaba amb la fuga del rei a Varennes i no es liquida formalment fins a la instauració de la República.

La primera Constitució francesa (1791), basada en la ficció de la independència completa entre els poders legislatiu i executiu, ocultava en realitat o s'esforçava en ocultar al poble, la dualitat de poders regnants: d'una banda, la burgesia, atrinxerada definitivament en l'Assemblea Nacional, després de la presa de la Bastilla pel poble; d'altra, la vella monarquia, es recolzava encara en l'aristocràcia, el clero, la burocràcia i la milícia, sense parlar ja de l'esperança en la intervenció estrangera. Aquest règim contradictori albergava la llavor del seu inevitable enfonsament. En aquest compromís no hi havia més sortida que destruir la representació burgesa posant a contribució les forces de la reacció europea o portar a la guillotina el rei i la monarquia. París i Coblença havien de mesurar les seues forces en aquest plet.

Però abans que les coses culminen en aquest dilema: o la guerra o la guillotina, entra en escena la Comuna de París, que es recolza sobre les capes inferiors del "tercer estat" i que disputa, cada vegada amb major audàcia, el poder als representants oficials de la nació burgesa. Sorgeix així una nova dualitat de poders, les primeres manifestacions de la qual observem ja en 1790, quan encara la gran i la mitjana burgesia es troben instal·lades a gust en l'administració de l'Estat i als municipis. Quin espectacle més meravellós (i al mateix temps més baixament calumniat) el dels esforços dels sectors plebeus per a alçar-se del subsòl i de les catacumbes socials i entrar en la palestra, vedada per a ells, en què aquells homes de perruca i calçó curt decidien dels destins de la nació! Semblava que els mateixos fonaments, aixafats per la burgesia il·lustrada, s'apropaven i es movia, que sorgien caps humans d'aquella massa informe, que es tendien cap amunt mans encallides i es percebien veus ronques, però valentes.

Els barris de París, bastards de la revolució, conquerien per a si mateixos la seua pròpia vida i eren reconeguts (quin remei!) i transformats en seccions. Però invariablement trencaven les barreres de la legalitat i rebien una allau de sang fresca des de baix, obrint el pas a les seues files, contra la llei, als pobres, als privats de tot dret, als *sans-culottes*. Al mateix temps, els municipis rurals es converteixen en mantell de l'aixecament camperol contra la legalitat burgesa protectora de la propietat feudal. I així, sota els peus de la segona nació, s'alça la tercera.

En un principi, les seccions de París mantenien una actitud d'oposició envers la Comuna, que es trobava encara en mans de l'honorable burgesia. Però amb el gest audaç del 10 d'agost de 1792, la seccions s'hi apoderen. D'ara en avant, la Comuna revolucionària s'aixeca primer enfront de l'Assemblea legislativa i després enfront de la Convenció; resagades ambdues respecte a la marxa i els fins de la revolució, registraven els esdeveniments, però no els promovien, perquè no disposaven de l'energia, l'audàcia i la unanimitat d'aquella nova classe que s'havia alçat del fons dels suburbis de París i que trobava el seu suport en les aldees més endarrerides. I les seccions, de la mateixa manera que s'apoderaren de la Comuna, s'apoderaren, mitjançant un nou aixecament, de la Convenció. Cada una d'aqueixes etapes es caracteritza per un règim de dualitat de poders molt marcat, les dues ales del qual aspiraven a instaurar un poder únic i fort, l'ala dreta, a la defensiva, l'ala esquerra prenent l'ofensiva. La necessitat de la dictadura, tan característica tant de la revolució com de la contrarevolució, es desprèn de les contradiccions insuportables de la dualitat de poders. El trànsit d'una forma a una altra s'efectua per mitjà de la guerra civil. A més, les grans etapes de la revolució, és a dir, el pas del poder a noves classes o sectors, no coincideixen d'una manera absoluta amb els cicles de les institucions representatives, les quals segueixen, com l'ombra al cos, la dinàmica de la revolució. Cert és que, al capdavant, la dictadura revolucionària dels sans-culottes es fon amb la dictadura de la Convenció; però quina Convenció? Una Convenció de la qual han estat eliminats pel terror els girondins, que encara ahir dominaven en els seus bancs; una Convenció retallada, adaptada al règim de la nova força social. Així, pels esgraons de la dualitat de poders, la Revolució Francesa ascendeix en el transcurs de quatre anys fins a la seua culminació. I des del 9 Thermidor, la revolució comença a descendir una altra vegada pels esgraons de la dualitat de poders. I una altra vegada la guerra civil precedeix a cada descens, de la mateixa manera que abans havia acompanyat cada nova ascensió. La nova societat cerca d'aquesta manera un nou equilibri de forces.

La burgesia russa, que lluitava amb la burocràcia rasputiniana al mateix temps que col·laborava amb ella, reforçà extraordinàriament durant la guerra les seues posicions polítiques. En explotar la derrota del tsarisme, fou reunint en les seues mans, a través de les associacions de zemstvos, les Dumes municipals i els comitès industrials de guerra, un gran poder; disposava pel seu compte d'immensos recursos de l'Estat i representava per si mateixa, en essència, un govern autònom i paral·lel a l'oficial. Durant la guerra, els ministres tsaristes es lamentaven que el príncep Lvov aprovisionés l'exèrcit, alimentés i curés els soldats i fins i tot que organitzés barberies per a la tropa. "Cal acabar amb açò, o posar tot el poder en les seues mans", deia ja en 1915 el ministre Krivotxein. Mal podia aquest suposar que, any i mig, després, Lvov obtindria "tot el poder" però no de mans del tsar precisament, sinó de mans de Kerenski, Txeidse i Sukhanov. L'endemà de succeir açò s'instaurava, però, un nou poder doble: paral·lelament amb el semigovern liberal d'ahir, avui formalment legitimat, sorgia i es desenvolupava un govern de les masses obreres, representat pels soviets, no d'una

manera oficial, però per això mateix més efectiu. A partir d'aquest moment, la revolució russa comença a convertir-se en un esdeveniment històric d'importància universal.

Vegem ara en què consisteix la característica de la dualitat de poders de la revolució de febrer. En els esdeveniments dels segles XVII i XVIII, la dualitat de poders representa sempre una etapa natural en el curs de la lluita, imposada als combatents per la correlació temporal de forces, amb la particularitat que cada una de les dues parts aspira a suplantat la dualitat de poders pel poder únic concentrat en les seues mans. En la revolució de 1917 veiem com la democràcia oficial crea, conscientment i deliberada, la dualitat de poders, fent tots els esforços imaginables per a evitar que el poder caiga en les seues mans. A primera vista, la dualitat de poders es forma, no com a fruit de la lluita de classes entorn del poder, sinó com a resultat de la cessió voluntària que d'aqueix poder en fa una classe a una altra. La "democràcia" russa, que aspirava a sortir del compromís de la dualitat de poders, creia que únicament podia trobar la sortida que cercava si s'apartava del poder. Açò era precisament allò que qualificàvem de paradoxa de la revolució de febrer.

Potser puga hom trobar una certa analogia amb açò en la conducta seguida per la burgesia alemanya en 1848 respecte a la monarquia. Però l'analogia no és completa. És cert que la burgesia alemanya aspirava a tota costa a compartir el poder amb la monarquia sobre la base d'un pacte. Però la burgesia no tenia la integritat del poder en les seues mans i no el cedia enterament, ni de bon tros, a la monarquia. "La burgesia prussiana era nominalment ama del poder, i no dubtava ni un moment que les forces del vell Estat es posarien incondicionalment a la seua disposició i es convertirien en prosèlits abnegats del poder d'aquella." (Marx i Engels) La democràcia russa de 1917, que en esclatar la revolució tenia tot el poder en les seues mans, no aspirava a compartir-lo amb la burgesia, sinó senzillament a cedir-li'l sencer. Potser açò signifie que en el primer quart del segle XX la democràcia oficial russa havia arribat a un grau de descomposició més accentuat que la burgesia liberal alemanya de meitat segle XIX. I aquest estat de coses obeeix a una llei lògica, perquè representa el revers de la progressió ascensional realitzada en el curs d'aqueixes dècades pel proletariat, que venia a ocupar el lloc dels artesans de Cromwell, i dels *sans-culottes* de Robespierre.

Si hom examina la qüestió més a fons veu que el poder del Govern Provisional i del Comitè Executiu tenia un caràcter purament reflex. El candidat al nou poder no podia ésser un altre que el proletariat. Els col·laboracionistes, que es recolzaven d'una manera insegura en els obrers i en els soldats, es veien obligats a portar una comptabilitat per partida doble amb els tsars i els "profetes". El poder dual dels liberals i demòcrates no feia més que reflectir el poder dual, que encara no havia sortit a la superfície, de la burgesia i el proletariat. Quan (després de pocs mesos) els bolxevics eliminen els col·laboracionistes dels llocs directius dels soviets, el poder dual surt a la superfície, la qual cosa indica que la revolució d'octubre s'apropa. Fins en aquest moment, la revolució viurà en el món dels reflexos polítics. Obrint-se pas a través dels raonaments vacus de la intel·lectualitat socialista, el poder dual, que era una etapa de la lluita de classes, esdevé idea normativa. Gràcies a açò precisament es convertí en el problema central de la discussió teòrica. En aquest món res es perd ni succeeix debades. El caràcter reflex de la dualitat de poders de la revolució de febrer ens ha permès comprendre millor les etapes de la història en què aqueix poder apareix com un episodi característic de la lluita entre dos règims. Així, la llum reflexa i tènue de la llum ens permet deduir importants ensenyaments sobre la llum solar.

La característica fonamental semifantàstica de la revolució russa, que portà en un principi a la paradoxa de la dualitat de poders i al poder dual efectiu que l'impedí després resoldre's en profit de la burgesia, consisteix en la maduresa immensament major del proletariat rus si hom el compara amb les masses urbanes de les antigues revolucions. Perquè la qüestió estava plantejada així: o la burgesia s'apoderava realment del vell aparell de l'Estat, posant-lo al servei dels seus fins, i en aquest cas els soviets haurien de retirar-se pel fòrum, o aquests es converteixen en la base del nou Estat, liquidant no sols el vell aparell polític, sinó també el règim de predomini de les classes al servei del qual es trobava aquell aparell.

Els menxevics i els socialrevolucionaris s'inclinaven vers la primera solució. Els bolxevics, vers la segona. Les classes oprimides, que, segons les paraules de Marat, no havien tingut en el passat coneixements, tacte ni direcció per a portar fins al final l'obra començada, apareixen en la revolució russa del segle XX equipades amb tot això. I triomfaren els bolxevics.

A l'any de triomfar els bolxevics a Rússia, es plantejava la mateixa qüestió en Alemanya, amb distint balanç de forces. La socialdemocràcia s'inclinava vers la instauració del poder democràtic de la burgesia i la liquidació dels soviets. I triomfaren els socialdemòcrates. Hilferding i Kautsky en Alemanya com Max Adler en Àustria, proposaven una "combinació" de la democràcia amb el sistema soviètic, en integrar els soviets obrers en la Constitució. Açò hauria significat convertir en part integrant del règim de l'Estat la guerra civil latent o declarada. No obstant això, aquesta pretensió podia tenir, en Alemanya, la seua raó d'ésser, basada potser en la vella tradició: l'any 48, els demòcrates de Wurtemberg demanaven una república presidida per un Duc.

El fenomen de la dualitat de poders, no estudiat fins ara prou, ¿es troba en contradicció amb la teoria marxista de l'Estat, que considera el govern com el comitè executiu de la classe dominant? És el mateix que si preguntàrem: és que l'oscil·lació dels preus sota la llei de l'oferta i la demanda es troba en contradicció amb la teoria marxista del valor? Potser l'abnegació del mascle que defensa els seus cadells contradiu la llei de la lluita per l'existència? No, en aqueixos fenòmens no resideix més que una combinació més complexa de les mateixes lleis que semblen contradir. Si l'Estat és l'organització del règim de classe i la revolució la substitució de la classe dominant, el trànsit del poder de mans d'una classe a una altra, és natural que faça brollar una situació contradictòria de l'Estat, encarnada, sobretot, en la dualitat de poders. La correlació de forces de classe no és cap magnitud matemàtica susceptible de càlcul apriorístic. Quan l'equilibri del vell règim es trenca, la nova correlació de forces només pot establir-se com resultat de la prova recíproca a què aquestes es veuen sotmeses en la lluita. La revolució no és una altra cosa.

Podria hom pensar que aquesta digressió teòrica ens ha apartat dels esdeveniments de 1917. En realitat, ens mena al cor dels mateixos. Entorn del problema de la dualitat de poders fou, precisament, que s'entaulà la lluita dramàtica dels partits i de les classes. Només des de la talaia teòrica podríem observar aquesta lluita i comprendre-la.

EL COMITÈ EXECUTIU

L'organisme creat al Palau de Tàurida el 27 de febrer amb el nom de Comitè Executiu del Soviet de Diputats Obrers tenia, en els fons, molt poc a veure amb aquesta denominació que s'assignava. El Soviet de Diputats Obrers de 1905, amb el qual s'inicià el sistema, sorgí de la vaga general com a representant directe de les masses en lluita. Els cabdills de la vaga esdevingueren diputats del Soviet. La selecció de les persones que el componien es féu davall el foc. L'òrgan directiu fou elegit pel Soviet per a la direcció ulterior de la lluita. I fou el Comitè Executiu de 1905 el que acabdillà i posà a l'ordre del dia la insurrecció.

La revolució de febrer triomfà gràcies a la sublevació dels regiments, abans que els obrers crearen els soviets. El Comitè Executiu es constituí per si mateix, abans del Soviet, sense la intervenció de les fàbriques i dels regiments, després del triomf de la revolució. Ens trobem en presència de la iniciativa clàssica dels radicals, que es queden al marge de la lluita revolucionària, però es disposen a aprofitar-se dels seus fruits. Els cabdills efectius dels obrers estaven encara al carrer, desarmant uns, armant d'altres, consolidant la victòria. Els més perspicaços s'inquietaren en rebre la notícia que al Palau de Tàurida havia sorgit un Soviet de diputats obrers. De la mateixa manera que la burgesia liberal, en espera de la revolució palatina que s'anava a realitzar, preparava a la tardor de 1916 un govern de reserva a fi d'imposar-li'l al nou tsar en cas d'èxit, els intel·lectuals radicals formaven un sots-govern de reserva propi en triomfar el moviment de febrer. I com tots ells, almenys en el passat, havien participat en el moviment obrer i tendien a cobrir-se amb les seues tradicions, donaren al seu monstre el nom de Comitè Executiu del Soviet. Era una d'aquelles falsificacions semideliberades, quasi inconscients, de què està plena la història, incloent-hi la dels aixecaments populars. Quan els esdeveniments fan un gir revolucionari i es trenca la continuïtat jurídica, les classes "cultes" que volen arribar al poder s'agafen de bona gana als noms i símbols lligats amb els records heroics de les masses. Els agrada de cobrir amb el mantell de la paraula la vertadera realitat de les coses, sobretot quan açò respon als interessos de les classes influents. L'enorme autoritat conquerida pel Comitè Executiu ja en el mateix dia de la seua constitució es basa en la ficció que venia a recollir l'herència del Soviet de 1905. El Comitè, sancionat per la primera Assemblea caòtica del Soviet, exercí després una influència decisiva tant en la composició d'aquest últim com en la seua política. Aquesta influència era més conservadora com que ja no podia realitzar-se la selecció natural dels representants revolucionaris garantida per l'atmosfera candent de la lluita. La insurrecció havia passat, tot el món estava embriagat pel triomf, la gent es disposava a organitzar les coses d'una manera nova. Calgueren mesos sencers de nous conflictes i de lluita i de noves circumstàncies, amb les modificacions personals resultants d'això, perquè els soviets, que en un principi no eren més que uns òrgans que venien a coronar el triomf després de la insurrecció, es convertiren en òrgans autèntics de lluita i de preparació d'un nou aixecament. Creiem necessari insistir en aquest aspecte de la qüestió amb major raó puix que fins ara s'ha deixat en l'ombra.

Però no foren només les condicions sota què aparegueren el Comitè Executiu i el Soviet que determinaren el seu caràcter moderat i conciliador: hi havia causes més profundes i permanents que obraven en el mateix sentit.

En Petrograd estaven concentrats més de cent cinquanta mil soldats i almenys quatre vegades més obrers i obreres de totes les categories. No obstant això, per cada dos delegats obrers hi havia en el Soviet cinc soldats. Les normes de representació

tenien un caràcter extraordinàriament elàstic. Tot es feia per a complaure els soldats. Mentre que els obrers elegien un representant per cada mil electors, els petits destacaments enviaven sovint dos. L'uniforme gris dels soldats esdevingué el color dominant en el Soviet.

Però fins i tot entre els delegats civils no tots eren elegits pels obrers. Al Soviet anaren a parar no poques persones per invitació individual, per protecció o, senzillament, gràcies a les seues intrigues; molts advocats i metges radicals, estudiants, periodistes, que representaven distints grups problemàtics, però més evidentment les seues pròpies ambicions. Aquesta falsificació evident del caràcter del Soviet era tolerada de bon grat pels dirigents, els quals no veien cap inconvenient a rebaixar l'essència excessivament forta de les fàbriques i quarters amb el xarop tebi de la petita burgesia il·lustrada. Molts d'aquests elements d'al·luvió, buscadors d'aventures, impostors i xarlatans habituats a la tribuna, apartaren durant molt de temps amb els seus colzes els obrers silenciosos i els soldats indecisos.

I si així ocorria en Petrograd, no és difícil imaginar-se què seria en províncies, on el triomf s'obtingué sense cap gènere de lluita. Tot el país estava ple de soldats. Les guarnicions de Kiev, Helsingfors i Tiflis no eren numèricament inferiors a la de Petrograd; en Saratov, Sàmara, Tambov, Omsk es concentraven de seixanta a vuitanta mil soldats; en Iaroslav, Iekaterinoslav, Iekaterinburg, uns seixanta mil i en una altra sèrie de ciutats, cinquanta, quaranta i trenta mil. En les distintes localitats la representació soviètica no estava organitzada d'una manera uniforme, però els soldats gaudien per tot arreu d'una situació de privilegi. Políticament, açò era fruit de la tendència dels mateixos obrers a complaure en la mesura possible els soldats. Els dirigents feien el mateix respecte als oficials. A més a més del nombre considerable de tinentes i sergents, elegits pels soldats, solia hom atorgar, sobretot en províncies, una representació especial a l'oficialitat. En resultava que els elements de l'exèrcit tingueren en molts soviets una majoria indiscutible. Les masses de soldats que no havien adquirit encara la fisonomia política pròpia marcaven, a través dels seus representants, la fisonomia dels soviets.

Tota representació comporta un germen de desproporció. Aquesta desproporció s'accentua d'una manera molt especial arran d'una revolució. En els primers moments, els diputats dels soldats, políticament confusos, eren moltes vegades elements completament aliens als seus interessos i als de la revolució, intel·lectuals i quasi intel·lectuals de tota mena que es refugiaven en les guarnicions de l'interior i que, per aquest motiu, es manifestaven com a patriotes extrems. Així es creà una divergència entre l'estat d'ànim dels quarters i el dels soviets. L'oficial Stankievitx, acollit pels soldats del seu batalló ombrívola i recelosa, parlà amb èxit en la secció dels soldats sobre el tema agut de la disciplina. "Per què en el Soviet [es preguntava] l'estat d'ànim és més suau i agradable que en el batalló?" Aquesta ingènua perplexitat testimonia una vegada més com de difícil resulta per als sentiments autèntics de baix obrir-se pas cap a les altures.

No obstant això, ja a partir del 3 de març els mítings de soldats i obrers comencen a exigir del Soviet que destituïssa immediatament el Govern Provisional de la burgesia liberal i es faça càrrec del poder. Aquesta iniciativa parteix, com tantes altres, de la barriada de Viborg. ¿Que potser podia haver-hi una demanda més comprensible per a les masses? Però aquesta agitació no trigà a ésser interrompuda, no

sols perquè els defensors de la pàtria li oposaren una resistència aferrissada, sinó perquè, i açò era el pitjor, la direcció bolxevic ja en la primera meitat de març s'inclinava de fet davant el règim de la dualitat de poders. I, fora dels bolxevics, ningú podia plantejar en tota la seua cruesa el problema de la presa del poder. Els militants de Viborg hagueren de batre's en retirada. No obstant això, els obrers petersburgesos no tingueren confiança ni un instant en el nou govern, ni el consideraven com a seu. Però tenien l'atenció fixa en l'estat d'ànim dels soldats i s'esforçaven en no oposar-se d'una manera excessivament accentuada a aquests últims. Els soldats, que no feien més que lletrejar les primeres fases de la política, encara que, com a bons camperols, no donaven crèdit als senyors, escoltaven atentament els seus representants, els quals, al seu torn, s'inclinaven respectuosament davant els prestigiosos prohoms del Comitè Executiu. Pel que a aquests últims es refereix, no feien una altra cosa que observar inquiets el pols de la burgesia liberal. I aquesta pulsació de baix a dalt era la que marcava el to... fins a nova ordre.

No obstant això, l'estat d'ànim de la massa brollava a la superfície, i la qüestió del poder, retirada artificialment, es reproduïa una vegada i una altra, encara que en forma dissimulada. "Els soldats no saben a qui escoltar", es lamenten les barriades i les províncies, fent arribar d'aquesta manera fins al Comitè Executiu el descontentament produït per la dualitat de poders. Les delegacions de les esquadres del Bàltic i del mar negre declaren el 16 de març que només prendran en compte el Govern Provisional en tant que aquest vaja d'acord amb el Comitè Executiu. Amb d'altres paraules, que no estan disposats a prendre'l en compte per a res. Aquesta nota es va accentuant d'una manera cada vegada més insistent. "L'exèrcit i la població només han de sotmetre's a les disposicions del Soviet", decideix el regiment de reserva 172, i immediatament formula el teorema invers: "No cal sotmetre's a les disposicions del Soviet, que es troben en contradicció amb les del Govern Provisional." El Comitè Executiu sancionava aquest estat de coses, amb un sentiment de satisfacció i d'inquietud alhora. El govern el suportava carrisquejant les dents. Tant a l'un com a l'altre, no els quedava més recurs que aguantar-se.

Ja a principis de març, sorgeixen soviets en totes les ciutats i centres industrials importants, des d'on, en el transcurs de les setmanes pròximes, s'estenen per tot el país. Les aldees no comencen a seguir aquest camí fins a abril i maig. En un principi, és quasi sempre l'exèrcit qui parla en nom dels camperols.

El Comitè Executiu del Soviet de Petrograd adquirí, naturalment, una significació nacional. Els altres soviets imitaren la capital, i, un rere l'altre, foren prenent acords sobre el suport condicional que s'havia de donar al Govern Provisional. Si bé en els primers mesos les relacions entre el Soviet de Petrograd i els de províncies es desenrotllaven sense conflictes ni desavinences d'importància, la situació dictava la necessitat d'una organització nacional. Un mes després de l'enfonsament de l'autocràcia, fou convocada la primera assemblea de soviets, hi acudí una representació incompleta i unilateral. I encara que de les cent vuitanta-cinc organitzacions representades, els dos terços estaven compostes de soviets locals, es tractava principalment de soviets de soldats; amb els representants de les organitzacions del front, els delegats militars, principalment els oficials, tenien una indiscutible majoria. S'hi pronunciaren discursos sobre la guerra fins al triomf final, i ressonaren crits contra els bolxevics, tanmateix la conducta més que moderada seguida per aquests darrers.

L'Assemblea completà amb setze representants conservadors de províncies el Comitè Executiu, legitimant així el seu caràcter nacional.

L'ala dreta es reforçà encara més. D'ara en avant, hom espantarà ben sovint els descontents amb l'excusa de les províncies. Les normes acordades ja el 14 de març sobre la composició del Soviet de Petrograd, quasi no es portaren a la pràctica. No era el Soviet local qui decidia al capdavant, sinó el Comitè Executiu nacional. Els caps oficials ocupaven una posició gairebé inviolable. Les resolucions més importants es preuien en el Comitè Executiu, o, més ben dit, en el seu nucli dirigent, després d'un acord previ amb el nucli del govern. El Soviet quedava al marge. Era considerat com una espècie de míting: "No és ací, no és en les Assemblees Generals on es fa la política, i tots aqueixos plens no tenen decididament cap valor pràctic." (Sukhanov). Aquests àrbitres dels destins històrics unflats de suficiència, entenien, pel que hom veu, que els soviets, una vegada que els havien confiat la direcció de la política, havien complert amb la seua missió. El pròxim esdevenidor s'encarregarà de demostrar que no era així. La massa és molt pacient; però, així i tot, no és una argila amb la qual hom puga fer allò que vol. A més, en les èpoques revolucionàries aprenen amb rapidesa. Aquí rau, precisament, la principal virtut de la revolució.

Per a comprendre millor el desenvolupament successiu dels esdeveniments cal detenir-se un moment a traçar la característica dels dos partits que des del principi de la revolució formaren estret bloc, dominant en els soviets, als municipis democràtics, als Congressos de l'anomenada democràcia revolucionària i portant fins i tot una majoria, que, d'altra banda, s'anava fonent a cada pas, a l'Assemblea Constituent, última resplendor de la seua força agonitzant, com la resplendor d'ocàs a la cima d'una muntanya il·luminada pel sol ponent.

La burgesia russa havia vingut al món massa tard per a ésser democràtica. La democràcia russa, impulsada per aquest mateix motiu, es considerava socialista. La ideologia democràtica s'havia exhaurit irremeiablement en el transcurs del segle XIX. En les albors del segle XX, els intel·lectuals radicals, si volien tenir accés a la massa, necessitaven presentar-se a ella amb un vernís socialista. Tal fou la causa històrica general que determinà la creació de dos partits intermedis: els menxevics i els socialistes revolucionaris, cadascun dels quals tenia, no obstant això, la seua genealogia i la seua ideologia pròpies.

Les idees dels menxevics es formaren sobre la base del sistema marxista. Com a conseqüència de l'endarreriment històric de Rússia, el marxisme no fou ací, en un principi, tant una crítica de la societat capitalista com una justificació fonamentada de com d'inevitable era el desenvolupament burgès del país. La història utilitzà astutament, quan en tingué necessita, una teoria castrada de la revolució proletària i en féu ús per a europeïtzar, amb esperit burgès, vastos sectors de la intel·lectualitat, *narodniki*. Als menxevics, que constituïen l'ala esquerra de la intel·lectualitat burgesa els fou reservat un paper important en aquest procés. La seua missió consistí en lligar a aquella intel·lectualitat els sectors més moderats de la classe obrera, atrets per l'actuació legal en la Duma i als sindicats.

Al contrari, els socialrevolucionaris combatien teòricament el marxisme, encara que en part se'n deixaren influir. Es consideraven com el partit cridat a realitzar l'aliança entre els intel·lectuals, els obrers i els camperols, davall els auspicis,

evidentment, de la raó crítica. Al terreny econòmic, les seues idees representaven una mescladissa indigesta de formacions històriques diverses, que reflectien les condicions contradictòries de l'existència dels camperols en un país que evolucionava ràpidament vers el capitalisme. Els socialrevolucionaris s'imaginaven que la futura revolució no seria ni burgesa ni socialista, sinó "democràtica": ells reemplaçaven el contingut social per una fórmula política. Per consegüent, aquest partit es traçava una senda, que passava entre la burgesia i el proletariat, i s'assignava el paper d'àrbitre entre les dues classes. Després de febrer, semblava a primera vista que els socialrevolucionaris s'havien acostat molt a la posició a què aspiraven.

Ja des de l'època de la primera revolució aquest partit tenia arrels en la classe camperola. En els primers mesos de 1917, tota la intel·lectualitat rural assimilà la fórmula tradicional dels populistes: "Terra i llibertat". A diferència dels menxevics, que havien estat sempre un partit purament urbà, els socialrevolucionaris havien trobat, segons sembla, un punt de suport d'una potència extraordinària al camp. És més, dominaven fins i tot a les ciutats: en els soviets, a través de les seccions de soldats, i en els primers municipis democràtics, en els quals tenien majoria absoluta de vots. La força del partit semblava il·limitada. En realitat, no era més que una aberració política. El partit al qual vota tothom, excepte la minoria que sap a qui vota, no és un partit, de la mateixa manera que el llenguatge en què parlen els xiquets en tots els països no és l'idioma nacional. El partit dels socialrevolucionaris apareixia com la solemne denominació de tot allò que havia d'incipient, d'informe i de confús en la revolució de febrer. Tot aquell que no hagués heretat del seu passat prerevolucionari motius suficients per a votar als cadets o els bolxevics, votava pels socialrevolucionaris. Els cadets es movien al cercle tancat dels grans industrials i grans terratinents. Els bolxevics eren encara poc nombrosos, incomprendibles, suscitaven, fins i tot, por. Votar als socialrevolucionaris era votar a la revolució en general, i no obligava a res. A les ciutats, l'adhesió a aquest partit significava la tendència dels soldats a apropar-se a un partit que defensava els camperols, la tendència de la part endarrerida dels obrers a estar al costat dels soldats, l'aspiració de les gents humils de la ciutat a no separar-se dels soldats i camperols. En aquest període, el carnet de socialrevolucionari era un certificat provisional que donava dret a entrar en les institucions de la revolució i que servà la seua força fins que fou substituït per un altre carnet un poc més seriós. No en va es deia, parlant d'aquest gran partit, que ho englobava tot, que no era més que un immens zero.

Ja des de la primera revolució els menxevics sostenien la necessitat d'aliar-se amb els liberals, com a conseqüència del caràcter burgès de la revolució, i col·locaven aquesta aliança per damunt de la col·laboració amb els camperols, als quals consideraven com aliats poc segurs. Els bolxevics, per contra, basaven tota la perspectiva de la revolució en l'aliança del proletariat amb els camperols contra la burgesia liberal. Puix que els socialrevolucionaris es consideraven, abans que res, com el partit dels camperols, sembla a primera vista que hi havia esperances que de la revolució sortís l'aliança dels bolxevics amb els populistes per contraposició al bloc dels menxevics amb la burgesia liberal. En realitat, la revolució de febrer estructura les forces al revés. Els menxevics i els socialistes revolucionaris actuen estretament units, i completen aquesta aliança mitjançant el bloc pactat amb la burgesia liberal. Els bolxevics es troben completament aïllats, al camp oficial de la política.

Aquest fet, inexplicable a primera vista, és completament lògic. Els socialistes revolucionaris no eren un partit camperol, tot i la simpatia que al camp despertaven les

seues consignes. El nucli del partit, el que determinava la seua política efectiva i fornía al govern ministres i funcionaris, es trobava molt més lligat als cercles liberals i radicals de la ciutat, que no a les masses de camperols insurgents. Aquest nucli dirigent, que s'havia dilatat enormement, gràcies a l'afluència d'arribistes, estava mortalment espantat davant les proporcions preses pel moviment camperol, que avançava arborant les consignes dels socialrevolucionaris. Els populistes de nou encuny sentien, naturalment, gran simpatia envers camperols; allò que no veien amb bons ulls eren el "gall roig". El terror dels socialrevolucionaris davant el camp en armes, era paral·lel al terror dels menxevics davant l'avanç revolucionari del proletariat; en el seu conjunt, la por dels "demòcrates" era el reflex del perill completament fundat que representava el moviment dels oprimits per a les classes posseïdores, englobades al camp únic de la reacció burgesa i gran terratinent. El bloc dels socialrevolucionaris amb el govern del gran terratinent Lvov assenyala la ruptura amb la revolució agrària, de la mateixa manera que el bloc dels menxevics amb els industrials i banquers tipus Gutxkov, Teretxenko i Konovalov, equivalia a la seua ruptura amb el moviment proletari. Sota aquestes condicions, l'aliança dels menxevics i socialrevolucionaris no significava la col·laboració en el govern del proletariat i els camperols, sinó, al contrari, la coalició governamental d'uns partits que havien trencat amb el proletariat i els camperols en honor del bloc amb les classes posseïdores.

D'allò que hem dit fins ara s'hi dedueix amb tota claredat fins a quin punt era fictici el socialisme d'aqueixos dos partits democràtics; el que no vol dir, ni de bon tros, que el seu democratisme fos real i efectiu. Ben al contrari, precisament, perquè era el seu un democratisme sota la caquèxia, necessitava cobrir-se amb la màscara socialista. El proletariat rus lluitava per la democràcia, en un antagonisme irreconciliable amb la burgesia liberal. Els partits democràtics, coalitzats amb la burgesia liberal, havien d'entrar inevitablement en pugna amb el proletariat. Heus aquí l'arrel social de l'aferrissada lluita que més tard s'havia de produir entre els col·laboracionistes i els bolxevics.

Reduint els processos que deixem esbossats a la seua mecànica externa de classe, de la qual, naturalment, no se n'adonaven perfectament els afiliats ni fins i tot els dirigents dels dos partits col·laboracionistes, obtenim si fa o no fa, la següent delimitació de funcions històriques. La burgesia liberal no era necessària per al desenvolupament burgès. De la gran burgesia se separen dos destacaments, formats pels seus germans menors i els seus fills. Un d'aquests destacaments fou dirigit cap als obrers, l'altre cap als camperols, als qui intentaven atreure, respectivament, pugnant per demostrar-los d'una manera sincera i calorosa que eren socialistes enemics de la burgesia. D'aquesta manera adquiriren un ascendent efectiu sobre el poble. Aviat, però, els efectes de les seues idees arribaren més enllà d'on a ells els convenia. La burgesia veié que s'apropava un perill mortal i féu el senyal d'alarma. Les dues filials que s'hi havien separat, els menxevics i els socialrevolucionaris, respongueren unànimement a la crida dels seus majors. Saltant per damunt de les velles desavinences, es posaren en estret contacte, giraren l'esquena a les masses i marxaren en auxili de la societat burgesa amenaçada.

La inconsistència i la mesquinesa dels socialrevolucionaris, causa sorpresa, fins i tot comparada amb els menxevics. Els bolxevics els consideraren en tots els moments àlgids, senzillament, com a cadets de tercera categoria. Per la seua banda, els cadets els tractaven com a bolxevics de tercera classe. La segona categoria els corresponia, en l'un

i l'altre cas, als menxevics. La inconsistència de la base i el caràcter indefinit de la ideologia determinaren la selecció personal congruent: tots els caps socialrevolucionaris es distingien per la seua superficialitat, la seua manca de concreció i el seu sentimentalisme estèril. Sense exageració pot dir hom que qualsevol bolxevic de files donava proves de més perspiciàcia política, és a dir, de major percepció per a les relacions entre les classes, que els caps socialrevolucionaris de major reputació.

Mancats de criteris sòlids, els socialrevolucionaris propendien als imperatius ètics. No cal dir que aquestes pretensions morals no eren obstacle perquè en la gran política manifestaren totes aqueixes petites astúcies i berganteries tan característiques, en general, dels partits intermedis sense base consistent, sense doctrina clara i sense un autèntic eix moral.

En el bloc dels menxevics i socialrevolucionaris, el lloc dirigent corresponia als menxevics, malgrat que els socialrevolucionaris tenien una superioritat numèrica indiscutible. En aquest repartiment de papers es palesava, a la seua manera, l'hegemonia de la ciutat sobre el camp, el predomini de la petita burgesia urbana sobre la rural, i, finalment, la superioritat ideològica de la intel·lectualitat "marxista" sobre aquesta altra "intel·lectualitat" que professava una sociologia nacionalista de "vertaders russos" i ostentava orgullosa l'esterilitat de la vella història del país.

En les primeres setmanes que seguiren a la revolució, cap dels partits d'esquerra, com ja sabem, tenia a la capital un autèntic quadre dirigent. Els caps universalment reconeguts dels partits socialista es trobaven tots en l'emigració. Els caps de segona fila estaven en camí, des de l'Extrem Orient a la capital. Açò obligava els dirigents interins de tots els grups a mantenir un estat d'ànim circumspecte i expectant que els acostava. Durant aqueixes setmanes, cap dels grups dirigents desenrotllà els seus pensaments fins a les seues últimes conseqüències. La lluita dels partits en el Soviet tenia un caràcter extremadament pacífic: diria hom que es tractava de matisos a l'interior d'una mateixa "democràcia revolucionària". És cert que en tornar Tseretelli de la deportació (19 de març), el rumb soviètic féu un robust viratge a dreta, proa a la responsabilitat directa pel poder i per la guerra. També els bolxevics, a meitat de març, sota la influència de Kamenev i Stalin, que acabaven d'arribar de la deportació, s'orientaren marcadament vers la dreta de manera que la distància entre la majoria soviètica i l'oposició d'esquerra era potser menor a principis d'abril que a principis de març. La vertadera diferenciació començà un poc més tard; fins i tot pot hom precisar la data: fou el 4 d'abril, l'endemà d'arribar Lenin a Petrograd.

El partit dels menxevics tenia al capdavant de les seues distintes tendències una sèrie de figures preeminents, però no disposava ni d'un sol cap revolucionari. L'extrema dreta, acabada pels vells mestres de la socialdemocràcia russa, Plekhanov, Vera Zasulitx i Deutx, ja havia adoptat una actitud patriòtica davall l'autocràcia. En vigílies de la revolució de febrer, Plekhanov, que havia degenerat lamentablement, escrivia en un periòdic americà que les vagues i altres formes de lluita dels obrers a Rússia eren, en aquells instants, un crim. Els sectors més extensos dels vells menxevics, entre els que figuraven homes com Martov, Dan i Tseretelli, es consideraven adscrits a les tendències de Zimmerwald i declinaven tota responsabilitat per la guerra. Però l'internacionalisme dels menxevics d'esquerra, al igual que el dels socialrevolucionaris esquerrans, encobria en la major part dels casos, un oposicionisme democràtic. La revolució de febrer reconcilià la majoria d'aqueixos "zimmerwaldians" amb la guerra, en la qual veien ara

la defensa de la revolució. Qui d'una manera més decidida abraçà aquest camí fou Tseretelli, que arrossegà amb d'ell Dan. Martov, que en esclatar la guerra es trobava a França i que no arribà de l'estranger fins al 9 de maig, no podia deixar de veure que els seus correligionaris d'ahir retornaven després de la revolució de febrer a la mateixa posició de què havien partit Guesde, Sembat i d'altres, en 1914, quan pujaren sobre els seus colls la defensa de la república burgesa contra l'absolutisme germànic. Martov, que es trobava al capdavant de l'ala esquerra dels menxevics i que no havia assolit representar cap paper important en la revolució, mantenia una actitud d'oposició enfront de la política de Tseretelli i Dan, impedint, al mateix temps, que els menxevics d'esquerra s'acostaren als bolxevics. El portaveu del menxevisme oficial era Tseretelli, a qui seguia indubtablement la majoria del partit. Els partits prerevolucionaris s'aliaren sense dificultats amb els patriotes de febrer. No obstant això, Plekhanov tenia el seu grup propi, un grup completament xovinista, que es trobava fora del partit i fins i tot del Soviet. La fracció de Martov, que no arribà a sortir del partit, no tenia periòdic propi, com tampoc tenia política pròpia. Com sempre, durant els grans esdeveniments històrics, Martov es desconcertava i es perdia en el buit. El mateix en 1917 que en 1905, la revolució a penes advertí que existia aquest home preeminent.

Quasi automàticament, fou nomenat president del soviets de Petrograd i després del Comitè Central Executiu, qui ho era de la fracció menxevic de la Duma, Txeidse, que en el compliment del seu deure s'esforçava a posar a contribució totes les reserves de la seua intel·ligència, cobrint la seua constant falta de confiança en si mateix amb xanxes superficials. La Geòrgia muntanyosa, país del sol, de les vinyes, dels camperols i dels petits aristòcrates, amb un reduït tant per cent d'obriers, havia anat formant un ampli sector d'intel·lectuals d'esquerra, àgils, amb temperament, però que en la seua indiscutible majoria no s'havien remuntat sobre l'horitzó petit burgès. Geòrgia envià diputats menxevics a les quatre Dumes, i en les quatre fraccions els seus diputats exerciren el paper de prohoms. Geòrgia esdevingué la Gironda de la revolució russa. Als girondins del segle XVIII se'ls acusava de federalisme; els girondins de Geòrgia, començant per la defensa de la Rússia una i indivisible, acabaren en el separatisme.

La figura més preeminent de la Gironda georgiana era, indubtablement, l'exdiputat de la segona Duma, Tseretelli, que, tot just en tornar de la deportació, es posà al capdavant no sols dels menxevics, sinó de tota la majoria soviètica d'aleshores. Tseretelli, que no era un teòric, ni tan sols un periodista, però sí un orador eminent, era un radical de tipus meridional francès, que hauria viscut com peix en l'aigua en un règim de rutina parlamentària. Però havia nascut en una època revolucionària i en la seua joventut s'havia intoxicat amb una dosi de marxisme. Per descomptat, de tots els menxevics era el que manifestava un major empenya enfront de la marxa de la revolució i una tendència major a lligar els caps. Precisament per això contribuï més que altres al fracàs del règim de febrer. Txeidse se sotmetia completament a Tseretelli, encara que hi havia moments en què li espantava la seua rectilínia lògica doctrinària, que tant apropiava el presidiari revolucionari d'ahir als representants conservadors de la burgesia.

El menxevic Skobelev, que devia la seua popularitat a la seua condició de diputat de l'última Duma, produïa, i no sols pel seu aspecte juvenil exterior, la impressió d'un estudiant que exercís el paper d'home d'Estat en una representació familiar. Skobelev s'especialitzà en la repressió dels "excessos", en la liquidació dels conflictes locals i, en general, en la tasca d'anar tapant els forats del poder dual, fins que

fou inclòs en el govern de coalició de maig amb el desventurat paper de ministre del Treball.

La figura més influent entre els menxevics era Dan, vell militant del partit, considerat sempre com la segona figura després de Martov. Si el menxevisme estava impregnat dels costums i l'esperit de la socialdemocràcia alemanya de l'època de la decadència, Dan semblava senzillament un membre del Comitè del partit alemany, quelcom així com un Ebert de menys categoria. Un any després, el Dan alemany practicava amb èxit, al seu país, la política que pretengué practicar, amb poca fortuna, l'Ebert rus. Però les causes de l'èxit d'aquell i del fracàs d'aquest, no s'han de cercar en les persones, sinó en les circumstàncies.

Si en l'orquestra de la majoria del soviètic Tseretelli portava la batuta, Liber tocava el clarinet amb tota la força dels seus pulmons i els ulls injectats de sang. Liber era un menxevic de la Unió Obrera jueva (Bund), amb un passat revolucionari, home sincer, de gran temperament, molt eloqüent, força limitat i que es desviava per aparèixer com un patriota inflexible i un home d'Estat ferri. Professava un odi mortal als bolxevics.

La falange dels líders menxevics pot tancar-se amb l'exbolxevic de l'extrema esquerra Voitinski, figura prestigiosa de la primera revolució, condemnat a treballs forçats i que al març trencà amb el partit, a causa de la seua actitud patriòtica. En afiliar-se als menxevics, Voitinski esdevingué, com era de rigor, un endrapador de bolxevics professional. No li faltava més que el temperament per a igualar Liber en el seu furor contra els seus excorreligionaris.

L'Estat Major dels populistes era tan poc homogeni com el dels menxevics, però molt menys valuós i rellevant. Els anomenats socialistes populars, que constituïen l'extrema dreta, estaven capitanejats pel vell emigrant Txaikovski, que igualava Plekhanov pel seu xovinisme, però sense tenir ni el seu talent ni el seu passat. Al seu costat es trobava l'anciana Brestxko-Brestxkovskaia, a qui els socialrevolucionaris anomenava "l'àvia de la revolució russa", i que aspirava gelosament a convertir-se en la padrina de la contrarevolució. L'anarquista Kropotkin, ancià ja i que en la seua joventut havia tingut una certa feblesa envers els populistes, s'aprofità de la guerra per a desautoritzar el que havia ensenyat en el transcurs de quasi mig segle: aquell que negava l'Estat esdevingué un entusiasta advocat de l'*Entente*, i si combatia el poder dual rus no era precisament en nom de l'anarquia, sinó reclamant tots els poders per a la burgesia. Però aquests ancians representaven un paper més decoratiu que no altra cosa, si bé corrent el temps, durant la guerra contra els bolxevics, Txaikovski havia d'acabdillar un dels governs blancs sostinguts per Churchill.

Ocupava el primer lloc entre els socialrevolucionaris Kerenski, home que mancava totalment de passat com a militant del partit. En la nostra exposició ensopegarem més d'una vegada amb aquesta figura providencial, la força de la qual en el període de la dualitat de poders consistia en personificar les febleses del liberalisme aliades amb les de la democràcia. La seua incorporació formal al partit dels socialrevolucionaris no féu variar l'actitud despectiva de Kerenski respecte a tots els partits: Kerenski es considerava el elegit directe de la nació. No oblidem que també el partit havia deixat d'ésser, en aquelles hores, un partit, per a convertir-se en un grandió zero nacional, que trobà el seu cap adequat en Kerenski.

Txernov, futur ministre d'Agricultura i després president de l'Assemblea constituent, era, indubtablement, la figura més representativa del vell partit socialrevolucionari i no debades el considerava hom com el seu inspirador, teòric i cap. Home de coneixements considerables, però no articulats en unitat, llegit més que il·lustrat, Txernov tenia sempre a mà una sèrie inacabable d'extractes, adaptables a cada cas, que tingueren impressionada durant molt de temps la imaginació russa, sense ensenyar-li gran cosa. Només hi havia una qüestió per a la que aquest cap eloqüent no tenia resposta: a qui conduïa i a on. Les fórmules eclèctiques de Txernov, assaonades amb moralitats i poesies, congregaren durant algun temps un públic heterogeni, que en els moments crítics vacil·lava sempre entre els distints camins. S'explica que Txernov oposés els seus mètodes de formació d'un partit al "sectarisme" d'un Lenin.

Txernov arribà de l'estranger cinc dies després de Lenin: Anglaterra, després de moltes vacil·lacions, el deixà travessar pels seus dominis. A les nombroses salutacions amb què fou rebut en el Soviet, el cap del major partit hi contestà amb un extens discurs, a propòsit del qual Sukhanov, que era socialrevolucionari a mitges, s'expressa així: "No sols jo, sinó molts altres patriotes del partit socialrevolucionari, arrufaven l'entrecella i menejaven el cap, veient el mode com parlava, la seua estranya afectació declamant sense fi, amb els ulls en blanc i sense dir gens concret." Tota l'actuació de Txernov durant la revolució havia de moure's a to amb el seu primer discurs. Després d'algunes temptatives per a oposar-se des de l'esquerra a Kerenski i Tseretelli, Txernov, bloquejat per totes bandes es rendí sense combatre, guarí del seu zimmerwaldisme d'emigrat i entrà en la Comissió d'Enllaç, i més tard en el govern de coalició. Res del que feia era ben mirat. En vista d'açò, decidí adoptar una actitud inhibidora. L'abstenció a l'hora de votar es convertí per a ell en la fórmula de la seua existència política. El seu prestigi, durant el període que va d'abril a octubre, fou fonent-se encara més ràpidament que les files del seu partit. Malgrat les diferències que hi havien entre Txernov i Kerenski, que s'odiaven mútuament, ambdós tenien les seues arrels en el passat prerevolucioari, en la fragilitat de la vella societat russa, en aquella intel·lectualitat insulsa i pretensiosa que cremava en desitjos d'il·lustrar, tutelar i protegir les masses populars, però que era absolutament incapaç de percebre els seus sentiments, de comprendre'ls i d'aprendre'n, i sense la qual no cap vertadera política revolucionària.

Avksentiev, exaltat pel partit als llocs més elevats de la revolució (president del Comitè Executiu dels diputats camperols, ministre de l'Interior, president del Preparlament), representava ja una vertadera caricatura de polític: seductor professor de literatura del liceu de senyoretas d'Orel (és tot allò que hom pot dir d'ell). Veritat és que la seua actuació política era força més nociva que la seua persona.

Gotz exercí, encara que entre bastidors, un gran paper en la fracció dels socialrevolucionaris i en el nucli dirigent del Soviet. Terrorista, pertanyent a una coneguda família revolucionària, Gotz era menys pretensions i més pràctic que els seus amics polítics més pròxims, però en la seua qualitat de "pràctic" es limitava a les qüestions de cuina, cedint als altres els grans problemes. Cal afegir-hi, a més a més, que no era ni orador ni escriptor, i que el seu principal recurs era el seu prestigi personal, adquirit a costa de diversos anys de treballs forçats.

I amb açò, queden anomenats ja, en substància, tots els elements dignes d'ésser esmentats entre els dirigents populistes. Els segueixen figures ja completament fortuïtes,

com Filipovski, de qui ningú podia explicar-se per què s'havia elevat fins a les cimes mateixes de l'Olimp de febrer; suposem que exerciria un paper decisiu en aquesta carrera el seu uniforme d'oficial de Marina.

Al costat dels caps oficials dels dos partits dominants en el Comitè Executiu, hi havia no pocs elements aïllats, que havien participat en els orígens del moviment en les seues distintes etapes, homes que molt abans de la revolució s'havien apartat de la lluita i que ara després de tornar precipitadament a ella davall les banderes de la revolució triomfant, no s'afanyaven a sotmetre's al jou de cap partit. En totes les qüestions fonamentals, aquests elements seguien la majoria del Soviet. En els primers temps exercien fins i tot el paper directiu, però a mesura que anaven arribant del desterrament i de l'emigració els caps oficials, els sense partit quedaven relegats a segon terme; la política prenia formes més definides i els partits anaven recobrant els seus drets.

Els adversaris reaccionaris del Comitè Executiu feren ressaltar més d'una vegada, en passar el temps, el fet que en formaren part molts elements racialment al·lògens: jueus, georgians, letons, polonesos, etc. Si bé en proporció amb el total dels membres del Comitè Executiu aquests elements al·lògens representaven un tant per cent molt poc elevat, es indubtable que ocupaven un lloc preminent en el Buró, en les comissions polítiques, entre els ponents, etc. I puix que els intel·lectuals de les nacionalitats oprimides, concentrats principalment a les ciutats, omplien abundantment les files revolucionàries, no té res de sorprenent que la xifra d'aquests elements fos prou considerable entre la vella generació de revolucionaris. La seua experiència, encara que no sempre fos d'elevada qualitat, els feia insubstituïbles en el moment d'elaborar noves formes socials. No obstant això, és completament absurd voler presentar la política dels soviets i la marxa de la revolució com un resultat de la invasió d'aquests elements. Ací, el nacionalisme palesa una vegada més el seu menyspreu per la vertadera nació, és a dir, pel poble, presentant-lo, en el període del seu gran despertar nacional, com un simple instrument en mans d'estranyos i nouvinguts. ¿Per què i com aquests elements estranyos a la raça obtingueren una força tan miraculosa sobre milions d'homes? En realitat, allò que passa és que, en moments de gran transformació històrica, la gran massa de la nació posa, a vegades, al seu servei els elements que ahir eren encara oprimits, i que per aquesta raó es mostren més disposats a donar expressió als nous fins. No és que els pobles racialment estranyos conduïsquen la revolució; el que ocorre és que la revolució nacional se n'aprofita. Així succeí fins i tot durant les grans reformes implantades des de dalt. La política de Pere I no deixà d'ésser nacional quan, desviant-se del seu antic camí, posà al seu servei els elements al·lògens i els estrangers. Els artífexs del barri alemany i els constructors holandesos de vaixells expressaven millor, en aquell període, les necessitats del desenvolupament nacional de Rússia que no els popes russos, descendents no poques vegades de Grècia, o els boiars moscovites que es lamentaven tant de la invasió d'estrangers, tanmateix que ells mateixos descendiren dels estrangers que formaren l'Estat rus. En tot cas, la intel·lectualitat al·lògena de 1917 s'enrolava en els mateixos partits que la russa, patia dels mateixos defectes i cometia els mateixos errors, amb la particularitat que els elements racialment estranyos dels mitjans menxevics i socialrevolucionaris, es distingien per un gelosia especial, en allò que es referia a la defensa i la unitat de Rússia.

Aquesta era la faç que presentava el Comitè Executiu, òrgan suprem de la democràcia. Dos partits que havien perdut les il·lusions, però que servaven els prejudicis, amb un estat major de caps incapaços de passar de les paraules als fets, es

veien col·locats al capdavant d'una revolució cridada a trencar cadenes centenàries i a construir els fonaments d'una nova societat. Tota l'actuació dels col·laboracionistes fou una sèrie de contradiccions doloroses, que deixaren exhaustes les masses populars i prepararen les convulsions de la guerra civil.

Els obrers, els soldats i els camperols prenen les coses seriosament i entenen que els soviets creats per ells havien d'emprescindir immediatament l'extirpació de les calamitats que havien engendrat la revolució. Tots acudien als soviets. I qui no tenia quelcom de què lamentar-se? Tot el món exigia decisions ràpides, confiava en l'ajuda, confiava en la justícia, insistia en la revenja. Els oprimits donaven per assentat que el poder enemic havia estat reemplaçat, per fi, pel seu propi. El poble té confiança en el Soviet, està armat; per tant, el Soviet és el poder. Així ho creien, i que potser no tenien raó per a creure-ho? Una allau constant de soldats, obrers, dones de soldats, petits venedors, empleats, mares, pares, obria i tancava les portes, cercava, preguntava, plorava, exigia, obligava a prendre mesures, a vegades indicava amb precisió quines mesures havien de prendre's i erigia, efectivament, el Soviet en un poder revolucionari. "Açò no redundava en profit del Soviet, i no entrava, per descomptat, en els plans del mateix", es lamentava el nostre conegut Sukhanov, que, com és natural, lluitava contra tot açò en la mesura de les seues forces. Amb què resultat? Sukhanov es veu obligat a reconèixer que "l'aparell soviètic fou desplaçant automàticament, contra la voluntat del soviets, la màquina oficial de l'Estat, la qual funcionava cada vegada més en el buit". ¿Què feien per a evitar-ho els doctrinaris de la capitulació, els conductors d'aquella màquina que funcionava en el buit? "No hi havia més remei que conformar-se i fer-se càrrec de tota una sèrie de funcions administratives [reconeix malenconiosament Sukhanov], sostenint al mateix temps la ficció que era el palau de Marinski que governava." Heus aquí al que es dedicava aquella gent, en un país arruïnat, sobre el qual cremaven les flamarades de la guerra i de la revolució: salvaguardar amb mesures carnavalesques el prestigi d'un govern que el poble refusava orgànicament. Que s'enfonse la revolució, però que se salve la ficció! Al mateix temps, el poder que aquella gent expulsava per la porta tornava a entrar per la finestra, agafant-los cada vegada més desprevinguts i col·locant-los en una situació ridícula i indecorosa.

Ja a la nit del 28 de febrer, el Comitè Executiu suprimí la premsa monàrquica i no deixà que hom publicqués més periòdics que els autoritzats. S'alçaren nombroses protestes. Aquells que més alçaven la veu eren els que estaven acostumats a tancar la boca a tothom. Uns dies després, el Comitè Executiu hagué de plantejar novament la qüestió de la llibertat de premsa: Autoritzava o no la publicació dels periòdics reaccionaris? Sorgiren discrepàncies de criteri. Els doctrinaris tipus Sukhanov sostenien el de l'absoluta llibertat de premsa. Txeidse, en un principi, no s'hi mostrà d'acord: com s'anaven a deixar les armes en mans dels enemics mortals sense cap trava? Diguem de passada que ningú pensà sotmetre la qüestió al govern. I es comprèn, perquè hauria estat inútil: els tipògrafs no acataven més disposicions que les del Soviet. El 5 de març, el Comitè Executiu confirmà l'acord: clausurar les publicacions de dreta i sotmetre al Soviet la publicació de nous periòdics. Però ja el dia 10 aquesta decisió fou anul·lada davall la pressió dels elements burgesos. "Foren suficients tres dies perquè la gent recobrés el seny", deia Sukhanov, triomfant. Entusiasme infundat! La premsa no està per damunt de la societat. Les condicions de la seua existència durant la revolució reflecteixen la marxa mateixa d'aquesta. Quan la revolució pren o pot prendre el caràcter de guerra civil, cap dels camps bel·ligerants admet l'existència de premsa enemiga a l'òrbita de la seua influència, de la mateixa manera que no es desprèn

voluntàriament del control sobre els arsenals, els ferrocarrils o les impremtes. En la lluita revolucionària, la premsa no és més que una de tantes armes. Almenys, el dret a la paraula no és més respectable que el dret a la vida, que la revolució s'arroga també. Es pot afirmar com a llei que un govern revolucionari és tant més liberal, tolerant i "generós" amb la reacció, com més mesquí és el seu programa, com més enllaçat es troba amb el passat i més conservador és el seu paper. I al revés: com més grandiosos són els fins i major la suma de drets conquerits i interessos lesionats, més intens és el poder revolucionari i més dictatorial. Podrà ésser açò un mal o un bé; el fet és que si fins ara la humanitat ha assolit avançar, ha estat seguint aquest camí. El Soviet tenia raó quan volia mantenir en les seues mans el control sobre la premsa. Per què renuncià tan fàcilment a exercir-lo? Perquè havia renunciat a tota lluita seriosa. El Soviet no al·ludia per a res a la pau, ni a la terra, ni tan sols a la república. Quan lliurà el poder a la burgesia conservadora no tenia motius per a témer res de la premsa de dretes ni per a pensar que es veuria en el tràngol de lluitar contra ella. En canvi, pocs mesos després, el govern, recolzat pel Soviet, adoptava una actitud d'implacable repressió contra la premsa d'esquerres. Els periòdics dels bolxevics foren suspesos, sense embuts, un rere l'altre.

El 7 de març declama Kerenski a Moscou: "Nicolau II està en les meues mans... Jo no serè mai el Marat de la revolució russa... Nicolau II es dirigeix a Anglaterra sota la meua vigilància personal..." Les dames llençaven flors, els estudiants aplaudien. Però les masses s'agitaven. No s'havia vist mai una revolució seria, és a dir, que tingués quelcom a perdre, que enviés a l'estranger el monarca destronat. Dels obrers i soldats arribaven reclamacions constants demanant que es detingués els Romanov. El Comitè Executiu tingué la sensació que en aquest assumpte hom no podia fer bromes. Es decidí que el Soviet prengués en les seues mans la sort de la família reial: amb això, es reconeixia obertament que el govern no era digne de confiança. El Comitè Executiu cursà a totes les línies fèrries ordre que no es deixés passar Romanov: heus aquí per què el tren del tsar errava d'una banda a l'altra. Fou designat per a procedir a la detenció de Nicolau un dels membres del Comitè Executiu, l'obrer Gvozdióv, menxevic de dreta. D'aquesta manera quedava desautoritzat Kerenski, i amb d'ell tot el govern. Però aquest no dimití, sinó que s'hi sotmeté calladament. I el 9 de març, Txeidse informava el Comitè Executiu que el govern havia "renunciat" a la idea de traslladar Nicolau II a Anglaterra. La família del tsar fou arrestada al Palau d'Hivern. Amb açò, el Comitè Executiu es robava a si mateix el poder de sota el coixí. I del front no cessaven d'arribar peticions cada vegada més insistents perquè hom reclogués l'extsar a la fortalesa de Pere i Pau.

Les revolucions han assenyalat sempre transformacions profundes en el règim de la propietat, no sols per la via legislativa, sinó també per la de l'acció espontània de les masses. La revolucions agràries no s'han produït mai d'una altra manera en la història, les reformes legals han vingut sempre, invariablement, després del "gall roig". A les ciutats, el marge d'expropiacions espontànies ha estat sempre menor, les revolucions burgeses no es proposaven commoure les bases de la propietat burgesa. Però no hi ha hagut encara, que hom sàpiga, cap vertadera revolució en què les masses no s'apoderaren dels edificis pertanyents abans als enemics del poble, per a posar-los al servei de les necessitats socials. Immediatament després de la revolució de febrer, sortiren de la clandestinitat els partits, sorgiren els sindicats, per tot arreu se celebraven mítings, totes les barriades tenien els seus soviets; tothom tenia necessitat de locals. Les organitzacions s'apoderaven de les viles deshabitades dels ministres o dels palaus buits

de les ballarines del tsar. Els perjudicats es queixaven a les autoritats, quan no intervenien aquestes espontàniament. Però com els expropiadors eren, en rigor, els amos del poder, i el poder oficial era un fantasma, els fiscals es veien obligats, al capdavant, a dirigir-se al mateix Comitè Executiu, amb la demanda que es restabliren els drets atropellats de les ballarines, les funcions de les quals, poc complicades, eren pagades amb els diners del poble pels membres de la dinastia. Com era de rigor, es posava en moviment a la Comissió d'Enllaç, els ministres tractaven l'assumpte en les seues sessions, la mesa del Comitè Executiu hi deliberava també, s'enviaven delegacions a parlamentar amb els expropiadors i la tramitació durava mesos sencers.

Sukhanov diu que, en la seua qualitat d'home d'"esquerres", no tenia res a oposar a les intromissions legals de caràcter radical en el dret de propietat però que, en canvi, era "violent enemic de totes les expropiacions violentes". Heus aquí els subterfugis amb què aquests pseudoesquerrans acostumaven a cobrir la seua fallida. Un govern vertaderament revolucionari hauria pogut, indubtablement, reduir al mínim les expropiacions caòtiques mitjançant la publicació oportuna d'un decret sobre la requisita dels locals. Però els col·laboracionistes d'esquerra havien cedit el poder als fanàtics de la propietat per a després predicar vanament a les masses el respecte a la legalitat revolucionària... a l'aire lliure. El clima de Petrograd és poc favorable al peripatetisme.

Les cues, estacionades a les portes dels forns, donaren l'últim impuls a la revolució i foren la primera amenaça per al nou règim. Ja en l'assemblea de constitució del Soviet s'hi decidí crear una Comissió de Subsistències. El govern es preocupava poc de l'abastiment de la població de la capital i no hauria tingut cap inconvenient a rendir-la per la fam. Era, doncs, missió del Soviet ocupar-se'n. El Soviet disposava d'economistes i estadistes amb una certa pràctica, que havien servit abans en els òrgans econòmics i administratius de la burgesia. Es tractava, en la majoria dels casos, de menxevics de dreta, com Groman i Txerevanin, o dels exbolxevics que havien evolucionat molt a la dreta, com Bazarov i Avilov. Tot just, però, que es veieren cara a cara amb el problema d'abastir la capital, la situació els obligà a proposar mesures extremadament radicals per a posar límit a l'especulació i organitzar el mercat. Després d'una sèrie de sessions, el soviets adoptà tot un sistema de mesures de "socialisme de guerra", que comprenien la requisita de totes les reserves de blat, proporcionats als que s'establien per als productes de la indústria, el control de l'Estat sobre la producció, l'intercanvi regular de mercaderies amb el camp, etc. Els caps del Comitè Executiu es miraven els uns als altres inquietos; però com no sabien què proposar, no tingueren més remei que adherir-s'hi a aquells acords radicals. Els membres de la Comissió d'Enllaç els transmeteren després tímidament al govern. Aquest prometé d'estudiar-los. Però ni el príncep Lvov, ni Gutxkov, ni Konovalov, tenien moltes ganes de fiscalitzar-se i requisar-se a si mateixos i als seus amics. Tots els acords econòmics del Soviet amenaçaven estavellar-se contra la resistència passiva de l'aparell burocràtic si no es portaven a la pràctica pels mateixos soviets locals. L'única mesura eficient que imposà el Soviet de Petrograd, en allò tocant les subsistències, fou l'establiment d'una ració de taxa per al pa: lliura i mitja per a les persones dedicades al treball físic i una lliura per a les altres. Cert és que aquest racionament no determina encara modificacions en el pressupost real d'aliments de la capital: amb lliura o lliura i mitja de pa hom pot viure. La insuficiència diària en l'alimentació vindrà més tard. La revolució haurà d'estrènyer-se cada vegada més el cinturó sobre el ventre, no per mesos, sinó per anys sencers, i la revolució suportarà també aqueixa prova. Ara, allò que la turmenta no és encara la fam, sinó allò no conegut, la incertesa del gir pres, la desconfiança en el demà. Les dificultats

econòmiques, aguditzades per trenta-dos mesos de guerra, criden a les portes i a les finestres del nou règim. La desorganització dels transports, l'escassetat de matèries primeres, el desgast d'una part considerable de l'instrumental, la inflació imminent, la desorganització del comerç: tot açò exigeix mesures audaces i inajornables. Els col·laboracionistes, que comprenien la seua necessitat des del punt de vista econòmic, les feien impossibles al terreny polític. Cada problema econòmic amb què ensopegaven esdevenia la condemna de la dualitat de poders, i cada decisió que es veien obligats a prendre, els cremava els dits d'una manera insuportable.

Es produí una important verificació de correlació de forces sobre la qüestió de la jornada de vuit hores. La insurrecció ha triomfat, però la vaga general continua. Els obrers estan seriosament convençuts que el canvi de règim s'ha de traduir en alguna modificació favorable de la seua forma de vida. Açò inquieta immediatament els nous governants, sia liberals sia socialistes. Els partits i periòdics patriòtics llencen la seua crida: "Els soldats, als quarters; els obrers, a les fàbriques!" És a dir, "que tot segueix com abans?", es preguntaven els obrers. De moment, sí; contesten, confusos, els menxevics. Però els obrers comprenen que si no arrenquen modificacions immediates, d'ara en avant serà encara pitjor. La burgesia confia als socialistes la missió d'arranjar les coses amb els obrers. Sobre la base que el triomf obtingut "ha garantit en grau suficient la posició de la classe obrera en la seua lluita revolucionària" (en efecte, que potser no estan en el poder els propietaris liberals?), el 5 de març el Comitè Executiu decideix reprendre el treball a la regió de Petrograd. Els obrers, a les fàbriques: tal és la força de l'egoisme blindat de les classes il·lustrades, igualment els liberals que els seus socialistes. Pel que hom veu, aquesta gent s'imaginava que aquells milions d'obrers i soldats arrossegats a la insurrecció per la pressió irresistible del descontent i de l'esperança, es reconciliarien submisament l'endemà del triomf amb les mateixes condicions de vida d'abans. Els cabdills havien tret dels llibres històrics la convicció que així havia succeït en les revolucions passades. Però no; tampoc en el passat succeí mai així. Per a tractar les masses com a un ramat, també en temps passats s'havia de recórrer a camins sinuosos, a tota una xarxa de derrotes i astúcies. Marat sentia molt agudament el cruel revers social de les revolucions polítiques. Per açò el calumniava tant els historiadors oficials. "La revolució només es realitzada i recolzada per les classes inferiors de la societat, per tots aqueixos desheretats als qui la riquesa insolent tracta com a canalles, i als quals els romans, amb el seu cinisme proverbial, anomenaren proletaris", escriu un mes abans del colp de 10 d'agost de 1792. I es pregunta: "Què dóna la revolució als desheretats? Després d'haver assolit, en un principi, certs èxits, el moviment resulta, a la fi, vençut; li falten sempre coneixements, habilitat, mitjans, armes, caps, un pla d'acció fixat, i cau, indefens, davant els conspiradors, que disposen d'experiència, habilitat i astúcia." Hom s'explica perfectament que Kerenski no volgués ésser el Marat de la revolució russa.

Un dels antics capitans de la indústria russa, V. Auerbach, conta, indignat, que "el poble creia que la revolució era quelcom així com una festa: a la serventa, per exemple, no la hom veia durant dies sencers; es passejava pels carrers, adornada amb cintes roges, recorria la ciutat en automòbil i només tornava a casa al matí, per a rentar-se i llançar-se una altra vegada al carrer". És curiós que, en el seu afany per presentar l'acció desmoralitzadora de la revolució, l'acusador d'aquesta es veja obligat a pintar la conducta de la serventa exactament amb els mateixos trets que, si s'exceptua la cinta roja, reproduïxen al peu de la lletra la vida habitual de les patrícies burgeses. Sí, és veritat; la revolució és celebrada pels oprimits com una festa, o com la vigília d'una

festa, i el primer moviment de les esclaves domèstiques, despertades per la revolució, consisteix en aflluïxar el jou de l'esclavitud humiliant i la desesperança de cada dia. La classe obrera, en el seu conjunt no podia ni volia acontentar-se amb les cintetes roges com a símbol del triomf... per a altres. A les fàbriques de Petrograd regnava l'agitació. Moltes es negaren obertament a sotmetre's a l'ordre cursada pel Soviet. Els obrers estaven sempre disposats, naturalment, a tornar a la fàbrica, doncs, quin altre remei tenien! Però en quines condicions? Els treballadors exigien la jornada de vuit hores. Els menxevics recordaven l'exemple de 1905, quan els obrers intentaren implantar la jornada de vuit hores per iniciativa pròpia i foren derrotats. "La lluita en dos front [contra la reacció i contra els capitalistes] sobrepassa les forces del proletariat." Aquesta era la seua idea central. Els menxevics s'inclinaven a acceptar, en general, la ruptura fatal amb la burgesia en un futur proper. Però aquesta persuasió, purament teòrica, no obligava a res. Els menxevics entenien que no s'havia de forçar la ruptura. I com siga que la burgesia no es passa, precisament, al camp de la reacció obligada per les frase inflamades dels oradors i periodistes, sinó pressionada pel moviment espontani de les classes treballadores, els menxevics s'oposaven amb totes les seues forces a la lluita econòmica dels obrers i camperols. "Les qüestions socials [deien] no són, actualment, les primordials. Ara, per allò que cal lluitar és per la llibertat política." Però els obrers no encertaven a comprendre en què consistia aqueixa mítica llibertat. Ells volien, abans que res, un poc de llibertat per als seus músculs, i els seus nervis i exercien pressió sobre els patrons. Quina ironia! Precisament el 10 de març, quan l'òrgan menxevic deia que la jornada de vuit hores no estava a l'ordre del dia, l'Associació de Fabricants, que el dia anterior s'havia vist obligada a entaular relacions oficials amb el Soviet, manifestava la seua conformitat amb la implantació de la jornada de vuit hores i l'organització de comitès de fàbrica. Els industrials demostraven molta més perspicàcia que els estrategs democràtics del Soviet. La cosa no té res de sorprenent: a les fàbriques, els patrons es veien cara a cara amb els obrers, que en la meitat, almenys, dels establiments petersburgesos, entre els que figuraven la majoria dels més importants, havien abandonat unànimement les fàbriques després de les vuit hores de treball, prenent-se així ells mateixos allò que els negava el govern i el Soviet.

Quan la premsa liberal, entendrida, comparava el gest dels industrials russos del 10 de març de 1917 amb el de la noblesa francesa, el 4 d'agost de 1789, es trobava molt més prop de la veritat històrica del que ella mateixa s'imaginava: igual que els senyors feudals de finals de segle XVIII, els capitalistes russos obraven impulsats per la necessitat i confiant a assegurar-se per al futur, amb aquesta concessió temporal, la restitució d'allò perdut. Un dels publicistes cadets, saltant per damunt de la mentida oficial, reconeixia obertament: "Malauradament per als menxevics, els bolxevic han obligat ja pel terror a l'Associació de Fabricants a accedir a la implantació immediata de la jornada de vuit hores." Ja sabem en què consistia tal "terror". Indubtablement, els obrers bolxevics portaven en aquest moviment una part preminent, i una altra vegada, com als dies decisius de febrer, arrossegaven amb d'ells la indiscutible majoria dels treballadors.

El Soviet, dirigit pels menxevics, registrà amb sentiments barrejats la grandiosa victòria obtinguda en rigor contra ell. No obstant això, els cabdills, coberts d'oprobri, es veieren obligats a fer un altre pas endavant i proposar al Govern Provisional que publicués, abans de l'Assemblea Constituent, un decret implantant en tota Rússia la jornada de vuit hores. Però el govern, d'acord amb els patrons, s'hi oposà, i, esperant

dies millors, es negà a donar satisfacció a aquest desig, que li havia estat formulat sense cap insistència.

A la regió de Moscou s'entaulà la mateixa lluita, encara que prengué un caràcter més perllongat. El Soviet, malgrat la resistència dels obrers, exigí també a Moscou la represa del treball. En una de les fàbriques més importants, la proposta de continuació de la vaga obtingué set mil vots contra sis mil. De manera semblant reaccionaren també les altres fàbriques. El 10 de març, el Soviet confirmà novament l'obligació de tornar immediatament al treball. Aquest es reprengué en la majoria de les fàbriques, però gairebé en totes elles hom lluità per la reducció de la jornada. Els obrers els esmenaven la plana als seus directors amb l'acció. El Soviet de Moscou, que havia resistit tenaçment, no tingué més remei, al final, que implantar formalment, el dia 21 de març, la jornada de vuit hores. Els industrials s'hi sotmeteren immediatament. En províncies, la lluita continuà durant el mes d'abril. En un principi, els soviets contenien, quasi en totes bandes el moviment i hi resistien en contra; després, sota la pressió dels obrers, entaulaven negociacions amb els patrons, i allí on aquests es mostraven refractaris, es veien obligats a decretar la jornada de vuit hores pel seu propi compte. Quina bretxa en el sistema!

El govern es mantenia deliberadament al marge d'aquestes lluites. Entre tant, s'alliberava una furiosa campanya contra els obrers sota la direcció dels líders liberals. Per tal de trencar la resistència dels treballadors, es decidí col·locar davant d'ells els soldats: ¿que potser la reducció de la jornada de treball, es deia, no implica l'afebliment del front?, ¿és que durant la guerra pot hom pensar exclusivament en si mateix?, ¿és que a les trinxeres compten els soldats el nombre d'hores? Quan les classes posseïdores abracen el camí de la demagògia, no es detenen davant res. L'agitació prengué un caràcter furiós i fou trasplantada a les trinxeres. En les seues *Memòries del Front*, el soldat Pireiko reconeix que la campanya de propaganda, que corria principalment a càrrec dels socialistes de nou encuny procedents de l'oficialitat, no deixava de tenir un cert èxit. "Però allò que perdia els oficials que intentaven enfrontar els soldats amb els obrers era precisament això: ésser oficials. El soldat s'acordava massa bé del que l'oficial era per a ell no feia molt de temps." No obstant això, on la campanya contra els obrers adquirí un caràcter més agut fou a la capital. Els industrials, acabadillats per l'estat major cadet, saberen trobar recursos i forces il·limitades per a fer propaganda entre la guarnició. "Allà pel 20 [conta Sukhanov], en tots els encreuaments, en els tramvies, per tot arreu, es podia veure els soldats i obrers lliurats a una furiosa lluita verbal." Hi havia fins i tot casos de col·lisions físiques. Els obrers compregueren el perill i li tancaren el pas hàbilment. Per a això els era suficient de contar la veritat, citar les xifres dels beneficis de guerra, mostrar als soldats les fàbriques i els tallers amb l'estrèpit de les màquines, les flames infernals dels forns, aquell front permanent obrer que els costava víctimes inenarrables. Per iniciativa dels obrers, s'organitzaren visites regulars dels soldats a les fàbriques, sobretot, a les que treballaven per a la defensa. El soldat mirava i escoltava; l'obrer ensenyava i explicava. Les visites acabaven amb una confraternització solemne. Els periòdics socialistes publicaven nombrosos acords dels regiments solidaritzant-se indestructiblement amb els obrers. A meitat d'abril, el tema que havia donat origen al conflicte desaparegué de les columnes de la premsa. Els periòdics burgesos emmudiren. I els obrers coronaven la seua victòria econòmica amb un gran triomf polític i moral.

Els esdeveniments relacionats amb la lluita per la jornada de vuit hores tingueren gran importància per al desenrotllament ulterior de la revolució. Els obrers conqueriren unes quantes hores lliures setmanals per a la lectura, les assemblees i, així mateix, per als exercicis de fusell, que prengueren un caràcter organitzat des de la creació de les milícies obreres. Després de tan eloqüent lliçó, els obrers començaven a vigilar més de prop els dirigents soviètics. El prestigi dels menxevics disminuï seriosament. Els bolxevics es reforçaren a les fàbriques i en alguns quarters. El soldat esdevingué més atent, més reflexiu, més prudent, comprenent que algú vigilava per ell. El disseny pèrfid de la demagògia es girà contra els seus instigadors. En compte del divorci i l'hostilitat que cercava aconseguir, segellà una comprensió molt més estreta i fraternal entre els obrers i els soldats.

El govern, malgrat l'idil·li de l'“enllaç”, odiava el Soviet, els seus caps i la seua tutela, com ho palesà en la primera ocasió que se li presentà. Com vullga que el Soviet realitzava funcions purament governamentals i, a més a més, s'encarregava, a instància del mateix govern, de calmar les masses quan calia, el Comitè Executiu sol·licità que hom li concedís una modesta subvenció per a les seues despeses. El govern s'hi negà i, tanmateix de les insistències del Soviet, mantingué el seu punt de vista: no es podia sostenir amb recursos de l'Estat una “organització purament particular”. El Soviet callà i les càrregues del seu pressupost anaren a parar a coll dels obrers, els quals no es cansaven de fer col·lectes destinades a atendre les necessitats de la revolució.

Al mateix temps, les dues parts, els liberals i els socialistes, mantenien l'aparença d'un afecte recíproc sense taxa. En la Conferència Panrusa dels Soviets es declarà que l'existència de la dualitat de poders era una invenció. Kerenski assegurà als delegats de l'exèrcit que en allò tocant els fins perseguits existia una completa unitat entre el govern i el Soviet. Tseretelli, Dan i d'altres fermes columnes del Soviet, negaren, amb no menys tenacitat, l'existència del doble poder. Pel que es veu, aspiraven a reforçar un règim basat en la mentida i valdre-se'n.

No obstant això, el règim trontollà des de les primeres setmanes. Els líders es dedicaven incansablement a fer totes les combinacions imaginables al terreny de l'organització, s'esforçaven en recolzar-se en representants ocasionals contra les masses: en els soldats contra els obrers; en les Dumes, els zemstvos i les cooperatives noves contra els soviets, en la província contra la capital, i, finalment, en l'oficialitat contra el poble.

La forma soviètica no comporta cap força mística; no està lliure, ni de bon tros, dels vicis de tota representació, inevitables mentre aquesta siga inevitable. Però la seua força rau en reduir tots aquests vicis a la seua mínima expressió. Categòricament pot hom afirmar (l'experiència aviat ho ha de confirmar) que qualsevol altre sistema de representació que hagués atomitzat les masses hauria expressat la seua voluntat efectiva en el moviment revolucionari d'una manera incomparablement pitjor i amb molt més endarreriment. El Soviet és la forma de representació revolucionària més elàstica, directa i clara. Però açò es refereix exclusivament en la forma, i la forma no pot donar per si mateixa més del que siguen capaços d'infondre-li les masses en cada moment determinat. En canvi, pot facilitar-les la comprensió dels errors comesos i la seua rectificació. En açò consistia precisament una de les principals garanties que asseguraven el desenvolupament de la revolució.

Quines eren les perspectives polítiques del Comitè Executiu? És dubtós que cap dels dos dirigents tingués perspectives meditada fins a les seues últimes conseqüències. Sukhanov afirmava més tard que, d'acord amb el seu pla, se cedia el poder a la burgesia només per un breu termini, a fi que la democràcia, enrobustint-se, pogués prendre aquest poder d'una manera més segura. No obstant això, aquest pla, ingenu en si mateix, té un caràcter retrospectiu evident. Almenys, ningú el formulà al moment oportú. Sota la direcció de Tseretelli, les vacil·lacions del Comitè Executiu, si no cessaren, foren, almenys, incorporades al sistema. Tseretelli proclamava obertament que sense un poder burgès fort seria inevitable la ruïna de la revolució. La democràcia devia, segons ell, limitar-se a exercir pressió sobre la burgesia liberal, parant bona atenció de no empentar-la vers el camp de la reacció amb les seues decisions imprudents, i recolzant-la, per contra, en la mesura que es consolidaren les conquestes de la revolució. Com a resultat de tot això, aquest règim intermedi havia de trobar la seua expressió en una república burgesa amb una oposició socialista parlamentària.

Per a aquells prohoms, la pedra de toc no era tant la perspectiva com el programa quotidià d'acció. Els col·laboracionistes prometien a les masses obtenir de la burgesia, mitjançant la seua "pressió", una política exterior i interior democràtica. És indiscutible que en el curs de la història les classes dominants, obligades per la pressió de les masses populars, han fet, més d'una vegada, concessions. Però en últim terme, la pressió implica sempre, per tal d'ésser eficaç, l'amenaça d'eliminar del poder la classe dominant i ocupar el seu lloc. La democràcia russa, però, tenint en les seues mans aquesta arma, no tingué inconvenient en cedir voluntàriament el poder a la burgesia. I en els moments crítics, no era la democràcia precisament la que amenaçava de llevar-li el poder a la burgesia, sinó, al contrari, aquesta la que intimidava la democràcia amb l'amenaça d'abandonar-lo. És a dir, que la palanca principal que regia la mecànica de la pressió estava en mà de la burgesia. Així s'explica que el govern, tanmateix la seua impotència, pogués resistir amb èxit a tota pretensió més o menys seriosa dels elements directius dels soviets.

A meitat d'abril, fins i tot el Comitè Executiu resultà ésser un òrgan massa ampli per als misteris polítics del nucli dirigent, el qual s'havia girat definitivament de cara als liberals. S'elegí una Buró format exclusivament per elements de la dreta patriòtica. D'ara en avant, la gran política del Soviet es desenrotlla entre bastidors. Segons sembla, la situació es normalitza i consolida. Tseretelli exerceix sobre els soviets un predomini il·limitat. Kerenski puja cada vegada més. Però precisament en aquest moment és quan baix, en les masses, comencen a manifestar-se d'una manera evident els primers símptomes alarmants. "És sorprenent [diu Stankievitx, un dels elements més acostats a Kerenski], que precisament en el moment en què el Comitè s'organitzava, que el Buró, compost exclusivament per representants dels partits de la defensa nacional, assumia la responsabilitat de totes les tasques, deixés escapar-se-li de les mans la direcció de la massa, que començava a apartar-se d'ell." Sorprenent? No, senzillament lògic.

L'EXÈRCIT I LA GUERRA

La disciplina dins de l'exèrcit es crebantà ja considerablement als mesos que precediren la revolució. Les queixes dels oficials són ja freqüents en aquests mesos: els soldats no guarden el degut respecte als seus caps; s'hi observa una gran desídia en la

cura dels cavalls, els bagatges i fins i tot les armes; es registren desordres als trens militars. No en totes bandes marxaven les coses tan malament. Per onsevulla, però, que hom girés els ulls, la impressió era la mateixa: enfonsament.

S'hi afegia ara la sacsada de la revolució. La guarnició de Petrograd no sols s'aixecà sense el concurs de l'oficialitat, sinó fins i tot contra ella. En els moments crítics, els caps no sabien fer altrament que amagar-se. El 27 de febrer, el diputat octubrista Stxidlovski es posà en contacte amb els oficials del regiment de Preobrahenski amb l'objectiu de polsar la seua actitud envers la Duma, però trobà entre els aristòcrates de la Guàrdia una completa incomprensió del que ocorria (tal vegada, dit siga de passada, més fingida que real, perquè no cal oblidar que es tractava de monàrquics espantats). “Quina seria la meua sorpresa [contra Stxidlovski] quan, l'endemà al dematí, viu al carrer format tot el regiment de Preobrahenski marxant en un ordre perfecte, amb la música al capdavant i sense un sol oficial!” Hi hagué alguns regiments que es presentaren al Palau de Tàurida amb els seus caps, encara que més exacte seria dir que els arrossegaren amb d'ells. Els oficials se sentien com a presoners en aquelles manifestacions d'entusiasme. La comtessa de Kleinmichel, que observava aquestes escenes en qualitat de detinguda, s'expressava d'una manera més concreta: “Els oficials semblaven ovelles menades a l'escorxador.”

La revolució de febrer no creà el divorci entre els soldats i els oficials: no féu més que exterioritzar-lo. En la consciència dels soldats, la sublevació contra la monarquia era, primer que res i sobretot, l'aixecament contra el comandament. “Des del matí del 28 de febrer [recorda el cadet Nabokov, que vestia aquells dies l'uniforme d'oficial] era perillós sortir al carrer, perquè ja començaven a arrencar les xarretes als oficials.” Heus aquí la faç que presentava el primer dia del nou règim en la guarnició.

De la primera cosa que es preocupà el Comitè Executiu fou de reconciliar els soldats amb els oficials. O dit amb d'altres paraules, de sotmetre els regiments als seus caps anteriors. El retorn dels oficials als regiments tendia, segons Sukhanov, a preservar l'exèrcit de “l'anarquia general, o de la dictadura de la soldadesca ignorant”. Els que infonien pànic a aquests revolucionaris, el mateix que als liberals, no eren, com es veu, els oficials, sinó els soldats. No obstant això, on els obrers i la “soldadesca ignorant” veien el perill era, precisament, en la brillant oficialitat. La reconciliació no podia ésser, doncs, duradora.

Stankievitx descriu de la manera següent l'actitud dels soldats envers els oficials que tornaven als quarters, després de la revolució: “Els soldats, en violar la disciplina i en sortir dels quarters, no sols sense els oficials, sinó... en molts casos contra els mateixos, arribant fins i tot a matar-los per complir amb el seu deure, creien realitzar un gran acte d'emancipació. Si era així, com la mateixa oficialitat sosté, per què no tragué els soldats al carrer, ja que açò era el més fàcil i menys perillós? Ara, després de la victòria, l'oficialitat s'ha adherit a la gesta. Però, ho ha fet sincerament i amb caràcter estable?” Aquestes paraules són més eloqüents puix que el seu mateix autor es comptava entre aqueixos oficials de “esquerra” als que ni tan sols se'ls passà pel cap llençar al carrer els seus soldats.

El dia 28, al matí, el comandant d'un regiment d'Enginyers deia als seus soldats, en l'avinguda de Sampsonievski, que “el govern odiat per tots havia estat derrocat”, que s'havia format un altre presidit pel príncep Lvov i que calia que els soldats continuaren

obeint els oficials. “I ara, tot el món als quarters!” Alguns soldats cridaren: “Així ho farem.” La majoria estava desconcertada: “I açò era tot?” Kakhurov, que observava casualment aquesta escena, s’indignà. “Permeta’m vostè una paraula, senyor comandant...”, i, sense esperar la vènia, digué: “És que potser ha corregut als carrers de Petrograd la sang dels obrers durant tots aquests dies per a reemplaçar un gran terratinent per un altre?” També ací Kakhurov feia diana. Al voltant d’aquesta qüestió plantejada per ell havia de girar la lluita als mesos següents. L’antagonisme entre soldats i oficials no era més que el reflex de l’hostilitat entre el camperol i el gran terratinent.

En províncies, els comandants, que pel que es veu, havien tingut ja temps de rebre instruccions, descrivien els successos amb subjecció a un esquema únic: “El monarca, exhaurit pels seus esforços a favor del país, s’ha vist obligat a transmetre la càrrega del poder al seu germà(!).” Als rostres dels soldats (es lamenta un dels oficials des d’un racó de Crimea) hom podia veure que pensaven: “Nicolau o Miquel, tant s’hi val?” Però quan aquest mateix oficial es veié obligat a comunicar al seu batalló, l’endemà al matí, el triomf de la revolució, els soldats, segons les seues pròpies paraules, es transfiguraren. Les seues preguntes, els seus gestos, les seues mirades, testificaven “una tasca perllongada i tenaç que algú realitzava en aquells cervells ignorants, grisos, no acostumats a pensar.” Quin abisme entre l’oficial, el cervell del qual s’adapta sense esforç al darrer telegrama rebut de Petrograd i aquells soldats que, treballosament, però honradament, defineixen la seua actitud envers els esdeveniments, sospesant-los per compte propi en les seues tosques mans!

L’alt comandament, alhora que acceptava formalment la revolució, decidia no deixar-la arribar al front. El cap del Quarter General donà ordre als generalíssims dels fronts perquè, en el cas que es presentaren als seus territoris delegacions revolucionàries, delegacions que el general Alexeiev, en honor sens dubte de la brevetat, qualificava de colles, foren immediatament detingudes i jutjades en consell de guerra sumaríssim. L’endemà, aquest mateix general, en nom de “Sa Altesa” el Gran Duc Nikolai Nikolaievitx, exigia del govern que “posés fi a tot allò que ocorre actualment a les regions de l’interior”; dit en altres termes, que posés fi a la revolució.

El comandament no s’afanyava a informar l’exèrcit de la revolució, no tant per fidelitat a la monarquia com per por d’aquella. En alguns fronts s’establí un vertader sistema de quarantena: no es deixaven passar les lletres de Petrograd, es retenia als nouvinguts; amb aquests ardits, el vell règim robava alguns dies a l’eternitat. La notícia de la revolució no arribà a la línia de combat fins el 5 o 6 de març. I en quina forma? Ho sabem ja si fa o no fa: el Gran Duc ha estat nomenat generalíssim, el tsar ha abdicat en honor de la pàtria, i la resta segueix com abans. En moltes trinxeres, potser la majoria, les notícies de la revolució les transmetien els alemanys abans que arribaren de Petrograd. Podien dubtar els soldats que els cap s’havien posat d’acord per a ocultar la veritat? I podien donar el menor crèdit a aquells oficials que, dos o tres dies després, apareixien davant ells adornats amb cintes roges?

El cap de l’Estat Major de l’esquadra del Mar Negre, conta que la notícia dels esdeveniments de Petrograd no exercí, en un principi, una influència visible sobre els mariners. Però tan aviat com arribaren de la capital els periòdics socialistes, “l’estat d’ànim de la tripulació es transformà en un instant, començaren els mítings i no sap hom per quines esquerdes aparegueren un tropell d’agitadors criminals”. L’almirall,

senzillament, no s'adonava d'allò que ocorria davant els seus ulls. No és que els periòdics determinaren el canvi d'ànim; allò que ocorria era que dissipaven els dubtes dels mariners respecte a l'abast de la revolució, i els permetien manifestar obertament els seus vertaders sentiments sense por d'ésser víctimes de represàlies per part dels seus caps. Aquest mateix autor a què ens referim, caracteritza amb una frase la fisonomia política de l'oficialitat del mar Negre, i, per consegüent, la seua pròpia: "La majoria dels oficials de l'esquadra estava persuadida que, sense tsar, la pàtria s'enfonsaria." Per la seua banda, els demòcrates estaven fermament convençuts que la pàtria estava perduda, si aquesta magnífica oficialitat no retornava al costat dels "ignorants mariners".

El comandament de l'exèrcit i de l'armada no trigà a dividir-se en dues ales: uns, intentaven mantenir-se als seus llocs plegant-se a la revolució i afiliant-se al partit dels socialrevolucionaris; posteriorment, part d'ells, intentà fins i tot lliscar a les files del partit bolxevic. D'altres, per contra, adoptaven una actitud supèrbia, intentaven oposar resistència al nou ordre de coses; però prompte es veien ficats en algun conflicte agut i eren arrossegats per l'allau dels soldats. Aquestes estratificacions són tan naturals, que es produeixen en totes les revolucions. Els oficials intransigents de la monarquia francesa, aquells que, segons les paraules d'un d'ells, "lluïtaren mentre pogueren", patien menys en veure la insubordinació dels soldats que no en contemplar el servilisme dels seus col·legues envers el nou poder. La majoria del vell comandament quedà, al capdavant, eliminada, aixafada, i només una petita part es reajustà i assimilà al nou estat de coses. L'oficialitat compartia, en una forma més dramàtica, la sort de les classes de què provenia.

L'exèrcit és, en general, una còpia de la societat a la qual serveix, amb la diferència que dona un caràcter concentrat a les relacions socials, en portar els seus trets positius i negatius fins al seu límit màxim d'expressió. S'explica perfectament que a Rússia, la guerra no fornís ni un sol militar de prestigi. L'alt comandament ha estat caracteritzat amb suficient eloquència per un dels de la seua casta: "moltes aventures, molta ignorància, molt d'egoisme, intrigues, arribisme, cobdícia, ineptitud i estretor d'horitzons [diu el general Zaleski] i molt pocs coneixements i talents, cap desig de córrer riscos o de posar en perill la comoditat i la salut." Nikolai Nikolaievitx, primer generalíssim, es distingia únicament per la seua elevada estatura i la seua grolleria augustíssima. El general Alexeiev, antic escriptor de l'exèrcit, era una mediocritat grisa, que si sabia quelcom era a força d'aplicació; a Kornilov, que era un cap militar valent, fins i tot els seus devots el consideraven com un home curt de gambals; Verkhovski, Ministre de la Guerra de Kerenski, parlant més tard de Kornilov, deia que era un home amb cor de lleó i cap de moltó. Brusilov i l'almirall Koltxak eren només un poc més intel·ligents que els altres, un poquet res més. Denikin no mancava de caràcter, però, en la resta, era un general completament ordinari que hauria llegit cinc o sis llibres en tota la seua vida. I després venien ja els Iudenitx, els Dragomirov, o els Lukomski, que no es distingien uns d'altres més que per saber francès o no saber-lo, per beure poc o beure molt, perquè en la resta eren tots unes perfectes nul·litats.

Cal dir que en el cos d'oficials trobava complida representació, no sols la Rússia aristocràtica, sinó també la burgesa i la democràtica. La guerra vessà als rengles de l'exèrcit dotzenes de milers de petits burgesos sota la forma d'oficials, funcionaris militars, metges i enginyers. Aquests elements, que gairebé tots sense excepció sostenien la necessitat de prosseguir la guerra fins al triomf final, sentien la necessitat de certes mesures àmplies, però acabaven sempre sotmetent-se als elements reaccionaris de

dalt, davall el tsarisme, per por, i, després de la revolució, per convicció, de la mateixa manera que a l'interior la democràcia se sotmetia a la burgesia. Els elements col·laboracionistes de l'oficialitat compartiren després la sort infortunada dels partits conciliadors, amb la diferència que al front la situació revestia formes incomparablement més agudes. En el Comitè Executiu podia hom mantenir-se en una actitud equívoca durant molt de temps; davant els soldats, era més difícil.

Les friccions i l'enemistat entre els oficials demòcrates i aristocràtics, incapaçs tots ells de renovar l'exèrcit, no feien més que introduir en ell un element més de descomposició. La fisonomia de l'exèrcit havia estat traçada per la vella Rússia, i era feudal fins a la medul·la de l'os. Els oficials continuaven tenint pel millor soldat el noi camperol submís, que no raonava, i en el qual no havia despertat encara la consciència de la personalitat humana. Era la tradició "nacional" imbuïda per Suvorov a l'exèrcit rus, i que tenia les seues arrels en el primitiu règim agrari, en la servitud de la gleba i en la comuna rural. En el segle XVIII, Suvorov féu miracles amb aquest material. Tolstoi idealitzà en el seu Plató Karataiev de *Guerra i pau*, amb un afecte de gran senyor, el vell tipus de soldat rus que se sotmetia sense badar boca a la naturalesa, l'arbitrarietat i la mort. La Revolució Francesa, que obrí les portes a aquella magnífica irrupció de l'individualisme en totes les esferes de l'activitat humana, liquidà l'art militar de Suvorov. En el transcurs del segle XIX, el mateix que en el XX, en tot l'espai de temps comprès entre la Revolució Francesa i la russa, l'exèrcit tsarista fou invariablement derrotat, gràcies a les seues característiques d'exèrcit servil. El comandament format sobre aquella "base nacional", es distingia pel seu menyspreu envers la personalitat del soldat, pel seu esperit de mandarinat passiu, d'ignorància de l'ofici, de completa absència d'heroisme i de palesa rapacitat. L'imperi de l'oficialitat es mantenia en els signes exteriors de distinció, en el ritual de la graduació, en el sistema de repressions i fins i tot en un llenguatge convencional especial, ple d'expressions d'esclavitud: "A l'ordre de vostra senyoria, el meu capità", i altres semblants que el soldat havia d'emprar quan parlava, quadrat, amb els seus oficials.

En acceptar la revolució de llavis enfora i prestar jurament de fidelitat al nou govern, els mariscals tsaristes feren recaure, senzillament, sobre la dinastia enfonsada, els seus propis pecats, accedint misericordiosament a què Nicolau II fos declarat responsable per tot el passat. Però ni un pas més endavant! ¿Com anaven ells a comprendre que l'essència moral de la revolució consistia a donar una ànima a aquella massa humana, en la immobilitat espiritual de la qual es basava el seu benestar? Denikin, nomenat comandant del front, declarava a Minsk: "Accepte sencera i incondicional la revolució, però entenc que seria ruïnós per al país revolucionar l'exèrcit i introduir-hi la demagògia." Fórmula clàssica de l'estultícia dels generals! Quant als generals de files, segons l'expressió de Zaleski, no exigien més que una cosa: "Deixeu-nos tranquils; ens en fot la resta!" Però no, la revolució no podia deixar-los tranquils. Procedents de les classes privilegiades, aquests homes no podien guanyar res i, en canvi, podien perdre molt. Es veien amenaçats de perdre no sols els privilegis del comandament, sinó també la propietat de les seues terres. Sota el mantell de lleialtat envers el Govern Provisional, l'oficialitat reaccionària sostingué una lluita acarnissada contra els soviets. Quan es persuadí que la revolució penetrava irresistiblement en les masses de soldats i a les aldees, hi veié una perfídia inaudita de Kerenski, Miliukov i fins i tot Rodzianko, i no diguem dels bolxevics.

Les condicions de vida de la Marina comportaven, en major grau encara que les de l'exèrcit de terra, gèrmens vius de guerra civil. La vida dels mariners en aquelles presons d'acer on els tancaven per la força durant diversos anys, no es distingia gran cosa, fins i tot des del punt de vista de l'alimentació, de la vida dels presidaris. Al seu costat, vivia l'oficialitat, procedent majoritàriament dels sectors privilegiats, que escollia el servei marítim voluntàriament, per vocació, identificava la pàtria amb el tsar i a aquest amb ell, i entenia que el mariner era la part més menyspreable en un vaixell de guerra. Dos mons estranys que convivia en estret contacte, sense perdre's mai de vista. Els vaixells de l'esquadra tenien la seua base a les ciutats industrials de la costa, perquè necessitaven gran nombre d'obres per a la seua construcció i reparació. A més, en els mateixos vaixells, en la secció de màquines i els serveis tècnics, navegaven no pocs obrers qualificats. Tals eren les condicions que convertien l'esquadra en una mina revolucionària. En les revolucions i sublevacions militars de tots els països, els mariners han representat sempre la matèria més explosiva; quasi sempre, tan prompte se'ls brinda ocasió propícia, s'afanyen a liquidar severament els seus comptes amb l'oficialitat. Els mariners russos no constitueixen una excepció.

En Kronstadt, la revolució encengué la metxa a una explosió de sagnant venjança contra l'oficialitat, la qual, horroritzada del seu propi passat, intentava ocultar els mariners la revolució. Una de les primeres víctimes que caigué fou el comandant de l'esquadra, almirall Viren, blanc d'un odi molt merescut. Part del comandament fou detingut pels mariners. Als oficials deixats en llibertat els foren llevades les armes.

En Helsingfors i Sveaborg, l'almirall Nepenin no deixà arribar cap notícia del Petrograd aixecat en armes fins a la nit del 4 de març, intimidant els mariners i soldats amb repressions. Raó de més perquè la sublevació prengué ací un caràcter més aferrissat i es prolongà durant un dia i una nit. Molts oficials foren detinguts. Els més odiats foren llençats sota el gel. "Si es jutja pel relat de Skobelev sobre la conducta de les autoritats de Helsingfors i de l'esquadra [diu Sukhanov, que peca de tot menys de benevolència envers la soldadesca ignorant], només cal estranyar-se que aquests excessos foren tan poc considerables."

Tampoc entre les forces de terra pogué hom evitar les represàlies sagnants. En un principi, eren una venjança pel passat, pel infame tracte infligit als soldats. No faltaven records dolorosos com a nafres. Des de 1915, havia estat oficialment introduït en l'exèrcit tsarista l'assot amb vergues com a càstig disciplinari. Els oficials assotaven a discreció els soldats, que eren no poques vegades pares de família. Però no sempre es tractava de venjar-se del passat. En la Conferència Panrusa dels soviets, el ponent encarregat d'informar sobre el problema de l'exèrcit comunicà que fins i tot als dies 16 i 17 de març s'aplicaven en l'exèrcit càstigs corporals contra els soldats. Un diputat de la Duma contava, al seu retorn del front, que els cosacs, en absència dels oficials, li havien declarat: "Diu vostè que hi ha un decret [pel que es veu s'hi refereix al famós "decret número 1", del qual es parlarà més endavant]. Es rebé ahir; però avui el comandant m'ha bufetejat." Els bolxevics marxaven al front amb tanta freqüència com els col·laboracionista, per a evitar que els soldats cometessin excessos. Però les venjances sagnants eren tan inevitables com ho és el retrocés després del tret. Per descomptat, els liberals no tenien cap motiu per a qualificar d'incruenta la revolució de febrer, com no fos el d'haver-los regalat el poder.

Alguns oficials provocaven conflictes aguts amb motiu de les cintes roges, que eren, als ulls dels soldats, un símbol de la ruptura amb el passat. Amb motiu d'un d'aquests disturbis, fou mort el comandant del regiment de Sumski. Un comandant del cos d'exèrcit que exigí a les forces de refresc que acabaven d'arribar que es llevaren les cintes roges, fou detingut pels soldats. També es produïren no pocs xocs a causa dels retrats del tsar, que seguien penjats a les sales de banderes. Es tractava de rendir un homenatge de fidelitat a la monarquia? No; en la majoria dels casos no era més que falta de confiança en l'estabilitat de la revolució i una espècie d'assegurança de vianants. Però els soldats, no sense motiu, veien aguaitar darrere d'aquells retrats l'espectre de l'antic règim.

El nou règim no fou implantat en l'exèrcit mitjançant mesures reflexives aplicades des de dalt, sinó per moviments impulsius des de baix. L'autoritat disciplinària dels oficials no fou abolida, sinó que, senzillament, s'enfonsà per si mateixa en les primeres setmanes de març. "Era evident [diu el cap de l'Estat Major del mar Negre] que si un oficial hagués intentat imposar una sanció disciplinària al mariner, no hauria tingut forces per a portar a la pràctica el càstig." Aquí rau un dels signes de la revolució vertaderament popular.

En desaparèixer l'autoritat disciplinària, es palesà la incapacitat pràctica de l'oficialitat. Stankievitx, al qual hom no li pot negar ni esperit d'observació ni interès pels assumptes militars, dóna una opinió anihiladora sobre el comandament, en aquest respecte: la instrucció seguia fent-se amb d'acord als vells reglaments, que no responien en gens ni mica a les necessitats de la guerra. "Aquests exercicis no servien més que per a sotmetre a prova la paciència i la submissió dels soldats." No cal dir que l'oficialitat s'esforçava a fer recaure sobre la revolució les culpes de la seua pròpia incapacitat.

Els soldats, ràpids en la represàlia cruel, propendien així mateix a la credulitat infantil i a la gratitud incondicional. Per un moment molt breu, els soldats del front veieren en el capellà Filonenko, diputat liberal, el dipositari de les idees d'emancipació, quelcom així com el pastor de la revolució. Les velles cerimònies religioses s'unien estrambòticament amb la nova fe. Els soldats alçaven el capellà en els seus braços, l'instal·laven gelosament en el trineu, i el capellà contava després en la Duma amb entusiasme: "No acabàvem mai de separar-nos, i, en anar-me'n, em besaven les mans i els peus." A aquell diputat de sotana li semblava que la Duma tenia un immens prestigi al front. En realitat, la que el tenia era la revolució, que projectava la seua brillantor enlluernadora sobre algunes figures sense importància.

La depuració simbòlica realitzada per Gutxkov en l'exèrcit (destitució d'algunes dotzenes de generals) no donaren la menor satisfacció als soldats, i, en canvi, sembrà un estat d'inquietud en l'alta oficialitat. Tothom temia veure's separat, la majoria seguia el corrent, s'adaptava i estrenyia el puny dins de la butxaca. La situació era encara pitjor pel que fa a la baixa i mitjana oficialitat, que es trobava en contacte directe amb els soldats. Ací, el govern no féu cap neteja. Cercant camins legals, els artillers d'una bateria del front escrivien al Comitè Executiu i a la Duma nacional, a propòsit del seu comandant: "Germans..., vos demanem humilment que ens allibereu del nostre enemic interior Vantxekhaus." Com no reberen contestació, els soldats començaven generalment a obrar pel seu compte, valent-se dels seus propis mitjans: insubordinació, separació i fins i tot detenció. Només llavors les autoritats es decidien a intervenir, separaven de l'exèrcit els detinguts o apallissats, intentant a vegades castigar els soldats,

però deixant-los en la major part dels casos impunes, per a no complicar més les coses. Açò creava una situació insuportable per a l'oficialitat, sense aclarir per això en res la situació dels soldats.

Molts oficials combatius, que prenen seriosament la sort de l'exèrcit, insistien en la necessitat de fer una depuració general de comandament: segons ells, sense açò no es podia ni tan sols pensar a restablir la capacitat combativa de l'exèrcit. Els soldats presentaven als diputats de la Duma arguments no menys convincent. Abans, quan se sentien ofesos, havien de dirigir-se a uns superiors que, habitualment, no feien cap cas de les seues queixes. I ara? Si els superiors continuen essent els mateixos d'abans, la sort de les seues reclamacions serà la mateixa.

“Era força difícil contestar a aquesta pregunta” (reconeix un diputat). Aquesta qüestió tan simple afectava tot el destí de l'exèrcit i predeterminedava el seu esdevenidor.

No anem a creure que les relacions dins de l'exèrcit eren les mateixes en tota l'extensió del país, en totes les armes i en tots els regiments. No, hi regnava una heterogeneïtat molt considerable. Si els mariners de l'esquadra del Bàltic acolliren les primeres notícies de la revolució prenent represàlies contra els oficials, allí, al costat mateix, en la guarnició de Helsingfors, els oficials continuaven ocupant encara a principis d'abril llocs dirigits en el soviets de soldats, i, en les grans solemnitats, parlava en nom dels socialistes revolucionaris un imponent general. Aquests contrastos d'odi i credulitat abundaven no poc. Però, així i tot, l'exèrcit continuava essent quelcom així com un sistema de vasos comunicants, i l'estat d'ànim polític dels soldats i mariners tendia a assolir el mateix nivell.

La disciplina fou mantenint-se malament o bé mentre els soldats confiaven en la implantació de mesures ràpides i decidides. “Però quan els soldats veieren [segons conta un delegat del front] que tot seguia com abans, que persistien el mateix jou, la mateixa esclavitud, la mateixa ignorància i el mateix escarni, començaren els desordres.” La naturalesa, a la qual no se li ha acudit armar de geges a una gran part de la humanitat, tingué, en canvi, la idea de dotar de sistema nerviós els soldats. Les revolucions vénen a recordar, de tard en tard, aquest doble descuit de la naturalesa.

Tant a l'interior como al front, qualsevol bagatel·la desencadenava fàcilment un conflicte. S'havia concedit als soldats dret a freqüentar lliurement “igual que tots els ciutadans”, els teatres, mítings, concerts, etc. Molts soldats interpretaven aquesta disposició com el dret d'assistència gratuïta als teatres. El ministre els explicava que s'havia d'interpretar la “llibertat” en un sentit teòric. Però les masses populars aixecades no han manifestat mai una gran inclinació vers el platonisme ni el kantisme.

El teixit, ja molt desgastat, de la disciplina s'anà trencant, de primer a poc a poc, en diferents punts, en diferents guarnicions i regiments. Moltes vegades, el comandant s'imaginava que, en el seu regiment o divisió, tot havia marxat bé, fins a l'arribada dels periòdics o d'un propagandista. En realitat, s'estava efectuant un procés pacient de forces subterrànies i inexorables.

El diputat liberal Janusxkevitx portà del front la impressió que on la desorganització assolía un grau major era en els regiments “verds”, aquells en què abundaven els camperols. “Els regiments més revolucionaris conviuen molt bé amb els

oficials.” En realitat, on es mantingué més temps la disciplina fou en els dos pols: en la cavalleria privilegiada, composta de camperols acomodats, i en l’artilleria i, en general, en les forces tècniques, amb un tant per cent elevat d’obriers i intel·lectuals. Els que més resistiren foren els cosacs propietaris, que temien la revolució agrària, a causa de la qual la majoria tenia a perdre. Algunes forces cosaques foren, fins i tot després de la revolució, més d’una vegada, instruments de repressió. Però així i tot, la diferència residia únicament en la major o menor rapidesa amb què s’efectuava el procés de descomposició.

En aquesta lluita sorda hi havia els seus fluxos i refluxos. Els oficials intentaven adaptar-se a la nova situació. Els soldats tornaven a confiar. Però, a la tornada d’aquestes crisis i depressions temporals, dels dies i setmanes d’armistici, l’odi social, que descomponia l’exèrcit de l’antic règim, anava adquirint una tensió cada vegada major, que esclatava moltes vegades amb fulgors tràgics. A Moscou es reuní en un dels circs una assemblea de soldats i oficials invàlids. Un dels oradors parlà des de la tribuna, en tons durs, de l’oficialitat. S’armà gran soroll de protestes; els reunits començaren a colpejar el sòl amb les cames, els bastons, les crosses. “Potser fa temps, senyors oficials, que assotàveu els soldats amb les vergues i el puny?” Ferits, contusionats, mutilats, s’alçaven uns enfront d’altres, soldats invàlids contra oficials invàlids, majoria contra minoria, crosses contra crosses. En aquesta feroç escena desenrotllada en un circ es contenia ja en germen la ferocitat de la guerra civil que s’apropava.

Sobre totes les relacions i contradiccions imperants en l’exèrcit, igualment que al país, s’estenia un problema que es tancava en una paraula ben curta: la guerra. Des del mar Bàltic a la mar Negra, des de la mar Negra fins al Caspi i més enllà, cap al fons de Pèrsia, en un front immens, havia regats seixanta-vuit cossos d’infanteria i nou de cavalleria. Què se’n farà amb ells? Com es resoldrà el plet de la guerra?

En els començaments de la revolució, l’exèrcit s’havia reforçat considerablement, des del punt de vista del subministrament d’armes i municions. La producció interior per a les necessitats de la guerra s’havia elevat, i, al mateix temps, s’intensificava el transport de material de guerra, sobretot d’artilleria, enviat pels aliats als ports de Murmansk i Arkhangel’sk. Hi havia una quantitat de fusells, canons, obusos, incomparablement major que en els primers anys de la guerra. S’ampliaven les divisions d’infanteria i les seccions d’enginyers. Sobre aquesta base, alguns dels homes de guerra intentaren posteriorment demostrar que Rússia es trobava en vigílies de la victòria i que només la revolució ho havia impedit. Dotze anys abans, Kuropatkin i Linievitx afirmaven, basant-se en els mateixos motius, que Witte els havia impedit derrotar els japonesos.

En realitat, a principis de 1917, Rússia es trobava més lluny de la victòria que mai. Paral·lelament amb l’increment d’armes i municions, es notava en l’exèrcit, a finals de 1916, una crisi aguda de productes alimentaris; el tifus i l’escorbut provocaven més víctimes que no les batalles. La desorganització del transport entorpia cada vegada més els moviments de les tropes, la qual cosa bastava per a reduir a zero les combinacions estratègiques que implicaven la mobilització de les grans masses de soldats. A més, l’aguda crisi de cavalls condemnava sovint l’artilleria a la immobilitat. Però, així i tot, el pitjor era la moral de l’exèrcit, que hom pot resumir així: l’exèrcit com a tal ja no existia. Les derrotes, les retirades, la indignitat dels dirigents, acabaren en la completa

desmoralització de les tropes. I açò no hi havia mode de corregir-ho amb ajuda de mesures administratives, de la mateixa manera que no pot modificar-se per mitjà de decrets el sistema nerviós del país. Els soldats miraven ara els munts d'obusos amb la mateixa repugnància que si foren munts de carn plena de cucs. Tot els semblava inútil, inservible, engany i robatori. I l'oficial no podia dir-los gens convincent, ni s'atrevia tampoc ja a posar-los la mà en la galta. Ell mateix es considerava enganyat pel vell comandament, al mateix temps que se sentia culpable davant el soldat. L'exèrcit estava incurablement malalt, i únicament era útil per a decidir de la sort de la revolució; però per a la guerra era com si no existís. I ningú creia ja en el triomf; els oficials tampoc, com els soldats. Ni el poble ni l'exèrcit volien continuar combatent.

Clar està que en les altes esferes administratives, on la vida portava un ritme peculiar, seguia parlant-s'hi, per la força de la inèrcia, de grans operacions, de l'ofensiva de primavera, de l'ocupació dels estrets turcs, etc. A Crimea, es preparaven fins i tot grans forces per a escometre aquesta última empresa. Es deia que, amb aquest fi, havien estat designats els millors elements de l'exèrcit. De Petrograd enviaven forces de la Guàrdia. No obstant això, segons conta un oficial que havia iniciat la preparació d'aqueixes forces, el 25 de febrer, és a dir, dos dies abans de la revolució, tots aquests elements resultaren pèssims. En la indiferència d'aquells ulls blaus, castanys i grisos no es llegia el menor desig de combatre... "Tots els seus pensaments, totes les seues aspiracions estaven concentrats en la pau."

Testimonis d'aquests, o semblats, se'n conserven no de pocs. La revolució no féu més que posar al descobert allò que es venia gestant des de feia temps. Per açò, el crit de: "A baix la guerra!" fou un dels que més ressonaren durant les jornades de febrer. Aquest crit l'escoltava hom a les manifestacions de dones, el llençaven els obrers de Viborg i els soldats dels quarters de la Guàrdia.

Quan els diputats recorregueren el front, a principis de març, els soldats, sobretot els que portaven més temps de servei, preguntaven invariablement: "I què hi ha de la terra?" Els diputats contestaven evasivament que la qüestió agrària seria resolta per l'Assemblea Constituent. Llavors, sorgeix una veu que revela un pensament general ocult: "I per a què em serveix la terra, si quan me la donen ja no existisc? Per a què la vull aleshores?" Tal era el programa de la revolució que alçaven en un principi els soldats: primer, la pau; després, la terra.

En la Conferència Panrusa dels Soviets, celebrada a finals de març, en què hi hagué no poca fanfarroneria patriòtica, un dels delegats, que representava directament els soldats de les trinxeres, expressà d'una manera molt justa la manera com el front havia acollit la notícia de la revolució: "Tots els soldats digueren: Gràcies a Déu, a veure si ara tenim prompte pau!" Les trinxeres encarregaren el seu delegat que digués al Congrés el següent: "Estem disposats a donar la vida per la llibertat; però, passe el que passe, camarades, volem que s'acabe la guerra." Era la veu viva de la realitat, sobretot en la segona part del missatge. Si és necessari patir, patirem; però que els de dalt s'afanyen a negociar la pau.

Les tropes tsaristes que es trobaven destacades a França, és a dir, en un medi completament artificial per a elles, estaven mogudes pels mateixos sentiments i seguien exactament les mateixes etapes de descomposició de l'exèrcit del seu país. "Quan escoltàvem dir que el tsar havia abdicat [explicava en l'estranger a un oficial un vell

soldat camperol analfabet], pensàrem que açò volia dir que la guerra anava a acabar-se... El tsar era qui, al capdavant, ens havia manat a la guerra... Quina necessitat tinc jo de la llibertat, si he de seguir podrint-me a les trinxeres?” Tal era la filosofia autènticament revolucionària dels soldats, innata i no imbuïda: no hi ha agitador capaç de trobar paraules tan simples i convincents.

Els liberals i els socialistes semiliberals intentaven presentar la revolució com un aixecament de caràcter patriòtic. L'11 de març, Miliukov deia als periodistes francesos: “La revolució russa s’ha fet per a suprimir els obstacles que s’interposaven en el camí de Rússia cap a la victòria.” Ací, la hipocresia va associada a la il·lusió, encara que cal suposar que en aquestes paraules hi ha més hipocresia que no una altra cosa.

Els reaccionaris declarats veien les coses amb més claredat. Von Struve, paneslavista d’estirp alemanya, ortodox de procedència luterana i monàrquic d’extracció marxista, fou qui posà al nu d’una manera més encertada, tot i que fos en el llenguatge de l’odi reaccionari, les vertaderes arrels de la revolució. “La revolució, en què participaren les masses populars i principalment els soldats [deia Struve], no era una explosió patriòtica; la desmobilització espontània anava dirigida concretament contra la continuació de la guerra, és a dir, es feia per a posar-li fi.”

Encara que la idea siga exacta, en aquesta paraules es tanca, no obstant això, una calúmnia. En realitat, la desmobilització espontània sorgí de la guerra. La revolució no la creà; allò que féu fou, al contrari, contenir-la. El moviment de deserció, extraordinàriament accentuat en vigílies de la revolució, s’atenuà en les primeres setmanes que la seguiren. L’exèrcit esperava. Confiant que la revolució portaria la pau, el soldat no es negava a sostenir el front sobre el seu coll: d’una altra manera, tal vegada, el nou govern (pensava ell) no podria concertar la pau.

“Els soldats [informa el 23 de març el cap de la divisió de Granaders] expressen d’una manera inequívoca l’opinió que no hem d’atacar, sinó mantenir-nos a la defensiva.” Els informes militars i polítics repeteixen aquesta idea en distints tons. El tinent Krilenko, vell revolucionari i futur generalíssim sota els bolxevics, testificava que, per als soldats, la qüestió de la guerra es resolía en aquell temps en aquesta fórmula: “Mantenir el front, però no atacar.” En un llenguatge més solemne i completament sincer, açò significava: defensar la llibertat.

“No pot hom soterrar la baioneta!” En aquells dies, els soldats, davall la influència d’impressions confuses i moltes vegades contradictòries, es negaven fins i tot a escoltar els bolxevics. És possible que els semblés, sota la impressió d’alguns discursos pocs feliços, que els bolxevics no es preocupaven de la defensa de la revolució i podien impedir que el govern concertés la pau. Els periòdics i els agitadors socialpatriotes s’esforçaven en convèncer-ne els soldats; però, encara que a vegades no permeteren que els bolxevics parlaren, els soldats rebutjaren, des dels primers dies de la revolució, tota idea d’ofensiva. Als polítics de la capital, açò els semblava un equívoc que es podia vèncer exercint sobre els soldats la pressió necessària. L’agitació a favor de la guerra augmentava en un grau extrem. La premsa burgesa explicava en milions d’exemplars, a la llum de la guerra fins al triomf final, els fins de la revolució. Els col·laboracionistes estimulaven aquesta propaganda, en un principi a mitja veu, i després ja més audaçment. La influència dels bolxevics, molt tènue en el moment de la revolució, disminuï més encara quan milers d’obers manats al front per haver participat

en vagues, abandonaren les files de l'exèrcit. D'aquesta manera, les aspiracions de pau no trobaven expressió franca i clara allí on més intenses eren: al front. Aquesta situació donava als comandants i comissaris que cercaven il·lusions consoladores, la possibilitat d'enganyar-se respecte a la vertadera situació. En els articles i discursos de l'època, és freqüent l'afirmació que els soldats, repudiaven l'ofensiva purament i exclusiva per una interpretació errònia de la fórmula "sense annexions ni indemnitzacions". Els col·laboracionistes s'esforçaven en explicar que també les guerres purament defensives eren compatibles amb l'ofensiva i, de vegades, fins i tot l'exigien. Com si la qüestió versés realment entorn d'aquesta escolàstica estratègica! Els soldats sabien que l'ofensiva implicava la represa de la guerra. L'actitud expectant del front equivalia a un armistici. La teoria i la pràctica adoptades pels soldats respecte a la guerra defensiva eren una fórmula establida d'acord amb els alemanys, acord en un principi implícit i després explícit: "Deixeu-nos tranquils, i nosaltres vos deixarem tranquils a vosaltres." L'exèrcit no podia donar més a la guerra.

Els soldats es mostraven menys propicis a deixar-se arrossegat per les exhortacions guerres com que, sota pretext de preparar l'ofensiva, l'oficialitat reaccionària intentava, evidentment, prendre en les seues mans les regnes del poder. Entre els soldats començà a circular i es generalitzà la frase següent: "La baioneta contra els alemanys; la culata contra l'enemic interior." La baioneta tenia, per descomptat, una missió purament defensiva. Els soldats de les trinxeres no pensaven en l'annexió dels Estrets. Les aspiracions de pau constituïen un profund corrent subterrani que no havia de trigar a sortir a la superfície.

Sense negar que ja abans de la revolució, "notava" hom en l'exèrcit símptomes negatius, Miliukov s'atreu a afirmar, molt de temps després de la revolució, que l'exèrcit era capaç de realitzar els objectius que l'*Entente* li havia assignat. "La propaganda bolxevic [escrivia aquest personatge en funcions d'historiador] no penetrà immediatament al front. Durant el primer mes o mes i mig que seguí a la revolució l'estat de l'exèrcit era sa." tot el problema s'enfoca des del punt de vista de la propaganda, com si açò bastés per a explicar el procés històric. Aparenent lluitar contra els bolxevics, als quals atribueix una força mítica, Miliukov lluita, en realitat, contra els fets. Ja hem vist quina era la vertadera situació de l'exèrcit. Vegem ara com apreciaven els mateixos caps la seua capacitat combativa en les primeres setmanes i fins i tot en els primers dies que seguiren a la revolució.

El 6 de març, el generalíssim del front septentrional, general Ruski, comunica al Comitè Executiu que s'està manifestant una insubordinació completa dels soldats respecte als superiors; és necessari que es manen al front elements per a tranquil·litzar l'exèrcit.

El cap de l'Estat Major de l'esquadra de la mar Negra diu en les seues *Memòries*: "Des dels primers dies de la revolució, compreguí clarament que no era possible continuar la guerra i que aquesta estava perduda." Segons ell, Koltxak opinava el mateix i, si seguia al seu lloc de cap del front, només era per a protegir l'oficialitat contra les violències.

El comte Ignatiev, que ocupava un lloc elevat en la Guàrdia, escrivia al març a Nabokov: "Cal fer-se a la idea que la guerra està acabada, que no podem continuar combatent, i no combatrem. Els homes intel·ligents han de cercar el mode de liquidar la

guerra del millor mode possible, perquè en cas contrari es produirà una catàstrofe...” També Gutxkov digué aleshores a Nabokov que havia rebut nombrosíssimes lletres concebudes en els mateixos termes.

Les raríssimes opinions aparentment més favorables queden quasi totes desvirtuades pels aclariments suplementaris. “El desig de vèncer de la tropa persisteix [informa el cap del segon exèrcit, Danilov], i en alguns regiments fins i tot s’ha accentuat.” Però immediatament observa: “La disciplina decau... Convindria ajornar les accions ofensives fins que la situació es normalitze (d’un a tres mesos).” I segueixen unes línies inesperades: “Dels reforços només arriben el cinquanta per cent; si segueixen fonent-se així i continuen en els successiu essent tan indisciplinats, no es podrà confiar en l’èxit de l’ofensiva.”

“La divisió és completament capaç de menar avant accions defensives”, informa el valerós general de la 51a divisió d’infanteria, i immediatament hi afegeix: “És necessari alliberar a l’exèrcit de la influència dels diputats soldats i obrers.” No obstant això, açò no era tan fàcil com semblava.

El cap de la 182a divisió informa el comandant del cos: “Cada vegada es produeixen amb més freqüència equívocs per qüestions insignificants en essència, però amenaçadors pel seu caràcter; cada vegada és major l’excitació nerviosa dels soldats, i, amb major raó, dels oficials.”

Fins ací, només es tracta de testimonis dispersos, tot i que nombrosos. Però heus aquí que el 18 de març se celebra al Quarter General una conferència del comandament per tal d’examinar la situació del front. Les conclusions a què arriben els organismes administratius centrals són unànimes: “Als mesos pròxims és impossible completar les forces del front en les proporcions necessàries, perquè regna una gran fermentació en tots els regiments de reserva. L’exèrcit està passant per una malaltia. Probablement no s’aconseguirà abans de dos o tres mesos normalitzar les relacions entre els soldats i l’oficialitat. [Els generals no comprenien que la malaltia, lluny de decreixer, continuava progressant.] De moment, es nota algun decaïment entre els oficials, efervescència en les tropes i nombroses desercions. La capacitat combativa de l’exèrcit ha disminuït i és força difícil comptar amb què la guerra pugui seguir endavant en el moment actual.” Conclusió: “És inadmissible que actualment es puguin portar a la pràctica les operacions actives assenyalades per a aquesta primavera.”

Durant les següents setmanes, la situació continua empitjorant ràpidament i els testimonis que ho abonen es multipliquen sense parar.

A finals de març, el general del 5è exèrcit, Dragomirov, escrivia al general Ruski: “L’esperit bèl·lic ha decaïgut. No sols els soldats no tenen cap desig d’atacar, sinó que fins i tot la facultat de mantenir-se senzillament a la defensiva ha disminuït, fins al punt de posar en perill els objectius de la guerra... La política, que s’ha estès enormement per tots els sectors de l’exèrcit... ha arrossegat tota la massa dels soldats a no desitjar més que una cosa: que acabe la guerra i tornar-se’n a casa.”

El general Lukomski, una de les més fermes columnes de la reacció al Quarter General, descontent del nou ordre de coses, passà a principis de la revolució a manar un cos d’exèrcit, i, segons ell mateix ens conta, comprovà que la disciplina només seguia

mantenint-se en els regiments d'artilleria i d'enginyers, en els quals hi havia molts oficials i soldats d'ofici: "Pel que es refereix a les tres divisions d'infanteria, s'estaven enfonsant per complet."

Les desercions, que disminuïren després de la revolució sota el signe de l'esperança, tornaren a augmentar davall la pressió del desencant. Segons el general Alexeiev, en la setmana compresa entre l'1 i el 7 d'abril desertaren del front septentrional i occidental prop de vuit mil soldats. "Llig amb gran sorpresa [escrivia a Gutxkov] informes de gent irresponsable sobre la "magnífica" moral de l'exèrcit. Quins fins persegueixen amb açò? Als alemanys no aconseguirem enganyar-los, i, en canvi, per a nosaltres l'engany seria fatal."

Convé assenyalar que fins ara quasi en cap banda es parla dels bolxevics: la majoria dels oficials no s'havien acostumat encara a aquest estrany nom. Quan els informes parlen de les causes de la descomposició de l'exèrcit, assenyalen com a tals als periòdics, als propagandistes, als soviets, a la "política"; en una paraula, a la revolució de febrer.

Encara hi havia alguns caps optimistes que confiaven que tot s'arreglaria. Hi havia molts més que tancaven deliberadament els ulls davant els fets per a no causar disgustos a les noves autoritats.

I, al revés, un nombre considerable de caps que exageraven conscientment els símptomes de desmoralització per a obtenir de les autoritats mesures decisives que ells, no obstant això, no podien o no s'atrevien a anomenar pel seu nom.

Però l'estat general de l'exèrcit, tal com ho deixem assenyalat, és indiscutible. En sobrevenir la caiguda de l'antic règim, l'exèrcit estava malalt i la revolució imprimí a l'irresistible procés del seu enfonsament formes polítiques que foren prenent a poc a poc un caràcter més implacablement definit. La revolució portà fins a les seues últimes conseqüències no sols les ànsies apassionades de pau, sinó també l'hostilitat de la massa dels soldats cap al comandament i les classes governants en general.

A meitat d'abril, Alexeiev informà personalment el govern (sense mitges tintes) sobre l'estat d'ànim de l'exèrcit. "Em recorde [diu Nabokov] del sentiment de por i de desesperació que, en escoltar allò, s'apoderà de mi." Cal suposar que quan hom exposà aquest informe, que només pogué ésser en les primeres sis setmanes que seguiren la revolució, estaria també present Miliukov; el més probable és que fos precisament ell qui portés Alexeiev del front, a fi d'espantar els seus col·legues i per mitjà d'ells els seus amics els socialistes. Gutxkov sostingué, efectivament, després d'açò, una conversa amb els representants del Comitè Executiu. "Han començat [es lamenta] les funestes confraternitats i s'hi registren nombrosos casos d'insubordinació directa. Les ordres superiors passen prèviament pel tamís de les organitzacions de l'exèrcit i dels mítings. En alguns regiments no volen ni escoltar parlar de les operacions actives... Quan la gent confia que demà hi haurà pau [diu, no sense fonament, Gutxkov], és impossible obligar-la avui a arriscar el cap. D'ací, el ministre de la guerra en treia aquesta conclusió: cal deixar de parlar de pau en veu alta. I com precisament la revolució havia ensenyat la gent a dir en veu alta allò que abans es deia dins seu, açò equivalia a dir: cal finir amb la revolució.

El soldat, naturalment, no tenia cap desig, ja des del primer dia de la guerra, de morir ni de lluitar. Però s'hi resistia de la mateixa manera que el cavall de bateria es resistia a arrossegar un canó pesant pel fang. El mateix que el cavall, no creia que pogués veure's mai lliure de la càrrega que li havien posat damunt. Entre la seua voluntat i els successos de la guerra no hi havia cap nexa. La revolució li'l descobrí. Per a milions de soldats, aquesta darrera significava el dret a una vida millor i, sobretot, el dret a la vida, el dret a protegir la seua existència de les bales i els obusos i, alhora, a protegir la seua cara del puny de l'oficial.

En aquest sentit, dèiem més amunt que el procés psicològic substancial que s'estava operant en l'exèrcit consistia en el despertar de la personalitat. Les classes cultes creien veure una traïció contra la nació en aquella irrupció volcànica d'individualisme, que revestia moltes vegades formes anàrquiques. En realitat, en els actes turbulents dels soldats, en les seues protestes insubordinades, fins i tot en els seus excessos sagnants s'estava gestant senzillament aquella nació que es creia traïda, a base d'uns materials grisos, impersonals i prehistòrics. El desbordament, tan odiat per la burgesia, de l'individualisme de la masses responia precisament al caràcter de la revolució de febrer, definida com revolució *burgesa*.

Però no era aquest el seu únic contingut, perquè en la revolució, a més del camperol i del seu fill el soldat, hi participava l'obrer. Aquest feia ja temps que sentia la seua personalitat, i havia marxat a la guerra no sols odiant-la, sinó amb la idea preconcebuda de lluitar contra ella, i la revolució no significava per a ell, purament i simple, el fet escarit de la victòria, sinó també el triomf parcial de les seues idees. L'enfonsament de la monarquia era, per a ell, el primer escaló, en el qual no es detenia, perquè, una vegada remuntat, s'afanyava a llançar-se darrere altres objectius. Per a ell tot el problema raïa en saber fins a quin punt seguirien recolzant-lo en les seues lluites el soldat i el camperol. “¿Per a què vull jo la llibertat [deia, repetint les paraules escoltades a l'obrer a la porta del teatre, al que no li donaven accés] si les claus de la llibertat les tenen en les seues mans els senyors?” A través de l'immens caos de la Revolució de Febrer s'hi veien resplendir els trets acerats de la d'Octubre.

ELS GOVERNANTS I LA GUERRA

Què es proposaven fer amb aquesta guerra i amb aquest exèrcit el govern provisional i el Comitè Executiu?

Abans que res, cal comprendre la política de la burgesia liberal, ja que era ella la que exercia el paper predominant. Exteriorment, la política guerrera del liberalisme continuava essent una política patriòtica i agressiva, annexionista, intransigent. En realitat, era una política plena de contradiccions i deslleial, que no trigà en esdevenir derrotista.

“Si no s'hagués produït la revolució, la guerra s'hauria perdut de totes maneres, fins i tot sense la revolució, i és gairebé segur que s'hauria concertat una pau separada”, escrivia més tard Rodzianko, els judicis del qual no es distingien per la seua originalitat, raó per la qual expressaven prou bé l'opinió més estesa entre els elements liberals conservadors. La sublevació dels batallons de la Guàrdia no augurava a les classes posseïdores un triomf exterior, sinó una derrota interior. I els liberals eren els qui menys

il·lusions podien fer-se en aquest punt, ja que havien previst el perill i lluitaven contra ell com podien. L'inesperat optimisme revolucionari de Miliukov, que declarava que la revolució no era més que un pas fet vers la victòria, era, en realitat, l'últim recurs del desesperat. El problema de la guerra i la pau deixava d'ésser, en les seues tres quartes parts, per als liberals, un problema especial. Pressentien que no anaven a poder explotar la revolució a favor de la guerra, i per açò els plantejava d'una manera tant més imperiós un altre objectiu: explotar la guerra contra la revolució.

Davant els cabdills de la burgesia russa es plantejaven també, evidentment, en aquells moments, les qüestions referents a la situació internacional de Rússia després de la guerra: els deutes i els nous emprèstits, els mercats de capitals i de productes. Però no eren aquestes qüestions les que d'una manera immediata informaven la seua política. Es tractava, no d'obtenir les condicions internacionals més avantatjoses per a la Rússia burgesa, sinó de redreçar el mateix règim burgès encara que fos a costa de deixar malparada Rússia per al futur. "Abans que res, refem-nos [deia aquesta classe, ferida de mort]; després, ja veurem de posar les coses en ordre." I "refer-se" significava liquidar la revolució.

Atiar l'hipnotisme de la guerra i l'estat d'ànim xovinista era l'única cosa que donava a la burgesia la possibilitat d'aliar-se políticament amb les masses, abans que res amb l'exèrcit, contra els que pretenien portar endavant la revolució. L'aspiració consistia en presentar al poble la guerra, herència del tsarisme, amb els seus aliats i objectius tsaristes, com una nova guerra en defensa de les conquestes i les esperances revolucionàries. Cas d'aconseguir-ho (com?), el liberalisme comptava fermament de poder girar contra la revolució l'opinió pública patriòtica que ahir li serví contra la colla rasputiniana.

I si no es podia salvar la monarquia com a suprema instància contra el poble, urgia doblement aferrar-se als aliats: durant la guerra, l'*Entente* representava, per descomptat, una instància d'apel·lació incomparablement més poderosa del que hauria pogut ésser una monarquia pròpia.

La continuació de la guerra justificaria la conservació de l'aparell militar i burocràtic del tsarisme, l'ajornament de l'Assemblea Constituent, la subordinació de l'interior revolucionari al front, o, el que és el mateix, als generals que formaven un front únic amb la burgesia liberal. Tots els problemes interiors, i molt principalment el problema agrari, i tota la legislació social, s'ajornaven fins a la terminació de la guerra, que, al seu torn, s'ajornava fins a la consecució d'una victòria en què els liberals, per la seua banda, no creien. I així, la guerra destinada a esgotar l'enemic esdevenia una guerra destinada a esgotar la revolució. És possible que no fos aquest un pla definit, meditat i deliberat atentament en les sessions oficials. Però, que hi fa! Aquest pla es desprenia lògicament de tota la política anterior del liberalisme i de l'estat de coses creat per la revolució.

Obligat a abraçar el camí de la guerra, Miliukov no tenia, naturalment, per què renunciar per endavant a endur-se la seua part del botí. No oblidem que l'esperança que triomfaren els aliats continuava essent molt gran i havia augmentat extraordinàriament en entrar els Estats Units en la guerra. És veritat; l'*Entente* era una cosa i Rússia una altra. Els caps de la burgesia russa havien après a comprendre, en el transcurs de la guerra, que donada la feblesa econòmica i militar de Rússia, el triomf dels aliats sobre

els imperis centrals havia de convertir-se inevitablement en el seu triomf sobre Rússia, que, foren quines foren les variants possibles, sortiria irremeiablement de la guerra trencada i afeblida. Però els imperialistes liberals havien decidit tancar conscientment els ulls davant aquesta perspectiva. Cert és que tampoc els quedava ja un altre recurs. Gutxkov declarava sense embuts als seus amics que només un miracle podia salvar Rússia, i que l'esperança en aquest miracle era tot el seu programa com a ministre de la guerra. Per a la seua política interior, Miliukov necessitava el mite de la victòria. No ens importa saber fins a quin punt creia ell personalment en el triomf; per descomptat, afirmava tenaçment que Constantinoble seria nostra. A més a més, obrava amb el cinisme que li era peculiar. El 20 de març, el ministre d'assumptes estrangers tractà de persuadir els ambaixadors aliats de què es traís Sèrbia, per a seguir, d'aquesta manera, la traïció de Bulgària contra els imperis centrals. L'ambaixador francès arquejà les celles. Però Miliukov insistí en la "necessitat de renunciar en aquella gestió a les consideracions sentimentals" i, al mateix temps, al neoeslavisme que ell mateix havia predicat des dels temps de la derrota de la primera revolució. Ja Engels escrivia a Bernstein en 1882: "A què es redueix tot el xarlatanisme paneslavista? A la presa de Constantinoble, i res més."

Aquella acusació de germanofilia, més encara de venalitat als alemanys, que encara ahir s'esgrimia contra la camarilla palatina, s'esgrimia ara contra la revolució. Conforme passaven els dies, més audaçment, clarament i insolent ressonava aquesta nota en els discursos i articles del partit cadet. Abans d'apoderar-se de les aigües turques, el liberalisme enterbolia les fonts i enverinava els pous de la revolució.

Però no tots els líders liberals, ni de bon tros, ni tots per descomptat d'una manera immediata, adoptaren després de la revolució una actitud d'intransigència envers la guerra. Molts d'ells es movien encara dins de l'atmosfera de l'estat d'ànim prerevolucionari, i enfocaven la perspectiva d'una pau separada. Posteriorment, alguns dels dirigents cadets en parlaven amb completa franquesa. El mateix Nabokov ha confessat que ja el 7 de març parlà d'una pau separada amb els membres del govern. Alguns elements del centre directiu del partit cadet intentaren demostrar col·lectivament al seu cap la impossibilitat de continuar la guerra. "Miliukov, amb el càlcul fred que li era habitual, demostrà [segons conta el baró de Nolde] que no hi havia més remei que assolir els objectius de la guerra". El general Alexeiev, que en aquell període s'havia apropiat als cadets, recolzava Miliukov, afirmant que "l'exèrcit pot ésser alçat". I pel que hom veu estava cridat a alçar-lo aquest gran organitzador de totes les calamitats del Quarter General.

Alguns liberals i demòcrates, més cànids, no comprenien l'orientació de Miliukov i el consideraven com el gentilhome defensor de la lleialtat i la noblesa amb els aliats, com una espècie de don Quixot de l'*Entente*. Absurd! Després de la presa del poder pels bolxevics, Miliukov no vacil·là ni un instant en dirigir-se a Kíev, ocupat llavors pels alemanys, i proposar els seus serveis al govern dels Hohenzollern, que, certament, no s'apressà molt en acceptar-los. El fi immediat que perseguia Miliukov era precisament obtenir per a lluitar contra els bolxevics aquell mateix "or alemany" amb el fantasma del qual havia intentat abans macular la revolució. A molts liberals, les apel·lacions de Miliukov a Alemanya en 1918 els semblaren tan incomprensibles com en els primers mesos de 1917 el seu programa de destrucció de l'imperi germànic. Aquelles dues conductes no eren més que l'anvers i el revers de la mateixa medalla. En disposar-se a traïr els aliats, com abans a Sèrbia, Miliukov no es traïa a si mateix ni traïa

la seua classe, sinó que practicava consegüentment la mateixa política; si la seua aparença no era molt decorosa, no li culpe hom a ell. En temptejar, encara sota el tsarisme, el camí de la pau separada, a fi d'evitar la imminent revolució; en exigir la guerra fins al final per a liquidar la revolució de febrer, com després, en cercar l'aliança amb els Hohenzollern per a derrocar la Revolució d'Octubre, Miliukov romanía sempre fidel als interessos dels posseïdors. I si no pogué fer res a favor seu, estavellant-se a cada un d'aquests intents contra una nova muralla, fou perquè els seus manadors no tenien salvació.

Allò que Miliukov amargament trobava a faltar als dies que seguiren l'aixecament revolucionari fou una ofensiva enemiga, una bona garrotada alemanya assestada en el cap de la revolució. Per a desgràcia seua, els mesos de març i abril eren poc propicis al front rus, per les condicions del clima, per a operacions de gran envergadura. I sobretot, els alemanys, la situació dels quals era cada dia més greu, havien decidit després de grans vacil·lacions, lliurar la revolució russa a la seua sort interior. Només el general Lisingen desplegà en Stokhod, el 20 i 21 de març, una iniciativa personal. L'èxit de la seua operació espantà el govern alemany, al mateix temps que omplí de goig el rus. Amb el mateix impudor amb què en temps del tsar exagerava l'èxit més insignificant, el Quarter General unflava ara la derrota de Stokhod, secundat en els seus esforços per la premsa liberal. El pànic, les retirades i les baixes experimentades per les tropes russes es descriuen ara amb el mateix delit amb què abans s'ocupaven dels presoners i el botí. La burgesia i els generals abraçaven sense cap mena de dubte la senda derrotista. Però Lisingen fou contingut pels seus superiors, i el front quedà novament encallat i posat a l'expectativa pel fang de la primavera.

El pla de recolzar-se en la guerra contra la revolució, només podia tenir probabilitats d'èxit a condició que els partits intermedis, seguits per les masses populars, accediren a prendre sobre els seus colls el paper de mecanisme de transmissió de la política liberal. El liberalisme era impotent per a associar la idea de la guerra a la de la revolució: no feia encara vint-i-quatre hores, sostenia que la revolució seria funesta per a la guerra. Calia imposar aquesta missió a la democràcia. Però davant aquesta, naturalment, no es podia descobrir el pastís, no se la podia posar al corrent del pla, sinó fer-la mossegar l'ham, explotar els seus prejudicis, la jactància dels seus líders, que es consideraven grans homes d'Estat, la seua por de l'anarquia, el seu respecte supersticiós per la burgesia.

En els primers dies, els socialistes (ens veiem obligats a anomenar així, en honor a la brevetat, els menxevics i socialrevolucionaris) no sabien què fer amb la guerra. Txeidse sospirava: "Sempre hem parlat contra la guerra; com vaig ara jo a predicar la seua continuació?" El 10 de març, el Comitè Executiu decidí enviar un missatge de salutació a Franz Mehring. Amb aquesta petita demostració, l'ala esquerra intentava tranquil·litzar un poc la seua consciència socialista, no molt exigent. Respecte a la guerra, el Soviet seguia mut. Els caps temien provocar un conflicte amb el Govern Provisional en aquesta qüestió i aombrar la lluna de mel de l'"enllaç". Temien també les discrepàncies que entre ells pogueren sorgir. Hi havia al seu si defensistes de la pàtria i zimmerwaldians. Però els uns i els altres exageraven les seues discrepàncies. La intel·lectualitat revolucionària havia sofert, durant la guerra, majoritàriament, un procés d'aguda degeneració burgesa. El patriotisme, declarat o encobert, aliava els intel·lectuals amb les classes dirigents i els divorciava de les masses. La bandera de Zimmerwald amb què es cobria l'ala esquerra no obligava a molt i, al mateix temps,

permetia no posar al descobert la solidaritat patriòtica amb la colla rasputiniana. Però ara, el règim dels Romanov havia estat derrocat i Rússia es veia convertida en un país democràtic, que, desplegant al vent la seua bandera, en la qual brillaven tots els colors de la llibertat, es destacava sobre l'ombrívol fons policíac d'Europa, oprimida per les cadenes de la dictadura militar. Com no hem de defensar la nostra revolució contra els Hohenzollern?, exclamaven els nous i els vells patriotes que es trobaven al capdavant del Comitè Executiu. Els zimmerwaldians de la mena de Sukhanov i Stieklov argüien, sense gran convicció, que la guerra continuava essent imperialista, ja que els liberals declaraven que la revolució havia de garantir les annexions que s'havien acordat davall el tsar. "Com predicaré jo la continuació de la guerra?", es preguntava, preocupat, Txeidse. Però, com els mateixos zimmerwaldians havien pres la iniciativa de lliurar el poder als liberals, les seues objeccions no tenien cap força. Després d'algunes setmanes de vacil·lacions i resistències, portà hom a la pràctica, amb ajuda de Tseretelli, d'una manera prou satisfactòria, la primera part el pla de Miliukov, i aquells mals demòcrates que es titulaven socialistes, s'enganxaren al carro de la guerra, posaren el lloç al fuet dels liberals, i feren esforços indicibles per assegurar el triomf... de l'*Entente* sobre Rússia, i el d'Amèrica sobre Europa.

La principal missió dels conciliadors consistia en empeltar el patriotisme en l'energia revolucionària de les masses. D'una banda, s'esforçaven en ressuscitar la capacitat combativa de l'exèrcit, la qual cosa era difícil; d'una altra, intentaven assolir del govern de l'*Entente* que renunciés a les depredacions, la qual cosa era ridícula. Tant en un sentit com en un altre, foren de la il·lusió al desencant i de l'error a la humiliació. Assenyalen les primeres fites d'aquest recorregut.

En les hores de la seua breu grandesa, Rodzianko s'afanyà en publicar un decret sobre el retorn immediat dels soldats als quarters i el seu respecte a l'oficialitat. L'agitació promoguda per aquest decret en la guarnició obligà el Soviet a consagrar una de les seues primeres sessions a la qüestió de la sort que li estava reservada al soldat. En la caldejada atmosfera d'aquelles hores, en el caos d'una assemblea que tenia més de míting que no de sessió, sota el dictat directe dels soldats, l'acció dels quals no pogueren impedir els caps absents, sorgí el famós "decret número 1", únic document digne de la Revolució de Febrer i que era la carta de la llibertat atorgada a l'exèrcit revolucionari. Els seus articles audaços, que donaven als soldats la possibilitat d'abraçar d'una manera organitzada la nova senda, ordenaven: la creació de comitès directius en tots els regiments; l'elecció de representants dels soldats en Soviet; submissió a aquest i als seus comitès en totes les accions polítiques; conservació de les armes sota el control dels comitès de companyia i de batalló i "no lliurar-les als oficials en cap concepte"; en el servei, severa disciplina militar; fora d'ell, plenitud de drets civils; abolició de la salutació fora de servei; prohibició de tractar grollerament els soldats, de tutejar-los, etc.

Tals eren els fruits que els soldats de Petrograd treien d'haver pres part en la revolució. Què podien ésser d'altres? Ningú s'hauria atrevit a oferir resistència. Mentre es preparava el decret, els caps del Soviet estaven absorbits per més altes preocupacions; entaulaven negociacions amb els liberals, la qual cosa els facilitava una coartada que poder utilitzar quan tingueren necessitat de justificar-se davant la burgesia i el comandament.

Al mateix temps que el decret número 1, el Comitè Executiu, en adonar-se del que havia fet, envià a la impremta, a manera de contraverí, un manifest dirigit als

soldats, que, sota pretext de condemnar els actes en què els soldats feien justícia als oficials per iniciativa pròpia, exigia la submissió al vell comandament. Els caixistes es negaren en rodó a compondre el document. Els seus democràtics autors no cabien en si d'indignació. On anirem a parar? No obstant això, seria erroni suposar que els caixistes desitjaren represàlies sagnants contra els oficials. Però semblava que requerir als soldats a sotmetre's disciplinadament al comandament tsarista, l'endemà de la revolució, equivalia a obrir de bat a bat les portes de la contrarevolució. És cert que aquells caixistes s'excediren en els seus drets, però és que no se sentien tan sols caixistes: al seu parer, es tractava de l'existència mateixa de la revolució.

En aquells primers dies, quan la sort dels oficials que retornaven als regiments interessava extraordinàriament tant als soldats com als obrers, l'organització socialdemòcrata "interdepartamental", que simpatitzava amb els bolxevics, plantejava la qüestió amb audàcia revolucionària. "Perquè no vos enganyen els aristòcrates i els oficials [deia el manifest llançat als soldats per aqueixa organització], elegiu vosaltres mateixos els vostres comandants d'escamot, companyia i regiment. No accepteu més que als oficials en què teniu confiança". Però què va ocórrer? Aquella proclama, que responia plenament a la situació, fou immediatament segrestada pel Comitè Executiu, i Txeidse la qualificà, en un discurs, de provocadora. Els demòcrates, com veiem, no tenien el menor inconvenient a coartar la llibertat de premsa quan es tractava d'assestar cops a l'esquerra. Per fortuna, la seua pròpia llibertat marxava també prou malparada. Els obrers i soldats que recolzaven el Comitè Executiu com el seu òrgan suprem esmenaven en els casos importants la política dels directius per mitjà de la seua intervenció directa.

Als pocs dies d'açò, el Comitè Executiu intentava ja desvirtuar, mitjançant el "decret número 2", el número 1, circumscriuint el seu camp d'acció a la regió militar de Petrograd. Fou inútil. El decret número 1 no era derogable, per la senzilla raó que no creava res de nou, sinó que es limitava a consignar allò que era ja realitat visible a l'interior del país i al front, i no hi havia, tant si es volia com si no es volia, més remei que acatar. Quan tenien davant els soldats fins als diputats liberals defugien parlar del "decret número 1". No obstant això, en els dominis de la gran política, aquest decret audaç esdevingué l'argument principal de la burgesia contra els soviets. A partir d'aquest moment, els generals derrotats descobriren en el "decret número 1", l'obstacle principal que els havia impedit vèncer als alemanys. Els vertaders orígens del decret s'atribuïen a Alemanya. Els conciliadors no cessaven de justificar-se, i excitaven els nervis dels soldats, intentat arrabassar-los amb la mà dreta allò que els havien donat amb l'esquerra.

Entre tant, al Soviet la majoria dels diputats ja no exigien que els caps i oficials es nomenaren per elecció. Els demòcrates s'inquietaren. Faltat de millors arguments, Sukhanov recorria a l'arma de la intimidació, dient que la burgesia a qui s'havia lliurat el poder no accediria a reconèixer en la milícia el principi electiu. Els demòcrates es refugiaven de manera evident darrere de Gutxkov. Els liberals ocupaven en el seu joc el mateix lloc que la monarquia havia d'ocupar, segons ells, en el joc del liberalisme. "Quan abandoní la tribuna per a tornar-me al meu lloc [conta Sukhanov] ensopeguí amb un soldat que em barrava el pas, i, esgrimint el puny davant els meus ulls, cridava furiosament i parlava dels senyors que no havien estat mai soldats." Després d'aquell "excés", el nostre demòcrata, perdent definitivament l'equilibri, s'apressà a la cerca de

Kerenski, i gràcies a açò “se n’anà en orri l’assumpte com hom pogué”. Era l’únic que aquesta gent sabia fer.

Durant dues setmanes havia pogut fingir que no s’adonaven de la guerra. Però la ficció no podia durar. El 14 de març, el Comitè Executiu presentà al Soviet un projecte de manifest: *Als pobles de tot el món*, redactat per Sukhanov. La premsa liberal s’afanyà a qualificar el document, que unia els conciliadors de dreta i d’esquerra, de “decret número 1” de la política exterior. Però aquest judici era tan fals com el document sobre el qual requeia. El “decret número 1” era la resposta honrada de la massa als problemes que plantejava a l’exèrcit la revolució. El manifest del 14 de març no era més que una resposta pèrfida dels de dalt a les objeccions que els havien formulat honradament els soldats i obrers.

El manifest expressava, naturalment, l’anhel d’una pau democràtica sense annexions ni indemnitzacions. Però els imperialistes occidentals havien après a servir-se d’aquesta fraseologia molt abans que la revolució de febrer.

En nom d’una pau duradora, honrada, “democràtica”, es disposava Wilson, precisament per aquells dies, a llançar-se a la guerra. L’honorable Mister Asquith feia al parlament una classificació científica de les annexions, de la qual s’hi deduïa d’una manera irrefutable que havien de condemnar-se per immorals totes aquelles que es trobaren en contradicció amb els interessos de la Gran Bretanya. En allò tocant la diplomàcia francesa, tota la seua aspiració consistia en donar l’expressió liberal més perfecta a la seua cobdícia de botiguer i usurer. El document soviètic, al qual no es pot negar una sinceritat un poc simplista, queia fatalment en l’òrbita de la hipocresia francesa oficial. El manifest prometia “defensar enèrgicament la nostra pròpia llibertat” contra el militarisme estranger. Precisament aquest era el tòpic de què es servien els socialpatriotes francesos des del mes d’agost de 1914. “Ha arribat el moment que els pobles prenguen en les seues mans la resolució del problema de la guerra i de la pau”, proclamava el manifest, els autors del qual acabaven de confiar, en nom del poble rus, la resolució d’aquest magne problema a la gran burgesia. Dirigint-se als obrers d’Alemanya i Àustria-Hongria, el manifest deia: “No continueu servint d’instrument de rapinya i de violència en mans dels reis, els grans terratinents i els banquers!” Aquestes paraules tancaven la quinta essència de la falsedat, perquè els caps del Soviet no havien ni tan sols pensat a trencar l’aliança que els lligava als reis de la Gran Bretanya i de Bèlgica, a l’emperador del Japó, i als grans terratinents i banquers del seu propi país i dels de l’*Entente*. Alhora que lliuraven la direcció de la política exterior a Miliukov, que pocs dies abans es disposava a convertir la Prússia oriental en una província russa, els caps del Soviet invitaven els obrers alemanys i austrohongaresos a seguir l’exemple de la revolució russa. Aquella teatral abjuració de la matança no canviava res; això, el mateix Papa ho feia. Per mitjà de frases patètiques contra les ombres dels banquers, els grans terratinents i els reis, els conciliadors, convertien la Revolució de Febrer en un instrument dels reis, els grans terratinents i els banquers de carn i ossos. Ja en el missatge de salutació al Govern Provisional. Lloyd George veia en la revolució russa la prova que “la guerra actual, és substancialment, la lluita pel govern popular i la llibertat”. El manifest del 14 de març se solidaritzava “substancialment” amb Lloyd George i prestava una valuosa ajuda a la propaganda militarista d’Amèrica del Nord. El periòdic de Miliukov estava carregat de raó quan deia que el “manifest [que comenta amb el típic to pacifista] desenrotlla, en els fons, la ideologia que ens uneix a tots nosaltres amb els nostres aliats”. No importa que els liberals russos atacaren

furiosament el manifest ni que la censura francesa no el deixés passar; això es devia a la por de la interpretació que donaven a aquest document les masses revolucionàries, crèdules encara.

Aquest manifest, escrit per un zimmerwaldià, representava un triomf de l'ala patriòtica. Els soviets locals en prengueren nota, i la consigna "Guerra a la guerra!" es decretà inadmissible. Fins i tot als Urals i en Kostroma, on els bolxevics tenien forces, fou per unanimitat aprovat el patriòtic manifest. La cosa no tenia res de sorprenent, ja que ni el Soviet de Petrograd el bolxevics havien fet la menor resistència contra l'hipòcrita document.

Poques setmanes després vencé i fou posada al cobrament una part d'aquella lletra de canvi acceptada. El Govern Provisional emeté un emprèstit de guerra batejat, naturalment, "emprèstit de la llibertat". Tseretelli s'esforçava a demostrar que, ja que el govern complia "en general" els seus compromisos, la democràcia tenia el deure de recolzar l'emprèstit. En el Comitè Executiu, l'oposició reuní més de la tercera part dels vots. Però en la reunió plenària del Soviet (22 d'abril), només votaren contra l'emprèstit 112 diputats, essent el total quasi de dos mil. Alguns n'han tret la conclusió que l'executiu estava més a l'esquerra que el Soviet. Però açò no és cert. Ocorria, simplement, que el Soviet era més honrat que el Comitè Executiu. Si la guerra era la defensa de la revolució, calia donar diners per a aquella, recolzar l'emprèstit. El Comitè Executiu no era més revolucionari, sinó més evasiu. Vivia d'equívocs i reserves. Recolzava, "en general", el govern, criatura seua, i només assumia sobre si la responsabilitat de la guerra "en la mesura que..." Aquestes mesquines astúcies no arribaven a les masses. Els soldats no podien combatre "en la mesura que" ni morir simplement "en general".

A fi de consolidar el triomf de la raó d'Estat sobre l'arbitrarietat popular, el 1r d'abril el govern posà oficialment al capdavant de les forces armades el general Alexeiev, el mateix que el 5 de març es disposava a afusellar les "bandes de propagandistes". Ja tot estava en ordre. L'inspirador de la política exterior del tsar, Miliukov, era ministre d'Estat. El general en cap dels exèrcits tsaristes, Alexeiev, era generalíssim de la revolució. La continuïtat quedava perfectament establerta.

Al mateix temps, els caps soviètics es veien obligats, per la lògica de la situació, a desfer ells mateixos els nusos de la xarxa que havien teixit. La democràcia oficial temia mortalment els caps i oficials, als qui tolerava i recolzava. No podia deixar de sotmetre'ls a vigilància, i aspirava, al mateix temps, a recolzar aquesta en els soldats i a fer-la en la mesura possible independent d'ells. En la sessió del 6 de març, el Comitè Executiu reconegué la conveniència de nomenar comissaris en totes les armes i les institucions militars. D'aquesta manera es creava una triple relació: les tropes elegien els seus delegats al Soviet; el Comitè Executiu destacava els seus comissaris prop de les tropes; finalment, al capdavant de cada unitat militar hi havia un comitè electiu que venia a ésser quelcom així com una cèl·lula de base del Soviet.

Una de les missions més importants dels comissaris consistia en vigilar la integritat política de l'Estat Major i el cos d'oficials. "El règim democràtic no trigà a superar en açò a l'autocràtic", escriu Denikin, indignat, i immediatament es jacta de l'habilitat amb què el seu Estat Major interceptava i li transmetia a ell la correspondència xifrada que tenien els comissaris amb Petrograd. Allò que hom vigilés

els monàrquics i als esclavistes revoltava, naturalment, la consciència. En canvi, furta la correspondència dels comissaris amb el govern era tota una altra cosa. Però, siga quin siga l'aspecte moral de la qüestió, la veritat és que les relacions internes de l'aparell dirigent de l'exèrcit apareixen amb una meridiana claredat: els dos, pel que hom veu, es temen mútuament i es vigilen, recelosos i hostils. L'única cosa que els uneix és la por comuna als soldats. Els mateixos generals i almiralls, foren quals fossen els seus plans i les seues esperances per al futur, veien clarament que no hi havia mode de renunciar a la careta democràtica. El reglament dels comitès d'esquadra fou redactat per Koltxak; aquest confiava en poder estrangular-los el dia de demà, però com no era possible fer un pas sense els comitès, interessava al Quarter General que els sancionés. El general Markov, un dels futurs cabdills blancs, enviava també al ministeri, a principis d'abril, un projecte de nomenament de comissaris destinats a vigilar la lleialtat del comandament. Heus aquí com les "lleis seculares de l'exèrcit", és a dir, les tradicions del burocratisme militar, es trencaven com a palles sota l'empenta de la revolució.

Els soldats enfocaven els comitès des del punt de vista oposat, congregant-se entorn d'ells contra el comandament, i si bé els comitès defensaven els caps contra els soldats, era només fins a un cert límit. La situació de l'oficial a qui posava el veto el Comitè esdevenia insostenible. Així, es fou engendrnt, per pràctica consuetudinària, el dret dels soldats a separar els seus caps. Segons Denikin, cap al mes de juliol havien estat eliminats al front occidental fins a seixanta caps vells, des del cap de cos al de regiment. Anàlogues destitucions es produïen també dins dels regiments.

Mentre, el ministeri de guerra, el Comitè Executiu, els organismes d'enllaç que perseguïen com a fi establir formes de relació "raonables" dins de l'exèrcit, elevar l'autoritat del comandament i reduir els comitès de tropa a un paper secundari, principalment administratiu, estaven entossudits en una menuda tasca burocràtica. Però mentre que els alts caps intentaven en va espantar l'ombra de la revolució, els comitès anaven formant una forta xarxa centralitzada, que s'elevava fins al Comitè Executiu de Petrograd i que consolidava d'una manera orgànica el seu poder dins de l'exèrcit. No obstant això, el Comitè Executiu només se'n servia per a mantenir junyit l'exèrcit a la guerra per mitjà dels comissaris i els comitès. Els soldats es veïen en el tràngol, cada vegada més urgent, de meditar com era possible que els comitès elegits per ells digueren tan sovint no el que ells, els soldats, pensaven, sinó allò que els caps volien.

Les trinxeres envien a la capital un nombre cada vegada major de comissaris per a orientar-se i saber a què atènr-se. Des de principis d'abril, el contacte de la capital amb el front no s'interromp. No passa dia sense que al palau de Tàurida s'entaulen converses col·lectives, els soldats s'escalfen els caps intentant desxifrar els misteris de la política del Comitè Executiu, que no sap donar una sola resposta clara a les preguntes que se li fan. L'exèrcit assumeix treballósament la posició soviètica per a convèncer-se'n d'una manera molt clara de la inconsistència que impera en la direcció dels soviets.

Els liberals, que no s'atreveïen a oposar-se obertament al Soviet, intenten lluitar per la conquesta de l'exèrcit. És, naturalment, el xovinisme el que, segons ells, ha de servir-los de llaç per a atraure-se'l. El ministre cadet Txingarev, en una de les converses sostingudes amb els delegats de les trinxeres, defensà el decret de Gutxkov contra l'"excessiva indulgència" envers els presoners; tot i basar-se en les "ferocitats alemanyes", les paraules del ministre no trobaren bona acollida; lluny d'això, la reunió es pronuncià decididament a favor que es millorés la situació dels presoners. I aquests

homes eren els mateixos als qui els liberals acusaven de salvatgisme. Allò que ocorria era que aquells homes grisos del front tenien el seu criteri; reputaven perfectament lícit prendre represàlies contra l'oficial que injuriava els soldats, però els semblava indigne prendre-les contra un soldat alemany, indefens per les crueltats reals o suposades d'un Ludendorff. Les normes eternes de la mortal no s'havien fet per a aquells camperols, toscos i pollosos.

Les temptatives de la burgesia per a apoderar-se de l'exèrcit determinaren una espècie de pugilat entre els liberals i els conciliadors al Congrés dels delegats del front occidental, que es celebrà els dies 7 a 10 d'abril. Aquell primer Congrés de les tropes del front havia de servir per a sotmetre l'exèrcit a una prova política decisiva, i ambdues parts enviaren a Minsk les seues millors forces. Del Soviet foren Tseretelli, Txeidse, Skobelev, Govzdiov; de la burgesia el mateix Rodzianko, el cadet Roditxev i d'altres. Al teatre de Minsk, abarrotat de gent, regnava una tensió apassionada, que es vessava sobre tota la ciutat. Les comunicacions dels delegats del front posaven la realitat al descobert. La confraternitat corre com a xaragall de pólvora, els soldats van prenent la iniciativa amb una audàcia cada vegada major, el comandament no pot ni pensar en mesures repressives. Què podien dir allí els liberals? Posats davant aquell auditori caldejat, renunciaren immediatament a la idea d'oposar les seues consignes a les del Soviet i es limitaren a donar el to patriòtic en els discursos de salutació, no trigant a esfumar-se completament. El combat fou guanyat sense lluita pels demòcrates, els quals no necessitaren conduir les masses contra la burgesia, sinó, per contra, contenir-les. Al Congrés dominà el crit de la pau, equivocadament entreteixit amb el de la defensa de la revolució, a to amb l'esperit del manifest del 14 de març. La proposició del Soviet sobre la guerra fou aprovada per 610 vots contra 8 i 46 abstencions. L'última esperança dels liberals d'alçar al front contra l'interior del país, a l'exèrcit contra el Soviet, s'esvaïa per complet. Per la seua banda, els caps demòcrates tornaven del Congrés més espantats que satisfets del seu triomf, perquè havien vist els esperits inflamats per la revolució i comprenien que eren impotents per a dominar-los.

ELS BOLXEVICS I LENIN

El dia 3 d'abril Lenin arribà a Petrograd de l'emigració. Fins en aquest moment no comença el partit bolxevic a parlar en veu alta i, el que és més important, a tenir veu pròpia.

El primer mes de la revolució fou per al bolxevisme un període de desconcert i vacil·lacions. En el manifest del Comitè Central dels bolxevics, escrit immediatament després de triomfar el moviment de febrer, s'hi deia: "Els obrers de les fàbriques, així com els soldats aixecats, han de elegir immediatament els seus representants en el Govern Revolucionari Provisional." El manifest es publicà en l'òrgan oficial del Soviet, sense comentari ni objeccions, com si es tractés d'un document acadèmic. I és que fins i tot els mateixos dirigents bolxevics atribuïen a la seua consigna un valor merament demostratiu. No parlaven com a representants d'un partit proletari que es disposa a afrontar una lluita imponent per la conquesta del poder, sinó com l'ala esquerra de la democràcia que, en proclamar els seus principis, es disposa, per temps indefinit, a actuar com d'oposició lleial.

Sukhanov afirma que en la sessió celebrada pel Comitè Executiu el 1r de març només s'hi discutiren les condicions de traspàs del poder. Contra el fet mateix de la constitució d'un govern burgès no s'alçà ni una sola veu, malgrat que, dels 39 membres del Comitè Executiu, 11 eren bolxevics i simpatitzants: tres d'ells, Zalutski, Txliapnikov i Molotov, pertanyien al centre.

L'endemà, segons conta el propi Txliapnikov, dels 400 diputats presents en la sessió del Soviet, només votaren contra el lliurament del poder a la burgesia 19, quan la fracció bolxevic comptava ja amb 40. Aquesta votació es produí enmig de la major tranquil·litat, enmig d'un ordre parlamentari perfecte, sense que els bolxevics formularen cap proposició clara en contra, i sense provocar lluita ni agitació de cap classe en la premsa bolxevic.

El 4 de març, el buró del Comitè Central votà una resolució sobre el caràcter contrarevolucionari del govern provisional i la necessitat d'orientar-se cap a la dictadura democràtica del proletariat i dels camperols. El comitè de Petrograd, per a qui aquesta resolució no tenia, com així era, més que un valor purament acadèmic, ja que no indicava què era allò que s'havia de fer, enfocà el problema des de l'extrem oposat. "Tenint en compte la resolució sobre el Govern Provisional votada pel Soviet", declara que "no s'oposa al poder del Govern Provisional en la mesura que..." Era, en essència, la posició dels menxevics i socialrevolucionaris, replegada sobre la segona línia. Aquesta posició obertament oportunista del comitè de Petrograd no contradeia més que en la forma a l'adoptada pel Comitè Central, el caràcter acadèmic de la qual no significava concisament més que la resignació política envers el fet consumat.

Aquesta predisposició a inclinar-se respectuosament o amb reserva davant el govern burgès no trobar, ni de bon tros, una acollida incondicional entre els elements del partit. Els obrers bolxevics s'estavellaren immediatament contra el Govern Provisional com contra una fortalesa enemiga que s'aixequés inesperadament en el seu camí.

El comitè de Viborg celebrava mítings de milers d'obers i soldats, en què es votaven, gairebé per unanimitat, resolucions fent ressaltar la necessitat que el Soviet prengué en les seues mans el poder. Digelstedt, que participà activament en aquesta campanya d'agitació, testifica: "No hi hagué ni un sol míting, una sola assemblea obrera que refusés les nostres proposicions, si hom les presentava a algú." En els primers dies, els menxevics i els socialrevolucionaris no s'atrevien a plantejar obertament davant l'auditori d'obers i soldats la qüestió del poder tal com ells la concebien. En vista de l'èxit que obtingué la resolució dels obrers de Viborg, fou impresa i fixada pels cantons com un pasquí. Però el comitè de Petrograd la vetà i als bolxevics de Viborg no el quedà altre remei que sotmetre's.

Pel que fa al contingut social de la revolució i a les perspectives del seu desenvolupament, la posició dels dirigents bolxevics no era menys confusa. Txliapnikov conta: "Coincidíem amb els menxevics en què estàvem travessant un moment revolucionari que es caracteritzava per la destrucció del règim feudal, el qual havia d'ésser substituït per les "llibertats" pròpies del règim burgès." En el seu primer número, *Pravda* escrivia: "La missió fonamental consisteix... en la instauració del règim democràtic republicà." En el seu mandat als diputats obrers, el comitè de Moscou declarava: "El proletariat aspira a assolir les llibertats necessàries per a lluitar pel

socialisme, que és el seu objectiu final.” La tradicional al·lusió a l’“objectiu final” subratlla suficientment la distància històrica que separava aquesta posició del socialisme. Ningú anava més enllà. La por de sobrepassar els límits de la revolució democràtica dictava una política expectant, d’adaptació i de retirada palesa davant les consignes dels conciliadors.

No és difícil de comprendre la greu repercussió que tenia en províncies aquesta manca de decisió política per part del centre. Ens limitarem a portar ací el testimoni d’un dels dirigents de l’organització de Saratov: “El nostre partit, que havia pres una participació activa en el moviment revolucionari, havia deixat escapar, evidentment, la influència que tenia sobre les masses, les quals foren a parar mans dels menxevics i els socialrevolucionaris. Ningú sabia quines eren les consignes dels bolxevics... Un quadro molt poc agradable.”

Els bolxevics d’esquerra, començant pels obrers, feien tot allò que podien per tal de trencar el setge. Però tampoc ells sabien com fer front als arguments sobre el caràcter burgès de la revolució i dels perills d’aïllament del proletariat, i se sotmetien a contrarocar a les orientacions de la direcció. Les distintes tendències que es dibuixaven en el bolxevisme xocaren amb prou violència, unes contra altres, des del primer dia, però sense que cap d’elles portés les seues idees fins a les últimes conseqüències. *Pravda* reflectia aquest estat confús i vacil·lant de les idees del partit, sense contribuir gens ni mica a harmonitzar-les. Cap a meitat de març es complicà encara més la situació, en arribar del desterrament Kamenev i Stalin, que imprimiren un gir francament dretà a la política oficial del partit.

Kamenev, bolxevic quasi des de la fundació del partit, havia militat sempre en la seua ala dreta. No li mancava preparació teòrica ni sentit polític, i estava dotat d’una gran experiència en la lluita entre les fraccions russes del partit i d’una reserva considerable d’observacions polítiques adquirides als països occidentals, tot això li permetia assimilar millor que molts altres bolxevics les idees de Lenin, però sempre per a donar-les en la pràctica la interpretació més pacífica possible. Hom no podia confiar en trobar en ell personalitat en la decisió ni iniciativa en l’acció, Kamenev, magnífic propagandista, orador i periodista reflexiu, encara que no brillant, era un element de gran valor quan calia entaular negociacions amb altres partits o investigar allò que succeïa en altres esferes socials, ben entès que d’aquestes excursions tornava sempre portant adherida alguna cosa dels medis aliens. Aquests trets de Kamenev eren tan clars i tan patents, que gairebé ningú s’equivocava quan es tractava de jutjar la seua personalitat. Sukhanov observa en ell l’absència d’“angles aguts”: “Cal portar-lo sempre a rossegons, i si alguna vegada es fa el ronsa, no és difícil reduir-lo.” En el mateix sentit s’expressa, parlant d’ell, Stankievitx: “L’actitud de Kamenev respecte als adversaris era tan suau, que semblava avergonyir-se de la intransigència de la seua posició; en el comitè era, indubtablement, més que un adversari, un mer element d’oposició.” Poc cal afegir-hi.

Stalin era un tipus de bolxevic perfectament distint, tant per la seua psicologia com per la missió que exercia dins del partit; la seua activitat era la d’un sòlid organitzador, teòricament i política primitiu. Kamenev, com a publicista que era, havia passat una llarga sèrie d’anys al costat de Lenin en l’emigració, on es concentrava la tasca teòrica del partit; a Stalin, que era el que s’anomena un pràctic, sense horitzons teòrics, sense gran interès pels problemes polítics i sense el menor coneixement

d'idiomes estrangers, no hi havia qui li apartés del solar rus. Els militants d'aquest tipus només feien breus escapades a l'estranger, de tard en tard, per a rebre instruccions, posar-se d'acord sobre la tasca que havien de desenrotllar i retornar de seguida a Rússia. Stalin es distingia entre els elements pràctics per la seua energia, la seua tenacitat i la seua inventiva en les combinacions entre bastidors. Kamenev, home tímid, "s'avergonyia de les conseqüències pràctiques a què portava el bolxevisme"; Stalin propendia, al contrari, a sostenir sense el menor mirament ni atenuació les conclusions pràctiques adoptades amb una barreja de tenacitat i grolleria.

Malgrat aquesta divergència tan gran de caràcters, Kamenev i Stalin abracen, a principis de la revolució, una posició comuna, i no tenia res de particular, perquè es completaven mútuament. Concepció revolucionària sense voluntat revolucionària és el mateix que un rellotge amb el moll trencat: la minuteria política de Kamenev marxava sempre endarrerida amb relació als objectius revolucionaris. Però, d'altra banda, l'absència d'una àmplia concepció política condemna el polític de més voluntat a la indecisió davant esdeveniments importants i complexos. Un empíric com Stalin és terreny abonat perquè hi florisquen totes les influències estranyes, no per part de la voluntat, sinó del pensament. I heus aquí com un publicista sense voluntat i un organitzador sense horitzons teòrics portaren, al març, el seu bolxevisme fins a les portes mateixes del menxevisme. Stalin resultà ésser encara més incapaç que Kamenev per a adoptar una posició personal dins del Comitè Executiu, del que entrà a formar part com a representant del partit. Ni les actes ni en la premsa no ha quedat una sola proposició, declaració o protesta en què vegem Stalin expressar el punt de vista bolxevic enfront de la submissió de la "democràcia" davant el liberalisme. Sukhanov diu en les seues *Memòries*: "En aquell llavors, els bolxevics tenien en el Comitè Executiu, a més de Kamenev, a Stalin. Durant la seua modesta actuació dins del Comitè Executiu, produïa (i no sols a mi) la impressió d'una taca grisa, que a vegades brillava fugaçment amb una llum tènue que no deixava rastre. És tot el que se'n pot dir." Si Sukhanov, en termes generals, no aprecia en tot el seu valor Stalin, no pot negar-se que caracteritza prou encertadament la seua manca de personalitat política en aquell Comitè Executiu conciliador.

El 14 de març, s'acceptava per unanimitat el manifest *Als pobles de tot el món*, que interpretava el triomf de la Revolució de Febrer a favor de l'*Entente* i posava al moviment revolucionari rus l'encuny socialpatriòtic francès. Era, a no dubtar, un gran èxit de Kamenev i Stalin, obtingut, evidentment, sense gran lluita. *Pravda* en parlava com d'"un compromís conscient entre les distintes tendències representades al Soviet." Hauria hagut d'afegir-hi que el tal compromís implicava una franca ruptura amb les idees de Lenin, que en el Soviet ningú defensava.

Kamenev, membre de la redacció de l'òrgan central en l'estranger; Stalin, membre del Comitè Central, i Muranov, diputat de la Duma, que tornava també de Sibèria, destituïren l'antiga redacció de *Pravda*, per massa "esquerrana", i, emparant-se en els seus drets, molt problemàtics, n'assumiren la direcció a partir del 15 de març. En l'article en què la nova redacció anunciava els seus propòsits s'hi deia que els bolxevics recolzarien decididament el Govern Provisional "en la mida que lluités contra la reacció i la contrarevolució". Respecte a la guerra, els nous dirigents es pronunciaven d'una manera igualment categòrica: mentre l'exèrcit alemany obeïska el kàiser, el soldat rus "haurà de romandre ferm al seu lloc contestant a les bales amb les bales i als obusos amb els obusos". "La nostra consigna no ha d'ésser un *A baix la guerra!*, sense

contingut. La nostra consigna ha d'ésser: exercir pressió sobre el Govern Provisional a fi obligar-lo [...] a temptejar la disposició dels països bel·ligerants respecte a la possibilitat d'entaular negociacions immediatament [...] Entre tant, tothom ha de romandre en el lloc de combat." Les idees, igualment que el mode de formular-les, són defensistes fins a la medul·la. La fórmula de pressionar un govern imperialista, a fi d'"inclinat-lo" a una actitud pacifista, era el programa de Kaustky en Alemanya, el de Jean Longuet a França, el de Mac Donald en Anglaterra; però distava molt d'ésser el de Lenin, que predicava l'enfonsament del règim imperialista. En defensar-se dels atacs de la premsa patriòtica, *Pravda* anava encara més lluny: "Tot derrotisme [afirmava] o, més ben dit, allò que la premsa mal informada estigmatitzava davall la censura tsarista amb aquest nom, desaparegué en el moment d'aparèixer als carrers de Petrograd el primer regiment revolucionari." Açò equivalia a trencar de ple amb la posició mantinguda per Lenin. El "derrotisme" no era, ni de bon tros, una invenció de la premsa enemiga emparada per la censura, sinó una fórmula de Lenin: "La derrota de Rússia és el mal menor."

Ni l'aparició del primer regiment revolucionari, ni fins i tot l'enfonsament de la monarquia, modificava el caràcter imperialista de la guerra. "El dia en què sortí al carrer el primer número de *Pravda* transformada fou [conta Txliapnikov] un dia de goig general per als defensistes. Tot el palau de Tàurida, des dels homes del Comitè de la Duma fins al cor mateix de la democràcia revolucionària (el Comitè Executiu) estava absorbit per una notícia: el triomf dels bolxevics moderats i raonables sobre els extremistes. Al mateix Comitè Executiu ens acolliren amb somriures burlescos... Quan aquest número de *Pravda* es rebé a les fàbriques, hi portà una completa perplexitat a l'ànim dels afiliats i simpatitzants del nostre partit i una gran alegria als nostres adversaris... Als suburbis la indignació era immensa, i quan els proletaris s'assabentaren que s'havien apoderat de *Pravda* tres companys arribats de Sibèria, antics redactors del periòdic, hom exigí la seua exclusió del partit."

Pravda no tingué més remei que publicar una enèrgica protesta dels obrers de Viborg: "Si el periòdic no vol perdre la confiança dels barris obrers, ha de sostenir la torxa de la consciència revolucionària, per molt que moleste a la vista del mussols burgesos." Les protestes de baix portaren la redacció a mostrar-se més cauta en l'expressió, però no pas a modificar la política. Fins i tot el primer article publicat per Lenin, a la seua arribada de l'estranger, passà per les columnes del periòdic sense deixar empremta a la ment dels seus redactors. L'orientació dretana navegava a veles desplegadas. "En les nostres campanyes de propaganda [conta Digelstedt, representant de l'ala esquerra] havíem de prendre en consideració el principi de la dualitat de poder... i demostrar el seu caràcter inevitable a aquella massa d'obriers i soldats que en el transcurs de mig mes de vida política intensa s'havia educat en una concepció completament diferent dels seus objectius."

La política del partit en la resta del país s'acomodava, naturalment, a la de *Pravda*. En molts soviets, les propostes presentades sobre els problemes fonamentals s'hi votaven per unanimitat; els bolxevics acataven sense piular la majoria. En la conferència dels soviets de la regió de Moscou els bolxevics s'adherí a la resolució presentada pels socialpatriotes respecte a la guerra.

Finalment, en la Conferència Panrusa de representants dels vuitanta-dos soviets, celebrada en Petrograd a finals de març i principis d'abril, els bolxevics votaren a favor

de la resolució oficial sobre el poder, que defensà Dan. Aquesta notable aproximació política als menxevics responia a les tendències conciliadores, que ja havien pres molt d'auge. En províncies, bolxevics i menxevics formaven part d'organitzacions mixtes. La fracció Kamenev-Stalin esdevenia cada vegada més marcadament l'ala esquerra de la "democràcia revolucionària" i es plegava a la mecànica de la "pressió" parlamentària entre bastidors sobre la burgesia, combinant-la amb un pressió entre bastidors sobre la democràcia.

El centre espiritual del partit residia en el sector del Comitè Central emigrat i en la redacció de l'òrgan central *El Socialdemòcrata*. Lenin, ajudat per Zinoviev, portava tota la tasca de direcció. Les funcions de secretaria, de gran responsabilitat, estaven a càrrec de Krupskaia, la dona de Lenin. Per a les funcions pràctiques, aquest petit centre es recolzava en algunes dotzenes de bolxevics emigrats. Durant la guerra, la falta de contacte amb Rússia adquirí caràcters greus, tant més com més la policia militar de l'Entente anava estrenyent el seu cercle de ferro. L'explosió revolucionària, tan ansiosament esperada durant llargs anys, agafà desprevingut el centre bolxevic. Anglaterra es negà categòricament a deixar entrar en Rússia els emigrats internacionalistes, la llista dels quals portava gelosament. Lenin, engabiats a Zuric, es desesperava buscant el mode d'evadir-se. Entre els cent plans que es forjaren hi havia un que consistia a fer el viatge amb el passaport d'un sordmut escandinau. Lenin, torturat per aquesta idea, no malgasta ocasió per a fer escoltar la seua veu des de Suïssa. Ja el 6 de març telegrafia a Petrograd, via Estocolm: "La nostra tàctica: desconfiança absoluta, negar tot suport al nou govern; recelem especialment de Kerenski; no hi ha més garantia que armar el proletariat; eleccions immediates a la Duma de Petrograd; mantenir-se ben separats dels altres partits." En aquestes primeres instruccions només tenia caràcter episòdic això d'eleccions a la Duma i no al Soviet, i aviat havia de quedar eliminat aquest punt; els altres extrems, concretats, en una forma telegràficament concisa, assenyalen ja perfectament l'orientació general de la política leninista. Simultàniament, Lenin comença a enviar a *Pravda* les seues *Lletres des de lluny*, que, recolzant-se en la fragmentària informació dels periòdics estrangers, fan una anàlisi definitiva de la situació revolucionària. Les notícies dels periòdics estrangers li permeten arribar de seguida a la conclusió que el Govern Provisional, directament recolzat no sols per Kerenski, sinó per Txeidse, està enganyant amb prou èxit els obrers, en fer passar com a defensiva la guerra imperialista. El 17 de març envia, per conducte dels amics d'Estocolm, una lletra plena d'inquietud: "El nostre partit es cobriria per sempre d'oprobri, se suïcidaria políticament, si es deixés portar per aquest reclam... Preferiria fins i tot trencar immediatament amb qui fos, dins del nostre partit, a fer concessions de cap mena al socialpatriotisme..." Després d'aquesta amenaça, aparentment impersonal, però dirigida en realitat contra determinades persones. Lenin adverteix: "Kamenev ha de comprendre que sobre ell recau una vertadera responsabilitat històrica." Al·ludeix directament a Kamenev perquè es tracta de qüestions polítiques de principi. Si s'hagués tractat de problemes pràctics combatius, Lenin hauria apuntat de ben segur a Stalin. En aquells moments, quan Lenin s'esforçava a fer arribar a Petrograd, a través de l'Europa fumejant, la veu de la seua ferma voluntat, Kamenev, recolzat per Stalin, virava resolutament proa al socialpatriotisme.

Els plans d'evasió a base de maquillatge, perruques, passaports falsos o aliens anaven abandonant-se un rere l'altre, per irrealitzables. D'una manera cada vegada més perfilada, anava prenent cos la idea de travessar per Alemanya. Aquest pla espantava la majoria dels emigrats, no sols als patriotes. Martov i altres menxevics no es decidien a

associar-se a aquella descarada idea de Lenin i continuaven cridant inútilment a les portes de l'*Entente*. Foren també molt els bolxevics que, després de realitzat, plantejaren reptos a aquell viatge, en trobar-se que el famós “vagó precintat” entorpia un poc les seues campanyes de propaganda. A Lenin no se li escapaven aquelles possibles dificultats futures. Poc abans de sortir de Zuric, Krupskaja escrivia: “Els patriotes de Rússia posaran el crit al cel, naturalment; cal disposar-se a escoltar allò que diguen.” El dilema era aquest: o romandre en Suïssa o passar per Alemanya. No n’hi havia una altra, de sortida. I podia Lenin vacil·lar ni un sol minut? Un mes després, ni un dia més ni menys, Martov, Axelrod i altres es veien obligats a seguir el seu exemple.

En l’organització d’aquest insòlit viatge travessant un país enemic en plena guerra se’ns revelen els trets essencials de Lenin com a polític: la intrepidesa en el propòsit i la previsió acurada en l’execució. Dins d’aquest gran revolucionari s’albergava un notari meticulós que sabia allò que portava entre mans i es posava a fer acta d’un pas que podia contribuir a llençar per terra totes les actes notarials. Aquella espècie de tractat internacional de trànsit, concertat entre la redacció del periòdic dels emigrats i l’Imperi dels Hohenzollern, contenia les condicions del pas d’aquests pel territori alemany, traçades amb exquisida escrupolositat. Lenin exigí per al viatge de trànsit completa extraterritorialitat; els viatgers creuarien per Alemanya sense que ningú tingués dret a demanar-los els passaports, escorcollar-los els equipatges ni posar el peu al vagó durant el viatge (d’ací nasqué la llegenda del “vagó precintat”). Per la seua banda, els emigrats es comprometien a gestionar, una vegada en Rússia, l’alliberament d’un nombre igual de presoners civils alemanys i austrohongaresos.

Abans de partir, els russos signaren, amb alguns revolucionaris estrangers, una declaració en els termes següents: “Els internacionalistes russos que es dirigeixen a Rússia a fi de posar-se al servei de la revolució ens ajudaran a alçar els proletaris dels altres països, sobretot als d’Alemanya i Àustria, contra els seus governs.” Així resava l’acta, signada per Loriot i Guilbeaux, de França; Paul Levy, d’Alemanya; Platten, de Suïssa; els diputats esquerrans suecs i alguns altres. Amb aquestes condicions i cauteles, sortiren de Suïssa a finals de març trenta emigrats russos; fins i tot en els temps de guerra, en què abundaven les municions potents, aquells viatgers eren càrrega d’una força explosiva poc comuna.

En la seua lletra de comiat als obrers suïssos, Lenin els recordava la declaració feta a la tardor de 1915 per l’òrgan central dels bolxevics: “Si la revolució russa porta al poder un govern republicà que s’obstina a prosseguir la guerra imperialista, els bolxevics estaran contra la defensa de la pàtria republicana. Aquesta situació s’ha produït. I el nostre lema és: no volem res amb un govern Gutxkov-Miliukov.” Amb aquesta paraula, Lenin posava la planta del peu al territori de la revolució.

Però els membres del Govern Provisional no hi veien motiu algun d’intranquil·litat. Nabokov conta: “En una de les sessions celebrada al març pel Govern Provisional, com hom parlés en una pausa dels vols que anava agafant la propaganda bolxevic, Kerenski digué, rient-se històricament, com de costum: “Espereu, espereu que arribe Lenin, i ja veureu llavors el que és bo.” I Kerenski tenia raó. No obstant això, els ministres, segons Nabokov, no creien que hagués raó per a inquietar-se. “Ja el sol fet de travessar per Alemanya crebarà fins a tal punt el prestigi de Lenin, que no hi haurà per què témer-lo.” Els ministres es mostraven en açò, com en tot, molt perspicaces.

Alguns amics i deixebles acudiren a rebre Lenin a Finlàndia. “Tan prompte com entrem al vagó i seguérem [conta Raskolnikov, jove oficial de la Marina i bolxevic], Vladimir Iltx es llençà sobre Kamenev: “Quins diables esteu escrivint en *Pravda*? Hem vist alguns números, i vos hem posat bons!..”” Tal era la trobada, després de diversos anys de separació. La qual cosa no vol dir que no fos cordial.

El comitè de Petrograd, amb ajuda de l’organització militar, mobilitzà diversos milers d’obriers i soldats per a rebre solemnement Lenin. Una divisió d’automòbils blindats posà a disposició del comitè tots els disponibles. El comitè decidí acudir a l’estació amb els automòbils blindats: la revolució mostrava ja les seues simpaties per aquells monstres de ferro amb els quals tan útil és poder comptar als carrers d’una ciutat.

El relat de la recepció oficial, que es produí en l’anomenat “saló del tsar” de l’estació de Finlàndia, és una pàgina molt animada en les voluminoses i quasi sempre monòtones *Memòries* de Sukhanov. “Lenin, tocat amb un gorra redona de pell, el rostre gelat i empunyant un magnífic ram de flors, entrà al saló del tsar o, més ben dit, s’hi precipità. En arribar al centre del saló es detingué davant Txeidse com si hagués ensopegat amb un obstacle completament inesperat. I llavors Txeidse, sense perdre el seu aspecte ombrívol pronuncià el següent discurs de “salutació”, que tenia més de prèdica moral que d’una altra cosa, no sols pel to, sinó també per l’esperit que l’animava: “Camarada Lenin: El saludem en arribar a Rússia, en nom del Soviet de Petersburg i de tota la revolució... Però entenem que en l’actualitat la principal missió de la democràcia revolucionària consisteix en defensar la nostra revolució contra tot atac, tant de dins com de fora... Confiam que vostè abraçarà amb nosaltres aquests mateixos fins.” Txeidse callà. Jo, sorprès, estava desconcertat... Però Lenin sabia molt bé, pel que es veu, quina actitud havia d’adoptar davant allò. De peu enmig del saló, semblava com si tot el que estava ocorrent allí no tingués res a veure amb ell. Mirava a dreta i esquerra, es fixava en els que el rodejaven, clavava els ulls al sostre, arreglava el seu ram de flors, “que harmonitzava molt malament amb la seua figura”, i després, girant completament l’esquena a la delegació del Comitè Executiu, “contestà” de la manera següent: “Benvolguts camarades, soldats, mariners i obrers: Em sent feliç en saludar en vosaltres la revolució russa triomfant, en saludar-vos com a l’avantguarda de l’exèrcit proletari internacional... No està lluny ja el dia en què, responent a la crida del nostre camarada Carles Liebknecht, els pobles giraran les armes contra els seus explotadors capitalistes... La revolució russa, feta per vosaltres, ha iniciat una nova era. Visca la revolució socialista mundial!””

Sukhanov tenia molta raó: el ram de flors harmonitzava malament amb la figura de Lenin, el destorbava i cohibia, indubtablement, desentonant sobre el fons sever dels esdeveniments que s’estaven desenrotllant. A Lenin no li agradaven les flors en ram. Però encara havia de cohibir-lo molt més aquella hipòcrita recepció oficial, celebrada al saló regi. Txeidse valia més que el seu discurs de salutació. A Lenin el temia un poc. Però li havien advertit, indubtablement, que era menester fer entrar en raó, des del principi, aquell “sectari”. Completant el discurs de Txeidse, que demostra el lamentable nivell dels que dirigien la política, a un jove comandant de l’esquadra que parlà en nom dels mariners se li ocorregué expressar el desig que Lenin entrés a formar part del Govern Provisional. Així era com la revolució de febrer, feble, verbosa i un poc simple també, rebia un home que arribava amb el ferm propòsit de posar-se al seu capdavant amb el pensament i l’acció. Aquestes primeres impressions, que decuplicaven el

sentiment d'inquietud que ja portava Lenin, provocaren en ell una indignació difícil de contenir. S'havia de posar mà a l'obra immediatament. A l'estació de Finlàndia, en girar l'esquena a Txeidse per a girar-se de cara als mariners i els obrers, en abandonar la defensa de la pàtria per a apel·lar a la revolució mundial i canviar el Govern Provisional per Liebknecht, Lenin anticipava com un petit assaig la que havia d'ésser tota la seua política ulterior.

Malgrat tot, aquella revolució, un poc sapastre, rebé immediatament en els seus braços al guia amb efusió. Els soldats exigiren que Lenin pugés a un dels autos blindats, i Lenin no tingué més remei que complaure'ls. Les ombres de la nit donaven a aquella desfilada un caràcter imponent. Els automòbils blindats portaven totes les llums apagades, i el reflector de l'automòbil en què anava Lenin esberlava les tenebres. La llum retallava sobre les ombres del carrer la massa d'obers, soldats i mariners que havien fet una magna revolució, però deixant-se després arrabassar el poder de les mans. La música militar deixà de tocar diverses vegades durant el trajecte, perquè Lenin pogués repetir el seu discurs de l'estació, en diverses variants, davant la multitud que sortia al seu pas. "Fou una recepció triomfal i brillant [diu Sukhanov], i fins i tot força simbòlica."

Al palau de la Ktxesinskaia, on es trobava instal·lat l'Estat Major bolxevic al niu de sedes d'una ballarina palatina (mescladissa fortuïta que havia d'alegrar la ironia sempre desperta de Lenin), començaren de nou els discursos de salutació. Lenin suportava aquella allau de discursos ditiràmics amb la impaciència amb què un transeünt apressat espera que passe la pluja, refugiat en un portal. El satisfieia el goig sincer que produïa la seua arribada, però es lamentava que aquest goig s'exterioritzés amb tal malbaratament de paraules. El to de les salutacions oficials semblava afectat, imitació del de la democràcia petit burgesa, declamatori, fals i sentimental. Veia que la revolució, abans d'assignar-se els seus fins i traçar-se el camí que havia de seguir, havia creat ja una etiqueta pròpia i fatigosa. Lenin se somreia amb un somriure que tenia la seua part de bondat i de reprotxe, mirava el rellotge i, de tant en tant, badallava segurament. A penes s'havien dissipat les paraules de l'última salutació quan l'insòlit viatger llençà sobre l'auditori el torrent de les seues idees apassionades, que no poques vegades esclafien com a fuetades. En aquell moment, els bolxevics no se servien encara de l'art de la taquígrafia. Ningú prenia notes, tots estaven excessivament pendents del que succeïa. Aquell discurs de Lenin no s'ha conservat; no en quedà més empremta que la impressió general que deixà en el record dels que l'escoltaren. A més a més, el temps s'ha encarregat de refondre'l, afegint entusiasme i llevat por. Perquè en realitat la impressió fonamental del discurs, fins i tot en els més acostats, fou d'això, de por. Totes les fórmules habituals que es creien arrelades, a força de repetir-se una vegada i una altra durant un mes seguit, es veien destruïdes una rere altra davant els ulls de l'auditori. La breu rèplica de Lenin a l'estació, llençada per damunt dels muscles de l'estupefacte Txeidse, es desenrotllava ara en un discurs de dues hores destinat directament als militants bolxevics petersburgesos.

Sukhanov s'hi trobava per casualitat, en qualitat d'invitat, gràcies a la condescendència de Kamenev. Lenin no podia suportar aquelles amabilitats. Però, gràcies a aquesta circumstància, comptem amb un relat meitat hostil i meitat entusiasta de la primera trobada de Lenin amb els bolxevics de Petrograd, fet per un observador aliè al partit.

“No oblidaré mai aquell discurs, semblant a un tro, que em commogué i sorprengué, i no sols a mi, heretge que havia entrat allí sense dret a entrar, sinó a tots els correligionaris. Puc afirmar que ningú esperava res de semblant. Diria hom que havien sortit dels seus caus tots els elements i que l’esperit de la destrucció, enrotllant sense miraments les barreres, els dubtes, les dificultats, els càlculs, se estenia sobre la sala de la Ktxesinskaia, per damunt dels caps dels deixebles encisats.”

Per a Sukhanov, les dificultats i els càlculs consistien principalment en les vacil·lacions dels redactors de la *Novaia Jizn*, mentre prenién el te a casa de Màxim Gorki. Els càlculs de Lenin anaven més enllà. I no eren les forces elementals precisament les que s’estenien sobre la sala, sinó el pensament d’un home que no s’espantava davant les forces elementals i s’esforçaven a conjurar-les a fi de reduir-les. Però és igual: la impressió està donada amb prou relleu.

“Quan em posí en camí amb els camarades [digué Lenin, segons Sukhanov] em figurava que des de l’estació em portarien directament a la fortalesa de Pere i Pau. Com veiem, no hi ha res d’això. Però no perdem l’esperança. Ja arribarà aqueix dia!” Mentre que per als altres els camins de la revolució tendien a reforçar la democràcia, per a Lenin la perspectiva immediata representava la fortalesa de Pere i Pau. Allò semblava una broma de mal auguri. Però no, Lenin, i amb ell la revolució, no estaven per a bromes.

Sukhanov es lamenta “Rebutja la reforma agrària per la via legislativa, igualment que tota la resta de la política del Soviet. Proclama l’expropiació organitzada de la terra pels camperols immediatament [...] siga quin siga el poder de l’Estat”

“No necessitem una república parlamentària! no necessitem una democràcia burgesa! No necessitem cap govern que no siga el dels soviets de diputats obrers, soldats i jornalers agrícoles!”

Al mateix temps, Lenin traçava una línia divisòria clara entre ell i la majoria soviètica, llençant-la al camp enemic. “En aqueix moment no calia més que els oients sentiren vertigen.”

“Únicament l’esquerra zimmerwaldiana presideix la defensa dels interessos proletaris i els de la revolució mundial [exclama Sukhanov, en traduir amb indignació les idees de Lenin]. Els altres són sempre els mateixos oportunistes que pronuncien belles paraules, però en realitat... traixen la causa del socialisme i de les masses obreres.”

“Lenin atacà decididament la tàctica aplicada anteriorment pels grups dirigents del partit i determinats camarades abans de la seua arribada” afegeix Raskolnikov a les observacions de Sukhanov.

“Ací estaven presents els militants més responsables del partit. Però també per a ells el discurs d’Ilitx fou una vertadera revelació. Traçà un Rubicó entre la tàctica de vigílies i la del dia.” El Rubicó, com veurem, no fou traçat d’un sol colp.

No hi hagué ni tan sols debat sobre l’informe: tots estaven massa atordits i cada u necessitava ordenar un poc els seus pensaments. “Sortí al carrer [acaba Sukhanov]

amb la sensació d'haver rebut aquella nit un colp al cap amb un ferro. Només veia una cosa clara: no, jo no seguiria mai el camí traçat per Lenin!" N'estem benvolguts segurs!

L'endemà, Lenin sotmeté al partit una breu exposició per escrit dels seus punts de vista, que arribà a ésser un dels més importants documents de la revolució sota el nom de *Les Tesis d'abril*. Les tesis expressaven pensaments, en paraules simples i accessibles a tothom: "La república sortida de la Revolució de Febrer no és la nostra república, i la guerra que ella manté no és la nostra guerra. La tasca per als bolxevics és derrocar el govern imperialista. Però aquest es manté gràcies al suport dels socialrevolucionaris i dels menxevics, els quals es recolzen en la confiança de les masses populars. Nosaltres estem en minoria. Sota aquestes condicions no pot ni tan sols parlar d'emprar la violència per la nostra part. Cal ensenyar les masses a desconfiar dels conciliadors i defensistes. Cal explicar la situació pacientment. L'èxit d'aquesta política, imposada per la situació, és segur i ens menarà a la dictadura del proletariat, i, amb d'ella, a la superació del règim burgès. Trencarem completament amb el capital, publicarem els seus tractats secrets i cridarem els obrers de tot el món a trencar amb la burgesia i acabar amb la guerra. Nosaltres iniciem la revolució internacional. Únicament el triomf d'aquesta revolució consolidarà la nostra i assegurarà passar al règim socialista."

Les tesis de Lenin foren publicades exclusivament com a obra seua. Els organismes centrals del partit les acolliren amb una hostilitat només velada per la perplexitat. Ningú, ni una organització, ni un grup, ni una persona, hi afegí la seua signatura. Fins i tot Zinoviev, que havia arribat amb Lenin de l'estranger, on el seu pensament s'havia format durant deu anys sota la influència directa i quotidiana del mestre, s'apartà silenciosament a una banda. I aquest apartament no tenia res d'inesperat per al mestre, que coneixia molt bé el seu deixeble. Si Kamenev era un propagandista divulgador, Zinoviev era un agitador, segons l'expressió de Lenin, i fins i tot tan sols era això. Per tal d'ésser un líder, li faltava, sobretot, el sentit de la responsabilitat. I no sols açò. El seu pensament, sense disciplina interna, és absolutament incapaç de qualsevulla tasca teòrica i es dissol en la intuïció informe de l'agitador. Gràcies a aquesta intuïció excepcionalment aguda, Zinoviev agafava sempre al vol les fórmules que necessitava, és a dir, les que li facilitaven un influx més efectiu sobre les masses. Tan com a orador que com a periodista, és sempre, invariablement, un agitador, amb la diferència que en els articles es destaquen més els seus costats fluixos, mentre que en els discursos predominen els forts. Zinoviev, molt més intrèpid i impetuós per a l'agitació que cap altre bolxevic, és encara més incapaç que Kamenev de tota iniciativa revolucionària. És indecís, com tots els demagogs. En passar de la palestra de les querelles intestines als combats directes de masses, Zinoviev s'apartava quasi automàticament del seu mestre.

En aquests darrers anys, no han estat poc nombroses les temptatives encaminades a demostrar que la crisi patida pel partit a l'abril no fou més que una desorientació passatgera i quasi casual. Tot açò s'enfonsà al primer contacte amb els fets!¹

Allò que nosaltres sabem respecte a l'activitat del partit durant el mes de març ens revela l'existència de discrepàncies profundíssimes entre Lenin i els dirigents petersburgesos. Precisament en el moment d'arribar Lenin a Petrograd aquestes discrepàncies cobraven la seua màxima tensió. Al mateix temps que es celebrava la

Conferència Panrusa representant vuitanta-dos soviets, on Kamenev i Stalin votaven una resolució per la qual es dipositava el poder en el socialrevolucionaris i els menxevics, es celebrava en Petrograd la Conferència del partit, formada per bolxevics arribats de tots els punts de Rússia. Aquesta reunió, a la que Lenin només va assistir cap al final, té excepcional interès, perquè revela l'estat d'esperit i les opinions del partit, o, més ben dit, del seu sector dirigent tal com havia sortit de la guerra. La lectura de les exposicions verbals, no publicades fins avui, ens fa, més d'una vegada, astorar-nos: ¿està ben representat el partit per aqueixos delegats que, set mesos més tard, prendran el poder amb mà de ferro?

Havia passat un mes després de l'aixecament (termini considerable tant per a la revolució com per a la guerra). No obstant això, en el partit no s'han definit encara les posicions sobre els problemes més essencials de la revolució. Els patriotes extrems com Voitinski, Eliava i d'altres prenen part en la reunió al costat dels que es consideraven internacionalistes. El percentatge de patriotes declarats, encara que incomparablement inferior al dels menxevics, era considerable. La Conferència no resolgué en la seua reunió la qüestió que es plantejava: l'escissió dels patriotes, o la unió amb els patriotes menxevics. En els intervals de les sessions de l'assemblea bolxevic es celebraven altres en què prenen part conjuntament els bolxevics i els menxevics delegats a la conferència soviètica, a fi de deliberar sobre la guerra. El més exaltat dels patriotes menxevics, Liber, declarà en aquesta reunió: "Cal fer a una banda l'antiga divisió en bolxevics i menxevics i tractar exclusivament la nostra actitud davant la guerra." El bolxevic Voitinski no trigà en proclamar que estava disposat a posar la seua signatura sota totes i cadascuna de les paraules de Liber. Tots remenats, bolxevics i menxevics, patriotes i internacionalistes, cercaven una fórmula comuna per a expressar la seua actitud envers la guerra.

Les opinions de l'assemblea bolxevic trobaren, indubtablement, la seua expressió més adequada en l'informe de Stalin sobre l'actitud que s'hauria de mantenir envers el Govern Provisional. És indispensable reproduir ací la idea central d'aquest informe que fins ara no ha estat publicat enlloc. "El poder està compartit per dos òrgans i cap dels dos el posseeix totalment. Entre ells hi ha, i necessàriament ha d'haver-hi, fregaments i lluites. Els papers s'han repartit. El Soviet ha assumit, de fet, la iniciativa de les transformacions revolucionàries; el Soviet és el guia revolucionari del poble insurgit, un òrgan destinat a controlar el Govern Provisional. Aquest, per la seua banda, ha abraçat, en la pràctica, la missió de consolidar les conquestes del poble revolucionari. El Soviet mobilitza les forces, controla. El Govern Provisional resisteix i trava, s'assigna el paper de consolidar les conquestes que el poble té ja efectivament assolides. Aquesta situació té aspectes negatius, però també positius: no ens convindria forçar per ara els esdeveniments, accelerant el procés d'eliminació dels sectors burgesos, que més tard deuran inevitablement apartar-se de nosaltres."

Les relacions entre la burgesia i el proletariat són dissenyades pel ponent (que es situa per damunt les classes) com una simple divisió del treball. Els obrers i soldats fan la revolució, Gutxkov i Miliukov la "consoliden". Nosaltres hi reconeguem la concepció tradicional del menxevisme, una mala còpia dels esdeveniments de 1789. Aquests són els líders del menxevisme que es caracteritzen per la seua actitud d'inspectors davant el procés històric, i de distribució de les tasques a les diverses classes com de crítica amb to protector de la seua execució.

La idea que no és convenient accelerar el desplaçament de la burgesia per la revolució fou sempre el criteri suprem de tota la política del menxevisme. Açò, en la pràctica, significava frenar, posar sordina al moviment de les masses per a no espantar els aliats liberals. Finalment, les conclusions de Stalin respecte al Govern Provisional entren de ple en la fórmula equívoca dels conciliadors: “Cal recolzar el Govern Provisional en la mesura que aquest consolide els avanços de la revolució; al contrari, hom no el recolzarà en allò en què siga contrarevolucionari.”

L’informe de Stalin fou presentat el dia 29 de març. L’endemà, el ponent oficial de l’assemblea dels soviets, el socialdemòcrata sense partit Stieklov, en defensar aquell criteri de suport condicionat al Govern Provisional, dibuixava, arrossegat per l’eloqüència, un quadro tal de l’actuació d’aquests “consolidadors” de la revolució (resistència a les reformes socials, tendències monàrquiques, protecció a les forces contrarevolucionàries, ganes annexionistes) que la conferència dels bolxevics, inquieta, hagué d’abandonar la fórmula de suport. El bolxevic de dreta Noguin, declarà: “L’informe de Stieklov ha aportat nous elements de judici; està clar que ara hom no pot ja parlar de *suport*, sinó, per contra, de *resistència*.” Skripnik arribava també a la conclusió que, després de l’informe de Stieklov, “les coses han canviat molt: ja no es pot parlar de recolzar el Govern Provisional; ens trobem en presència d’un complot tramat per aquest contra el poble i la revolució.” Un dia abans que dibuixaren aquell quadro idíl·lic de “divisió del treball” entre el Govern Provisional i el Soviet, Stalin es veié obligat a suprimir el punt relatiu al suport. Es promogueren uns quants debats breus i superficials entorn de la qüestió de saber si hauria de recolzar-se el Govern Provisional “en la mesura que...”, o únicament la seua acció revolucionària. Vasiliev, delegat de Saratov, declarà, no sense fonament. “Respecte al Govern Provisional, tenim tots una mateixa actitud.” Krestinski formulà la situació d’una manera encara més clara: “Entre Stalin i Voitinski no hi ha discrepàncies, en allò tocant l’actuació pràctica.” Krestinski no estava completament faltat de raó, malgrat que Voitinski es passà als menxevics immediatament després de la Conferència; Stalin suprimí l’al·lusió al suport, però el suport com a tal quedà en peu. L’únic que intentà plantejar la qüestió des del punt de vista dels principis fou Krasikov, un d’aquells vells bolxevics que havien estat apartats del partit durant una sèrie d’anys i que ara intentaven retornar als seus rengles carregats amb el pes de l’experiència de la vida. Krasikov no s’espantà d’anomenar les coses pel seu nom: “És que vos disposeu, potser, a instaurar la dictadura del proletariat?”, preguntava irònicament. Però la Conferència passà per alt la ironia, i, amb això, la pregunta, com a cosa poc digna d’atenció. La resolució votada per la Conferència invitava la democràcia revolucionària a impulsar el Govern Provisional “a lluitar amb totes les seues forces per liquidar d’arrel el vell règim”; és a dir, que reservava al partit el paper d’institutori de la burgesia.

L’endemà hom deliberà sobre la proposició presentada per Tseretelli sobre la unió de bolxevics i menxevics. Stalin acollí la proposició amb tota simpatia: “Hem d’accedir al que hom sol·licita. És necessari que definim el nostre punt de vista sobre la unificació. Aquesta podrà realitzar-se sobre les bases de Zimmerwald-Kienthal.” Molotov, separat per Kamenev i Stalin de *Pravda* a causa de l’orientació excessivament radical que imprimia al periòdic, hi objectà que Tseretelli pretenia unir elements heterogenis, que ell es qualificava també de zimmerwaldià i que la unió així concebuda seria falsa. Però Stalin insistia al punt de vista: “No hi ha per què avançar-se als esdeveniments [deia] i parlar per endavant de discrepàncies. Sense discrepàncies de criteri no és possible vida de partit; al si d’aquest, acabarem amb les petites

desavinences.” Hom podria dir que tota la lluita sostinguda per Lenin contra el socialpatriotisme i la seua màscara pacifista durant els anys de la guerra havia estat completament inútil.

Al setembre de 1916, Lenin escrivia a Petrograd amb gran insistència, per mitjà de Txliapnikov: “L’esperit conciliador i les tendències unificadores és el més nociu que pugua existir per al partit obrer a Rússia; és, no sols una idiotesa, sinó la ruïna del partit... Només podem fiar-nos dels que han sabut comprendre tot l’engany que es tanca en la idea d’unitat i la necessitat de trencar amb tota aqueixa confraria (amb Txeidse i companyia) a Rússia.” Però aquesta advertència passà desapercibuda. Stalin entenia que les discrepàncies de criteri amb Tseretelli, director del bloc del Soviet, eren petites desavinences amb què es podia acabar dins del partit unificat. Aquest criteri és allò que millor reflecteix les idees de Stalin aleshores.

El 4 d’abril, Lenin es presenta en el Congrés del partit.

El seu discurs, encaminat a comentar les “tesis”, equival, dins de les tasques pràctiques de la Conferència, a l’esponja humida del mestre que esborra tot allò que ha escrit en la pissarra l’alumne sense preparació. “Per què no s’ha pres el poder?”, pregunta Lenin. Poc abans, Stieklov havia explicat confusament, en l’assemblea del Soviet, les causes de l’abstenció: el caràcter burgès de la revolució, la “primera etapa”, la guerra, etc. “Ximpleries [declara Lenin]. L’única raó és que el proletariat no és prou conscient encara ni està prou organitzat. Cal reconèixer-ho. La força material resideix en mans del proletariat; però la burgesia ha resultat ésser més conscient i estar millor preparada. És un fet monstruós, però cal reconèixer-lo francament i oberta i dir al poble que si no ha pres el poder, ha estat per la seua desorganització i la manca en ell d’una consciència clara.”

Lenin tragué el problema del fals objectivisme en què s’atrinxeraven els elements del partit que havien capitulat políticament, per a situar-lo al terreny subjectiu. El proletariat no havia pres el poder al febrer, perquè el partit dels bolxevics no estigué a l’altura de la seua missió objectiva i no pogué impedir que els conciliadors explotaren políticament les masses del poble en profit de la burgesia.

Encara el dia anterior, l’advocat Krasikov llençava aquest desafiament: “Si entenem que ha arribat el moment d’implantar la dictadura del proletariat, cal plantejar la qüestió així. La força física, en el sentit de la presa del poder, està indubtablement amb nosaltres.” En arribar ací, el president llevà la paraula a Krasikov, al·legant que s’estaven discutint objectius pràctics i que el problema de la dictadura no figurava en l’ordre del dia. Però Lenin estimava que l’únic problema vertaderament pràctic que es plantejava era precisament el de preparar la dictadura del proletariat. “L’originalitat de la situació present a Rússia [deia Lenin a les seues *Tesis d’abril*] consisteix en la *transició* des del primer estadi de l’autoritat revolucionària de la burgesia en virtut de la consciència i organització insuficients del proletariat, *cap al segon* estadi que hauria de lliurar l’autoritat a mans del proletariat i dels sectors pobres de la pagesia.”

La Conferència bolxevic, seguint les empremtes de *Pravda*, circumscrivia els objectius de la revolució a les transformacions democràtiques que s’haurien de realitzar per mitjà de l’Assemblea Constituent. Lenin, per contra, declarava: “La realitat viva i la

revolució releguen l'Assemblea Constituent a segon terme... La dictadura del proletariat existeix, però hom no sap què fer-ne.”

Els delegats es miraven els uns als altres, es deien que Iltx, eternitzat a l'estranger, no havia vist les coses de prop, no assolia discernir-les. Però l'informe de Stalin sobre una prudent divisió del treball entre el Govern Provisional i el Soviet s'enfonsà de colp i per sempre en el passat insondable. Stalin, després d'allò, segellà els llavis. Estarà llarg temps callat. Només Kamenev seguirà defensant-se.

Ja des de Ginebra, Lenin advertia en les seues lletres que estava disposat a trencar amb tot aquell que fes la menor concessió sobre la qüestió de la guerra i el xovinisme o d'una conciliació amb la burgesia. Ara, posat cara a cara amb el sector dirigent del partit, es llença a l'atac en tota la línia. De moment, no cita encara noms de bolxevics. Si té necessitat d'al·ludir a algun exemple vivent de falsedat o de mitges tintes, assenyala amb el dit els elements que es troben fora del partit, a Stieklov o a Txeidse. És el procediment habitual de Lenin: no deixar ningú abandonat en la seua posició prematurament, a fi de donar-li temps a tornar al bon camí, debilitant amb això per endavant la posició dels futurs enemics declarats. Kamenev i Stalin entenien que, després de febrer, el soldat i l'obrer que lluitaven a les trinxeres, defensaven la revolució. Lenin opina que el soldat i l'obrer segueixen encadenats a la guerra com forçats de galeres del capital. “Fins i tot els nostres bolxevics [diu per tal d'estretir el setge dels adversaris] manifesten confiança en el govern. Açò només es pot explicar per l'embriaguesa de la revolució. És la ruïna del socialisme... Si és així, no prosseguirem junts el camí. Preferisc quedar-me en minoria.” No es tracta d'una simple amenaça oratòria: es veu que és una senda clara i meditada que sap on condueix.

Lenin, que no vol anomenar Kamenev ni Stalin, es veu obligat, no obstant això, a nomenar el periòdic: “*Pravda* exigeix del govern que renunciï a les annexions. Exigir que un govern de capitalistes renunciï a les annexions és una estupidesa, és una burla escandalosa...” La indignació continguda surt ací a la superfície en una nota aguda. Però l'orador es domina immediatament; està disposat a dir tot allò que calga, però ni una sola paraula supèrflua. De pas, Lenin dóna normes incomparables de política revolucionària: “Quan les masses declaren que no volen conquestes, cal creure-les; però quan Gutxkov i Lvov diuen el mateix, són uns impostors. Quan l'obrer diu que lluita per la defensa del país, parla en ell l'instint de l'home oprimat.” Aquest criteri, anomenat pel seu nom, sembla simple com la vida mateixa, però la dificultat consisteix precisament en això, en anomenar-lo a temps pel seu nom.

En referir-se al manifest del Soviet *A tots els pobles del món*, que havia donat peu al periòdic liberal *Rietx* per a declarar que el pacifisme es transformava a Rússia en una ideologia comuna a “nosaltres i als nostres aliats”, Lenin s'expressa encara amb més precisió i d'una manera més contundent: “El que caracteritza Rússia és el trànsit gegantinament ràpid de la violència brutal a la més subtil impostura.”

“Si aquest manifest [escrivia Stalin, parlant-ne] arriba fins a les grans masses d'Occident, farà indubtablement a milers d'obres girar els ulls al crit oblidat: Proletaris de tots els països, uniu-vos!”

“En el manifest del Soviet [objecta Lenin] no hi ha ni una paraula impregnada de consciència de classe. Pura fraseologia!”

Aquest document, del que tant s'enorgullien els zimmerwaldians domesticats, no era als ulls de Lenin, més que un instrument d'aquella “subtil impostura.”

Abans d'arribar Lenin, *Pravda* no parlava per a res de l'esquerra zimmerwaldiana. En referir-se a la Internacional, no indicava concretament quina. Açò era el que Lenin qualificava de “kautskisme” de *Pravda*. “En Zimmerwald i Kienthal [declarava, en la Conferència del partit] prevalgué el centre... nosaltres declararem que constituïem l'esquerra i trencarem amb el centre. Les tendències de l'esquerra zimmerwaldiana existeixen en tots els països del món. Les masses han de comprendre que el socialisme s'ha escindit en totes bandes...”

Tres dies abans, Stalin proclamava en aquella mateixa assemblea que estava disposat a liquidar les discrepàncies de criteri amb Tseretelli sobre les bases de Zimmerwald-Kienthal, és a dir, sobre les bases del “kautskisme”. “He escoltat dir que a Rússia hi ha una tendència unificadora [deia Lenin], unir-se amb els defensistes és traïr el socialisme. Al meu entendre, val més quedar-se sol, com Liebknecht. Un contra cent deu!” L'acusació de traïció contra el socialisme, que, per ara, es llença encara contra algú a qui no s'anomena, és un poc més que una “paraula forta”, perquè expressa perfectament l'actitud de Lenin envers els bolxevics que tendien una mà als socialpatriotes. Al contrari de Stalin, que jutjava possible la unió amb els menxevics, Lenin considera inadmissible continuar compartint amb ells el nom de socialdemòcrates. “Parlant a títol personal propose [diu] que modifiquem el nom del partit, anomenant-lo *Partit Comunista*.” “A títol personal” volia dir que cap dels que prenien part en la Conferència estava d'acord amb aquell gest simbòlic de ruptura definitiva amb la II Internacional.

“Temeu traïr els vells records? [diu l'orador als delegats, confusos, perplexos, alguns indignats]. Ha arribat el moment de canviar de roba interior, el moment de llevar-se la camisa bruta i posar-se'n una altra de neta.” I insisteix novament: “No vos aferreu a un vell terme podrit fins a la medul·la. Constituïu un nou partit... i tots els oprimits del món vindran al vostre costat.”

La magnitud de les tasques a iniciar, la confusió ideològica que regna en les pròpies files, la idea fixa del temps preciós, estúpidament malgastat en recepcions, salutacions, homenatges, acords rituals, arranca un crit a l'orador: “Ja n'hi ha prou de salutacions i de resolucions; és hora ja de posar mà a l'obra de lliurar-se a una tasca pràctica i sòbria!”

Una hora després, Lenin, en la reunió general de bolxevics i menxevics, ja convocada, es veia obligat a repetir el seu discurs, que a la majoria dels oients els semblà quelcom així com una burla o un deliri. Els més condescendents aixecaven els muscles. Aqueix home ha caigut de la Lluna: a penes s'ha baixat a l'estació de Finlàndia, després d'una absència de deu anys, i predica de sobte la presa del poder pel proletariat! Els patriotes més malèvols recordaven això del “vagó precintat”. Stankievitx testifica que el discurs de Lenin omplí d'alegria els seus adversaris: “Un home que diu semblants ximpleries no és perillós. Està bé que haja vingut, per a posar-se en evidència davant tothom... Ell mateix es refuta.”

No obstant això, malgrat tota la seua audàcia revolucionària, malgrat la decisió inflexible de trencar fins i tot amb els correligionaris i companys d'armes de molts anys, que no fossen capaços de marxar abraçats amb la revolució, el discurs de Lenin, en què totes les parts mantenen un equilibri harmònic, està impregnat d'un profund realisme i d'un sentit inequívoc de les masses.

Precisament per açò havia de semblar fantàstic a aquells demòcrates, que no sabien més que lliscar per la superfície.

Els bolxevics representen una petita minoria als soviets, i Lenin pensa a prendre el poder. Què era açò sinó aventurerisme? No; en el mode com Lenin plantejava la qüestió no hi havia ni una mica d'aventurerisme. Lenin no tanca ni un moment els ulls davant l'existència d'una "honest" mentalitat de defensa nacional en les grans masses.

Sense fondre's amb elles, no es disposa a obrar a les seues esquenes. "Nosaltres no som uns xarlatans [diu, sortint a l'encontre de les futures objeccions i acusacions], únicament hem de recolzar-nos en la consciència de les masses. No importa que ens vegem obligats a estar en minoria. Si és així, paga la pena renunciar per algun temps al paper de dirigents; no, no temem quedar-nos en minoria." No temem quedar-nos en minoria, encara que aquesta siga només d'un contra cent deu!, com Liebknecht. Heus aquí el *leitmotiv* de tot el discurs.

"El vertader govern és el Soviet de diputats obrers... En el Soviet, el nostre partit representa una minoria... Què li anem a fer! No tenim mes remei que explicar pacientment, amb insistència, d'una manera sistemàtica com d'errònia és la tàctica desplegada. Mentre siguem minoria, realitzarem una tasca de crítica per a alliberar les masses de l'engany. No volem que aquestes donen crèdit exclusivament a les nostres paraules. Nosaltres no som uns xarlatans. Volem que les masses s'alliberen dels seus errors de la mà de l'experiència." No cal témer quedar-se en minoria. No per sempre, sinó per algun temps. Ja arribarà el temps del bolxevisme. "Quedarà demostrat que la nostra línia és justa... La guerra portarà al nostre costat tots els oprimits. No tenen altra sortida."

"En la Conferència d'unificació [conta Sukhanov] Lenin fou l'encarnació viva de l'escissió... Recorde a Bogdanov (menxevic destacat), que estava assegut a dos passos de la tribuna dels oradors. "Açò és un deliri (deia, interrompent Lenin), és el deliri d'un boig!... És una vergonya que hom aplaudisca aquest galimaties (crirava lívid d'indignació i de menyspreu dirigint-se, a l'auditori): vos deshonreu! Marxistes!"

Un antic membre del Comitè Central bolxevic, Goldenberg, que en aquell llavors es trobava fora del partit, enjudicià el debat de les tesis de Lenin amb aquestes paraules despectives: "El lloc de Bakunin en la revolució russa, vacant durant tants anys, ve a ocupar-lo ara Lenin."

"El seu programa [escriu, després d'algun temps, el socialrevolucionari Zenzinov] fou aleshores acollit més amb burla que amb indignació. Tan estúpid i quimèric semblava."

Aquell mateix dia a la nit, en una conversa que tingueren dos socialistes amb Miliukov, preliminar a la Comissió d'Enllaç, hi sortí el tema de Lenin. Skobelev el

considerava “un home completament gastat que es troba al marge del moviment”. Sukhanov féu seua l’opinió de Skobelev, i hi afegí que Lenin era “tan indesitjable per a tothom, que actualment no suposa absolutament cap perill per al meu interlocutor Miliukov”. I, no obstant això, en aquella conversa els papers es repartien exactament tal com ho havia pronosticat Lenin: els socialistes salvaguarden la tranquil·litat del liberal contra els maldecaps que pogués causar-li el bolxevisme.

Els rumors que tothom tenia Lenin per un mal marxista arribaren fins a l’ambaixador britànic. “Entre els anarquistes que han arribat de l’estranger [escrivia Buchanan] està Lenin, que ha vingut d’Alemanya en un vagó precintat. Lenin s’ha presentat al públic per primera vegada en una assemblea del partit socialdemòcrata, i ha estat mal acollit.”

Qui més indulgent es mostrà en aquells dies amb Lenin fou segurament Kerenski, que, inesperadament, parlant amb els membres del Govern Provisional, declarà que volia anar a veure Lenin, i responent a les preguntes del seus atònits interlocutors, les contestà de la manera següent: “Vertaderament viu completament aïllat, no sap res, ho veu tot a través dels lents del seu fanatisme, no té ningú al seu costat que pugui orientar-lo sobre allò que passa.”

Tals foren les seues paraules, segons testimoni de Nabokov. De totes maneres, Kerenski no disposà de temps per a anar a orientar Lenin “sobre allò que passa”.

Les tesis de Lenin d’abril no sols provocaren la sorpresa i la indignació dels enemics i adversaris sinó que empentaren una sèrie de vells bolxevics al camp del menxevisme o al d’aquell grup intermedi que es congregava al voltant del periòdic de Gorki. Aquestes baixes no tingueren una importància política seriosa.

Incomparablement més important fou la impressió que l’actitud de Lenin produí a tot el sector dirigent del partit. “En els primers dies de la seua arribada [diu Sukhanov], el seu complet aïllament de tots els companys conscients del partit no ofereix el menor dubte.” “Fins i tot els seus correligionaris, els bolxevics, desorientats [confirma el socialrevolucionari Zenzinov] li giraren l’esquena.”

Els autors d’aquestes referències es veien diàriament amb els dirigents bolxevics en el Comitè Executiu, i tenien notícies fresques. Tampoc falten idèntics testimonis en les files bolxevics. “Quan aparegueren les tesis de Lenin [recordava més tard Zitxon, esfumant considerablement les tintes, com la majoria dels vells bolxevics desorientat en el moment de la Revolució de Febrer], en el nostre partit es notaren algunes vacil·lacions. Molts camarades entenien que Lenin tenia desviacions sindicalistes, que havia perdut el contacte amb la realitat russa, que no tenia en compte la situació, el moment, etc.” Un dels militants provincials de més relleu, Lebedev, escriu: “Després de l’arribada de Lenin a Rússia, la seua posició, incomprendible en un principi fins i tot per als mateixos bolxevics, als quals ens semblava utòpica i informada pel seu perllongat apartament de la vida russa, fou assimilada a poc a poc per nosaltres i es féu, per dir-ho així, carn i sang en nosaltres.”

Zaletski, membre del Comitè de Petrograd i un dels organitzadors de la recepció, s’expressa d’una manera més concreta: “Les tesis de Lenin caigueren com una bomba.” Zaletski confirma completament l’aïllament absolut en què es deixà Lenin

després de la recepció calorosa i imponent. “En aquell dia (4 d’abril), el camarada Lenin no trobà un partidari resolt ni fins i tot dins de les nostres files.”

No obstant això, encara és més important el testimoni de *Pravda*. El 8 d’abril quatre dies després de publicar-se les tesis, quan hi havia ja la possibilitat d’explicar-se sense empatx i de comprendre’s mútuament, la redacció de *Pravda* deia: “Pel que es refereix a l’esquema general del camarada Lenin, el jutgem inacceptable, en quant arranca del principi que la revolució democràticoburguesa ha acabat ja i s’orienta en el sentit de transformar-la immediatament en revolució socialista.” Com es veu, l’òrgan central del partit declarava obertament davant la classe obrera i davant els seus enemics que discrepava del cap universalment reconegut del partit en allò tocant el problema fonamental de la revolució, per a la qual havien estat preparant-se durant tants anys els quadres bolxevics. Això és suficient per a apreciar en tota la seua fondària la crisi del partit en el mes d’abril, crisi que es produí com a resultat del xoc de dues tendències irreductibles. Si no s’hagués vençut aquesta crisi, la revolució no hauria pogut seguir endavant.

EL REARMAMENT DEL PARTIT

Com s’explica l’aïllament excepcional en què es trobava Lenin a principis d’abril? Com pogué arribar-se a semblant situació? I com s’assolí el rearmament dels quadres bolxevics?

Des de 1905, el partit bolxevic havia sostingut la lluita contra l’autocràcia sota la bandera de “dictadura democràtica del proletariat i dels camperols”. Aquesta bandera i la seua fonamentació teòrica, procedien de Lenin. Per oposició als menxevics, el teòric dels quals Plekhanov lluita irreconciliablement contra “la falsa idea” de fer la revolució burgesa sense la burgesia, Lenin entenia que la burgesia russa era ja incapaç de dirigir la seua pròpia revolució. Només el proletariat i els camperols, estretament aliats, podien portar fins a les seues últimes conseqüències la revolució democràtica contra la monarquia i els grans terratinents. El triomf d’aquesta aliança havia de donar com a fruit, segons el parer de Lenin, la dictadura democràtica, la qual no sols no s’identificava amb la dictadura del proletariat, sinó que, per contra, s’hi oposava, puix el seu objectiu no era la instauració del socialisme, ni tan sols la implantació de formes minoritàries cap a ell, sinó únicament l’implacable neteja i desallotjament dels estables d’Augies de la societat medieval. L’objectiu de la lluita revolucionària es definia amb perfecta precisió mitjançant tres divises de combat: república democràtica, confiscació de les terres dels grans propietaris i jornada de vuit hores, les tres consignes que hom anomenava familiarment “les tres balenes” del bolxevisme, al·ludint a les tres balenes en què, segons la vella llegenda popular, es recolza la Terra.

La qüestió de saber si la dictadura democràtica d’obres i camperols era realitzable es resolvia en funció d’altra qüestió, la de la capacitat d’aquests per a fer la seua pròpia revolució, açò és, per a crear un nou poder capaç de liquidar la monarquia i el règim agrari aristocràtic.

És cert que la consigna de la dictadura democràtica pressuposava així mateix la participació de representants obrers en el govern revolucionari. Però aquesta

participació estava limitada per endavant pel paper del proletariat aliat d'esquerra en la solució dels problemes de la revolució. La idea popular, i fins i tot oficialment reconeguda, de l'hegemonia del proletariat en la revolució democràtica, només podia, per consegüent, significar que el partit obrer ajudaria els camperols amb les armes polítiques pròpies del seu arsenal, els indicaria els millors procediments i mètodes per a liquidar la societat feudal i els ensenyaria a aplicar-los en la pràctica. Per descomptat, el paper dirigent que s'assignava al proletariat en la revolució burgesa no significava, ni de bon tros, que aquest hagués d'aprofitar-se de la insurrecció camperola per a posar sobre el tapet, recolzant-se en ella, els seus fins històrics propis, o siga, el trànsit directe a la societat socialista. L'hegemonia del proletariat en la revolució democràtica es distingia clarament de la dictadura del proletariat, contraposant-se polèmicament la primera a la segona. En aquestes idees s'educà el partit bolxevic des de la primavera de 1905.

La marxa efectiva de la Revolució de Febrer desbordà l'esquema tradicional del bolxevisme. La revolució es féu gràcies a l'aliança d'obriers i camperols. El fet que aquests actuaren principalment davall l'uniforme de soldats no fa canviar les coses. La conducta seguida per l'exèrcit camperol del tsarisme hauria tingut sempre una importància decisiva, fins i tot donat el cas que la revolució s'hagués desenrotllat en els temps de pau. En la situació creada per la guerra es comprèn millor encara que els milions d'homes que componien l'exèrcit eclipsaren en un principi, per dir-ho així, els camperols. Després de la victòria de l'aixecament, els obrers i els soldats es trobaren amos de la situació. Jutjant a primera vista, podria dir-se que s'instaurà la dictadura democràtica dels obrers i els camperols. No obstant això, la Revolució de Febrer portà al poder, en realitat, un govern burgès, amb la sola particularitat que el nou poder de les classes posseïdores es veia circumscrit pel dels soviets d'obriers i soldats, si bé aquest no es portava fins a les seues últimes conseqüències. En compte d'una dictadura revolucionària, és a dir, d'una concentració de poder, s'instaurà un règim incoherent de poder dual, en què les minvades energies dels elements dirigents es malgastaven estèrilment en superar els conflictes interns. Ningú havia previst aquest règim. A més, del pronòstic polític no es pot exigir que indique més que les línies generals del procés històric, i mai les seues combinacions fortuïtes i episòdiques.

“Qui ha pogut realitzar una gran revolució preveient per endavant els detalls de la seua última conducta? [preguntaria més tard Lenin] On es podria adquirir aqueixa ciència? No és als llibres. No hi ha llibres per a això. Únicament l'experiència de les masses ha fet néixer la decisió.”

Però el pensament humà i, sobretot, a vegades, el dels revolucionaris, és per naturalesa conservador. Els quadres bolxevics de Rússia seguien aferrant-se al vell esquema enfocant la revolució de febrer, sense veure que aquesta tancava dos règims incompatibles, ni més ni menys que com la primera etapa de la revolució burgesa. A finals de març, Rikov enviava a *Pravda*, des de Sibèria, en nom dels socialdemòcrates, un telegrama de salutació amb motiu del triomf de la “revolució nacional”, la tasca de la qual consistia en la “conquesta de les llibertats polítiques”. Tots els dirigents bolxevics sense excepció (nosaltres no en coneixem cap) entenien que la dictadura democràtica pertanyia encara a l'esdevenidor. Quan el Govern Provisional de la burgesia “haja donat tot allò que puga donar de si”, s'instaurarà la dictadura democràtica dels obrers i camperols com a antesala del règim parlamentari burgès. Perspectiva completament falsa. El règim instaurat per la Revolució de Febrer, no sols no preparava la dictadura

democràtica, sinó que era la prova vivent i definitiva que aquesta dictadura era completament impossible.

Que la democràcia conciliadora no havia lliurat el poder als liberals perquè sí, per culpa de la lleugeresa d'un Kerenski i de la limitació d'un Txeidse, ho demostra el fet que durant els vuit mesos següents lluités amb totes les seues forces per la conservació del govern burgès, aixafant els obrers, camperols i soldats fins que el 25 d'octubre caigué combatent com aliada i defensora de la burgesia. Però ja des d'un principi era clar que si la democràcia, que tenia davant ella objectius gegantins que realitzar i comptava amb el suport il·limitat de les masses, renunciava voluntàriament al poder, aquesta actitud no obeïa precisament a principis polítics ni a prejudicis, sinó a la situació sense sortida en què es troba la petita burgesia dins de la societat capitalista, especialment en els períodes de guerra i revolució, quan es decideixen els problemes fonamentals de l'existència dels països, els pobles i les classes. En lliurar el ceptre del govern a Miliukov, la petita burgesia es deia: "No; les tasques són superiors a les meues forces."

La classe camperola, que havia alçat a coll la democràcia conciliadora, tanca en forma embrionària totes les classes de la societat burgesa. Amb la petita burgesia urbana (que en Rússia no exercí mai un paper seriós) el camperolat és el protoplasma del qual surt la diferenciació de les noves classes en el passat i en el present. Els camperols tenen sempre dues cares: una mira vers la burgesia, una altra vers el proletariat. La posició intermèdia, conciliadora, de tots els partits "camperols", com ara el socialrevolucionari, només pot mantenir-se sota les condicions d'un estancament polític relatiu; en èpoques revolucionàries, arriba inevitablement un moment en què la petita burgesia ha d'escollir. Els socialrevolucionaris i els menxevics escolliren des del primer moment. Mataren en embrió la "dictadura democràtica" per a evitar que aquesta es convertís en un pont estès cap a la dictadura del proletariat. No veieren que amb això obrien la porta a aquesta, encara que per l'altre extrem. No a través ells sinó contra ells.

Evidentment, el desenvolupament del procés revolucionari s'havia de recolzar en els nous fets i no en els vells esquemes. En la persona dels seus representants, les masses, en part contra la seua voluntat i en part sense que se n'adonaren, es veieren arrossegades per la mecànica de la dualitat de poders.

Hagueren, doncs, de passar-hi per tal de comprovar experimentalment que aqueix mecanisme no podia donar ni pau ni terra. En realitat, refusar el regim de la dualitat de poders significaria, per a les masses, trencar amb els socialrevolucionaris i amb els menxevics. Però era d'una evidència innegable que el canvi de front operat pels obrers i soldats amb rumb als bolxevics i que acabà enfonsant tot l'edifici de doble poder, no podia ja conduir més que a la dictadura del proletariat, recolzada en l'aliança dels obrers i els camperols. En cas de derrota de les masses proletàries, sobre les ruïnes del partit bolxevic no s'hauria pogut implantar més règim que la dictadura militar del capitalisme. Tant en un cas com en un altre, la "dictadura democràtica" estava exclosa. En girar els ulls cap a ella, els bolxevics es tornaven en realitat cap a un fantasma del passat. Així estaven les coses quan arribà a Petrograd Lenin, animat per la resolució indestructible de conduir el partit per un nou camí.

El mateix Lenin, a dir la veritat, no havia reemplaçat la fórmula de la dictadura democràtica per altra, inclús condicionalment o hipotèticament, fins que s'inicià la

Revolució de Febrer. Açò és just? Nosaltres pensem que no. Els camins del partit després de la revolució palesaren amb caràcters força perillosos l'endarreriment del rearmament que, per altra banda, només Lenin, sota aquelles condicions, podia realitzar. I estava preparat. Havia esclafat al blanc el seu acer i l'havia tornat a temperar en el foc de la guerra. La perspectiva general del procés històric, tal com ell la veia, canvià. Les commocions de la guerra accentuaren extraordinàriament les possibilitats de la revolució socialista a Occident. La revolució russa que, per a Lenin, continuava essent democràtica, imprimiria a la seua manera de veure, gran impuls a la transformació socialista d'Europa, que després arrossegaria al seu remolí l'endarrerida Rússia. Tal era la concepció de Lenin quan sortí de Zuric cap a Petrograd. En la lletra de comiat als obrers suïssos, que citàvem anteriorment, es diu: "Rússia és un país camperol, un dels països més endarrerits d'Europa. El socialisme no podrà triomfar allí d'una manera immediata. Però el caràcter rural del país, amb el fons immens de terres senyoriales que s'ha conservat, pot infondre, a base de l'experiència de 1905, proporcions immenses a la revolució democràticoburguesa a Rússia i fer de la nostra revolució el pròleg de la revolució socialista mundial, un escaló cap aquesta." En aquest sentit, Lenin escrivia aleshores per primera vegada que el proletariat rus *començarà* la revolució socialista.

Tal era el punt d'unió entre l'antiga posició del bolxevisme, que limitava la revolució a objectius democràtics, i la nova posició que Lenin definí per primera vegada davant el partit en les seues tesis del 4 d'abril. La perspectiva d'un trànsit immediat a la dictadura del proletariat semblava completament inesperada i en contradicció amb les tradicions del moviment, inconcebible, en una paraula. Ací és oportú recordar que, fins al moment mateix de l'explosió revolucionària de febrer i en el període que immediatament la seguí, es qualificava de "trostquisme", no la idea que fos impossible edificar una societat socialista dins de les fronteres de Rússia (per la senzilla raó que la idea de tal "possibilitat" no fou expressada per ningú abans de 1924, i és poc probable que a ningú se li ocorregués), sinó la que el proletariat de Rússia pogués arribar al poder abans que el proletariat dels països occidentals, i en aquest cas no podria mantenir-se dins dels límits de la dictadura democràtica, sinó que hauria d'afrontar immediatament la implantació de les primeres mesures socialistes. No té res d'estrany que les tesis d'abril de Lenin foren titllades de "trostquistes".

Les objeccions dels "vells bolxevics" s'orienten en distints sentits. La principal discussió tenia per objecte determinar si la revolució democràticoburguesa estava acabada. Com la revolució agrària no s'havia acomplert encara, els adversaris de Lenin afirmaven, amb raó, que la revolució democràtica no s'havia desenrotllat fins a les seues últimes conseqüències, i d'ací treien la conclusió que no era factible la dictadura del proletariat, fins i tot donat el cas que les condicions socials de Rússia ho consentiren, en un termini més o menys pròxim. Així era, precisament, com plantejava el problema la redacció de *Pravda*, al passatge que hem citat més amunt. Més tard, en la Conferència d'abril, Kamenev repetia: "Lenin no té raó quan diu que la revolució democràticoburguesa ha acabat... La supervivència clàssica del feudalisme, la gran propietat agrària, no ha estat liquidada encara... L'Estat no s'ha transformat encara en societat democràtica... Encara no pot dir-se que la democràcia burgesa haja esgotat totes les possibilitats."

"La dictadura democràtica [objecta Tosmki] és la nostra base... Hem d'organitzar el poder de proletariat i dels camperols, no confondre'l amb la Comuna, en què el poder pertany exclusivament al proletariat."

Naturalment, Lenin veia tan clarament com els seus contrincants, que la revolució democràtica no havia acabat encara, o amb més exactitud que, a penes iniciada, es tornava ja arrere. Però, d'ací es deduïa, precisament, que només era possible portar-la fins al final sota el règim d'una nova classe, al qual no es podia arribar més que arrencant les masses de la influència dels menxevics i socialrevolucionaris, o siga, de la influència indirecta de la burgesia liberal. Allò que unia aquests partits amb els obrers, i sobretot amb els soldats, era la idea de la defensa (“defensa del país” o “defensa de la revolució”). Per això, Lenin exigia una política intransigent enfront de tots els matisos del socialpatriotisme. Separar el partit de les masses endarrerides, per a després llibertar aquestes últimes del seu endarreriment. “Cal deixar el vell bolxevisme [repetia]. És necessari establir una línia divisòria clara entre la petita burgesia i el proletariat assalariat.”

A qui observés superficialment les coses, podia semblar-li que els adversaris inveterats havien canviat les seues armes, que els menxevics i socialrevolucionaris representaven ara la majoria dels obrers i soldats, i feien realitat la pràctica de l'aliança política del proletariat i la classe camperola, predicada sempre pels bolxevics contra els menxevics. Lenin exigia que l'avantguarda proletària trenqués aquesta aliança. En realitat, les dues parts romanien fidels a si mateixes. Els menxevics entenien, com sempre, que la seua missió era recolzar la burgesia liberal. La seua aliança amb els socialrevolucionaris no era més que un recurs per a reforçar i intensificar aquest suport. I, al seu torn, la ruptura de l'avantguarda proletària amb el bloc petit burgès, implicava la preparació de l'aliança dels obrers i els camperols davall el cabdillatge del partit bolxevic, o siga, la dictadura del proletariat.

Objeccions d'un altre ordre es basaven en l'endarreriment històric de Rússia. El poder exercit per la classe obrera implicava, inevitablement, el trànsit al socialisme, i l'economia i la cultura de Rússia no estaven madures per a açò. S'havia de portar a terme la revolució democràtica fins a les seues últimes conseqüències. Només el triomf de la revolució socialista a Occident podia justificar la dictadura del proletariat en Rússia. Tals foren les objeccions de Rikov en la Conferència d'abril. Per a Lenin, era elemental com l'abecé que les condicions culturals i econòmiques de Rússia no admetien l'edificació d'un Estat socialista. Però sabia que, en termes generals, la societat no està construïda d'una manera tan racional, que el moment oportú per a implantar la dictadura del proletariat es presente precisament en el moment en què les condicions econòmiques i culturals del país estan madures per al socialisme. Si la humanitat es desenvolupés d'una manera tan lògica, no hi hauria necessitat de dictadures ni de revolucions. La societat històrica, viva, no té res de lògica, i la seua harmonia és tant menor com més endarrerida es troba. El fet que en un país endarrerit com Rússia la burgesia arribés a un estat de descomposició abans del triomf complet del règim burgès i que només el proletariat pogués reemplaçar-la al capdavant dels destins de la nació, és l'expressió d'aquesta falta de lògica. L'endarreriment econòmic de Rússia no eximeix la classe obrera del deure històric de complir la missió que li tocà en sort, el que fa és dificultar extraordinàriament el compliment d'aqueixa missió. Lenin donava una contestació simple però complida a Rikov, quan aquest afirmava per enèsima vegada que el socialisme havia de venir de països amb una indústria més avançada. “Ningú pot dir qui començarà ni qui acabarà.”

En 1921, quan el partit, lluny encara de l'anquilosament burocràtic, tenia la mateixa llibertat de criteri per a analitzar el seu passat i per a preparar el seu futur, un dels més vells bolxevics. Olminski, que havia pres una participació molt activa en la premsa del partit en totes les seues etapes, es preguntava: “Com s’explica el fet que als dies de la Revolució de Febrer, el partit es trobés en una línia oportunista? Què fou allò que li permeté fer després un tan ràpid viratge cap a la ruta d’Octubre?” L’autor, veu encertadament, l’origen dels errors de març, en el fet que el partit “prolongués exageradament la seua orientació vers una dictadura democràtica. La revolució que s’anuncia no pot ser sinó una revolució burgesa. Era [diu Olminski] era una opinió obligada per a tot membre del partit, constituïa el credo oficial d’aquest i fou el seu lema constant i invariable fins a la Revolució de Febrer de 1917 i durant algun temps després.” Per tal d’il·lustrar la seua afirmació, Olminski podria referir-se al que *Pravda* deia, el 7 de març, (abans d’arribar encara Stalin i Kamenev, és a dir, quan estava encara en mans de la redacció “esquerrana”, de la que formava part el mateix Olminski), com parlant de quelcom que, per evident, no necessitava ésser demostrat: “Naturalment, al nostre país no es tracta encara de derrocar el règim del capital, sinó tan sols de derrocar l’autocràcia i el feudalisme”. La manca de perspectiva fou la causa que en març el partit quedés presoner de la democràcia burgesa. “D’on sortí la Revolució d’Octubre? [pregunta més endavant el mateix autor]. Com fou que el partit, des dels seus caps fins al seu més humil militant, renuncià tan “sobtadament” al que havia tingut per veritat inconcussa en el transcurs de quasi dues dècades?”

Sukhanov, des del camp adversari, formula la mateixa pregunta, de forma distinta: “Com i per què mitjans se les enginyà Lenin per a imposar-se als bolxevics?” En efecte, el triomf de Lenin, dins del partit, fou, no sols complet, sinó, a més a més, molt ràpid. Els adversaris es permeteren, a propòsit d’açò, no poques ironies sobre el règim personal imperant al partit bolxevic. Sukhanov dóna a la pregunta per ell formulada una resposta que harmonitza en un to amb l’esperit del principi heroic: “El genial Lenin era un prestigi històric; heus aquí un dels aspectes de la qüestió. Un altre és que, excepció feta de Lenin, no hi havia en el partit ningú ni res. Uns quants grans generals sense Lenin, no haurien estat res, de la mateixa manera que uns quants planetes, per immensos que fossen, no serien res sense el sol (faig a una banda Trotski, que, aleshores, es trobava encara fora de l’ordre).”

Aquestes curioses línies intenten explicar la influència de Lenin pel seu ascendent personal, que és el mateix que si hom expliqués la virtut de l’opi per a provocar la son per la seua força narcòtica. Semblant explicació no ens permet anar molt lluny.

L’ascendent efectiu de Lenin dins del partit era molt gran, indubtablement, però no il·limitat, ni de bon tros. Aquest ascendent no fou inapel·lable, ni tan sols molt més tard, fins i tot després d’Octubre, quan la seua autoritat havia augmentat extraordinàriament, perquè el partit mesurava la força de la seua personalitat amb el metre dels esdeveniments mundials. Per això ha de semblar més infundat que hom vullga explicar, invocant l’autoritat personal concisa de Lenin, els successos d’abril de 1917, en un moment en què tot el sector dirigent del partit havia adoptat ja una posició oposada a la seua.

Olminski s’apropa molt més a la solució del problema, quan demostra que, tanmateix la seua fórmula de revolució democràticoburgesa, el partit, amb tota la seua

política respecte a la burgesia i a la democràcia, es preparava pràcticament des de feia molt de temps per a acabdillar al proletariat en la lluita directa pel poder. “nosaltres (o molts de nosaltres) [diu Olminski], ens orientàvem inconscientment vers la revolució proletària mentre creiem que ens dirigíem vers la revolució democràticoburguesa. Amb d’altres paraules, preparàvem la Revolució d’Octubre mentre creiem que preparàvem la de Febrer.” Heus aquí una conclusió d’extraordinari valor, que és, alhora, un testimoni irrecusable.

En la formació teòrica del partit revolucionari hi havia un element contradictori, que tenia la seua expressió en la fórmula equívoca de la “dictadura democràtica” del proletariat i dels camperols. Una delegada que prengué la paraula en el debat suscitat en la Conferència per l’informe de Lenin, expressà el mateix pensament d’Olminski, però d’una manera encara més senzilla: “El pronòstic dels bolxevics ha demostrat ésser fals, però la tàctica era encertada.”

En les tesis d’abril, que semblaven tan paradoxals, Lenin s’oposava a la vella fórmula, recolzant-se en la tradició viva del partit: la seua actitud intransigent enfront de les classes dominants i la seua hostilitat a tota política de mitges tintes, mentre que els “vells bolxevics” oposaven al desenvolupament concret de la lluita de classes records que, tot i que recents, pertanyien ja al passat. Lenin comptava amb un punt de suport molt sòlid: el que li donava tota la història de la lluita dels bolxevics contra els menxevics. No serà inoportú recordar ací que, en aquell moment, els bolxevics i els menxevics tenien un programa socialdemocràtic comú, i que, sobre el paper, els objectius pràctics de la revolució democràtica semblaven ésser idèntics en ambdós partits. Però, en la realitat, en la pràctica no ho eren. Immediatament després de la revolució, els obrers bolxevics assumiren la iniciativa de lluitar per la jornada de vuit hores; els menxevics declararen inoportuna aquesta reivindicació. Els bolxevics dirigien les detencions dels funcionaris tsaristes; els menxevics s’oposaven a aquells “excessos”. Els bolxevics encoratjaven enèrgicament la creació de les milícies obreres; els menxevics, per no disgustar la burgesia, oposaven qualsevol classe d’obstacles al repartiment d’armes entre els obrers. Els bolxevics, sense haver sobrepassat encara el límit de la democràcia burgesa, obraven, o s’esforçaven en obrar, com a revolucionaris intransigents, encara que es veren desviats d’aquesta senda per la direcció del partit. Els menxevics sacrificaven a cada pas el programa democràtic en interès de l’aliança amb els liberals. Faltats absolutament d’aliats democràtics, Kamenev i Stalin suraven irremeiablement en el buit.

El xoc que tingué Lenin en les mes d’abril amb l’estat major del partit, no fou únic. En tota la història del bolxevisme, excepció feta d’episodis aïllats que confirmen la regla, en els moments més decisius, els líders del partit se situen tots *a la dreta* de Lenin. Succeïa així, per casualitat? No. Lenin pogué ésser el cap indiscutible del partit més revolucionari de la història perquè la magnitud del seu pensament i de la seua voluntat trobaren al capdavall aplicació en les grandioses possibilitats revolucionàries del país i de l’època. Als altres, els faltava alguns centímetres o el doble, i sovint més.

Quasi tot el sector dirigent del partit bolxevic durant els mesos i àdhuc durant els anys que havien precedit la revolució es trobaven allunyats del treball actiu. Molts s’havien portat amb d’ells, a la presó i a la deportació, la impressió depriment dels primers mesos de la guerra, i quan es produí l’enfonsament de la Internacional, estaven aïllats o formant petits grups.

Si a les files del partit mostraven una capacitat d'assimilació suficient per a les idees de la revolució, que era allò que els lligava al bolxevisme, en veure's aïllats se sentiren impotents per a oposar-se a la pressió del medi que els rodejava i formar-se un judici marxista independent dels esdeveniments. Les immenses transformacions operades en les masses durant els dos primers anys de guerra, quedaren quasi per complet fora del seu camp visual. No obstant això, la revolució no sols els arrencava del seu aïllament, sinó que per la força del prestigi els exaltà als càrrecs culminants del partit. Pel seu estat d'ànim, aquests elements es trobaven, ben sovint, molt més prop de la intel·lectualitat zimmerwaldiana que no dels obrers revolucionaris de les fàbriques. Els "vells bolxevics", que a l'abril de 1917 subratllaven emfàticament aquest títol, estaven condemnats al desastre, perquè defensaven, precisament, aquell element tradicionalista del partit que no havia resistit la prova històrica. "Sóc [deia, per exemple, Kalinin, en la Conferència de Petrograd, el 14 d'abril] dels vells bolxevics leninistes, entenc que el vell leninisme no s'ha demostrat incapaç per a afrontar un moment com l'actual, i em sorprèn la declaració del camarada Lenin, que els vells bolxevics s'han convertit en un obstacle en aquest moment."

Lenin hagué d'escoltar, aquells dies, moltes recriminacions semblants. No obstant això, en trencar amb la fórmula tradicional del partit, Lenin no deixa d'ésser "leninista"; allò que feia era desprendre's de la corfa, gastada ja, del bolxevisme, per a infondre nova vida al seu nucli.

Lenin trobà un punt de suport contra els vells bolxevics en un altre sector del partit, ja temperat, però més saludable i més lligat amb les masses. Com sabem, en la Revolució de Febrer els obrers bolxevics exerciren un paper decisiu. Aquests consideraven cosa natural que prenguéss el poder la classe que havia arrencat el triomf.

Aquests mateixos obrers protestaven vehementment contra el rumb Kamenev-Stalin, i el districte de Viborg amenaçà fins i tot amb l'expulsió dels "caps" del partit. El mateix fenomen es podia observar en províncies. Gairebé per tot arreu hi havia bolxevics d'esquerra acusats de maximalisme i fins i tot d'anarquisme. Allò que els faltava als obrers revolucionaris per a defensar les seues posicions, eren recursos teòrics, però estaven disposats a acudir a la primera crida clara que se'ls fera.

Fou cap aquest sector d'obers, format durant l'auge del moviment, en els anys 1912 a 1914, vers el qual s'orientà Lenin. Ja al començament de la guerra, quan el govern assestà un dur colp al partit en destruir la fracció bolxevic de la Duma, Lenin, parlant de l'actuació revolucionària futura, al·ludia als "milers d'obers conscients" educats pel partit, "dels quals sorgirà, malgrat totes les dificultats, un nou nucli de dirigents". Separat d'ells per dos fronts, quasi sense cap contacte, Lenin no els va perdre mai de vista. "La guerra, la presó, la deportació, el presidi, poden delmar-los, però aqueix sector obrer és indestructible, es manté viu, alerta, i es troba impregnat d'esperit revolucionari i antixovinista." Lenin vivia mentalment els esdeveniments al costat d'aquests obrers bolxevics, marxava unit amb ells, traient de tot les conclusions necessàries, encara que d'una manera més amplia i audaç. Per a lluitar contra la indecisió de la plana major i l'oficialitat del partit, Lenin es recolzava confiadament en els sotsoficials, que eren els que millor expressaven l'estat d'ànim de l'obrer bolxevic de files.

La força temporal dels socialpatriotes i de l'ala oportunista dels bolxevics consistia en el fet que els primers es recolzaven en els prejudicis i il·lusions corrents de les masses, mentre que els segons s'hi adaptaven. La força principal de Lenin raïa en comprendre la lògica interna del moviment i en dirigir la seua política d'acord amb ella. No imposava els seus plans a les masses, sinó que ajudava aquestes a tenir consciència dels seus propis plans i a realitzar-los. Quan Lenin reduïa tots els problemes de la revolució a la fórmula: "Explicar pacientment", volia dir que calia posar la consciència de les masses en harmonia amb la situació en què el procés històric les havia col·locat. L'obrer o el soldat decebut de la política dels conciliadors havia de passar a abraçar la posició de Lenin sense detenir-se en l'etapa intermèdia Kamenev-Stalin.

Les fórmules de Lenin, en ésser enunciades, aclariren amb un nou raig de llum davant els bolxevics l'experiència del mes transcorregut i la de cada nou dia que passava. En la gran massa del partit s'efectuà un ràpid i decidit desplaçament cap a l'esquerra, cap a les tesis de Lenin. "Districte rere districte [diu Zaletxski], s'adherien als seus punts de vista, i en la Conferència Panrusa del partit, celebrada el 24 d'abril, l'organització petersburgesa sencera es pronunciava a favor de les seues tesis."

La pugna pel canvi d'actitud dels quadres bolxevics, iniciada a la nit del 3 d'abril, estava ja acabada, en substància, a les acaballes del mes.ⁱⁱ

La Conferència del partit, reunida en Petrograd des del 24 al 29 d'abril, féu el balanç del mes de març, mes de vacil·lacions oportunistes, i del d'abril, mes d'aguda crisi. En aquest moment, el partit havia crescut considerablement tant en cens d'afiliats com en l'aspecte polític. A aquella conferència acudiren 140 delegats, que representaven a 79.000 membres del partit, dels quals 15.000 corresponien a Petrograd. Per a un partit encara ahir clandestí i avui antipatriòtic era una xifra respectable, i Lenin ho féu notar diverses vegades amb satisfacció. La fisonomia política de la conferència quedà definida ja des de l'elecció dels cinc membres del Buró: en ell no figuraven Kamenev ni Stalin, principals responsables dels infortunats errors de març.

Malgrat que el partit, en el seu conjunt, havia adoptat ja una actitud ferma davant els problemes litigiosos, molts dels dirigents, lligats pel seu passat, continuaren mantenint en aqueixa Conferència una actitud d'oposició o semioposició enfront de Lenin. Stalin servava silenci i esperava. Dzerjinski, en nom dels "molts" que "no estaven d'acord, des del punt de vista dels principis, amb les tesis del ponent", reclamava una coonència "dels camarades que amb nosaltres han viscut pràcticament la revolució". Era una al·lusió prou clara al fet que les tesis de Lenin havien estat concebudes en l'emigració. I en efecte, Kamenev s'encarregà en aquella conferència de redactar una ponència advocant per la dictadura democràticoburgesa. Rikov, Trotski, Kalinin, intentar mantenir de forma més o menys conseqüent les seues posicions de març. Kalinin continuava sostenint la unificació amb els menxevics en interès de la lluita contra el liberalisme.

Smilovitz, un dels militants més destacats de Moscou, es lamentava fogosament, en el seu discurs que "cada vegada que parlem, ens llencen damunt, com si foren un espantall, les tesis del company Lenin". Quan els moscovites votaven a favor de les proposicions dels menxevics, vivien molt més tranquils.

Com a deixeble de Rosa Luxemburg, Dzerjinski es pronuncià contra el dret de sobirania de les nacions oprimides, acusant Lenin d'encoratjar les tendències separatistes que debilitaven el proletariat de Rússia. A l'acusació que ell, per la seua banda, recolzava el xovinisme rus. Dzerjinski hi contestà: "Jo puc llençar-li a la cara (a Lenin) que abraça el punt de vista dels xovinistes polonesos, ucraïnesos, etc." Aquest diàleg no deixa de tenir certa gràcia política: el rus Lenin acusa el polonès Dzerjinski de xovinisme rus contra els polonesos i escolta d'aquest una acusació de xovinisme polonès. En aquest debat, la raó política estava completament de part de Lenin, la política del qual sobre les nacionalitats fou un dels factors de més importància de la Revolució d'Octubre.

L'oposició s'anava extingint clarament. En el debat sobre les qüestions discutides no assoliren més de set vots. Hi hagué, no obstant això, una excepció força curiosa, pel que fa a les relacions internacionals del partit. Quan les tasques de la Conferència tocaven a la seua fi, en la sessió nocturna del 20 d'abril, Zinoviev presentà, en nom de la Comissió, un projecte de resolució: "S'acorda prendre part en la conferència internacional dels zimmerwaldians, convocada a Estocolm per al 18 de maig." L'acta diu: "Aprovada amb un sol vot en contra." Aquest vot era el de Lenin, que sostenia la necessitat de trencar amb Zimmerwald, on tenien definitivament majoria els independents alemanys i els pacifistes neutrals del tipus del suís Grimm. Però per als militants russos del partit, Zimmerwald durant la guerra era quasi sinònim del bolxevisme. Els delegats no es decidien encara a abandonar el nom de socialdemocràcia ni a trencar amb Zimmerwald, que era, als seus ulls, un mitjà de mantenir-se en contacte amb els elements de la II Internacional. Lenin intentà, si més no, restringir la participació del partit en aquella conferència, assignant-li finalitats purament informatives. Però Zinoviev es pronuncià en contra d'ell. La proposició de Lenin no fou acceptada. Llavors, aquest votà contra la totalitat de la resolució. Ningú estigué al seu costat.

Fou la última expressió de l'estat d'ànim de "març"; s'aferraven a les posicions d'ahir, temien quedar "aïllats". La conferència, però, no arribà a celebrar-se, a conseqüència d'aquells mateixos conflictes interns que havien mogut Lenin a trencar amb tals tendències. Per tant, la política de boicot, unànimement rebutjada, es portà a la pràctica d'una manera efectiva.

La brusca conversió operada en la política del partit era evident per a tots. Schmidt, un obrer bolxevic, futur comissari del poble en el Departament de Treball, deia en la Conferència d'abril: "Lenin ha orientat en un sentit nou el caràcter de l'activitat del partit." Segons les paraules de Raskolnikov, pronunciades, cert és, alguns anys després dels esdeveniments, Lenin, a l'abril de 1917, portà la Revolució d'Octubre a la consciència dels dirigents del partit... La tàctica d'aquest no representa una línia recta; després d'arribar Lenin, féu un zig-zag violent a esquerra". La vella bolxevic Ludmila Stal aprecia d'una manera més directa i, alhora, més precisa, el canvi: "Abans d'arribar Lenin [deia el 14 d'abril, en la Conferència de Petrograd], els camarades erraven tots, cecs, per les tenebres. No hi havia més fórmules que les de 1905. Vèiem que el poble obrava per compte propi, però no podíem ensenyar-li res. Els nostres camarades es limitaven a preparar l'Assemblea Constituent pel procediment parlamentari i no creien possible anar més enllà. Si acceptem les consignes de Lenin, no farem més que el que ens indica la vida mateixa. No cal témer a la Comuna, veient ja en ella un govern obrer. La Comuna de París no fou únicament obrera, fou també petit burgesa." Podem

convenir amb Sukhanov que el canvi radical d'orientació del partit "fou el triomf principal i fonamental de Lenin, obtingut en els primers dies de maig". A dir la veritat, Sukhanov opinava que Lenin, en el curs d'aquesta operació havia substituït l'arma del marxisme per la de l'anarquisme.

Queda encara per preguntar (i no és pregunta de poca importància, encara que és més fàcil formular-la que contestar-la): Com s'hauria desenrotllat la revolució, suposant que Lenin no hagués pogut arribar a Rússia a l'abril de 1917? Si la nostra exposició ensenya i demostra alguna cosa, aquesta cosa és, precisament, (almenys així ho esperem) que Lenin no fou cap demiürg del procés revolucionari, que la seua missió consistí purament i simple en inserir-se en la cadena de les forces històriques objectives. Però en aquesta cadena ell era un anella molt important.

La dictadura del proletariat es deduïa de la lògica de la situació. Era, però, necessari instaurar-la, i açò no hauria estat possible sense el partit. I aquest només podia complir la seua missió comprenent-la.

Precisament per a açò, per a infondre-li aquesta consciència, calia un Lenin. Abans d'arribar ell a Petrograd, cap dels caps bolxevics havia estat capaç de pronosticar el rumb de la revolució. El curs dels esdeveniments empentava el partit dirigit per Kamenev i Stalin cap a la dreta, cap al camp socialpatriòtic: la revolució no deixava lloc per a una posició intermèdia entre Lenin i els menxevics. La lluita intestina al si del partit bolxevic era totalment inevitable. L'arribada de Lenin no féu més que forçar el procés. El seu ascendent personal reduí les proporcions de la crisi. No obstant això, ¿pot afirmar hom amb seguretat que, sense ell, el partit hauria trobat la seua senda? Nosaltres no ens atreviríem de cap manera a afirmar-ho. Allò decisiu, en aquests casos, és el factor temps, i quan l'hora ha passat és molt difícil consultar el rellotge de la història. De totes maneres, el materialisme dialèctic no té res de comú amb el fatalisme. La crisi que inevitablement havia de provocar aquella direcció oportunista hauria cobrat sense Lenin un caràcter excepcionalment agut i treballós. Per descomptat, les condicions de la guerra i la revolució no deixaven al partit molt de marge de temps per a complir amb la seua missió. Hauria pogut ocórrer molt bé, doncs, que el partit, desorientat i dividit, perdés per a molts anys l'ocasió revolucionària. El paper de la personalitat cobra ací davant nosaltres proporcions vertaderament gegantines. Cal saber comprendre aqueix paper, considerar la personalitat com una anella de la cadena històrica.

L'arribada "sobtada" de Lenin després d'una llarga absència en l'estranger, el soroll desaforat alçat per la premsa al voltant del seu nom, el seu xoc amb tots els dirigents del propi partit i el seu ràpid triomf sobre ells; en una paraula, el desenvolupament exterior dels esdeveniments contribuï considerablement, en aquest cas, a destacar mecànicament la persona, l'heroi, el geni, sobre les condicions objectives, sobre la massa, sobre el partit.

En realitat, aquesta antítesi no presenta més un únic costat de les coses. Lenin no era cap element accidental en l'evolució històrica, sinó el producte de tot el passat de la història russa, a la que l'unien arrels profundíssimes. Havia lluitat al costat dels obrers avançats durant tot el quart de segle precedent. L'"atzar" no era precisament la seua intervenció en els esdeveniments, sinó més bé la palla amb què Lloyd George volia tancar-li el camí.

Lenin no era un factor que s'alcés enfront del partit des de fora, sinó que era la seua més perfecta expressió. En educar el partit, s'educava ell mateix. Les seues discrepàncies amb el sector dirigent dels bolxevics representaven la pugna del partit per la guerra i l'emigració, la mecànica externa d'aquella crisi no hauria estat tan dramàtica ni hauria velat als nostres ulls fins a tal punt la continuïtat interna del procés. De l'excelsa importància que tingué l'arribada de Lenin, únicament s'hi dedueix que els caps no es creen per casualitat, que la seua selecció i educació exigeixen anys, que no els pot hom reemplaçar de forma arbitrària, i que en excloure'ls mecànicament de la lluita s'infringeix una ferida molt sensible al partit i, en ocasions, se'l pot paraitzar per molt de temps.

LES "JORNADES D'ABRIL"

El 23 de març entrava en la guerra Estats Units. Era el mateix dia en què Petrograd enterrava les víctimes de la Revolució de Febrer. Aquella manifestació luctuosa, però solemne i lluminosa, en els fons, fou el grandios acord final de la simfonia dels cinc dies. Tothom acudí als funerals: els que havien combatut al costat dels caiguts, com els que volien evitar la lluita; probablement, també els que els havien matat i, sobretot, els que havien quedat al marge de la contesa. Obrers, soldats, gent humil de la ciutat, estudiants, ministres, ambaixadors, respectables burgesos, periodistes, oradors, els caps de tots els partits... Des dels suburbis, anaven arribant al Camp de Mart soldats i obrers, portant a coll els taüts rojos. Quan començaren a dipositar els fèretres a la tomba, a la fortalesa de Pere i Pau sonà el tro de la primera salva, estremint les immenses masses populars. Els canons sonaven d'una manera nova per al poble: *els nostres* canons, *les nostres* salves. La barriada de Viborg acudí amb cinquanta-un taüts rojos. No era més que una part de les víctimes de què s'enorgullia aquell barri de treballadors. En la desfilada dels obrers de Viborg, que era el grup més compacte, s'hi destacaven nombroses banderes bolxevics. Però ondejaven pacíficament al costat de les altres.

Al Camp de Mart només romangueren els membres del Govern, del Soviet i de la Duma de l'Imperi, difunta ja, però interessada en evitar els seus propis funerals. Durant el dia desfilaren per davant de les tombes, amb banderes i músiques, almenys vuit-centes mil persones.

I malgrat que, segons les previsions de la més alta autoritat militar, semblant massa humana no podia en cap cas desfilarsense un enorme caos, la manifestació transcorregué dins un perfecte ordre, significatiu doncs que al seguici revolucionari dominava la consciència de la gran acció acomplerta per primera vegada, combinada amb l'esperança que, en avant, tot marxaria millor.

Aquest estat d'ànim, i només exclusivament ell, era el que s'encarregava de mantenir l'ordre, perquè, llavors, l'organització era encara feble, inexperta i tenia poca seguretat en si mateixa.

Hom podria pensar que ja el sol fet d'aquell enterrament refutava complidament la llegenda relativa a la revolució incruenta. No obstant això, l'ambient que regnava en

la cerimònia reproduïa, en part, l'atmosfera dels primers dies de la revolució, en què aquella llegenda s'havia engendrat.

Vint-i-cinc dies després (durant aqueix termini, el Soviet havia adquirit molta més experiència i seguretat en si mateix) es celebrà la festa del Primer de Maig, en la data marcada pel calendari occidental (18 d'abril, segons el vell còmput). En totes les ciutats del país se celebraren mítings i manifestacions. No sols es féu vaga en els establiments industrials, sinó també a les oficines públiques de l'Estat, dels municipis i en les provincials. En Mohilev, on es trobava el Quarter General, desfilaren, al capdavant de la manifestació, els Cavallers de Sant Jordi. La columna del Quarter general, en la que formaven els generals tsaristes no destituïts, marxava també a la manifestació, amb un cartell al·lusiú al Primer de Maig. La festa del antimilitarisme proletari es fonia amb una manifestació patriòtica, tenyida de color revolucionari. Cada sector de població posava en la festa la seua nota peculiar, i totes elles es fonien, formant un conjunt molt difús i prou fals, tanmateix que, en general, grandios.

En la festa de les dos capitals i als centres industrials, dominaven els obrers, i en la massa d'aquests s'hi destacaven ja clarament (amb les seues banderes, els seus cartells grans, els seus discursos i els seus ritus) els forts nuclis bolxevics. En la immensa façana del Palau Marinski, alberg del Govern Provisional, s'estenia una insolent faixa roja, amb aquesta inscripció: "Visca la III Internacional!" Les autoritats, que no s'havien guarit encara de la seua tímida administrativa, no s'atreviren a arrencar aquell cartell desagradable i inquietant. Semblava que tothom estava de festa. El homes del front hi participaven com podien. Es rebien notícies donant compte d'assemblees, discursos, banderes i cançons revolucionàries a les trinxeres. També a les fronteres alemanyes trobava ressò la festa obrera.

La guerra no tocava a la seua fi; lluny d'això, eixamplava el seu cercle. Pocs dies abans, el mateix precisament que s'enterraven les víctimes de la revolució, es llençava a ella tot un continent, per a imprimir-li nou impuls. Entre tant, en tots els àmbits de Rússia els presoners de guerra prenien part a les manifestacions al costat dels soldats, sota banderes comunes, i a vegades entonant el mateix himne en diversos idiomes. En aquella immensa festa, semblant a una inundació que submergia els trets diferents de les diferents classes, partits i idees, la desfilada en comú dels soldats russos i els presoners austroalemanys era un fet prou esperançador i eloqüent, que permetia pensar que la revolució, malgrat tot, despertava un món millor.

La festa del Primer de Maig, al igual que l'enterrament de les víctimes, transcorregué enmig del major ordre, sense xocs ni víctimes, com una solemnitat de caràcter nacional. No obstant això, una oïda amatent hauria pogut ja percebre, sense dificultat, als rengles dels obrers i dels soldats, notes d'impaciència i fins i tot d'amenaça. La vida es feia cada vegada més difícil. En efecte, els preus pujaven de forma alarmant, els obrers exigien un salari mínim, els patrons s'hi resistien, el nombre de conflictes a les fàbriques augmentava sense interrupció. Empitjorava la situació, des del punt de vista de les subsistències es reduïa la ració de pa, tot es racionava, fins i tot l'arròs. Creixia també el descontentament de la guarnició; el comandament de la regió treia de Petrograd els regiments més revolucionaris. En l'Assemblea General de la guarnició, celebrada el 17 d'abril, els soldats, que endevinaven els propòsits hostils del comandament, plantejaren la necessitat d'oposar-se a la sortida dels regiments. D'ara en avant, aquesta reivindicació sorgirà en termes cada vegada més decidits a cada nova

crisi de la revolució. Però l'arrel de totes les calamitats era la guerra, la fi de la qual hom no veia. Quan portarà la pau la revolució? Què en pensen Kerenski i Tseretelli? Les masses prestaven una oïda cada vegada més atenta al que deien els bolxevics, els miraven de reüll, en actitud expectant, ja amb semihostilitat, ja amb confiança.

Sota la disciplina d'aquell dia de festa, l'estat d'ànim es trobava en tensió i i aqueixa fermentació es produïa en les masses. No obstant això, ningú, ni fins i tot els autors del cartell gran del Palau Marinski, suposaven que els dos o tres dies següents esgarrarien ja d'una manera implacable la vestidura de la unitat nacional de la revolució. Els terribles esdeveniments, que molts sabien inevitables, però que ningú esperava tan aviat, es produïren inesperadament. L'impuls partí de la política exterior del Govern Provisional, és a dir, del problema de la guerra. Fou Miliukov qui apropà el misto a la metxa. Heus aquí la història del misto i de la metxa. El dia en què entrà Estats Units en la guerra, el ministre d'Afers Estrangers del Govern Provisional, animat per aquest fet, desenrotllà davant els periodistes el seu programa: ocupació de Constantinoble i d'Armènia, repartiment d'Àustria i Turquia, ocupació de la Pèrsia septentrional i, després, naturalment, dret dels pobles a decidir sobiranament els seus destins. "En totes les seues manifestacions [així presenta el Miliukov historiador al Miliukov ministre] subratllava decididament els fins pacifistes de la guerra emancipadora, però establint sempre una estreta connexió entre ells i els objectius nacionals i els interessos de Rússia." L'entrevista alarmà els conciliadors. "Quan s'emanciparà de tota falsia la política exterior del Govern Provisional? [es preguntava, indignat, el diari dels menxevics]. Per què el Govern Provisional no exigeix aliats que renunciïn obertament i decidida a les annexions?" Aquesta gent considerava com una nota falsa el llenguatge sincer de les aus de rapinya, i estava disposada a veure en la disfressa pacifista dels seus apetits l'absència de tota falsia. Espantat davant l'excitació nerviosa de la democràcia, Kerenski s'afanyà a declarar, per mitjà de l'Oficina de Premsa, que el programa de Miliukov no feia més que expressar l'opinió personal d'aquest. Pel que hom veu, es considerava com un detall casual que l'autor de la "opinió personal" fos, precisament, el ministre d'Afers Estrangers.

Tseretelli, que posseïa el talent de saber reduir tots els problemes a llocs comuns, insistí en la necessitat que el govern declarés que la guerra tenia per a Rússia un caràcter exclusivament defensiu. La resistència de Miliukov i, en part, de Gutxkov, fou vençuda, i el 27 de març el govern féu pública una declaració, en què es deia que "el fi perseguit per la Rússia lliure no és la dominació sobre els altres pobles, ni s'aspira a desposseir-los dels seus béns nacionals, ni a apoderar-se de territoris aliens"; però "que es respectarien tots els compromisos contrets amb els nostres aliats". D'aquesta manera, els reis i els profetes del doble poder anunciaven el seu propòsit d'instaurar el paradís, aliats als criminals i malfactors. Entre altres coses, aquells cavallers no tenien el sentit del ridícul.

La declaració del 27 de març fou molt ben acollida per tota la premsa conciliadora, entre la qual es comptava *Pravda*, de Kamenev-Stalin, que quatre dies abans d'arribar Lenin a Petrograd deia en l'article de fons: "El Govern Provisional ha declarat, davant tothom, d'una manera clara i concreta, que el fi perseguit per la Rússia lliure no és la dominació sobre altres pobles", etc. La premsa anglesa interpretà immediatament, i amb gran satisfacció, la renúncia de Rússia a les annexions, com una renúncia a Constantinoble, però sense disposar-se, per la seua banda, naturalment, ni gens ni mica, a fer extensiva la fórmula a Gran Bretanya. L'ambaixador rus a Londres

féu sonar la veu d'alarma i exigí que Moscou fes un aclariment, en el sentit que Rússia no adoptava el principi "la pau sense annexions d'una manera incondicional, sinó només en la mesura que no es trobés en contradicció amb els nostres interessos vitals". No era una altra, en efecte, la fórmula de Miliukov: prometre que no es robaria allò que no necessitàrem. Al revés de Londres, París no sols recolzà Miliukov, sinó que l'encoratjà, inspirant-lo, per mitjà de Paléologue, el seu ambaixador, la necessitat d'abraçar, una política més decidida respecte al Soviet.

El President del Congrés, que aleshores era Ribot, exasperat per aquelles deplorables lletanies que arribaven de Petrograd, preguntà a Londres i Roma "si consideraven o no necessari d'invitar el Govern Provisional a posar fi a tot equívoc". Londres hi contestà que seria més prudent deixar als socialistes francesos i anglesos, enviats a Rússia, actuar directament sobre els seus companys d'idees.

L'enviament dels socialistes aliats a Rússia es féu per iniciativa del Quarter General rus, és a dir, dels antics generals tsaristes. "Confiaïem en ell [escrivia Ribot, referint-se a Albert Thomas] per a donar alguna fermesa a les resolucions del Govern Provisional." Per la seua banda, Miliukov es lamentava que Thomas mantingués un contacte excessivament estret amb els caps del Soviet. Ribot hi contestà que Thomas "s'esforçava sincerament" a mantenir el punt de vista de Miliukov, però prometia, no obstant això, exhortar el seu ambaixador a prestar un suport encara més actiu.

La declaració del 27 de març, completament vàcua, intranquil·litzà tots els aliats, que hi veieren una concessió al Soviet. Des de Londres amenaçaren de perdre la fe "en la potència guerrera de Rússia". Paléologue es lamentà de la "timidesa i el caràcter indefinit" de la declaració. No necessitava més Miliukov. Confiant en l'ajuda dels aliats, es dedicà a un joc arriscat, que excedia en molt en els seus recursos. La seua idea fonamental era dirigir la guerra contra la revolució, i l'objectiu immediat que per a això es proposava, la desmoralització de la democràcia. Però, precisament pel mes d'abril, començaren els conciliadors a manifestar una nerviositat i una agitació cada vegada majors en les qüestions relatives a política exterior, perquè les masses exercien una pressió cada vegada més forta sobre ells. El govern tenia necessitat d'un emprèstit de pau, però no un emprèstit de guerra. S'havia d'entreobrir davant elles encara que no fos més que l'aparença d'una perspectiva de pau.

Tsereteli, aplicant la seua salvadora política de llocs comuns, proposà que s'exigís del Govern Provisional el lliurament als aliats d'una nota anàloga a la declaració de política interior del 27 de març. En recompensa d'açò, el Comitè Executiu es comprometia a fer que el Soviet votés a favor de l'"emprèstit de la llibertat". Miliukov accedí al tracte (l'emprèstit a canvi d'una nota), però decidint explotar-lo en el seu interès i amb usura. La nota, sota aparença d'interpretar aquella declaració, el que feia, en realitat, era desautoritzar-la, fent insistència en què les frases pacifistes del nou règim no donaven "ni el menor pretext per a creure que la revolució haja pogut crebantar en gens ni mica el paper de Rússia en la lluita comuna junt amb els aliats. Ben al contrari, l'aspiració popular a portar la guerra mundial fins al triomf decisiu no ha fet una altra cosa que reafirmar-se"... Més endavant, la nota expressava el convenciment que els vencedors "trobaran els mitjans d'obtenir les *garanties i sancions* necessàries per a evitar, en l'esdevenidor, nous xocs sagnants". Allò de les "garanties" i les "sancions", interpolat en la nota a instàncies d'Albert Thomas, no significava, en el llenguatge de la diplomàcia, sobretot de la francesa, una altra cosa que "annexions" i

“indemnitzacions”. El dia Primer de Maig, Miliukov transmeté telegràficament la seua nota, dictada pels diplomàtics aliats, als governs de l’*Entente*, i únicament després als líders del Comitè Executiu, alhora que als periòdics russos. El govern prescindí de la Comissió d’Enllaç, i els líders del Comitè Executiu es veieren reduïts a la situació de ciutadans russos. I encara que els conciliadors no llegiren en la nota res que no haguessen escoltat abans de llavis de Miliukov, no podien deixar de veure-hi un acte premeditat d’hostilitat. Aquella nota els desarmava davant les masses i els col·locava davant el tràngol d’escollir de forma directa, entre el bolxevisme i l’imperialisme. Era aquest, realment, el fi que perseguia Miliukov? Tot fa suposar que no es reduïa a això: les seues intencions anaven més lluny.

Ja des del mes de març, Miliukov intentava, amb totes les seues forces, ressuscitar el malaurat projecte d’ocupació dels Dardanel, mitjançant un desembarcament de tropes russes, i sostingué nombroses entrevistes amb el general Alexeiev, a fi de persuadir-lo que realitzés enèrgicament l’operació, que, al seu parer, col·locaria davant un fet consumat la democràcia, que protestava contra les annexions. La nota del 18 d’abril implicava un desembarcament anàleg de les forces de Miliukov a la riba mal defensada de la democràcia. Les dues accions, la militar i la política, es contemplaven i, en cas d’èxit, es justificaven mútuament. Generalment, als vencedors no se’ls jutja. Però Miliukov no estava cridat a ésser-ne, de vencedor. Per al desembarcament calien dos-cents o tres-cents mil soldats. L’empresa fracassà per una menudesa, els soldats es negaren a marxar; consentien en defensar la revolució, però no en prendre l’ofensiva. Fracassat el projecte de Miliukov respecte als Dardanel, açò llençà per terra tots els seus propòsits ulteriors, que, cal reconèixer-ho, no estaven mal calculats..., a condició de vèncer.

El 17 d’abril es produí, en Sant Petersburg (visió de malson) una manifestació patriòtica d’invàlids: una multitud immensa de ferits dels hospitals de la capital, amputats, sense cames, sense braços, embenats, avançà cap al palau de Tàurida. Els que no podien caminar eren portats en camions. En les banderes es llegia: “Guerra fins al final.” Era una manifestació desesperada de les deixalles humanes de la guerra imperialista, que no volien que la revolució reconegués com inútils els sacrificis realitzats per ells. Però darrere dels manifestants aguitava el partit cadet o, més exactament, Miliukov, que estava preparant per a l’endemà el seu gran colp.

En la sessió extraordinària del 19 a la nit, el Comitè Executiu discutí la nota enviada el dia anterior als governs aliats.

“Després de la seua primera lectura [conta Stankievictx], tothom reconegué unànimement i sense discussió que no era allò, ni de bon tros, allò que el Comitè esperava.” Però com de la nota responia el govern en conjunt, sense excloure Kerenski, era necessari, abans que res, salvar el govern. Tseretelli posà a “desxifrar” la nota, no xifrada, i a descobrir-hi qualitats de més a més nombroses. Skobelev demostrà, amb gran profunditat d’esperit, que no es podia exigir sempre una “coincidència absoluta” entre les aspiracions de la democràcia i les del govern. Aquells prudents barons es estigueren esprement els cervells fins a la matinada, però no trobaren cap solució. A l’alba, se separaren, en havent concertat reunir-se novament hores després. Pel que es veu, confiaven en la virtut del temps per a guarir totes les seues ferides.

Al matí la nota aparegué en tots els periòdics. El *Rietx* la comentà en termes de provocació molt ben meditats. La premsa socialista mostrava una gran excitació. El diari menxevic *Rabotxaia Gaset*, en el que encara no s'havien dissipat, després de les intervencions de Tseretelli i Skobelev, els vapors de la indignació nocturna, deia que el Govern Provisional havia publicat un “document que representava un escarni per a les aspiracions de la democràcia” i exigia del Soviet l'adopció de mesures decidides “a fi d'evitar les seues terribles conseqüències”. En aquestes frases s'hi feia sentir, d'una manera molt clara, la pressió creixent dels bolxevics.

El Comitè Executiu reprengué la sessió, però només per a persuadir-se, una vegada més, que era incapaç d'arribar a cap decisió. S'acordà convocar un ple extraordinari del Soviet “per a informació”; en realitat, per a polsar el grau de descontent de les masses i donar temps a les pròpies vacil·lacions. En l'interval, es projectaven tota mena de reunions d'enllaç destinades a liquidar la qüestió.

Però en aquell tumult ritual del doble poder vingué a tercerejar inesperadament una tercera força. Les masses es llençaren al carrer amb les armes a la mà. Entre les baionetes dels soldats brillaven les lletres dels cartells grans: “A baix Miliukov!” En altres cartells grans apareixia també el nom de Gutxkov.

En aquestes columnes exasperades era difícil de reconèixer els manifestants del Primer de Maig.

Els historiadors qualifiquen d'“espontani” aquest moviment, en el sentit que cap dels partits n'assumí la iniciativa. La invitació material a sortir al carrer partí d'un tal Linde, que amb només açò estampà el seu nom en la història de la revolució.

“Savi, matemàtic, filòsof”, Linde es mantenia allunyat de tot partit, havia abraçat amb tota la seua ànima la revolució i anhelava ardentment que aquesta complís les seues promeses. La nota de Miliukov i els comentaris del *Rietx* l'indignaren. “Sense consultar amb ningú... [conta el seu biògraf] posà immediatament mà a l'obra..., se n'anà al regiment de Finlàndia, reuní el comitè i proposà que el regiment es dirigís immediatament al Palau Marinski... La proposició de Linde fou acceptada, i a les tres de la vesprada, desfilava ja pels carrers de Petrograd una manifestació imponent de ‘finesos’ portant cartells provocatius.” Seguint l'exemple del regiment de Finlàndia, es llençaren al carrer els soldats del regiment de reserva 180, del de Moscou, del de Pavi, del de Keksgalin, els mariners de la segona tripulació de l'escola del Bàltic, fins a 25.000 o 30.000 homes en total, tots armats. Als barris obrers es produí una gran agitació: cessà el treball, i les fàbriques, seguint l'exemple dels regiments, es llençaren al carrer.

“La majoria dels soldats no sabien a què havien vingut”, afirma Miliukov, com si realment haguera tingut temps per a interrogar-los. “A més dels soldats, prenién part a la manifestació obrers adolescents, que declaraven en veu alta [!] que els havien pagat de deu i quinze rubles per anar-hi.” La procedència dels diners no podia ésser més clara: “Alemanya havia exigit dretament la separació dels dos ministres (Miliukov i Gutxkov).” Miliukov donà aquesta profunda explicació, no en ple foc de la lluita d'abril, sinó tres anys després dels esdeveniments d'octubre, que han demostrat amb suficient claredat que no calia que ningú pagués a preu molt alt l'odi de les masses populars contra ell.

La sobtada violència de la manifestació d'abril s'explica per la reacció immediata de les masses davant l'engany de les altures. "Mentre el govern no aconseguisca la pau, cal defensar-se." Açò es deia sense entusiasme, però amb convicció. Hom suposava que en les altures feien tot el possible per tal d'obtenir la pau. Els bolxevics afirmaven, cert és, que el govern mantenia la continuació de la guerra amb fins de rapinya. Però, és possible? I Kerenski? "Als caps del Soviet els coneixem des de febrer, foren els primers en acudir als quarters; de sobra sabem que defensen la pau. A més, Lenin arribà de Berlín, mentre que Tseretelli estava en presidi. Cal tenir paciència..." Al mateix temps, a les fàbriques i en els regiments més avançats anaven imposant-se, cada vegada més fermament, les consignes bolxevics de la política de pau: publicació dels tractats secrets i ruptura amb els plans de conquesta de l'*Entente*, proposició oberta de pau immediata a tots els països bel·ligerants. La nota del 18 d'abril caigué en aquest terreny moral, complex i vacil·lant. Com? Què? Ah, de manera que aqueixos senyors no recolzen la pau, sinó els fins que la guerra perseguia abans! Llavors serà inútil que esperem! A baix!... Però, a baix qui? És possible que tinguen raó els bolxevics? No, no pot ésser. Però i la nota? Ací hi ha algú que vol vendre la nostra pell als aliats del tsar. Sense més que comparar la premsa dels cadets i la dels conciliadors, s'hi dedueix que Miliukov, defraudant la confiança del país, s'aprestava a practicar una política de conquestes del braç de Lloyd George i Ribot. El mateix Kerenski ha declarat que la idea d'agressió contra Constantinoble era "una opinió personal" de Miliukov. Així esclatà el moviment.

Però aquest no era homogeni. Alguns elements exaltats del camp revolucionari exageraven les proporcions i la maduresa política del moviment com més llargament i inesperada es manifesta a l'exterior. Els bolxevics desenrotllaren una enèrgica tasca al si dels regiments i als carrers. El crit "A baix Miliukov!", que era quelcom així com el programa mínim del moviment, fou completat per ells amb cartells grans contra el Govern Provisional en conjunt, amb la particularitat que els distints elements interpretaven allò d'una manera distinta també: uns, com a consigna de propaganda; d'altres, com a finalitat immediata. La consigna: "A baix el Govern Provisional!", llançada al carrer pels soldats i mariners armats, introduí fatalment en la manifestació un element d'insurrecció armada. Hi havia grups considerables d'obriers i soldats que es mostraven disposats a atacar immediatament el Govern Provisional. Fou d'ells que partí la idea d'apoderar-se del Palau Marinski, ocupar totes les sortides i detenir els ministres. Per a salvar-los fou destacat Skobelev, el qual complí la seua missió amb més eficàcia doncs que el Palau Marinski estava buit.

A causa de la malaltia de Gutxkov, el govern estava reunit al seu domicili particular. Però no fou aquest atzar que salvà els ministres de la detenció, perill que, d'altra banda, no els amenaçava seriosament. Aquell exèrcit de 25.000 o 30.000 soldats, que es llençà al carrer disposat a lluitar contra la continuació de la guerra, era més que suficient per a derrocar un govern més sòlid que el presidit pel príncep Lvov. Però no era aquest el fi que es proposaven els manifestants. En els fons, no volien més que esgrimir el puny amenaçador i aguaitar-lo per la finestra perquè aquells enlairats cavallers no continuaren esmolant les dents, amb la vista posada en Constantinoble, i es dedicaren com calia a la pau.

D'aquesta manera, els soldats creien ajudar Kerenski i Tseretelli contra Miliukov.

Mentre el govern estava reunit, arribà el general Kornilov, el qual reté compte de les manifestacions armades que s'estaven desenrotllant i declarà que, en qualitat de cap de les tropes de la regió militar de Petrograd, disposava de força suficient per a sufocar el moviment a mà armada; i que si no feia res era esperant ordres concretes. Koltxak, que assistia casualment a la reunió del govern, contà més tard, en el procés que precedí al seu afusellament, que el príncep Lvov i Kerenski s'havien mostrat contraris a les temptatives de repressió armada contra els manifestants. Miliukov no s'hi pronuncià d'una manera directa, però resumí la situació dient que els senyors ministres podien, naturalment, raonar com els plagués, encara que açò no impedia que els ficaren a la presó. No podia cabre el menor dubte que Kornilov obrava en connivència amb els dirigents del partit cadet.

Als líders conciliadors no els fou difícil de persuadir els soldats manifestants perquè es retiraren de la plaça situada enfront del Palau Marinski i fins i tot que es reintegraren als seus quarters. No obstant això, l'agitació que s'havia promogut a la ciutat no cedia. Per tot arreu es congregaven grans multituds i se celebraven mítings, es discutia en tots els cantons, en els tramvies els viatgers es dividien en partidaris i en adversaris de Miliukov. Als suburbis, als barris obrers, els bolxevics s'esforçaven a fer extensiva al govern en ple la indignació suscitada per la nota i pel seu autor.

A les set de la vesprada, es reuní el ple del Soviet. Els líders no sabien què dir a l'auditori, que es trobava en un estat de gran exaltació. Txeidse parlà exactament per a dir que després de la reunió se celebraria una entrevista amb el Govern Provisional. Txernov intimidava amb la perspectiva de la guerra civil. Federov, obrer metal·lúrgic, membre del Comitè Central dels bolxevics, replicà que la guerra civil era ja un fet i que l'única cosa que havien de fer els soviets era recolzar-s'hi i apoderar-se del poder. “En aquell llavors, aquestes eren encara paraules inaudites i terribles [diu Sukhanov], i trobaren en aquella assemblea, gràcies a l'estat d'ànim que hi regnava, un eco que els bolxevics no havien trobat abans ni havien de tornar a trobar molt de temps després en el Soviet.”

No obstant això, la nota ixent de la reunió fou, inesperadament per a tots, el discurs del liberal-socialista Stankievitx, un dels homes de confiança de Kerenski: “Quina necessitat tenim, companys, d'“atacar”? [preguntà]. Contra qui havíem d'emprar la força? Heu oblidat, potser, que la força sou vosaltres i les masses que vos segueixen?... Mireu, ara són les set menys cinc (Stankievitx apunta amb la mà al rellotge que hi ha a la paret, i tota la sala es gira vers ell). Preneu l'acord que el Govern Provisional dimitisca, comunicarem la nostra decisió per telèfon i, a les set, estigueu-ne ben segurs que haurà depositat els seus poders. Quina necessitat hi ha d'acudir a la violència, a l'atac, a la guerra civil?” A la sala sona una salva d'aplaudiments clamorosos amb crits d'entusiasme. L'orador volgué, indubtablement, espantar el Soviet traient una conseqüència extrema de la situació creada; però amb el seu discurs no assolí més que espantar-se a si mateix. La veritat, tan inconscientment llençada, sobre la força dels soviets posà l'assemblea per damunt del llastimós nivell de l'actuació dels dirigents, als qui l'única cosa que els preocupava era que el Soviet no prengués cap resolució. “Qui reemplaçarà el govern?”, hi objectà un dels oradors contestant als aplaudiments. “Nosaltres? Però si ens tremolen les mans!...” Era una incomparable característica dels conciliadors, líders grandiloqüents amb mans tremoloses.

El primer ministre, Lvov, com completant les paraules de Stankievitx des de l'altre costat, feia l'endemà aquesta declaració: “Fins ara, el Govern Provisional s'ha vist invariablement recolzat per l'òrgan directiu del Soviet. En aquestes últimes dues setmanes... recauen sobre el govern certes sospites. En aquestes condicions... el millor que pot fer el Govern Provisional és anar-se'n.” Aquestes paraules confirmen, una vegada més, quina era la constitució efectiva de la Rússia de febrer.

Al Palau Marinski se celebrà una reunió mixta del Comitè Executiu i el Govern Provisional. En el seu discurs d'obertura, el príncep Lvov es lamentà de la campanya desencadenada pels sectors socialistes contra el govern i parlà en un to mig ressentit i mig d'amenaça de dimitir. Els ministres foren descrivint les dificultats, l'acumulació de les quals s'encarregaven ells de fomentar amb totes les seues forces. Miliukov, girant-se d'esquena al cau de xarlatans que era la Comissió d'Enllaç, parlà des del balcó als manifestants cadets: “En veure aquells cartells grans amb el rètol “A baix Miliukov!”, no temia per Miliukov, sinó per Rússia.” Així ens transmet el Miliukov historiador les modestes paraules que el Miliukov ministre pronuncià davant la multitud reunida a la plaça. Tseretelli exigí del govern una nova nota. Txernov trobà una sortida genial, proposant Miliukov per a exercir la cartera d'Instrucció Pública: almenys, Constantinoble, com a tema de geografia, era força menys perillosa que com a tema de diplomàcia. No obstant això, Miliukov s'hi negà en redó a les dues solucions: ni es recloïa en la ciència ni faria una nova nota. Els cabdills del Soviet no es feren pregar molt i accediren que s'“aclarís” la nota anterior. Només faltava trobar unes quantes frases la falsia de les quals aparegués dissimulada d'una manera prou democràtica, i la situació podia donar-se per salvada. I, amb la situació, la cartera de Miliukov.

Però el tercer en qüestió no volia tranquil·litzar-se. El 21 d'abril el moviment fou més potent que el dia anterior. Aquesta manifestació havia estat convocada ja pel comitè local del partit bolxevic. Malgrat la contraagitació desplegada pels menxevics i els socialrevolucionaris, masses immenses d'obrers avançaren cap al centre, partint primer de la barriada de Viborg i després d'altres punts. El Comitè Executiu destacà conciliadors prestigiosos perquè foren a l'encontre dels manifestants, acabidillats per Txeidse. Però els obrers volien que se'ls escoltés i no els faltava què dir.

Un conegut periodista liberal descrivia, en el *Rietx*, la manifestació dels obrers en la Perspectiva Nevski: “Davant, prop d'un centenar d'homes armats; darrere, les files compactes d'homes i dones no armats (un miler de persones). Cadenes vives a un costat i a l'altre. Càntics. El que més impressió em produí foren les seues cares. Aquelles mil persones no tenien més que una sola cara plena d'ira: el rostre monacal dels primers segles del cristianisme, irreconciliable, decidit, inflexiblement decidit a arribar a l'assassinat, a la inquisició i a la mort.” Aquest periodista liberal mirà la revolució obrera cara a cara i hi pogué percebre, en un instant, la seua concentrada decisió. Què poc s'assemblaven aquells obrers als xavals de Miliukov, comprats per Ludendorff a raó de quinze rubles diaris!

En aquest dia, igualment que en l'anterior, els manifestants no es llençaren al carrer decidits a derrocar el govern, encara que bé es pot suposar que la majoria hi havia pensat ja seriosament; avui, una part dels manifestants estava disposada ja a portar les coses més enllà dels límits de l'estat d'ànim de la majoria. Txeidse proposà a la manifestació que es tornés enrere, cap a les seues barriades. Però els dirigents contestaren amb aspror que els obrers sabien perfectament, sense que ningú s'ho digués,

allò que havien de fer. Era un nou to a què Txeidse no està acostumat i al que no tindrà més remei que acostumar-se durant les setmanes següents.

Mentre que els conciliadors acudien a la persuasió i tractaven d'extingir la foguera, els cadets l'atiaven i adoptaven actituds provocadores. Kornilov, encara que ahir no obtingués autorització per a emprar les armes, no sols no ha abandonat el seu pla, sinó que, lluny d'això, ha pres, des de ben enjorn, mesures per a llençar l'artilleria i la cavalleria sobre els manifestants. Comptant fermament amb el caràcter fogós del general, els cadets publicaren un full incitant els seus partidaris a sortir al carrer amb el propòsit evident de portar les coses fins al conflicte decisiu. Fracassat el desembarcament a la riba dels Dardanel, Miliukov continuava desenrotllant la seua ofensiva, amb Kornilov per avantguarda i l'*Entente* com a reserva. La nota enviada a esquena dels soviets i l'article de fons del *Rietx* exercirien la comesa d'un telegrama d'Ems dirigit pel canceller liberal de la Revolució de Febrer. "Tots els que estan al costat de Rússia i de la Llibertat, s'han d'agrupar al voltant del Govern Provisional i sostenir-lo." Així deia el manifest del Comitè Central dels cadets, en què s'invitava tots els bons ciutadans a sortir al carrer per a lluitar contra els partidaris de la pau immediata.

La Perspectiva Nevski, artèria principal de la burgesia, esdevingué tota ella un míting cadet. Una manifestació considerable, presidida pels membres del Comitè Central cadet, es dirigí al Palau Marinski. Per tot arreu es veien cartells grans amb rètols que acabaven de sortir del taller: "Confiança absoluta en el Govern Provisional." "Visca Miliukov!" Els ministres estaven radiants: el "poble" estava amb ells, cosa més evident com que els emissaris del Soviet feien esforços sobrehumans per dissoldre els mítings revolucionaris, per assolir que les manifestacions d'obrers i de soldats evacuaren el centre i es dirigiren als suburbis i per evitar tota acció per part dels quarters i de les fàbriques.

Sota la bandera de la defensa del govern es portava a terme, per primera vegada, una mobilització franca i en tot el front de les forces contrarevolucionàries. Al centre de la ciutat aparegueren camions de les forces contrarevolucionàries. Al centre de la ciutat aparegueren camions amb oficials, cadets i estudiants armats. Entraren en acció els Cavallers de Sant Jordi, i la joventut daurada organitzà en la Perspectiva Nevski un tribunal que detenia al carrer els partidaris de Lenin i els "agents alemanys". Ací es produïren baralles i víctimes. Es deia que l'origen de la primera col·lisió sagnant havia estat la temptativa d'uns oficials de arrabassar als obrers una bandera amb un rètol contra el Govern Provisional. Les baralles foren prenent un caràcter cada vegada més aferrissat, i s'inicià un tiroteig, que, a partir de migdia, fou ja constant. Ningú sabia exactament qui disparava ni per què es disparava. Però el fet era que aquell confús tiroteig, en part pèrfid i en part produït pel pànic, havia causat ja víctimes. Els ànims s'anaven caldeiant.

No; la jornada no era precisament un testimoni de la "unitat nacional". Eren dos mons els que s'enfrontaven. Les columnes patriòtiques, llençades al carrer pel partit cadet contra els obrers i soldats, estaven compostes exclusivament pels elements burgesos de la població, per oficials, intel·lectuals, funcionaris públics.

Dos torrents humans, un per Constantinoble, l'altre per la pau, sortien de distintes parts de la ciutat, distintes per la seua composició social i pel seu aspecte

exterior, amb inscripcions hostils en els cartells grans i que, en xocar, recorrien als punys, als bastons i fins i tot a les armes de foc.

En el Comitè Executiu es rebé la notícia inesperada que Kornilov havia manat muntar els canons a la plaça de palau. Era una iniciativa presa, pel seu compte i risc, pel cap militar de la regió? No; el caràcter i la futura carrera de Kornilov indiquen que el coratjós general tenia sempre darrere algú que li empentés; en aquesta ocasió, aqueix algú eren els cabdills cadets. Ells no haurien llençat la seua gent al carrer sense comptar amb la intervenció de Kornilov i per a provocar-la. Un dels joves historiadors de la revolució observa, encertadament, que la temptativa del general per a portar les seues forces a la plaça de palau no coincidí, precisament, amb el moment en què es plantejava la necessitat, fos real o imaginària, de defensar el Palau Marinski contra la multitud excitada, sinó amb el moment en què la manifestació dels cadets arribava al seu punt culminant.

Però el pla Miliukov-Kornilov fracassà de manera ignominiosa. Per simples que foren els caps del Comitè Executiu, no podien deixar de comprendre que s'estaven jugant el cap. Ja des de les primeres notícies dels sagnants xocs en la Perspectiva Nevski, el Comitè expedí una ordre telegràfica a totes les forces militars de Petrograd i els seus voltants perquè no es manés ni un sol soldat als carrers de la capital sense el consentiment del Soviet.

Ara, quan els propòsits de Kornilov són del domini públic, el Comitè Executiu, tanmateix totes les seues declaracions solemnes, pren el timó amb ambdues mans, pel compte que li té, i no sols exigeix de Kornilov que retire immediatament les tropes dels carrers, sinó que destaca Skobelev i Filipovski perquè facen tornar les tropes als quarters en nom del Soviet.

“En aquests dies agitats, no sortiu al carrer amb les armes a la mà sense que el Comitè Executiu vos hi requerisca. *El dret a disposar de vosaltres pertany exclusivament al Comitè Executiu.*”

D'ara en avant, tota ordre relativa a la sortida de tropes haurà de constar en un document oficial del Soviet i anar avalada, almenys, amb la signatura de dues persones autoritzades per a això. Podria dir hom, doncs, que el Soviet interpretava d'una manera inequívoca els manejos de Kornilov com una temptativa de la contrarevolució per a provocar la guerra civil. Però allò curiós és que, al mateix temps que amb aquest decret reduïa al no-res el comandament de la regió, no se li passava ni tan sols pel cap reemplaçar Kornilov, sens dubte per no atemptar contra les prerrogatives del poder. Heus aquí “les mans tremoloses”. El nou règim vivia rodejat de ficcions, el mateix que un malalt viu rodejat de coixins i compreses. Però allò més instructiu, des del punt de vista del vertader balanç de forces, era el fet que no sols les tropes, sinó les escoles militars es negaren, ja abans de rebre la comunicació de Txeidse, a entrar en acció sense ordres del Soviet. Aquelles desagradables sorpreses que els cadets no havien previst i que se succeïen unes a altres, eren conseqüència inevitable del fet que, en el moment de la revolució nacional, la burgesia russa resultava ésser una classe antinacional. Aquest fet es podia dissimular durant algun temps a l'ombra del doble poder, però no era possible esborrar-lo.

Aparentment, la crisi d'abril s'anava a finir amb resultat neutre. El Comitè Executiu assolí mantenir encara les masses als llindars de la dualitat de poders. Per la seua banda, el govern, agraït, explicà que per “garanties” i “sancions” havia hom d'entendre els tribunals internacionals, la limitació dels armaments i altres coses magnífiques. El Comitè Executiu s'afanyà a aferrar-se a aquestes concessions terminològiques, i per 34 vots contra 19 declarà liquidat l'incident. Per a tranquil·litzar els seus rengles alarmades, la majoria adoptà, a més a més, les resolucions següents: intensificar la vigilància de l'actuació del Govern Provisional; que no es realitzés cap acte polític sense informar-ne prèviament el Comitè Executiu; radical transformació de la representació diplomàtica. La dualitat de poders es traduïa al llenguatge jurídic constitucional; però amb açò no es modificava en gens ni mica la naturalesa de les coses. L'ala esquerra no assolí arrencar a la majoria conciliadora ni la dimissió de Miliukov. Tot seguiria com abans. El Govern Provisional estava sotmès a la fiscalització molt més efectiva de l'*Entente*, contra la qual el Comitè Executiu ni tan sols pensava en atemptar.

El dia 21 a la vesprada, el Soviet de Petrograd féu, per dir-ho així, el balanç de la situació. Tseretelli reté compte del nou triomf dels sensats dirigits, que posaren fi a tota equívoca interpretació de la nota del 27 de març. Kamenev, en nom dels bolxevics, proposà la formació d'un govern purament soviètic. La Kollontai, revolucionària popular, que durant la guerra s'havia passat del camp menxevic als bolxevics, proposà que s'organitzés un plebiscit popular per les barriades de Petrograd i els seus voltants sobre el Govern Provisional que abellien; però aquestes proposicions no foren compreses pel Soviet. La qüestió semblava ja resolta. Per una immensa majoria, contra 13 vots, s'adoptà la tranquil·litzadora resolució del Comitè Executiu. Cert és que la majoria dels diputats bolxevics es trobaven encara actuant a les fàbriques, als carrers, a les manifestacions. Però, així i tot, és indubtable que la massa principal del Soviet no s'inclinava gens ni mica vers les consignes bolxevics.

El Soviet proposà que cessaren durant dos dies totes les manifestacions als carrers. La resolució fou votada per unanimitat. Ningú dubtava, de cap manera, que tot el món se sotmetria a la decisió. I, en efecte, ni els obrers, ni els soldats, ni la joventut burgesa, ni el barri de Viborg, ni la Perspectiva Nevski, ningú s'atreví a desobeir l'ordre del Soviet. La pacificació s'obtingué sense que fos necessari aplicar cap mesura coercitiva. Hauria bastat que el Soviet se sentís amo de la situació perquè ho fos en realitat.

Mentre, anaven arribant a les redaccions dels periòdics d'esquerra dotzenes d'acords votats per les fàbriques i els regiments demanant la dimissió immediata de Miliukov i, algunes, la de tot el Govern Provisional. L'agitació no quedà limitada a Petrograd. A Moscou, els obrers abandonaren el treball; els soldats sortiren dels quarters, envaïren els carrers amb protestes tumultuoses. Als dies següents, afluïren al Comitè Executiu telegrams de dotzenes de soviets locals protestant contra la política de Miliukov i prometent recolzar en tot el Soviet. Del front arribaven també veus en el mateix sentit. Però tot havia de seguir com fins allí.

“El 21 d'abril [afirmava, més tard, Miliukov] regnava als carrers un estats d'ànim favorable al govern.” Es refereix, sens dubte, als carrers que ell pogué observar des del seu balcó després que els soldats i els obrers se'n tornaren, respectivament, als seus quarters i a les seues cases. En realitat, el govern estava completament a soles. Cap

força seriosa el seguia, com pogueren escoltar de llavis de Stankievitx i del mateix príncep Lvov. ¿Què significaven aquelles paraules de Kornilov que disposava de forces suficients per a dominar els rebels? Ni més menys que una lleugeresa inaudita d'aquell honorable general, lleugeresa que arriba al seu punt àlgid a l'agost, quan el conspirador Kornilov fa avançar sobre Petrograd tropes que només existien en la seua imaginació. I s'explica en un home com Kornilov, que identificava l'estat d'ànim del comandament amb el de les tropes. Majoritàriament, l'oficialitat estava, indubtablement, amb ell; açò és, disposada, sota l'aparença de defensar el Govern Provisional, a trencar-li les costelles al Soviet. Els soldats, que, per la seua disposició d'ànim, es trobaven situats extraordinàriament més a l'esquerra que el Soviet, estaven al costat d'aquest; però com el Soviet, al seu torn, estava al costat del Govern Provisional, resultava que Kornilov podia utilitzar en defensa del Govern Provisional soldats soviètics capitanejats per oficials reaccionaris. Emparats darrere del règim del doble poder, jugaven tots a l'amagatall. No obstant això, quan els caps del Soviet donaren a les tropes ordre de no abandonar els quarters, Kornilov es trobà surant en el buit amb tot el Govern Provisional.

I, malgrat tot, el govern no caigué. Les masses que emprengueren l'atac mancaven absolutament de preparació per a portar-lo fins a les seues últimes conseqüències. Açò els permeté als caps conciliadors intentar retrotraure novament el règim de febrer al seu punt de partida. Oblidant, o desitjant fer oblidar els altres que el Comitè Executiu s'havia vist obligat a posar mà en l'exèrcit d'un mode franc i en contra del poder "legal", el 22 d'abril *Izvestia* (Notícies), del Soviet, es lamentava en aquests termes: "El Soviet no aspira a prendre el poder en les seues mans. No obstant això, en moltes banderes dels seus partidaris s'hi llegien inscripcions que exigien l'enderrocament del govern i el lliurament de tot el poder al Soviet."

En efecte, potser no era indignant que els obrers i els soldats volgueren seduir els conciliadors a fer-se càrrec del poder, és a dir, que consideraren seriosament aquells cavallers capaços de posar el poder al servei de la revolució?

No, els socialrevolucionaris i els menxevics no volien el poder. Com hem vist, la proposició bolxevic sobre el lliurament del poder als soviets només assolí un nombre insignificant de vots al Soviet de Petrograd. A Moscou, la proposició de desconfiança contra el Govern Provisional, presentada pels bolxevics el 22 d'abril, no rebé més que 74 vots entre els molts centenars de diputats. En canvi, el Soviet de Helsingfors, malgrat dominar en ell els socialdemòcrates i els menxevics, votà aquell dia una proposició excepcionalment audaç per als temps que corrien, en la qual brindava al Soviet de Petrograd la seua ajuda armada per a derrocar el "Govern Provisional imperialista". Però aquest acord, votat per la pressió directa dels marins de guerra, representava una excepció. En la seua indiscutible majoria, la representació soviètica de les masses, que encara ahir es trobaven a la vora de la insurrecció contra el Govern Provisional, es mantenia completament al terreny de la dualitat de poders. Què significava açò?

La contradicció entre la decisió de l'atac de les masses i les indecisions de la seua representació política no és casual. En les èpoques revolucionàries, les masses oprimides es veuen arrossegades a l'acció directa amb major facilitat i molt abans que aprenguen a donar als seus desitjos i reivindicacions una expressió política per mitjà de les seues pròpies i genuïnes representacions. Com més abstracte és el sistema representatiu, més a la saga va del ritme dels esdeveniments de l'acció de les masses. La

representació soviètica, la menys abstracta de totes, té avantatges incalculables en situacions revolucionàries; baste recordar que les Dumes democràtiques elegides a base de les normes acordades el 17 d'abril, no cohibides per res ni per ningú, es revelaren completament impotents per a competir amb els soviets. Però, malgrat tots els avantatges que tenia el seu contacte orgànic amb les fàbriques i els regiments, és a dir, amb les masses actives, els soviets són sempre una representació, que, com a tal, no es troba lliure en absolut dels convencionalismes i deformacions del parlamentarisme. La contradicció inherent a tota representació, fins i tot la soviètica, consisteix en el fet que, d'una banda, és necessària per a l'acció de les masses, i, d'una altra, s'alça fàcilment davant elles com a obstacle conservador. La solució pràctica de la contradicció consisteix cada vegada en la renovació de la representació. Però açò, que no és tan senzill com a primera vista sembla, és sempre, sobretot en plena revolució, un resultat deduït de l'acció directa; per açò no pot mantenir-se mai al pas amb aquesta. La veritat és que, l'endemà de produir-se la semiinsurrecció (o, parlant més exactament, el quart d'insurrecció d'abril, perquè la vertadera semiinsurrecció es produí al juliol), seguien seient al Soviet els mateixos diputats que la vespra, i, tan prompte com tornaren a trobar-se en el seu ambient habitual, votaren també, com era lògic, amb els dirigents habituals.

Però açò no significa, ni de bon tros, que la tempestat d'abril passés sense deixar cap empremta en el Soviet, en el règim de febrer i, sobretot, en les pròpies masses. La grandiosa intervenció dels obrers i soldats en els esdeveniments polítics, encara que no es portés fins a les seues últimes conseqüències, modifica la situació política, imprimeix un nou impuls al moviment general de la revolució, accelera els inevitables reajustaments dels grups i obliga els polítics de gabinet i de corredor a oblidar els seus plans d'ahir i a plegar la seua actuació més atentament a les noves circumstàncies.

Tan aviat com els conciliadors liquidaren aquella explosió de guerra civil i s'imaginaren que les aigües tornarien al seu antic llit, es plantejà la crisi del govern. Els liberals no volien continuar governant sense la participació directa dels socialistes al ministeri. Per la seua banda, els socialistes, obligats per la lògica del doble poder, en acceptar aquesta condició exigien que es renunciés demostrativament al programa dels Dardanel. Açò determinava inexorablement la separació de Miliukov, el qual es veié obligat a abandonar la cartera el dia 2 de maig. Com es veu, l'objectiu de la manifestació del 20 d'abril s'assolia amb un retard de dotze dies i en contra de la voluntat dels cabdills del Soviet. Però els entrebancs i les dilacions no feren més que palesar d'una manera més eloqüent la impotència dels directors. Miliukov, que, amb ajuda d'un general, es disposava a introduir una modificació radical en la correlació de les forces, saltà estrepitosament del govern com un tap, i aquell generalot feroç es veié obligat a presentar la dimissió. Els ministres no apareixien ja tan radiants com abans, ni de bon tros. El govern implorava del Soviet que accedís a la formació del govern de coalició. I tot perquè les masses havien estret en l'altre extrem de la palanca.

Açò no vol dir, no obstant això, que els partits conciliadors s'haguessen apropat més als obrers i soldats. Al contrari, els esdeveniments d'abril, demostrant quantes sorpreses es tancaven en les masses, empentaren els caps democràtics encara més cap a la dreta, els acostaren més a la burgesia. A partir d'aquest moment, preval ja definitivament el rumb patriòtic. La majoria del Comitè Executiu es fa més compacta. Els radicals indefinits, tipus Sukhanov, Stieklov i d'altres, que últimament inspiraven encara la política del Soviet i intentaven sostenir fins a un cert punt una part de les

tradicions del socialisme, queda al marge. Tseretelli abraça una ferma orientació conservadora i patriòtica que representa una espècie de transacció entre la política de Miliukov i la representació de les masses treballadores.

La conducta del partit bolxevic en les jornades d'abril no fou homogènia. Els esdeveniments l'agafaren desprevingut. Acabava a penes de superar la crisi anterior i estava preparant activament el Congrés del partit. Davall la impressió de l'agitació aguda regnant en els districtes obrers, alguns bolxevics es pronunciaren a favor de l'enderrocament del Govern Provisional. El Comitè de Petrograd, que encara el 5 de març donava un vot de confiança condicional al govern, vacil·lava. Hom decidí organitzar per al dia 21 una manifestació, però sense definir amb suficient claredat el fi de la mateixa. Una part del Comitè petersburgès llençà al carrer els obrers i soldats, amb el propòsit, certament no molt definit, d'intentar de pas l'enderrocament del Govern Provisional. En el mateix sentit actuaven alguns elements aïllats d'esquerra que es trobaven fora del partit. Segons sembla, intervingueren també els anarquistes, que eren pocs però força actius. Alguns elements es presentaren als quarters exigint automòbils blindats i tot gènere de reforços per a procedir a la detenció del govern o per a lluitar als carrers contra els enemics. Però la divisió d'automòbils blindats, que simpatitzava amb els bolxevics, manifestà que no posaria els automòbils a disposició de ningú si no rebia ordres del Comitè Executiu.

Els cadets s'esforçaren per tots els mitjans en acusar els bolxevics dels sagnants successos d'aquells dies. Però la Comissió Especial nomenada pel Soviet deixà assentat d'una manera irrefutable que els primers trets no havien estat fets des del carrer, sinó des dels portals i els balcons. En els periòdics aparegué una nota del fiscal concebuda en aquests termes: "El tiroteig ha estat obra d'elements procedents dels baixos fons socials, a fi de provocar desordres i confusió, sempre avantatjosos per a la xusma." L'hostilitat existent contra els bolxevics per part dels partits dirigents del Soviet no havia arribat encara, ni de bon tros, a l'extrem que assolí dos mesos després, al juliol, quan eclipsà definitivament la raó i la consciència. Els jutges, si bé servaven la seua antiga composició, se sentien encara cohibits davant la revolució a l'abril, i no es permetien aplicar ja contra l'extrema esquerra els mètodes de la policia tsarista. En aquest sentit, pogué repel·lir hom també sense gran dificultat l'agressió de Miliukov.

El Comitè Central renyà l'ala esquerra dels bolxevics, i declarà, el 21 d'abril, que considerava completament encertada l'ordre de prohibició de les manifestacions, donada pel Soviet, i que calia sotmetre-s'hi incondicionalment. "A més, la consigna de "A baix el Govern Provisional!" no és encertada en les presents circumstàncies [deia la resolució del Comitè Central], perquè sense una majoria consistent (és a dir, conscient i organitzada) del poble al costat del proletariat revolucionari, aquesta consigna, o és una mera frase o es redueix a una temptativa de caràcter aventurista." La resolució defineix com a finalitat del moment i premissa de la presa del poder la crítica, la propaganda i la conquesta de la majoria als soviets. Els enemics veieren en aquella declaració la batuda en retirada d'uns dirigents espantats o una astuta maniobra. Però avui coneixem ja la fonamental posició de Lenin, en allò que es refereix al problema de la presa del poder, i com ensenyà el partit a posar en pràctica les *Tesis d'abril* basant-se en l'experiència dels fets.

Tres setmanes abans, Kamenev havia declarat que es considerava "feliç" en poder votar amb els menxevics i els socialrevolucionaris per una proposició única sobre

el Govern Provisional, i Stalin desenrotllava la teoria de la divisió del treball entre els cadets i els bolxevics. Com de llunyanes semblaven ara aquelles votacions i aquelles teories! Després de la lliçó de les jornades d'abril, Stalin es pronuncià, a la fi, per primera vegada, contra la teoria de la "fiscalització" benèvola del Govern Provisional, evacuant prudentment les seues pròpies posicions d'ahir. Però ningú s'adonà de la maniobra. En què consistia l'aventurisme de la política propugnada per alguns elements del partit?, preguntava Lenin al Congrés, que començà les seues tasques després d'aquelles greus jornades. En la temptativa d'actuar per la violència quan encara no hi havia base per a emprar la violència revolucionària. "Es pot derrocar aquells als qui el poble coneix com a detenedors de la força. Però ara no n'hi han; els canons i els fusells estan en mans dels soldats, i no dels capitalistes. Avui els capitalistes no condueixen la gent per la violència, sinó per l'engany, i seria neci cridar contra la violència, seria absurd. Hem llençat la consigna de manifestacions pacífiques. Desitjàvem únicament fer un recompte pacífic de les forces de l'adversari, però no donar la batalla. El Comitè de Petrograd s'ha desviat un poc cap a l'esquerra... Amb el crit encertat de "Visquen els soviets!" s'ha llençat un altre que no ho era, d'encertat: "A baix el Govern Provisional!" En el moment de l'acció, desviar-se "un poc cap a l'esquerra" podia ésser inoportú. Nosaltres ho refutem com el major dels crims, com una gran desorganització."

En què es basen els dramàtics esdeveniments de la revolució? En els canvis produïts en la correlació de forces. Què és allò que els provoca? Són, principalment, les vacil·lacions de les classes intermèdies, dels camperols, de la petita burgesia, de l'exèrcit. Un marge gegantí de vacil·lacions que va des de l'imperialisme cadet fins al bolxevisme. Aquestes vacil·lacions es desenrotllen simultàniament en dos sentits antagònics. La representació política de la petita burgesia, els caps conciliadors, propendeixen cada vegada més marcadament cap a la dreta, cap a la burgesia. Al contrari, les masses oprimides es van manifestant d'una manera cada vegada més accentuada i audaç cap a l'esquerra. En pronunciar-se contra l'aventurisme de què havien donat proves els dirigents de l'organització petersburgesa, Lenin fa una excepció: si les classes intermèdies s'inclinaren cap a nosaltres d'una manera seriosa, profunda, consistent, no vacil·laríem ni un instant a desnonar el govern del Palau Marinski. Però encara no hi estem. La crisi d'abril manifestada al carrer no és la primera ni serà tampoc la darrera vacil·lació de la massa petit burgesa i semiproletària". La nostra missió, per ara, continua essent la d'"explicar pacientment", preparar el terreny perquè en la seua pròxima vacil·lació, més profunda, més conscient, les masses vinguen a nosaltres.

Pel que al proletariat es refereix, el seu canvi de front i el seu viratge cap als bolxevics prengué, en el transcurs d'abril, un caràcter molt accentuat. Els obrers acudien als comitès del partit i preguntaven què havien de fer per a passar del partit menxevic al bolxevic. A les fàbriques hom interrogava amb insistència els diputats soviètics sobre la política exterior, la guerra, la dualitat de poders, les subsistències, i, com a resultat d'aquests sondejos, el més freqüent era que els diputats socialrevolucionaris o menxevics foren substituïts pels bolxevics. Fou en els soviets de barri, els que més prop es trobaven de les fàbriques, on s'inicià amb més rapidesa el viratge. A finals d'abril, en els soviets dels barris de Viborg, de Narva i de la Vasili-Ostrov, els bolxevics es trobaven sobtadament i inesperada que tenien majoria. Era aquest un fet de gran importància, però els caps del Comitè Executiu, absorbits per la política d'altura, miraven de dalt a baix allò que pogueren fer els bolxevics dels barris obrers. No obstant això, aquests començaren a exercir una pressió cada vegada més sensible sobre el

centre. Sense que intervingués per a res el Comitè de Petrograd, s'inicià a les fàbriques una campanya enèrgica i fructífera al voltant de la reelecció de representants al Soviet de diputats obrers de la capital. Sukhanov opina que, a principis de maig, la tercera part del proletariat petersburgès seguia els bolxevics. La tercera part, almenys, entre la qual es comptaven, a més, els elements més actius. La incoherència del mes de març anava desapareixent, i l'orientació política del partit prenia formes més definides; les "fantàstiques" tesis de Lenin anaven prenent cos i tirant arrels a les barriades de Petrograd.

Cada pas que la revolució feia al front té el seu origen en les masses o és imposat per la intervenció directa de les mateixes, completament inesperada, en la majoria dels casos, per als partits del Soviet. Després de la revolució de febrer, quan els obrers i els soldats derrocaren la monarquia sense consultar ningú, els caps del Comitè Executiu entenien que la missió de les masses havia finit. Però erraren de forma fatal. Les masses no estaven disposades, ni de bon tros, a retirar-se pel fòrum. Ja a principis de març, durant la campanya per la jornada de vuit hores, els obrers arrabassaren aquesta concessió al capital tot i que els menxevics i els socialrevolucionaris embarassaven els seus moviments. El Soviet no tingué més remei que registrar aquell triomf, arrencat sense ell i en contra seu. La manifestació d'abril fou una segona esmena del mateix tipus. No hi ha una sola acció de masses, independentment del seu fi concret, que no siga un avís per a la direcció. En un principi, l'avís té un caràcter suau, però després esdevé cada vegada més decidit. Al juliol, de mer avís es converteix ja en amenaça. A l'Octubre es produeix el desenllaç.

En els moments crítics, les masses intervenen sempre d'una manera "espontània". En altres termes, obren sota l'influx de les conseqüències que elles mateixes, ajudades pels seus caps encara no sancionats oficialment, trauen de l'experiència política. En assimilar aquests o aquells elements d'agitació, les masses tradueixen per iniciativa pròpia les seues conclusions al llenguatge de l'acció. Els bolxevics no havien dirigit encara, com a partit, la campanya per la jornada de vuit hores. Tampoc foren ells els qui llençaren les masses a la manifestació d'abril. No foren tampoc els bolxevics que impulsaren les masses a llançar-se al carrer a principis de juliol. Fins a Octubre, el partit no assolirà compassar definitivament el seu pas al de les masses, però ja no és per a posar-se al capdavant d'elles en una manifestació, sinó per a acabdillar-les en la revolució i portar-les al poder.

LA PRIMERA COALICIÓ

Malgrat totes les teories, declaracions i rètols oficials, la realitat era que el poder del Govern Provisional només existia ja sobre el paper. La revolució, fent cas omís dels obstacles que li oposava democràcia, continuava avançant, posava en moviment noves masses, enrobustia els soviets, armava, encara que d'una manera molt incompleta, els obrers. Els comissaris locals del govern i els "comitès socials" que funcionaven en torn seu, i en què predominaven quasi sempre els representants de les organitzacions burgeses, es veien desplaçats pels soviets, com la cosa més natural del món i sense el menor esforç. I si els agents del poder central s'obstinaven, sorgien conflictes aguts, i els comissaris acusaven els soviets locals de no reconèixer el poder central. La premsa burgesa posava el crit al cel, clamant que Cronstadt, Schulselburg o Tsaritin s'havien separat de Rússia per a esdevenir repúbliques independents. Els soviets locals

protestaven contra aquest absurd. Els ministres s'inquietaven. Els socialistes governamentals visitaven el país persuadint, amenaçant, donant excuses a la burgesia. Però tot açò no modificava el vertader balanç de les forces. El caràcter ineluctable dels processos que minaven el règim de la dualitat de poders es palesava en el fet que, tot i que en distintes proporcions, es desenvolupaven en tot el país.

D'òrgans de vigilància i fiscalització, els soviets esdevenien òrgans de govern. No es resignaren a cap teoria de divisió de poders i s'immiscien en la direcció de l'exèrcit, en els conflictes econòmics, en els conflictes de subsistències, en les qüestions de transport i fins i tot en els assumptes judicials. Pressionats pels obrers, els soviets decretaven la jornada de vuit hores, destituïen els funcionaris que es distingien pel seu reaccionarisme, feien dimitir els comissaris menys grats del Govern Provisional, portaven a terme detencions i registres, suspensien les publicacions enemigues. Obligats per les dificultats, cada dia més agudes, d'abastiment i per la gran penúria de mercaderies, els soviets principals abraçaven la senda de les taxes, decretaven la prohibició d'exportar fora dels límits de cada província, ordenaven la requisita de tots els queviures emmagatzemats. Però al capdavant dels organismes soviètics es trobaven, gairebé en totes bandes, elements socialrevolucionaris i menxevics, que rebutjaven indignats la consigna dels bolxevics: "Tot el poder als soviets!"

Extremadament aclaridor, des d'aquest punt de vista, era l'actuació del Soviet de Tiflis, situat al cor mateix de la Gironda menxevic, que forní a la revolució de febrer caps com Tseretelli i Txeidse, brindant-los després un refugi, quan es gastaren sense remissió en Petrograd. El Soviet de Tiflis, dirigit per Jordania, futur cap de la Geòrgia independent, es veia necessitat d'aixafar a cada pas els principis que imperaven en el partit dels menxevics, obrant pel seu compte com a poder. El Soviet confiscà per a les seues necessitats una impremta particular, portà a terme detencions, concentrà en les seues mans els sumaris i la tramitació dels processos polítics, racionà el pa, taxà els productes alimentaris i els articles de primera necessitat. L'abisme entre la doctrina oficial i la realitat viva, patent ja des dels primers dies, es fou accentuant més i més en el transcurs del mes de març.

En Petrograd, almenys, observaven el decor de les formes, encara que no sempre, com hem vist. Però les jornades d'abril s'encarregaren d'alçar d'una manera prou inequívoca el teló darrere del qual s'amagava el Govern Provisional, palesant que ni a la capital comptava aquest amb un punt de suport seriós. En els últims dies d'abril, el govern es trobava en evident decadència. "Kerenski deia apesarat que el govern ja no existia, que no funcionava, que es limitava a examinar la situació." (Stankievitx) En general, pot dir-se que aquest govern, fins a les jornades d'Octubre, no sabia més que posar-se en crisi en quant es plantejava qualsevol conflicte greu, i en els intervals... vegetar. Es passava la vida "examinant la seua situació", i no li quedava temps per a ocupar-se de cap altre assumpte.

Per a sortir d'aquesta crisi, provocada per l'assaig fet a l'abril dels combats que s'apropaven, es concebien teòricament tres sortides. O bé el poder passava íntegrament a les mans de la burgesia, la qual cosa no es podria assolir més que mitjançant una guerra civil; Miliukov ho assaja, però fracassa. O bé hom lliurava tot el poder als soviets: per a assolir-ho, no feia falta cap guerra civil, basta d'allargar la mà, de voler-ho. Però els conciliadors no volien voler, i les masses no havien perdut encara la fe en ells, encara que aquesta fe estigués ja un xic crebantada. És a dir, que les dues sortides

principals, la burgesa i la proletària, estaven tancades. Quedava una tercera possibilitat, una solució a mitges, confusa, proindivís, tímida, covarda: un govern de coalició.

Durant les jornades d'abril els socialistes no pensaven ni tan sols en una coalició: aquesta gent era incapaç de preveure res. Amb la seua resolució del 21 d'abril, el Comitè Executiu elevà oficialment el fet efectiu de la dualitat de poders a principi constitucional. Però també aquesta vegada arribava amb retard: la consagració jurídica de la forma del doble poder instaurat al març (el règim dels tsars i els profetes) sobrevenia en l'instant en que aquesta forma era envoltada per l'acció de les masses. Els socialistes intentaren tancar els ulls davant aquest fet. Miliukov conta que quan el govern plantejà la necessitat de la coalició, Tseretelli declarà: "Què guanyem nosaltres d'entrar a formar part del govern? No oblideu que, en el cas que vos tanqueu en la intransigència, ens veurem obligats a abandonar estrepitosament el ministeri." Tseretelli tractava d'infondre por als liberals sobre la base d'un pretès "fracàs".

Com de costum, per tal de motivar la seua política, els menxevics apel·laven als interessos de la burgesia. Però l'aigua els arribava ja al coll. Kerenski alarmà el Comitè Executiu: "El govern travessa per una situació extraordinàriament greu: els rumors que circulen sobre la seua dimissió no són cap intriga política." Per la seua banda, els elements burgesos estrenyien també. La Duma municipal de Moscou votà un acord a favor de la coalició. El 26 d'abril, quan el terreny estava ja prou preparat, el Govern Provisional proclamà en un manifest la necessitat d'incorporar a les tasques de l'Estat les "forces creadores actives del país que no hi participaven". La qüestió es plantejava sense embuts.

No obstant això, l'opinió s'oposava amb força a la coalició. A finals d'abril es pronunciaren contra l'entrada dels socialistes al govern els soviets de Moscou, de Tiflis, d'Odessa, de Iekaterinburg, de Nixni-Novgorod, de Tver i d'altres. Els motius d'aquesta actitud foren exposats d'una manera molt clara per un dels cabdills menxevics de Moscou: si els socialistes entren al govern, no hi haurà ningú que pugua canalitzar el moviment de les masses. Però no era fàcil que acceptaren aquesta raó els obrers i els soldats, contra els quals, precisament, es dirigia. Les masses que encara no seguien els bolxevics s'inclinaven a favor de l'entrada dels socialistes al govern. Semblava molt bé que Kerenski fos ministre, però encara millor que hi hagués en el govern sis Kerenski. Les masses no sabien que allò s'anomenava coalició amb la burgesia, a la que només interessava prendre els socialistes de tapadora contra el poble. Vista des dels quarters, la coalició presentava un caire distint al que presentava vista des del Palau Marinski. Les masses aspiraven a desplaçar la burgesia del govern per mitjà dels socialistes. I així, aquestes dues pressions, la de la burgesia i la del poble, partint de dos pols distints, convergien, per un moment, en un punt únic.

En Petrograd, una bona part de les forces militars, entre les quals es comptava la divisió d'automòbils blindats, que simpatitzava amb els bolxevics, es pronunciaren a favor del govern de coalició. En el mateix sentit s'inclinava també la majoria indiscutible de les províncies. Entre els socialrevolucionaris predominava així mateix el criteri favorable a la coalició. L'única cosa que ells no volien era entrar al govern sense els menxevics. Finalment, era també partidari de la coalició l'exèrcit. Un dels seus delegats expressà clarament al Congrés dels soviets, celebrat al juny, l'actitud del front respecte al problema del poder: "Crèiem que el gemec que exhalà l'exèrcit en assabentar-se que els socialistes es negaven a entrar al ministeri, a col·laborar amb

homes en els qui no confiaven, mentre tot l'exèrcit està forçat a continuar morint al costat d'homes en els quals tampoc creia. Nosaltres pensem que aqueix gemec ha estat escoltat en Petrograd.”

En aquesta qüestió, com en tantes altres, la guerra tingué una importància decisiva. En un principi, els socialistes es disposaven a adoptar una actitud expectant davant ella, com l'havien adoptat pel que fa al poder, a guanyar temps. Però la guerra no esperava. Tampoc els aliats. El front no volia tampoc continuar esperant. En plena crisi governamental, es presentaren al Comitè Executiu els delegats del front, formulant davant els seus caps la pregunta següent: Estem en guerra o no ho estem? El sentit de la pregunta era aquest: Preneu sobre vosaltres la responsabilitat de la guerra o no? No era possible no tornar resposta. L'*Entente* formulava idèntica pregunta en un llenguatge velat d'amenaça.

L'ofensiva d'abril al front occidental els costà molt cara als aliats, i no tingué cap resultat. Sota la influència de la revolució russa i el fracàs de l'ofensiva, en la qual s'havien xifrat tantes esperances, es produïren algunes vacil·lacions en l'exèrcit francès. Aquest amenaçava, segons l'expressió del mariscal Pétain, amb “escapar-se de les mans”. Per tal de contenir aquest procés amenaçador, el govern francès necessitava una ofensiva a Rússia, o, almenys, la promesa ferma de què seria realitzada. A més de l'alleugeriment material que amb això s'obtidria, urgia arrencar a la revolució russa l'aurèola de pau que la cenyia, arrencar l'esperança dels cors dels soldats francesos, comprometre la revolució amb la seua complicitat en els crims de l'*Entente*, enfonsar la bandera de la insurrecció dels obrers i soldats russos en la sang i el tarquim de la matança imperialista.

Per tal d'assolir aquest elevat objectiu, hom posà en joc totes les palanques, una de les quals, i no la menys important per cert, eren els socialistes patriòtics de l'*Entente*. S'escollí els més provats i s'enviaren a la Rússia revolucionària, on es presentaren portant per tota arma la seua consciència acomodaticia i el seu desenfrenat verbalisme. “Al Palau Marinski [diu Sukhanov], els socialpatriotes estrangers... foren rebuts amb els braços oberts. Branting, Cachin, O'Grady, De Brouckère i d'altres s'hi sentien a gust, com en la seua pròpia casa, i formaren amb els nostres ministres un front únic contra el Soviet.” Cal reconèixer que fins i tot al Soviet conciliador li repugnaven un poc aquells cavallers.

Els socialistes aliats recorrien els fronts. “El general Alexeiev [escrivia Vandervelde] féu tot el possible per associar els nostres esforços als que havien desplegat pocs dies abans les delegacions dels marins del mar Negre, Kerenski i Albert Thomas, per a tirar endavant el que qualificava de preparació moral de l'ofensiva.” És a dir, que el president de la Segona Internacional i l'exgeneralíssim del tsar Nicolau II s'entenien de meravella, associats en la lluita pels sagrats ideals de la democràcia. Renaudel, un dels caps del socialisme francès, podia exclamar amb tot alleujament: “Ara podem parlar ja sense ruboritzar-nos de la guerra pel dret.” Amb un retard de tres anys, la Humanitat s'assabentà que a aquells cavallers no els faltaven motius per a ruboritzar-se.

L'1 de maig, el Comitè Executiu, passant per tots els graus de vacil·lació existents en l'escala de la naturalesa, decidí, per fi, per una majoria de quaranta-un vots

contra divuit i tres abstencions, entrar en un govern de coalició. Només els bolxevics i el petit grup de menxevics internacionalistes votaren en contra d'aquest acord.

No deixa d'ésser interessant el fet que el cap legítim de la burgesia, Miliukov, sucumbís com a víctima del nou llaç que s'estretia entre la burgesia i la democràcia. “No sóc jo qui ha sortit; m’han expulsat”, digué Miliukov, anys més tard. Gutxkov s’havia separat ja del govern el 30 d’abril en negar-se a signar la *Declaració dels drets del soldat*. Pot jutjar hom de l’ombriu estat d’ànim que regnava ja per aquells dies al camp liberal pel fet que el Comitè Central del partit cadet, per a salvar la coalició, no insistís sobre la permanència de Miliukov al govern. “El partit traí el seu cap”, diu el cadet de dreta Izgoiev. La veritat és (dita siga de passada) que no tenia grans possibilitats d’escollir. El mateix Izgoiev diu fonamentadament: “A finals d’abril, el partit cadet estava desfet. Moralment, havia rebut un colp del qual no pogué mai refer-se.”

Però és que en l’assumpte Miliukov l’última paraula havia de dir-la també l’*Entente*. Anglaterra estava completament d’acord en què es rellevés el patriota dels Dardanel·ls per un “demòcrata” més ferm. Henderson, que arribà a Petrograd amb atribucions per a reemplaçar, en cas de necessitat, Buchanan en el càrrec d’ambaixador, després d’assabentar-se de la situació, reconegué que el canvi era necessari. En efecte, Buchanan estava on havia d’estar, perquè era un adversari decidit de les annexions, quan aquestes no coincidien amb les ganes de la Gran Bretanya: “Si Rússia no té necessitat de Constantinoble [murmurava tendrament a l’orella de Teretxenkov], com més aviat ho diga, millor.” En un principi, França recolzà Miliukov. Però també ací exercí el seu paper Thomas, el qual, seguint les empremtes de Buchanan i dels cabdills del Soviet, es pronuncià contra el prohòmic cadet. Així queia el polític odiat per les masses, abandonat pels aliats, pels demòcrates i fins i tot pel propi partit.

Miliukov no mereixia aquest tan cruel càstig, almenys de semblants mans. Però la coalició exigia una víctima expiatòria. I Miliukov fou sacrificat davant les masses com l’enemic roí que aombrava la marxa triomfal cap a la pau democràtica. En llevar del mig Miliukov, la coalició es purgava de colp dels pecats de l’imperialisme.

La composició del Govern de Coalició i el seu programa foren aprovats el 5 de maig pel Soviet de Petrograd. Els bolxevics no assoliren reunir contra la coalició més que cent vots. “L’Assemblea saludà calorosament els oradors ministres... [...] relata irònicament Miliukov, parlant d’aquella sessió] Però amb ovacions no menys estrepitoses fou rebut també Trotski, que havia arribat d’Amèrica del Nord el dia abans. Trotski, antic cabdill de la primera revolució, condemnà l’entrada dels socialistes al govern, afirmant que la coalició no acabava amb el “doble poder”; que el que feia era “traslladar-lo al ministeri”, i que l’únic poder vertader que “salvaria” Rússia no s’instauraria fins que es donés un nou pas cap avant: el lliurament del poder als diputats, obrers i soldats. Llavors començaria “una nova era, era de la classe que pateix, de la classe oprimida aixecant-se contra les classes dominants”. Fins ací, Miliukov. I segueix. En acabar el seu discurs, Trotski formula les tres normes que havien de presidir la política de masses: “Tres preceptes revolucionaris: desconfiar de la burgesia, vigilar els caps, no confiar més que en les pròpies forces.”

Sobre aquest discurs Sukhanov observa: “És evident que no podia comptar que el seu discurs fora ben acollit.” I, en efecte, el comiat fou prou més fred que la recepció.

Sukhanov, extraordinàriament sensible per a totes les murmuracions que venien dels corredors intel·lectuals, afegeix: “Corrien rumors que Trotski, que no s’havia afiliat encara al partit bolxevic, era “encara pitjor que Lenin”.”

De quinze carteres, els socialistes es quedaren amb sis, per a ésser minoria. Encara després de participar obertament en el poder continuaven jugant a l’amagatall. El príncep Lvov fou mantingut en la presidència del Consell. Kerenski passà al ministeri de Guerra i Marina, i Txernov obtingué la cartera d’Agricultura. Per a substituir Miliukov al capdavant del ministeri d’Afers Estrangers fou designat el fi coneixedor del ballet, Terestxenko, que era home de confiança de Kerenski i de Buchanan. Els tres estaven d’acord en què Rússia podia prescindir, sense cap crebant, de Constantinoble. Del departament de Justícia, s’encarregà Pereverzev, advocat insignificant, que prompte havia d’adquirir una fugaç reputació amb motiu del procés obert al juliol contra els bolxevics. Tseretelli s’acontentà amb la cartera de Correus i Telègrafs, a fi de poder dedicar el seu temps al Comitè Executiu. Skobelev, ministre de Treball, en la calor de la improvisació, prometé posar límit als beneficis dels capitalistes en un cent per cent; la frase no trigà a fer-se famosa. Sens dubte, com a contrapès, hom nomenà ministre del Comerç i de la Indústria al gran patró moscovita Konovalov, que acudí rodejat d’unes quantes figures de la Borsa de Moscou, per a totes les quals hi hagué algun càrrec important en el govern. Convé advertir que dues setmanes després Konovalov presentava la dimissió com a protesta contra l’“anarquia” regnant en l’economia del país; per la seua banda, Skobelev havia renunciat, ja molt abans, a atemptar contra els beneficis capitalistes i concentrava totes les seues energies en lluitar contra l’“anarquia”, sufocant les vagues i invitant els obrers a què s’abstingueren en la mesura del possible, de demanar millores.

La declaració del govern estava formada, com és de rigor en les coalicions, per una sèrie de llocs comuns. S’hi al·ludia a l’activa política exterior que hauria de mantenir-se a favor de la pau, a la solució del problema de les subsistències i al plantejament i futura solució del problema agrari. No tot es reduïa a unes quantes frases buides. Hi havia un punt seriós, almenys pels propòsits; era aquell en què es parlava de preparar l’exèrcit “per a les accions defensives i ofensives, a fi d’evitar una possible derrota de Rússia i de les nacions aliades”. En açò consistia, en essència, i a açò es reduïa, el vertader sentit de la coalició, l’última carta que l’*Entente* es jugava a Rússia. “Un govern de coalició [deia Buchanan] representa, per a nosaltres, l’última i quasi l’única esperança de salvació per a la situació militar en aquest front.” Vegeu, doncs, com darrere de les plataformes, darrere dels discursos, els acords i les votacions dels cabdills liberals i demòcrates de la Revolució de Febrer, estava la direcció imperialista, personificada per l’*Entente*. Els socialistes, que s’havien vist obligats a entrar d’una manera tan precipitada en el govern, sacrificant-se a les conveniències bèl·liques de l’*Entente*, contràries a la revolució, carregaren a coll una tercera part del poder i la totalitat de la guerra.

El nou ministre d’Afers Estrangers hagué de mantenir secretes, per espai de dues setmanes, les contestacions donades pels governs aliats a la declaració del 27 de març, a fi d’assolir certes modificacions d’estil que dissimularen el to polèmic contra la declaració de govern de la coalició. L’“activa política exterior a favor de la pau” es reduïa, per ara, a què Terestxenko redactés gelosament el text dels telegrams diplomàtics que li preparaven els vells buròcrates i n’esborrés la paraula “pretensions”, per a posar “demandes justes”, i allí on deia “garantia dels interessos”, “el bé dels

pobles”. Miliukov apunta, amb un poc de despit, parlant del seu successor al ministeri: “Els diplomàtics aliats saben que la terminologia “democràtica” d’aqueixos telegrams era una concessió involuntària a les exigències del moment, i la tractaven amb indulgència.”

Thomas i Vandervelde, que havien arribat feia poc, no s’estaven amb les mans creuades, sinó que procuraven interpretar gelosament “el bé dels pobles”, a to amb les conveniències de l’*Entente*, i treballar en aquest sentit, sense que els costés gran treball, els badocs del Comitè Executiu. “Skobelev i Txernov [comunicava Vandervelde] protesten enèrgicament contra tota idea de pau prematura.” No té res d’estrany que Ribot, que es recolzava en tan eficaços auxiliars, pogués proclamar ja el 9 de maig, davant el parlament francès, que es disposava a donar una resposta satisfactòria a Terestxenko “sense renunciar a cap punt”.

Sí, els vertaders amos de la situació no es disposaven, ni de bon tros, a renunciar a res de tot allò de què pogueren aprofitar-se. Precisament per aquells dies, Itàlia proclamava la independència d’Albània i la prenia davall el seu “protectorat”. No estava malament, com a lliçó de coses. El Govern Provisional es disposava a protestar, no tant en nom de la democràcia, sinó en nom de l’“equilibri” violat als Balcans, però la seua impotència l’obligà a mossegar-se la llengua.

L’única cosa nova que el govern coalitzat aportà a la política exterior fou l’aproximació precipitada a Nord Amèrica. Aquesta nova amistat oferia tres avantatges no poc importants: els Estats Units no estaven tan compromesos en les vilanies de la guerra com França i Anglaterra; la república transatlàntica obria davant Rússia grans perspectives en allò tocant els emprèstits i els aprovisionaments militars; finalment, la diplomàcia de Wilson (barreja d’hipocresia democràtica i de picardia) no es podia harmonitzar millor amb les necessitats d’estil del Govern Provisional. En enviar a Rússia la missió presidida pel senador Root, Wilson es dirigí al Govern Provisional amb una d’aquelles missives pastorals seues, en la qual declarava: “Cap poble ha d’ésser sotmès per la força a una sobirania sota la qual no desitge viure.” El president nord-americà definia d’una manera no molt clara precisament, però prou atractiva, els objectius de la guerra: “Garantir la futura pau del món i el benestar i la felicitat dels pobles en l’esdevenidor.” Podia haver-hi res de millor? Açò era, precisament, allò que Terestxenko i Tseretelli necessitaven: sòlids crèdits i bells llocs comuns pacifistes. Amb ajuda dels primers, i emparant-se darrere dels segons, els governants russos podien dedicar-se a preparar l’ofensiva que reclamava el Shylock des de les ribes del Sena brandant furiosament tots els seus tractats.

L’11 de maig, Kerenski sortí vers el front a fi d’engegar la campanya de propaganda a favor de l’ofensiva... “En l’exèrcit, l’onada d’entusiasme puja i creix”, comunicava al Govern Provisional el nou ministre de la Guerra, embriagat per l’entusiasme dels seus propis discursos. El 14 de maig, Kerenski llança a l’exèrcit aquesta ordre: “Anireu on els caps vos menen.” I per a dissimular aquesta perspectiva, molt coneguda i força poc atreient per als soldats, he afegeix: “Portareu la pau en la punta de les vostres baionetes.” El 22 de maig fou destituït el prudent general Alexeiev, home d’altra banda perfectament inepte, i reemplaçat en les seues funcions de generalíssim pel general Brusilov, més dúctil i expeditiu. Els demòcrates preparaven amb tot afany l’ofensiva, i amb ella la gran catàstrofe de la Revolució de Febrer.

El Soviet era l'òrgan de govern dels obrers i dels soldats, és a dir, dels camperols. El Govern Provisional era l'òrgan de la burgesia. La Comissió d'Enllaç, un organisme d'arbitratge i conciliació. La coalició simplificava aquesta mecànica, convertint el mateix Govern Provisional en una comissió d'enllaç. Però, amb això, el règim de dualitat de poders no desapareixia, ni es menyscabava gens ni mica. Allò que resolvia el problema no era, precisament, que Tseretelli fos vocal de la Comissió d'Enllaç o fos ministre de Correus; al país coexistien dues organitzacions estatals incompatibles: una jerarquia de funcionaris vells i nous designats des de dalt i que culminava al Govern Provisional, i una xarxa de soviets formats per elecció, que s'estenia fins als més allunyats regiments del front.

Aquests dos sistemes de govern es recolzaven en dues classes distintes, que es disposaven a arranjar els comptes històrics que tenien pendants. Els conciliadors entraren en la coalició confiant que podrien suprimir pacíficament i progressiva el sistema soviètic. S'imaginaven que la força del Soviet estava concentrada en les seues persones, i que, per tant, es refundria amb el govern oficial en entrar-hi ells. Kerenski li donava a Buchanan tota mena de seguretats que els soviets "moririen de mort natural". Aquesta esperança no trigà en esdevenir article de fe de tots els caps conciliadors. Estaven convençuts que el centre de gravitació de la vida política es desplaçaria dels soviets als nous òrgans democràtics de govern. L'Assemblea Constituent vindria a ocupar el lloc del Comitè Executiu Central. El Govern Provisional es disposava a convertir-se, d'aquesta manera, al pont que havia de conduir al règim de república parlamentària.

Però la revolució no volia ni podia seguir aquesta via. La sort de les noves Dumes municipals era un presagi inequívoc en aquest sentit. Les Dumes havien estat elegides a base d'un amplíssim sistema de sufragi universal, que votaven homes i dones, i els soldats gaudien dels mateixos drets que la població civil. Hi participaren en la lluita quatre partits. La *Novoie Vremia*, antic òrgan oficiós del govern tsarista i un dels periòdics menys honrats del món (que ja és a dir!), invitava els dretans, els nacionalistes, els octubristes, a votar a favor dels cadets. Però quan la impotència política de les classes posseïdores s'hagué posat completament en evidència, la majoria dels periòdics burgesos llençaren aquesta eloqüent consigna: "Voteu a favor de qui vullgueu, sempre que no siguin els bolxevics!" Els cadets formaven, en totes les Dumes i en tots els zemstvos, l'ala dreta dels bolxevics, la minoria d'esquerra cada vegada més robusta. La majoria, generalment indiscutible, corresponia als menxevics i socialrevolucionaris.

Semblava que les noves Dumes, que es distingien dels soviets per una major integritat de representació, gaudirien de gran autoritat. A més, com a organismes de dret públic que eren tenien l'avantatge immens de gaudir del suport oficial de l'Estat. La milícia, les subsistències, els transports locals, la instrucció pública, depenien directament de les Dumes. Els soviets, en la seua qualitat d'organismes "privats", no tenien ni pressupost ni drets, i així i tot, el poder residia en les seues mans. En realitat, les Dumes eren una espècie de comissions municipals adjuntes als soviets. Aquell pugilat entre el sistema soviètic i la democràcia formal, havia d'ésser més sorprenent puix que es realitzava sota la direcció dels mateixos partits, socialrevolucionaris i menxevics, que, encara que tingueren majoria igualment en les Dumes que en els soviets, estaven profundament convençuts que aquests haurien de cedir el lloc a la Duma, i feien o, almenys, intentaven fer en aquest sentit tot allò que podien.

L'explicació d'aquest notable fenomen, sobre el qual es reflexionava relativament poc en el remolí dels esdeveniments, és molt senzilla: els municipis, al igual que totes les institucions democràtiques en general, només poden funcionar a base de relacions socials estables, és a dir, d'un determinat règim de propietat. Però l'essència de tota revolució està, precisament, en posar aqueixa base social en tela de judici, en tant que es contrasta revolucionàriament la correlació de les forces de classes i aquestes donen la contestació. Els soviets, malgrat la política dels seus dirigents, eren una organització combativa de les classes oprimides, que s'agrupaven conscientment o semiconscientment per a modificar les bases del règim social.

Els municipis donaven la mateixa representació a totes les classes socials reduïdes a l'abstracció de ciutadans; enmig d'aquelles condicions revolucionàries, s'assemblaven molt a aqueixes conferències diplomàtiques en què els representants s'entretenen en un llenguatge convencional i hipòcrita, mentre els pobles representats es preparen febrilment per a la guerra. En les jornades revolucionàries per les que estaven travessant, els municipis arrossegaven una vida semifictícia. En els moments decisius, quan la intervenció de les masses marcava l'orientació principal dels esdeveniments, els municipis saltaven fets miques i els seus elements components anaven a parar a l'un i l'altre costat de la barricada. Bastava de detenir-se un moment a comparar el paper que exercien els soviets i el que exercien els municipis, durant els mesos de maig a octubre, per a preveure la sort que a l'Assemblea Constituent li estava reservada.

El Govern de Coalició no es donava cap pressa en convocar l'Assemblea. Els liberals que, faltant a les regles de l'aritmètica democràtica, tenien la majoria en el govern, no s'afanyaven tampoc a acudir a l'Assemblea Constituent per a representar-hi, com ho representaven en les noves Dumes, el paper d'impotent ala dreta. La comissió especial encarregada de preparar la convocatòria de l'Assemblea Constituent no començà a funcionar fins a finals de maig, tres mesos després de la revolució. Els juriconsults liberals dividien cada pèl en setze parts, agitaven en la retorta tots els components democràtics, disputaven sense fi sobre els drets electorals de l'exèrcit i de si hom devia o no concedir el vot als desertors, que es comptaven per milions, i als individus de la família reial, que es comptaven a dotzenes. En la mesura del possible, es defugia parlar de la data de reunió de l'Assemblea. Tocar aquest punt en la comissió s'estimava, generalment, com una falta de tacte, de la qual només eren capaços els bolxevics.

Transcorrien les setmanes, i malgrat les esperances concebudes i les profecies formulades pels conciliadors, els soviets no desapareixien. És cert que, desorientats pels seus propis caps, queien, en alguns moments, en un estat de semipostració, però al primer senyal de perill es posaven drets i manifestaven d'una manera indiscutible per a tot el món que els soviets eren els vertaders amos de la situació. Al mateix temps que els sabotejaven, els socialrevolucionaris i els menxevics es veien obligats a reconèixer la seua supremacia en tots els casos d'importància. Aquesta supremacia es patentitzava, així mateix, en el fet que les millors forces d'ambdós partits estigueren concentrades en els soviets. Als municipis i als zemstvos es destinaven homes de segona fila, tècnics, els administratius; i el mateix ocorria en el partit bolxevic. Només els cadets, que no tenien accés als soviets, concentraven els seus millors elements en els òrgans de l'administració municipal; però la minoria burgesa, impotent, no pogué arribar a convertir-los en el punt de suport.

Així, ningú creia tenir en les municipalitats òrgans en si mateixos.

Els antagonisme s'agreuaven constantment entre els obrers i fabricants, soldats i oficials, camperols i propietaris nobles; no podien ésser obertament debatuts als municipis o en els zemstvos, com es feia en les organitzacions pròpies, en els soviets d'una banda, i d'una altra, en les sessions "privades" de la Duma i la resta d'entrevistes i reunions dels polítics de la burgesia. Pot hom entendre's amb l'adversari sobre detalls, però no pot entendre's sobre les qüestions de vida o mort.

Si hom adopta la fórmula de Marx, que diu que el govern és el comitè de la classe dominant, hi mancarà dir que els vertaders "comitès" de les classes que lluitaven pel poder es trobaven al marge del Govern de Coalició. Respecte al Soviet, representat al si del govern com a minoria, això era absolutament evident. Però no era menys evident respecte a la majoria burgesa. Els liberals no tenien possibilitat alguna de posar-se d'acord, en presència dels socialistes, sobre les qüestions que a la burgesia més interessaven. La separació de Miliukov, cap reconegut i indiscutible de la burgesia, entorn del qual s'agrupaven tots els que tenien quelcom que perdre, posseïa un caràcter simbòlic i posava al descobert que el govern es trobava descentrat en tots els sentits. La vida política girava al voltant de dos focus, un dels quals estava a l'esquerra i l'altre a la dreta del Palau Marinski.

Sense gosar a dir allò que pensaven al si del govern, els ministres vivien en una atmosfera de convencionalisme que ells mateixos es creaven. La dualitat de poders, disfressada per la coalició, acabà per convertir-se en una escola de doble sentit, de doble moral i de qualsevol classe de duplicitats i equívocs. Al llarg dels sis mesos següents, el Govern de Coalició passà per una sèrie de crisis i modificacions, però servà sempre, fins al dia de la seua mort, els seus dos trets característics fonamentals: impotència i falsedat.

L'OFENSIVA

En l'exèrcit, el mateix que al país, s'estava operant un constant desplaçament polític de forces: la base evolucionava cap a l'esquerra, la cúspide cap a la dreta. Al mateix temps que el Comitè Executiu esdevenia un instrument de l'*Entente* per a dominar la revolució, els comitès de l'exèrcit, que havien sorgit com una representació dels soldats contra el comandament, esdevenien auxiliars d'aquest contra els soldats.

La composició dels comitès era molt heterogènia. Hi havia no pocs elements patriòtics de bona fe que identificaven la guerra amb la revolució i que es llençaren valerosament a l'ofensiva ordenada des de dalt, jugant-se el cap per una causa que no era la seua. Junt amb d'ells estaven els herois de la frase, els Kerenski de divisió i regiment. Finalment, els comitès albergaven no pocs petits aventurers i bergants que s'hi instal·laven per a esquivar les trinxeres i a l'aguait de privilegis i prerrogatives. Tot moviment de masses, sobretot en la seua primera fase, treu inevitablement a la superfície totes aqueixes varietats de la fauna humana. Sols el període conciliador fou fecundíssim en tota mena de xarlatans i aventurers. Els homes fan els programes, però també els programes fan als homes. L'escola de la política esdevé, en la revolució, escola de maniobres i intrigues.

El règim de la dualitat de poders impossibilitava la creació d'un instrument militar eficient. Els cadets eren blanc de l'odi de les masses populars, i dins de l'exèrcit es veien obligats a adoptar el nom fals de socialrevolucionaris. La democràcia no podia posar en peu l'exèrcit, per la mateixa raó per la qual no podia prendre en les seues mans el poder; ço era inseparable d'allò altre. Com a detall curiós i que, no obstant això, dóna una idea prou clara de la situació, Sukhanov observa que el Govern Provisional no organitzà en Petrograd ni una sola desfilada militar; ni els liberals ni els generals volien participar en una desfilada organitzada pel Soviet, però comprenien perfectament que sense ell la desfilada era irrealitzable.

Els oficials superiors feien lligams cada vegada més directament amb els cadets en espera que alçaren el cap els partits més reaccionaris. Els intel·lectuals petit burgesos podien donar a l'exèrcit, com l'havien donat sota el tsarisme, un contingent considerable d'oficials subalterns; però eren incapaços de crear un cos de comandament a imatge i semblança seua, per la senzilla raó que no tenien imatge pròpia. Com havia de demostrar el curs ulterior de la revolució, el cos de comandament s'havia de treure, tal com era, de la noblesa i la burgesia, com feien els blancs, o formar-lo i educar-lo a base d'una selecció proletària, com feien els bolxevics. No hi havia un altre camí. Els demòcrates petit burgesos no podien fer ni una cosa ni l'altra. Havien de persuadir, pregar, enganyar tothom, i quan veien que no assolien res, portats per la desesperació, lliuraven el poder a l'oficialitat reaccionària perquè aquesta s'encarregués d'infondre les sanes idees revolucionàries al poble.

Una rere l'altra s'obrien les nafres de la vella societat i destruïen l'organisme de l'exèrcit. El problema de les nacionalitats, en tots els seus aspectes (i a Rússia abundaven), anava penetrant, cada vegada més, a les arrels de les masses militars, integrades en grandíssima part, en més de la meitat, per elements no russos. Els antagonismes nacionals s'entreteixien i creuaven en distint sentits amb els de classe. La política del govern en aquest terreny, com en tots els altres, era vacil·lant i confusa, la qual cosa la feia semblar doblement pèrfida. Hi havia generals que s'entretenien creant formacions nacionals, per exemple, el "cos musulmà amb disciplina francesa" al front romanès. En general, aquestes noves formacions nacionals resultaren ésser més eficients que les del vell exèrcit, perquè havien estat creades entorn d'una nova idea i davall una nova bandera. Però aquesta cohesió nacional no durà molt de temps; el rumb que havia de prendre la lluita de classes no trigà en crebant-la. El mateix procés de les formacions nacionals, que amenaçava d'estendre's a la meitat de l'exèrcit, col·locava ja a aquest en un estat de fluctuació i descomponia les velles unitats abans que tingueren temps de formar-se les noves. Per tot arreu sorgien calamitats.

Miliukov escriu en la seua *Història* que l'exèrcit estava destrossat "pel conflicte plantejat entre les idees de la disciplina revolucionària i la de la disciplina militar de temps normals", entre la "democratització" de l'exèrcit i la conservació de la seua "capacitat combativa"; ben entès que en dir "disciplina dels temps normals" s'hi al·ludeix a la que regia sota el tsarisme. Sembla que un historiador no havia d'ignorar que tota gran revolució determina la desaparició del vell exèrcit, no a causa de la col·lisió entre principis abstractes de disciplina, sinó a causa de la lluita entre classes vives. La revolució no sols permet imposar una severa disciplina en l'exèrcit, sinó que la crea. El que ocorre és que aquesta disciplina no la poden imposar precisament els representants de la classe derrocada per la revolució.

“És un fet evident [escrivia, el 26 de setembre de 1851, un alemany intel·ligent a un altre] que la desorganització de l'exèrcit i la completa descomposició de la disciplina han estat sempre la condició, al mateix temps que el fruit, de tota revolució triomfant.” Tota la història de la humanitat confirma aquesta llei tan senzilla i tan indiscutible. Però no eren només els liberals, sinó també els socialistes russos que havien passat per l'experiència de 1905, els que no comprenien açò, tot i haver proclamat, més d'una vegada, com els seus mestres, aquests dos alemanys a què ens referim, un dels quals era Frederic Engels i l'altre Karl Marx. Els menxevics creien seriosament que l'exèrcit que havia fet la revolució continuaria la guerra davall el vell comandament. I aqueixos homes acusaven d'utopistes els bolxevics!

A principis de maig, el general Brusilov caracteritzava, d'una manera prou precisa, en la conferència celebrada al Quarter General, l'estat del comandament; un 15% a un 20% de caps i oficials s'havien sotmès al nou ordre de coses per convicció; una part dels oficials començava a coquetejar amb els soldats i a fustigar-los contra el comandament; la majoria, prop del 75%, no es resignava a adaptar-s'hi, se sentia ofesa, es tancava si mateixa i no sabia què fer. A més, des del punt de vista purament militar, la indiscutible majoria de l'oficialitat no servia per a res.

En conferència amb els generals, Kerenski i Skobelev es disculpaven amb totes les seues forces per la revolució, que, malauradament, “continuava” i amb la qual hom havia de comptar. El general de les “centúries negres”, Gurtxkov, hi objectà als ministres en to de mentor: “Vostès diuen que la “revolució continua”. Escolten bé. Aturen la revolució i deixen-nos als militars complir el nostre deure fins a la fi.” Kerenski s'esforçà a complaure en tot aquells simpàtics generals... fins que un d'ells, el valerós Kornilov, quasi l'ofega en els seus braços.

La política conciliadora en plena revolució és una política d'oscil·lacions febrils entre les classes. Kerenski era l'encarnació viva d'aquestes oscil·lacions. Posat al capdavant de l'exèrcit, inconcebible sense un règim clar i decidit, esdevingué l'instrument immediat de la seua descomposició. Denikin cita una curiosa llista de persones destituïdes dels seus llocs de l'alt comandament, llista feta a l'atzar, perquè ningú sabia, i Kerenski menys que cap altre, en quin sentit s'havia de procedir. Alexeiev destituí el cap del front, Ruski, i el comandant de l'exèrcit, Radko-Dimitriev, per la seua feblesa i la seua tolerància envers els comitès, impulsat pels mateixos motius, destituí Brusilov a Iudenitx, que s'havia acovardit. Kerenski destituí al mateix Alexeiev i els generalíssims Gurko i Dragomitov per la resistència que oposaven a la democratització de l'exèrcit. La mateixa raó féu que Brusilov destituís el general Kaledin, fins que a ell mateix el destituïren també per la seua indulgència excessiva envers els comitès; Kornilov hagué d'abandonar el comandament de la regió militar de Petrograd per la seua incapacitat per a conviure amb la democràcia, la qual cosa no impedí que hom li confiés després el comandament del front i que després passés al comandament suprem. Denikin fou destituït del seu càrrec de cap de l'Estat Major d'Alexeiev, per la seua postura clarament reaccionària; no obstant això, no trigà en ésser designat general en cap del front occidental. Aquesta confusió, que testificava que en les altures no sabien allò que feien, ni què volien, arribava des dels generals fins als sergents, accelerant la descomposició de l'exèrcit.

Els comissaris, alhora que exigien que els soldats obeïren els oficials, desconfiaven d'aquests. En el moment en què l'ofensiva es trobava en el seu apogeu, en

la reunió del soviet de Mohilev, celebrada a la residència del Quarter General en presència de Kerenski i Brusilov, un dels membres del soviet declarà: “El 48% dels oficials del Quarter General crea amb la seua conducta un perill contrarevolucionari.” Per als soldats, açò no era cap secret, perquè havien tingut temps suficient de conèixer els seus oficials abans de la revolució.

En el transcurs de tot el mes de maig, en els comunicats del comandament vibra sempre, amb diverses variants, la mateixa idea: “L’actitud respecte a l’ofensiva és, en general, desfavorable, sobretot per part de la infanteria”. A vegades, hi afegien: “La situació és un poc millor en la cavalleria i prou millor en l’artilleria.”

A finals de maig, quan ja s’estaven mobilitzant les tropes per a l’ofensiva el comissari del setè exèrcit telegrafiava Kerenski: “En la 12a divisió, el regiment 48è ha entrat en acció en la seua totalitat; del 45è i del 46è, la meitat només; el 47è es nega a atacar. Dels regiments de la 13a divisió ha entrat en acció el 50è regiment quasi en la seua integritat. Promet fer-ho demà el regiment 51è; el 49è no ha obrat d’acord amb les ordres transmeses, i el 52è s’ha negat a moure’s, detenint tots els seus oficials.” Aquest espectacle s’observava gairebé per tot arreu. El govern contestà en els següents termes a la comunicació del comissari: “Dissoldre els regiments 45è, 46è, 47è i 52è i jutjar els oficials i soldats que hagen cridat a la desobediència.” Açò tenia un aire amenaçador, però no espantava ningú. Els soldats que no abellien combatre no havien de témer ni a la dissolució ni als tribunals. Per a posar en moviment les tropes calgué mobilitzar uns regiments contra altres. D’instrument de repressió servien quasi sempre els cosacs, ni més ni menys que davall el tsar, amb la diferència que ara eren els socialistes: que potser no s’actuava, en efecte, per a defensar la revolució?

El 4 de juny, menys de dues setmanes abans que s’iniciés l’ofensiva, el cap d’Estat Major del Quarter General comunicava: “El front nord continua en estat d’efervescència; els soldats continuen confraternitzant i en la infanteria l’actitud envers l’ofensiva és desfavorable... Al front occidental la situació és incerta. En el sud-occidental es nota una certa millora en la moral de les tropes... Al front romanès no s’observa cap millora sensible: la infanteria no vol atacar...”

L’11 de juny de 1917, el cap del regiment 61è escriu: “No ens queda, a mi i als oficials, altre remei més que refugiar-nos, puix que de Petrograd ha arribat un soldat de la 5a companyia, un leninista... Molts dels millors soldats i oficials ja han fugit...” Pel que es veu, bastava que un adepte de Lenin es presentés en el regiment perquè l’oficialitat es donés a la fuga. Ací, el soldat que acabava d’arribar era, indubtablement, la vareta que s’introdueix en una dissolució saturada per a produir la cristal·lització. No es pot pensar, per altra banda, que l’agitador era obligatòriament un bolxevic. En aquesta època, el comandament aplicava el qualificatiu de leninista a tot soldat que alcés un poc audaçment la veu contra l’ofensiva. Molts d’aquests “leninistes” continuaven creient encara de bona fe que Lenin havia vingut a Rússia amb una comissió del kàiser. El cap del 71è regiment intentava intimidar els seus soldats amenaçant-los amb sancions per part del govern. Un dels soldats li replicà: “Derrocàrem el govern anterior i podem fer un altre tant amb el de Kerenski.” Els soldats, influïts per l’agitació dels bolxevics i fins i tot sobrepasant-la en molt, sabien ja expressar-se d’una altra manera.

En la flota del Mar Negre, que es trobava sota la direcció dels socialrevolucionaris, i que, a diferència de la de Cronstadt, era considerada com un

reducte del patriotisme, des de les acaballes d'abril fou enviada pel país una delegació especial de tres-cents homes, al capdavant de la qual anava el brau estudiant Batkin disfressat de mariner. En aqueixa delegació hi havia no poc de carnavalesc, però hi havia també molt de sincer entusiasme. La delegació difongué pel país la idea de portar endavant la guerra fins al triomf final; però a cada setmana que passava, l'auditori esdevenia més hostil. I alhora que els mariners del Mar Negre anaven abaixant cada vegada més el to de la seua prèdica a favor de l'ofensiva, es presentava en Sebastopol una delegació del Bàltic a fer campanya a favor de la pau. Els mariners del nord tingueren més èxit en el sud que els meridionals al nord. davall la influència dels mariners de Cronstadt, els de Sebastopol engegaren el 8 de juny el desarmament del comandament i procediren a detenir els oficials més odiats.

En la sessió del Congrés dels Soviets, el 9 de juny, Trotski preguntà com s'explicava que en "aquella esquadra model del Mar Negre, que havia enviat delegacions patriòtiques per tot el país, en aquella llar del patriotisme organitzat s'hagués pogut produir, en un moment tan crític, una explosió d'aquest gènere. Què significa açò?" La pregunta quedà sense contestar. L'absència del comandament i de direcció era un suplici per a tothom: els soldats, els caps i els vocals dels comitès. No hi havia més remei que cercar una sortida a aquella situació, fos la que fos. Als de dalt se'ls antullava que l'ofensiva posaria fi al desconcert i donaria un caràcter definit a les coses. I açò era veritat fins a un cert punt. Si Tseretelli i Txernov en Petrograd predicaven l'ofensiva, donant a la seua veu totes les inflexions de la retòrica democràtica, era natural que al front els membres dels comitès, mà a mà amb l'oficialitat, emprengueren dins de l'exèrcit la lluita contra el nou règim, sense el qual no era concebible la revolució, però que era incompatible amb la guerra. Prompte aquest canvi forní els seus fruits. "Els membres del comitè anaven evolucionant, dia a dia, cap a la dreta d'una manera cada vegada més accentuat [conta un dels oficials de la marina]; però, al mateix temps, es veia com disminuïa per moments el seu prestigi entre els mariners i els soldats." Per a la guerra, però, calen precisament soldats i mariners.

Brusilov s'inclinà, amb la vènia de Kerenski, cap a la formació de batallons de xoc de voluntaris, amb la qual cosa venia a reconèixer obertament l'absència de capacitat combativa en l'exèrcit. A aquesta empresa s'hi associaren immediatament els elements heterogenis, aventurers molts d'ells, com ara el capità Muraviev, qui, després de la Revolució d'Octubre, se n'anà amb els socialrevolucionaris d'esquerra per a, després d'unes quantes accions turbulentes i brillants a la seua manera, traïr després al poder dels soviets i caure travessat per una bala, no se sap bé si bolxevic o pròpia. No cal dir que l'oficialitat contrarevolucionària s'aferrà àvidament a aquesta idea dels batallons de xoc, que era per a ells la forma legal de reagrupament de les seues forces. Però la iniciativa no trobà a penes ressò entre les masses dels soldats. Les buscadores d'aventures crearen batallons de dones, "els hússars negres de la mort". Un d'aquests batallons fou, a l'Octubre, l'última força armada de què disposà Kerenski per a la defensa del Palau d'Hivern. Però tot açò no era una gran ajuda per a tirar a baix el militarisme alemany. I aqueix era, precisament, el problema.

L'ofensiva que el Quarter General havia garantit als aliats per a principis de primavera s'anava ajornant setmana rere setmana. Però ara l'*Entente* refusava categòricament consentir nous terminis. En exigir per imposició una ofensiva immediata, els aliats no reparaven en procediments. Al costat de les adjuracions de Vandervelde, els seus poderdants amenaçaven de suspendre el subministrament de

municions. El cònsol general d'Itàlia a Moscou declarà en la premsa, no en l'italiana, sinó en la russa, que cas que Rússia negociés una pau separada, els aliats deixarien al Japó en completa llibertat de moviments a Sibèria. I els periòdics liberals, no els de Roma, sinó els de Moscou, publicaven amb patriòtic entusiasme aquestes comminacions insolents, aplicant-les no precisament a l'eventualitat d'una pau separada, sinó a la demora de l'ofensiva. Els aliats no usaven tampoc complits en altres aspectes, per exemple, en el de l'artilleria de pacotilla enviada a Rússia: el 35% de les peces d'artilleria hagueren d'ésser retirades per inservibles al cap de dues setmanes de funcionar molt moderadament. Anglaterra restringia els crèdits. En canvi, els Estats Units, nou protector, concedia al Govern Provisional, sense consultar-ho amb Anglaterra, un crèdit de setanta-cinc milions de dòlars per a l'ofensiva que s'apropava...

Alhora que donava el seu assentiment a les coaccions dels aliats i de portar avant una furiosa agitació a favor de l'ofensiva, la burgesia russa no tenia, però, cap confiança en l'ofensiva, i refusava subscriure l'emprèstit de la llibertat. Per la seua banda, la monarquia derrocada aprofitava l'ocasió que se li brindava per a recordar que existia: en una declaració enviada al Govern Provisional, els Romanov expressaven el seu desig de subscriure's a l'emprèstit; però hi afegien que "la quantitat subscripta dependria del fet que el Tresor contribuís o no a sostenir els membres de la família reial". I tot açò ho llegia l'exèrcit, que no ignorava que la majoria del Govern Provisional, igual que l'alta oficialitat, continuava confiant vivament en la restauració de la monarquia. Just és consignar que als països aliats no tot el món estava d'acord amb Vandervelde, Thomas i Cachin en la seua pressa per empentar a l'abisme l'exèrcit rus. S'alçaven també veus advertint del perill. "L'exèrcit rus no és més que una façana [deia el general Pétain], que s'enfonsarà només es moga un poc." En el mateix sentit s'expressava, per exemple, la missió americana. Però triomfaren altres consideracions. Era precís robar a la revolució l'ànima. "La campanya de fraternització germorussa [explicava posteriorment Painlevé] produïa tals estralls, que en deixar inactiu l'exèrcit rus es podia córrer el risc d'una ràpida descomposició."

La preparació de l'ofensiva, des del punt de vista polític, anava a càrrec de Kerenski i Tseretelli, els qui, en un principi, actuaven secretament, guardant el secret fins i tot de cara als seus més íntims correligionaris. I mentre, per la seua banda, els líders poc avisats o mal informats continuaven perorant sobre la defensa de la revolució. Tseretelli insistia amb energia redoblada en la necessitat que l'exèrcit estigués preparat per a una intervenció activa. Qui més es resistí o, millor dit, més coquetejà, fou Txernov. En la sessió celebrada pel Govern Provisional el 17 de maig, algú preguntà apassionadament al "ministre camperol", com s'anomenava ell mateix, si era cert que en un míting no havia parlat amb l'entusiasme necessari de l'ofensiva. Resultava que Txernov s'havia expressat així: "L'ofensiva no és cosa meua, perquè jo sóc un polític, sinó dels estratèges del front." Aquests homes jugaven a l'amagatall amb la guerra el mateix que amb la revolució. Però aquest joc no podia durar molt.

No cal dir que la preparació de l'ofensiva feia que es redoblaren les persecucions contra els bolxevic, als qui s'acusava, cada vegada amb major insistència, d'ésser partidaris de la pau per separat. La consciència que aquesta pau era l'única sortida, es deduïa directament de la situació mateixa del país, açò és, de la debilitat i de l'esgotament de Rússia comparada amb els altres països bel·ligerants; però ningú s'havia preocupat encara de mesurar les forces del nou factor: la revolució. Els bolxevics entenien que la perspectiva de la pau per separat només es podia evitar en el

cas que s'alçaren audaçment i fins on fos necessari la força i el prestigi de la revolució enfront de la guerra. Per a açò, però, era ineludible, abans que res, trencar l'aliança amb la burgesia. El 9 de juny Lenin declarava al Congrés dels Soviets: "Els que diuen que nosaltres aspirem a la pau separada falten a la veritat. El que nosaltres mantenim és: res de pau separada amb cap capitalista, i amb els capitalistes russos menys que amb ningú. A baix aquesta pau separada!" La versió taquigràfica registra "aplaudiments". Era una petita minoria del Congrés la que aplaudia; per aqueixos els aplaudiments eren doblement entusiastes.

En el Comitè Executiu, els uns no tenien la decisió suficient; els altres volien que l'organisme que gaudia de més prestigi els servís de tapadora. A última hora es prengué la resolució de comunicar a Kerenski que no era aconsellable fer circular les ordres per a l'ofensiva abans que decidís la qüestió el Congrés dels Soviets. La declaració, presentada per la fracció bolxevic i que estava sobre la taula des de la primera sessió del Congrés, deia que "amb l'ofensiva no s'assoliria més que desorganitzar definitivament l'exèrcit, enfrontant una part d'ell amb l'altra" i que "el Congrés havia d'oposar-se immediatament a la pressió contrarevolucionària, o assumir íntegrament i oberta la responsabilitat d'aquesta política."

La resolució votada pel Congrés a favor de l'ofensiva no passà d'ésser una formalitat democràtica. Tot estava preparat per endavant. Feia ja temps que els artillers tenien enfilades les bateries sobre les posicions enemigues. El 16 de juny, en una ordre circulada a l'exèrcit i la flota, Kerenski, després d'invocar el nom del generalíssim, "aureolat amb la victòria d'un gran capità", demostrava la necessitat d'assestar "un colp ràpid i decisiu", i acabava amb aquestes paraules: "Vos ho ordene: endavant!"

En un article escrit en vigílies de l'ofensiva i dedicat a comentar la declaració presentada per la fracció bolxevic al Congrés dels Soviets, deia Trotski: "La política del govern impossibilita tota acció militar eficaç... Les premisses materials de què parteix l'ofensiva no poden ésser més desfavorables. L'organització de l'avituallament de l'exèrcit reflecteix el desastre econòmic general del país, contra el qual el present govern no pot prendre cap mesura radical. I encara són més desfavorables les premisses morals. El govern ha posat al nu davant l'exèrcit... la seua incapacitat per a regentar la política de Rússia sense comptar amb la voluntat dels seus aliats imperialistes. El resultat d'açò havia d'ésser inevitablement la progressiva descomposició de l'exèrcit. Les desercions en massa... no són ja, en les circumstàncies actuals, un simple fruit de la voluntat individual: s'han convertit en indici de la completa incapacitat del govern per a cohesionar l'exèrcit revolucionari per la unitat interna dels fins perseguits..." Després d'indicar que el govern no es decidia "a la immediata abolició de la propietat de la terra, única mesura que persuadiria el camperol més endarrerit que aquesta revolució és la seua revolució", l'article acaba així: "Sota aquestes condicions materials i morals, l'ofensiva ha de degenerar, inevitablement, en una aventura."

El comandament entenia que l'ofensiva, condemnada a un fracàs segur des del punt de vista militar, no tenia més justificació que els objectius d'ordre polític a què s'aplicava. Denikin, després de recórrer el seu front, comunicava a Brusilov: "No crec en l'èxit de l'ofensiva." A aquest fracàs hi contribuïa també la incapacitat del mateix comandament. Stankievitx, oficial i patriota, testifica que, ja de per si, l'estat en què es trobava l'organització tècnica excloïa la possibilitat d'un triomf, fos qual fos la moral dels soldats: "L'organització de l'ofensiva no resistia la menor crítica." Una delegació

d'oficials, amb el president de l'Associació d'Oficials, el cadet Novosiltsev al capdavant, es presentà els caps del partit cadet per a prevenir-los que l'ofensiva estava condemnada a un fracàs irremeiable, que només menaria a la destrucció de les millors forces. Les autoritats superiors contestaven a aquestes prevencions amb frases vagues: "Queda una petita esperança [diu el cap d'Estat Major del Quarter General, el general reaccionari Lukomski] que potser els primers combats victoriosos farien canviar la psicologia de les masses i donarien als caps la possibilitat d'empunyar de nou les regnes que els han estat arrabassades." No era un altre, en efecte, el principal fi que es perseguia: tornar a empunyar les regnes.

D'acord amb un pla concebut feia ja molt de temps, el colp principal havia de donar-se en la direcció de Lvov amb les forces del front sud-occidental; als fronts del nord i occidental se'ls assignaven objectius de caràcter auxiliar. L'ofensiva s'iniciaria simultàniament en tots els fronts. Prompte es veié que la realització d'aquest pla excedia les forces disponibles. En vista d'açò es decidí posar en joc els fronts un rere l'altre, començant pels secundaris. Però resultà que açò no era tampoc factible. "Aleshores, el comandament suprem [diu Denikin] decidí renunciar a tot sistema estratègic i es veié obligat a cedir als mateixos fronts la iniciativa, autoritzant-los perquè començaren les operacions pel seu compte, a mida que estigueren preparats." Tot es confiava, com es veu, als designis de la providència. L'única cosa que faltava eren les icones de la tsarina. Però per a substituir-les estaven allí les icones de la democràcia. Kerenski recorria els fronts, imprecava, implorava, beneïa. L'ofensiva s'engegà el 16 de juny al front sud-occidental; el 8, en el septentrional; el 9, en el de Romania. L'entrada en batalla, fictícia en realitat, dels últims tres fronts coincidí ja amb el principi de l'enfonsament del front principal, és a dir, del sud-occidental.

Kerenski comunicà al Govern Provisional: "Avui és un dia de gran goig per a la revolució. El 18 de juny, l'exèrcit revolucionari rus ha passat a l'ofensiva amb immens entusiasme." "S'ha produït l'esdeveniment anhelat durant tant de temps [escrivia el periòdic cadet *Rietx*] i que ha fet que la revolució russa retornés als seus millors dies." El 19 de juliol, el vell Plekhanov declamava davant una manifestació patriòtica: "Ciutadans! Si vos pregunte quin dia és avui contestareu que és dilluns. Però açò és un error" avui és diumenge, i diumenge de resurrecció per al nostre país i per a la democràcia del món sencer. Rússia, després d'haver-se emancipat del jou del tsarisme, ha decidit emancipar-se també del jou de l'enemic." Tseretelli deia el mateix dia davant el Congrés dels Soviets: "Una nova pàgina s'obre en la història de la revolució russa... No és només la democràcia russa la que ha de saludar els triomfs del nostre exèrcit revolucionari, sinó amb ella... tots els que aspiren realment i verdadera a menar la lluita contra l'imperialisme." La democràcia patriòtica havia obert tots els seus bagants.

Mentre, els periòdics publicaven una notícia joiosa: "La Borsa de París saluda l'ofensiva amb l'alça de tots els valors russos." Els socialistes polsaven, pel que hom veu, l'estabilitat de la revolució pels butlletins de cotització: però la història ens ensenya que quan més a gust se sent la Borsa és quan pitjor van les revolucions.

Els obrers i la guarnició de la capital no se sentiren arrossegats ni un moment per aquella onada artificial de patriotisme rescalfat. La seua palestra continuava essent la Perspectiva Nevski. "Hem sortit a la Nevski [conta en les seues Memòries el soldat Txinenov] intentant de fer campanya contra l'ofensiva. Els burgesos s'han llençat contra nosaltres esgrimint els seus paraigues... nosaltres hem agafat els burgesos, els hem

portat als quarters... i els hem dit que, l'endemà, els expediríem al front." Eren ja els símptomes de l'explosió de la guerra civil que s'apropava: les jornades de juliol estaven pròximes.

El 21 de juny, el regiment de metralladores prenia en assemblea general l'acord següent: "D'ara en avant, només manarem forces al front quan la guerra tinga un caràcter revolucionari..." En contestació a l'amenaça de dissolució, el regiment declarà que ell, per la seua banda, no es detindria davant la dissolució "del Govern Provisional i la resta d'organitzacions que el recolzen". Una altra vegada tornem a percebre les notes d'una amenaça que va molt més enllà que les campanyes dels bolxevics. El 23 de juny, la crònica dels esdeveniments assenyala: "Les unitats del 11è exèrcit s'han apoderat de la primera i segona línies de trinxeres de l'enemic..." Junt amb aquesta notícia, podia hom llegir aquesta altra: "A la fàbrica de Baranovski (sis mil obrers) s'han celebrat les eleccions al Soviet de Petrograd. Per a substituir els tres diputats socialrevolucionaris han estat elegits tres bolxevics."

A finals de mes, la fisonomia del Soviet de Petrograd havia canviat ja considerablement. És cert que el 20 de juny el Soviet prenia l'acord de saludar l'exèrcit que havia engegat l'ofensiva. Però, per quina majoria? Per 472 vots contra 271 i 39 abstencions. És un nou balanç de forces que ens salta als ulls. Els bolxevics, amb els grups de menxevics i socialrevolucionaris d'esquerra, representen ja les dues cinquenes parts del Soviet. Això significa que a les fàbriques i als quarters els adversaris de l'ofensiva formen ja una majoria indiscutible. El Soviet de la barriada de Viborg vota el 24 de juny un acord en què cada paraula és com un martellada: "Protestem contra l'aventura del Govern Provisional, que engega l'ofensiva al servei dels vells tractats espoliadors... i descarreguem tota la responsabilitat per aqueixa política d'ofensiva sobre el Govern Provisional i els partits dels menxevics i socialrevolucionaris que el sostenen." Relegada a segon terme després de la Revolució de Febrer, la barriada de Viborg va avançant amb pas segur cap als primers llocs. En el Soviet de Viborg predominaven ja completament els bolxevics. Ara tot depenia del resultat de l'ofensiva, és a dir, dels soldats de les trinxeres. ¿Quins canvis determinà l'ofensiva en la consciència d'aquells que havien de portar-la avant? Els soldats anhelaven, d'una manera irresistible, la pau. No obstant això, els dirigents assoliren durant algun temps fins a un cert punt o, almenys, ho aconseguiren d'una part dels soldats, convertir aquest anhel en una bona disposició envers l'ofensiva.

Després de la insurrecció, els soldats esperaven que el nou règim signés com més aviat millor la pau, i fins que aqueix dia arribés estaven disposats a muntar la guàrdia al front. Però aqueix dia no arribava. Els soldats russos començaren a confraternitzar amb els alemanys i els austríacs, influïts en part per les campanyes dels bolxevics, però sobretot cercant per iniciativa pròpia la senda de la pau. Aquests primers passos de fraternització foren feroçment perseguits. A més a més, hom pogué observar que els soldats alemanys no s'havien espolsat encara, ni de bon tros, la càrrega de l'obediència als seus oficials. I la fraternització, que no havia portat la pau, disminuï considerablement.

Al front regnava una treva de fet. El alemanys s'aprofitaven per a transferir enormes contingents i manar-los al front oest. Els soldats russos veien com quedaven buides les trinxeres enemigues, com es retiraven les metralladores, com es desmuntaven els canons. S'infongué sistemàticament als soldats la idea que l'enemic estava

completament debilitat, que no tenia forces, que a Occident es veia envoltat pels Estats Units i que bastava que Rússia donés un empenta perquè el front alemany s'enfonsés i obtinguérem la pau. Els dirigents no creien en açò de cap manera, però confiaven que, una vegada ficada la mà a la màquina de la guerra, l'exèrcit no podria treure-la tan fàcilment.

En veure que no assolien els seus fins, ni per mitjà de la diplomàcia del Govern Provisional ni a força de fraternització, una part dels soldats començà a creure que convenia donar aquella empenta de què els parlaven i que acabaria d'una vegada amb la guerra. Un dels delegats enviats pel front al Congrés dels Soviets, expressava en aquests termes l'estat d'ànim dels soldats: "Ara ens trobem davant un front alemany desarmat, desartillat, i si prenem l'ofensiva i derrotem l'enemic, ens apropiarem a la pau desitjada."

I, efectivament, en un principi, l'enemic es revelà extraordinàriament feble i es retirava sense donar batalla, que, per la seua banda, els atacants no haurien pogut tampoc donar. Però l'enemic no es dispersava, sinó que, per contra, s'agrupava i es concentrava. Quan havien avançat vint o trenta quilòmetres, els soldats russos presenciaren un espectacle que coneixien força bé per la seua experiència dels anys precedents: l'enemic els esperava atrinxerat en noves posicions reforçades. I llavors fou quan es palesà que, si bé els soldats estaven encara disposats a donar un empenta per tal d'assolir la pau, no volien tenir absolutament res ja que veure amb la guerra. Arrossegats a ella per la força, per la pressió moral, i sobretot per l'engany, giraren en redó indignats.

"Després d'una preparació d'artilleria de la banda russa, inaudita per la seua potència i violència [diu un historiador rus de la Guerra Mundial, el general Zaionczkowski], les tropes ocuparen quasi sense pèrdues les posicions enemigues, i es negaren a marxar més enllà. Les desercions començaren en tots els punts i les posicions foren abandonades per contingents sencers."

Un home polític ucraïnès, Dorostxenko, antic comissari del Govern Provisional a Gal·litzia, conta que, després de la presa de Halicz i de Kalusz, "en Kalusz es desencadenà un terrible pogrom contra la població ucraïnesa i jueva. Als polonesos ningú els tocà. El pogrom estava dirigit per una mà experta, que assenyalava molt especialment les institucions ucraïneses de cultura i ensenyament." En aquesta matança participaren les millors unitats de l'exèrcit, les "menys corrompudes per la revolució". Però en aquest assumpte es mostraren encara més nítidament sota la seua vertadera faç els dirigents de l'ofensiva, els oficials del tsar plens d'experiències per a l'organització de pogroms.

El 9 de juliol els comitès i comissaris de l'11è exèrcit telegrafiaven al govern: "L'ofensiva alemanya iniciada el 6 de juliol al front de l'11è exèrcit pren les proporcions d'un desastre incalculable... En les unitats que fa poc avançaven, gràcies als esforços heroics d'una minoria, s'exterioritza un estat d'ànim funest. La força de l'ofensiva s'ha reduït ràpidament al no-res. La majoria dels efectius es troben en un estat de descomposició sempre creixent. No es tracta ja de parlar d'autoritat i de subordinació, les amonestacions i la persuasió han perdut la seua força; es veuen contestades amb amenaces i fins i tot a vegades amb afusellaments."

El comandant en cap del front sud-oest, amb l'acord dels comissaris i els comitès, publicà un decret ordenant que s'obris foc contra els desertors.

El 12 de juliol, el comandant en cap del front occidental, Denikin, tornava a l'Estat Major "amb la desesperació clavada en l'ànima i la consciència neta de l'enfonsament complet de l'última tènue esperança en... el miracle".

Els soldats no volien batre's. Els soldats de la reraguarda, als qui hom demanà que reemplaçaren les forces exhaustes després de l'ocupació de les trinxeres enemigues, hi contestaren: "Per a què heu pres l'ofensiva? Qui vos ha donat permís per a això? El que cal fer no és organitzar ofensives, sinó posar terme a la guerra." El cap del primer cos siberià, considerat com un dels millors, comunicava que, a boca de nit, els soldats es retiraven en companyies senceres de la primera línia, no atacada. "Vaig comprendre que nosaltres, els caps, érem impotents per a canviar la psicologia de la massa dels soldats, i em posí a plorar llargament i amarga."

Una de les companyies es negà fins i tot a llençar a l'enemic un full donant compte de la presa de Halicz, fins que es trobés un soldat que pogués traduir el text alemany al rus. En aquest fet s'acusa tota la desconfiança que abrigaven els soldats envers el comandament, tant el vell com el nou. Els segles d'escarnis i violències sortien ara volcànicament a la superfície. Els soldats se sentiren enganyats novament. L'ofensiva no menava precisament a la pau, sinó a la guerra. I els soldats no volien la guerra. I tenien raó per a no voler-la. Els patriotes, ben resguardats a l'interior, cobrien d'insults els soldats. Però aquests tenien raó. Els guiava un precís instint nacional, que havia estat tamisat per la consciència d'uns homes estafats, torturats, entusiasmats un dia per l'esperança revolucionària i llençats de nou al tarquim i la sang. Els soldats tenien raó. La continuació de la guerra no podia donar al poble rus més que noves víctimes, noves humiliacions, noves calamitats i una nova i major esclavitut.

La premsa patriòtica de 1917, no sols la dels cadets, sinó també la socialista, no es cansava d'invocar els heroics batallons de la Revolució francesa, posant-los per model als soldats russos desertors i covards. Açò no sols testificava la seua incomprensió per a la dialèctica del procés revolucionari, sinó que acusava també una ignorància històrica absoluta.

Els notables i grans capitans de la Revolució francesa i de l'Imperi havien començat quasi tots essent uns transgressors de la disciplina i uns desorganitzadors. Miliukov diria que havien començat essent uns bolxevics. El que més tard fou mariscal Davout, quan era el tinent d'Avout, es passà molts mesos, en 1789 a 1790, relaxant la disciplina "normal" que regia en la guarnició d'Aisdenne, llençant a puntellades els seus caps i oficials. Fins a meitat de 1790, en tota França es desenvolupà un procés de completa disgregació del vell exèrcit. Els soldats del regiment de Vincennes obligaven els seus oficials a menjar en la mateixa taula que ells. L'esquadra llençava de mala manera als seus oficials. Vint regiments sotmeteren els seus caps i oficials a distints actes de violència. En Nancy, tres regiments tancaren els oficials a la presó. A partir de 1790, els tribunals de la Revolució Francesa no es cansen de repetir, referint-se als excessos militars: "La culpa és del poder executiu, que no reemplaça els oficials enemics del règim." I és digne de notar que tant Mirabeau com Robespierre es pronuncien per la dissolució dels antics quadres d'oficials. El primer s'esforçava en implantar, amb la major promptitud possible, una ferma disciplina. Al segon allò que li

preocupava era desarmar la contrarevolució. Però l'un i l'altre comprenien que l'antic exèrcit no podia subsistir.

És veritat que la Revolució russa, a diferència de la francesa, esclatà en plena guerra. Però no s'hi dedueix, ni de bon tros, que hom haja de fer per a Rússia una excepció a la llei històrica formulada per Engels. Al contrari, les condicions pròpies d'una guerra llarga i malaurada no podien fer una altra cosa que accelerar i imprimir un caràcter més agut al procés revolucionari de disgregació de l'exèrcit. La funesta i criminal ofensiva de la democràcia s'encarregà de la resta. Ara, els soldats deien ja obertament i per totes les bandes, a qui volia escoltar-los: "Prou d'abocar sang! ¿Per a què ens serveixen la llibertat i la terra si hem de morir d'un tret?" Aqueixos intel·lectuals pacifistes que intenten suprimir la guerra a força d'arguments racionalistes són senzillament ridículs. Però quan les masses armades addueixen els arguments de la seua raó, no hi ha guerra que no arribe a la seua fi.

ELS CAMPEROLS

El vertader fonament de la revolució era el problema agrari. En l'arcaic règim agrari rus, procedent en línia directa de l'era feudal, en el poder tradicional del gran terratinent, en les íntimes relacions existents entre el gran terratinent, l'administració local i els organismes de casta de la terra (els zemstvos), raïen les manifestacions més bàrbares de la vida russa, que trobaven el seu apogeu i culminació en la monarquia rasputiniana. El camperol, punt de suport de l'asiatisme secular, era, alhora, una de les seues primeres víctima.

En les primeres setmanes que seguiren la Revolució de Febrer, el camp a penes es mogué ni féu senyals de vida. Els elements més actius es trobaven al front. Les velles generacions que s'havien quedat a casa s'acordaven massa bé que la revolució solia acabar en expedicions repressives. El camp romania mut, i la ciutat, en vista d'açò, no s'acordava del camp. Però el fantasma de la guerra camperola s'estenia ja des dels dies de març sobre les cases senyoriales. De les províncies, on exercia un poder més considerable la noblesa, és a dir, de les províncies més endarrerides i reaccionàries, s'alçà el crit demanant auxili abans encara que es palesés el perill real. Els liberals reflectien el pànic dels grans terratinents, i els conciliadors reflectien l'estat d'ànim dels liberals. "Forçar el problema agrari en les properes setmanes [raonava després de la revolució l'"esquerrà" Sukhanov] seria perjudicial, i no n'hi ha la menor necessitat." Però ja sabem que Sukhanov entenia també que era perjudicial forçar la qüestió de la pau i de la jornada de vuit hores. Era més senzill esquivar les dificultats. A més, els grans terratinents atemorien la gent dient que l'alteració del règim jurídic agrari tindria repercussions nocives en la sembra i en l'abastiment de les ciutats. El Comitè Executiu enviava telegrams a les províncies recomanant "que no es deixaren portar pels assumptes agraris en perjudici de l'abastiment de les ciutats."

En molts llocs, els grans terratinents, espantats per la revolució, deixaven les terres sense sembrar. En la difícil crisi de subsistències per que estava travessant el país, les terres sense sembrar reclamaven gairebé a crits un nou amo. Els grans terratinents, com que desconfiaven del nou poder, liquidaven ràpidament les seues propietats. Els *kulaks* o camperols acomodats s'apressaven afanyosament en comprar les terres dels grans propietaris, confiant que l'expropiació forçosa no es faria extensiva a ells, per la

seua condició de “camperols”. Molts dels tractes tenien un caràcter deliberadament fictici. Hom suposava que les propietats privades inferiors a una certa mesura no serien objecte de confiscació, i, per a posar-se fora de perill d'això, els grans terratinents parcel·laven fictíciament les seues hisendes en petits lots, creant propietaris sobre el paper. No poques vegades, les terres s'inscrivien a nom d'estrangers súbdits dels països aliats o neutrals. L'especulació dels *kulaks* i les estratagemes dels grans hisendats amenaçaven amb no deixar en peu ni un grapat de terra dels fons agraris del país per al moment en què es reunís l'Assemblea Constituent.

Els pobles veien aquestes maniobres. I aviat s'alçaren veus demanant que es publicués un decret prohibitiu de les transaccions sobre finques. Els camperols acudien a les ciutats a entrevistar-se amb els nous amos de la situació, a la recerca de terra i de veritat. Més d'una vegada succeïa que els ministres, després dels eloqüents discursos i les ovacions, ensopegaven a la sortida amb les figures grises dels delegats camperols. Sukhanov conta com un d'aquests camperols implorava amb llàgrimes als ulls els ciutadans ministres que publicaren una llei protegint el fons agrari contra la venda. Kerenski, impacient, pàl·lid i nerviós, l'interrompé: “He dit que es faria, i, per tant, es farà... No té vostè per què mirar-me amb aqueixos ulls desconfiats.” Sukhanov, que presenciava l'escena, hi afegeix: “registre textualment allò que escoltí. Kerenski tenia raó: els mugics miraven amb ulls de desconfiança el famós cabdill i ministre del poble.” En aqueix breu diàleg mantingut entre el mugic, que encara implora però que ha perdut ja la confiança, i el ministre radical, que fa cas omís de la desconfiança camperola, es tanca la clau inexorable de l'enfonsament del règim de febrer.

El decret sobre els comitès agraris com a òrgans de preparació de la reforma de la terra fou fet pel ministre d'agricultura, el cadet Txingarev. El Comitè Central, al capdavant del qual es trobava el buròcrata liberal professor Postnikov, estava integrat principalment per *narodniki*, que allò que més temien era que hom els tingués per homes menys moderats que el seu president. Es crearen també comitès provincials, cantonals i de districte. Si els soviets, que s'estenien amb gran lentitud pel camp, eren considerats com a òrgans privats, els comitès agraris tenien un caràcter governamental. Però com més vagues eren les atribucions que els assignava el decret, més difícil se'ls feia resistir a la pressió dels camperols. I com més baix estava el comitè en l'escala jeràrquica, com més prop es trobava de la terra, abans esdevenia un instrument del moviment camperol.

A finals de març, comencen a arribar a la capital les primeres notícies inquietants retent compte que entraven en escena els camperols. El comissari de Novgorod telegrafia informant dels desordres produïts per un cert tinent Panasiuk, de les “detencions arbitràries de grans terratinents”, etc. A la província de Tambov una multitud de camperols, capitanejada per alguns soldats amb llicència, saqueja les cases senyorials. Les primeres notícies són, indubtablement exagerades: en les seues queixes, els grans terratinents abulten, sens dubte, els fets, pensant més que en el present en el esdevenidor. Però allò que no ofereix el menor dubte és que els soldats, que porten del front i de la ciutat l'esperit d'iniciativa, intervenen en la direcció del moviment camperol.

El 5 d'abril un dels comitès cantonals de la província de Kharkov acordà practicar registres a les cases dels grans terratinents, a fi de recollir-los les armes. Ens trobem ja davant el pressentiment clar de la guerra civil. El comissari explica els

desordres ocorreguts al districte de Skopinski, província de Riazan, per l'acord que adopta el Comitè Executiu del veí districte sobre l'arrendament forçós als camperols de les terres dels grans propietaris. "La campanya de propaganda dels estudiants perquè els camperols es mantinguen tranquils fins a la reunió de l'Assemblea Constituent no obté cap èxit." Ací ens assabentem que els "estudiants", que en la primera revolució predicaven el terrorisme agrari (era llavors la tàctica dels socialrevolucionaris), en 1917 exhorten, encara que sense gran èxit, segons sembla, al respecte envers la llei i a la calma.

El comissari de la província de Simbirsk traça un quadro del moviment camperol, que anava prenent proporcions irresistibles: els comitès locals i cantonals (dels quals tornarem a parlar més endavant) detenen els grans terratinents, els expulsen de la província, treuen els bracers de les terres dels grans propietaris, s'apoderen de les finques i fixen la renda que els plau. "Els delegats enviats pel Comitè Executiu es posen al costat dels camperols." Simultàniament, comença el moviment dels veïns dels pobles contra els camperols acomodats, que a l'empara de la llei promulgada el 9 de novembre de 1906 per Stolipin, s'havien separat dels fons comunals, portant-se en propietat les seues parcel·les. "La situació de la província constitueix una amenaça per a la sembra." Ja a l'abril, el comissari de la província de Simbirsk no veu una altra sortida que la immediata nacionalització de la terra, reservant a l'Assemblea Constituent la tasca d'establir les modalitats del règim d'explotació.

Del districte de Kastxira, situat molt a prop de Moscou, arriben queixes que el Comitè Executiu excita la població a ocupar sense indemnització les terres de l'Església, dels convents i dels grans propietaris. A la província de Kursk els camperols fan que es retire dels treballs del camp, a les fàbriques dels senyors, els presoners de guerra, i fins i tot els tanquen a la presó. Després dels congressos de camperols, els de la província de Penze, interpretant al peu de la lletra els acords dels socialrevolucionaris sobre la terra i la llibertat, infringeixen el contracte signat poc abans amb els grans terratinents i engeguen alhora l'ofensiva contra els nous òrgans del poder. En el mes de març, en constituir hom els comitès executius cantonals i de districte, els que hi entraven a formar part eren, majoritàriament, intel·lectuals. "Després [comunica el comissari] començaren a alçar-se veus contra la composició d'aqueixos organismes, i, ja a meitat d'abril, els comitès estaven compostos exclusivament per tot arreu per camperols, les aspiracions dels quals respecte a la terra eren la majoria de les vegades desgavellades."

Un grup de grans terratinents de la veïna província de Kazan es lamentava al Govern Provisional de la impossibilitat de continuar conreant les terres, ja que els camperols retiraven els obrers, requisaven les llavors, en molts llocs es portaven tot allò que trobaven a les cases senyoriales, no permetien al gran terratinent talar els boscos de la seua propietat i amenaçaven de maltractar-lo i matar-lo. "Ací regna la més absoluta impunitat, tothom fa el que vol i la gent raonable està aterrorada." Els grans terratinents de Kazan saben ja qui és el culpable de l'anarquia: "Al camp no es coneixen les determinacions del Govern Provisional. En canvi, les proclames dels bolxevics arriben a tot arreu."

No obstant això, no es pot dir que el govern no dictés disposicions. El 20 de març el príncep Lvov proposava telegràficament als comissaris la creació de comitès cantonals com a òrgans del poder local, recomanant al mateix temps "que a la tasca

d'aqueixos comitès s'incorporaren els grans terratinents i totes les forces intel·lectuals del camp". Aspirava hom a organitzar tot el règim de l'Estat pel sistema de les cambres de conciliació i arbitratge. Però els comissaris no trigaren a lamentar-se que es prescindia de les "forces intel·lectuals": el camperol no tenia cap confiança en els Kerenski de districte i de cantó.

El 3 d'abril el príncep Urusov, sotssecretari de l'Interior (com veiem, aquest ministeri estava regit per títols de gran llinatge) dóna ordre que no es tolere cap intromissió arbitrària i, sobretot, que "es protegisca la llibertat del propietari a disposar de la seua terra", açò és, la més dolça de les llibertats. Deu dies després el mateix príncep Lvov es pren personalment la molèstia d'ordenar als comissaris que "posen fi amb tot el rigor de la llei a qualsevol manifestació de violència i de despulla que es produïska". Dos dies més tard, el príncep Urusov torna a ordenar el comissari provincial "que prenga mesures per a protegir els bestiar dels grans terratinents contra tot acte de violència, explicant als camperols, etc." El 18 d'abril el príncep sotssecretari comença a intranquil·litzar-se davant el fet que els presoners de guerra que treballen com a bracers a les finques dels grans terratinents formulen pretensions exagerades, i ordena els comissaris que imposen sancions severes, fent ús de les atribucions de què gaudien en l'antic règim els governadors tsaristes. Plouen circulars, disposicions, ordres telegràfiques. El 12 de maig, el príncep Lvov enumera en un nou telegrama els excessos que "s'estan cometent en tot el país": detencions arbitràries, registres, destitució de càrrecs en l'administració d'hisendes i de fàbriques, destrucció de finques, saquejos, atropellaments, violències contra funcionaris públics, imposició de tributs a la població, excitació dels ànims d'una part de la població contra una altra, etc. "Aquests i altres actes semblants han d'ésser considerats com a contraris a la llei i, en alguns casos, fins i tot com anàrquics"... El qualificatiu no és molt clar, però la conclusió no pot ésser-ho més: "Prendre enèrgiques mesures." Els comissaris de província manaven immediatament les circulars als districtes, els districtes exercien pressió sobre els comitès cantonals i entre tots junts palesaven la seua impotència per a afrontar el problema camperol.

Les tropes dels voltants tenen quasi en tots llocs part directa en els esdeveniments. És més, en la major part dels casos són elles precisament les que prenen la iniciativa. El moviment adopta formes variadíssimes, segons les condicions locals i el grau d'exacerbació de la lluita. A Sibèria, on no hi ha grans terratinents, els camperols s'apoderen de les terres de l'Església i dels convents. Cal advertir que el clero no ho passa tampoc res bé en altres bandes. En la piadosa província de Smolensk, sota la influència dels soldats arribats del front, es procedeix a la detenció de capellans i frares. A fi d'evitar que els camperols prengueren mesures infinitament més radicals, els òrgans locals es veien obligats ben sovint a anar més enllà del que volien. A principis de maig el Comitè Executiu d'un dels districtes de la província de Sàmara sotmeté a tutela pública les propietats del comte Orlov-Davidov, i així les preservà de l'acció dels camperols. Com vulga que el decret prohibint la compra i venda de terres promès per Kerenski no es publicava, els camperols, valent-se dels seus recursos, començaren a impedir la venda de les propietats, oposant-se per la força al seu mesurament. La confiscació de les armes dels grans terratinents, sense exceptuar-ne les de caça, va prenent proporcions cada vegada més extenses. Els camperols de la província de Minsk (es lamenta el comissari) "acaten com a llei els acords del congrés camperol." És que potser podien ésser interpretats d'una altra manera? No ha d'oblidar-se que aquests congressos eren l'únic poder real que existia als pobles. Heus aquí, posat al nu, l'abisme

que s'obre entre els intel·lectuals socialrevolucionaris, que xerren pels colzes, i els camperols, que reclamen fets i no paraules.

A finals de maig entra en acció la llunyana estepa asiàtica. Els kirguisos, als qui els tsars havien desposseït de les millors terres en benefici dels seus servidors, s'aixequen ara contra els grans terratinents, invitant-los a abandonar amb la major rapidesa les hisendes robades. “Aquest punt de vista va arrelant cada vegada més en l'estepa”, comunica el comissari d'Akmolinsk.

En l'altra punta del país, a la província de Livonia, un comitè executiu de districte envia una comissió amb l'encàrrec d'obrir una informació sobre el saqueig de les propietats del baró Stahl von Holstein. La comissió dictamina que els desordres no tenen importància, reconeix que la permanència del baró al districte és perillosa per a la tranquil·litat pública i decideix posar-lo a disposició del Govern Provisional en companyia de la baronessa. Era un dels innumerables conflictes que sorgien per totes les bandes entre el poder local i el poder central, entre els socialrevolucionaris de baix i els de dalt.

Un comunicat del 27 de maig, procedent del districte de Pavlogard, província de Iekaterinoslav, traça un quadro gairebé idíl·lic: els membres del comitè agrari aclareixen als veïns totes les males interpretacions, i d'aquesta manera “prevenen qualssevol excés.” No obstant això, aquest idil·li no ha de durar més que unes quantes setmanes.

A finals de maig, el prior d'un dels convents de Kostroma es lamenta amargament que els camperols hagen requisat la tercera part del bestiar del convent. Aquest bon frare no hauria perdut res d'ésser més humil i resignat: dins de poc es veurà obligat a acomiadar-se també dels altres dos terços.

A la província de Kursk començaren les persecucions contra els terratinents que es negaven a reintegrar les seues parcel·les als fons “comunals”. Davant la gran transformació agrària, davant el repartiment de terres que s'apropa, els camperols volen actuar com un bloc. Les barreres interiors poden constituir un obstacle. És necessari que el *mir* obre com un sol home. D'ací que la pugna per la terra dels grans propietaris vaja acompanyada de violències contra els agricultors individualistes.

L'últim dia de maig fou detingut a la província de Perm el soldat Samoïlov, que excitava els camperols a no pagar els impostos. Dins de poc serà ell qui detindrà els altres. Durant una processó celebrada en una aldea de la província de Txarkov, el camperol Grizenko destrossà d'una destrallada, davant els ulls atònits dels veïns, la venerada imatge de Sant Nicolau. Així sorgeixen les més diverses formes de protesta i van esdevenint acció.

En unes memòries anònimes titulades *Apunts d'un Guàrdia Blanc*, de l'autor de les quals només se sap que era oficial de marina i gran terratinent, es descriu amb trets interessants l'evolució operada al camp en els primers mesos que segueixen la revolució. Per a tots els càrrecs “s'elegien quasi en totes bandes persones pertanyents a la classe burgesa, per a les quals no hi havia més que una finalitat: mantenir l'ordre”. És veritat que els camperols exigien que se'ls donés terra, però en els primers dos o tres mesos ho feien sense violències. Al contrari, constantment s'escoltaven frases com aquesta: “nosaltres no volem robar allò que no és nostre, sinó arreglar les coses per les

bones”, i d’altres semblants. En aquestes paraules tranquil·litzadores palpita ja, no obstant això, una “amença oculta”. I en efecte, si en els primers moments els camperols no recorrien encara a la violència, des del primer instant donaren prova de la seua manca de respecte envers les anomenades “forces intel·lectuals”. Segons l’esmentat guàrdia blanc, aquest estat d’ànim semi expectant es mantingué fins als mesos de maig i juny; “després es nota un canvi bruscat, sorgeix la tendència a discutir les disposicions dels organismes provincials, a fer les coses per iniciativa pròpia”... O el que és el mateix, els camperols concediren a la Revolució de Febrer un termini, si fa o no fa, de tres mesos per a pagar les lletres acceptades pels socialrevolucionaris, passat el temps procediren a embargar executivament.

El soldat Txinenov, afiliat al Partit Bolxevic, fou per dues vegades de Moscou al seu poble, situat a la província d’Orlov, després d’esclatar la revolució. Al maig dominaven al districte els socialrevolucionaris. En molts llocs els camperols continuaven pagant les rendes als grans terratinents. Txinenov organitzà un grup bolxevic integrat per soldats, bracers i camperols pobres. Aquest grup predicava la suspensió del pagament de les rendes i el lliurament de terres als camperols pobres i bracers. Immediatament, feren un cens dels prats senyorials, els repartiren entre els diversos pobles i els segaren. “Els socialrevolucionaris del comitè cantonal posaven el crit al cel i deien que el nostre mode de procedir era il·legal, però no renunciaren a la part que els corresponia.” I com, per por de les responsabilitats, els representants locals defugiren tot compromís, els camperols elegiren nous elements més decidits. No tots ells eren bolxevics, ni de bon tros. Mitjançant la pressió que exercien, els camperols provocaren una escissió al si del partit socialrevolucionari: els elements d’esperit revolucionari se separaren dels funcionaris i dels arribistes. El grup bolxevic decidí inspeccionar els graners dels grans terratinents i enviar les reserves de gra al centre, on passaven fam. I aquesta determinació del grup es portà a la pràctica perquè coincidia amb l’estat d’ànim dels camperols. Txinenov portà amb si al seu poble llibres i fullets bolxevics; allí no es tenia la menor idea sobre aquesta literatura. “Els intel·lectuals i els socialrevolucionaris de la localitat propalaven el rumor que portava damunt molt d’or alemany per a comprar els camperols.” Els mateixos processos es desenvoluparen per tot arreu, en proporcions distintes. En tots els districtes hi havia els seus Miliukov els seus Kerenski i els seus Lenin.

En la governació de Smolensk la influència dels socialrevolucionaris es consolidà després del congrés provincial de delegats camperols, que, com de costum, es pronuncià en el sentit que la terra passés a mans del poble. Els camperols acceptaren íntegrament aquest acord, amb la diferència respecte als dirigents que ells la prenién seriosament. D’ací en avant, creix incessantment a les aldees el nombre de socialrevolucionaris. “Tot aquell que en un congrés qualsevol feia acte de presència en la fracció dels socialrevolucionaris [conta un militant de l’època] quedava classificat com socialrevolucionari o cosa per l’etil.” A la capital del districte hi havia dos regiments influïts també pels socialrevolucionaris. Els comitès agraris cantonals començaren a treballar les terres dels grans propietaris i a segar els seus prats. El comissari provincial, Iefimov, que era socialrevolucionari, publicava decrets amenaçadors. El poble no comprenia res. ¿I com anava a comprendre-ho si el mateix comissari havia dit al congrés provincial que ara el poder estava en mans dels camperols i que la terra només havia d’ésser per a qui la treballava? Però calia rendir-se davant l’evidència dels fets. Per ordre del comissari socialrevolucionari Iefimov, només al districte d’Elnino dels dèsset comitès agraris cantonals que funcionaven foren lliurats

als tribunals setze durant els mesos següents, per haver-se apoderat de les terres dels grans propietaris. Vegeu davall quines formes tan singulars anava apropant-se al seu desenllaç l'idil·li dels intel·lectuals *narodniki* amb el poble. En tot el districte, no hi havia més que tres o quatre bolxevics. I no obstant això, la seua influència cresqué ràpidament i eliminà o escindí els socialrevolucionaris.

A principis de maig, es reuní en Petrograd el Congrés de Camperols de tota Rússia. Els representants havien estat nomenats des del centre, i en molts casos completament a l'atzar... I si els congressos d'obriers i de soldats marxaven invariablement endarrerits en relació amb la marxa dels esdeveniments i l'evolució política de les masses, imagine hom fins a quin punt la representació d'una classe tan disgregada com era el camperolat havia de marxar a la saga del vertader estat d'opinió regnant a l'aldea russa. A aquest congrés acudiren com delegats, d'una banda, intel·lectuals populistes d'extrema dreta, gent lligada principalment amb els camperols, per mitjà dels organismes de cooperació comercial, o simplement pels records de la llunyana joventut. El vertader "poble" hi estava representat pels elements més acomodats del camp, els *kulaks*, els botiguers i els cooperativistes de l'aldea. L'element que dominava sense possibilitat de competència en aquest congrés eren els socialrevolucionaris, representats per la seua extrema dreta. No obstant això, alguna que una altra vegada s'espantaven en advertir la fam de terra i el reaccionarisme polític de què donaven proves alguns diputats. Davant la gran propietat agrària, aquest congrés adoptà una posició unànime, extremadament radical: "Totes les terres passaran a ésser de domini públic, sense indemnització, per a ésser explotades i treballades d'una manera igualitària." Per descomptat, els *kulaks* interpretaven això d'"igualitària" en el sentit de la seua igualtat amb els grans terratinents, sense ni pensar de lluny en la d'ells mateixos amb els bracers. No obstant això, aquest petit equívoc que lliscava entre el fals socialisme *narodniki* i el democratism agrari dels camperols havia de posar-se al nu algun temps després.

Txernov, ministre d'Agricultura, que cremava en desitjos d'oferir al Congrés Camperol un ou de Pasqües, s'ocupava, sense cap resultat visible, en el projecte de decret prohibint les transaccions sobre terres. Per la seua banda, Pereverzev, ministre de Justícia, a qui es tenia també per socialrevolucionari o quelcom així, adoptava, precisament pels dies del congrés, mesures perquè no s'oposés cap obstacle a aqueixes transaccions. Els diputats camperols protestaren. Però les coses no es movien del lloc. El Govern Provisional del príncep Lvov no es decidia a ficar mà a les terres dels grans propietaris. Els socialistes no volien ficar mà al Govern Provisional. I el congrés, per la seua estructura, era incapaç de trobar el mode de resoldre la contradicció entre la fam de terra i el reaccionarisme que en ell s'albergaven.

El 20 de maig parlà Lenin al Congrés dels Camperols. "Semblava [diu Sukhanov] com si hagués caigut entre una bandada de cocodrils. No obstant això, els mugics l'escoltaren atentament, i amb seguretat, que no sense simpatia. El que ocorre és que no s'atrevien a manifestar els seus vertaders sentiments." El mateix succeí en la secció de soldats, extraordinàriament hostil als bolxevics. Sukhanov intenta donar un matis anarquista a la tàctica de Lenin davant la qüestió agrària. Era prou semblat a això del príncep Lvov, que segellava d'acte anàrquic tot atemptat contra el dret dels grans terratinents. Seguint aquesta lògica, s'hauria de reconèixer que revolució i anarquia són termes sinònims. En realitat, el mode com Lenin plantejava la qüestió era força més profund del que el seu crítics s'imaginaven. Els òrgans de la revolució agrària, la missió

dels quals era, en primer terme, acabar amb la gran propietat, havien d'ésser els soviets de diputats camperols, als quals estarien sotmesos els comitès agraris. Lenin veia en els soviets els òrgans de l'Estat del demà, del poder més concentrat de tots, la dictadura revolucionària. Com es veu, açò es trobava prou lluny de l'anarquisme, o siga, de la teoria i de la pràctica de la negació del poder. “Votem [deia Lenin el 28 d'abril] del lliurament immediat de la terra als camperols, amb un grau màxim d'organització. Som adversaris irreconciliables de les expropiacions anàrquiques.” Per què no estem conformes d'esperar fins a l'Assemblea Constituent? “Per a nosaltres, l'important és la iniciativa revolucionària, de què la llei ha d'ésser el resultat. Si espereu que hom escriga la llei i vos creueu de braços, sense desplegar la menor energia revolucionària, no tindreu ni llei ni terra.” És que aquestes paraules tan senzilles no són la veu de totes les revolucions?

Després d'un mes de sessions, el congrés elegí com a organisme permanent un Comitè Executiu compost de dos centenars de petits burgesos rurals i de *narodniki* professors o quincallers, posant de pavelló sobre tota aquesta colla les figures decoratives de la Brestxkovskaia, Txaikovski, Vera Figner i Kerenski. Fou elegit president del comitè el socialrevolucionari Avksentiev, bo per a banquets, però poc adequat per a guerres camperoles.

A partir d'aquest moment, les qüestions importants eren totes objecte de deliberació en les sessions conjuntes dels dos comitès executius: el dels obrers i soldats i el dels camperols. Aquesta combinació representava un extraordinari enfortiment de l'ala dreta, que estava en contacte directe amb els cadets. En tots aquells casos en què calia exercir pressió sobre els obrers, atacar els bolxevics, amenaçar amb trons i llamps la “república autònoma de Cronstadt”, les dues-centes mans, o, per a dir-ho més exactament, els dos-cents punys del Comitè Executiu camperol s'alçaven com una muralla. Tots ells convenien amb Miliukov que era necessari “acabar” amb els bolxevics. El pitjor era que pel que fa a les terres dels grans propietaris abrigaven opinions *camperoles*, no *liberals*, que els posaven enfront de la burgesia i al Govern Provisional.

A penes havia acabat les seues sessions el Congrés Camperol, començaren a ploure queixes que a les aldees prenien seriosament els acords del congrés i que els camperols s'apoderaven de la terra i dels apers de labor dels hisendats. Era absolutament impossible fer comprendre a aquells cranis testarruts de camperols la diferència considerable que hi havia entre les paraules i els fets.

Els socialrevolucionaris, alarmats, tocaren retreta. Al congrés celebrat a Moscou a principis de juny condemnaren solemnement tota ocupació de terres realitzada per iniciativa pròpia: era necessari esperar l'Assemblea Constituent. Però aquest acord resultà impotent, no ja per a contenir, sinó ni tan sols per a debilitar el moviment agrari. I la cosa venia a complicar-se encara més pel fet que el mateix partit socialrevolucionari albergava no pocs elements que estaven realment disposats a lluitar al costat dels camperols contra els grans terratinents, portant les coses fins al final, amb l'agreujant que aquests socialrevolucionaris d'esquerra, que no acabaven de decidir-se a trencar obertament amb el partit, ajudaven els camperols a burlar les lleis o a interpretar-les a la seua manera.

A la província de Kazan, on el moviment camperol prenia un caràcter especialment turbulent, els socialrevolucionaris d'esquerra definiren la seua actitud abans que en altres llocs. Al capdavant d'ells estava Kalegaiev, que havia d'ésser comissari del poble d'agricultura en el govern soviètic durant el període del bloc dels bolxevics amb els socialrevolucionaris d'esquerra. A partir de meitat maig, en aquesta província es comencen a posar sistemàticament les terres a disposició dels comitès cantonals. Al districte de Spaski, al capdavant de les organitzacions dels camperoles es troba un bolxevic, és on aquestes mesures es porten a la pràctica amb major audàcia. Les autoritats provincials es lamenten al poder central de la campanya d'agitació agrària que estan portant a terme els bolxevics arribats de Cronstadt i hi afegeixen que la beata monja Tamara ha estat detinguda per ells, "per haver posat objeccions".

El 2 de juny, el comissari de la província de Voronesx comunica: "Són cada dia més freqüents, sobretot en l'esfera agrària, els casos d'infracció de la llei." L'ocupació de terres a la província de Penze és cada vegada més insistent. Un dels comitès agraris de la província de Kaluga llevà al convent la meitat de la sega d'un prat: quan el prior del convent exposà les seues queixes al comitè agrari del districte, aquest prengué l'acord següent: apoderar-se del prat sencer. Succeeix ben sovint que les instàncies superiors siguen més radicals que les inferiors. L'abadessa Maria, de la província de Penze, es lamenta de l'ocupació dels béns del convent: "Les autoritats locals són impotents." A la província de Viatka, els camperols confiscaren de les finques dels Skoropadski, família del futur hetman d'Ucraïna, i decidiren, "en tant es resolgués el problema de la propietat agrària", no tocar el bosc i lliurar al Tresor els ingressos de les finques.

En altres diversos llocs, els comitès agraris no sols rebaixaren les rendes fins al 500 i el 600 %, sinó que decidiren no pagar-les als grans terratinents, sinó posar-les a disposició dels comitès fins que l'Assemblea Constituent resolgués la qüestió. Era un procediment no advocadesc, sinó camperol, és a dir, seriós, de plantejar el problema de la reforma agrària avançant-se a l'Assemblea Constituent. A la província de Saratov, on encara en vigílies els camperols prohibien als grans terratinents talar els boscos, ara els talaven ells mateixos. El més freqüent és que els camperols s'apoderen de les terres de l'Església i dels convents, sobretot allí on hi ha poques finques pertanyents a grans propietaris. A Lituània, els obrers agrícoles letons, units als soldats del batalló letó, procedeixen sistemàticament a l'ocupació de les hisendes dels barons.

De la província de Vitebsk arriben queixes desesperades dels contractistes de fustes, els quals diuen que les mesures dels comitès agraris atempten contra la seua indústria i impedeixen donar satisfacció a les necessitats del front. Altres patriotes no menys desinteressats, com els grans terratinents de la província de Poltava, se senten afligits pel fet que els desordres agraris els impedisquen abastir l'exèrcit. Finalment, el congrés de tractants de cavalls celebrat a Moscou adverteix que les expropiacions de terres constitueixen una terrible amenaça per a la cria dels cavalls. Al mateix temps, el procurador del Sant Sínode, el mateix que qualificava els membres d'aquesta sacratíssima institució d'"idiotes i canalles", es lamentava al govern que a la província de Kazan els camperols llevaren als frares no sols el bestiar i la terra, sinó també la farina necessària per a pastar el pa sagrat. A la província de Petrograd, a dos passos de la capital, els camperols llençaven de les seues terres un arrendatari i es dedicaven a explotar-les ells mateixos. El 2 de juny, l'infatigable príncep Urusov tornava a

telegrafiar en totes direccions: “Malgrat totes les meues ordres..., etc. Pregue novament que es prenguen les mesures més enèrgiques.” El príncep s’oblidava d’indicar quines.

Alhora que per tot el país es desenvolupava una tasca gegantina per a descoagular les arrels més profundes de l’Edat Mitjana i de la servitud de la gleba, el ministre d’agricultura, Txernov, a les seues oficines, recollia materials d’estudi per a l’Assemblea Constituent. Txernov es proposava portar a terme la reforma basant-se únicament en les dades més precises de l’estadística agrària i de tota mena d’estadístiques, i tractava de persuadir amb veu mel·líflua els camperols que tingueren un poc de paciència, fins que ell acabés els seus exercicis. La qual cosa (dita siga de passada) no fou obstacle perquè els grans terratinents llençaren del ministeri el “ministre de les aldees”, sense donar-li temps, ni de bon tros, a tenir acabades les seues taules sacramentals.

Recents investigadors, basant-se en els arxius del Govern Provisional, han calculat que al març el moviment agrari es manifestava amb major o menor intensitat, en 34 districtes, a l’abril en 174, al maig en 236, al juny en 280, arribant al juliol a 325. No obstant això, aquestes xifres no donen una idea completa de l’avanç del moviment, ja que, dins de cada districte, la lluita cobra de mes en mes un caràcter més vast i tenaç.

En aquest primer període, que va de març a juliol, la indiscutible majoria dels camperols s’absté encara d’emprar la violència directa contra els grans terratinents i d’apoderar-se descaradament de la terra. Iakovliev, que ha dirigit les al·ludides investigacions i que és actualment comissari del poble en el departament d’agricultura de la Unió Soviètica, explica la tàctica relativament pacífica dels camperols per la confiança que encara dipositaven en la burgesia. Força és reconèixer la inconsistència d’aquesta explicació. El govern del príncep Lvov no podia inspirar cap confiança als camperols, per a no parlar ja del recel constant del camperol envers la ciutat, cap al poder i cap a la societat culta. Que durant aquest primer període els camperols no recórreguen encara, quasi, a mesures de franca violència i s’esforcen en donar als seus actes la forma d’una pressió legal o semilegal s’explica precisament per la seua desconfiança envers el govern, en moments en què no tenien tampoc confiança suficient en les seues pròpies forces. Els camperols comencen a agitar-se, temptegen el terreny, mesuren la resistència de l’enemic i, estrenyent el gran terratinent en tota la línia, diuen: “nosaltres no volem robar res, sinó arreglar-ho tot per les bones.” No s’apoderen del prat, però seguen l’alfals, arrenden per la força la terra, fixant ells mateixos la renda, o la “compren” pels mateixos procediments coercitius i en els preus que ells mateixos assenyalen. Totes aquestes aparences legals, poc convincents el mateix per al propietari que per al juriconsult liberal, estan dictades en realitat per una desconfiança latent, però profunda, contra el govern. Per les bones (es diu el camperol) no ho agafaràs; agafar-ho per la força és perillós; intentem obrar per l’astúcia. Per a ell, l’ideal hauria estat expropiar el gran terratinent amb el seu propi consentiment.

“Durant tots aquests mesos [insisteix Iakovliev] prevalen procediments peculiars, mai vistos en la història, de lluita “pacífica” amb els grans terratinents, resultants de la confiança que els camperols tenien en la burgesia i en el govern d’aquesta.” Aqueixos procediments, que es qualifiquen de mai vistos en la història, són, en realitat, els procediments típics, inevitables, històricament necessaris en la fase inicial de la guerra camperola. La tendència a donar una aparença, siga de legalitat religiosa o civil, als primers passos en el camí de la revolta ha caracteritzat en tots els

temps la lluita de les classes revolucionàries abans que aquestes reunisquen les forces i la seguretat en si mateixes que necessiten per a tallar el cordó umbilical que les uneix a la vella societat. I açò regeix amb els camperols en major grau que amb cap altra classe, ja que ells, fins i tot en els seus millors temps, avancen mig a fosques i a les palpentes, mirant recelosament els seus amics de la ciutat. I reconeguem que no els falten per a això motius fundats. Els amics del moviment agrari, en els primers passos d'aquest, són sempre els agents de la burgesia liberal i radical. Però aquests amics, alhora que patrocinen una part de les reivindicacions camperoles, tremolen per la sort de la propietat burgesa, raó per la qual s'esforcen a portar el moviment camperol als llits de la legalitat establerta.

En aquesta direcció actuen també, molt abans ja de la revolució, altres factors. Del si mateix de la classe aristocràtica s'alcen apòstols conciliadors. Lleó Tolstoi llegí en l'ànima del camperol molts més dins que ningú. La seua filosofia de la no resistència al mal era expressió de les primeres etapes de la revolució camperola. Tolstoi somiava que tot ocorregués "sense espoliacions, de mutu acord". A aquesta tàctica li donava ell un fonament religiós, davall la forma del cristianisme pur. Mahatma Gandhi compleix actualment a l'Índia la mateixa missió, encara que en una forma més pràctica. Si de l'època contemporània ens remuntem a altres més llunyanes, hi trobarem sense cap dificultat aquells mateixos fenòmens "mai vistos en la història", disfressats sota les formes religioses, nacionals, filosòfiques i polítiques més diverses, començant pels temps bíblics i fins i tot abans.

El caràcter peculiar de la insurrecció camperola de 1917 només s'acusava, tal vegada, en el fet que, amb el títol d'agents de la legalitat burgesa, entraren en acció uns homes que s'anomenaven socialistes, i no sols això, sinó revolucionaris. Però no eren ells els que traçaven el caràcter del moviment camperol i li marcaven el rumb. Els camperols seguien els socialrevolucionaris, senzillament perquè aquests els facilitaven fórmules concretes per a desfer-se dels grans terratinents. Al mateix temps, els socialrevolucionaris els servien de tapadora jurídica. No cal oblidar que eren el partit de Kerenski, ministre de Justícia primer i de la Guerra després, i de Txernov, titular de la cartera d'Agricultura. Els socialrevolucionaris rurals creien que la tardança en publicar els anhelats decrets naixia de la resistència dels grans terratinents i els liberals, i asseguraven als camperols que en el govern els "seus" feien tot allò que podien. El camperol, naturalment, no tenia res a objectar contra açò. Però sense incórrer, ni de bon tros, en una cànvida credulitat, entenia que era necessari ajudar els "seus" des de baix, i tan a consciència ho feia que els "seus", encimbellats en les altures, no trigaren a sentir-se dominats pel vertigen.

La poca força dels bolxevics entre els camperols era passatgera i es devia al fet de no compartir les il·lusions d'aquests. El camp només podien arribar al bolxevisme de la mà de l'experiència i la decepció. La força dels bolxevics, en la qüestió agrària com en les altres, consistia en el fet que per a ells no hi havia divorci entre la paraula i l'acció.

Les consideracions sociològiques generals no permetien concloure *a priori* si els camperols eren o no capaços d'aixecar-se com un sol home contra els grans terratinents. L'accentuació de les tendències capitalistes en l'agricultura durant el període comprès entre les dues revolucions; la formació d'un sector de camperols acomodats, separats amb les seues finques del primitiu règim "comunal"; els extraordinaris progressos fets

per la cooperació agrària, acabada pels camperols acomodats i rics; tot açò no permetia saber amb seguretat, per endavant, quina de les dues tendències prevaldria en la revolució, si l'antagonisme agrari de casta entre els camperols i la noblesa, o l'antagonisme de classe entre els uns i els altres camperols.

Lenin, en arribar a Rússia, adoptà una actitud molt prudent envers aquesta qüestió. “El moviment agrari [deia el 14 d'abril] no és més que un pronòstic, però no un fet. Cal estar preparats per a l'eventualitat que els camperols s'unisquen a la burgesia.” No era una idea llençada irreflexivament i a l'atzar. Res d'això. Lenin la repeteix insistentment en diverses ocasions. El 24 d'abril, en la reunió del partit, després d'atacar els “vells bolxevics” que l'acusen de no concedir als camperols tota la importància que mereixen, diu: “El partit proletari no pot ara dipositar les seues esperances en la comunitat d'interessos amb els camperols. Llitem per que els camperols es passen al nostre costat; pro el fet és que aquests, i fins a un cert punt conscientment, estan al costat dels capitalistes.” Açò (dit siga de passada) demostra com de lluny estava Lenin de la teoria, que més tard havien d'atribuir-li els epígons, de l'eterna harmonia entre els interessos del proletariat i els dels camperols. Fins i tot admetent la possibilitat que els camperols “com a casta” pogueren arribar a exercir el paper de factor revolucionari. Lenin, a l'abril, creia necessari estar previngut per a la hipòtesi pitjor, per a la perspectiva d'un sòlid bloc entre els grans terratinents, la burgesia i els vastos sectors camperols. “Pretendre atreure's ara el mugic [diu] valdria tant com lliurar-se a Miliukov.” S'hi desprèn la conclusió: “Desplaçar el centre de gravetat als soviets de jornalers del camp.”

Però, afortunadament, es realitzà la hipòtesi millor. El moviment agrari, que abans no era més que un pronòstic, esdevingué un fet que palesà per breus instants, però amb una força extraordinària, el predomini dels lligams que unien els camperols “com a casta” sobre els antagonismes capitalistes. Els soviets de bracers del camp només adquiriren importància en alguns llocs, principalment a les regions del Bàltic. En canvi, els comitès agraris esdevingueren òrgans de tots els camperols, que amb la seua tenaç pressió els convertien de cambres d'arbitratge en instruments de la revolució agrària.

El fet que els camperols es trobaren una vegada més, l'última en la seua història, amb la possibilitat d'actuar en bloc com a factor revolucionari, prova, al mateix temps, la falta de vigor del règim capitalista al camp i la seua força. L'economia burgesa no havia liquidat encara per complet el règim agrari medieval servil. Però, al mateix temps, l'evolució capitalista havia fet tals avanços que estructurava les velles formes de la propietat agrària d'una manera igualment insuportable per a tots els sectors del camp. L'entrellaçament, moltes vegades conscient, de la gran propietat agrària i de la propietat camperola, que tendia a convertir el dret dels grans terratinents en una trampa per a tota la comunitat camperola; i, finalment, l'antagonisme regnant entre el règim comunal dels pobles i els colons individualistes; tot contribuïa a crear, en conjunt, una confusió intolerable dins de les relacions agràries, de la qual no hi havia mode de sortir per mitjà de disposicions legals. Açò ho comprenien millor els camperols que tots els teòrics agraris. L'experiència de la vida, desenrotllada al llarg d'una sèrie de generacions, els portava a una mateixa i única conclusió: que hom havia d'extirpar els drets heretats i adquirits sobre la terra, tirar per terra els mollons i lliurar aquesta terra, neteja de tota tara històrica, a qui la treballés.

No era un altre el sentit dels aforismes camperols: “la terra no és de ningú”, “la terra és de Déu”. I amb aqueix mateix esperit interpretaven ells la reivindicació programàtica socialrevolucionària de la socialització de la terra. Malgrat les teories dels *narodniki*, ací no lliscava ni una mica de socialisme. Encara no hi ha hagut una sola revolució agrària, per audaç que fos, que haja sobrepassat per si mateixa els límits del règim burgès. Es convindrà que un règim de socialització que havia de garantir a tot bracer el “dret a la terra” representava ja per si mateix, mantenint-se un règim de mercat sense traves, una palesa utopia. Els menxevics criticaven aquesta utopia des del punt de vista liberal-burgès. Els bolxevics, per contra, assenyalaven la tendència democràtica progressiva que es tancava, expressada utòpicament, en la teoria dels socialrevolucionaris. Un dels més grans serveis prestats per Lenin consistí, precisament, en haver descobert el vertader sentit històric del problema agrari rus.

Miliukov escrivia que, per a ell, com “sociòleg i investigador de l’evolució històrica russa”, és a dir, com a home que contempla des de la cúspide allò que succeeix, “Lenin i Trotski acabillaven un moviment que estava molt més prop de Pugatxev, de Stenda Razin, de Bolotnikov [segles XVII i XVIII de la nostra història] que de l’última paraula de l’anarcosindicalisme europeu.” La part de veritat que es conté en aquesta afirmació del sociòleg liberal, fent a una banda això de l’“anarcosindicalisme”, que treu a lluir no se sap per què, no es dirigeix contra els bolxevics, sinó més bé contra la burgesia russa, contra el seu endarreriment i la seua insignificança política. Els bolxevics no eren culpables que els grandiosos moviments camperols dels segles passats no assoliren instaurar a Rússia la democratització de les relacions socials (sense la direcció de les ciutats era impossible aconseguir-ho), com tampoc que l’anomenada emancipació dels camperols, portada a terme en 1861, s’organitzés a base del robatori de les terres comunals, de la subjecció dels camperols a l’estat i de la integritat del règim de castes. Per tot açò, els bolxevics es veieren davant la necessitat d’acabar, en el primer quart del segle XX, allò que els segles XVII, XVIII i XIX havien fet a mitges o no havien fet. Abans d’emprendre la realització del seu propis i gegantins objectius, als bolxevics no els quedà més remei que aturar-se a agranar el fem històric de les velles classes governamentals i dels segles anteriors, i just és reconèixer que realitzaren a consciència aquesta tasca urgent i nova. Segurament que ni el mateix Miliukov s’atreveria a negar-ho.

LES MASSES ES REAGRUPEN

Als quatre mesos de vida, el règim s’ofegava ja en les seues pròpies contradiccions. El mes de juny començà amb el Congrés Panrus dels Soviets, l’objectiu del qual no era un altre que brindar un pretext polític per a l’ofensiva. La iniciació d’aquesta coincidí amb una grandiosa manifestació d’obriers i soldats organitzada en Petrograd pels conciliadors contra els bolxevics, i que acabà convertint-se en una manifestació bolxevic contra els conciliadors. La creixent indignació de les masses conduïa, dues setmanes després, a una nova manifestació que s’organitzà espontàniament i sense requeriments de dalt. En aquesta manifestació es produïren encontres sagnants, i quedà en la Història amb el nom de “jornades de juliol”. El semiaixecament de juliol, que sorgeix precisament en la meitat del període comprès entre la Revolució de Febrer i la d’Octubre, tanca la primera etapa, i ve a ésser una espècie d’assaig general de la segona. Posem fi a aquest llibre als llindars de les

“jornades de juliol”, però abans d’entrar a exposar els esdeveniments que tingueren per escenari Petrograd en aquest mes convé detenir-se un moment a observar els processos que s’estaven operant en les masses.

A un liberal que afirmava a principis de maig que com més cap a l’esquerra s’inclinava el govern més cap a la dreta virava el país (no cal dir que per “país” aquest liberal entenia les classes posseïdores exclusivament), Lenin hagué de replicar-li: “Vos assegure, ciutadà, i podeu creure-ho, que el país dels obrers i camperols pobres és mil vegades més a l’esquerra que els Txernov i els Tseretelli, i cent vegades més que nosaltres. I si vostè viu, ja ho veurà.” Lenin entenia que els obrers i els camperols estaven situats cent vegades més a l’esquerra que els mateixos bolxevics. A primera vista, açò podia semblar, si més no, sense base, ja que els obrers i els soldats continuaven recolzant els conciliadors i desconfiaven, majoritàriament, dels bolxevics. Però Lenin anava més enllà. Els interessos socials de les masses, el seu odi i les seues esperances, pugnaven encara per exterioritzar-se. Per a ells, els conciliadors representaven només una primera etapa. Les masses estaven incomparablement més a l’esquerra que els Txernov i els Tseretelli, tot i que encara no tingueren consciència del seu radicalisme. I Lenin tenia també raó quan deia que les masses eren més esquerranes que els bolxevics, perquè el partit, en la seua indiscutible majoria, encara no s’adonava de la magnitud de les passions revolucionàries que bullien al si de les masses i que començaven a despertar-se. I a la ira de les masses donava pàbul la continuació de la guerra, l’enfonsament econòmic del país i la funesta inactivitat del govern.

La immensa estepa asiaticoeuropea havia pogut convertir-se en país gràcies a les línies fèrries. La guerra repercutí en aquest aspecte d’una manera gravíssima. Els transports estaven desorganitzats. En algunes línies, el nombre de locomotores fora de servei arribava al 50%. Al Quarter General havia documentats enginyers que demostraven en els seus informes que a la volta de mig any, a tot tardar, els transports ferroviaris es paralizzarien per complet. En aquests càlculs entrava en bona part, naturalment, el disseny conscient de sembrar el pànic. Però no podia negar-se que el desgavell dels transports anava prenent, en efecte, proporcions amenaçadores, que es reflectien funestament en el tràfic de mercaderies, i contribuïa considerablement a la carestia de les subsistències.

La situació de les ciutats, des del punt de vista de l’abastiment, era cada dia més greu. El moviment agrari havia començat ja en quaranta-tres províncies. El subministrament de cereals als centres urbans i a l’exèrcit s’anava reduint d’una manera alarmant. Cert és que a les regions més fèrtils del país s’emmagatzemaven dotzenes i centenars de milions de puds de gra sobrant. Però les transaccions realitzades a base de preus fermes donaven resultats extraordinàriament exigus, a banda que amb aquella desorganització dels transports era difícilíssim fer arribar el gra als centres. A partir de la tardor de 1916, al front arribaven, generalment, al voltant de la meitat de les mercaderies que havien d’arribar. Petrograd, Moscou i d’altres centres industrials no rebien per damunt del 10% del que necessitaven. Reserves, a penes si n’hi havia. El nivell de vida de les masses urbanes oscil·lava entre la penúria i la fam. L’adveniment del Govern de Coalició fou assenyalat en aquest aspecte per la prohibició democràtica de fènyer pa blanc. Han de passar diversos anys abans que torne a aparèixer al capital el “pa francès”. Hi havia escassetat de carn. Al juny fou racionat en tot el país el consum de sucre.

La mecànica del mercat, trencada per la guerra, no fou suplerta pel règim centralitzat a què no tingueren més remei que recórrer els països capitalistes avançats, i gràcies al qual pogué sostenir-se Alemanya durant els quatre anys de guerra.

Els símptomes catastròfics del desastre de l'economia es palesaven a cada pas. La baixa en rendiment de les fàbriques obeïa, a banda del desgavell dels transports, al desgast de la maquinària, a la penúria de matèries primeres i de material auxiliar, a la fluctuació de personal, a l'anormal finançament i, finalment, a l'estat de general inseguretat del país. Les fàbriques més importants continuaven treballant per a les necessitats de la guerra. Se'ls havien donat encàrrecs per a dos i tres anys. Malgrat tot, els obrers es resistien a creure que la guerra continuaria. Els periòdics fornien xifres fantàstiques de beneficis de guerra. La carestia de la vida anava en augment. Els obrers esperaven que es produïren canvis. El personal tècnic i administratiu de les fàbriques s'organitzava sindicalment i presentava els seus plects de peticions. En aquests sindicats predominaven els menxevics i els socialrevolucionaris. El règim de les fàbriques s'enfonsava. Tots els ressorts cedien.

Les perspectives de la guerra i de l'economia del país esdevenien nebuloses, confuses; el dret de propietat s'hi veia amenaçat. Els beneficis decreixien i els riscos augmentaven. Sota aquelles condicions revolucionàries, els patrons perdien l'estímul de produir. En conjunt, la burgesia abraçava la senda del derrotisme econòmic. Les pèrdues passatgeres experimentades a conseqüències de la paràlisi econòmica del país eren, als seus ulls, una espècie de despeses generals que els imposava la lluita contra la revolució i contra allò que aquesta suposava de perill per als fonaments de la "cultura". Al mateix temps, la premsa sensata no deixava passar dia sense acusar els obrers de sabotejar deliberadament la indústria, de dilapidar els materials i de malgastar irracionalment el combustible per a accelerar amb això la paralització. La falta de fonament d'aquestes acusacions sobrepassava tots els límits. I com vulga que aquesta premsa era la d'un partit que, de fet, acabdillava la coalició ministerial, la indignació es contagiava, naturalment, al govern.

Els industrials no havien oblidat l'experiència de la revolució de 1905, en la que un locaut, destrament organitzat amb el suport actiu del govern, no sols féu fracassar la campanya dels obrers a favor de la jornada de vuit hores, sinó que prestà un inapreciable servei a la monarquia, coadjuvant a l'aixafament de la revolució. Aquesta vegada, la idea del locaut es sotmeté a l'estudi del Consell dels Congressos de la Indústria i del Comerç, denominació innocent per la qual es coneixia l'òrgan de lluita del capital dels trusts i els grans consorcis. Un dels capitans de la indústria, l'enginyer Auerbach, havia d'explicar anys més tard en les seues memòries per què fou rebutjada la idea del locaut: "Hauria semblat una punyalada a traïció, assestada a l'exèrcit. La majoria, *tenint en compte la falta de suport del govern*, es mostrava molt pessimista sobre les conseqüències d'aqueix pas." Tot el mal estava en l'absència d'un "vertader" poder. L'acció del Govern Provisional estava paralitzada pels soviets; els prudents caps dels soviets es veien lligats per les masses; els obrers de les fàbriques estaven armats; a més, gairebé totes les fàbriques tenien als seus voltants un regiment o un batalló amic. En aquestes condicions era natural que als cavallers industrials els semblés reprobable el locaut, "des del punt de vista de l'interès nacional". Però açò no significava que renunciaren a l'ofensiva; l'única cosa que feien era adaptar-la a les circumstàncies, donant-li un caràcter transitori. Per a dir-ho amb les paraules diplomàtiques d'Auerbach, els industrials "van arribar, al capdavall, a la conclusió que la mateixa vida

s'encarregaria de donar una lliçó: imposar el tancament inevitable i gradual de les fàbriques, cosa que, en efecte, començà a ocórrer força aviat". Dit en altres termes, el Consell de la indústria unificada, alhora que rebutjava el repte del locaut, per entendre que comportava "una enorme responsabilitat", recomanava als seus afiliats que fossen tancant les fàbriques una rere altra cercant pretextos adequats.

La idea de locaut es posà en pràctica d'una manera prou sistemàtica. Els representants del capital, com ara el cadet Kutler, que havia estat ministre amb Witte, redactaven imponents informes sobre l'enfonsament de la indústria, ben entès que la responsabilitat no s'atribuïa, precisament, als tres anys de guerra, sinó als tres mesos de revolució. "Passaran dues o tres setmanes [predeïa l'impacient *Rietx*] i les fàbriques començaran a tancar-se una rere altra." Velada en aquesta profecia hi ha una amenaça. Els enginyers, els professors, els periodistes, engegaren en la premsa una campanya especial, en la que se sostenia que la mesura fonamental de salvació consistia en dominar els obrers. El 17 de maig, en vigílies de la seua separació ostentosa del govern, el ministre i industrial Konovalov declarava: "Si en un pròxim futur la gent no entrés en raó..., assistirem al tancament de centenars d'empreses."

A mitjan juny, el Congrés de la Indústria i del Comerç exigeix del Govern Provisional que trenque "obertament amb l'actual mode de portar endavant la revolució". Aquesta demanda, "suspeneu la revolució!", l'hem escoltada ja de llavis dels generals. Però els industrials concreten més els seus desitjos. "L'origen del mal no està només en els bolxevics, sinó que està també en els partits socialistes. Només una mà ferma, una mà fèrria pot salvar Rússia."

Després de preparar el terreny políticament, els industrials passaren de les paraules a les obres. Durant els mesos de març i abril es tancaren cent vint-i-nou petites fàbriques, que donaven treball a nou mil obrers; en les mes de maig, cent vuit, amb el mateix nombre de treballadors; al juny es clausuren ja cent vint-i-cinc amb un contingent de trenta-vuit mil obrers; al juliol, dues-centes sis, que donaven ocupació a quaranta-vuit mil. El locaut avança en progressió geomètrica. Però açò no era més que el principi. A Petrograd seguí la indústria tèxtil de Moscou, i després d'aquesta les províncies. Els patrons justificaven el tancament per la manca de combustible, de matèries primeres, de materials auxiliars, de crèdits. Els comitès de fàbrica intervenien en l'assumpte i, en molts casos, demostraven d'una manera irrefutable que la producció es desorganitzava deliberadament, amb el disseny de pressionar els obrers a aconseguir una ajuda financera de l'Estat. Es distingia per la seua insolència la conducta dels capitalistes estrangers, atrinxerats darrere de les seues ambaixades. En alguns casos, el sabotatge era tan palès que, forçats per les revelacions dels comitès de fàbrica, els industrials no tenien més remei que tornar a obrir les seues indústries. Així, posant al nu una contradicció social rere una altra, la revolució no trigà a arribar a la més important de totes: a la contradicció que hi ha entre el caràcter social de la producció i la propietat privada dels mitjans de producció. Per a imposar-se als obrers, el patró no té inconvenient en tancar la fàbrica, ni més ni menys que si es tractés de la seua petaca i no d'un organisme necessari per a la vida de tota la nació.

Els Bancs, que havien boicotejat força eficaçment l'"Emprèstit de la Llibertat", abraçaren una posició combativa davant els atemptats del fisc contra el gran capital. En una lletra dirigida al ministre d'Hisenda, els banquers "profetitzaven" l'emigració de capitals a l'estranger i la reclusió dels valors en les caixes de cabals, cas que es

prengueren mesures financeres de caràcter radical. Dit en altres termes, els patriotes dels Bancs amenaçaven amb el locaut financer com a complement de l'industrial. El govern s'afanyà a cedir. No cal oblidar que els organitzadors del sabotatge eren gent honorable que havia hagut d'arriscar els seus capitals amenaçats per la guerra i la revolució, i no aqueixos mariners de Cronstadt, que no arriscaven més que la seua vida.

El Comitè Executiu no podia per menys de comprendre que la responsabilitat dels destins econòmics del país, sobretot després de l'adveniment franc dels socialistes al poder, pesava, als ulls de les masses, sobre la majoria dirigent del Soviet. La secció financera del Comitè Executiu redactà un ampli programa de reglamentació de la vida econòmica per l'Estat. Constrets per les circumstàncies, cada dia més amenaçadores, les proposicions d'aquells economistes, molt moderades totes, resultaren ésser molt més radicals que els seus autors. "Ha arribat el moment [deia el programa] en moltes branques de la indústria (blat, carn, sal, pells) que hom implante el monopoli comercial de l'Estat; en altres (carbó, petroli, metall, sucre, paper) les condicions aconsellen la constitució de trusts reglamentats per l'Estat, i, finalment, en quasi totes les branques de la indústria les condicions imperants exigeixen que l'Estat intervinga i reglamente la distribució de les matèries primeres i dels productes elaborats, així com la fixació dels preus... Al mateix temps, és imprescindible sotmetre a un règim de fiscalització tots els instituts de crèdit."

El 16 de maig, el Comitè Executiu, els caps polítics del qual estaven completament desconcertats, adoptaren quasi sense discussió les propostes dels seus economistes i les corroboraren amb un avís molt curiós que dirigia al govern, segons el qual aquest havia d'imposar-se "la missió d'organitzar d'una manera sistemàtica l'economia nacional i el treball", recordant que havia estat per no haver complert amb aquesta missió pel que "havia caigut l'antic règim i havia estat necessari introduir modificacions en el Govern Provisional". Volent fer-se els valents, els conciliadors s'espantaven a si mateixos.

"Programa magnífic [escrivia Lenin], no hi manca res: ni el control, ni la centralització en l'Estat dels trusts, ni la campanya contra l'especulació, ni el treball obligatori... No hi ha més remei que resignar-se a acceptar el programa de l'"horrorós" bolxevisme, per la senzilla raó que no cap un altre, ni més sortida a l'horrible catàstrofe que ens amenaça..." No obstant això, tot el problema raïa en saber qui havia de realitzar aquest magnífic programa. La coalició? La resposta no trigà en sorgir. L'endemà que hom aprovés el programa econòmic pel Comitè Executiu, el ministre del Comerç i de la Indústria Konovalov, presentava la dimissió i se n'anava, donant un portada. El substituï temporalment l'enginyer Paltxinski, representant no menys fidel, encara que prou més enèrgic, del gran capital. Els ministres socialistes no s'atreïren ni tan sols a presentar seriosament el programa del Comitè Executiu als seus col·legues liberals. No oblidem que Txernov havia intentat, sense assolir-ho, que el govern aprovés un decret prohibint les transaccions sobre terres.

Com a resposta a les dificultats, cada dia majors, el govern es limità a forjar un pla per a buidar Petrograd, és a dir, per a traslladar les fàbriques i els tallers de la capital a l'interior del país. Aquest pla es basava en consideracions d'ordre militar (per a esquivar el perill que els alemanys s'apoderaren de la capital), i en raons econòmiques, al·legant que Petrograd es trobava massa lluny de les conques de combustible i les zones d'origen de les matèries primeres. Aquell desplaçament hauria equivalgut a malbaratar

la indústria de la capital per una sèrie de mesos i d'anys. El fi polític perseguit consistia a escampar per tot el país l'avantguarda de la classe obrera. Per la seua banda, les autoritats militars formulaven petició rere petició perquè s'evacués de Petrograd les tropes revolucionàries.

Paltxinski posava tots els seus esforços en procurar persuadir la secció obrera del Soviet dels avantatges d'aquella mesura. En portar-la a la pràctica contra la voluntat dels obrers no podia hom pensar, i els treballadors no hi estaven d'acord. Aquesta iniciativa avançava tan poc com la projectada reglamentació de la indústria. La crisi s'agreujava, els preus pujaven, el locaut tàcit estenia el seu front i amb ell augmentava l'atur forçós. El govern no es movia del lloc. Miliukov escrivia, referint-se a aquells temps: "El Ministeri no feia més que seguir el corrent, i el corrent conduïa als llits bolxevics." Sí, així era: el corrent conduïa als llits del bolxevisme.

El proletariat era la principal força motriu de la revolució. Per la seua banda, la revolució s'encarregava de formar el proletariat, cosa de què aquest estava molt necessitat.

Hem vist el paper decisiu que els obrers petersburgesos exerciren al febrer. Les posicions més avançades les ocupaven els bolxevics. Però després de la revolució queden relegats a segon terme. Ara ocupen l'escena política els partits conciliadors, que lliuren el poder a la burgesia liberal. La bandera davall la qual navega el bloc és el patriotisme. I la seua pressió és tan forta, que la meitat, almenys, dels dirigents del partit bolxevic capitulen davant ell. En arribar Lenin a Petrograd, canvia radicalment el rumb del partit, al mateix temps que creix ràpidament la seua influència. A la manifestació armada del mes d'abril, els obrers i soldats avançats intenten ja trencar les cadenes del bloc. Però, després dels primers esforços retrocedeixen. I els conciliadors continuen empunyant el timó.

Més tard, després de la Revolució d'Octubre, despengué hom no poca tinta entorn del tema que els bolxevics devien el triomf a l'exèrcit camperol, cansat de la guerra. Però aquesta explicació és molt superficial. Molt més pròxima de la veritat estaria l'afirmació contrària, a saber: que el paper tan rellevant que exerciren els conciliadors en la Revolució de Febrer obeïa molt principalment a la importància excepcional de l'exèrcit camperol en la vida del país. Si la revolució s'hagués desenrotllat en temps de pau, el paper dirigent del proletariat s'hauria imposat molt abans, des del principi.

Sense la guerra, el triomf de la revolució no hauria estat tan ràpid i s'hauria pagat prou més car, prescindint de les víctimes de la guerra. Però no hauria deixat marge perquè es desenrotllés un estat d'opinió patriòtica i conciliadora. En tot cas, els marxistes russos, en predir, avançant-se en molt als esdeveniments, la conquesta del poder pel proletariat en el transcurs de la revolució burgesa, no arrencaven precisament de la moral transitòria d'un exèrcit camperol, sinó que es fixaven en l'estructura de la societat russa des del punt de vista de classe. Aquest pronòstic es veié plenament confirmat. Però la relació fonamental entre les classes es modificà a causa de la guerra i patí una alteració temporal sota la pressió de l'exèrcit com a organització dels camperols desclassats i armats. Aquesta formació social artificial fou precisament la que enrobustí d'una manera extraordinària les posicions dels conciliadors petit burgesos, i

els concedí un marge de vuit mesos d'experiments, que no els serviren més que per a dessagnar el país i la revolució.

No obstant això, les arrels d'aquesta política de conciliació no s'han de cercar exclusivament en aquest factor de l'exèrcit camperol. Cal indagar en el mateix proletariat, en la seua composició, en el seu nivell polític, els motius que contribueixen a explicar el predomini temporal de què gaudiren els menxevics i socialrevolucionaris. La guerra operà enormes variacions en la composició i estat d'ànim de la classe obrera. Els anys que precediren la guerra es caracteritzaren pel progrés del moviment revolucionari, però aquest procés es veié interromput per aquella. La mobilització fou concebuda i portada a la pràctica amb un criteri que no era estrictament militar, sinó que tenia molt de policíac. El govern s'afanyà a retirar de les conques industrials els obrers més actius i inquietos. Pot assentar-se com a fet indiscutible que en els primers mesos de la guerra la mobilització arrencà de la indústria fins a un 40% dels obrers, principalment obrers qualificats. El seu allunyament, que tan desastrosament repercutia en el marxa de la producció, alçava caloroses protestes per part dels industrials, sobretot quan majors eren els beneficis que la indústria de guerra reportava. Gràcies a açò, es contingué la destrucció total dels quadres obrers. La indústria retenia els treballadors que necessitava, en qualitat de mobilitzats. Les bretxes obertes per la mobilització foren tapades amb elements procedents del camp, gent pobra de les ciutats, obrers poc experts, dones, joves. El tant per cent de les dones empleades en la indústria era d'un 32 a un 40%.

El procés de renovació i d'enrariment del proletariat prenia a la capital proporcions força considerables. Durant els anys de la guerra, des de 1914 fins a 1917, el nombre de fàbriques que donaven treball a més de cinc-cents obrers augmentà a la província de Petrograd en quasi el doble. Per efecte del tancament de les fàbriques de Polònia i sobretot les dels països bàltics, i a causa també, molt principalment, de l'auge de la indústria de guerra, en 1917 es concentraven a les fàbriques de Petrograd prop de quatre-cents mil obrers, dels quals trenta-cinc mil es distribuïen entre cent quaranta fàbriques gegantines. Els elements més combatius del proletariat petersburgès exercien al front un paper molt considerable, contribuint no poc a formar l'estat d'ànim revolucionari de l'exèrcit. Però els elements procedents del camp que els reemplaçaven i que eren, ben sovint, camperols acomodats i botiguers, que cercaven a les fàbriques un agafador per a no anar al front, i amb ells les dones i els joves, eren molt més submisos que els obrers corrents. Hi afija hom que els obrers experts, que continuaven als seus llocs en concepte de mobilitzats (i eren centenars de mils els que estaven en aquesta situació), observaven una prudència extraordinària per por que els portaren al front. Tal era la base social de l'ambient patriòtic que, ja davall el tsarisme, regnava en certs sectors obrers.

Però aquest patriotisme no tenia cap fermesa. Les despietades repressions militar i policíaca, la redoblada explotació, les derrotes sofertes al front i el desgavell econòmic del país, empentaven els obrers a la lluita. No obstant això, durant la guerra les vagues tenien, quasi totes, un caràcter econòmic i eren molt més moderades que no abans. La postració del partit contribuïa i eren molt més moderades que abans. La postració del partit contribuïa a accentuar més encara la de la classe. Després de la detenció i el desterrament dels diputats bolxevics es desplegà, amb ajuda de tot un cos de provocadors preparats per endavant, una batuda general contra les organitzacions bolxevics, de la que el partit no pogué refer-se fins a la Revolució de Febrer. En el

transcurs dels anys 1915 i 1916, la classe obrera diluïda hagué de passar per l'escola elemental de la lluita abans que, al febrer de 1917, les vagues econòmiques parcials i les manifestacions de les dones famolenques pogueren fondre's en una vaga general i arrossegar l'exèrcit a la insurrecció.

En esclatar la Revolució de Febrer, l'estructura del proletariat de Petrograd era en extrem heterogeni i, a més, el seu nivell polític, fins i tot en els sectors més avançats, prou baix. En províncies, les coses estaven encara pitjor. Sense aquest retrocés determinat per la guerra en la formació de la consciència política del proletariat, que la féu caure una altra vegada en un estat d'analfabetisme o semianalfabetisme polític, no s'hauria pogut concebre tampoc aquell predomini temporal dels partits conciliadors.

Tota revolució ensenya i, a més, amb gran rapidesa. En això rau la seua força. Cada setmana revelava a les masses quelcom nou. Dos mesos equivalien a una època. A finals de febrer, la insurrecció. A finals d'abril, les manifestacions armades dels obrers i els soldats en Petrograd. A principis de juliol, nova acció, amb proporcions molt més vastes i amb consignes més atrevides. A finals d'agost, la temptativa contrarevolucionària de Kornilov, que les masses feren avortar. A finals d'octubre, la conquesta del poder pels bolxevics. Sota aquests esdeveniments, que sorprenen per la regularitat del seu ritme, s'operen profunds processos moleculars, que fonen els elements heterogenis de la massa obrera en un tot polític coherent. També en açò la vaga exercia un paper decisiu.

Durant les primeres setmanes, els industrials, atemorits pels trons de la revolució, que retronaven entre la bacanal dels beneficis de guerra, feren concessions als obrers. Els fabricants de Petrograd accediren fins i tot, amb certes reserves i restriccions, a concedir la jornada de vuit hores. Però açò als obrers no els bastava, ja que el nivell de vida descendia constantment. Al maig, el Comitè Executiu es veié obligat a reconèixer que, davant l'augment ininterromput dels preus de subsistència, la situació dels treballadors "afrontava, per a molts, amb la fam crònica". Als barris obrers creixia el nerviosisme. Allò que més angoixava la gent era la falta de perspectives, la incertesa. Les masses són capaces de suportar les més dures privacions quan saben en nom de què fan el sacrifici. Però el nou règim se'ls revelava, cada vegada més marcadament, com la màscara de la vella realitat contra la qual s'havien aixecat al febrer. I açò no tenien per què suportar-ho.

Les vagues cobren un caràcter especialment turbulent en els sectors obrers més endarrerits i explotats. Al llarg de tot el mes de juny abandonen el treball, uns rere altres, les bugaderes, els tintorers, els boters, els dependents de comerç, els obrers de la construcció, els pintors, els peons, els sabaters, els obrers del cartó, els cansaladers, els ebenistes. Al contrari, els metal·lúrgics tendeixen més bé a contenir el moviment. Els obrers avançats començaven a veure, cada vegada més clarament, que en les condicions econòmiques parcials no s'assoliria cap millora sensible, que calia remoure els fonaments mateixos. El locaut no sols feia que als obrers se'ls fes més entenedora la necessitat d'implantar el control de la indústria, sinó que els suggeria la conveniència que l'Estat prengué en les seues mans les fàbriques. La cosa semblava més lògica doncs que la majoria de les fàbriques particulars treballaven per a la guerra, col·laborant amb fàbriques idèntiques pertanyents a l'Estat. Ja a l'estiu de 1917 comencen a fer acte de presència a la capital delegacions d'obriers i empleats, que acudeixen de les distintes parts de Rússia a sol·licitar que l'Estat es faça càrrec de les fàbriques, ja que els

accionistes es neguen a continuar donant diners. Però el govern no volia ni escoltar-ne parlar. La conclusió era clara: s'havia de canviar de govern. I com els conciliadors s'hi oposaven, els obrers els giraven l'esquena.

En els primers mesos de la revolució, la fàbrica de Putilov, amb els seus quaranta mil obrers, semblava una fortalesa dels socialrevolucionaris. Però la seua guarnició no resistí durant molt de temps els atacs dels bolxevics. Al capdavant dels atacants es veia quasi sempre a Volodarski, antic sastre jueu, que havia viscut a Amèrica del Nord molts anys, coneixia molt bé l'anglès i era un excel·lent orador de masses, lògic, expeditiu i audaç. L'entonació americana donava una gran força d'expressió a la seua veu potent, que ressonava amb accent clar i precís en aquelles assemblees, en què es congregaven milers d'obers. "En aparèixer Volodarski al barri de Narva [conta l'obrer Minitxev], a la fàbrica de Putilov, els obrers d'aqueixa fàbrica començaren a anar-se'ls de les mans als senyors socialrevolucionaris, i, a la volta d'uns mesos, es passaren als bolxevics."

L'increment que prenen les vagues i la lluita de classes en general enrobustia quasi automàticament l'autoritat dels bolxevics. En tots aquells casos en què es plantejaven interessos vitals per als obrers, aquests es convencien que els bolxevics no abrigaven segones intencions, que no ocultaven res i que es podia confiar en ells. Quan esclatava algun conflicte, tots els obrers sense partit, els socialrevolucionaris i els menxevics, se n'anaven amb ells. Així s'explica que els comitès de fàbrica que batallaven contra el sabotatge exercit per l'administració i pels patrons, es posaren al costat dels bolxevics molt abans que el Soviet. En la reunió celebrada a principis de juny pels comitès de fàbrica de Petrograd i els seus voltants, la proposició bolxevic hi obtingué 335 vots sobre 421 votants. I, no obstant això, era un fet revelador, perquè demostrava que, en les qüestions fonamentals de la vida econòmica, el proletariat de Petrograd, que encara no havia trencat amb els conciliadors, s'havia passat d'una manera efectiva al camp bolxevic.

En l'assemblea sindical celebrada al juny es pogué comprovar que en Petrograd hi havia més de cinquanta sindicats i que els seus afiliats no baixaven de dos-cents cinquanta mil. El sindicat metal·lúrgic comptava amb prop de cent mil obrers. En el transcurs del mes de maig, el nombre d'obers sindicats es doblà. La influència dels bolxevics als sindicats creixia encara més ràpidament.

En totes les eleccions parcials als soviets triomfaven els bolxevics. El primer de juny hi havia ja en el Soviet de Moscou 206 bolxevics, 172 menxevics i 110 socialrevolucionaris. Idèntics canvis es produïen en províncies, encara que amb major lentitud. Els efectius del partit creixien sense parar. A finals d'abril, l'organització de Petrograd comptava amb prop de 15.000 membres; a finals de juny, el nombre d'afiliats era ja de 32.000.

En la secció obrera del Soviet de Petrograd tenien ja, en aquell moment, majoria els bolxevics. Però en les assemblees mixtes d'ambdues seccions la majoria indiscutible corresponia als delegats soldats. *Pravda* no es cansava de demanar eleccions generals. "Els cinc-cents mil obrers de Petrograd tenen en el Soviet quatre vegades menys delegats que els cent cinquanta mil soldats de la guarnició."

Al Congrés dels Soviets celebrat al juny, Lenin reclamà mesures serioses per a combatre el locaut, les espoliacions i el desgavell deliberat que en la vida econòmica introduïen els industrials i els banquers. “Cal donar publicitat als beneficis dels senyors capitalistes, detenir a cinquanta o cent milionaris. Bastarà de tenir-los tancats unes quantes setmanes, encara que siga amb el règim de favor que es dispensa a Nicolau Romanov, amb l’únic fi d’obligar-los a posar al descobert els enganys, els manejos, els negocis bruts que davall el nou govern continuen costant milions de rubles al nostre país.” Als caps del Soviet aquesta proposició de Lenin els semblava monstruosa. “¿És que es pot variar el curs de les lleis que regeixen la vida econòmica amb mesures de violència contra uns quants capitalistes?” Semblava natural que els industrials dictaren a l’economia les seues lleis conspirant contra la nació. Un mes després, Kerenski, que deixà caure sobre Lenin tot el furor de la seua indignació, no reparava a detenir milers d’obriers, l’opinió dels quals sobre les “lleis que regeixen la vida econòmica” diferia de la dels industrials.

El nexa entre l’economia i la política s’havia posat al nu. Ara, l’Estat, acostumat a obrar en qualitat de principi místic, obrava, cada vegada amb més freqüència, en la seua forma més primitiva, és a dir, personificat per destacaments armats. En distintes parts del país, els obrers feien comparèixer per la força davant el Soviet o arrestaven als seus domicilis els patrons que es negaven a fer concessions i alguns fins a negociar. S’explica perfectament que les classes posseïdores distingiren amb el seu odi la milícia obrera.

La decisió del Comitè Executiu d’armar primerament el 10% dels obrers no s’havia posat en pràctica. Però els obrers se les arreglaven per a armar-se si fa o no fa bé, havent de tenir-se en compte que en aquestes milícies s’enquadraven els elements més actius. La direcció de la milícia obrera estava en mans dels Consells de Fàbrica, la direcció de la qual anava concentrant-se, a poc a poc, en mans dels bolxevics. Un obrer de la fàbrica de Moscou, Postavtxik, conta: “El primer de juny, immediatament després d’elegir el nou Consell de Fàbrica amb una majoria bolxevic..., hom procedí a formar un destacament de vuitanta homes, que, a falta d’armes, aprenia la instrucció militar amb bastons, sota la direcció del camarada Lievakov, antic soldat.”

La premsa acusava la milícia de cometre violències i portar a terme requisos i detencions il·legals. Evidentment, la milícia obrera posava en pràctica la coacció; no havia estat creada per a una altra cosa. Però l’imperdonable era que apliqués la violència als representants d’una classe que no estava acostumada, ni volia acostumar-se, a ésser tractada així.

El 23 de juny es reuní a la fàbrica de Putilov, fàbrica que exercí un paper dirigent en la lluita per la pujada de salaris, una assemblea, en què estaven representats el Consell Central dels Comitès de Fàbrica, el buró central dels sindicats i setanta-tres fàbriques. Sota la influència dels bolxevics, l’assemblea reconegué que, en aquelles condicions, si es plantejava la vaga a la fàbrica podien menar als obrers petersburgesos a una “lluita política desorganitzada”, proposava, doncs, als obrers de la fàbrica de Putilov que “contingueren la seua legítima protesta”, preparant-se per a donar la batalla general.

En vigílies d’aquesta important assemblea, la fracció bolxevic prevenia el Comitè Executiu: “Aqueixa massa de quaranta mil homes... pot posar-se en vaga el dia

menys pensat i llançar-se al carrer. Ho hauria fet ja, de no haver-la contingut el nostre partit; però res ens garanteix que s'aconsegueixca seguir contenint d'ara en avant. I si els obrers de la fàbrica de Putilov es llencen al carrer, és indubtable que arrossegaran amb d'ells la majoria d'obriers i soldats.”

Els caps del Comitè Executiu consideraven aquests avisos com a crits demagògics o, quan no, gelosos de la seua tranquil·litat, en feien cas omís. Ells, per la seua banda, vivien apartats gairebé per complet de les fàbriques i els quarters, perquè les seues figures atreïen ja l'odi dels obrers i soldats. Només els bolxevics gaudien del prestigi necessari per a evitar que els obrers i els soldats es llençaren a accions disperses. No obstant això, la impaciència de les masses girava a vegades fins i tot contra els mateixos bolxevics.

A les fàbriques i en l'esquadra feren la seua aparició alguns anarquistes, els quals no trigaren a revelar la seua inconsistència orgànica, com sempre, davant les grans masses i els grans esdeveniments. Als anarquistes els era molt fàcil negar el poder polític, no tenint com no tenien la menor idea sobre la importància dels soviets com a òrgans del nou Estat. Just és dir que, atordits per la revolució, el més corrent era que servaren silenci pel que fa a la qüestió de l'Estat. La seua independència i originalitat es palesava principalment en mediocre semiputxisme. Les dificultats econòmiques i l'exasperació, cada dia major, dels obrers de Petrograd brindaven als anarquistes alguns punts de suport. Incapaços d'impulsar seriosament la correlació de forces socials amb subjecció a l'escala de l'Estat, propensos a lliurar-se com a mesura salvadora a qualsevol impuls que vingués de baix, acusaven, no poques vegades, els bolxevics d'indecisió i fins i tot de conciliació. Però no solien passar de la protesta. El ressò que les intervencions dels anarquistes despertava en les masses els servia, a vegades, als bolxevics per a polsar la pressió del vapor a la caldera revolucionària.

Els mariners que havien acudit a rebre Lenin a l'estació de Finlàndia declaraven, quinze dies després, sota l'allau de patriotisme que venia de totes bandes: “Si haguérem sabut..., per quin camí arribà al nostre país, en compte d'acollir-lo amb visques entusiastes l'hauríem rebut amb crits indignats de: A baix Lenin! Torna't al país pel qual has passat per a venir ací!...” Els soviets de soldats de Crimea amenaçaven, l'un rere l'altre, d'impedir per la força de les armes l'entrada de Lenin a la península patriòtica, a la qual aquest ni havia pensat anar-hi. El regiment de Volin, un dels corifeus del 27 de febrer, arribà fins i tot a acordar, en un moment d'exaltació, detenir Lenin, i el Comitè Executiu es veié obligat a prendre mesures per a impedir-ho. Aquest estat d'opinió no es dissipà per complet fins a l'ofensiva de juny, per a tornar a manifestar-se després en les jornades de juliol. Al mateix temps, en les guarnicions situades en els punts més recòndits i en els sectors més allunyats del front, els soldats, la major part de les vegades sense adonar-se'n, anaven emprant cada dia amb major audàcia el llenguatge del bolxevisme.

En els regiments, els bolxevics es podien comptar amb els dits, però les seues consignes anaven endinsant-se cada vegada més en l'exèrcit. Diria hom que sorgien espontàniament en tots els àmbits del país. Els liberals no hi veïen més que ignorància i caos. El *Rietx* deïa: “El nostre país s'està convertint davant els nostres ulls en una espècie de manicomi en què manen i campegen una sèrie d'endimoniats i la gent que encara no ha perdut del tot la raó s'aparta espantada, i es posa a recer de les parets.” Els “moderats” s'han expressat en aquests termes en totes les revolucions. La premsa

conciliadora es consolava dient que els soldats, tanmateix tots els equívocs, no volien res amb els bolxevics. No obstant això, el bolxevisme inconscient de les masses, en què es reflectia la lògica del curs dels esdeveniments, era la vertadera força, la força indestructible del partit de Lenin.

El soldat Pireiko conta que en les eleccions el Congrés dels Soviets, celebrades al front després de tres dies de discussions, tots els llocs foren per a socialrevolucionaris, però que, a línia seguida, sense fer cas de les protestes dels caps, els diputats soldats votaren un acord sobre la necessitat de llevar la terra als grans propietaris sense esperar a l'Assemblea Constituent. "En les qüestions assequibles als soldats, l'estat d'opinió d'aquests era més esquerrà que el dels bolxevics més extrems." A açò era al que es referia Lenin quan deia que "les masses estaven cent vegades més a l'esquerra que nosaltres."

L'empleat d'un taller de motocicletes d'una població de la província de Tàurida conta que, moltes vegades, després de llegir un periòdic burgès, els soldats cobrien d'insults els bolxevics, i immediatament es posaven a raonar sobre la necessitat d'acabar amb la guerra, de llevar la terra als grans propietaris, etc. Així era com pensaven aquells "patriotes", que es juramentaven per a no deixar entrar Lenin a Crimea.

Els soldats de les gegantines guarnicions de l'interior estaven inquietos, l'aglomeració d'aquelles masses immenses d'homes ociosos que esperaven impacientment que els tragueren d'allí, creava un estat d'enervament, acusat després per un defici que els soldats trasplantaven al carrer, anant i venint d'ací cap enllà amb tramvia i passant-se les hores mortes mastegant llavors de gira-sol. Aquell soldat, amb el capot tercerejat a l'esquena i una corfa de gira-sol en els llavis, acabà per esdevenir la imatge més odiada de la premsa burgesa. I el mateix soldat a qui durant la guerra havien adulat amb els afalacs més repugnants, el que, d'altra banda, no era obstacle perquè al front hom l'assotés; a qui després de la Revolució de Febrer hom el posava pels núvols com a alliberador, el convertia hom, de sobte, en un egoista, un traïdor i un agent dels alemanys. No hi havia vilesa que la premsa patriòtica no fos capaç d'atribuir als soldats i mariners russos.

El Comitè Executiu no sabia fer més que justificar-se, lluitar contra l'anarquia, sufocar els excessos, demanar tímidament informacions i cursar consells. El president del Soviet de Tsaritsin (ciutat a què es tenia pel niu del "anarcobolxevisme"), preguntat pel centre sobre la situació, contestà amb una frase lapidària. "Com més evoluciona a esquerra la guarnició, més cap a la dreta s'inclina el burgès." La fórmula de Tsaritsin és perfectament aplicable a tot el país. El soldat es radicalitzava, el burgès evolucionava cap a la dreta.

Qualsevol, entre els soldats, capaç d'expressar amb més audàcia que els altres allò que sentien tots, es veia obstinadament tractat com a bolxevic pels superiors, i, així, acabava per creure's que realment ho era. Les cavil·lacions dels soldats, partint de la pau i de la terra, anaven concentrant-se en el tema del poder. El ressò que trobaven les consignes disperses dels bolxevics es convertia en una simpatia conscient envers aquest partit. El regiment de Volin, que a l'abril es disposava a detenir Lenin, dos mesos després s'havia convertit al bolxevisme. Igualment succeí amb els regiments d'Eguer i de Lituània. Els tiradors letons havien estat creats per l'autocràcia per a explotar en

profit de la guerra l'odi dels camperols i dels obrers del camp contra els barons bàltics. Aquests regiments combatien d'una manera magnífica. Però l'esperit de rivalitat de classe, en què pretenia recolzar-se la monarquia, es traçà la seua pròpia ruta. Els tiradors letons foren uns dels primers a trencar, primer amb la monarquia i després amb els conciliadors. Ja el 17 de maig, els representants de vuit regiments s'adheriren quasi per unanimitat la consigna bolxevic: "Tot el poder als soviets!" Aquests regiments exerciren un gran paper en el rumb seguit per la revolució.

Un soldat anònim escriu des del front: "Avui, 13 de juny, s'ha celebrat una petita reunió a l'habitació de banderes; en ella, s'ha parlat de Lenin i Kerenski. La major part dels soldats simpatitzen amb Lenin, però els oficials diuen que Lenin és un burgès." Després del desastre de l'ofensiva el nom de Kerenski fou, en l'exèrcit, blanc de tots els odis.

El 21 de juny, els *junkers* recorregueren els carrers de Peterhof, amb banderes i cartells grans, on s'hi llegia: "A baix els espies! Visquen Kerenski i Brusilov!" Era natural que els cadets aclamaren Brusilov. Els soldats del Quart Batalló s'abalançaren sobre ells i els dispersaren. Allò que major indignació alçava era el cartell gran en honor de Kerenski.

L'ofensiva de juny accelerà considerablement l'evolució política dins de l'exèrcit. La popularitat dels bolxevics, únic partit que havia alçat la veu contra l'ofensiva, cresqué amb una rapidesa vertiginosa. És cert que els periòdics bolxevics trobaven dificultat per a arribar a l'exèrcit. La seua tirada era extraordinàriament petita, comparada amb la de la premsa liberal i patriòtica. "...No hi ha mode de fer-se ací amb un dels vostres periòdics [escriu a Moscou la tosca mà d'un soldat], i només ens assabentem del que diuen per referències. Els periòdics burgesos els manen en paquets per tot el front i ens els reparteixen de franc." Aquesta premsa patriòtica era precisament la que s'encarregava de crear als bolxevics una admirable popularitat. No hi havia cas de protesta dels oprimits, de confiscació de terres, de venjança contra els odiats oficials, que aquests periòdics no atribuïren immediatament als bolxevics. D'açò, els soldats treien, naturalment, la conclusió que els tals bolxevics eren gent que sabia el que es feia.

El comissari del 12è Exèrcit envià a Kerenski, a principis de juliol, un informe de l'estat d'ànim dels soldats: "Totes les culpes es fan recaure, en última instància, sobre els ministres burgesos i el Soviet, del que es diu que està venut a la burgesia. En general, en la massa domina una terrible ignorància; cal reconèixer que, malauradament, d'algun temps ençà, ni tan sols es llegeixen els periòdics. La paraula impresa inspira una desconfiança absoluta. Les frases més corrents són: "Són frases boniques", "Volem confondre'ns..." En els primers mesos, els informes dels comissaris patriòtics eren altres tants himnes entonats a l'exèrcit revolucionari, a la seua consciència i a la seua disciplina. Quan després de quatre mesos de decepcions ininterrompudes, l'exèrcit perdé la confiança en els oradors i en els periodistes governamentals, aquells mateixos comissaris hi descobriren "les tenebres impenetrables".

I, ahora que la guarnició es radicalitzava, el burgès evolucionava cap a la dreta. Encoratjades per l'ofensiva, les lligues contrarevolucionàries brollaven en Petrograd com els fongs després de la pluja. Aquestes organitzacions escollien noms a qual més sonor: Unió per l'Honor de la Pàtria, Lliga del Deure Militar, Batalló de la Llibertat, Organització dels Valents etc. Aquestes brillants etiquetes encobrien les ganes i els

designis de l'aristocràcia, de l'oficialitat, de la burocràcia, de la burgesia. Algunes d'aquestes organitzacions, com ara la Lliga del Deure Militar, l'Associació dels Cavallers de Sant Jordi o la Divisió dels Voluntaris, eren altres tants punts de suport declarats per al complot militar. Aquests cavallers de l'"honor" i de la "valentia", que se'ns presentaven com inflamats patriotes, no tenien el menor inconvenient en anar a cridar, quan els convenia, a les portes de les missions aliades, i moltes vegades obtenien del govern l'ajuda financera que no havia estat possible concedir al Soviet, per ésser una "organització de caràcter privat".

Un dels rebrots de la família Suvorin, magnat del periodisme, engegà, en aquell moment, la publicació d'un periòdic, titulat *Malenkaia Gazeta (Petit diari)*, que es feia passar per òrgan del "socialisme independent", predicant una dictadura fèrria, per a la qual proposava com a candidat l'almirall Koltxak. La premsa més sòlida, sense atrevir-se encara a posar els punts sobre les is, s'esforçava per tots els mitjans a crear a l'almirall prestigi i popularitat. La sort que més tard havia de córrer Koltxak demostra que ja a principis de l'estiu de 1917 es tramava un ampli complot a base del seu nom i que, darrere de Suvorin, hi havia elements influents.

La reacció, en inspirar-se en un simple càlcul tàctic, excepció feta d'alguns atacs bruscos, dirigia els seus cops contra els bolxevics exclusivament. La paraula "bolxevic" era sinònim de totes les fúries infernals. I així com abans de la revolució, l'oficialitat tsarista feia recaure sobre els espies alemanys, principalment sobre els jueus, la responsabilitat de totes les calamitats, la de la seua pròpia estupidesa inclusivament, ara, després del fracàs de l'ofensiva de juny, la responsabilitat de tots els fracassos i derrotes s'atribuïa, naturalment, als bolxevics. En aquest punt, els demòcrates tipus Kerenski i Tseretelli s'identificaven, fins a confondre's, no sols amb els liberals de la mena de Miliukov, sinó fins i tot amb els obscurantistes declarats de la casta del general Denikin.

Com succeeix sempre, quan les contradiccions assoleixen una tensió extrema, però encara no ha arribat el moment de l'explosió, on la distribució de les forces polítiques es palesava d'una manera més clara i franca no era en les qüestions fonamentals, sinó en les secundàries. Durant aquelles setmanes, Cronstadt fou un dels parallamps de les passions polítiques. La vella fortalesa, cridada a ésser el fidel sentinella posat a les mateixes portes marítimes de la capital de l'imperi, havia aixecat més d'una vegada, en temps passats, la bandera de la insurrecció. En Cronstadt no s'havia extingit mai, malgrat les implacables repressions, la flama de la rebel·lia. Després de la revolució, aquesta flama tornà a brillar amb llampades amenaçadores. A les columnes de la premsa patriòtica, el nom de la fortalesa marítima no trigà en esdevenir símbol dels aspectes més abominables de la revolució, xifrats, naturalment, en el bolxevisme. En realitat, el Soviet de Cronstadt no era encara bolxevic: en el mes de maig, hi formaven part 107 bolxevics, 112 socialrevolucionaris, 30 menxevics i 97 persones sense partit. Es tractava, clar està, de socialrevolucionaris i gent sense partit de Cronstadt, és a dir, d'homes que vivien sotmesos a una pressió elevada: davant les qüestions d'importància, la majoria seguia els bolxevics.

En el món de la política, els mariners de Cronstadt no sentien gran afició per les intrigues ni per la diplomàcia. Per a ells, no hi havia més que una norma: pensat i fet. No té res de particular que, davant aquell govern espectral de Kerenski, s'inclinaren per mètodes d'acció extraordinàriament senzills. El 13 de maig, el Soviet votà l'acord següent: "En Cronstadt, l'únic poder és el Soviet d'Obrers i Soldats."

La destitució del comissari de govern, el cadet Pepeliaiev, per ésser la cinquena roda del carro, passà perfectament inadvertida. S'implantà un ordre perfecte. A la ciutat es prohibí el joc i foren clausurades les casa de prostitució. El Soviet amenaçà a qui es presentés al carrer en estat d'embriaguesa amb la "confiscació dels béns i l'enviament al front". I l'amenaça es portà a la pràctica, no una, sinó diverses vegades.

Els mariners, gent temperada sota el règim espantós de l'esquadra tsarista i de la frontera marítima, acostumats al treball rude, als sacrificis i també a qualsevol classe d'excessos, ara, que s'obria davant ells la perspectiva d'una vida nova, de la qual se sentien cridats a ésser els amos, posaven en tensió totes les seues forces per a mostrar-se dignes de la revolució. En Petrograd, acaçaven amics i enemics i se'ls portaven, quasi per la força a Cronstadt perquè veren de prop qui eren i com governaven els mariners revolucionaris. Naturalment, aquest estat de tensió moral no podia durar eternament; però durà prou de temps. Els mariners de Cronstadt esdevingueren quelcom així com l'orde militant de la revolució. Però de quina? Per descomptat, no de la que personificava el ministre Tseretelli, amb el seu comissari Pepeliaiev. Cronstadt era com l'àugur de la segona revolució. Per açò l'odiaven tant aquells que tenien ja prou i fins i tot de sobra amb la primera.

La premsa de l'ordre presentà la destitució de Pepeliaiev, que s'havia portat molt discretament, quasi com una sublevació en armes contra la unitat de l'estat. El govern lliurà les seues queixes al Soviet. Aquest nomenà immediatament una delegació per a enviar-la a Cronstadt. La màquina del doble poder es posà en moviment grinyolant. El 24 de maig, el Soviet de Cronstadt, en sessió a la que assistiren Tseretelli i Skobelev, a instàncies dels bolxevics, s'avingué a reconèixer que sense abandonar la lluita entaulada pel triomf del poder dels soviets, estava pràcticament obligat a sotmetre's al Govern Provisional, fins que no s'instaurés el poder soviètic en tot el país. No obstant això, l'endemà, sota la pressió dels mariners, indignats per aquestes concessions, el Soviet declarava que no havia fet una altra cosa que lliurar als ministres un "aclariment" del seu punt de vista, que continuava essent el mateix. Era un error tàctic evident, darrere del qual no hi havia, no obstant això, més que un gran amor propi revolucionari.

Les esferes dirigents decidiren aprofitar aquella ocasió que se'ls brindava per a donar una lliçó als mariners de Cronstadt, obligant-los al mateix temps a expiar els vells pecats. No cal dir que actuà d'acusador en aquesta causa Tseretelli. Amb al·lusions patètiques als empresonaments que ell mateix havia patit, atacà especialment els mariners de Cronstadt, que tenien tancats en els calabossos de la fortalesa a vuitanta oficials. Tota la premsa raonable féu cor a les seues paraules. No obstant això, fins als periòdics conciliadors, és a dir, ministerials, es veien obligats a reconèixer que es tractava de "vertaders lladres" i d'"homes que s'havien distingit per la seua violència salvatge"... Segons *Izvestia*, òrgan oficiós del mateix Tseretelli, els mariners que havien declarat com a testimonis "parlen d'aixafament (pels oficials detinguts) de la insurrecció de 1906, dels afusellaments en massa, de les barques plenes de cadàvers d'afusellats llençats al fons del mar, i d'altres horrors... Els mariners relaten tot açò amb gran senzillesa, com si es tractés de la cosa més normal del món.

Els mariners de Cronstadt es negaven tossudament a lliurar els detinguts al govern, que sentia, pel que s'ha vist, molta més pietat pels botxins i lladres de sang blava que no pels mariners de 1906 i tants d'altres anys, torturats ignominiosament.

S'explica perfectament que el ministre de Justícia, Pereverzev, de qui Sukhanov diu que era “una de les figures sospitoses del ministeri de coalició”, posés sistemàticament en llibertat els representants més vils de la gendarmeria tsarista tancats a la fortalesa de Pere i Pau. Allò que més els preocupava a aquells aventurers democràtics era que la burocràcia reaccionària reconegués la seua noblesa de conducta.

Els mariners de Cronstadt llençaren un manifest, contestant en els següents termes a les acusacions de Tseretelli: “Els oficials, gendarmes i policies detinguts per nosaltres durant els dies de la revolució han declarat per si mateixos als representants del govern que no poden queixar-se del tracte que se'ls dóna a la presó. És veritat que les presons de Cronstadt són força roïnes; però són les que el tsarisme construí per a nosaltres. Són les úniques que hi ha. I si mantenim en elles els enemics del poble, no és precisament per esperit de venjança, sinó per instint revolucionari de conservació.”

El 27 de març, el Soviet de Petrograd es reuní per a jutjar els mariners de Cronstadt. Trotski, que prengué la paraula en la seua defensa, advertí Tseretelli sobre el paper que aquells mariners estaven cridats a exercir en cas de perill; és a dir, quan un general contrarevolucionari intente posar la soga al coll de la revolució; llavors, els cadets donaran sabó a la soga, mentre que els mariners de Cronstadt s'aixecaran per a lluitar i morir al nostre costat. Aquest avís es convertia en realitat tres mesos després, amb una insòlita exactitud. En efecte; quan el general Kornilov s'aixecà i envià les seues tropes contra la capital, Kerenski, Tseretelli i Skobelev hagueren de cridar els mariners de Cronstadt perquè protegiren el Palau d'Hivern. Però al juny, els senyors demòcrates defensaven l'ordre contra l'anarquia, i cap argument, cap profecia tenia força per a ells. Per 580 vots contra 168 i 74 abstencions, Tseretelli féu que el Soviet de Petrograd aprovés la seua proposició declarant que el Cronstadt “anàrquic” quedava eliminat de la democràcia revolucionària. Tan prompte com el Palau Marinski, reunit amb impaciència, rebé la notícia que l'acord havia estat votat, el govern tallà immediatament les comunicacions telefòniques entre la capital i la fortalesa per al públic, a fi d'evitar que el centre bolxevic influís sobre els mariners, donà ordre que es retiraren de Cronstadt tots els vaixells-escola i exigí del Soviet d'aquella plaça una “submissió incondicional”. El Congrés dels Diputats Camperols, reunit per aquells dies, amenaçà de “privar Cronstadt de subsistències”. La reacció que aguaitava darrere dels conciliadors cercava un desenllaç decisiu i, si fos possible, sagnant.

“El pas irreflexiu donat pel Soviet de Cronstadt [escriu Iugov, un dels historiadors nous] podria provocar conseqüències desagradables. Era precís trobar una sortida a aquella situació.” Amb aquest fi es traslladà Trotski a Cronstadt, on parlà en el Soviet i redactà una declaració que fou votada primer per aquest i aclamada després en el míting celebrat a la plaça de l'Àncora. Els mariners de Cronstadt, sense deixar de mantenir les seues posicions del principi, feren les concessions necessàries al terreny pràctic.

La solució pacífica del conflicte posà frenètica la premsa burgesa: “A la fortalesa regna l'anarquia”. “Els de Cronstadt encunyen moneda pròpia” (els periòdics reproduïen models fantàstics de tal moneda). “Es dilapiden els béns de l'estat”, “Les dones han estat socialitzades”, “Tothom roba, i regna la més escandalosa de les orgies”. Els mariners, que se sentien orgullosos del sever ordre que havien implantat, estrenyien els callosos punys en llegir aquells periòdics que difonien en milions d'exemplars aquelles espècies calumnioses per tota Rússia.

Tan prompte com els oficials de Cronstadt es posaren a disposició dels tribunals, els òrgans judicials de Pereversev s'afanyaren a posar-los en llibertat, l'un darrere de l'altre. Seria molt instructiu saber quants i qui, entre els oficials posats en llibertat, participaren després en la guerra civil, i quants mariners, soldats, obrers i camperols foren afusellats i penjats per ells. Per desgràcia, no disposem de mitjans per a fer ací aquest interessantíssim balanç.

El prestigi del poder estava fora de perill. Tampoc els mariners, però, trigaren en obtenir satisfacció de les vexacions de què els havien fet objecte. De tots els àmbits del país començaren a arribar salutacions al Cronstadt roig: dels soviets més esquerrans, de les fàbriques, dels regiments, dels mítings. El primer regiment de metralladores manifestà als carrers de Petrograd el seu respecte envers els mariners de Cronstadt “per la seua ferma actitud de desconfiança envers el Govern Provisional”.

Cronstad, mentre, es preparava per a prendre una revenja més important. La campanya de la premsa burgesa havia assolit convertir Cronstadt en un factor d'importància nacional. “El bolxevisme [escriu Miliukov], després d'haver-se fet fort en Cronstadt, tendí per tot el país una vasta xarxa de propaganda, amb ajuda d'agitadors degudament ensinistrats. Els comissaris de Cronstadt anaven també amb la seua missió al front, on minaven la disciplina, i al camp, on predicaven la devastació de les grans propietats. El Soviet de Cronstadt equipava els seus emissaris amb documentació especial: “N.N. va enviat a aqueixa província per a participar, amb dret de vot, en el comitès de districte i en els cantons locals, com així mateix per a prendre part en els mítings i organitzar els que considere convenient i on i quan li sembla.” Viatjaven amb “dret a portar armes, i bitllet de lliure circulació per totes les línies fèrries i marítimes”. A més, “el Soviet de Cronstadt garanteix la inviolabilitat personal de l'esmentat agitador”.

En denunciar la tasca de sapa dels mariners bàltics, Miliukov s'oblida d'explicar com i per què, davall la vigilància d'unes autoritats tan sàvies i prudents, i existint a Rússia institucions i periòdics com aquells, uns mariners, armats amb l'estranya credencial del Soviet de Cronstadt, podien recórrer sense obstacles tot el país, de cap a cap, trobant en tot arreu la casa oberta i la taula posada, essent admesos en totes les assemblees populars, escoltats atentament onsevulla que parlaren, i estampant amb els seus punys de mariner una empremta en els esdeveniments històrics. A aquest historiador posat al servei de la política liberal no se li ocorre ni tan sols fer-se aquesta senzilla pregunta. Tot el miracle de Cornstadt raïa, senzillament, que aquells mariners encertaven a donar una expressió força més profunda i fidel a les exigències de l'evolució històrica que no els més savis professors. Aquelles credencials mal escrites es demostraven, per a dir-ho en el llenguatge de Hegel, reals perquè eren racionals, mentre que plans subjectivament intel·ligentíssims acreditaven una inconsistència, perquè la raó de la història no volia saber res d'ells.

Els soviets anaven ressagats respecte als comitès de fàbrica, els comitès de fàbrica anaven a la saga de les masses, els soldats a la saga dels obrers i, en proporcions encara majors, les províncies a la saga de la capital. Era la dinàmica inevitable del procés revolucionari, que engendrava milers de contradiccions per a després superar-les com l'atzar, sense esforç, jugant quasi, i engendrar-ne immediatament unes altres de noves. Així mateix anava a la saga de la dinàmica revolucionària el partit, és a dir,

l'organització que menys dret té a ressagar-se, sobretot en moments revolucionaris. Als centres obrers, en Iekaterinburg, Perm, Tula, Nihni-Novgorod, Sormov, Kolomna, Iusovka, els bolxevics no se separaren dels menxevics fins a les acaballes de maig. En Odessa, Nikolaiev, Ielisavetgrad, Poltava i d'altres centres d'Ucraïna, estàvem a meitat de juny, i encara no comptaven amb organitzacions independents. A Bakú, Ziatoust, Bekhetsk, Kostroma, no se separaren definitivament dels menxevics fins a finals de juny. Aquests fets no poden deixar de semblar sorprenents, tenint en compte que, als quatre mesos, els bolxevics prenen el poder. Com d'allunyat havia estat el partit durant la guerra del procés molecular que s'estava operant en la massa, i quant al marge es trobava, en les mes de març, la direcció Kamenev-Stalin dels grans objectius històrics! Els esdeveniments de la revolució agafaren desprevingut el partit més revolucionari conegut fins avui per la història humana. Però aquest partit es reféu sota el foc i tancà rengles sota l'empenta dels esdeveniments. En aquests moments decisius, les masses es trobaven "cent vegades més a l'esquerra" que el partit d'esquerra més extrem.

La progressió de la influència dels bolxevics, que es produeix amb la vigoria d'un procés històric natural, palesa contradiccions i ziga-zagues, fluxos i refluxos. Les masses són heterogènies i, a més, només aprenen a manejar el foc de les revolucions socarrant-s'hi els dits i fent marxa enrere. Els bolxevics no podien fer més que accelerar aquest procés d'ensinistrament de les masses. Per a això, la seua tàctica era explicar, aclarir, pacientment i sistemàtica. Cert és que, en aquesta ocasió, no pot dir-se que la història no recompensés la seua paciència.

Mentre que els bolxevics s'anaven apoderant de les fàbriques i dels regiments, sense que res pogués contenir el seu avanç, les eleccions a les Dumes democràtiques donaven un predomini enorme i, segons sembla, cada vegada major als conciliadors. Era aquesta una de les contradiccions més agudes i enigmàtiques de la revolució. Cert és que la Duma del districte de Viborg, totalment proletària, s'enorgullia de la seua majoria bolxevic. Però açò era una excepció. En les eleccions municipals celebrades a Moscou al juny, els socialrevolucionaris obtingueren més del 60% dels vots. Aquesta xifra els sorprengué a ells mateixos, perquè no podien deixar de sentir que la seua influència decreixia ràpidament. Les eleccions de Moscou ofereixen un interès extraordinari per a qui vullga estudiar les relacions que es produeixen entre el desenvolupament efectiu de la revolució i el seu reflex en els espills de la democràcia. Els sectors avançats dels obrers i camperols s'espolsaven precipitadament les il·lusions conciliadores. Entre tant, les grans capes de la petita burgesia urbana començaven a penes a moure's. A aquestes masses disperses, les eleccions democràtiques els brindaven tal vegada la primera possibilitat, en tot cas, d'una de les rares ocasions de manifestar-se políticament.

Mentre que l'obrer, encara ahir menxevic o socialrevolucionari, votava a favor del partit bolxevic, arrossegant amb d'ell el soldat. El cotxer, el porter, el botiguer, el dependent, el mestre d'escola, mitjançant un acte tan heroic com era votar a favor dels socialrevolucionaris, sortien per primera vegada, políticament del no-res. Els sectors petit burgesos votaven fora de temps ja a favor de Kerenski, perquè aquest encarnava als seus ulls la Revolució de Febrer, que fins avui, fins al moment de votar, no havia arribat a ells. Amb el seu 60% de majoria socialrevolucionària, la Duma de Moscou brillava amb l'última resplendor d'una ciri que s'anava apagant. I el mateix succeïa en els altres òrgans d'administració democràtica. A penes néixer, es veien ja paralitzats per la impotència del retard amb què venien al món. Clar indicatiu que la marxa de la revolució

depenia dels obrers i dels soldats, i no d'aquella pols humana que l'huracà de la revolució faria dansar en remolins.

Tal és la dialèctica profunda, i alhora senzilla, del despertar revolucionari de les classes oprimides. La més perillosa de les aberracions de la revolució consisteix en el fet que la mecànica aritmètica de la democràcia suma al dia d'ahir el d'avui i el de demà, amb la qual cosa impulsa els desorientats demòcrates formals a cercar-li el cap a la revolució on en realitat no té més que la cua. Lenin ensenyà el seu partit a distingir la cua del cap.

EL CONGRÉS DELS SOVIETS I LA MANIFESTACIÓ DE JUNY

El primer Congrés dels Soviets, que sancionà els plans d'ofensiva de Kerenski, es reuní el 3 de juny en Petrograd, a l'edifici de l'Acadèmia Militar. Hi acudiren 820 delegats amb veu i vot i 268 amb veu, però sense vot. Aquests delegats representaven 305 soviets locals i 53 soviets cantonals i de districte, les organitzacions del front, els instituts armats de l'interior del país i algunes organitzacions camperoles. Tenien veu i vot els soviets integrats per més de 25.000 membres. Els formats per 10 a 25.000 només tenien veu. Basant-se en aquestes normes, que, dit siga de passada, és poc probable que s'observaren al peu de la lletra, hom pot calcular que al Congrés estaven representades més de 20 milions de persones. Dels 777 delegats que facilitaren dades sobre la seua filiació política, 285 resultaven ésser socialrevolucionaris, 243 menxevics i 105 bolxevics; darrere venien altres grups menys nodrits. L'ala esquerra, formada pels bolxevics i els internacionalistes, representava menys de la cinquena part dels delegats. Majoritàriament, el Congrés estava compost per elements que al març s'havien fet socialistes i al juny estaven ja cansats de la revolució. Petrograd havia de semblar una ciutat de bojós.

El Congrés començà aprovant l'expulsió de Grimm, un lamentable socialista suís que havia intentat salvar la revolució russa i la socialdemocràcia alemanya negociant darrere de la cortina amb la diplomàcia dels Hohenzollern. La proposició presentada per l'ala esquerra perquè es discutís immediatament la qüestió de l'ofensiva que s'estava preparant fou rebutjada per una majoria aclaparadora. Els bolxevics no eren allí més que un grapat. Però el mateix dia i potser a la mateixa hora, la Conferència dels Comitès de Fàbrica de Petrograd votava, també per una indiscutible majoria, una resolució en què es deia que només el poder dels soviets podia salvar el país.

Per miops que foren els conciliadors, no podien deixar de veure el que estava succeint diàriament al seu voltant. Inlluït segurament pels delegats de províncies, Liber, aquest aferrissat enemic dels bolxevics, denunciava en la sessió del 4 de juny els ineptes comissaris del govern, als qui en el camp no volien lliurar el poder. "A conseqüència d'açò, una sèrie de funcions de la competència dels òrgans del govern han passat a mans dels soviets, fins i tot quan aquests no ho desitjaven." Aquests homes es queixaven de si mateixos. Un dels delegats, mestre d'escola, contava al Congrés que durant els quatre mesos de revolució no s'havia operat el canvi més insignificant en l'esfera de la instrucció pública. Els antics mestres, inspectors, directors, etc., molts d'ells antics afiliats a les "centúries negres", els vells plans escolars, els vells manuals reaccionaris, fins i tot els vells sotssecretaris del ministeri; tot seguia tranquil·lament on estava.

Només els retrats del tsar havien estat despenjats per a portar-los a les golfes, d'on no era difícil, certament, treure'ls per a tornar-los als seus llocs.

El Congrés no es decidí a alçar la mà contra la Duma ni contra el Consell d'Estat. L'orador menxevic Bogdanov justificava la seua tímida davant la reacció amb el pretext que la Duma i el Consell “no són més que institucions mortes, inexistents”. Martov, amb la seua gràcia polèmica habitual, li replicà: “Bogdanov proposa que es declare la Duma inexistent, però que no s'atempte contra la seua existència.”

El Congrés, malgrat la gran majoria governamental, transcorregué en una atmosfera d'inquietud i inseguretat. Aquell patriotisme remullat no feia ja més que flamerades tímides. Era clar que les masses estaven descontentes i que els bolxevics eren incomparablement més forts al país, sobretot a la capital, que al Congrés. El debat mantingut entre els bolxevics i els conciliadors, reduït a la seua arrel, giraven entorn d'aquest tema: A qui s'ha d'associar la democràcia, als imperialistes o als obrers? Sobre el Congrés s'estenia l'ombra de l'*Entente*. La qüestió de l'ofensiva estava resolta per endavant, els demòcrates no tenien més recurs que doblegar-se. “En aquests moments crítics [deia Tseretelli, en to de mentor] no hem de prescindir de cap força social que pugui ésser útil per a la causa popular.” Era l'argument en què es basava la coalició de la burgesia. I com el proletariat, l'exèrcit i els camperols espatllaven a cada pas els plans dels demòcrates, s'havia de declarar la guerra al poble sota l'aparença d'una guerra contra els bolxevics. Ja hem vist com Tseretelli no tenia inconvenient en descombrar els mariners de Cronstadt per tal de no llençar de la seua falda el cadet Pepliaiev. La coalició s'aprovà per una majoria de 443 vots contra 126 i 52 abstencions.

Les tasques de la immensa i inconsistent assemblea congregada a l'Acadèmia Militar de Petrograd es distingiren pel to pompós de les declaracions i la mesquinesa conservadora de les comeses pràctiques. Açò imprimí a totes les resolucions una empremta d'inutilitat i d'hipocresia. El Congrés proclamà el dret de totes les nacions de Rússia a governar-se lliurement i sobirana. Però la clau d'aquest problemàtic dret es lliurava, no a les mateixes nacions oprimides, sinó a la futura Assemblea Constituent, en què els conciliadors confiaven tenir majoria, preparant-se a capitular-hi davant els imperialistes, ni més ni menys que ho havien fet en el govern.

El Congrés es negà a votar un decret sobre la jornada de vuit hores. Tseretelli explicà les vacil·lacions de la coalició en aquest terreny per les dificultats amb què hom ensopegava per a coordinar els interessos dels distints sectors de la població. Com si en la història s'hagués fet mai res de gran a força de “coordinar interessos” i no imposant el triomf dels interessos del progrés sobre els de la reacció!

Groman, economista del Soviet, presentà al final la seua inevitable proposició “sobre el desastre econòmic que s'apropa i la necessitat d'atallar-lo mitjançant la reglamentació de l'economia per l'estat”. El Congrés votà aquesta resolució ritual, en la seguretat que les coses seguirien com estaven.

“Grimm ha estat expulsat [escrivia Trotski el 7 de juny], i el Congrés ha passat a l'ordre del dia. Però per a Skobelev i els seus col·legues els beneficis capitalistes continuen essent sagrats i inviolables. La crisi de les subsistències s'aguditza cada dia més. Al terreny diplomàtic, el govern no cessa de rebre colps. Finalment, l'ofensiva tan històricament proclamada, es llençarà aviat al coll del poble com una monstruosa

aventura. Tenim paciència i estaríem disposats a continuar contemplant tranquil·lament la clarivident actuació del ministeri Lvov-Terestxenko-Tseretelli uns quants mesos més. Necessitem temps per a la nostra preparació. Però el talp subterrani mina acceleradament, i amb l'ajuda dels ministres "socialistes" el problema del poder pot caure al damunt dels membres d'aquest Congrés molt abans del que tots suposem."

Procurant atrinxerar-se davant les masses darrere d'una autoritat superior a ells, els cabdills feien intervenir el Congrés en tots els conflictes pendents, comproment-lo sense pietat als ulls dels obrers i soldats de Petrograd. L'episodi més sorollós d'aquest gènere fou el de la casa de camp de Durnovo, antic dignatari tsarista, que, essent ministre de l'Interior, es cobrí de glòria amb la repressió de la revolució de 1905. La vila deshabitada d'aquest odiat buròcrata, les mans del qual, a més a més, no estaven del tot netes, fou ocupada per les organitzacions obreres del districte de Viborg, principalment a causa del seu immens jardí, que esdevingué el lloc de jocs favorit dels xiquets. La premsa burgesa pintava la vila confiscada com una cova de bandits, una espècie de Cronstadt del districte de Viborg. Ningú es prenia el treball de fer una volta per allí a comprovar la vertadera realitat. El govern, que sortejava atentament totes les qüestions d'importància, es lliurà amb vertader ardor a l'obra de salvar la vila de Durnovo. Es demanà la sanció del Comitè Executiu per a prendre mesures heroiques i, naturalment, Tseretelli no la hi negà. El fiscal ordenà al grup d'"anarquistes" que desnonaren la casa en un termini de vint-i-quatre hores. Els obrers, assabentats de les accions militars que es preparaven, llençaren la veu d'alarma. Els anarquistes, per la seua banda, amenaçaren de resistir per la força de les armes. Vint-i-vuit fàbriques declararen una vaga de protesta. El Comitè Executiu llançà un manifest acusant els obrers de Viborg d'auxiliars de la contrarevolució. Després d'aquesta preparació, els representants de la justícia i de la milícia penetraren al cau del lleó. Aviat comprovà hom que a la vila, en la que s'havien instal·lat una sèrie d'organitzacions obreres de cultura, hi regnava el més complet ordre. I no hi hagué més remei que retrocedir d'una manera ignominiosa. Però la cosa no s'aturà ací.

El 9 de juny caigué al Congrés aquesta notícia com una bomba. *Pravda* d'aquell matí publicava una crida a una manifestació organitzada per a l'endemà. Txeidse, home espantadís, raó per la qual propendia també molt fàcilment a espantar els altres, declarà, amb veu d'ultratomba: "Si el Congrés no pren mesures, el dia de demà serà fatal." Els delegats alçaren el cap, intranquils. Per a concebre la idea d'enfrontar els obrers i soldats de Petrograd amb el Congrés, no calia cap cervell genial: bastava de fixar-se en la situació. Les masses estrenyien els bolxevics. Estrenyien, sobretot, la guarnició, temerosa que, amb motiu de l'ofensiva, foren a dispersar-la i enviar-la a distints fronts. S'hi afegia el profund descontent produït per la "Declaració dels drets del soldat", que representava un gran pas enrere, en comparació amb el "decret número 1", i el règim que s'havia implantat de fet en l'exèrcit. La iniciativa de la manifestació partí de l'organització militar dels bolxevics. Els directors de la mateixa afirmaven fundadament, com demostraren els esdeveniments, que si el partit no assumia la direcció, els soldats es llençarien ells mateixos al carrer. No obstant això, el canvi profund operat en l'estat d'ànim de les masses no era sempre fàcilment perceptible, i açò engendrava certes vacil·lacions fins i tot entre els mateixos bolxevics. Volodarski no estava segur que els obrers sortiren al carrer. Hi havia dubtes així mateix sobre el gir que prendria la manifestació. Els representants de l'organització militar afirmaven que els soldats, davant la por que els atacaren, no sortirien al carrer desarmats. "En què anirà a parar aquesta manifestació?", preguntava el prudent Tomski, exigint que la qüestió

tornés a examinar-se amb atenció. Stalin afirmava que “l’efervescència entre els soldats era indubtable, però que no podia dir-se el mateix, d’una manera concloent, respecte als obrers”; malgrat tot, creia necessari resistir al govern. Kalinin, sempre més inclinat a defugir la batalla que a acceptar-la, es pronunciava decididament contra la manifestació, puix es basava en l’absència d’un motiu clar, sobretot pel que fa als obrers: “La manifestació serà una cosa artificial”. El 8 de juny, en la conferència celebrada amb els representants dels districtes, després d’una sèrie de votacions preliminars, 131 mans s’alçaren a favor de la manifestació, sis votaren en contra i 22 s’abstingueren. La manifestació fou assenyalada per al diumenge dia 10 de juny.

Els treballs preparatoris es feren en secret fins al darrer moment, a fi de no donar als socialrevolucionaris i menxevics la possibilitat d’engegar una campanya en contra. Aquesta legítima mesura de previsió s’havia d’interpretar més tard com a prova que existia un complot militar. El Consell Central dels Comitès de Fàbrica s’adherí a la idea d’organitzar la manifestació. “Sota la pressió de Trotski, i contra el semblar de Lunatxarski, que era contrari a la proposició [escriu Iugov], el Comitè Interdistrictes, decidí adherir-se a la manifestació.” Els preparatius es portaren a terme amb una energia febril.

La manifestació havia d’aixecar la bandera pel poder dels soviets. La divisa de combat era: “A baix els deu ministres capitalistes!” Era el mode més senzill d’expressar la necessitat de trencar el bloc amb la burgesia. La manifestació es dirigia cap a l’Acadèmia Militar, on estava reunit el Congrés. Amb açò, es donava a entendre que no es tractava de derrocar el govern, sinó d’exercir pressió sobre els dirigents dels soviets.

No cal dir que en les reunions preliminars celebrades pels bolxevics no foren aquestes les úniques veus que s’escoltaren. Per exemple, Smilga, que havia estat elegit feia poc membre del Comitè Central, proposà “no renunciar a apoderar-se de Correus, Telègrafs i l’Arsenal, si els esdeveniments prenen el gir d’un xoc obert”. Un altre dels reunits, el membre del Comitè de Petrograd, Latzis, escrivia en el seu diari, en referir-se a la proposició de Smilga refusada: “No hi puc estar conforme... Em posaré d’acord amb els camarades Semasxko i Ratxkhia, per a estar preparats en cas de necessitat i apoderar-nos de les estacions, els arsenals, els Bancs i Correus i Telègrafs, recolzant-nos en el regiment de metralladores.” Semasxko era oficial d’aquest regiment i Ratxkhia un obrer bolxevic molt combatiu.

L’existència de semblants estats d’ànim tenia explicació. La línia del partit estava dirigida a prendre el poder; allò de problemàtic no era més que el mode d’apreciar la situació. En Petrograd s’hi produïa un canvi evident d’opinió a favor dels bolxevics; però en províncies, aquest procés es desenvolupava més lentament; a més, el front necessitava la lliçó de l’ofensiva per a vèncer el seu recel contra els bolxevics. Per això Lenin es mantenia ferm en la seua posició d’abril: “Explicar pacientment.”

En les seues *Memòries*, Sukhanov exposa el pla de la manifestació del 10 de juny com si es tractés d’un disseny deliberat de Lenin per a apoderar-se del poder, “cas que les circumstàncies fossen propícies”. En realitat, aquells que intentaren plantejar la qüestió en aquests termes foren alguns bolxevics que, segons una expressió maliciosa que els aplicava, bromejant, Lenin, viraven “un poquet més a l’esquerra” del que calia. Sukhanov no es molesta ni tan sols en contrastar les seues arbitràries conjectures amb la línia política mantinguda per Lenin en nombrosos discursos i articles.

El Buró del Comitè Executiu exigí immediatament dels bolxevics que suspengueren la manifestació. Per quina raó? Era evident que només el govern tenia atribucions per a prohibir formalment la manifestació. Però aquest no s'atrevia ni tan sols a pensar-hi. ¿Com s'explica que el Soviet, que era oficialment una "organització privada" dirigida pel bloc de dos partits polítics, pogués prohibir una manifestació a un partit que res tenia a veure amb ells? El Comitè Central del partit bolxevic es negà a accedir a la demanda, però cregué oportú subratllar, fins i tot més, el caràcter pacífic de la manifestació. El 9 de juny es fixà als barris obrers aquesta proclama dels bolxevics: "Com a ciutadans lliures, tenim el dret de protestar, i hem d'aprofitar-nos d'aquest dret abans que siga massa tard. El dret a manifestar-nos pacíficament no pot discutir-nos-el ningú."

Els conciliadors sotmeteren la qüestió al Congrés. Fou aleshores quan Txeidse pronuncià aquelles paraules sobre les conseqüències fatals que podria tenir la manifestació, afegint-hi que caldria constituir-se tota la nit en sessió permanent. Gueguesxkori, membre de la presidència, un altre dels homes de la Gironda, finí al seu discurs amb un insult groller dirigit als bolxevics. "Aparteu les vostres brutes mans de la nostra gran obra!" Malgrat els seus requeriments, als bolxevics no se'ls concedí el temps necessari per a reunir-se en fracció a deliberar sobre l'assumpte. El Congrés prengué l'acord de prohibir tota mena de manifestacions durant tres dies. Aqueix acte de violència contra els bolxevics era, al mateix temps, un acte d'usurpació de funcions respecte al govern; els Soviets seguien furtant-se nèciament el poder de davall del coixí.

A la mateixa hora, Miliukov parlava al Congrés cosac i acusava els bolxevics d'ésser els "principals enemics de la revolució russa". Segons la lògica natural de les coses, el seu millor amic era, indiscutiblement, el mateix Miliukov, que en vigílies de febrer s'inclinava més a acceptar la derrota infligida a Rússia pels alemanys que no la revolució realitzada pel poble rus. I com els cosacs preguntaren quina actitud s'havia d'adoptar envers els adeptes de Lenin, Miliukov hi contestà: "Ja va essent hora d'acabar amb aqueixos senyors." El cap de la burgesia tenia massa pressa. I, no obstant això, cal reconèixer que el temps apressava.

A les fàbriques i en els regiments, mentre, se celebraven mítings, en els quals s'acordava llançar-se l'endemà al carrer arborant la divisa de "Tot el poder als soviets!" El soroll que arrencaven els congressos soviètic i cosac féu que passés inadvertit el fet que en les eleccions a la Duma del districte de Viborg obtingueren 37 llocs els bolxevics, 22 el bloc socialrevolucionari i menxevic i quatre els cadets.

Davant la categòrica decisió del Congrés i la misteriosa al·lusió a l'amenaça d'un colp de dreta, els bolxevics decidiren revisar la qüestió. Allò que ells volien era una manifestació pacífica i no una insurrecció, i no tenien motius per a convertir en seminsurrecció la manifestació prohibida. La presidència del Congrés, per la seua banda, decidí prendre mesures. Uns quants centenars de delegats foren organitzats en grups de deu i enviats als districtes obrers i als quarters a fi d'evitar la manifestació i tornar després al palau de Tàurida per a retre compte del compliment de la seua comesa. El Comitè Executiu dels diputats camperols s'associà a aquesta expedició destinant-hi setanta homes.

Tot i que, d'una manera inesperada, els bolxevics assoliren allò que es proposaven: els delegats del Congrés es veien obligats a posar-se en contacte amb es obrers i soldats de la capital. Hom no deixà que la muntanya s'apropés als profetes, però els profetes no tingueren més remei que apropar-se a la muntanya. Aquella trobada resultà fecunda en alt grau. En *Izvestia* del Soviet de Moscou, el corresponsal (un menxevic) traça el quadro següent: “La majoria del Congrés, més de cinc-cents membres del mateix, es passaren la nit en blanc, es dividiren en grups de a deu, que recorregueren les fàbriques i els quarters de Petrograd invitant els obrers i soldats a no acudir a la manifestació... El Congrés no gaudeix de prestigi en una part considerable de les fàbriques, com tampoc en alguns regiments de la guarnició... Molt sovint, els membres del Congrés no eren acollits amb simpatia, ni de bon tros; a vegades, se'ls rebia amb hostilitat i fins i tot amb rancor.” L'òrgan soviètic oficial no exagera, ni de bon tros; al contrari, forneix una idea prou atenuada d'aquella trobada nocturna entre els dos mons.

Per descomptat, després de posar-se a parlar amb les masses de Petrograd, els delegats no podien abrigar ja cap dubte respecte a qui podia, d'ara en avant, acordar una manifestació o prohibir-la. Els obrers de la fàbrica de Putilov no accediren a fixar el manifest del Congrés contra la manifestació fins a persuadir-se, per la lectura de *Pravda*, que no contradeïa l'acord dels bolxevics. El primer regiment de metralladores, que exercia el paper d'avantguarda en la guarnició, com l'exercia la fàbrica Putilov en els mitjans obrers, després de coneguts els informes de Txeidse i Avksentiev, presidents dels dos comitès executius, votà la resolució següent: “D'acord amb el Comitè Central dels bolxevics i de l'organització militar, el regiment decideix ajornar la seua acció...”

Les brigades de pacificadors arribaven al Palau de Tàurida, després d'una nit sencera sense dormir, en un estat de completa desmoralització. Ells, que creïen que l'autoritat del Congrés era indiscutible, havien xocat contra un robust mur de desconfiança i hostilitat. “Les masses estan al costat dels bolxevics.” “Regna una actitud força hostil envers els menxevics i socialrevolucionaris.” “No creuen més que a *Pravda*. En alguns llocs, ens cridaren: “No vos considerem com a companys.”” Un rere altre, els delegats retien compte de com, malgrat que s'havia assolit ajornar la batalla, havien patit una dura derrota.

Les masses es sotmeteren a la resolució dels bolxevics, però no sense protestes i manifestacions d'indignació. En algunes fàbriques es votaren resolucions censurant el Comitè Central. Als districtes obrers els membres més fogosos del partit trencaren els seus carnets. Era un avís seriós.

En prohibir les manifestacions durant tres dies els conciliadors al·legaren que els monàrquics preparaven un complot, per al qual s'haurien aprofitat de la manifestació bolxevic; al·ludien a la participació d'una part del Congrés cosac en aquest complot i a la marxa de tropes contrarevolucionàries sobre Petrograd. Era natural que, després de prohibida la manifestació, els bolxevics exigiren explicacions respecte al pretès complot. Els caps del Congrés, en compte de donar la contestació que se'ls demanava, acusaren de conspiradors els mateixos bolxevics. D'aquesta manera, se'n sortien prou airosoament del compromís.

Cal reconèixer, no obstant això, que a la nit del 10 de juny els conciliadors descobriren, en efecte, un complot que els commogué profundament. Era el complot

tramat per les masses amb els bolxevics contra els conciliadors. No obstant això, el fet que els bolxevics s'haguessen sotmès a les ordres del Congrés encoratjà els conciliadors i permeté que el seu pànic es convertí en furor. Els menxevics i socialrevolucionaris decidí donar proves d'una fèrria energia. El 10 de juny, el periòdic dels menxevics deia: "És hora ja de denunciar els leninistes com a traïdors a la revolució." El representant que parlà al Congrés dels cosacs en nom del Comitè Executiu, demanà que els cosacs recolzaren el Soviet contra els bolxevics. El president Dutov, ataman de l'Ural, li contestà: "Els cosacs estarem sempre al costat del Soviet." Els reaccionaris, per a donar la batalla als bolxevics, estaven disposats a aliar-se fins i tot amb el Soviet, per a després poder-lo estrangular d'una manera més segura.

L'11 de juny es reuneix un tribunal imponent: el Comitè Executiu, els membres de la presidència del Congrés, els dirigents de les fraccions, unes cent persones en total. Com sempre, el paper del fiscal va a càrrec de Tseretelli, que exigeix furiosament que es prenguen mesures severes, i tracta amb desdeny a Dan, disposat sempre a atacar els bolxevics, però que no acaba de decidir-se a exterminar-los. "El que ara fan els bolxevics sobrepasa ja els límits de la propaganda ideològica, per a convertir-se en un complot... Que ens dispensen, però ha arribat l'hora d'adoptar altres mètodes de lluita. *Cal desarmar els bolxevics.* No es poden deixar en les seues mans els abundants recursos tècnics de què fins ara han disposat. No podem deixar en les seues mans les metralladores i les armes. No tolerarem cap complot." Ressonava ací una nova nota: desarmar els bolxevics. Però què significava, en realitat, desarmar els bolxevics? Sukhanov, parlant-ne, escriu: "No cal oblidar que els bolxevics no tenen cap dipòsit propi d'armes. Aquestes es troben en poder dels soldats i els obrers, que en la seua imponent majoria segueixen els bolxevics. Desarmar els bolxevics no pot significar més que desarmar el proletariat. I no bastaria tan sols açò, perquè s'hauria de desarmar també les tropes."

Com es veu, s'apropa el moment clàssic de la revolució, aqueix moment en què la democràcia burgesa, assetjada per la reacció, pretén desarmar els obrers que han assegurat el triomf d'una causa revolucionària. Els senyors demòcrates, entre els quals hi havia gent llegida, dipositaven invariablement les seues simpaties en els desarmats, mai en els que desarmaven, quan en els llibres llegien aquestes coses, però quan el problema es plantejava davant ells en la realitat tangible, les coses canviaven. El fet que fos Tseretelli, un revolucionari que s'havia passat diversos anys en presidi, que encara ahir era un zimmerwaldià, qui emprengués el desarmament dels obrers, no era cosa fàcil de comprendre. La sala, en sentir-lo, es quedà estupefacta. Malgrat tot, els delegats de províncies semblaven adonar-se que els estaven empentant a l'abisme. Un dels oficials tingué un atac histèric.

No menys pàl·lid que Tseretelli, Kamenev es posà en peu i exclamà, amb un to de dignitat la força del qual impressionà l'auditori: "Senyor ministre, si no llança vostè les seues paraules al vent, no té dret a limitar-se a amenaçar. Detinga'm vostè i sotmeta'm a procés per conspirar contra la revolució!" Els bolxevics abandonaren la sala en senyal de protesta, negant-se a participar en l'escarni de què es feia objecte el seu partit. La tensió a la sala es fa insuportable.

Liber acudeix en auxili de Tseretelli. Al furor contingut succeeix a la tribuna el furor histèric. Liber exigeix que s'adopten mesures implacables. "Si voleu que vos

seguisca la massa que està amb els bolxevics, trenqueu amb el bolxevisme.” Però se l’escolta sense cap simpatia, i fins i tot amb un cert sentiment d’hostilitat.

Lunatxarski, sempre impressionable, intenta trobar immediatament paraules que no desentonen dels sentiments de la majoria: si bé els bolxevics asseguraven que la seua intenció no era una altra que celebrar una manifestació pacífica, a ell la pròpia experiència li havia ensenyat que “era un error organitzar la manifestació”. Però no hi havia per què aguditzar el conflicte. Lunatxarski irrita els amics sense aconseguir calmar els adversaris.

“No anem contra les tendències esquerranes [diu jesuíticament Dan, el cap més experimentat, però, al mateix temps, el més estèril de tot el pantà]; el nostre enemic és la contrarevolució. No tenim la culpa que darrere de vosaltres aguaiten els agents d’Alemanya.” Aquella al·lusió als alemanys no tenia més objecte que suplir la carència d’arguments. No cal dir que entre tots ells no podien aportar el nom d’un sol agent a sou d’Alemanya.

Tseretelli es proposava assestar el colp. Dan no volia més que alçar la mà. Conscient de la seua impotència, el Comitè Executiu s’associà a la proposta del segon. La resolució que se sotmeté al Congrés l’endemà tenia el caràcter d’una llei d’excepció contra els bolxevics, però sense conseqüències pràctiques immediates.

“Després de la visita girada a les fàbriques i als regiments pels vostres delegats [resava la declaració escrita elevada al Congrés pels bolxevics] no pot cabre el menor dubte que si la manifestació no s’ha celebrat no ha estat precisament perquè vosaltres l’haguéreu prohibit, sinó perquè el nostre partit la suspengué... La ficció del complot militar ha estat denunciada per un membre del Govern Provisional per a desarmar el proletariat de Petrograd i dissoldre la guarnició de la capital... Fins i tot donat el cas que el poder de l’estat passés íntegrament a les mans del Soviet (punt de vista que nosaltres defensem) i aquest intentés posar traves a les nostres campanyes, açò ens obligaria, tal vegada, no a sotmetre’ns passivament, sinó a acceptar la presó i qualssevilla altres sancions a fi de la idea del socialisme internacional que ens separa de vosaltres.”

La majoria i la minoria del Soviet s’enfrontaren durant aquells dies, com preparant-se a entaular la batalla decisiva. Però, en l’últim moment, els dos bàndols feren un pas enrere. Els bolxevics renunciaren a celebrar la manifestació: els conciliadors, a desarmar els obrers.

A Tseretelli el deixaren en minoria les seues hosts. No obstant això, no pot negar-se que, a la seua manera, tenia raó. La política d’aliança amb la burgesia havia arribat a un punt en què era necessari reduir a la impotència les masses rebels. Únicament desarmant els obrers i els soldats podia portar-se la política del bloc fins a l’anhelat fi, o siga fins a la instauració del règim parlamentari de la burgesia. Però Tseretelli, fins i tot tenint raó, era impotent per a imposar-la. Ni els soldats ni els obrers haurien lliurat voluntàriament les armes. No hi hauria hagut més remei que emprar contra ells la força. Tseretelli no tenia ja força per a tant. Per a obtenir-la, si és que l’havia en alguna banda, hauria hagut de pactar amb la reacció, que, una vegada anihilat el partit bolxevic, s’hauria cuidat, sense pèrdua de temps, de fer el mateix amb els soviets conciliadors, i prompte li hauria fet saber a Tseretelli que ell no era més que un

simple expresidiari. Però el rumb pres més tard pels esdeveniments demostra que tampoc la reacció disposava de la força necessària.

Tseretelli basava políticament la necessitat de donar la batalla als bolxevics en el fet que, segons ell, aquests divorciaven el proletariat dels camperols. Martov li objectà: “No és del si de la massa camperola precisament d’on Tseretelli pren les seues idees. El grup dels cadets de dreta, el grup dels capitalistes, el grup dels grans terratinents, el grup dels imperialistes, la burgesia dels països occidentals: aqueixos són els que exigeixen el desarmament dels obrers i els soldats. Martov tenia raó: en la història, les classes posseïdores s’atrinxeren no poques vegades, per a fer prosperar els seus interessos, darrere dels camperols.

Des del dia en què veren la llum les tesis d’abril mantingudes per Lenin, el perill que el proletariat s’aïllés dels camperols fou el principal argument de tots els que pugnaven per fer marxar enrere la revolució. S’explica perfectament que Lenin comparés Tsereteli amb els “vells bolxevics”.

En un dels seus treballs publicats en 1917, Trotski escrivia, a aquest propòsit: “L’aïllament en què es troba el nostre partit respecte als socialrevolucionaris i menxevics, per radical que siga, portat fins i tot darrere dels murs carceraris, no significa, ni de bon tros, l’aïllament del proletariat respecte a les masses oprimides de la ciutat i el camp. Al contrari, la robusta oposició de la política del proletariat revolucionari contra la pèrfida política de concessions dels actuals dirigents soviètics és l’única cosa que pot traçar una diferenciació política salvadora en els milions de camperols, arrencar els camperols pobres a la direcció traïdorena dels camperols socialrevolucionaris acomodats i convertir el proletariat socialista en el vertader cabdill de la revolució popular triomfant.”

I, no obstant això, aquell argument de Tseretelli, fals fins a la medul·la, resultà tenir una gran força vital. En vigílies de la Revolució d’Octubre, tornà a alçar cap amb força redoblada, com l’argument que esgrimien molts “vells bolxevics” contra la presa del poder. Anys després, en iniciar-se la reacció ideològica contra les tradicions d’octubre, la fórmula de Tseretelli esdevingué la principal arma teòrica de l’escola dels epígons.

En la mateixa sessió del Congrés dels Soviets que jutjà els bolxevics, el representant del menxevisme proposà, inesperadament, que per a diumenge que ve, 18 de juny, s’organitzés en Petrograd i les ciutats més importants una manifestació d’obers i soldats, per a patentitzar als enemics la unitat i la força de la democràcia. La proposició, encara que deixà un poc perplex el Congrés, fou acceptada. Un mes després, Miliukov explicava d’una manera prou plausible aquest inesperat canvi de front dels conciliadors: “Després de pronunciar al Congrés dels Soviets discursos de to liberal, després de fer fracassar la manifestació armada del 10 de juny..., els ministres socialistes tingueren la sensació que havien anat massa lluny en el seu acostament al nostre camp, que començava a faltar-los el terreny que xafaven. Llavors s’espantaren i feren un viratge cap als bolxevics.” Clar està que aquell acord d’organitzar una manifestació per al 18 de juny no era precisament un viratge vers els bolxevics, sinó quelcom força distint: una temptativa de viratge cap a les masses contra el bolxevisme. La trobada nocturna amb els obrers i els soldats els havia produït una impressió prou forta als elements dirigents dels soviets. Així s’explica que, sense tenir en compte els

propòsits imperants en obrir-se el Congrés, es publicà atropelladament, en nom del govern, un decret dissolent la Duma i convocant l'Assemblea Constituent per al 30 de setembre pròxim. Les divises de la manifestació havien estat concebudes de manera que no suscitaren la irritació de les masses: "Pau general", "Convocació immediata de l'Assemblea Constituent", "República Democràtica". Ni una paraula sobre l'ofensiva ni la coalició. Lenin preguntava en *Pravda*: "Què s'ha fet, senyors, d'aquella confiança absoluta en el Govern Provisional? Per què la llengua se vos apegua al paladar?" Aquestes ironies feien blanc: en efecte, els conciliadors no s'atreuen a exigir de les masses que dipositaren la seua confiança en el govern de què formaven part.

Els delegats soviètics, després de recórrer per segona vegada les barriades obreres i els quarters, en vigílies de la manifestació, reteren informes molt encoratjadors al Comitè Executiu. Tseretelli, a qui aquests informes tornaren la serenitat i l'afició a exercir el paper de mentor, es dirigí en aquests termes als bolxevics: "Ara tenim ocasió de passar revista a les nostres forces d'una manera franca i honrada... Ha arribat l'hora que sapiguem tots a qui segueix la majoria: si a vosaltres o a nosaltres." Els bolxevics acceptaren el repte fins i tot abans que fos formulat d'una manera tan imprudent. "Acudirem a la manifestació del 19 [deia *Pravda*] per a lluitar per les mateixes consignes per les quals volíem manifestar-nos el dia 10."

Pensant segurament en els funerals de març, que havien estat, com a mínim exteriorment, una grandiosa manifestació d'unitat de la democràcia, la ruta traçada per a aquesta conduïa també al Camp de Mart, a les tombes de les víctimes de febrer. Però la ruta era l'única cosa que recordava els ja llunyans dies de març. Hi participaren en la manifestació prop de quatre-centes mil persones: moltes menys, per tant, que en els funerals: d'aquesta manifestació soviètica no sols estava absent la burgesia, aliada dels soviets, sinó que ho estaven també els intel·lectuals radicals, que en les altres manifestacions de la democràcia havien ocupat un lloc tan preminent. A les seues files formaven quasi exclusivament els quarters i les fàbriques.

Els delegats del Congrés, congregats al Camp de Mart, anaven llegint els cartells grans que desfilaven davant ells. Les primeres divises bolxevics foren acollides meitat en broma. Era natural que així fos; no en va la vespra, Tseretelli havia llençat el seu repte amb tanta fermesa. El pitjor era que aquestes consignes es repetien profusament: "A baix els deu ministres capitalistes!", "A baix l'ofensiva!", "Tot el poder als Soviets!" El somriure irònic fou esborrant-se dels rostres. Les banderes bolxevics anaven desfilant, unes rere altres, en processó inacabable. Els delegats no les tenien totes amb d'ells. El triomf dels bolxevics era massa evident per a negar-lo. "De tant en tant [diu Sukhanov] apareixien entre les banderes i les columnes bolxevics les divises específicament socialrevolucionàries i soviètiques. Però es perdien entre la massa." L'endemà, l'òrgan oficiós del Soviet retia compte del furor amb què en alguns llocs havien estat destrossades les banderes amb les consignes demanant un vot de confiança per al Govern Provisional. En aquestes paraules hi ha una evident exageració. Per la senzilla raó que només tres petits grups portaven cartells grans d'homenatge al Govern Provisional: eren els amics de Plekhanov, el regiment de cosacs i un grup d'intel·lectuals jueus afiliats al Bund. Aquest trio combinat que, pels elements que l'integraven, produïa la impressió d'un fet polític rar, semblava no tenir més finalitat que posar al descobert, perquè tot el món ho veiés, la impotència del règim. Davant els crits de protesta de la multitud, els amics de Plekhanov i els del Bund es veieren

obligats a retirar els cartells grans. La bandera dels cosacs que mostraren més tossudesa fou, en efecte, arrabassada i destrossada pel públic.

“Allò que fins ara no era més que un rierol [comenta *Izvestia*] s’ha convertit en un cabalós riu, cada vegada més unflat i que amenaça de desbordar-se.” Es tractava del districte de Viborg, cobert tot ell de banderes bolxevics amb la inscripció: “A baix els deu ministres capitalistes!” Una de les fàbriques arborava un cartell gran que deia així: “El dret a la vida està per damunt del dret de propietat.” Aquesta divisa no obeïa a ordres del partit.

Els delegats de províncies, atordits, cercaven els caps amb els ulls. Aquests defugien la mirada o s’escapolien. Els bolxevics assetjaven a preguntes els provincians. S’assembla açò, potser, a un grapat de conspiradors? Els delegats de províncies convenien que no, que no ho semblaven. “No pot negar-se que en Petrograd sou una força [reconeixien en un to prou diferent de l’adoptat en la sessió oficial del Congrés]; però no ocorre el mateix a les províncies ni al front.” Espereu, els contestaven els bolxevics, que aviat vos arribarà també a vosaltres el torn i s’alçaran en províncies els mateixos cartells grans.

“Durant la manifestació [escrivia el vell Plekhanov], jo estava al Camp de Mart, al costat de Txeidse. Pel seu semblant, veia que no s’enganyava gens ni mica respecte a la significació d’aquella profusió sorprenent de cartells demanant l’enderrocament dels ministres capitalistes. I fins i tot semblaven subratllar deliberadament aqueixa significació les ordres vertaderament autoritàries que dirigien a ell alguns dels representants leninistes que desfilaven davant nosaltres amb aire triomfal.”

Per descomptat, els bolxevics tenien motius per a estar satisfets. “Jutjant pels cartells grans i les divises dels manifestants [deia el periòdic de Gorki], la manifestació del diumenge ha posat en relleu el triomf complet assolit pel bolxevisme entre el proletariat petersburgès.” Era, en efecte, un gran triomf, obtingut, a més, en la palestra escollida pel mateix adversari. El Congrés dels soviets, després d’aprovar l’ofensiva, acceptar la coalició i anatematitzar els bolxevics, s’aventurava a cridar al carrer les masses. Aquestes acudien i li deien a la cara: votem contra l’ofensiva i contra la coalició; estem al costat dels bolxevics. Tal era el balanç polític de la manifestació de juny. I s’explica que el periòdic dels menxevics, iniciadors de la manifestació, preguntés malenconiosament l’endemà: “A qui se li ocorregué aquesta malaurada idea?”

Naturalment que no tots els obrers i soldats de la capital participaren en la manifestació, com tampoc tots els manifestants eren bolxevics. Però l’evident era que ningú volia la coalició. Els obrers adversos fins i tot al bolxevisme no sabien què oposar-li, raó per la qual la seua hostilitat esdevenia expectant neutralitat. No pocs menxevics i socialrevolucionaris, que encara no havien trencat amb els seus partits però que havien perdut ja la confiança en les seues consignes, abraçaven les dels bolxevics.

La manifestació del 18 de juny produí una immensa impressió als mateixos manifestants. Les masses veieren que el bolxevisme esdevenia una força, i els vacil·lants se sentiren atrets cap a ell. A Moscou, Kiev, Txarkov, Iekaterinoslav i moltes ciutats provincials, les manifestacions palesaren els immensos avanços assolits pels bolxevics sobre les masses. Per tot arreu sorgien els mateixos lemes, clavats en el mateix cor del règim de febrer. Calia treure’n les conseqüències. Semblava que ja els

conciliadors no tenien sortida del compromís, quan, a última hora, vingué en el seu auxili l'ofensiva.

El 19 de juny, la Perspectiva Nevski presencià unes quantes manifestacions patriòtiques organitzades pels cadets i amb retrats de Kerenski per bandera. El mateix Miliukov confessa que aquestes manifestacions s'assemblaven tan poc a la que desfilà per aquells mateixos carrers el dia anterior, que al sentiment d'entusiasme s'unia involuntàriament la desconfiança. Sentiment molt legítim! Però els conciliadors respiraren tranquils. El seu pensament es remuntà immediatament per damunt de les dues manifestacions, com l'essència de la síntesi democràtica. Aquesta gent estava condemnada a exhaurir fins als excrements la copa de les decepcions i de la humiliació.

A l'abril havien xocat al carrer dues manifestacions: la revolucionària i la patriòtica, i el xoc produí víctimes. Les manifestacions adverses del 18 i del 19 de juny es succeïren l'una a l'altra. Aquesta vegada no arribà a esclatar la pugna violenta. Però ja no es podia evitar que esclatés. Allò que es féu fou únicament ajornar-la fins a dues setmanes després.

Els anarquistes, que no sabien com manifestar la seua fera independència, s'aprofitaren de la manifestació del 19 de juny per a assaltar la presó de Viborg. Els detinguts, presos comuns majoritàriament, foren posats en llibertat, sense combat ni víctimes. L'atac no agafava desprevinguda, manifestament, l'administració, que no oferí la menor resistència a l'agressió dels anarquistes reals i suposats. Aquest enigmàtic episodi no tenia res a veure amb la manifestació. Però la premsa patriòtica ho barrejà tot a la seua conveniència. Els bolxevics proposaren al Congrés dels Soviets que s'obris una informació rigorosa per a esbrinar com havien pogut posar-se en llibertat 460 presos de delictes comuns. Però els conciliadors no podien permetre's aquest luxe, perquè temien xocar amb els representants de la superioritat administrativa i amb els seus aliats del bloc. A més, no tenien el menor desig de defensar contra les calúmnies malignes la manifestació organitzada per ells.

El ministre de Justícia, Pereverzev, que dies abans s'havia cobert d'oprobri en l'assumpte de la vila de Durnovo, decidí prendre's la revenja i, sota pretext de cercar els reclusos evadits, tornà a assaltar la vila. Els anarquistes oferiren resistència, i, durant el tiroteig que s'entaulà, resultà mort un d'ells, quedà la vila destrossada. Els obrers del districte de Viborg, que consideraven com seua aquesta casa, donaren la veu d'alarma. En algunes fàbriques abandonaren el treball. L'alarma s'estengué per altres districtes i fins i tot pels quarters.

Els últims dies de juny es caracteritzen per un estat constant d'efervescència. El regiment de metralladores està disposat a llençar-se immediatament a l'atac contra el Govern Provisional. Els vaguistes recorren els quarters invitant els soldats a llançar-se al carrer. Una manifestació de protesta, formada per camperols amb uniforme de soldats, molts ja canosos, recorre els carrers: són homes de quaranta anys, que exigeixen que els deixen anar-se'n als treballs del camp. Els bolxevics es pronuncien contra l'acció immediata: la manifestació del 18 de juny ha dit tot allò que calia dir: per a obtenir un canvi, no bastava amb manifestacions, i l'hora del colp decisiu no havia sonat encara. El 22 de juny, els bolxevics dirigeixen un crida a la guarnició: "No atengueu les invitacions que vos facen perquè vos llenceu al carrer, en nom de l'organització militar." Del front arriben delegats que es lamenten dels actes violents i

de les sancions de què són víctimes els soldats. L'amenaça de dissoldre els regiments insubmisos no aconsegueix més que atiar el foc. "En molts regiments, els soldats dormen amb les armes al braç", diu una declaració elevada pels bolxevics al Comitè Executiu. Les manifestacions patriòtiques, no poques vegades armades, provoquen col·lisions als carrers. Són petites descàrregues de l'electricitat acumulada. Cap dels bàndols es decideix a emprendre l'ofensiva: la reacció és massa feble i la revolució no té encara una confiança absoluta en les seues forces. Però sembla que els carrers de la ciutat estan regats amb matèries explosives. Flota en l'ambient la imminència del xoc. La premsa bolxevic explica i frena. La premsa patriòtica exterioritza la seua inquietud llançant-se a una campanya desenfrenada contra els bolxevics. El 25 de juny, Lenin escriu: "Els salvatges udols de furor i de ràbia contra els bolxevics són el gemec dels cadets, els socialrevolucionaris i els menxevics per la seua pròpia impotència. Tenen la majoria. Estan en el poder. Formen un bloc. I veuen que, malgrat tot, no poden fer res. Com no han de posar-se furiosos contra els bolxevics?"

CONCLUSIÓ

En les primeres pàgines d'aquest treball hem intentat posar de manifest com de profundament arrelada estava la Revolució d'Octubre en les relacions socials de Rússia. La nostra anàlisi no ha estat construïda, ni de bon tros, retrospectivament a la vista dels esdeveniments consumats, és anterior a la revolució. I data fins i tot de l'any 1905, que li serví de pròleg.

Hem aspirat en aquestes pàgines a demostrar com actuaren les forces socials de Rússia sobre els esdeveniments de la revolució. Hem seguit l'actuació dels partits polítics en les seues relacions amb les classes. Les simpaties i les antipaties de l'autor poden fer-se a una banda. Una exposició històrica té dret a exigir que es reconega la seua objectivitat si, en basar-se en fets contrastats amb precisió, posa al nu el nexa intrínsec que els uneix en el pla del procés real de les relacions socials. Les lleis internes que presideixen aquest procés i que surten a la llum en aqueixa exposició són la millor comprovació de la seua objectivitat.

De moment, els esdeveniments de la revolució de febrer que hem fet desfilar davant els ulls del lector han confirmat el pronòstic teòric, almenys a mitges, pel mètode de les eliminacions successives: abans que el proletariat pugés al poder, la vida s'encarregà de sotmetre a prova i rebutjar per inservibles totes les altres variants del procés polític.

El govern de la burgesia liberal, amb el seu ostatge democràtic, Kerenski, resultà ésser un complet fracàs. Les "jornades d'abril" foren el primer avís franc que la Revolució d'Octubre donava a la de febrer. Després d'açò, el Govern Provisional burgès cedeix el lloc a un govern de coalició, l'esterilitat del qual no passa dia sense que es pose de manifest. A la manifestació de juny, desencadenada pel mateix Comitè Executiu, encara que, la veritat siga dita, no d'una manera totalment voluntària, la Revolució de Febrer intenta mesurar les seues forces amb la d'Octubre i pateix una derrota cruel. Aquesta derrota era doblement fatal per succeir als carrers de Petrograd i haver estat infligida per aquells mateixos obrers i soldats que havien fet la Revolució de Febrer, que després els fou arrabassada de les mans per la resta del país. La

manifestació de juny demostrà que els obrers i soldats de Petrograd navegaven cap a una segona revolució, les aspiracions de la qual apareixien inscrites en les seues banderes. Hi havia signes inequívocs de què la resta del país seguia, encara que amb el retard inevitable, les empremtes de Petrograd. Al quart mes d'existència, la Revolució de Febrer havia donat ja políticament tot allò que podia donar de si. Els conciliadors havien perdut la confiança dels obrers i els soldats. El xoc entre els partits dirigents dels soviets i les masses soviètiques era ja inevitable. Després de la manifestació del 28 de juny, que fou una contrastació pacífica dels efectius de les dues revolucions, la pugna irreductible entre l'una i l'altra havia de prendre inexorablement un caràcter declarat i violent.

Així sorgiren les "jornades de juliol". Dues setmanes després de la manifestació organitzada des de dalt, aquells mateixos obrers i soldats es llençaren ja al carrer per iniciativa pròpia i exigiren del Comitè Executiu Central que prengué el poder. Els conciliadors s'hi negaren rotundament. Les jornades de juliol ocasionaren encontres violents als carrers, amb víctimes, i acabaren amb una repressió despietada contra els bolxevics, als que es declarà responsables de la inconsistència del règim de febrer. La proposició que havia formulat Tseretelli l'11 de juny i que llavors fou rebutjada (decretar als bolxevics fora de la llei i desarmar-los) es portà a la pràctica en tota la seua integritat a principis de juliol. Els periòdics bolxevics foren clausurats i es procedí a la dissolució dels regiments bolxevics. Se'ls llevaren les armes als obrers. Els caps del partit foren declarats agents a sou de l'Estat Major alemany. Uns s'amagaren, d'altres foren empresonats.

Però en aquest "triomf" obtingut al juliol pels conciliadors sobre els bolxevics, fou precisament on es palesà, en tota la seua magnitud, la impotència de la democràcia. Els demòcrates es veieren obligats a llençar contra els obrers i els soldats tropes obertament contrarevolucionàries, enemigues no sols dels bolxevics, sinó també dels soviets: el Comitè Executiu no comptava ja amb tropes pròpies.

Els liberals hi tragueren una conclusió molt precisa, que Miliukov s'encarregà de formular en forma de dilema: "O Kornilov o Lenin!" En efecte, en la revolució no hi havia ja lloc per a l'àuria mediocritat. O ara o mai! Es digué la contrarevolució. I el generalíssim Kornilov s'aixecà en armes contra la revolució sota pretext de donar la batalla als bolxevics. De la mateixa manera que abans de la revolució no hi havia forma d'oposició legal que no es cobrés amb el mantell del patriotisme, és a dir, de la necessitat de donar la batalla als alemanys, després de la guerra, les diferents formes i modalitats de contrarevolució legal s'emparaven totes en la necessitat de donar la batuda als bolxevics. Kornilov comptava amb el suport de les classes posseïdores i del seu partit; és a dir, dels cadets. Però açò no fou obstacle; abans bé, coadjuvava que les tropes enviades per Kornilov sobre Petrograd fossen vençudes sense combat, que capitularen sense lluites, evaporant-se com una gota d'aigua en caure sobre una planxa al roig. D'aquesta manera, es realitzava i fracassava també l'experiment d'un colp d'estat dretà, donat, a més a més, per un home que es trobava al capdavant de l'exèrcit; el balanç de forces entre les classes posseïdores i el poble fou contrastat sobre l'acció, i en el dilema "Kornilov o Lenin", el general caigué a terra com un fruit podrit, encara que Lenin es veiés obligat, de moment, a romandre en un apartat racó.

Quina variant quedava, després d'açò, que no s'hagués intentat, sotmès a prova? Només quedava la variant del bolxevisme. Efectivament, després de la temptativa de

Kornilov i del seu lamentable fracàs, les masses afluïxen en tropell als bolxevics, i aquesta vegada definitivament. La Revolució d'Octubre, pròxima, esdevé una necessitat física. A diferència de la Revolució de Febrer, qualificada d'incruenta, tot i que en Petrograd costà no poques víctimes, la Revolució d'Octubre triomfa a la capital realment i vertadera, sense vessament de sang. Potser, després de tot açò, no tenim dret a preguntar: què més proves es volen que la Revolució d'Octubre responia a les profundes lleis de la història? No és evident que aquesta revolució només podia semblar obra de l'aventura o de la demagògia a aquells als qui atacava en allò de més sensible, en la butxaca? La lluita sagnant només sorgí després de conquerit el poder pels soviets bolxevics, quan les classes derrocades amb ell, sostingudes materialment pels governs de l'*Entente*, fan esforços desesperats per recobrar allò perdut. És aleshores quan comencen els anys de la guerra civil. S'alça l'Exèrcit Roig. El país, famolenc, abraça el comunisme de guerra i es torna en un campament espartà. La Revolució d'Octubre s'obre pas pam a pam, bat i rebutja tots els seus enemics, emprèn la solució dels seus problemes econòmics, es guareix de les ferides més sensibles de la guerra imperialista i de la guerra civil i assoleix els més grans triomfs al terreny del desenvolupament industrial. Davant ella s'alcen, no obstant això, noves dificultats, dimanades del seu aïllament i del bloqueig dels potents països capitalistes que l'encerclen. L'endarreriment històric que ha exaltat el proletariat rus al poder, li planteja problemes que, per la seua mateixa essència, no poden tenir solució íntegrament dins de les fronteres d'un país aïllat. Per això, els destins d'aquest estat estan íntimament units al rumb de la història del món.

Aquest primer volum, dedicat a la Revolució de Febrer, demostra com i per què aquesta revolució havia de fracassar. El segon volum demostrarà com i per què triomfà la Revolució d'Octubre.

APÈNDIX PRIMER

AL CAPÍTOL "PARTICULARITATS EN EL DESENVOLUPAMENT DE RÚSSIA"

El problema de les particularitats del desenvolupament històric de Rússia i, consegüentment, dels seus futurs destins, fou, durant gairebé tot el segle XIX, l'eix de totes les discussions i agrupacions de la intel·lectualitat russa. L'eslavofilia i l'occidentalisme donaven al problema solucions oposades, però igualment categòriques. Després, vingueren a ocupar el seu lloc els narodniki i els marxistes. Els primers, abans de desvirtuar-se d'una manera definitiva sota l'influx del liberalisme burgès, havien sostingut tenaçment i durant molt de temps la tesi que Rússia seguia camins històrics propis i peculiars, al marge del capitalisme. En aquest aspecte, els narodniki venien a continuar la tradició eslavòfila, tot i que netejant-la dels elements monàrquicoclericals-paneslavistes i infonent-li un caràcter revolucionari i democràtic.

En els fons, les concepcions de l'eslavofilia, amb tota la seua fantasmagoria reaccionària, el mateix que les idees dels narodniki, amb totes les seues il·lusions democràtiques, no eren pures especulacions, sinó que es recolzaven en certes peculiaritats indiscutibles i, a més a més, profundes, encara que superficialment interpretades i mal ponderades de la història de Rússia. En la seua lluita contra els

narodniki, el marxisme rus, demostrant que les lleis que presidien l'evolució històrica eren les mateixes en tots els països, incorria amb força freqüència en llocs comuns dogmàtics, propendint, com diu el refrany, a vessar el xiquet amb l'aigua de la banyera. Aquesta propensió se'ns revela amb prou eloqüència en no pocs treballs del conegut professor Pokrovski.

En 1922, Pokrovski es llençà sobre la concepció històrica de l'autor d'aquesta obra, que serveix de base a la teoria de la revolució permanent. Creiem útil, si més no per a aquells lectors que no sols s'interessen per la marxa dramàtica dels esdeveniments, sinó, també, per la doctrina de la revolució, reproduir ací els passatges més importants de la nostra contestació al professor Pokrovski, publicada en *Pravda*, òrgan central del partit, números 1 i 2, juny de 1922.

ENTORN DE LES CARACTERÍSTIQUES PECULIARS DEL DESENVOLUPAMENT HISTÒRIC DE RÚSSIA

Pokrovski ha publicat un article dedicat al meu llibre [*Resultats i perspectives*](#) en què ve a provar, amb prova malauradament negativa, com de complicat és aplicar els mètodes del materialisme històric a la història humana viva, i com fins i tot homes tan ben informats com Pokrovski no poden menys de reduir a vegades la Història a patrons preestablerts.

El llibre criticat per Pokrovski nasqué del desig de raonar històricament i justificar teòricament la consigna de la conquesta del poder pel proletariat, no sols enfront del règim de la república democràticoburguesa, sinó també enfront de la consigna d'un govern democràtic del proletariat i dels camperols... El raonament provocà la més franca indignació teòrica per part de bon nombre de marxistes, o, més ben dit, per part d'una majoria aclaparadora. Aquesta indignació no sols es produí en els menxevics, sinó fins i tot en Kamenev i l'historiador bolxevic Rotxkov. El seu punt de vista era, exposat en termes generals, aquest: el règim polític de la burgesia necessàriament ha de precedir el règim polític del proletariat; la república democràticoburguesa ha d'ésser, per força, una llarga escola històrica en què el proletariat s'hi discipline; tota temptativa de saltar per damunt d'aquesta etapa no és més que aventurerisme; si la classe obrera dels països d'Occident no ha conquerit encara el poder, com es pot enfrontar amb aquest objectiu el proletariat rus? I així successivament. A pseudomarxistes, que no saben més que aplicar uns quants patrons històrics i un catàleg d'analogies formals, convertint les èpoques històriques en una successió lògica de rígides categories socials (feudalisme, capitalisme, socialisme, autocràcia, república burgesa, dictadura del proletariat), era natural que la conquesta del poder *per* la classe obrera russa se'ls antullés, perquè no podia ésser altrament, una monstruosa abjuració del marxisme. No obstant això, un balanç empíric, però seriós, de les forces socials tal com s'acusaren als anys 1903-1905, demostrava ja, amb una evidència imperiosa, tota la saba vital que es tancava en la lluita per la conquesta del poder per a la classe obrera. Diga hom si aquesta és o no una característica peculiar a Rússia. Si pressuposa o no certes característiques i profundes particularitats en tot el procés històric del país, diga hom de quina manera i per on aquest problema se li plantejà precisament al proletariat de Rússia, és a dir, del país amb la vènia de Pokrovski, més endarrerit d'Europa.

I en què consisteix, en rigor, l'endarreriment de Rússia? ¿Potser que no fa una altra cosa que copiar, encara que amb un cert retard, la història dels països europeus occidentals? ¿Com, doncs, podria parlar hom de la conquesta del poder pel proletariat rus? No oblide hom (ens prenem la llibertat de recordar-ho) que el proletariat rus està en el poder. Com s'explica açò? Perquè s'explica, senzillament, pel fet que, pressionat i influït pel nivell més alt de la cultura occidental, l'indiscutible i indiscutit endarreriment històric de Rússia no llança una repetició pura i simple del procés històric d'Occident, sinó que engendra profundes peculiaritats, dignes d'especial estudi.

El profund tret distintiu de la nostra situació política, gràcies a la qual pogué triomfar la Revolució d'Octubre abans que comencés la revolució a Europa, consistia en la peculiar correlació de forces que mitjançava a Rússia entre les distintes classes i el poder de l'Estat. Quan Pokrovski i Rotxkov discutien amb els narodniki o els liberals i demostraven que l'organització i la política del tsarisme obeïen a l'evolució econòmica del país i als interessos de les classes posseïdores, deien, en substància, la veritat. Però, en pugnar per repetir la mateixa tesi contra mi, Pokrovski dispara en fals.

Conseqüència del nostre endarreriment històric, en les condicions en què ens col·locà el setge imperialista, fou que la nostra burgesia no tingués temps per a donar l'empenta al tsarisme abans que el proletariat s'erigís en força revolucionària independent.

Però per a Pokrovski no existeix, pel que hom veu, aquest problema, que és per a nosaltres l'eix de tota la investigació...

Pokrovski diu: "Seria molt temptador pintar la Rússia moscovita del segle XVI sobre el fons de tot el règim europeu de l'època. Gens millor per a refutar el prejudici arrelat, fins entre els marxistes, del 'primitivisme' de la base econòmica sobre la qual s'erigí l'autocràcia russa." I més endavant: "Estudiar aquesta autocràcia en el seu vertader entroncament històric, com un dels aspectes del capitalisme comercial europeu..., és un problema d'enorme interès, no sols per a l'historiador, sinó també per al públic que llegeix, com a ensenyament pedagògic; res més radical per a acabar amb aqueixa llegenda de les 'peculiaritats' del procés històric de Rússia." Com veiem, Pokrovski nega en redó el primitivisme i l'endarreriment del nostre desenvolupament econòmic, al mateix temps que qualifica de llegenda les peculiaritats del procés històric rus. La vertadera explicació de la cosa està en què Pokrovski, igualment que Rotxkov es deixa fascinar per l'envergadura relativament considerable assolida pel comerç en la Rússia del segle XVI. Es fa quasi impossible creure que pugui caure en aqueix error. En efecte, cal suposar que el comerç siga la base de la vida econòmica i el seu arrasador infal·lible. Fa uns vint anys l'economista alemany Carles Bücher intentava descobrir en el comerç (o siga en la senda que va del productor al consumidor) el criteri normatiu de tot el desenvolupament econòmic. Struve s'afanyà, naturalment, a trasplantar aquest "descobriments" a la "ciència" econòmica russa. Ja en aquell moment els marxistes hagueren de rebutjar, com era natural, la teoria de Bücher. Per a nosaltres, els criteris del desenvolupament econòmic cal cercar-los en la producció (en la tècnica i en l'organització del treball); el camí recorregut per la mercaderia de mans del productor a les del consumidor no passa d'ésser, als nostres ulls, un fenomen d'ordre secundari, les arrels del qual cal cercar en el règim mateix de producció.

El gran increment que, almenys en allò que fa a l'espai, pren el comerç rus en el segle XVI, amb el criteri dels Bücher i dels Struve, s'explica precisament (per paradoxal que açò pugja semblar) pel primitivisme i l'extrem endarreriment de l'economia russa. A les ciutats de l'Europa Occidental imperaven els gremis de mercaders i les corporacions d'artesans. Les nostres ciutats eren, primordialment, centres administratius i militars, centres, per tant, consumidors i no productors. Aquell règim de vida artesana i gremial d'Occident es formà quan el desenvolupament econòmic havia assolit un nivell relativament alt, quan tots els processos fonamentals de la indústria manufacturera s'havien separat de l'agricultura, per a esdevenir branques independents de l'artesà, creant les seues pròpies organitzacions i un centre propi: la ciutat, amb el seu mercat fix, encara que durant els primers temps circumscrit a un determinat territori. La ciutat europea medieval es formà, doncs, prenent per base una diferenciació relativament accentuada de l'economia, que engendrava relacions mútues i canalitzades entre el centre, o ciutat, i la perifèria, el camp. L'endarreriment econòmic de Rússia, per contra, s'acusava molt principalment en el fet de no haver destacat l'artesà de les tasques agrícoles, mantenint-se ambdues formes confoses en treball de petits oficis rurals. En aquest punt, estem més prop de l'Índia que d'Europa, com també les nostres ciutats medievals estaven més prop de les asiàtiques que no de les europees, i la nostra autocràcia, règim intermedi entre l'absolutisme europeu i el despotisme asiàtic, tenia amb aquest no pocs punts d'afinitat.

Donades la immensitat de les distàncies i la poca densitat de la població (un altre símptoma prou eloqüent del nostre endarreriment), l'intercanvi de productes imposava al capital comercial funcions medidores de la major envergadura. I aquesta envergadura es concep precisament pel nivell molt més alt de desenvolupament dels països occidentals, per la gran complexitat de les seues necessitats, que els permetien enviar-nos els seus comerciants i les seues mercaderies, donant amb això un gran impuls a la seua circulació al nostre país, amb la seua base econòmica, primitiva i, en bona part, bàrbara. Qui no veja aquesta característica peculiar del nostre desenvolupament històric, la més accentuada de totes, desconeix per complet la nostra història.

El meu patró siberià, al servei del qual passí dos mesos en el desterrament, anotant en els seus llibres de comerç els puds i les artxines, aquell Iakov Andreievitx Txerni (i açò no succeïa precisament en el segle XVI, sinó al començament del XX), regnava, quasi amo i senyor absolut, en els seus dominis de Kirensk per obra i gràcia de les seues operacions comercials. Iakov Andreievitx comprava pells i productes fumats als tunguses; als popes dels pobles més allunyats els comprava el gra de la pitança; portava percales de les fires d'Irbitsk i de Nihni-Novgorod, i, sobretot, era el proveïdor d'aiguardents (en aquell moment a la província d'Irkutsk no s'havia implantat encara el monopoli). Iakov Andreievitx, el meu patró, que no sabia llegir ni escriure, era milionari (milionari dels d'aleshores, quan els zeros pesaven un poc més del que pesen els "zeros" d'ara). La seua "dictadura", que era la del capital comercial, no admetia discussió. Als tunguses els anomenava sempre "mos tungusets". Les ciutats de Kirensk, de Verkholsk i de Nihni-Ilimsk eren residències d'*ispravniks* (caps de policia) i *privas* (comissaris), d'uns quants kulaks, entre els que mitjançava una dependència jeràrquica mútua, i d'un grapat de míseros artesans i humils empleats públics. No poguí trobar-hi cap ofici organitzat que fos la base d'una vida econòmica urbana, ni gremis, ni festes corporatives, ni *guildes*, encara que Iakov Andreievitx ostentés el títol honorífic de mercader de la segona *guilda*. Aquest tros vivent de la realitat siberiana ens posa davant

dels ulls, més plàsticament que tot allò puga dir-nos Pokrovski, les peculiars característiques del desenvolupament històric de Rússia. Sens dubte, les operacions comercials de Iakov Andreievitx arribaven des de la meitat aproximadament del curs del Lena i dels seus afluents orientals fins a Nihni-Novgorod, i fins i tot a Moscou. Segurament que no hi haurà en tota l'Europa continental moltes empreses que ostenten en els seus mapes comercials distàncies tan enormes. Perquè, amb tot, aquell dictador comercial, aquell "rei d'ors", com l'anomenava la gent del país, era l'encarnació més acabada i convincent del nostre endarreriment, de la nostra barbàrie, del nostre primitivisme econòmic, de la poca densitat de la nostra població, de la dispersió de les nostres aldees, de les calçades intransitables que en les èpoques del desglaç tenen bloquejades aldees, districtes i regions senceres durant dos mesos seguits, de l'analfabetisme col·lectiu.

El meu patró pogué assolir aquella supremacia comercial alçant-se sobre la base de la barbàrie siberiana, senzillament perquè l'Occident ("Rússia", "Moscou") estrenyia, arrossegant Sibèria a remolc, engendrant així una mescla de primitivisme econòmic transhumant i de rellotge despertador fabricat a Varsòvia.

L'artesà gremial constituïa la base de la cultura urbana medieval, que irradiava també a les aldees. La ciència medieval, l'escolasticisme, la Reforma, brollaren al terreny dels gremis. Al nostre país, però, no succeïa així. No és difícil, naturalment, descobrir gèrmens, indicis, rudiments; però no hem d'oblidar que el que hi havia a Occident no eren només indicis, sinó un potent règim econòmicocultural amb l'artesanat gremial per base. En basar-s'hi, sobre això, s'erigeix la ciutat medieval, que després creix i entaula batalla amb l'Església i els senyors feudals, emprant contra aquests el braç de la monarquia. Fou aquesta mateixa ciutat la que, en inventar les armes de foc, assentà les bases tècniques per a la creació dels exèrcits permanents.

¿Quines ciutats gremials hi havia a Rússia que es pogueren, ni remotament, comparar a les de l'Europa Occidental? On estan les lluites d'aquests centres amb els senyors feudals? ¿O potser fou la pugna de la ciutat industrial i comercial contra els senyors feudals la que serví de base per al desenvolupament de l'autocràcia russa? No; a Rússia no hi hagué semblant pugna, per raó del caràcter mateix de les nostres ciutats, com no hi hagué tampoc Reforma. Diga hom si açò no és una característica peculiar del nostre país.

Els nostres oficis no sortiren de la fase de l'artesanat de les aldees o, el que és el mateix, no arribaren a separar-se de la classe camperola. La Reforma, entre nosaltres, sense direcció per part de les ciutats, no passà de la fase rudimentària de les sectes camperoles. El primitivisme i l'endarreriment són veritats patètiques.

El tsarisme no es desenvolupà i arribà a organitzar-se com a Estat independent (i per a açò, d'una manera relativa dins dels límits que consentien la lluita de les forces històriques vives sobre aquella base econòmica) gràcies precisament a la pugna de les potents ciutats contra els potents senyors feudals, sinó tanmateix la completa anèmia industrial de les nostres ciutats i aprofitant-se de l'anèmia dels senyors feudals russos.

Per la seua estructura social, Polònia es trobava situada, entre Rússia i Occident, de la mateixa manera que Rússia ho estava entre Àsia i Europa. A les ciutats poloneses, l'organització corporativa dels oficis arrelà molt més que en les russes. Però tampoc

assolí desenvolupar-se fins al punt de poder ajudar la monarquia a trencar el poder dels senyors feudals. El poder de l'estat residia completament en mans de la noblesa. El resultat d'açò: impotència absoluta de l'estat i disgregació d'aquest.

El que hem dit del tsarisme regeix igualment amb el capital i el proletariat: no comprenem per què Pokrovski dirigeix els seus tretes només contra aquell. El capitalisme rus no seguí la trajectòria de l'artesà a la fàbrica, passant per la manufactura, perquè el capital europeu, el capital comercial primer i després el financer i l'industrial, s'abalanchà sobre Rússia en una època en què l'artesanat no s'havia separat encara de l'agricultura. Així s'explica l'aparició d'una indústria capitalista moderna enmig d'un panorama de primitivisme econòmic: de tant en tant, una fàbrica belga o nord-americana, i, al voltant, poblats míseros, cabanyes de fusta i de palla que no passa any sense que s'incendien, i tot per l'estil. Al costat dels rudiments més primitius, els més recents progressos europeus. D'ací el paper immens que el capital europeu exerceix en l'economia de Rússia. D'ací el raquitisme polític de la burgesia del nostre país. D'ací la facilitat amb què li donàrem la batalla. D'ací que les dificultats sorgiren en intervenir la burgesia europea en els nostres destins...

I el nostre proletariat? ¿Ha passat, potser, per l'escola de les germandats medievals dels aprenents? Té darrere seu les tradicions seculares de les corporacions? Res d'això. Al nostre obrer l'arrancà hom de l'esteva de l'aladre per a llençar-lo de la nit al dia a la caldera de la fàbrica... d'ací l'absència en ell de tradicions conservadores, la inexistència de castes al si del proletariat, la seua frescor revolucionària, i d'ací, en relació amb altres causes, el nostre Octubre, el primer Govern Obrer del món. Però d'ací també la incultura, l'endarreriment, la carència d'hàbits d'organització, de sistema en el treball, d'educació cultural i tècnica. Defectes tots que palpem a cada pas en la nostra obra d'edificació econòmica i cultural.

L'estat rus xocà reiterades vegades amb les organitzacions militars de les nacions d'Occident, fonamentades sobre una base econòmica, política i cultural més alta. També el capital rus xocà, en aventurar els seus primers passos, amb el capital d'Occident, més desenvolupat i poderós, caient davall la seua tutela. La classe obrera russa hagué de fer també els seus primers passos utilitzant les armes ja creades per l'experiència del proletariat occidental: la teoria marxista, els sindicats, el partit polític. Qui pretenga explicar el caràcter i la política de l'autocràcia fixant-se només en els interessos de les classes posseïdores russes, oblida que, darrere dels explotadors de Rússia, més endarrerits, més pobres, més ignorants, estaven els explotadors d'Europa, més rics, més cultes, més poderosos. Les classes posseïdores de Rússia havien de trobar-se amb les classes posseïdores d'Europa, hostils o semihostils. Aquests xocs es produïen per mitjà de l'organització de l'estat. A Rússia aquesta organització era l'autocràcia. L'estructura i la història de l'autocràcia haurien estat ben diferents si no hagueren existit les ciutats europees, la pólvora europea (perquè no fórem nosaltres els qui la inventàrem) i la Borsa d'Europa.

En el darrer període de la seua vida, l'autocràcia no era només un òrgan de les classes posseïdores de Rússia, sinó que era, també, una organització de la Borsa europea per a l'explotació del nostre país. Aquest doble paper li donava una potència prou considerable. Expressió eloqüentíssima d'això és el fet que, per a sostenir l'autocràcia, la Borsa francesa li concedís en 1905 un emprèstit contra la voluntat de la burgesia russa.

El tsarisme sortí anihilat de la guerra imperialista. Per què? Perquè es recolzava en una base insignificant de producció (“primitivisme”). Des del punt de vista militar i tècnic, el tsarisme s’esforçava a copiar els models més perfectes. Els Aliats, més rics i més cultes, l’ajudaven en això per tots els mitjans. Gràcies a açò, el tsarisme disposava dels més perfectes instruments de guerra. Però no comptava ni podia comptar amb mitjans per a produir-los ni per a transportar-los (al igual que les masses humanes) amb la necessària rapidesa per les vies fèrries, fluvials i marítimes. Dit amb d’altres paraules, el tsarisme defensava els interessos de les classes posseïdores de Rússia en la pugna internacional recolzant-se en una base econòmica més primitiva que la dels seus enemics i aliats.

Durant la guerra el tsarisme exhaurí aquesta base econòmica d’una manera despietada; devorà un tant per cent de la riquesa i de la renda nacionals molt major que el compromès pels seus poderosos enemics i aliats. Aquest fet es traduí, d’una banda, en el sistema dels deutes de guerra i, d’una altra, en la completa fallida de Rússia...

Els llocs comuns de Pokrovski no ens serveixen per a explicar-nos gens ni mica totes aquestes circumstàncies, a les que es deuen d’una manera immediata la Revolució d’Octubre, el triomf del proletariat i les dificultats amb què aquest hauria d’ensopegar en el poder.

APÈNDIX SEGON

AL CAPÍTOL “EL REARMAMENT DEL PARTIT”

En el diari novaiorquès *Novi-Mir (El Nou Món)*, destinat als obrers russos d’Amèrica del Nord, l’autor d’aquest llibre tractà de fer una anàlisi i formular un pronòstic del desenvolupament de la revolució basat en les informacions de la premsa nord-americana. “No tenim sobre la història interna dels esdeveniments que s’estan desenrotllant [escrivia l’autor el 6 de març (vell estil)] més que les notícies fragmentàries que ens forneixen els telegrams oficials.” La sèrie d’articles dedicats a la Revolució comença el 27 de febrer i s’interromp el 14 de març, en sortir l’autor de Nova York. Reproduïm a continuació, en ordre cronològic, els extractes d’aquesta sèrie d’articles, que ens poden donar una idea aproximada de les opinions que sobre la Revolució tenia l’autor en arribar, el 4 de maig, a Rússia.

27 de febrer:

“Un govern desorganitzat, compromès, incoherent, un exèrcit definitivament destrossat, el descontentament, la inseguretats i la por entre les classes posseïdores, una profunda exasperació en les masses populars, l’existència d’un proletariat temperat en el foc dels esdeveniments, que ha crescut numèricament: tot ens dóna dret a afirmar que estem assistint als començaments d’una segona Revolució Russa. Confiem que molts de nosaltres pugem participar-hi.”

3 de març:

“Els Rodzianko i els Miliukov s’afanyen massa a parlar d’ordre; tan prompte no es restablirà la calma en la Rússia convulsada. Capa rere capa, el país sencer s’alça ara

(tots els oprimits, els desheretats, els espoliats pel tsarisme i les classes dirigents) sobre tota la immensa extensió de les terres russes, presó de pobles. Els esdeveniments de Petrograd no són més que el principi. El proletariat revolucionari, posat al capdavant de les masses populars de Rússia, complirà la seua missió històrica: expulsarà tota la reacció monàrquica i l'aristocràcia, i tendirà la mà als proletaris d'Alemanya i de tota Europa. Perquè no basta liquidar el tsarisme: cal acabar també amb la guerra.”

“La segona onada de la revolució va a passar per damunt dels caps dels Rodzianko i Miliukov, que només es preocupen de restablir l'ordre i d'arribar a un acord amb la monarquia. De les entranyes de la revolució sorgeix l'òrgan revolucionari del poble, que marxa cap a la victòria. Les principals batalles i els més durs sacrificis encara no han arribat. Només després d'ells vindrà el triomf complet i vertader.”

4 de març:

“El descontentament de les masses, contingut durant llarg temps, ha trigat tant a esclatar, als trenta-dos mesos de guerra, no perquè s'aixequés davant ell una barrera policíaca, fortament minada en la seua base durant la guerra, sinó perquè tots els òrgans i institucions liberals, amb els seus apèndixs socialpatriòtics, han exercit una enorme pressió política sobre els sectors obrers menys conscients, persuadint-los de la necessitat de la disciplina patriòtica i de l'ordre.”

“És només ara (després de triomfar la insurrecció) que li arriba el torn a la Duma. El tsar ha intentat, a última hora, dissoldre-la. I la Duma s'hauria dissolt dòcilment, ‘seguint l'exemple dels anys anteriors’, si hagués pogut. Però als capitals dominava ja el poble revolucionari, el mateix poble que havia sortit al carrer a lluitar contra la voluntat de la burgesia liberal. L'exèrcit estava amb el poble, i si la burgesia no hagués intentat organitzar el seu poder, un govern revolucionari hauria sortit de les masses obreres insurgides. La Duma del 3 de juny no s'hauria decidit mai a arrabassar el poder al tsarisme. Però no podia tampoc deixar d'explotar en el seu profit la situació intermèdia que s'havia creat: la monarquia havia desaparegut momentàniament de la superfície de la terra, i el poder revolucionari encara no s'havia constituït.”

6 de març:

“El conflicte obert entre les forces de la revolució, al capdavant de les quals es troba el proletariat de les ciutats, i la burgesia liberal-antirevolucionària que ocupa temporalment el poder, és totalment inevitable. No és difícil, per descomptat, embastar frases altisonants (i d'açò s'ocupen amb gelosia els burgesos liberals com els deplorables socialistes de tipus vulgar) sobre la gran superioritat de la unitat nacional sobre l'escissió de classe. Però amb semblants exhortacions ningú ha assolit fins ara d'eliminar les contradiccions socials ni detenir el desenrotllament natural de les lluites revolucionàries.”

“El proletariat revolucionari, ja ara, sense esperar més, haurà d'oposar els seus òrgans revolucionaris, els Soviets de Diputats Obrers, Soldats i Camperols, als òrgans executius del Govern Provisional. En aquesta lluita el proletariat, agrupant al seu voltant les masses populars, haurà de proposar-se com a fi immediat la conquesta del poder. Només un govern obrer revolucionari tindrà la voluntat i la capacitat necessàries per a portar a terme, durant el període preparatori de l'Assemblea Constituent, una depuració

democràtica radical al país, una reorganització de dalt a baix en l'Exèrcit, transformant-lo en una milícia revolucionària, i demostrar a les masses camperoles que la seua salvació està únicament en el sosteniment d'un règim obrer revolucionari.”

7 de març:

“Mentre estava en el poder la banda de Nicolau II, tenien primacia en la política exterior els interessos de la dinastia i de la noblesa reaccionària. Precisament per açò, a Berlín i Viena confiaven de continu que arribaria a signar-se un tractat de pau per separat amb Rússia. Però ara, en les banderes governamentals, s'han inscrit només els interessos de l'imperialisme. ‘El govern tsarista ha deixat d'existir [li diuen al poble els Gutxkov i els Miliukov]; ara heu de vessar la vostra sang pels interessos de tota la nació.’ Per interessos nacionals entenen els imperialistes russos la restitució de Polònia, la conquesta de Galítsia, de Constantinoble, d'Armènia i de Pèrsia. En altres paraules, Rússia forma actualment a les files imperialistes amb els altres estats europeus, i, sobretot, amb els seus aliats: Anglaterra i França.”

“El passatge de l'imperialisme dinasticoaristocràtic a l'imperialisme purament burgès no pot de cap mode reconciliar el proletariat de Rússia amb la guerra. Ara més que mai la nostra missió és la lluita internacional contra la matança mundial i l'imperialisme.”

“La fanfarroneria imperialista de Miliukov (abatre Alemanya, Àustria-Hongria i Turquia) no pot fer millor el joc, actualment, als Hohenzollern i als Habsburg. Miliukov exercirà, mentre, el paper d'espantall en les seues mans. Fins i tot abans d'emprendre les reformes en l'exèrcit, el nou govern liberal imperialista ajuda els Hohenzollern a alçar l'esperit patriòtic i a reconstituir la ‘unitat nacional’ del poble alemany. Si el proletariat alemany pogués suposar que darrere del nou govern burgès de Rússia es troba tot el poble, sense excloure la força principal de la revolució, el proletariat, hauríem assestat un colp terrible als nostres camarades, els revolucionaris socialdemòcrates d'Alemanya.”

“La primera obligació del proletariat revolucionari de Rússia és demostrar que darrere de la voluntat imperialista de la burgesia liberal no hi ha cap força, perquè no compta amb el suport de les masses obreres. La Revolució Russa ha de revelar al món, abans que res, la seua vertadera faç, açò és, la seua intransigent hostilitat, no sols envers la reacció dinasticoaristocràtica, sinó també envers l'imperialisme liberal.”

8 de març:

“Sota la bandera de la ‘salvació del país’, la burgesia liberal intenta mantenir en les seues mans la direcció del poble revolucionari, i amb aquest fi arrossega amb si a remolc no sols el trudoviki patriòtic Kerenski, sinó també, pel que s'ha vist, Txeidse, representant dels elements oportunistes de la socialdemocràcia.”

“La qüestió agrària obre una bretxa profunda en l'actual bloc de nobles, burgesos i socialpatriotes. Kerenski haurà d'escollir entre els ‘liberals’ del 3 de juny, que volen detenir la revolució en els seus límits capitalistes, i el proletariat revolucionari, que desenrotllarà en tota la seua amplitud el programa de la revolució agrària, açò és, la confiscació i lliurament al poble de les terres de la monarquia, dels

grans propietaris, dels convents i de l'Església. No té importància saber en quin sentit s'inclinarà personalment Kerenski... ; una altra cosa són les masses camperoles, les capes inferiors del camp. Portar-les al costat del proletariat constitueix la missió més important i més urgent.”

“Seria un crim resoldre aquest problema (atreure els camperols) adaptant la nostra política a l'estretor nacional-patriòtica de l'aldea. L'obrer rus se suïcidaria pagant la seua aliança amb els camperols al preu de la ruptura amb el proletariat europeu. Però no n'hi ha cap necessitat política, d'això. Tenim en les nostres mans una arma més forta; mentre que l'actual Govern Provisional i el Ministeri Lvov-Gutxkov-Miliukov-Kerenski es veuen obligats, per tal de servir la seua unitat, a eludir el problema agrari, nosaltres podem i hem de plantejar-lo en tota la seua magnitud davant les masses camperoles de Rússia.

“-Puix que la reforma agrària és impossible, estem a favor de la guerra imperialista! (digué la burgesia russa després de l'experiència de 1905 i 1907).

“-Gireu l'esquena a la guerra imperialista i oposeu-li la Revolució Agrària! (direm nosaltres a les masses camperoles basant-nos en l'experiència de 1914-1917).

“Aquesta qüestió de la terra exercirà un paper força important pel que fa a la unió dels quadres proletaris de l'exèrcit amb la massa camperola del mateix. ‘La terra del propietari i no Constantinoble!’, dirà el soldat camperol, explicant-li a qui i per a què serveix la guerra imperialista. I de l'èxit de la nostra agitació i la nostra lluita contra la guerra (principalment entre els obrers i en segon terme entre les masses camperoles i els soldats) dependrà que el govern liberal-imperialista pugui ésser reemplaçat per un govern obrer revolucionari que es recolze directament en el proletariat i en els camperols pobres que se l'uneixen.”

“Els Rodzianko, els Gutxkov i els Miliukov concentraran tots els seus esforços en crear una Assemblea Constituent feta a imatge i semblança seua. L'arma més potent que tenen en les seues mans és la consigna de la guerra nacional contra l'enemic exterior. Naturalment, ara ens parlarà de la necessitat de defensar les ‘conquestes de la revolució’ contra l'atac dels Hohenzollern, i els socialpatriotes els faran cor.

“-Nosaltres no tenim res a defensar! (els respondrem). En primer lloc, és necessari garantir la revolució contra l'enemic interior. Cal escombrar, sense esperar a l'Assemblea Constituent, els vestigis de la monarquia i de la servitud. Cal ensenyar el camperol rus a no donar crèdit a les promeses de Rodzianko i a les mentides patriòtiques de Miliukov. Cal enrolar els milions de camperols contra els imperialistes-liberals davall la bandera de la Revolució Agrària i de la República. Aquesta tasca només podrà realitzar-la íntegrament un govern revolucionari que es recolze en el proletariat i expulsi del poder els Gutxkov i Miliukov. Aquest Govern Obrer emprarà tots els recursos de l'estat per a menar, educar i agrupar les masses treballadores més endarrerides i ignorants de la ciutat i del camp.

“-I si el proletariat alemany no s'aixeca, què farem llavors?”

“-Suposem, doncs, que la Revolució Russa pot passar sense deixar cap empremta a Alemanya encara que porte al poder un Govern Obrer?”

“-No, açò és completament inversemblant.

“-Però i si malgrat tot, fos així?

“... Si ocorregués l’inversemblant, si l’organització socialpatriota, conservadora, impedís a la classe obrera alemanya aixecar-se en un període pròxim contra les seues classes dirigents, llavors, naturalment, la classe obrera russa defensaria la revolució amb les armes. El govern obrer revolucionari mantindria la guerra contra els Hohenzollern, cridant el proletariat alemany germà a aixecar-se contra l’enemic comú, de la mateixa manera que el proletariat alemany, si arribés al poder pròximament, tindria no sols el ‘dret’, sinó l’obligació de dirigir la guerra contra Gutxkov-Miliukov per tal d’ajudar els obrers russos a alliberar-se del seu enemic imperialista. Tant en un cas com en un altre, la guerra dirigida pel govern revolucionari no seria més que la revolució armada. Es tractaria no de la ‘defensa de la pàtria’, sinó de la defensa de la revolució i de la seua extensió a altres països.”

No crec que calga detenir-se a demostrar que en aquests articles que extractem, articles de caràcter popular destinats als obrers, s’exposa la mateixa idea sobre el desenrotllament de la revolució expressada per Lenin en les seues [Tesis d’Abril](#).

En relació amb la crisi que travessà el Partit Bolxevic en els primers mesos de la Revolució de Febrer, no estarà de més reproduir ací un passatge de l’article, escrit en 1909 per l’autor d’aquest llibre per a la revista polonesa de Rosa Luxemburg:

“Si els menxevics, partint de l’abstracció ‘la nostra revolució és burgesa’, arriben a la idea d’adoptar la tàctica del proletariat a la conducta de la burgesia liberal fins que aquesta conquerisca el poder, els bolxevics, partint d’una abstracció així mateix buida: ‘dictadura democràtica i no socialista’, arriben a la idea d’un proletariat que deté el poder i es dóna a si mateix un límit burgès democràtic. Cert que entre ells hi han, en aquest punt, diferències molt considerables: mentre que l’aspecte antirevolucionari del menxevisme es palesa ja ara amb tota la seua força, els trets antirevolucionaris del bolxevisme només constitueixen un gran perill en el cas d’una victòria revolucionària.”

Aquestes paraules han estat molt explotades pels epígons, després de 1923, en la seua campanya contra el trotskisme. No obstant això, vuit anys abans dels esdeveniments traçaven un pronòstic força precís de la conducta que havien de seguir els actuals epígons “en el cas d’un triomf revolucionari”.

El partit sortí honorablement de la crisi d’abril, liquidant els “trets antirevolucionaris” de la seua capa dirigent. Per açò l’autor cregué oportú afegir, en 1922, al passatge citat més amunt, la nota següent:

“Com és sabut, açò no succeí, perquè sota la direcció de Lenin el bolxevisme aconseguí (no sense lluita interior) renovar-se ideològicament, davant aquesta importantíssima qüestió, a la primavera de 1917; açò és, abans de la conquesta del poder.

Lluitant contra les tendències oportunistes del sector dirigent dels bolxevics, escrivia Lenin a l’abril de 1917:

“Les consignes i les idees bolxevics s’han vist en general perfectament confirmades, però concretament les coses han succeït d’una manera diferent del que hom podria esperar, d’una manera més original, més peculiar, més variada. Ignorar, oblidar aquest fet, equivaldria a confondre’s amb els ‘vells bolxevics’ que ja més d’una vegada han exercit en la història del nostre partit un trist paper, repetint les fórmules apreses de memòria en compte d’estudiar les característiques peculiars de la nova realitat vivent. Tot aquell que avui es limite a parlar de la ‘dictadura revolucionària-democràtica del proletariat i dels camperols’ va a la saga de la vida, s’ha passat en realitat a la petita burgesia contra la lluita de classes del proletariat, i no hi ha més remei que enviar-lo a l’arxiu de les rareses ‘bolxevics’ prerevolucionàries (a què podríem anomenar arxiu dels ‘vells bolxevics’).”

APÈNDIX TERCER

AL CAPÍTOL “EL CONGRÉS DELS SOVIETS I LA MANIFESTACIÓ DE JUNY”

Lletra al professor A. Kahun, de la Universitat de Califòrnia

Li interessa a vostè saber fins a quin punt Sukhanov reflecteix fidelment la realitat quan relata l’entrevista que al maig de 1971 haguí de celebrar amb la redacció de *Novaia Gizn*, la direcció de la qual exercia formalment Màxim Gorki. Per a la millor intel·ligència del que he de dir, he d’apuntar ací algunes paraules sobre el caràcter que, en general, presenten els set volums de les memòries sobre la Revolució, de Sukhanov. Tanmateix tots els defectes (prolixitat, impressionisme, miopia política), que en alguns moments fan insuportable la lectura d’aquest treball, no es pot deixar de reconèixer la singularitat del seu autor, que fa de la seua obra una font valuosa per a un historiador. Però tot jurista sap que la sinceritat del testimoni no garanteix la veracitat de les seues declaracions; cal tenir en compte, a més, el nivell intel·lectual del testimoni, les seues facultats orals, auditives, la seua memòria, el seu estat d’ànim en produir-se l’incident. Sukhanov, impressionista de tipus intel·lectual, manca, com la majoria d’ells, de la capacitat necessària per a comprendre la psicologia política d’homes d’una altra formació. I encara que en 1917 milités a l’ala esquerra del camp conciliador, molt prop, doncs, dels bolxevics, era, com ho fou sempre i ho continuà essent per la seua mentalitat hamletiana, tot el contrari a un bolxevic. En ell aguaita sempre un sentiment instintiu que li fa repel·lir hostilment l’home íntegre, que sap de ciència certa el que vol i a on va. De tot açò en resulta que Sukhanov, en les seues memòries tan aviat com intenta explicar-se els mòbils a què responen els actes dels bolxevics o descobrir els seus ressorts interns, no fa més que acumular error sobre error, molt conscienciosament, això sí. A vegades sembla com si es proposés deliberadament complicar les qüestions més senzilles i clares. En realitat, és incapaç, almenys en política, de trobar la distància més curta entre dos punts.

Sukhanov s’esforça tenaçment a contraposar la meua línia a la de Lenin. Molt sensible a l’opinió dels rotlles i dels rumors dels cercles intel·lectuals (en el que, dit siga de pas, consisteix un dels mèrits de les seues memòries, que tan copiós material ens subministren per a conèixer la psicologia dels dirigents liberals, radicals i socialistes), Sukhanov abrigava, naturalment, l’esperança que sorgiren diferències entre Lenin i Trotski, amb tanta més raó quant que açò serviria per a alleujar, en part almenys, la sort

poc envejable de la *Novaia Gizn*, arraconada entre els socialpatriotes i els bolxevics. En les seues memòries, Sukhanov viu encara a l'atmosfera d'aquestes esperances irrealitzables, presentades davall l'aspecte de records polítics i hipòtesis *a posteriori*. Considera les particularitats de la personalitat, del temperament, de l'estil, i s'esforça per interpretar-les com a rutes polítiques diferents.

Referint-se a la manifestació bolxevic organitzada per al 10 de juny, després suspesa; a les manifestacions armades de les jornades de juny, Sukhanov tracta en nombroses pàgines de demostrar que Lenin aspirava en aquells dies a prendre immediatament el poder, valent-se per a això d'una conspiració i una insurrecció armada; mentre que Trotski, per contra, aspirava a implantar el poder real dels Soviets, en els que llavors predominaven els partits Socialdemòcrata i Menxevic. Tot açò no té ni ombra de veritat.

El 4 de juny, en el Primer Congrés dels Soviets, Tseretelli digué de manera incidental en el seu discurs: "Actualment no existeix a Rússia un partit polític que puga dir: 'Poseu el poder en les nostres mans.'" Una veu l'interrompé, cridant: "Sí, n'hi ha d'un!" A Lenin no li agradava interrompre els oradors ni que a ell l'interromperen. Havia d'haver-hi raons serioses que l'induiren en aquesta ocasió a renunciar a la seua discreció habitual. Lògicament, segons Tseretelli, resultava que, quan un poble queia en una xarxa de grans dificultats, al que abans que res havia que aspirar era a endossar el poder a altres. En açò consistia, en essència, tota la saviesa política dels conciliadors russos, els mateixos que després de la Revolució de Febrer no encertaren a fer res millor que cedir el poder als liberals. Tseretelli disfressava de desinterès polític i d'aguda perspicàcia la seua poc decorosa por envers la responsabilitat. Un revolucionari que crega en la missió històrica del seu partit no pot tolerar aqueixa covarda fanfarroneria. Un partit revolucionari que en circumstàncies difícils és capaç de defugir el poder, no mereix més que el menyspreu.

En el discurs pronunciat en aquella sessió, Lenin explicà la seua interrupció: "El ciutadà ministre de Correus i Telègrafs (Tseretelli) ha dit que a Rússia no hi ha un sol partit polític disposat a prendre íntegrament el poder. A açò conteste que n'hi ha d'un; cap partit pot renunciar-hi, i el nostre partit no hi renuncia. Lluny d'això, està disposat a fer-se càrrec íntegrament del poder en qualsevol moment. (*Aplaudiments i rialles.*) Podeu riure tot el que vullgueu, però si el ciutadà ministre ens col·loca davant aqueix tràngol... no es quedarà sense la resposta merescuda." Pot ésser més clar el pensament de Lenin?

En el mateix Congrés dels Soviets, en prendre la paraula, després de parlar el ministre d'Agricultura, Piesxetxonov, m'expressí així: "No pertanc al mateix partit que Piesxetxonov, però si em digueren que el Ministeri estarà integrat per dotze Piesxetxonov, diria que serà un immens pas cap avant."

No crec que aleshores, enmig dels esdeveniments, les meues paraules sobre un Ministeri de Piesxetxonov pogueren ésser interpretades com l'antítesi de la disposició de Lenin a prendre el poder. Sukhanov se'ns presenta avui, amb uns quants anys de retard, com el teòric d'aquesta antítesi imaginària. Interpretant els preparatius dels bolxevics per a la manifestació del 10 de juny a favor del poder dels Soviets com els preparatius fets per a la presa del poder, Sukhanov escriu: "Dos o tres dies abans de la manifestació, Lenin afirmava públicament que estava disposat a fer-se càrrec del poder.

Trotsky deia, també per aquells dies, que desitjaria veure en el poder una dotzena de Piesxetxonov. Hi ha una diferència. Malgrat tot, done per suposat que Trotsky intervingué en l'acció del 10 de juny... Tampoc Lenin s'inclinava, en aquell llavors, a entaular la batalla decisiva, sense comptar amb el dubtós grup dels *mesxraionzi* o interdepartamentals; Trotsky era un associat magne d'aquell magne joc; en canvi, dins del seu partit no hi havia ningú que, ni amb molt, molt, moltíssim, fos digne d'ell."

Tot aquest passatge està ple de contradiccions. Segons Sukhanov, Lenin es proposà allò de què Tseretelli l'acusava: "La presa immediata del poder per la minoria proletària." Sukhanov, per inversemblant que sembla, veu la prova d'aquesta actitud blanquista en les paraules pronunciades per Lenin, dient que els bolxevics estan disposats a prendre el poder passant per damunt de totes les dificultats. Però si el 10 de juny Lenin es disposava, en efecte, a apoderar-se del poder per mitjà d'un complot, ¿en quin cap és possible que càpia que en previngués els seus enemics el 4 de juny en una sessió plenària del Soviet? ¿Cal recordar que el primer que féu Lenin en arribar a Petrograd fou infondre al partit la idea que els bolxevics només podien proposar-se com a objectiu l'enfonsament del Govern Provisional després de conquerir la majoria del Soviet? Durant les jornades d'abril, Lenin dissentí resoludament dels bolxevics que llençaven la consigna de "A baix el Govern Provisional!" La seua rèplica del 4 de juny no tènia més que un sentit: nosaltres, els bolxevics, estem disposats a prendre el poder avui mateix, sempre que els soldats i obrers ens atorguen la seua confiança; en açò ens distingim dels conciliadors, que, fins i tot comptant amb la confiança dels obrers i els soldats, no s'atreveixen a prendre el poder.

Sukhanov enfronta Trotsky, el realista, amb Lenin, el blanquista. "Sense acceptar Lenin, confessa en canvi estar plenament identificat amb el mode de plantejar la qüestió de Trotsky." Però al mateix temps Sukhanov declara que "Trotsky intervingué en l'acció del 10 de juny", o siga (segons ell) en un complot encaminat a la conquesta del poder. Després de descobrir dues línies on no n'existien, de cap, Sukhanov no pot sostreure's al plaer de fondre aquestes dues línies en una sola per a poder així acusar-me d'aventurerisme. És una espècie de revenja, un tant platònica, que es pren davant la frustració de les esperances que els intel·lectuals d'esquerra havien dipositat en l'anhelada discrepància entre Lenin i Trotsky.

En les cartells que els bolxevics tenien preparats per a la manifestació suspesa del 10 de juny i que portaren els manifestants del 18, s'hi destacava en primer terme aquell que deia: "A baix els deu ministres capitalistes!" Sukhanov admira, com a esteta, la senzillesa i la força d'expressió d'aquesta consigna; però, com a polític, acusa una perfecta incomprensió del seu sentit. El govern comprenia, a més dels "deu ministres capitalistes", sis ministres conciliadors. A aquests els cartells bolxevics els deixaven en pau. El sentit de la consigna era que els ministres capitalistes foren substituïts per ministres socialistes representants de la majoria soviètica. És precisament aquesta idea, expressada en les cartells bolxevics, la que jo formulí davant el Congrés dels Soviets. Trenqueu (diguí, si fa o no fa) el bloc amb els liberals; elimineu els ministres burgesos i reemplaceu-los pels vostres Piesxetxonov. En proposar a la majoria soviètica que prengué el poder, els bolxevics no pensaven, per descomptat, comprometre's gens ni mica respecte als tals Piesxetxonov. Al contrari, no s'amagaven de dir que lluitarien rabiosament contra ells dins dels quadres de la democràcia soviètica per tal d'obtenir la majoria en els Soviets i per conquerir el poder. Tot açò, com es veu, no són, al capdavall, més que veritats elementalíssimes. Només les qualitats, a què al·ludíem, de

Sukhanov, i no precisament com a persona, sinó com a tipus representatiu, expliquen que aquest home, que visqué i observà els esdeveniments, puga armar, en una qüestió tan seriosa i al mateix temps tan senzilla, uns embolics tan lamentables.

A la llum de l'episodi polític analitzat ací, serà molt més fàcil comprendre la falsa interpretació que fa Sukhanov d'aqueixa entrevista meua amb la redacció, de la *Novaia Gizn*, per la que vostè em pregunta. La moralitat del meu contacte amb el cercle de Màxim Gorki l'expressa Sukhanov en la conclusió que posa en els meus llavis: "Ara veig que no em queda més recurs que fundar un periòdic en col·laboració amb Lenin." S'hi dedueix que arribí al convenciment que era impossible entendre'm amb Gorki i Sukhanov; és a dir, amb dos homes als qui mai tinguí per polítics i per revolucionaris, i que açò m'obligà a girar la vista a Lenin. Basta de formular clarament aquesta idea per a comprendre com és d'absurda.

Com a característica, subratllí, de pas, aquesta frase de Sukhanov: "Fundar un periòdic en col·laboració amb Lenin", com si els problemes de la política revolucionària es reduïren a fundar un periòdic. Qualsevol home dotat d'una mínima imaginació creadora ha de veure amb tota claredat que jo no podia pensar així ni definir així les meues tasques.

Per a explicar la visita que haguí de fer al cercle periodístic de Gorki cal recordar que jo arribí a Petrograd a principis de maig, és a dir, més de dos mesos després de la revolució i un mes després de l'arribada de Lenin. En aquest espai de temps s'havien posat ja en clar i decidit moltes coses. Necessitava una orientació directa, empírica, per dir-ho així, no sols sobre les forces fonamentals de la revolució i de l'estat d'opinió existent entre els obrers i els soldats, sinó també respecte a tots els grups i matisos polítics que s'anaven formant al regne de la societat "cult". Aquella visita a la redacció de la *Novaia Gizn* era per a mi una petita sortida política de tempteig, feta a fi de polsar les forces d'atracció i de repulsió que actuaven en aquest grup d'"esquerra". Una curta entrevista em persuadí de la completa impotència d'aquest estret cercle de literats raonadors, per als quals, la revolució es limitava a un editorial. I com, a més a més, acusaven els bolxevics d'"aïllar-se ells mateixos", atribuint tota la culpa d'açò a Lenin i a les seues *Tesis d'Abril*, no em quedava més que dir-los, naturalment, que les seues divagacions bastaven per a convèncer-me fins a la sacietat que Lenin tènia sobrada raó en aïllar el partit d'ells, o, dit siga amb més exactitud, en aïllar-los a ells del partit. Aquesta conclusió, que haguí de subratllar amb singular energia per a influir els que participaven de l'entrevista, Riazanov i Lunatxarski, contraris a la unió amb Lenin, fou indubtablement la que donà peu a la versió de Sukhanov.

Per descomptat, té vostè moltíssima raó en suposar que jo no hauria accedit de cap manera a parlar des de la tribuna del Soviet de Petrograd en l'homenatge dedicat a Gorki a la tardor de 1917. Aquesta vegada Sukhanov féu bé en renunciar a una de les seues idees fantàstiques: mesclar-me, en vigílies de la Revolució d'Octubre, en una festa en honor de Gorki, estant, com estava aquest, a l'altre costat de la barricada.

Lev Trotski

Prinkipo, 29 de setembre de 1930

ⁱ En una gran obra col·lectiva que s'ha publicat sota la direcció del professor Pokrovski, *Assajos sobre la Història de la Revolució d'Octubre* (t. II, Moscou, 1927), la "desorientació" d'abril és objecte d'un estudi apologètic d'un tal Baevski, que hauria d'ésser titllada de "cínica", per la forma de tractar sense contemplacions els fets i els documents, si no fos perquè és una inconsistent puerilitat

ⁱⁱ El mateix dia en què Lenin arribà a Petrograd, a l'altra banda de l'Atlàntic, en Halifax, la policia marítima britànica segrestà al vapor noruec *Christiania-Fjord*, sis emigrats que tornaven a Rússia des de Nova York: Trotski, Txudnosvski, Melnitxanski, Mukhine, Fitxelev, Romantxenko. Aquestes persones no tingueren la possibilitat d'arribar a Petrograd fins al 5 de maig, quan el rearmament del partit bolxevic s'havia ja acabat, almenys en gran mida. No jutgem, doncs, possible introduir a la nostra obra una exposició de les idees sobre la revolució que Trotski havia desenvolupat en un diari rus que es publicava a Nova York. Però com, per altra banda, el coneixement d'aquestes idees ajudarà el lector a comprendre els ulteriors agrupament al partit i, sobretot, la lluita ideològica en vigílies d'Octubre, estimem racional de col·locar a banda la referència que es relaciona amb aquest passatge i fer-ho com apèndix a la fi del llibre. El lector que no estiga interessat en un estudi més detallat de la preparació teòrica d'Octubre pot tranquil·lament fer a una banda aquest apèndix.